

Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine

Lõpparuande lisa

2020

Mai

Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine

Rahandusministeerium

Lõpparuande lisa

SISUKORD

SISUKORD	4
1. HINDAMISE EESMÄRGID JA LÄHTEÜLESANNE	6
1.1. HINDAMISE EESMÄRK	6
1.2. ÜLEVAADE HINNATAVATEST MEETMETEST JA HINDAMISKÜSIMUSTEST	7
2. METOODIKA	13
3. TÖÖTURG	36
3.1. TÖÖVÕIME TOETAMISE REFORMI SIHTRÜHMALE TÖÖTURUTEENUSTE JA NEID TOETAVATE TEENUSTE ARENDAMINE, JUURUTAMINE JA OSUTAMINE, ET SÄILITADA TÖÖKOHTA VÕI LEIDA UUT TÖÖD	36
3.2. TÖÖTURUTEENUSTE LAIENDAMINE UUTELE SIHTRÜHMAMADELE JA UUTE TEENUSTE PAKKUMINE TÖÖTUTELE	50
4. ETTEVÕTLUS JA TA	62
4.1. INSTITUTIONAALNE ARENDUSPROGRAMM TA ASUTUSTELE JA KÕRGGKOLIDELE (ASTRA)	62
4.2. RIIKLIKU TÄHTSUSEGA TEADUSE INFRASTRUKTUURI TOETAMINE TEEKAARDI ALUSEL	69
4.3. TEADUSE TIPPKESKUSTE TOETAMINE TEADUSE RAHVUSVAHELISE KONKURENTSIVÕIME NING TIPPKVALITEEDI TUGEVDAMISEKS	75
4.4. VALDKONDLIKU TEADUS-JA ARENDUSTEGEVUSE TUGEVDAMINE (RITA)	79
4.5. KÕRGHARIDUSE ERIALASTIPENDIUMID NUTIKA SPETSIALISEERUMISE KASVUVALDKONDADES	84
4.6. NUTIKA SPETSIALISEERUMISE KASVUALADE TOETAMINE	90
4.7. RIIGI RAHASTATAVAD KOOSTÖÖSTRUKTUURID	99
4.8. NÕUDLUSPOOLE POLIITIKAD, RIIK INNOVAATILISTE LAHENDUSTE TELLIJANA	111
4.9. START-UP ETTEVÕTLUSE HOOGUSTAMINE	115
4.10. ARENGUVAJADUSTE VÄLJA SELGITAMINE JA ETTEVÕTETE ARENDUSTEGEVUSED	121
4.11. TEADUSARENDUSE TEGEVUSE OSAK	136
4.12. SÜSTEEMSUS JA VASTASTIKMÕJU 4. PRIORITEETSES SUUNAS	150
5. ETTEVÕTLUSTEADLIKKUS JA ETTEVÕTETE KONKURENTSIVÕIME SUURENDAMINE	153
5.1. NÕUSTAMINE MAAKONDLIKES ARENDUSKESKUSTES	153
5.2. STARDITOETUS	163
5.3. EKSPORDI ARENDAMISE TEGEVUSED	170

5.4. ETTEVÕTLUSTEADLIKKUS	184
5.5. LAENUDE, TAGATISTE JA EKSPORDITEHINGUTE KINDLUSTUSE VÄLJASTAMINE.....	198
5.6. VARAJASE FAASI FONDIFONDI LOOMINE RISKIKAPITALI PAKKUMISEKS.....	205
<u>6. TURISMI ARENDAMINE .....</u>	<u>209</u>
6.1. ASJAKOHAUSE ANALÜÜS	212
6.2. TULEMUSLIKKUS JA MÕJU	213
6.3. TÕHUSUSE ANALÜÜS	221
6.4. JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜS	222
6.5. RAKENDUSSÜSTEEMI ANALÜÜS	223
6.6. VASTASTIKMÕJUDE ANALÜÜS.....	223
6.7 TULEVIKUVAADE.....	226
<u>7. LOOMEMAJANDUSE ARENDAMINE .....</u>	<u>227</u>
7.1. ASJAKOHAUSE ANALÜÜS	230
7.2. TULEMUSLIKKUS JA MÕJU	234
7.3. TÕHUSUSE JA VASTASTIKMÕJU ANALÜÜS	246
7.4. JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜS	250
7.5. RAKENDUSSÜSTEEMI ANALÜÜS	253
7.6. TULEVIKUVAADE.....	259
<u>8. REGIONAALARENG.....</u>	<u>261</u>
8.1. ASJAKOHAUS	262
8.2. TULEMUSLIKKUS JA MÕJU	271
8.3. TÕHUSUSE ANALÜÜS	283
8.4. JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜS	288
8.5. RAKENDUSSÜSTEEMI ANALÜÜS	290
8.6. TULEVIKUVAADE.....	297
8.7. VASTASTIKMÕJU ANALÜÜS	300
8.8. SÜSTEEMSUSE ANALÜÜS.....	302
<u>9. SÜSTEEMSUS JA VASTASTIKMÕJU 5. PRIORITEETSES SUUNAS.....</u>	<u>304</u>
<u>10. VASTASTIKMÕJU ANALÜÜS.....</u>	<u>306</u>
<u>11. KOOSMÕJU ANALÜÜS .....</u>	<u>309</u>

1. Hindamise eesmärgid ja lähteülesanne

1.1. Hindamise eesmärk

1. Ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamise üldine **eesmärk** on välja selgitada, kas toetatakse õigeid tegevusi ja kas toetatavate tegevustega liigutakse õiges suunas. Hindamise tulemusena antakse sõltumatu hinnang ettevõtlustoetuste **asjakohasusele, tõhususele, tulemuslikkusele, vastastik- ja koosmõjule ning jätkusuutlikkusele** ja selgitatakse välja, **kuidas on struktuurivahenditest rahastatud ettevõtlustoetused mõjutanud Eestis tootlikkust, ekspordi, tööhõivet, haridus- ja teadusasutuste ning ettevõtete koostööd ning piirkondlikku majandusarengut**.¹ Lisaks hinnatakse töös meetmete **rakendussüsteemi toimimist** ning selgitatakse olulisemaid võimalusi süsteemi tõhustamiseks järgmisel programmiperioodil.

2. Hindamise tulemuste põhjal ja võttes arvesse varasemaid analüüse (nt tõhustamiskava raport ettevõtluse ja innovatsiooni kohta) esitatakse **ettepanekud**, kuidas ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste süsteemi muuta ja täiendada (sh seoses järgmise programmiperioodi planeerimisega) nii, et see:

- võimaldaks veel paremini toetada kavas „Eesti 2020“ eesmärgiks seatut ehk saavutada tootlikkuse ja tööhõive kasv (sh regionaalsel tasandil), sh
  - valida meetmed ja tegevused, mis on kooskõlas kesksete eesmärkidega;
  - täita paremini meetmetele ja tegevustele seatud eesmäärke;
  - jõuda tulemusteni võimalikult efektiivselt;
  - tagada meetmete ja tegevuste positiivne vastastikmõju ja võimalikult suur koosmõju Eesti tööhõivele ja ettevõtete tootlikkusele;
- aitaks optimeerida hindamise objektiks olevate toetuste rakendussüsteemi ja tõsta selle tulemuslikkust (vähendada dubleerimisi, tühi- ja halduskoormust);
- toetaks võrdseid võimalusi toetusmeetmetele juurdepääsuks ja tegevustes osalemiseks (sh edendaks soolist võrdõiguslikkust toetusmeetmete kasutamisel).

3. Hindamises seatakse eesmärgiks, et

- tulemustest ja järeldustest tulenevad ettepanekud ja soovitusel on konkreetsed ja rakendatavad ning mõeldud poliitikakujundajatele ja elluviijatele, et aidata kaasa kirjeldatud eesmärkide saavutamisele;

---

¹ Hindamises tuleb arvestada teatud piirangutega. Näiteks jätkusuutlikkuse hindamisel tuleb arvestada, et osaliselt on tegu n-õ pealesunnitud jätkusuutlikkusega, kuna toetuse saajatel on kohustus teatud ajaperioodi jooksul tegevust jätkata, et ei tekiks kohustus toetus tagasi maksta. Samuti võivad mitmete toetatud tegevuste sotsiaalsed ja majanduslikud mõjud ilmned pikema ajaperioodi järel ning seega on tähtis seda silmas pidada, et tehtavad ettepanekud ei suunaks ettevõtlus- ja innovatsioonisüsteemi tegelema ainult lühiajalise mõjuga tegevustega.

- ettepanekute alusel on võimalik teha muudatusi (mh pidades silmas järgmist programmiperioodi), et tõsta ettevõtlustoetuste tulemuslikkust ja mõju, suurendada ettevõtlusvaldkonnale mõeldud teenuste süsteemsust, parandada ettevõtluse ja innovatsiooni rakendussüsteemi tulemuslikkust ning arvestada soolise võrdõiguslikkuse ja võrdsete võimaluste edendamiseks.

4. Kuna ettevõtlus- ja innovatsioonitoetused on mitme ministeeriumi vastutusalas, siis on käesolev hindamine Rahandusministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi ühiseks algatuseks. Hindamise viis läbi Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli (Taltech) hindamismeeskond.

1.2. Ülevaade hinnatavatest meetmetest ja hindamisküsimustest

5. Hindamise fookuses on struktuurivahendite **ettevõtlus- ja innovatsioonitoetused**. Struktuurivahenditest panustavad ettevõtluse ja innovatsiooni arendamisse otseselt „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020“ **prioriteetsed suunad 4** („Kasuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus“, seejuures on fookus ettevõtluse arendamisele mõeldud meetmetel ja tegevustel, mitte kitsalt teadus- ja arendustegevust toetavatel tegevustel) ja **5** („Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“) ning osaliselt **prioriteetne suund 3** („Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine“).

Tabel 1. *Lähteülesande põhjal hindamise skooopi kuuluvad tegevused ja nende jagunemine teemadeks*

Prioriteetsed suunad, meetmed ja tegevused	Teema
Prioriteetne suund 3: Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine	
Meede 3.1: Töövõime toetamise skeemi loomine ja juurutamine	
Tegevus 3.1.1: Töövõime toetamise reformi sihtrühmale tööturuteenuste ja neid toetavate teenuste arendamine, juurutamine ja osutamine, et säilitada töökohta või leida uut tööd	tööturg
Meede 3.2: Tööturuteenused tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks	
Tegevus 3.2.1: Tööturuteenuste laiendamine uutele sihtrühmadele ja uute teenuste pakkumine töötutele	tööturg
Prioriteetne suund 4: Kasuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus	
Meede 4.1: Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes	

Prioriteetsed suunad, meetmed ja tegevused	Teema
Tegevus 4.1.1: Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA)	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.1.2: Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.1.4: Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks	ettevõtlus ja TA
Meede 4.2: TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks	
Tegevus 4.2.1: Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA)	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.2.2: Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.2.3: Nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.2.4: Riigi rahastatavad koostööstruktuurid	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.2.5: Nõudluspoole poliitika, riik innovaatiliste lahenduste tellijana	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.2.6: Start-up ettevõtluse hoogustamine	ettevõtlus ja TA
Meede 4.4: Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevustele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks	
Tegevus 4.4.1: Arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused	ettevõtlus ja TA
Tegevus 4.4.2: Teadusarenduse tegevuse osak	ettevõtlus ja TA
Prioriteetne suund 5: Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine	
Meede 5.1: Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine	
Tegevus 5.1.1: Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Tegevus 5.1.2: Starditoetus	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Tegevus 5.1.3: Ekspordi arendamise tegevused	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Tegevus 5.1.4: Ettevõtlusteadlikkus	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Tegevus 5.1.5: Turisminõudluse suurendamine	turismi arendamine
Tegevus 5.1.6: Turismitoodete arenduse juhtimine	turismi arendamine

Prioriteetsed suunad, meetmed ja tegevused	Teema
Tegevus 5.1.7: Turismiettevõtete ärimudeli arendamine	turismi arendamine
Tegevus 5.1.8: Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiattraksioonide ja toetava taristu väljaarendamine	turismi arendamine
Meede 5.2: Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine	
Tegevus 5.2.1: Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Tegevus 5.2.2: Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks	ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine
Meede 5.3: Loomemajanduse arendamine	
Tegevus 5.3.1: Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.2: Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.3: Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.4: Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (väikeprojektid)	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.5: Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid)	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.6: Loomemajandusala teadlikkuse tõstmine	loomemajanduse arendamine
Tegevus 5.3.7: Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine	loomemajanduse arendamine
Meede 5.4: Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine	
Tegevus 5.4.1: KOMP ehk regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine	regionaalareng
Tegevus 5.4.2: PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks	regionaalareng
Tegevus 5.4.3: Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks	regionaalareng
Tegevus 5.4.4: Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamiseks	regionaalareng

Allikas: autorite koostatud.

6. Tabel 2 on esitatud süstematiseeritud ülevaade hindamisküsimustest, millele hindamise tulemusena vastatakse. Hindamisküsimuste täpsustamiseks kasutati hindamiskriteeriumide teooriast (sh Euroopa Komisjoni hindamisjuhenditest²) lähtuvaid keskseid küsimusi ja viidi läbi tellija esitatud hindamisküsimuste põhjalik analüüs.

² Evaluation of EU cohesion policy (https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/evaluations/)

Tabel 2. Hindamisküsimused

Hindamisküsimus	Tegevused
Asjakohasus	
Kuivõrd on meetme eesmärgid seotud kesksete eesmärkidega ³ ?	Läbiv
Kuivõrd on toetatud tegevused ⁴ seotud meetme eesmärkidega?	Läbiv
Kuivõrd asjakohased on meetmete ja tegevuste strateegilistes dokumentides sätestatud väljund-, tulemus- ja mõjumõõdikud ⁵ lähtuvalt meetmete ja tegevuste eesmärkidest?	Läbiv
Kuivõrd selgelt ja loogiliselt on omavahel seostatud meetmetest toetatud projektidele/tegevustele sätestatud oodatavad väljundid, tulemused ja mõju?	Läbiv
Tulemuslikkus	
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud hõivet (sh erisused piirkondlikul tasandil ⁶ , kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3, 4.2.5, 4.4.2, 5.1.5, 5.1.6, 5.1.7 ja 5.2.1)
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud tootlikkust (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2 ja 5.4.4)
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud ekspordi (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.5, 5.4.4)
... Millistesse riikidesse laiendati ekspordi?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.5, 5.4.4)
... Milliste toodete ja/või teenuste ekspordi suurendati?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.5, 5.4.4)
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud TA tegevust (sh piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.2.2, 5.1.5, 5.1.6, 5.1.7, 5.1.8, 5.2.1, 5.4.3 ja 5.4.4)
... Kuivõrd on TA tegevus mõjutanud ekspordi?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 5.1.5, 5.1.6, 5.1.7, 5.1.8, 5.2.1, 5.4.3 ja 5.4.4)
Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele?	
... Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele ettevõtete ja TA asutuste vahel?	Tegevused 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3, 4.2.4, 4.2.6, 4.4.2 ja 5.4.1
... Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele ettevõtete ja avaliku sektori asutuste vahel?	Tegevus 4.2.5
... Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele ettevõtete vahel (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Tegevused 4.2.4, 4.2.6, 5.1.1, 5.1.4, 5.3.1, 5.3.2, 5.3.4, 5.3.5, 5.3.6, 5.3.7, 5.4.1, 5.4.2 ja 5.4.3

³ Keskset eesmärgid on konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ alusel Eesti tootlikkuse ja tööhõive suurendamine.

⁴ Mõistet „toetatud tegevused“ kasutatakse siin ja edaspidi hinnatavate meetmete tegevuste kohta, mida on kirjeldatud ptk-is 1.2.

⁵ Mõõdikute jaotuse ja eristamise aluseks on see, kuidas nad on määratletud meetmete ja tegevuste strateegilistes dokumentides.

⁶ Piirkondliku tasandi erisusi hinnatakse võimalusel maakondlikul tasandil.

Hindamisküsimus	Tegevused
... Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele TA asutuste ja avaliku sektori asutuste vahel?	Tegevused 4.2.1 ja 4.2.2
... Kuidas on toetatud tegevused aidanud kaasa koostöö tihenemisele TA asutuste, avaliku sektori asutuste ja ettevõtete vahel?	Tegevused 4.2.4, 5.3.1, 5.3.2, 5.4.1 ja 5.4.2
Kas toetatud tegevused oleks ellu viidud ka ilma toetuseta (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv
Kui edukad on toetust saanud ettevõtted võrreldes toetust mittesaanud (võrdlusgrupi) ettevõtetega (tootlikkuse, hõive, ekspordi kasv, erasektori vahendite kaasamine) (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1, 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.5, 5.1.5, 5.1.8 ja 5.4.4)
Kuivõrd on toetuste abil välja arendatud innovaatilisi tooteid ja teenuseid, toimunud protsessi- või turuinnovatsioon (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)? ⁷	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1 ja 5.4.4)
Millised on peamised probleemid ja väljakutsed uute toodete ja teenuste väljatöötamisel (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Tegevused 4.2.3, 4.2.4, 4.4.1, 4.4.2, 5.3.5 ja 5.4.1
Milline on mõõdikute saavutustase?	Läbiv
Mis kasu said kasusaajad?	Läbiv
Kas toetusesaajad soovivad toetust teistele sihtrühma liikmetele?	Läbiv
Tõhusus	
Kas vahenditest piisab tegevuste eesmärkide saavutamiseks?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2 ja 4.1.4)
Milliseid tulemusi on saavutatud tehtud kulutustega? (analüüs tegevuste tasandil)	Läbiv
Milliseid tulemusi on saavutatud tehtud kulutustega? (analüüs süsteemi tasandil)	Läbiv
Kuivõrd optimaalne on olnud meetme rahaline maht ja toetuse määr meetme eesmärkide saavutamiseks?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2 ja 4.1.4)
Jätkusuutlikkus	
Kas toetatud tegevuste tulemused kestavad edasi?	Läbiv
Kuidas mõjutab EL-i struktuuritoetuste vähenemine ettevõtluse ja TA edasist käekäiku (sh piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv
Mõju ja koosmõju	
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud hõivet Eestis (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2 ja 4.1.4)
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud tootlikkust Eestis (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4 ja 5.4.4)
Kuidas on toetatud tegevused mõjutanud Eesti ekspordi (sh erisused piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 4.1.1, 4.1.2, 4.1.4 ja 5.4.4)
Kuivõrd meetme raames antav toetus on aidanud kaasa sellele, et Eesti teadus- ja arendustegevus toimiks Eesti ühiskonna ja majanduse huvides ning toetaks majandussüsteemi muutmist teadmistemahukamaks (sh piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv (v.a tegevused 3.1.1, 3.2.1 ja 5.4.4)
Kuidas on mõjutanud atraktsiooni/sadama rajamine (sadamas lisateenuste pakkumine) piirkonna üldist tuntutust?	Tegevus 5.1.8 ja 5.4.3.1

⁷ Hindamises võetakse innovatsiooni defineerimisel aluseks teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse (RT I 1997, 30, 471 . – RT I, 13.03.2019, 164) § 2 lg 5: „innovatsioon – uute ideede ja teadmiste kasutamine uudsete lahenduste rakendamiseks, mis hõlmab toodete ja teenuste väljatöötamist ning uuendamist (tooteinnovatsioon); vastavate turgude hõivamist ja laiendamist (turuinnovatsioon); uute tootmis-, tarne- ja müügi meetodite loomist ning juurutamist (protsessiinnovatsioon) /.../“

Hindamisküsimus	Tegevused
Kuidas on mõjutanud atraktsiooni/sadama rajamine (sadamas lisateenuste pakkumine) piirkonnas olevate teiste ettevõtete turismiteenuste pakkumise mahtu ja käivet?	Tegevus 5.1.8 ja 5.4.3.1
Missugune on PKT meetme tegevuste mõju piirkonna ettevõtluskeskkonnale ja tegevuste omavahelisele sünergiale, tööhõive-ettevõtluse võrgustike tekkimisele ning piirkonna ettevõtete arendusvõimekusele?	Tegevused 5.4.1, 5.4.2, 5.4.3, 5.4.4
Vastastikmõju	
Kuivõrd tegevused täiendavad üksteist ja moodustavad ühtse terviku?	Läbiv
... Kas toetatud tegevuste süsteemis esineb „lünki“ (sh piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?	Läbiv
... Milliseid tegevusi on võimalik ja asjakohane dubleerimise vältimiseks, tühi- ja halduskoormuse vähendamiseks, kättesaadavuse ning sünergia saavutamiseks ühendada?	Läbiv
Rakendussüsteem	
Milline on taotlejate ja toetuse saajate hinnang projektide valiku ja taotluste menetlemise protsessile ning mil viisil on võimalik protsessi efektiivsemaks muuta?	Läbiv
Milline on toetuse saajate hinnang aruandlussüsteemile?	Läbiv
Kuivõrd asjakohased ja tõhusad on väljundite, tulemuste ja mõju saavutamiseks valitud rakendussüsteemid?	Läbiv
Kuivõrd realistlik ja asjakohane on toetatud projektidele/tegevustele sätestatud ajaraamistik nende väljundite, tulemuste ja mõju avaldamiseks ning hindamiseks?	Läbiv
Kas konkurents vahenditele on olemas? Millised võivad olla takistused taotlemiseni jõudmisel?	Läbiv
Taust	
Kui palju on erinevates meetmetes kattuvaid kasusaajaid ja toetusesaajaid?	Läbiv
Kuidas tegevused on mõjutanud puudega inimeste, erinevast soost, rahvusest ja vanusest inimeste olukorda?	Läbiv
Kas ja kuidas elluviimisel on arvestatud erinevate sotsiaalsete rühmade olukorra, vajaduste ja võimalustega?	Läbiv
Tulevikuvaade	
Millised on praeguse süsteemi kitsaskohad, mida peaks muutma, et tõsta toetatavate tegevuste ja rakendussüsteemi tulemuslikkust, tõhusust ja mõju?	Läbiv

Allikas: lähteülesande põhjal autorite koostatud.

2. Metoodika

7. Hindamises kasutatakse erinevaid andmete allikaid: dokumente, registrite jm olemasolevate andmebaaside andmeid, küsitlusi, intervjuusid, eksperthinnanguid. Andmete analüüsimiseks kasutatakse nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid andmeanalüüsimeetodeid.

8. **Dokumendianalüüsi** abil saadakse hindamiseks vajalikku sisendit meetmete strateegilise kujundamise ja läbiviidavate tegevuste eesmärgipärasuse, kooskõla ning toetatud tegevuste tulemuste kohta. Dokumendianalüüs sisaldab hindamisülesannetega seotud strateegiadokumentide, õigusaktide, aruandluse ja muude asjakohaste tekstide analüüsimist, annab sisendi hindamise teiste metoodiliste etappide jaoks (küsitlused, intervjuud) ning on oluliseks osaks hindamise soovitude ja ettepanekute formuleerimisel.

9. Dokumendianalüüsi tegemisel on ilmnenu mitmeid probleeme hindamiseks vajalike andmetega. Kuna struktuurivahendite andmebaasis ehk SFOS-is ei ole rahastatud projektide kohta piisavalt detailseid andmeid ja väljaspool seda ei koguta keskselt hindamiseks vajalikke andmeid, siis sõltub andmete kättesaadavus ja kvaliteet sellest, mis andmeid rakendusüksused koguvad lisaks SFOS-i esitatavatele andmetele, kas neid andmeid on võimalik teha kättesaadavaks hindajatele ning kui jah, siis kui tööjõumahukas see protsess on.

10. Hindamise detailsuse mõttes on väga olulise mõjuga asjaolu, et analüüsi esimeses etapis selgus, et toetust saanud ettevõtete taotlusi ega aruandeid ei ole võimalik hindamises kasutada, kuna need võivad sisaldada ärisaladust⁸. Seega ei ole võimalik hinnata rahastatud projektide eesmärkide asjakohasust ja tulemuslikkuse hindamisel saab lähtuda ainult üldise tasandi indikaatorite täitmisest.

11. Hindamise käigu mõttes on olulise mõjuga aspektiks olnud see, et erinevate piirangute tõttu on viibinud ligipääs teatud andmetele. Eriti puudub see hinnatavaid tegevusi 3. prioriteetses suunas, kus ilmnes vajadus taotleda Andmekaitse Inspeksiooni luba, mis on osutunud väga aeganõudvaks protsessiks (luba pole väljastatud ka lõpparuande esitamise ajaks).

12. Märkimisväärse mõjuga on olnud ka see, et toetust saanute kontaktandmetes esineb vigu (toetuse saajaks on märgitud ettevõtte, kes tegelikult ei ole toetust saanud⁹, või tegemist on toetust saanud ettevõtte üldkontaktiga ja konkreetne inimene, kes toetuse rakendamisega tegeles, pole teada), kuna see toob ühelt poolt kaasa ajakulu kontaktandmete kontrollimiseks ja parandamiseks, aga teiselt poolt jäävad mõnede toetuse saajate puhul olulised küsimused vastuseta, sest õiget kontaktisikut ei õnnestu leida.

13. Kontaktandmetega seotud probleemid on märksa suuremad nende kasusaajate puhul, kes ei saanud otsetoetust, vaid said kasu toetatud tegevustes osalemisest. Analüüsis on selgunud, et nende ettevõtete ja organisatsioonide puhul on tavapärane, et kontaktandmed on puudu või on kirjas ainult

---

⁸ Piirangud tulenevad eeskätt ebaausa konkurentsi takistamise ja ärisaladuse kaitse seadusest, mis jõustus 17.12.2018.

⁹ Seda probleemi esineb üksikjuhtudel.

üldkontaktid, millest aga on vähe kasu, kui on vaja uurida konkreetselt kasusaaja hinnangut toetatud tegevuses osalemise kohta. Rakendusüksustele esitatud kasusaajate nimekirjade puhul on selgunud ka asjaolu, et teiste seas on kirja pandud ettevõtteid, mis ei ole tegelikult kasusaajad, vaid toetatud organisatsiooni tehingupartnerid (nt on tarninud kompetentsikeskusele seadmeid vms). Seega, kuna rakendusüksustel ei ole üldiselt detailseid andmeid kasusaajate kohta (nt infot selle kohta, mis kasu on saadud), siis ei saa kasusaajate nimekirjasid pidada täiesti usaldusväärseks.

14. Täiendavalt on hindamise käigus tuvastatud aruandluses tehtud vigadest tingitud ebakõlasid SFOS-i andmebaasis, nagu projektitasandil projektide arvu ja rahalise vääringu oluline mittevastavus avalike andmestikega, kasusaajate andmestiku mittevastavus projektide arvult agregeeritud SFOS-i andmestikuga kui ka kasusaajate andmestiku ebakõlad antud toetuse tüübi- ja määrusest tuleneva meetme tegevuse toetuse tüübi vahel. Nimetatud puuduste parendamine andmesüsteemide vahel on kasulikuks sisendiks andmete kvaliteedi tõstmiseks tulevikus.

15. Projektiandmete ja laiemalt aruandluse analüüsimise oluliseks tulemuseks on mitmed soovitusel andmete kvaliteedi parendamiseks, et tõhustada toetustegevuse monitoorimist ja analüüsi tulevikus.

16. Toetuste andmestikes on esmatähtis toetuse ja kasusaajad erinevates andmeallikates üheselt identifitseerida. Eelistada tuleks läbivalt ühtseid ja üldlevinud identifikaatoreid, näiteks ettevõtte registrikoodi, mille abil saab erinevaid, sh rakendusüksuste väliseid, andmestikke ühendada. Oluline on määratleda tegevusala, kuhu toetus või kasu on antud ning võimalusel siduda see olemasoleva tegevusalade klassifikaatoriga (EMTAK, NACE). Põhimõttelise soovitusena tuleks järgida erinevate kategooriate, sh tegevusala, regioon vmt, tunnuste loomisel Statistikaameti või Eurostati olemasolevaid klassifikaatoreid. Täiendavalt on oluline järgida erinevate baasindikaatorite ühtsust erinevate andmekogumite (näiteks toetuse saajate, kasusaajate vms andmestike) vahel.

17. Teiseks on tähtis, et andmeid koondavad rakendusüksused lepiksid kokku ühtsetes andmekorje meetodites ja definitsioonides (metaandmestik või sõnastik), mille alusel tunnused (andmekirjed) defineeritakse ja kogutakse erinevate andmekogumite üleselt. Sellega seoses tuleks kokku leppida tunnuste läbivalt kasutatavad koodid, nimed ja lühendid. Andmete kogumisel ja tunnuste defineerimisel on vaja koguda ka alusnäitajaid ning mitte üksnes sünteetilisi indikaatoreid, nt suhtarve, koondindekseid vmt. Korrektselt dokumenteeritud arvutusmetoodika korral on indikaatorid ja muud sünteetilised näitajad alusnäitajatelt arvutatavad. Tunnuste loomisel on soovituslik vältida maksimaalselt tekstiliste (*string* formaat) näitajate loomist ja seda eriti siis, kui need sisaldavad tühikuid või täpitahti. Tekstiväljadele tuleks võimalusel eelistada kokkuleppelisi, standardiseeritud täisarvulisi koode (*integer* formaat). Näiteks tunnuse „projekti seisund“ tekstiliste väärtuste „Rahastatud“ ja „Lõpetatud“ asemel saaks kasutada arvulisi koode 1 (rahastatud projekt) ja 2 (lõpetatud projekt) või rahalist abi saanud (1) ja rahalist abi mittesaanud (0) vmt.

18. Andmete koondamisel on soovituslik rakendada lihtsamaid veakontrolli mehhanisme, näiteks tingimust, et projekti lõpp-tähtaeg ei saa olla varasem projekti algustähtajast, identifitseerimistunnuse olemasolu, väljastatud abi liik vastab andmevälja võimalikele loogilistele väärtustele jms. Sellised kontrollid aitavad jooksvalt avastada andmesisestusvigu ning neile

operatiivselt reageerida. Andmestikus peaksid kajastuma andmekirje sisestamise aeg ja andmekirje sisestaja või selle eest vastutaja.

19. Lisaks dokumendianalüüsile kogutakse hindamiseks sisendit **veebiküsitlustega**. Kuna küsimustikud sisaldavad nii valikvastustega kui avatud küsimusi, siis analüüsitakse tulemusi kvalitatiivsete andmeanalüüsimeetoditega ja kirjeldava statistika meetoditega. Veebiküsitlustega kogutakse eelkõige toetuse ja kasusaajate tagasisidet ning hinnanguid toetuse kasulikkuse ja tulemuslikkuse kohta.

20. Selleks, et hindajad saaksid tagasisidet kõikide hinnatavate meetmete tegevuste kohta ning hindamise oleksid kaasatud kõik taotlejad, toetuse saajad, toetusest kasu saanud ettevõtted ning teatud juhtudel ka need, kes toetust ei saanud, valiti uuritavad ettevõtted ja asutused välja vastavalt hindamise lähteülesandes seatud tingimustele.

21. Kuna üks ettevõtte või asutus võis hindamise mõttes kuuluda mitmesse uuritavasse sihtrühma, olles näiteks ühes meetme tegevuses taotleja, teises tegevuses toetuse saaja, kolmandas tegevuses kasusaaja, siis järjestati hindamise eesmärgist lähtudes rühmad tähtsuse järjekorras järgmiselt:

- toetuse saaja;
- kasusaaja;
- taotleja, kes ei saanud toetust;
- potentsiaalne taotleja, kes võiks meetme tegevusest toetust taotleda, aga pole seda teinud.

22. See tähendab, et kui ettevõtte või asutus esines küsitluse sihtrühmade kontaktide hulgas mitmes erinevas rollis, siis saadeti talle selle sihtrühma küsimustik, mis asus järjekorras eespool. Nii eemaldati korduvad kontaktid ning saadi toetuse saajate, kasusaajate, taotlejate ja potentsiaalsete taotlejate rühmad. Iga rühma sees seati lisatingimused kontaktide valikule olukordades, kus sama ettevõtte või asutus esines korduvalt mitme erineva meetme tegevuses. Toetuse saajate kontaktandmete korrastamisel järgiti järgmisi reegleid:

1. Kui ettevõtte või asutus sai samast meetme tegevusest mitu erinevat toetust ja kontaktisikud olid erinevad, siis saadeti küsitlus kõigile kontaktisikutele.
2. Kui ettevõtte või asutus sai toetust mitmest erinevast meetme tegevusest ja kontaktisik oli sama, siis
  - a. saadeti kontaktisikule selle meetme tegevusega seotud küsimustik, kust saadud toetuse summa oli suurim;
  - b. kui toetuse summad erinevate meetmete tegevustes olid sarnased, siis saadeti kontaktisikule selle meetme tegevusega seotud küsimustik, kus esialgne kontaktide arv oli väiksem.
3. Kontaktide hulgast eemaldati maakondlike arenduskeskuste (arendus)nõustajate kontaktid.

23. Toetuse saajate veebiküsitlusse kaasati järgmiste meetmete tegevustest toetust saanud (tabel 3):

Tabel 3. Toetuse saajate kontaktide arv, vastajate arv ja vastamismäär meetme tegevustes

Meetme tegevus	Kontaktide arv	Vastuseid	Vastamismäär (%)
4.2.3 Nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine	53	7	13%
4.2.4 Riigi rahastatavad koostööstruktuurid	18	1	6%
4.4.1 Arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused	117	33	28%
4.4.2 Teadusarenduse tegevuse osak	441	103	23%
5.1.2 Starditoetus	340	79	23%
5.1.3 Ekspordi arendamise tegevused	30 (algselt 52)	9	30%
5.1.8 Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine	17	6	35%
5.3.3 Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine	69 (algselt 101)	35	51%
5.4.3 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks	73	37	51%
5.4.4 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamiseks	16	9	56%
Kokku	1174 (algselt 1228)	319	27%

Märkus: tegevuste 5.1.3 ja 5.3.3 kontaktide arv üldkogumis vähenes, kui toetuse saajaga ei õnnestunud vähemalt neljal korral telefoni teel kontakti saada.

Allikas: autorite koostatud.

24. Küsitlusperioodi jooksul tehti igas sihtrühmas vähemalt kaks kirjalikku meeldetuletust ning osades sihtrühmades kontakteeruti toetuse saajaga telefoni teel ning paluti vastata küsimustikule.

25. Näiteks on lõpparuandes kajastatud tegevuses 5.3.3 „Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine“ toetatud ettevõtete esindajate veebiküsitluse tulemusi. Nagu tabelis toodud, oli kokku kontakte selles tegevuses 101. Selleks, et vastamise määra tõsta, helistati novembri teises pooles neile, kes ei olnud ankeeti täitnud. Kokku tehti kuni neli katset telefoni teel ühendust saada. Helistamised toimusid eri päevadel ja eri aegadel. Hoolimata püüdlustest ei õnnestunud nelja kontakteerumisega ühendust saada 18 juhul. Need vastajad eemaldati üldkogumi hulgast, kuna on tõenäoline, et inimene ei ole enam ettevõttega seotud. Samuti eemaldati üldkogumist need, kellega õnnestus telefoni teel kontakt saada, kuid kes vastasid, et nad ei kuulu uuringu sihtrühma:

- kas pole enda sõnul projektiga üldse kunagi seotud olnud;
- oli üksnes kaudselt seotud ega oska seetõttu või pole piisavalt kompetentne projekti kohta tagasisidet andma (nt oli konsultant);
- pole enam ettevõttega seotud ega taha projektiga seonduvaga tegeleda.

26. Seega on küsitluse üldkogumi maht selle tegevuse puhul 69. Seisuga 14.02.2020 on küsimustikule vastanud 35, ei ole vastanud 16 ning vastamisest on keeldunud 18 kontaktisikut. Keeldumiste põhjuseks oli valdavalt ajapuudus. Vastamisest keeldumise põhjusena toodi välja ka seda, et

- kuna tegu on nii ammuse projektiga, siis nõuaks sellesse uuesti süvenemine liialt aega;

- on juba EASile projekti kohta tagasisidet andnud;
- projekt on alles nii algusjärgus, et pole võimalik küsimustele vastata;
- ei soovi projekti meenutada.

27. Seega veebiküsitlusele vastamise määr on selle tegevuse puhul 51% (seisuga 14.02.2020).

28. Sarnaselt tegevusega 5.3.3, võeti ka meetme 5.1.3 veebiküsitluse vastamismäära tõstmiseks detsembri teises pooles telefonitsi ühendust nimekirja kontaktidega, kellest saadi kontakti 30 inimesega. Algses nimekirjas oli 52 kontakti, uueks valimiks kujunes aga 30 kontakti, kellest vastasid küsitlusele 9 ning seega vastamismäär veebiküsitlusele oli 22.01.2020 seisuga 30%. Olemasolevatele vastustele (sh avatud küsimustele) on seetõttu teostatud kvalitatiivne analüüs. Keeldumise põhjustena nimetati asjaolu, et ettevõtja on sarnasele küsimusele vastanud, tööl ei ole vastutajat, kes tegevusega tegeles, ning ajapuudust.

29. Tegevuste 4.4.1 ja 4.4.2 puhul võeti veebiküsitluse vastamismäära tõstmiseks detsembri teises pooles telefonitsi ühendust küsitlusele mittevastanutega (78 ettevõttega 4.4.1 ja 401 ettevõttega 4.4.2 puhul). Peamisteks mittevastamise põhjustena toodi esile ajapuudust ja kontaktisiku lahkumist ettevõtetest. Lõplikuks vastamismääraks nende tegevuste puhul jäi 4.4.1 puhul 33 toetuse saajat (28%) ja 4.4.2 puhul 103 toetuse saajat (23%).

30. Tegevuse 5.1.2 puhul võeti veebiküsitluse vastamismäära tõstmiseks samuti 2019. a detsembri teises pooles telefoni teel ühendust mittevastanutega (282 ettevõtet). Peamiste põhjustena, mis ankeedile ei olnud vastatud nimetati kohustuste paljusust ja ajapuudust, samuti kontaktisiku muutust. Esile toodi ka seda, et küsimustikku ei seostatud konkreetse toetusega (nt kui starditoetus eraldati 2016 või 2017) või kardeti, et vastamine nõuab ettevõtte majandusnäitajate otsimist ja on ajamahukas. Sellisel juhul selgitati ettevõtte esindajale küsimustiku eesmärki ja sisu. Lõplikuks vastamismääraks kujunes 79 toetuse saajat (23%).

31. Kuna tegevuste 3.1.1 ja 3.2.1 puhul saadi kontaktandmed hiljem, siis korraldati veebiküsitlused 2020. aasta kevadel (märtsis ja aprillis). Pärast küsitlusperioodi lõppu võeti telefonitsi ühendust mittevastanutega, et paluda neil küsimustik täita. Kuna küsitlused toimusid koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorra ajal, siis ühelt poolt õnnestus koguda ettevõtete hinnanguid, arvestades uut ja ootamatut olukorda, aga teiselt poolt sattusid sellal mitmed ettevõtted suurtesse majanduslikesse raskustesse, mistõttu nad ei leidnud võimalusi küsimustikule vastamiseks.

32. Kasusaajatena määratleti toetatud tegevustes osalenud ettevõtted ja organisatsioonid, mis ise toetust ei taotlenud, kuid osalesid toetatud tegevuste raames nt koolitustel, õppereisidel, nõustamisel, kontakt- ja turundusüritustel, messidel jms. Kui kasusaajate nimekirjad ja kontaktandmed olid olemas, siis saadi need rakendusüksustelt. Seejuures on oluline märkida, et analüüsi tulemusel on selgunud, et kasusaajate nimekirjades esineb ka selliseid ettevõtteid ja organisatsioone, mis ei ole tegelikult kasusaajad, vaid on olnud lihtsalt tehingupartneriks toetuse saanud organisatsioonile. Juhul, kui mõne meetme tegevuse kasusaajate puhul olid kontaktandmed puudu, siis lisati need veebiotsingust saadud kontaktiga või kasutati Äriregistrise kantud ettevõtte kontakt e-posti aadressi. Kasusaajate kontaktisikute välja valimisel rakendati sarnaseid reegleid nagu toetuse saajate puhul.

- Iga üksiku meetme tegevuse kasusaajate hulgast eemaldati korduvalt kontaktisikud. Juhul, kui ühest ettevõttest või asutusest olid sama meetme kasusaajate hulgas erinevad kontaktisikud, siis saadeti küsimustik kõigile.
- Seejärel võrreldi omavahel erinevate meetme tegevuste kasusaajate kontaktisikute nimekirju ning eemaldati korduvalt kontaktisikud, nii et alles jäid need, kes said kasu meetmest, kus kasusaajate arv oli väiksem.

33. Selline kontaktisikute võrdlus tagas, et erinevate meetmete tegevuste puhul oli võimalik tagasisidet küsida võimalikult suurelt hulgalt isikutelt, ilma et neile oleks saadetud mitu erinevat küsimustikku. Siiski tuleb vastuste analüüsimisel arvestada, et mitmes tegevuses osalenud kasusaaja võis anda või andis koondhinnangu kõigi tegevuste kohta, mitte ainult selle tegevuse kohta, millega ta kontaktide korrastamisel seostati.

Tabel 4. Kasusaajate kontaktide arv meetmete tegevustes

Meetme tegevus		Kontaktide arv
4.2.2	Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasuvaldkondades	26
4.2.4	Riigi rahastatavad koostööstruktuurid	272
4.2.5	Nõudluspoole poliitika, riik innovaatiliste lahenduste tellijana	7
4.2.6	Start-up ettevõtluse hoogustamine	760
5.1.3	Ekspordi arendamise tegevused	1287
5.1.4	Ettevõtlusteadlikkus	1084
5.1.5	Turisminõudluse suurendamine	72
5.1.7	Turismiettevõtete ärimudeli arendamine	23
5.3.1	Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine	228
5.3.2	Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine	1223
5.3.5	Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid)	166
5.3.6	Loomemajandusala teadlikkuse tõstmine	560
5.4.1	Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine	451
5.4.2	Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse arendamiseks	723
Kokku		6903

Allikas: autorite koostatud.

34. Sihtrühma esindajatelt vastuste saamiseks kasutati erinevaid viise, sh kirjalikku tagasisidet e-kirja teel, lühikest telefonintervjuud, veebiküsitlust, fookusrühma või individuaalintervjuud.

35. Tegevustes 5.3.1 ja 5.3.2 osalenud kasusaajatele saadeti lühike 7–8 küsimusest koosnev ankeet, mis sisaldas nii valikvastuseid kui ka avatud küsimusi toetatud tegevustes osalemisest saadud kasu, kestuse ja vajalikkuse kohta. Lisaks saadeti e-kirjana päev enne vastamistähtaega meeldetuletus, mis vastuste laekumist vähesel määral soodustas. Tegevuse 5.3.1 kasusaajatest vastas 228 kontaktist 37 kontakti (neist 5 ei mäletanud, et oleks inkubatsioonikeskuste teenuseid kasutanud). Seega vastamise määr oli 14%. Tegevuse 5.3.2 kasusaajatest vastas 1223 kontaktist 146 kontakti (neist 67 ei mäletanud, et oleks tugistruktuuride poolt pakutud tegevustes osalenud). Seega vastamise määr oli 6%. Tulenevalt madalast vastamismäärast ei ole võimalik üldistusi teha kogu sihtrühma kohta, küll aga sai kvalitatiivset sisendit saadud kasu, kestuse ja teenuste vajalikkuse kohta. Täiendava kvalitatiivse info saamise eesmärgil tehti lisaks veebiküsitlustele telefoniintervjuud nelja kasusaajaga, kes osalesid erinevate teenuseosutajate tegevustes.

36. Tegevuse 5.3.5 kasusaajate kohta oli kasutada kokkuvõtted vahetult peale tegevusi kogutud tagasiside kohta. Valikuliselt tehti telefonikõnesid, et saada sisendit tegevuste pikaajalise mõju kohta. Kuna telefonidele ei vastatud või olid osalenud inimesed ettevõtetest suundunud mujale tööle, sai suulist hinnangut väga üksikutel juhtudel. Osalejatele, kellega telefonitsi kontakti saada ei õnnestunud, saadeti täiendavad päringud e-kirjana. Vastuseid ei laekunud.

37. Tegevuse 5.3.6 all viidi ellu mitmesuguseid tegevusi, sh ka väga lühiajalise kestusega. Kasusaajate valimisse jäeti vaid ettevõtted, mis olid osalenud 2017–2018 pikemaajalistel koolitus-, arengu- ja mentorprogrammides. Kasusaajate seast eemaldati juba teiste meetmete tegevuste raames toetust saanud ettevõtted. Lisaks esines andmestikus ettevõtteid, kus osalenud inimese kontaktiks oli märgitud ettevõtte üldine aadress ja polnud võimalik tuvastada osalenud isikut. Juhuvaliku alusel viidi läbi lühikesed telefoniintervjuud, saamaks infot, kas osalejad mäletavad tegevustes osalemist ning oskavad tagantjäreli hinnata teenuste kasulikkust, kestust ja vajalikkust. Kokkuvõttes võib öelda, et mäletati enamasti viimasel kahel aastal (2018–2019) toimunud mentorprogramme.

38. Tegevuse 5.1.3 kasusaajatega viidi läbi juhuvaliku alusel läbi lühikesed telefoniintervjuud (40 tk), mille käigus uuriti kasusaajate kogemust abi saamisel, tagasisidet tegevusele, hinnangut tegevuse mõjule majandusnäitajate lõikes ning soovitusi valdkonna arendamisele. Kasusaajad hindasid üldjoontes abi positiivseks võrgustiku kasvatamise mõttes, kuid neil oli keeruline üksiktegevusi meenutada (v.a kui nad polnud tegevustes osalenud vahetult enne intervjuu toimumist).

39. Tegevuste 5.1.5 ja 5.1.7 kasusaajatega viidi läbi lühikesed telefoniintervjuud (22 tk), mille käigus uuriti kasusaajate kogemust abi saamisel, tagasisidet ning soovitusi turismi valdkonna arendamiseks. Intervjueerimiseks kontakteeruti kõikide olemasolevate kontaktidega, kuid vastajate osakaal jäi madalaks, kuna paljude ettevõtete kontaktideks märgitud inimesed polnud kättesaadavad (olid töölt lahkunud, kontaktiks oli määratud ettevõtte üldtelefon või vastuvõtt, kust suuremate ettevõtete puhul oli keeruline jõuda protsessis vastutava inimeseni või ei lubanud ettevõtte sisenormid üldkontaktide haldajal võimalike vastutajate kontakte jagada). Vastamisest keeldumisena nimetati ka ajapuudust. Üldjoontes leidsid vastajad, et abi on olnud neile kasulik oma tegevuste planeerimisel ning meeskonna informeerimisel, kuid meetme eesmärgi saavutamiseks on vajalik palju nn järeltegevusi, mis kindlustaksid kokkuleppeid ja huvi Eesti kui sihtkoha vastu.

40. Täiendavalt kogutakse andmeid **e-kirja teel tehtavate küsitluste ja intervjuudega**. Küsitletavate valimid on seejuures koostatud lähtudes erinevate tegevuste eripäradest, mida on kirjeldatud lähtearuandes, millele on allpool lisatud täpsustusi. Meetme tegevustes 5.1.1, 5.1.2, 5.1.4 ja 5.2.2 on läbi viidud kokku 54 intervjuud ning intervjueeritavad on kodeeritud lähtudes prioriteetse suuna sihtrühmast, väikese ja keskmise suurusega ettevõtted, ning tähistatud lühendiga VKE. Sellele lühendile järgnev number on intervjueeritava kood. Intervjuud transkribeeriti vastava programmi abil¹⁰.

¹⁰ Alumäe, T., Tilk, O.A. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *Baltic HLT*.

41. Tegevuste 5.1.1 (nõustamine maakondlikes arenduskeskustes), starditoetus (5.1.2), ettevõtlusteadlikkus (5.1.4) pikemaajaliste koolituste ja nõustamisprogrammide ning 5.1.8 (rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine) puhul on järgitud nn maksimaalsete juhtude valimi¹¹ koostamise põhimõtet. Lähtumisel eelnimetatud valimi ideest kogutakse informatsiooni võimalikult paljudelt (eri kogemusega) respondentidelt. Antud uuringus on tegevuse 5.1.1 korral viidud läbi intervjuud kõigi MAK-ide esindajatega ja lisaks käsitletud MAK-ides nõustamist ettevõtjatega, kes on kasutanud nõustamise jt MAK-ide teenuseid. Tegevuse 5.1.2 puhul valiti intervjuueeritavad eri piirkondadest, eri ettevõtlusvaldkondadest ning arvestades soolist jaotust. Intervjuud viidi läbi kolmes alarühmas:

- 1) starditoetust saanud;
- 2) starditoetust taotlenud, kuid seda mitte saanud;
- 3) starditoetust mittetaotlenud, kellel samas oleks olnud võimalik tingimuste kohaselt hinnataval ajavahemikul (2014–2018) toetust taotleda.

42. Tegevuse 5.1.4 (ettevõtlusteadlikkus) osas on intervjuud tehtud kahes alagrupis: (1) ettevõtluskonkursist „Ajujaht“ osavõtnutega, kuna selle konkursi edukamad osalejad on sageli loonud ka eduka ettevõtte ning taotlenud ja saanud starditoetust ning teisi ERF-ist kaasrahastatud toetusi ja teenuseid; (2) sama meetme tegevuse teise alarühma intervjuud on tehtud pikemaajalistes koolitustes ja arenguprogrammis (Tootearenduse meistriklasse, Strateegia praktikum, mentorprogramm) osalejatega.

43. Tegevuse 5.1.8 puhul küsiti samuti kohaliku omavalitsuse hinnangut turismiatraktsioonide ja/või sadamate arenduse mõju kohta kõigilt omavalitsustelt, kus turismiatraktsioone ja sadamaid on arendatud (eelarveperioodidel 2014–2020 ja 2007–2013).

44. Tegevuste arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused (4.4.1, ettevõtte arenguprogramm, tugiteenus- ja arenduskeskused) ja teadusarenduse tegevuse osak (4.4.2, innovatsiooniosak, arendusosak) raames toetust saanud intervjuueeritavad on valitud eri maakondadest; esindatud on erineva suuruse, tegutsemisaja ning -valdkonnaga ning erineva varasema ettevõtlustoetuste taotlemise kogemusega ettevõtted.

45. Ekspordi arendamise tegevuse (5.1.3) intervjuueeritavad on valitud eri maakondadest. Tegevuse turisminõudluse suurendamine (suursündmused, 5.1.5) intervjuud on läbi viidud suurema toetuse saanud (sh mõnigi projekt mitmendat korda toetatud) projektide esindajatega kahest eri maakonnast, eeldades suurema eraldatud toetuse arvestatavamat mõju ürituse edule ja kasvule ning ühtlasi turismile.

46. Tegevuse varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks (5.2.2) intervjuud on kogutud riskikapitali pakkumisega korraldavatel inimestelt ja sidusrühma esindajatelt.

47. Tegevuste „Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele (ASTRA)“ (4.1.1), „Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel“ (4.1.2) ning „Teaduse tippkeskuste toetamine“ (4.1.4) fookusgruppide intervjuueeritavad on valitud TA asutuste esindajatest, kel on kokkupuuteid toetatud projektidega. Täiendavalt on tehtud fookusrühma intervjuud

---

¹¹ Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3. ed. Thousand Oaks [etc.]: Sage.

rakendusüksuste esindajatega (SA Archimedes) ning ETag-i kui toetuse saaja esindajatega, kes on seotud 4.1 meetme rakendamisega. Lisaks viidi läbi fookusrühma intervjuu erialaliitude ja poliitikakujundajate (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ning haridus- ja teadusministeerium) esindajatega, saamaks hinnanguid ning leitu valideerimist meetmete 4.1 ja 4.2 osas.

48. E-kirja teel koguti vabavastustega teavet kõigi toetatud projektide kohta meetme tegevuse 4.1.2 osas (Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel). Vastused laekusid kuue projekti kohta (13-st).

49. Riigi rahastatavad koostöövormide (nt tehnoloogia arenduskeskused ja klastrid) tegevuse (4.2.4) fookusrühma intervjuueeritavad on valitud klastrite ning TAK-ide juhtide ja projektijuhtide seast (kokku osalesid kahe TAK-i ning kahe klatri esindajad). Täiendavalt on tehtud fookusrühma intervjuud rakendusüksuste esindajatega (EAS, SA Archimedes) ning ETag-i kui toetuse saaja esindajatega, kes on seotud 4.2 meetme rakendamisega. Lisaks viidi läbi fookusrühma intervjuu erialaliitude ja poliitikakujundajate (majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ning haridus- ja teadusministeerium) esindajatega, saamaks hinnanguid ning leitu valideerimist meetme 4.2 osas.

50. Tegevuste nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine (4.2.3), riigi rahastatavad koostööstruktuurid (4.2.4), nõudluspoole poliitika, riik innovaatiliste lahenduste tellijana (4.2.5) ning start-up ettevõtluse hoogustamine (4.2.6) osas on läbi viidud fookusgrupi intervjuu, kuhu said kaasatud ettevõtte, kes on osalenud mitmes meetme tegevuses toetuse või kasusaajatena. Osales kokku neli ettevõtet.

51. Tegevuse startup ettevõtluse hoogustamine (4.2.6) osas on läbi viidud intervjuu nii endise kui ka praeguse Startup Estonia programmi juhiga. Tegevuse „Nutika spetsialiseerumise erialastipendiumid“ (4.2.2) osas tehti kaks intervjuud TalTech-i ja Tartu Ülikooli doktoriõppe koordinaatoritega.

52. Loomemajanduse arendamise meetme tegevustes toetatud projektide esindajate intervjuude valimisse kaasamise aluseks oli toetuse suurus projektile (osadel toetuse saajatel ka korduv toetuse kasutamine), teenuse osutamise asukoht ning toetuse saajate asumine erinevates piirkondades ja tegutsemine erinevates valdkondades. Sedalaadi valim lubab koguda eesmärgipärast eri kogemustel ja seisukohtadel põhinevat informatsiooni rakendussüsteemi kohta (toetuste taotlemine, elluviimine, aruandlus), aga ka tulemuslikkuse, jätkusuutlikkuse ja tulevikuootuste kohta. Tegevuse 5.3.1 seitsmest toetuse saajatest tehti intervjuud kuue toetuse saajaga. Tegevuse 5.3.2 kümnest toetuse saajast viidi läbi intervjuud kuue toetuse saajaga. Tegevuse 5.3.4 toetuse saajatest intervjuueeriti ühte toetuse saajat koos projekti partneriga. Tegevuse 5.3.7 kaheksast toetuse saajatest tehti intervjuud viie toetuse saajaga 2016. aasta taotlusvoorust ning üks intervjuu 2019. aasta taotlusvoorust toetuse saajaga. Lisaks toimusid gruppintervjuud rakendusüksuse kolme esindajaga (EAS) ja rakendusasutuse esindajaga (Kultuuriministeerium). Intervjuud viidi läbi telefoni teel või intervjuueeritava juures kohapeal.

53. Andmete kogumiseks on läbi viidud poolstruktureeritud teemaintervjuud¹² kõigi MAK-ide ettevõtlusvaldkonna nõustajatega telefoni teel, intervjuu peateemad lähtusid hindamisteemadest (asjakohasus, tulemuslikkus jne) ja teema arendused omakorda uurimisküsimustest.

54. E-kirja teel vabavastustega koguti teavet kõigist omavalitsustest, kus turismiarendusi on toetatud ja projekt oli vähemalt lähenemas 2018. aastal lõpule. Küsimused tulenesid hindamisküsimustest ning keskendusid turismitaristu arenduste mõjule turismi ja ettevõtluse arengu osas omavalitsustes.

55. Sarnaselt MAK-ide esindajate intervjuu peateemadega lähtusid ülejäänud meetme tegevuse 5.1.3 intervjuude peateemad hindamisteemadest ja teema arendused omakorda hindamisküsimustest. Need intervjuud viidi läbi osaliselt silmast silma ning osaliselt telefoni teel.

56. Intervjuudega on kogutud erineva fookusega informatsiooni, lähtudes sihtrühmast. Toetuse saajatelt (projekti elluviijatelt) ja teenuse saajatelt kogemusi, hinnanguid ja arvamusi toetuste ja teenuste asjakohasuse, sh toetuse taotlemise protsessi ja projekti elluviimise kohta ning jätkusuutlikkuse kohta ja järgmisel perioodil toetuste vähenemisest tuleneva mõju kohta (toetuse kasutamise võimalusele, ettevõtlusele ja TA-le. MAK-ide esindajatelt on saadud kogemusi ja hinnanguid nõustamisteenuste osutamise ning toetuste rakendusskeemidega seonduva kohta.

57. Praegune intervjuude sisuanalüüs on teostatud eelkõige iga konkreetse intervjuu (juhtumi) tasandil¹³. KOV-ide turismitaristu arendustele antud hinnangute sisuanalüüsi esmaseks aluseks on hindamisküsimused ning iga hindamisküsimusele järgneb eri seisukohtade eristamine ja esitamine aruandes. Kõigi intervjuude sisuanalüüsi esmaseks aluseks on hindamisteemad (asjakohasus, tulemuslikkus jne) ning iga hindamisteema all järgneb intervjuude eri seisukohtade eristamine ja käsitlus.

58. Meetme 5.4 hindamiseks viidi läbi 15 silmast silma intervjuud regionaalsete kompetentsikeskuste juhtide ning maakondlike arenduskeskuste juhtidega. Lisaks tehti ka kuus anonüümset intervjuud 5.4 meetme tegevuste planeerimise ja läbiviimisega seotud isikutega.

59. Aruandes on intervjuude ja veebiküsimustikule saadud vastustest pärinevad tsitaadid esitatud muutmata kujul, eemaldatud on vastaja tuvastamist võimaldav info ja parandatud kirjavead.

60. **Kvantitatiivse analüüsi** ettevalmistamisel projekti lähtearuande arutelude käigus selgus, et struktuuritoetusi koondav andmestik koosneb erinevatest, omavahel veel integreerimata väljundandmestikest, mistõttu koostati analüüsi tegemiseks toetusi haldavate asutuste ja rakendusüksuste struktuuritoetuste andmeid koondav, ühtsest metodoloogiast lähtuv struktureeritud ja integreeritud tervikandmestik. Andmestiku loomise käigus kaardistati andmeallikad, integreeriti need ja loodi ühtne andmestiku struktuur ning andmekirjeldused (meta-andmestik). Koondandmestiku eesmärgiks on võimalikult tervikliku andmestiku hõlmamine toetust

¹² Semi-Structured Interview. (2008). Ed. Lisa M. Given. In: *The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412963909.n420>.

¹³ Taylor-Powell, E., & Renner, M. (2003). *Analyzing qualitative data*. University of Wisconsin — Extension, Program Development and Evaluation. URL: <http://learningstore.uwex.edu/assets/pdfs/g3658-12.pdf> (15.11.2019).

saanud ettevõtete kohta, eristades projekti toetuse saajad ja lõplikud kasusaajad, seda nii rahaliste kui mitterahaliste (nt nõustamine) toetuste kaudu. Struktuuritoetuse tervikandmestiku loomine on antud projekti hindamisülesannete läbiviimiseks möödapääsmatu. Lisaks sellele on tegemist uudse ning olulise projekti väljundiga, mida on tellijal võimalik kasutada edaspidi ka teiste struktuuritoetuste andmeid hõlmavate analüüside läbiviimiseks või kasutada struktureeritud andmestikku lähte-andmemudelina struktuuritoetuste (ajas uueneva) andmebaasi parendamiseks või loomiseks.

61. Ühendatud andmestik hõlmab:

- 1) tellija esitatud SFOS toetuste andmebaasi perioodil 2014–2020,
- 2) ERF-i kasusaajate andmestikku perioodil 2014–2020¹⁴,
- 3) eelmisel 2007–2013 struktuuritoetuste perioodil toetatud ettevõtete loetelu,
- 4) EAS-i andmeid kohalikke ettevõtlustoetusi saanud ettevõtete kohta,
- 5) ettevõtete 2013–2018 Äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete andmeid ja
- 6) Statistikaameti poolt koondatud ettevõtete registriandmed, mis kajastavad ettevõtete avalikku informatsiooni (tegevusala, töötajate arv, ettevõtlusvorm jms).

62. Ühtekuuluvuspoliitika meetmete toetusperioodi 2014–2020 ettevõtlustoetustest kasu saanud ettevõtted on identifitseeritud ettevõtte registrikoodi alusel. Andmestikud on ühendatud ning pseudo-anonümiseeritud Statistikaameti poolt ning tehtud analüüsiks kättesaadavaks Statistikaameti teadustöö keskkonnas. Hindamismetoodikat mõjutab fakt, et perioodil 2014–2018 esineb andmetes erinevaid toetuste saamise mustreid: sama ettevõtte võib saada toetust mitmest erinevast tegevusest, samuti võib sama ettevõtte saada toetust samast tegevusest mitmel erineval aastal. Toetuse saamist näitav fiktiivne (indikaator või binaarne) muutuja (D_{ik} ettevõttele i ja tegevusel k) omandab väärtuse 1, kui ettevõtte on antud toetusperioodil vähemalt korra saanud ettevõtlustoetusi, ja 0, kui ettevõtte ei ole ühestki meetme tegevusest antud toetusperioodil toetusi saanud. Kuna analüüsi läbiviimise ajal ei olnud kättesaadavad ettevõtte taseme andmed 2019. aasta kohta, siis pole 2018. aastal antud toetuste mõju analüüsis vaadatud. Täiendavalt kaasatakse kvantitatiivsesse mõjuanalüüsi ainult need tegevused, mille kohta on olemas minimaalselt piisav vaatluste arv (50 vaatlust) kvantitatiivse mõjuhindangu läbiviimiseks toetusgrupi ettevõtete seas.

63. Tabel 5 võtab kokku käesoleva uuringu skooopi kuuluvad meetme tegevused selgitustega, milliste meetme tegevuste kohta on koostatud kvantitatiivne mõjuhindang. Tegevuste 3.1.1 ja 3.2.1 kohta laekusid andmed hiljem, kuid kuna need täitsid hindamismetoodikas esitatud kriteeriumid, siis hinnati ka nende tegevuste kvantitatiivset mõju.

Tabel 5. Kvantitatiivse analüüsi raames hinnatavad meetme tegevused

Suund	Tegevus	Hinnangus	Põhjendus
4. Kasuvõimeline ettevõtlus ja seda	Tegevus 4.1.1: Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA)	Ei	Väljundnäitajate hindamine kvantitatiivselt ei ole asjakohane.

¹⁴ Välja arvatud 3. prioriteetse suuna tegevuste 3.1.1 ja 3.2.1 kasusaajad, kuna nende kohta pole andmeid edastatud (selleks on vajalik AKI luba ja selle taotlemise protsess ei ole veel lõppenud).

Suund	Tegevus	Hinnangus	Põhjendus
toetav teadus- ja arendustegevus.	Tegevus 4.1.2: Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel	Ei	Väljundnäitajate hindamine kvantitatiivselt ei ole asjakohane. Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 4.1.4: Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks	Ei	Väljundnäitajate hindamine kvantitatiivselt ei ole asjakohane. Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 4.2.1: Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA)	Ei	Väljundnäitajate hindamine kvantitatiivselt ei ole asjakohane. Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv on antud tegevuse kohta ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 4.2.2: Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades	Ei	Kasusaajad ei ole ettevõtted ning seega ei ole kvantitatiivne hindamine võimalik. Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 4.2.3: Nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus on vaatluste arv antud tegevuse kohta ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 4.2.4: Riigi rahastatavad koostööstruktuurid (klastrid / TAKid)	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel kasusaajate arv on piisav.
	Tegevus 4.2.5: Nõudluspoole poliitika, riik innovaatiliste lahenduste tellijana – määrus „Innovatsiooni edendavate avaliku sektori hangete toetamine“, käskkiri „Toetuse andmise tingimused innovatsiooni hankimist toetavate tegevuste arendamiseks“	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
Tegevus 4.2.6: Start-up ettevõtlike hoogustamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on võimalike hinnatavate aastate lõikes ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50). ERF-i andmetel on suur osa kasusaajaid saanud kasu 2018.	

Suund	Tegevus	Hinnangus	Põhjendus
			aastal, mille kohta mõjuhindang ei ole enam võimalik 2019. aasta majandusaasta aruannete puudumise tõttu. 2017. aasta kasusaajad jäänud ERF-ist välja.
	Tegevus 4.4.1: Arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused	Jah	Osaleb lihtsustatud hinnangus. ERF kasusaajate arv <50, mis ebapiisav mitmemõõtmeliseks analüüsiks, aga piisav ühemõõtmeliseks statistiliseks üldistuseks.
	Tegevus 4.4.2: Teadusarenduse tegevuse osak	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
5. VKEde ja piirkondliku ettevõtluse arendamine.	Tegevus 5.1.1: Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.1.2: Starditoetus	Ei	Ökonomeetrilises hinnangus ei osale, kuna puudub piisav kasusaajate arv, mille kohta oleks T-1 perioodi vaatlused endogeensuse välistamiseks ökonomeetrilistes hinnangutes.
	Tegevus 5.1.3: Ekspordi arendamise tegevused	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.1.4: Ettevõtlusteadlikkus	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.1.5: Turisminõudluse suurendamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.1.6: Turismitoodete arenduse juhtimine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.1.7: Turismiettevõtete ärimudeli arendamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.1.8: Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.2.1: Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).

Suund	Tegevus	Hinnangus	Põhjendus
	Tegevus 5.2.2: Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.3.1: Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav (kasusaajaid <50; kuigi lõplikus hindamises kasusaajaid <50, on tulemused usaldatavad).
	Tegevus 5.3.2: Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.3.3: Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.3.4: Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (väikeprojektid)	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.3.5: Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid)	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.3.6: Loomemajanduslase teadlikkuse tõstmine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.3.7: Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).
	Tegevus 5.4.1: KOMP ehk regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.4.2: PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav.
	Tegevus 5.4.3: Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks	Jah	Osaleb hinnangus, ERF-i kasusaajate andmestiku alusel on kasusaajate arv piisav (kasusaajaid <50; kuigi lõplikus hindamises kasusaajaid <50, on tulemused usaldatavad).
	Tegevus 5.4.4: Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamiseks	Ei	Tellija edastatud ERF-i kasusaajate andmestikus vaatluste arv antud tegevuse kohta on metodoloogiliselt ebapiisav kvantitatiivseks hinnanguks (kasusaajaid <50).

Allikas: autorite koostatud.

64. Järgmiseks on kirjeldatud analüüsi üldkogumi (populatsioon) kujunemise põhimõtteid (kui ei ole öeldud teisiti, siis laieneb see kõigile hinnatavatele ettevõtetele).

65. Toetusgruppi (*treatment group*) kaasatakse kõik vaatlusperioodil uuritava meetme või tegevuse raames struktuuritoetusest kas rahalist või mitterahalist kasu saanud ettevõtteid (kasusaajad); seejuures eristatakse analüüsis rahaliste ja mitterahaliste toetuste mõju. Kuna käesoleva analüüsi raames uuritakse 15 erineva tegevuse raames antud toetuste mõju, siis neist iga konkreetse tegevuse mõju hindamisel on eemaldatud kontrollgrupist ettevõtted, mis on saanud toetust teistest tegevustest. Nii on näiteks tegevuse 4.4.2 mõju hindamisel eemaldatud kontrollgrupist kõik ettevõtted, mis on saanud toetust mõnest teisest tegevusest.

66. Kontrollgrupi moodustavad vaatlusperioodil struktuuritoetusi mittesaanud ja/või toetatud teenust mittekasutanud ja abikõlblikud ettevõtted. Kontrollgrupi ettevõtete abikõlblikkuse kontrollimisel toetutakse Struktuuritoetuste seaduse §14 alusel välja antud määrustes¹⁵ sätestatud toetuste abikõlblikkuse kriteeriumitele. Abikõlblikkuse kriteeriumid sõltuvad konkreetsest meetmest (tegevusest). Abikõlblikkuse selgitamiseks kontrollitakse ettevõtte majandussektorit (EMTAK), suurus (töötajate arv ja müügi käive) ning maksejõulisust ja tegevuse jätkuvust, samuti tegevusvormi (äriühing, mittetulundusühing jt). Tegevuste abikõlblikkuse kriteeriumid varieeruvad teataval määral üle erinevate tegevuste, niisiis varieerub vastavalt ka toetuse saamisele kvalifitseeruvate ettevõtete arv üle erinevate tegevuste. Konkreetsete tegevuste hindamistulemuste juures on vastavalt vajadusele need erisused välja toodud.

67. Tootlikkuse, ekspordi ja hõive kasvu hindamiseks kitsendatakse kontrollgrupp üksnes äriühingutele, millel on positiivne osakapitali või aktsiakapitali kirje äriregistri andmestikus. Samuti vaadatakse tootlikkuse analüüsis ainult majanduslikult aktiivseid ettevõtteid, millel oli uuritaval perioodil positiivne käive või positiivne töötajate arv.

68. Täiendavalt kasutatakse kontrollgrupi moodustamisel ühe- ja mitmemõõtmelisi statistilisi meetodeid, et luua toetusgrupile mõõdetavate parameetrite alusel sarnane ning mitteerandlikest ja üksnes abikõlblikest ettevõtetest koosnev kontrollgrupp.

---

¹⁵ Määrus nr 46 (2015) Klastrite arendamise toetamise tingimused ja kord; Määrus nr 2 (2016) Ettevõtte arenguprogrammi toetusmeede; Määrus nr 131 (2015) Innovatsiooni- ja arendusosaku toetuse andmise tingimused ja kord; Määrus nr 20 (2015) Starditoetus 5.4.1; Määrus nr 5 (2016) Toetuse andmise tingimused regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks; Toetuse andmise tingimused rakendusasutuse tegevusteks prioriteetse suuna 5.4.2 „Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete ja piirkondliku ettevõtlikkuse arendamine“ meetme „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ tegevuse Siseministeeriumi käskkiri 12.03.2015 nr 1-3/67 „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks. Piirkonna tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamise kavade koostamine“ raames; Rahandusministeeriumi käskkiri Piirkondlike algatuste tugiprogrammide elluviimiseks toetuse andmise tingimused Hiiu, Järva, Lääne, Pärnu, Rapla, Saare ja Võru maakondade osas ja lisad (1) Hiiu maakond; (2) Järva maakond; (3) Jõgeva maakond; (4) Pärnu maakond; (5) Rapla maakond; (6) Saare maakond; (7) Võru maakond; (8). Riigihalduse ministri määrus nr 35 (2016) Toetuse andmise tingimused tegevuseks „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ perioodil 2017–2023 ja lisad: (1) Harju maakond; (2) Ida-Viru maakond; (3) Jõgeva maakond; (4) Lääne-Viru maakond; (5) Põlva maakond; (6) Tartu maakond; (7) Valga maakond; (8) Viljandi maakond. 5.4.3-5.4.4 meetme tegevuse kohta kehtivad ühised toetuse andmise tingimused: Siseministri määrus nr 4 (2015) Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringute toetuse andmise tingimused ja kord.

69. Lähtuvalt kvantitatiivse hindamise metoodilistest eeldustest (*common support assumption*) eemaldatakse kontrollgrupist ettevõtted, mille tunnuste väärtused ei kattu toetust saanud ettevõtete tunnuste väärtusvahemikuga, ehk teisisõnu välistatakse ühemõõtmeliste hinnangute alusel kontrollgrupist ettevõtted, millele sarnanevaid toetust saanud ettevõtete hulgas pole.

70. Lisaks eelnevale välistatakse üldkogumist ebatüüpilise andmemustriga ettevõtted rakendades STATA tarkvaras kasutatavat mitmemõõtmelist erandlike vaatluste tuvastamise algoritmi Bacon. Bacon põhineb Billor *et al* (2000)¹⁶ blokeeritud adaptiivsel ja arvutuslik-efektiivsel erandite tuvastamise algoritmil (*blocked adaptive computationally efficient outlier nominator*). Algoritmi on kirjutanud Weber (2010)¹⁷.

71. Analüüsi valim kitseneb seoses analüüsimudelil rakendatavate tunnuste puuduvate väärtuste esinemisega nii toetusgrupi kui kontrollgrupi ettevõtete seas. Välistamiseks puuduvatest väärtustest tingitud hinnangunihke (*attrition bias*) tekkimist viiakse läbi välja valimi ettevõtete ning puuduvate väärtuste tõttu kõrvalejäänud ettevõtete tunnuste statistilise kirjelduse ning ühemõõtmelised võrdlevad testid. Täiendavalt kontrollitakse hinnangumudelites võimalusel valimi kitsenemise nihet vastava kontrolltunnusega (*Inverse Mills Ratio*).

72. Mõnede meetmete tegevuste puhul, kus vaatluste arv seda võimaldab, on toodud sisse ka analüüsi regionaalne mõõde, hinnates meetmete mõjusid eraldi kahes ettevõtete grupis: Harjumaa ettevõtted ja kõigi ülejäänud Eesti maakondade ettevõtted. Analüüs ja statistiline üldistus detailsemal regionaalsel (nt üksikute maakondade) tasandil meetmete tegevuste kaupa ei ole võimalik seoses piiratud vaatluste ehk vähese toetatud ettevõtete arvu tõttu. Arvestada tuleks ka sellega, et ettevõtted võivad tegutseda rohkem kui ühes maakonnas, samuti võib registreeritud tegevuskoha aadress erineda ettevõtte majandustegevuse asukohast. Detailsema regionaalse analüüsi läbiviimisel võib sellisel juhul hindamisel kasutatavat valimit kitsendada, jättes hindamisest välja selliste tegevusalade ettevõtted, mis suure tõenäosusega võivad tegutseda rohkem kui ühes piirkonnas, nt elektri-, gaasi- ja veevarustus, hulgi- ja jaekaubandus, transport, postiteenused, peakontorite tegevus ja juhtimisalane nõustamine, rentimine ja kasutusrent. Kuna praegusel juhul on vaatluste arv väga piiratud ning analüüs regionaalses mõõtmes jääb üldisele tasemele, siis ei leitud, et selline valimi kitsendamine ja puhastamine oleks võimalik ja hädavajalik.

Tabel 6. Analüüsis rakendatavate tunnuste selgitused

Tunnuse nimi	Tunnuse selgitus	Ühik
VÄLJUNDNÄITAJA / TULEMUSNÄITAJA, t+1		
Tootlikkus töötaja kohta, ärikasumi alusel	Aruandeperioodi ärikasum(-kahjum) jagatud majandusaasta keskmise töötajate arvuga.	tuhat eurot
Tootlikkus töötaja kohta, käibe alusel	Aruandeperioodi toodete, kaupade ja teenuste müügist saadud tulu	tuhat eurot

¹⁶ Billor, Nedret, Hadi, Ali S. and Velleman, Paul F., (2000), BACON: blocked adaptive computationally efficient outlier nominators, *Computational Statistics & Data Analysis*, 34, issue 3, p. 279-298

¹⁷ Weber, Sylvain, (2010), bacon: An effective way to detect outliers in multivariate data using Stata (and Mata), *Stata Journal*, 10, issue 3, p. 331-338

Tunnuse nimi	Tunnuse selgitus	Ühik
	jagatud majandusaasta keskmise töötajate arvuga.	
Töötajate arv, protsentmuut aastas	Lõppenud majandusaasta keskmine töötajate arv suhestatuna eelmise aasta keskmisesse töötajate arvu.	protsent
Töötajate arv, tase	Lõppenud majandusaasta keskmine töötajate arv.	keskmine töötajate arv
Varade tootlus	Aruandeaasta kasum/kahjum jagatud koguvarade bilansilise väärtusega aruandeperioodi lõpul.	protsent
Käibevara koguvaradest	Käibevara kokku aruandeperioodi lõpul jagatud koguvarade bilansilise väärtusega aruandeperioodi lõpul.	protsent
Omakapital koguvaradest	Ettevõtte omakapital kokku aruandeperioodi lõpul jagatud koguvarade bilansilise väärtusega aruandeperioodi lõpul.	protsent
Ekspordi indikaatoritunnus	Eristab ettevõtteid, kes on teeninud eksporditulu (1) ettevõtetest, kes ei ole teeninud eksporditulu (0).	binaartunnus (1/0)
Ekspordi intensiivsus	Ettevõtte aruandeperioodi ekspordist teenitud müügitulu jagatud aruandeperioodi kogu toodete, kaupade ja teenuste müügist saadud tuluga.	protsent
TOETUSTE (TREATMENT) NÄITAJA, t		
Struktuuritoetus	Eristab toetust (<i>treatment</i>) saanud (1) ja toetust mittesaanud kontrollgrupi (0) ettevõtteid.	Binaartunnus (1/0)
SOBITAMISVÕRRAND: KONTROLLTUNNUSED , t-1		
Ettevõtte küpsus	Eristab noori ettevõtteid (1) küpsetest ettevõtetest (0) vanuse alusel ¹⁸ .	binaartunnus (1/0)
Ettevõtte suurusklass	Eristab mikroettevõtteid (0) mitte-mikroettevõtetest (1). ¹⁹	binaartunnus (1/0)
Regiooni indikaatoritunnus	Eristab Harjumaal (1) ja mujal Eestis tegutsevaid ettevõtteid (0).	Binaartunnus (1/0)
Kapitali intensiivsus	Ettevõtte materiaalsete põhivarade väärtus kokku aruandeperioodi lõpul jagatud lõppenud majandusaasta keskmise töötajate arvuga.	tuhat eurot töötaja kohta
Eelneva perioodi toetused	Eristab varasemal perioodil toetust saanud ettevõtteid (1) ja toetust mittesaanud ettevõtteid (0).	binaartunnus (1/0)
Nutika spetsialiseerumise valdkonda kuuluv ettevõtte	Eristab nutika spetsialiseerumise valdkonna ettevõtteid (1) nutika	binaartunnus (1/0)

¹⁸ Tuginedes García-Quevedo *et al.* (2014) liigitusele, mille kohaselt on vanemad, kui kaheksa-aastased ettevõtted küpsed ning turul väljakujunenud positsiooniga.

¹⁹ Tuginedes Euroopa Komisjoni 2018. aasta *SBA Fact Sheet & Scoreboard* andmete le moodustavad mikroettevõtted Eestis ligikaudu 90% kõigist ettevõtetest.

Tunnuse nimi	Tunnuse selgitus	Ühik
	spetsialiseerumise valdkonda mittemärgitud ettevõtetest (0).	
EMTAK tegevusala	Ettevõtte tegevusala (EMTAK2008).	Binaartunnuste kogum (1/0)
IMR	Töenäosus, et ettevõtte puudub valimist andmete puudumise tõttu	pidev muutuja
VÄLJUNDVÖRRAND: KONTROLLTUNNUSED, t-1		
Vanus	Ettevõtte vanus majandusaastal arvestatuna ettevõtte registreerimiskuupäevast.	aasta
Töötajate arv	Lõppenud majandusaasta keskmine töötajate arv.	keskmine töötajate arv
Aastakäive	Aruandeperioodi toodete, kaupade ja teenuste müügist saadud tulu.	tuhat eurot
Keskmine palgakulu	Aruandeperioodi tööjõukulud jagatud lõppenud majandusaasta keskmise töötajate arvuga ning 12 kuuga.	eurot töötaja kohta kuus
Puhaskasum	Aruandeaasta kasum/-kahjum .	tuhat eurot
Raha ja raha ekvivalendid	Raha ja raha ekvivalendid aruandeaasta lõpus.	tuhat eurot
Immateriaalsete varade intensiivsus	Ettevõtte immateriaalsete varade väärtus kokku aruandeperioodi lõpul jagatud koguvarade bilansilise väärtusega aruandeperioodi lõpul.	protsent
Eksporditulu töötaja kohta	Aruandeperioodi eksporditulu	tuhat eurot
Välisomandis	Eristab välisomandis olevaid ettevõtteid (1) kodumaises era- või riigiomandis olevatest ettevõtetest (0). Jaotus tugineb Statistikaameti ettevõtete registriandmete klassifikatsioonile.	binaartunnus (1/0)
EAS YTD kohalike toetuste kogusumma	Pidev rahaline tunnus, mis näitab, kui palju on ettevõtte saanud käesolevaks perioodiks EAS-i kohalikke ettevõtlustoetusi	tuhat eurot
Mitme meetme tegevusest toetust saanud	Eristab toetatud ettevõtteid, kes on saanud toetusi ka teistest meetme tegevustest (1) ettevõtetest, kes ei ole teistest meetme tegevustest toetusi saanud (0).	binaartunnus (1/0)
Varasemalt samast toetusest toetatud	Indikaatoritunnus, mis eristab meetme tegevuse lõikes korduvkasusaajaid (1) korduvat kasu mittesaanud ettevõtetest (0).	binaartunnus (1/0)
HHI (<i>Herfindahl-Hirschman</i>) sektori kontsentratsiooni indeks	$HHI = \sum_{i=1}^N s_i^2$ <p>Kus i tähistab sektorisse kuuluvat ettevõtet ja s_i tähistab ettevõtte</p>	<p><0.01 väga madal kontsentratsioon</p> <p><0.15 madal kontsentratsioon</p> <p>0.15 < HHI < 0.25 mõõdukas kontsentratsioon</p> <p>>0.25 kõrge kontsentratsioon</p>

Tunnuse nimi	Tunnuse selgitus	Ühik
	müügikäibe osakaalu sektori müügikäibest.	

Analüüsis rakendatud tunnused on tellijaga kooskõlastatud.

Allikas: autorite koostatud.

73. Analüüsis rakendatavate tunnuste valikul on lähtutud nii varasemates mõju-uuringutes²⁰ kasutatud näitajatest kui ka kaasatud täiendavaid asjakohases teaduskirjanduses²¹ välja toodud olulisi kontrolltunnuseid. Tunnuste selgitav tabel annab ülevaate analüüsis kasutatavatest muutujatest, mis on jaotatud väljundnäitajateks, sobitamisvõrrandi kontrolltunnusteks ning väljundvõrrandi kontrolltunnusteks. Lähtudes hindamismetoodikast, hinnatakse ühtekuuluvuspoliitika meetmete mõju ettevõtete majandusnäitajatel põhinevatele väljundnäitajatele kaheastmeliselt, kasutades selleks eelnevas etapis loodud toetus- ja toetusgrupile sarnase, mitteerandliku ning abikõlblikest ettevõtetest koosneva kontrollgrupi andmeid. Hindamismudelite tundlikkuse tõstmiseks ning mittelineaarsete seoste kontrollimiseks rakendatakse mudeli spetsifikatsioonides teatud kontrolltunnuste (näiteks ettevõtte vanus, töötajate arv) ruutliikmeid ja interaktsioone.

74. Analüüsi kaasatud kontrollmuutujate valikul on lähtutud teaduskirjanduses välja toodud teoreetilisest argumentatsioonist ning varasematest empiirilistest leidudest. Ettevõtte vanus arvestab võimalusega, et vanemad, turul kauem tegutsenud ja ellu jäänud ettevõtted, on loonud võrgustikud teiste ettevõtetega ja on enam suutelised looma klastreid. Samuti, vanemad ettevõtted on reeglina suuremad (nt mõõdetuna töötajate arvuga). Ettevõtte välisomanduse fiktiivne muutuja arvestab sellega, et nagu argumenteerivad Czarnitzki and Lopes-Bento (2014), välisosalusega ettevõtte võib suurema tõenäosusega taotleda toetust Euroopa Liidu poolt rahastatavatest meetmetest. Samas on ootuspäraselt kodumaistele omanikele kuuluvate ettevõtete tõenäosus saada toetust kohalikest meetmetest suurem, kuna nad võivad olla paremini informeeritud toetusmeetmetest tänu võrgustike suhetele. Eksportimise viitajaga muutujad võtavad arvesse, et eksportivad ettevõtted on tõenäoliselt innovaatilisemad ja seeläbi enam valmis taotlema toetust prioriteetses suunas 4. Sama kehtib suurema immateriaalsete varade intensiivsusega ettevõtete kohta. Suurema turuosaga (ettevõtte käive suhtena harud kogukäibes) ettevõtted on suurema tõenäosusega innovaatilised (Blundell *et al* 1999), ja seetõttu enam kandideerimas suuna 4 toetustele. Samuti, turu suurus toob kaasa suurema tööjaotuse (Chaney and Ossa 2013), mis võib viia ettevõtte kõrgema tootlikkuseni. T&A tegevuste toetamiseks antud finantstoetused antakse suurema tõenäosusega kasvu ja targa spetsialiseerumise potentsiaaliga ettevõtetele, niisiis kaasatakse vastav fiktiivne muutuja; kokku oli selliseid ettevõtteid varasemas uuringus tuvastatud 4352 (Espanberg *et al* 2018). Kuna toetuse saamine minevikus võib mõjutada uuritava perioodil saadud toetuse mõju, siis on analüüsi kaasatud ka fiktiivne muutuja, mis omandab väärtuse 1 kui ettevõtte sai toetusi perioodil 2008–2014 (ja 0 muudel juhtudel). Ettevõtte kapitali intensiivsus arvestab tootmisprotsessis erinevate tehnoloogiate kasutamist, samuti võib olla kapitali intensiivsus positiivses korrelatsioonis ettevõtte innovaatilise

²⁰ Vaata näiteks Vicente, 2014

²¹ Vaata näiteks Afcha & Garcia-Quevedo, 2016; Galindo-Rueda & Verger, 2016; Czarnitzki ja Lopes-Bento (2014), Garcia-Teruel & Martinez-Solano, 2008 jt

tegevusega. Põhja-Eesti ja Harjumaa fiktiivne muutuja arvestab nt võimalusega, et selles regioonis olevad ettevõtted on paremini võrgustunud ja on tootlikumad.

75. Konkreetsete tunnuste juures on vajaduse järgi kasutatud ka nende transformeerimist, nii nt on kasutatud logaritmilist teisendamist hõive korral ja tootlikkuse puhul, kui viimane on mõõdetud käibe ja töötajate arvu suhtena. Kui tööjõu tootlikkust mõõta lisandväärtuse ja põhivarade suhtena või ärikasumi ja töötajate arvu suhtena, siis võib logaritmilise teisendamise korral olla probleemiks näitaja negatiivsed väärtused, ja sellisel juhul on kasutatud selleks ümberpööratud hüperboolse siinuse transformatsiooni (*inverse hyperbolic sine transformation*). Nende teisenduste kasutamise abil tuuakse ekstreemseid väärtusi keskmisele lähemale ja tehakse seeläbi nt kasumite jaotus vähem asümmeetriliseks. Kontrollmuutujate vektor võib potentsiaalselt sisaldada erinevaid muutujaid: 1) väljundnäitajate viitajaga väärtusi (nende väärtusi enne toetuse saamist); 2) eksogeensete, toetusest mittemõjutatavate, muutujate sama perioodi väärtusi; 3) endogeensete, toetusest potentsiaalselt mõjutatavate, muutujate viitajaga väärtusi.

76. Kvantitatiivne mõjuhindangu meetodika rakendab erinevaid sobitamise ja kaalumise meetodeid, sealhulgas tõenäosuslikku sobitamist (*propensity score matching*)²² ja mitteparameetrist kaugusmaatriksitel põhinevat sobitamist (*nearest-neighbor matching*). Samuti rakendatakse semi-parameetrilisi tõenäosusliku kaalumise meetodeid (*inverse probability weighting*)²³ ja nende edasiarendusi²⁴. Nimetatud meetodite eesmärk on hinnata meetmete (treatment) mõju vaatlusandmetel, mis erinevalt eksperimentaalsetest andmetest on uurija poolt mitte-kontrollitavad. Hindamistehnikate abil luuakse olukord, kus meetme toetusi saanud ettevõtete ning kontrollgrupi majandusaasta aruannetest saadaolevate ettevõtetasandi tulemuslikkuse- ja väljundnäitajate jaotus (potential outcome distribution) ning jaotusfunktsiooni parameetrid on võrreldavad. Teisisõnu rakendatakse võrdlusgruppide moodustamisel selgitavaid tunnuseid ja luuakse nende abil aset leidnud sündmusele, st meetme toetuse saamine või mittesaamine, tinglik vastandstsenaarium (*counterfactual*). Sobitamise analüüsi tulemustest rääkides niisiis kasutame ka allpool sõna „mõju“ teatud viitega põhjuse ja tagajärje seostele, samas kui lihtsa regressioonianalüüsi korral oleks eelistatud rääkida lihtsalt korrelatiivsest seosest; loomulikult tuleb teadvustada, et sobitamise analüüs astub ainult sammu põhjuslike seoste tuletamise poole, see sõltub selle aluseks olevate eelduste täidetusest ja meil ei ole siinkohal võimalik läbi viia eksperimenti, kus samade tunnustega ettevõtetest osad saavad toetust ja teised mitte. Czarnitzki and Lopes-Bento (2014) näitavad, et teatud vaadeldavad muutujad on headeks lähenditeks mittevaadeldavatele muutujatele, ja seetõttu selektsioon mittevaadeldavate muutujate suhtes on ebatõenäoline. Lähtudes nende lähenemisest, me kasutame enda analüüsis teatud muutujaid kontrollmuutujatena, kui me leiame, et need muutujad on olulised kui segavad faktorid (*confounding variables*) toetuste mõju hindamisel. Joonis 1 visualiseerib lihtsustatud viisil kvantitatiivse mõjuhindamise meetodika.

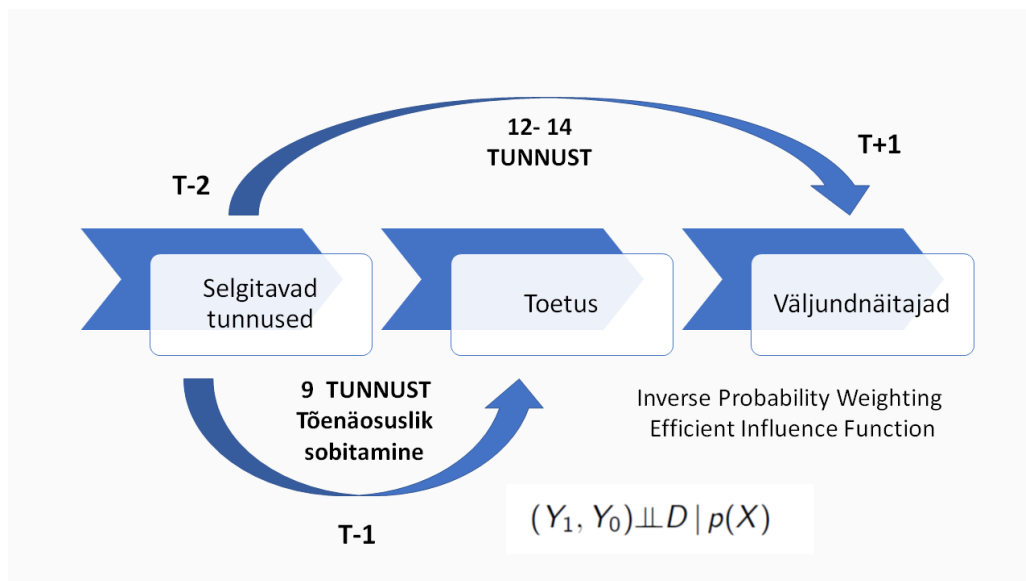
---

²² Rosenbaum and Rubin, 1983

²³ Horvitz and Thompson, 1952

²⁴ Hirano, Imbens, and Ridder, 2003 ja Firpo, 2007 ning Efficient Influence Function Cattaneo 2010 ja Cattaneo et al, 2013

Joonis 1. Kvantitatiivse mõjuhindamise meetoodika lihtsustatud visuaal

77. Mõjuhindamise meetoditel on mitmeid olulisi eeldusi. Üheks neist on eeldus, et selgitavad tunnused suudavad kontrollida kõiki meetmetest (*treatment*) mittesõltuvaid, väljundnäitaja kujunemist mõjutavaid tegureid (*unconfoundedness assumption*) viisil, et väljundnäitaja jaotus meetmete rakendamisele eelneval perioodil oleks sõltumatu meetmete kohaldamise otsusest ja ulatusest (*ignorability assumption*). Teisisõnu, et hinnata toetuse mõju ilma nihketa tuleb ökonomeetrilise hindamise käigus tagada olukord, et sarnaste (kontrollitud) karakteristikutega (statistiline kaksik ehk *statistical twin*) ettevõtete puhul on toetuse määramise otsus ja ettevõtte väljundnäitajad (enne toetuse määramist) üksteisest sõltumatu. Samuti eeldab meetoodika, et meetme tegevusest toetusi saanud ettevõtete ning kontrollgrupi tunnuste väärtusvahemikud oleksid samad (*common support assumption*) ehk igal vaadeldavate karakteristikutega valimi ettevõttel oleks potentsiaalne võimalus ehk nullist erinev tõenäosus toetust edukalt taotleda.

78. Sobitamisevõrrandis (*propensity score matching*)²⁵ hinnatakse erinevate väljundi tulemuslikkusest mittesõltuvate kontrolltunnuste alusel tõenäosust ettevõtte edukaks osalemiseks ühtekuuluvuspoliitika meetmete ettevõtlustoetuste programmis. Väljundvõrrandis hinnatakse ettevõtete majandusnäitajatel põhinevate väljundnäitajate tulemuslikkust, kontrollides hinnanguid väljundnäitajaid mõjutavate muude, kuid toetusest mittesõltuvate teguritega toetus- ja toetusgrupile sarnase kontrollgrupi ettevõtete seas, kaaludes hinnanguid täiendavalt läbi esimeses astmes hinnatud tõenäosusskooriga.²⁶ Sobitamisevõrrandi tundlikkuse kontrollimiseks on läbi viidud robustsushinnangud rakendades mitteparameetrist kaugusmaatriksitel põhinevat sobitamist

²⁵ Rosenbaum and Rubin, 1983

²⁶ Tuginedes erinevatele meetodilise teaduskirjanduse leidudele (vt nt. Abadie and Cattaneo, 2018) on kaheastmeline hindamismeetod topelt-robustne erinevate hinnanguvigu suhtes, kuna hinnanguid korrigeeritakse mitmes hinnanguetapis erinevate kontrolltunnustega, mille kaasamine on lähtuvalt meetodilistest kaalutlustest keeruline üheastmelistes hindamismeetodites.

(*nearest-neighbor matching*). Üldiselt on analüüsi tulemused robustsed, mis tähendab, et hinnatud mõju suurused ei varieeru oluliselt erinevate hindamismeetodite kasutamise suhtes.

79. Sobitamisevõrrandis esinevaid tunnuseid saab rakendada väljundvõrrandis (ning vastupidi) üksnes teisendatud kujul, kuna meetmete kohaldamine ja nende tulemuslikkus peavad olema üksteisest sõltumatult hinnatud. Vältimaks võimalikku endogeensusprobleemi on kasutatud tunnuste viitaegu (eeldusega, et autokorrelatsioon puudub). Selgitavad tunnused esinevad viitajaga t-1 toetuse saamisest ja väljundnäitajad t+1 toetuse saamisest. Kaheaastane viitaeg selgitavate ja väljundtunnuste puhul peaks olema uurimismeeskonna hinnangul piisav, et välistada oluline endogeensusprobleem.

80. Kvantitatiivse mõju hindamine lähtub ja seondub erinevate ettevõtete tegevusedukust käsitlevate teooriate ja kirjandusvaldkondadega, mis võivad anda argumente toetuste positiivseteks mõjudeks läbi erinevate turutõrgete adresseerimise, kuid ka hoiatada turumehhanismile vahelesegamisele kaasnevate negatiivsete mõjude eest. Eriti väikesed ja alustavad ettevõtted on mõjutatud erinevatest piirangutest, nagu finantseerimispiirangud (likviiduspiirangud), mis takistavad nende asutamist ja kasvu, sealhulgas nt efektiivsetel kõrge tootlikkusega ettevõtetel turuosa suurendamist. Tegemist on niisiis osaga Schumpeteri loovast hävitusprotsessist (*creative destruction*). Samamoodi võib tulenevalt erinevatest aglomeratsiooni efektidest majandustegevus kalduda kogunema teatud piirkondadesse teiste piirkondade arvelt. Eesti kui väga väikese riigi ettevõtete seisukohalt on kriitiline ettevõtete välisturule minek. Kui suuremates riikides tüüpiliselt leitakse, et ainult suuremad ja edukamad ettevõtted on suutelised katma välisturule sisenemiseks vajalikke investeeringuid (mis sageli on n-õ uputatud kulude kujul) või ettevõtted liiguvad välisturule alles peale koduturul tegevuse alustamist, siis Eesti kui väga väikese riigi puhul on sageli paratamatu juba tegevuse alguses välisturgudele eksportimine. Oluliseks kirjanduses tähelepanu saanud küsimuseks on läbi eksportimise ettevõtete tootlikkuse kasvatamine (ekspordist õppimine, *learning by exporting*) läbi tehnoloogia ja teadmiste siirde, suurema konkurentsile avatuse jne. Kui kirjanduses üldiselt sageli sellist mõju ei ole õnnestunud tuvastada või on see piiratud teatud riikide ettevõtetega, siis Eestis on varasemad uuringud suhteliselt kindlalt näidanud sellise positiivse seoses olemasolu tootlikkuse ja ekspordiga alustamise vahel. See motiveerib täiendavalt uurima, milline on olnud eksporditoetuste mõju ettevõtete tegevuse edukusele, kas neid peaks täiendavalt või efektiivsemaks disainima.

81. **Meetmekomplekti süsteemsust** hinnatakse eelkõige meetmete omavaheliste vastastikmõjude kaudu. Selleks kasutatakse maailmas enamasti kvalitatiivseid meetodeid, näiteks on sel moel hinnatud oma meetmekomplekti koosmõju Lirimaa, Austria ja Soome. Samuti on kvalitatiivne lähenemine meetmete vaheliste seoste hindamiseks kasutusel OECD poliitikaanalüüsides. Käesolevas analüüsis lähtume OECD äsja avaldatud teaduse ja tööstuse koostööd käsitlevas aruandes²⁷ kasutatud metoodikast.

82. Konkreetselt tähendab see (dokumendianalüüsil põhinevat) kolme tüüpi vastastikmõjude eristamist: positiivsed, neutraalsed ja negatiivsed. Positiivsete vastastikmõjude alla kuuluvad järgmised vastastikmõju kategooriad: eeldus, hõlbustamine, sünergia (*precondition, facilitation,*

---

²⁷ OECD STI Working Paper no. 66, aprill 2019

synergy). Negatiivsete vastastikmõjude hulka kuuluvad: vastuolu ja keerukus (*contradiction, complexity*).

83. Täpsemalt on antud mõisted lahti kirjutatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 7. *Vastastikmõjude tüübid ja kirjeldused*

Vastastikmõju tüüp	Kirjeldus
Positiivne vastastikmõju	
a. Eeldus (<i>precondition</i>)	Tegevus X on vajalik tegevuse Y rakendamiseks
b. Hõlbustamine (<i>facilitation</i>)	Tegevus X suurendab tegevuse Y tulemuslikkust, aga Y ei oma mõju X suhtes
c. Sünergia (<i>synergy</i>)	Tegevus X ja tegevus Y suurendavad vastastikku üksteise tulemuslikkust
Neutraalne vastastikmõju	
	Vastastikmõju puudub, on vähene või pole võimalik tuvastada
Negatiivne vastastikmõju	
d. Vastuolu (<i>contradiction</i>)	Tegevus X ja tegevus Y vähendavad vastastikku üksteise tulemuslikkust
e. Dupleerimine (<i>duplication</i>)	Tegevus X kattub täielikult või osaliselt tegevusega Y konkreetsele sihtrühmale suunatud eesmärkide ja/või tegevuste osas
f. Keerukus (<i>complexity</i>)	Tegevuste suur arv raskendab hoomatavust sihtgrupi jaoks, muudab rakendamise keerukamaks ja suurendab halduskulusid

Allikas: autorite koostatud.

84. Iga tegevuse puhul analüüsitakse eraldi selle vastastikmõju teiste relevantsete tegevustega. Seejuures võetakse aluseks ülalnäidatud põhilised vastastikmõjude tüübid ja määratletakse, kas tegemist on positiivse, negatiivse või neutraalse vastastikmõjuga ning täpsustatakse konkreetne vastastikmõju alaliik. Individuaalsete tegevuste vastastikmõju analüüsi põhjal valmib kompaktne koondhinnang kogu tegevuste komplekti vastastikmõjudele. Hinnang tugineb nii dokumendianalüüsi kui intervjuude ja küsitluste käigus kogutud andmetele.

3. Tööturg

3.1. Töövõime toetamise reformi sihtrühmale tööturuteenuste ja neid toetavate teenuste arendamine, juurutamine ja osutamine, et säilitada töökohta või leida uut tööd

85. Meetme tegevusest 3.1.1 „Tööturuteenuste osutamine töövõimereformi sihtrühmale” ei kuulu lähteülesande kohaselt hindamise alla kõik alategevused. Hindamisel võtame arvesse järgmisi alategevusi²⁸:

- ettevõtluse alustamise toetus;
- ettevõtluse toetamise teenused (koolitus, individuaalne nõustamine, mentorklubi ja individuaalne mentorlus);
- palgatoetus;
- tööruumide- ja vahendite kohandamine;
- tööandjale koolituskulu hüvitamine;
- tööandja teavitamine ja nõustamine.

86. Nende alategevuste kogu eelarve kokku aastate kaupa on järgmine²⁹:

- 2016 – 1 294 916 eurot,
- 2017 – 2 733 766 eurot,
- 2018 – 4 459 652 eurot,
- 2019 – 4 078 087 eurot,
- 2020 – 1 258 515 eurot.

87. Kogu tegevuse 3.1.1 alategevuste eelarve on kokku 181 415 884 eurot, millest EL-i vahenditest tuleb 152 991 641 eurot, riiklikest struktuuritoetustest 6 659 389 eurot. Toetuste andmise tingimuste ning abikõlblikkuse periood on 01.08.2015 kuni 31.12.2020.

²⁸ Tööturuteenuste osutamine töövõimereformi sihtrühmale. Toetuse andmise tingimused [https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/tooturuteenuste_osutamine_toovoimereformi_sihtruhmale_tat.pdf].

²⁹ Eesti Töötukassast edastatud info ja TAT „Tööturuteenuste osutamise töövõimereformi sihtrühmale” aastate 2020–2023 eelarve seletuskiri; Seletuskiri TAT „Tööturuteenuste osutamine töövõimereformi sihtrühmale eelarve perioodiks 2018–2019; seletuskiri TAT „Tööturuteenuste osutamise töövõimereformi sihtrühmale” eelarve perioodiks 2016–2017 muutmise juurde”. *Hindamiseks edastanud Sotsiaalministeerium.*

88. Meetme tegevuste hindamiseks viisime läbi küsitluse Töötukassa toetusi kasutanud tööandjate seas. Kontaktid edastas meile Eesti Töötukassa. Kokku saatsime e-maili teel küsitluse 2342 tööandjale. Pärast kahe nädala möödumist helistasime osaliselt läbi need, kes polnud küsitlusele vastanud. Küsitlus toimus Eestis koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorra ajal, seega ei olnud võimalik mitmeid tööandjaid lauatelefonil teel kätte saada, kuna inimesed tegid tööd kodukontoris. Samuti jätsid mitmed tööandjad küsitlusele vastamata, kuna viitasid sellele, et neil on kiire või ei mäletanud nad enam toetuse taotlemise kohta. Kokku vastas küsitlusele 337 tööandjat, mis teeb vastamisaktiivsuseks 14,4%. Lisaks küsitlusele intervjuerisime kokku 11 toetuse saajat, Töötukassa toetuste eest vastutavaid inimesi, Sotsiaalministeeriumis tööhõive osakonna töötajaid ning Innove esindajat.

3.1.1. Asjakohasuse analüüs

89. Meetme 3.1.1 eesmärk on tööealiste töövõime säilitamine ja parandamine, sh tööandjate toetamine töötingimuste edendamisel, vähenenud töövõimega inimeste tööturul osalemise suurendamine ja varase pensionile jäämise ärahoidmine ning töövõime toetamise skeemi jätkusuutlikkuse tagamine. Hindamisel arvestame vaid teatud tegevustega, mis on toodud toetuste andmiste tingimustes (TAT).

90. TAT tegevuste eesmärk on

- vähenenud töövõimega inimeste tööturule aitamine ja seal püsimise toetamine;
- inimeste olemasoleva töövõime säilitamine ja parandamine;
- vähenenud töövõimega inimeste töötuks jäämise ennetamine läbi aktiivsete tööturumeetmete osutamise.

91. Meetme üldine eesmärk on seotud mitmete üldiste strateegiadokumentides toodud eesmärkidega.

92. Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“³⁰ on keskne eesmärk tõsta **tootlikkust** ning **tööhõivet**, kusjuures tähelepanu pööratakse rohkem pikaajaliste ja noorte töötute tööturule integreerimisele ning oskuste arendamisele. Konkurentsikavas on rõhutatud, et on oluline töövõimereformi elluviimine. Sealjuures säilitatakse ja parandatakse tööealise elanikkonna töövõimet, ennetatakse töötust ja töövõime langust ning toetatakse töötingimuste parandamist, inimeste tööturule naasmist ja seal püsimist. Meetme 3.1.1 alategevused panustavad tööhõive tõstmisesse just vähenenud töövõimega inimeste rakendamisel tööturule, kuna nende tegevuste kaudu toetatakse nii vähenenud töövõimega inimesi kui ka tööandjaid, kes võiksid vähenenud töövõimega inimesi tööle võtta. Konkreetselt noorte tööpuuduse lahendamisse meetme 3.1.1 hinnatavad alategevused ei panusta.

93. Meetme 3.1.1 tegevused panustavad ka „Heaolu arengukava 2016-2023“³¹ dokumendis esitatud eesmärkide täitmisesse. Kõige otsesemalt aitavad meetme 3.1.1 tegevused täita tööhõive kõrge taseme ning pika ja kvaliteetse tööelu eesmärki. Teine üldeesmärk on sotsiaalse ebavõrdsuse

³⁰ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ [https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_2019-2020_30.05.2019.pdf]

³¹ Heaolu arengukava 2016-2023 [https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/heaolu_arengukava_2016-2023.pdf]

ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus. Meetme 3.1.1 tegevused aitavad kaasa vaesuse vähenemisele, kuivõrd vähenenud töövõimega inimeste tööle rakendamine parandab tõenäoliselt nende majanduslikku olukorda.

94. Heaolu arengukava kõrge tööhõive eesmärgi täitmisega on seotud tööturuprogramm³², mille peamine eesmärk on tööhõive kõrge taseme ning pikaajalise tööelus osalemise tagamine tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavuse ning kvaliteetsete töötingimuste kaudu. Taaskord, meetme 3.1.1 tegevused aitavad neid eesmärke täita, kuna tööturule rakendatakse inimesed, kes muidu oleksid mitteaktiivsed.

95. Järgnevalt toome (tabel 8) asjakohasuse analüüsimisel välja meetme alategevuste eesmärgid ning nende seotuse meetme 3.1.1 üldeesmärgiga ja TAT eemärkidega. Selgub, et meetme alategevused aitavad üldiselt kaasa meetme üldeesmärgi ning TAT eesmärkide täitmisele. Siiski on oluline märkida, et meetme üldeesmärk hõlmab tegelikult rohkem tegevusi kui on hindamise fookuses.

---

³² Tööturuprogramm 2018-2021, Sotsiaalministeerium

[https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:eEmGfPQF4ikJ:https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/Ministeerium_kontaktid/Ministeeriumi_arengukava_ja_tooplaan/tooturuprogramm.docx+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=ee]

Tabel 8. Meetme tegevuse 3.1.1 alategevuste seotus üldiste eesmärkidega

Tegevused	Alategevused	Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 3.1.1 eesmärgiga	Seotus TAT eesmärkidega	Seotus Eesti 2020, Heaolu arengukava, tööturuprogrammi eesmärkidega
Tööturuteenused vähenenud töövoimega isikutele	Ettevõtluse toetamine	Ettevõtluse alustamise toetus	Eesmärk on motiveerida ja toetada ettevõtlusega alustamist.	Jah, ettevõtluse alustamise toetuse tulemusena luuakse ettevõtte, mis pakub tööd toetuse saajale ning loodetavasti ka teistele	Jah, ettevõtluse alustamise toetuse tulemusena luuakse ettevõtte, mis pakub tööd toetuse saajale ning võimalik, et ka teistele	Jah, kõigis nendes strateegiadokumentides on üldiseks eesmärgiks tööhõive suurendamine, 3.1.1 meetme tegevused kokkuvõttes aitavad tööhõivet suurendada, kuivõrd meetme tegevused on suunatud siiani tööturul kehvast positsioonist olnud inimestele
		Ettevõtluse toetamise teenused	Toetada ettevõtluse alustamise toetuse saajaid	Osaliselt, toetuse saajate toetamine erinevate teenuste kaudu aitab tõenäoliselt edendada loodud ettevõtte tegevust	Osaliselt, toetuse saajate toetamine erinevate teenuste kaudu aitab tõenäoliselt edendada loodud ettevõtte tegevust ning seetõttu püsib inimene ka tööturul	
Tööandja toetamine	Palgatoetus		Eesmärk on toetada pikaajalise tööt, noore, vähenenud töövoimega, rahvusvahelise kaitse saaja või vanglast vabanenud inimese töölesaamist	Jah, aitab ettevõtetel palgata vähenenud töövoimega inimesi ning seega suurendada nende osalemist hõives	Jah, see toetus aitab tööandjatel tööle võtta vähenenud töövoimega inimesi, mistõttu nad saavad osaleda aktiivselt tööturul.	
	Tööruumide ja -vahendite kohandamine		Eesmärk on toetada tööandjat, et viimane saaks tagada töötajale töökohta- ja töövahendid, mis vastavad töökeskkonna ja ohutuse nõuetele. Samuti peab töökohta ja -vahendite kasutamisel arvestama töö laadi ning töötaja füüsiliste ja vaimsete võimetega.	Jah, panustab töötingimuste edendamisse, mistõttu on võimalik pakkuda vähenenud töövoimega inimestele sobivamat töökeskkonda	Jah, töötingimuste paranemisel on võimalik säilitada ning parandada vähenenud töövoimega töötaja töövoimet.	
	Tööandjale koolituskulu hüvitamine		Eesmärk on toetada tööandjat vähenenud töövoimega töötaja tööalase koolituse kulude eest tasumisel	Jah, aitab ettevõtet vähenenud töövoimega inimese töövoime säilitamisel ning nende tööturul osalemise suurendamisel.	Jah, koolitustel osalemise kaudu on võimalik säilitada ja parandada vähenenud töövoimega töötaja töövoimet.	

Tegevused	Alategevused	Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 3.1.1 eesmärgiga	Seotus TAT eesmärkidega	Seotus Eesti 2020, Heaolu arengukava, tööturuprogrammi eesmärkidega
	Tööandja teavitamine ja nõustamine		Eesmärk on nõustada ja koolitada tööandjaid erivajadustega inimeste värbamisel ja töötamisel	Jah, ettevõtete teadlikkuse suurenemisel võivad nad tööle võtte vähenenud töövõimega inimesi, mistõttu nende tööturul osalemine suureneb	Jah, ettevõtete teadlikkuse suurenemisel võivad nad tööle võtte vähenenud töövõimega inimesi, mistõttu nende tööturul osalemine suureneb	

Allikas: erinevad strategiadokumendid, alategevuste eesmärkide info on pärit Eesti Töötukassast.

*Märkus: roheliselt värvitud lahter tähendab, et alategevuse eesmärgid on täielikult seotud meetme eesmärgiga ning üldiste eesmärkidega; kollaselt värvitud lahter tähendab, et alategevuse eesmärgid on osaliselt seotud meetme eesmärgiga ning üldiste eesmärkidega.

96. Toetuse andmise tingimustes on esitatud meetme kohta tervikuna ka tulemusnäitaja ning TAT spetsiifilised väljund- ja tulemusnäitajad. Järgnevas tabelis on esitatud hinnang nende asjakohasusele (tabel 9). Tulemus- ja väljundnäitajate kõige suuremaks probleemiks on see, et need ei aita hinnata, kuidas just meetme tegevustes osalemine on mõjutanud osalejate hõivesse liikumist.

Tabel 9. Hinnang meetme tegevuse 3.1.1 väljundnäitajatele ja tulemusnäitajatele

Väljundnäitaja või tulemusnäitaja	Hinnang asjakohasusele
Rakenduskava väljundnäitaja (TAT tulemusnäitaja): Osalise töövõimega inimesed, kes on saanud töövõime reformi vahendusel teenuseid (ESF andmekorjes kohustuslik)	Väljundnäitaja (TAT tulemusnäitaja) on asjakohane, kuna näitab otseselt, kui paljud isikud on meetmest saanud teenuseid, mis võiksid nende tööturu olukorda parandada
TAT tulemusnäitaja: Töötavad inimesed, kelle töövõimet hinnati osaliseks ning kes on säilitanud oma töökoha 12. kuu möödumisel pärast hindamist (ei ole ESF andmekorjes kohustuslik)	Tulemusnäitaja ei ole pigem asjakohane, kuna sellega ei mõõdata otseselt meetme tegevustes osalemise tulemuslikkust. Otstarbekam oleks mõõta meetme tegevustes osalenute osalemist hõives pärast teatud ajaperioodi (näiteks 6 kuud või 12 kuud) möödumist tegevusel osalemisest
TAT tulemusnäitaja: Mittetöötavad inimesed, kelle töövõimet hinnati osaliseks ning kes on liikunud hõivesse 12 kuu möödumisel pärast hindamist (ei ole ESF andmekorjes kohustuslik)	Tulemusnäitaja: ei ole pigem asjakohane, kuna sellega ei mõõdata otseselt meetme tegevustes osalemise tulemuslikkust. Otstarbekam oleks mõõta meetme tegevustes osalenute osalemist tööturul pärast teatud (näiteks 6 kuud või 12 kuud) ajaperioodi möödumist tegevusel osalemisest

Allikas: TAT „Tööturuteenuste osutamine töövõimereformi sihtrühmale“.

97. **Lühikokkuvõtte asjakohasuse hindamisest:** meetme 3.1.1 hinnatavad alategevused on asjakohased meetme 3.1.1 ning TAT eesmärkide saavutamiseks, lisaks panustavad alategevused erinevates strateegiadokumentides esitatud tööhõive suurendamise eesmärki. Meetme tegevuse tulemusnäitajaid ei saa pigem pidada asjakohaseks tulemuslikkuse hindamisel, kuivõrd kahe tulemusnäitajaga ei keskenduta konkreetselt meetme alategevustes osalenute tulemuste hindamisele, vaid hinnatakse üldiselt, kuidas vähenenud töövõimega inimestel tööturul läheb.

3.1.2. Tulemuslikkus ja mõju

98. Tulemuslikkust hindame väljundnäitajate täitmise järgi. Meetme 3.1.1 tulemuslikkuse hindamine on keeruline ülesanne, kuivõrd toetuse andmise tingimuste dokumendis on küll välja toodud tulemusindikaatorid (tabel 10), mis kehtivad kogu toetuse andmise tingimustes välja toodud alategevuste kohta, kuid hindamise fookuses on vaid mõned neist tegevustest. Seega ei ole võimalik analüüsida tulemuslikkust väljundnäitajate kaudu üksikute alategevuste kaupa. Selle hindamise kontekstis ei ole väljundnäitajad asjakohased tulemuste hindamiseks. Järelikult selleks, et tulevikus oleks võimalik hinnata tulemuslikkust paremini, oleks vaja kas hinnata kõiki meetme alategevusi või määrata igale alategevusele oma tulemusnäitajad. Mingil määral on võimalik hinnata tulemuslikkust, võttes arvesse kõiki TAT-is toodud tegevusi ning eeldada, et kui kõikide alategevuste peale kokku on tulemusindikaatori tase täidetud, on ka iga üksik alategevus tulemuslik.

99. Kättesaadavatest andmetest on võimalik välja tuua vaid SFOS-i andmetel meetmes kokku osalenute arv, kuivõrd SFOS-i andmetes ei eristata inimesi töövõime vähenemise järgi.

Tabel 10. Meetme tegevuse 3.1.1 väljundnäitajad ning nende täitmine

Väljundnäitaja	Näitaja nimetus (viide TAT punktile, missugusest tegevusest kujuneb)	Baastase	Sihttase (2018)	Sihttase (2023)	Praegune seis (2015-2018)
Rakenduskava väljundnäitajad (TAT tulemusnäitaja)	Osalise töövõimega inimesed, kes on saanud töövõimereformi vahendusel teenuseid.	0	20 770 (meetmes kokku 31 420)	39 281 (meetmes kokku 57 300 ³³)	Meetmes kokku 20 573*
Tegevus 2.1 ja 2.2 Tööturuteenused vähenenud töövõimega inimestele ning tööandjate toetamine					
Väljundnäitaja	Osalise töövõimega inimesed, kes on saanud töövõimereformi vahendusel teenuseid.	0	20 770	39 281	Meetmes kokku 20 573
Tulemusnäitaja	Töötavad inimesed, kelle töövõimet hinnati osaliseks ning kes on säilitanud oma töökoha 12 kuu möödumisel pärast hindamist.	0		90%	83,65%
Tulemusnäitaja	Mittetöötavad inimesed, kelle töövõimet hinnati osaliseks ning kes on liikunud hõivesse 12 kuu möödumisel pärast hindamist.	0		26%	40,22%

*SFO andmetest selgus, et meetme 3.1.1 alategevustes osales kokku 9324 raske, sügava või keskmise puudega inimest.

Allikas: autorite koostatud.

100. Eelnevast on näha, et kõikide TAT-i alategevuste lõikes jääb alategevustes osalenute koguarv pisut alla 2018. aasta oodatavast. Kõikides TAT-is toodud alategevustes osales kokku 20 573 isikut, mis jääb oodatule alla umbes 1%.

101. SFOS andmetel (tabel 11) osales meetme 3.1.1 hinnatavates alategevustes kokku 3269 isikut, mis kõikidest meetme tegevustes osalenutest moodustab umbes 16%. Enim taotleti teenustest palgatoetust, teisi meetme alategevusi kasutati väga vähe. Vaadates jaotust meeste ja naiste vahel, siis on kokkuvõttes näha, et naised osales meetme alategevustes 53% ning mehi 47%. Samal ajal oli aga näiteks perioodil 2016. aasta juulist kuni 2018. aasta lõpuni Töötukassas vähenenud töövõimega mehi ja naised praktiliselt võrdselt – mehi 51% ja naised 49%³⁴. Seega kõigi alategevustest kasusaajate hulgas on mehi ja naised enam vähem võrdselt. Suur sooline erinevus tegevustes osalejate hulgas on ettevõtlike toetamise teenuse puhul, kus naised on teenuse saajate hulgas 2,5 korda rohkem kui mehi ja tööruumide

³³ „Perioodi 2014–2020 struktuuri-toetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine. (2020). VV korraldus, vastu võetud 19.03.2020 nr 83 RT III, 24.03.2020, 3; URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/324032020003>. Algne sihttase oli 54 181.

³⁴ Meeste ja naiste osakaalude arvutamiseks kasutasime Eesti Töötukassa avalikult kättesaadavaid andmeid vähenenud töövõimega registreeritud töötute kohta. Kasutasime andmetabelit „Vähenenud töövõimega registreeritud töötute vanuse ja soo jaotus maakondade lõikes (kvartali lõpu seisuga)“

ja -vahendite kohandamise teenuse puhul, kus meeste osakaal on teenuse saajate hulgas 3,67 korda suurem.

102. Oluline on jälgida ka seda, kuidas läheb meetmes osalenutel pärast meetme tegevuse lõppu tööturul ning SFOS-i andmetest selgub, et kuus kuud pärast viimaste tegevuse lõppu, töötas endiselt 63,2% meetmes osalenutest. Samas on näiteks ettevõtluse alustamise toetuse puhul see näitaja madalam.

Tabel 11. Meetme tegevuse 3.1.1 alategevustes osalenud, osakaalud %

Meede 3.1.1	Ettevõtluse alustamise toetus	Ettevõtluse toetamise teenus	Palgatoetus	Tööandjale koolituskulu hüvitamine	Tööruumide ja -vahendite kohandamine	Kõik alategevused kokku
Kokku osalejaid	110	42	3103	***	14	3269
Meeste osakaal	51,8	28,6	46,9	***	78,6	47,0
Naiste osakaal	48,2	71,4	53,1	***	21,4	53,0
Alla 25aastaste osakaal	***	***	2,3	***	***	2,3
25-54aastaste osakaal	76,4	85,7	61,2	0,0	85,7	62,5
Vähemalt 55aastaste osakaal	20,9	14,3	36,5	0,0	0,0	35,5
6 kuud pärast viimast tegevust hõives	37,1	58,3	64,8	***	100,0	63,2

Allikas: SFOS.

*** tähendab, et vaatluste arv oli liiga väike, et tulemusi eraldi esitada, kuid ka väiksed rühmad on sees tunnuses „kokku osalejad“.

103. Vaadates, kuidas jagunevad teenustes osalejad maakondade kaupa (tabel 12), selgub, et kõige rohkem on olnud osalejaid kokku Ida-Virumaal, samas on Ida-Virumaal ka töötus suurem probleem. Kõikidest vähenenud töövõimega arvel olnud töötutest oli perioodil 2016–2018³⁵ Ida-Virumaal arvel 24,8%, Harjumaal 24,5% ning Tartumaal 11,4%. Seega võib öelda, et üldiselt on tegevused läinud nendesse piirkondadesse, kus on ka vähenenud töövõimega inimesi rohkem töötuna arvel.

³⁵ Maakondade osakaalude arvutamiseks kasutasime Eesti Töötukassa avalikult kättesaadavaid andmeid vähenenud töövõimega registreeritud töötute kohta.

Tabel 12. Alategevustes osalemine maakondade järgi, % kogu tegevuse osalejatest, 2016–2018

Maakond/ alategevus	Palgatoetus	Tööruumide- ja vahendite kohandamine	Ettevõtluse alustamise toetus	Ettevõtluse toetamise teenus	Kõik alategevused kokku	Vähenenud töövõimega arvel olnud töötud
Harjumaa	16,6	50,0	20,0	28,6	17,0	24,5
Tartumaa	7,5	***	20,9	23,8	8,2	11,4
Ida-Virumaa	37,5	***	17,3	9,5	36,3	24,8
Pärnumaa	5,8	***	5,5	***	5,7	7,1
Lääne-Virumaa	4,7	***	3,6	***	4,6	4,6
Viljandimaa	3,7	***	2,7	***	3,6	3,5
Raplamaa	2,2	***	***	***	2,1	2,3
Võrumaa	5,5	***	4,5	***	5,4	4,6
Saaremaa	2,1	***	3,6	***	2,1	1,9
Jõgevamaa	2,2	***	3,6	***	2,2	2,6
Järvamaa	3,0	***	***	***	2,8	2,6
Valgamaa	3,4	***	3,6	7,1	3,4	4,3
Põlvamaa	4,1	***	9,1	***	4,2	3,8
Läänemaa	1,4	***	***	0,0	1,3	1,6
Hiiumaa	0,3	***	***	0,0	0,3	0,4

Allikas: SFOS, Eesti Töötukassa.

*** tähendab, et vaatluste arv oli liiga väike, et tulemusi eraldi esitada.

104. Enamiku ettevõtete ja tööandjate, kes on Töötukassa käest taotlenud vähenenud töövõimega töötajatele mõeldud teenuseid, põhitegevusalaks on töötlev tööstus (21,3%), hulgi- ja jaekaubandus (16,2%), ehitus (12,1%) või majutus ja toitlustus (7,6%). Tegemist on võrdlemisi suurte ettevõtetega. Näiteks tööruumide ja -vahendite kohandamise toetuse saanud tööandjate puhul oli 2018. aastal ettevõtte keskmine töötajate arv 322 ning palgatoetuse puhul 38.

105. Enamik küsitlusele vastanud tööandjatest oleksid enda hinnangul ka ilma toetusteta (eelkõige arvasid nii palgatoetust saanud ettevõtjad) endale vähenenud töövõimega inimese tööle võtnud, kuna hinnataval perioodil (2016–2018) oli suur töökäte puudus ning ettevõtetel oli vaja töötajaid leida, seega olid valmis palkama ka vähenenud töövõimega inimesi. Töötaja värbamisel on olulisemad töötaja teadmised ning oskused ning tahe tööd teha. Töötukassa poolt pakutav toetus on abiks ning aitab riske maandada, kuivõrd vähenenud töövõimega inimeste koolitamine ning kohanemine võtab kauem aega ning see õppeaeg võib tööandjale pigem kulusid tuua. Vähenenud töövõimega inimeste värbamine sõltub palju ka organisatsiooni kultuurist ning omanike väärtushinnangutest ning sellest,

kas kollektiiv tervikuna on valmis toetama inimest, kellel on võib-olla keerulisem kohaneda. Ettevõtjate jaoks seisneb kasu peamiselt rahalistes vahendites – on võimalik hüvitada töökoha kohandamisega seotud kulused ning palgatoetuse korral osaliselt töötasu.

106. Oluline on ka panus ühiskonda, aidates tööturul nõrgemas positsioonis olevaid inimesi. Samas esines küsitlusele vastanute seas ka seisukohti, kus näiteks palgatoetuse saamine oli inimese värbamisel otsustav, et oleks võimalik vähendada sisseelamisega seotud kulused. Kuna vähenenud töövõimega inimene võib sõltuvalt oma töövõimest vajada rohkemal või vähemal määral abi, siis kirjeldasid ettevõtjad, kuidas vähemalt kohanemise perioodil teiste töötajate töökoormus muutus, kuna uus töötaja vajas rohkem juhendamist.

107. Küsitlusele vastanud ettevõtjad leidsid, et kui teistel ettevõtetel on võimalik pakkuda vähenenud töövõimega inimestele sobivat tööd, siis tasub kindlasti pöörduda Töötukassa poole palgatoetuse või töökoha kohandamise toetuse saamiseks, kuna saadud abi võimaldab vähendada neid kulused, mis tekivad, kui töötaja vajab pikemat kohanemisaega või abi.

108. Küsitlusele vastanud ettevõtluse alustamise toetuse saajatest umbes pooled oleksid alustanud ettevõtlusega, kuna neil oli idee ning soov ise oma tööaega kujundada just kehvema tervise pärast. Toetus aitas suuremas mahus ning kiiremini tulemusteni jõuda. Teisalt umbes pooled küsitlenutest arvasid, et poleks olnud võimalik ise alustada, sest puudusid võimalused vajaliku tehnika ja sisseseade hankimiseks. Töötukassa toetus oli vajalikuks sisendiks. Ettevõtluse alustamise toetuse protsess juba iseenesest suunas inimest põhjalikult oma äriideed läbi mõtlema. Taotlemise protsessis võis äriplaani koostamine tunduda küll liiga keeruline, kuid toetuse saajad tunnistasid, et see oli väga vajalik: aitas leida tegevustele fookust, tõsta enesekindlust ning sundis pingutama. Olukorras, kus inimene soovib ettevõtlusega alustada, on tegemist vajaliku toetusega.

109. Järgmises tabelis on aastatel 2016–2017 antud toetuste mõjuhinnangud väljundnäitajatele 2018. aastal. Kokku oli aastatel 2016–2017 selliseid toetatud ettevõtteid 1199. Analüüsis arvestasime toetuste saamise tõenäosuse juures mitmete tavapäraste kontrollmuutujatega: ettevõtte suurus ja vanus (mõlemad nii lineaarsete kui ruutliikmetega ning nende omavaheline interaktsioonimuutuja), tööstusharude fiktiivsed muutujad, ettevõtte Põhja-Eesti asukoha fiktiivne muutuja, fiktiivne muutuja 2008–2014 aastal saadud toetuste kohta. Lisaks neile kontrollmuutujatele lisati sobitamisanalüüsi ka ettevõtte kodumaistele omanikele kuulumise fiktiivne (indikaator) muutuja, kuna selgus, et see mõjutab toetuse saamise tõenäosust. Samamoodi on kaasatud kontrollmuutujate hulka mitmed muutujad, mis mõjutavad nii ettevõtte tootlikkust kui ka stiimuleid taotleda toetust antud meetme raames: need on ekspordimise intensiivsus, turuosa suurus, kapitali intensiivsus, mittemateriaalsete varade suhe koguvaradesse (kõik kaasatud mudelisse ühe-perioodilise viitajaga). Hindamistulemustest on näha, et toetuste saamisel on tugev positiivne mõju nii toetatud ettevõtete tööjõu tootlikkusele (mõlema kasutatud tööjõu tootlikkuse mõõdiku korral) kui ka ettevõtte hõivatud töötajate arvule. Tulemused positiivsest mõjust tootlikkusele ja tööhõivele on seejuures mittetundlikud (robustsed) erinevate kontrollmuutujate kaasatuse suhtes (ekspordiintensiivsus, turuosa, kapitali intensiivsus, mittemateriaalsete varade osakaal koguvaradest). Hinnanguline positiivne mõju toetatud ettevõtete

töökohtadele on suurusjärgus 40%. Seega võime järeldada, et tegevuse 3.1.1. raames antud toetused on olnud efektiivsed ja võib öelda, et tegevuse 3.1.1 raames antud toetused täitavad oma eesmärgi, milleks on parandada ligipääsu tööturule ning vähendada tõrjutust tööturul.

Tabel 13. Meetme 3.1.1 tegevuse hindamise tulemused koos ettevõtete kirjeldavate statistikutega

Muutuja	Kogu Eesti	Mittetoetatud ettevõtete keskmised	Toetatud ettevõtete keskmised
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	0.454*** (0.17)	11.26	11.40
log(Käive töötaja kohta)	0.256** (0.13)	10.46	10.49
log(Töötajate arv)	0.351*** (0.06)	0.67	1.91
Ettevõtete arv		44 949	619

Märkus: standardhälbed sulgudes. Olulisuse tasemed: *5% **1% ***: 0.1%

Allikas: autorite koostatud

110. **Lühikokkuvõtte tulemuslikkuse hindamisest:** Tulemuslikkuse hindamine on keeruline, kuna hindamisel on tellija poolt ette antud üksikud alategevused, kuid tulemusnäitaja on kokku kogu meetme peale. Vaadates kogu 3.1.1 meetme väljundnäitaja täitmist, siis selgub, et 2018. aasta oodatav tulemus jäi küll täpselt saavutamata, kuid vahe tegelikkuse ja oodatu vahel on väga väike. Samas selgus, et toetuste saamisel on tugev positiivne mõju ettevõtete tööjõu tootlikkusele ning tööhõivele.

111. Toetust kasutanud ettevõtjate poole pöördudes selgus, et toetused enamasti polnud küll nende jaoks otsustavaks tingimuseks vähenenud töötaja värbamisel, kuid tegemist oli kasulike toetustega, mis aitasid tööandja enda riske vähendada. Vähenenud töötaja töölevõtmisel on üldiselt märksa olulisem organisatsiooni valmisolek vähenenud töövõimega inimest värvata ning teda töötamisel toetada. Ettevõtluse alustamise toetuse korral oli Töötukassa toetus olulisem – toetusesaajad tunnistasid, et ilma Töötukassa toetuseta poleks neil olnud võimalik, kas üldse või vähemalt mitte eriti suures mahus ettevõtlusega alustada. Meetme alategevused aitavad olulisel määral kaasa võrdsete võimaluste edendamisele ühiskonnas, kuivõrd nende toetuste ja teenustega aidatakse eelkõige tööturul kehvemas positsioonis olevaid inimesi (vähenenud töövõimega inimesed), nii et neile luuakse paremad tingimused töötamiseks.

3.1.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

112. Analüüsidest Töötukassast (tabel 14) saadud infot meetme alategevuse eelarvete ning väljamaksete kohta, selgub, et enamikes tegevustes ei ole ettenähtuid summasid välja makstud. Enim on eelarve osas täidetud palgatoetuse teenuseks ettenähtud rahasummad, mis on ka rahalise mahu ning osalejate arvu poolest suurimad teenused. 2019. aastal suurenesid ka ettevõtluse alustamise toetuse väljamaksed. Seega võib öelda, et meetme tegevuste eelarved on olnud täiesti piisavad, et saavutada eesmärgid. Enamikes tegevustes pole ettenähtud summasid välja makstud, kuid

tulemuslikkuse hindamise osast selgus, et tulemused on sellest hoolimata saavutatud. Kuna tööpuuduse määr on olnud väga väike, perioodil 2016–2018 oli töötuse määr 4,5–4,7%, siis on olnud potentsiaalsete meetmetes osalejate arv ka väiksem. Samas on see andnud võimaluse rohkem keskenduda n-ö „keerulisematele klientidele“.

Tabel 14. Meetme tegevuse 3.1.1 alategevuste eelarved ning ülejääk

Väljamaksud, eelarve ja ülejääk alategevuste kaupa	Viimased kinnitatud eelarved				Ülejääk			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Ettevõtluse alustamise toetus	219 693	404 000	442 926	242 128	47%	62%	55%	15%
Ettevõtluse toetamise teenused (koolitus, individuaalne nõustamine, mentorklubi ja individuaalne mentorlus)	4 026	36 970	47 000	23 623	65%	77%	79%	62%
Palgatoetus	769 016	1 965 519	3 310 836	3 447 972	12%	7%	14%	18%
Tööruumide- ja vahendite kohandamine	183 381	214 477	457 976	157 661	67%	78%	89%	51%
Tööandjale koolituskulu hüvitamine	50 000	50 000	50 000	50 000	100%	100%	100%	96%
Tööandja teavitamine ja nõustamine	68 800	62 800	150 914	156 703	66%	-4%	58%	46%
Alategevused kokku	1 294 916	2 733 766	4 459 652	4 078 087	32%	23%	29%	21%

Allikas: Eesti Töötukassa, meetme eelarve seletuskirjad.

113. 2020. aastaks on ettenähtud tegevuste eelarve kokku 1 258 515 eurot. Arvestades, et 2018. aastaks oli meetme rakenduskava väljundnäitaja (TAT tulemusnäitaja) praktiliselt täidetud, võib eeldada, et olemasolevatest vahenditest piisab ka 2023. aastaks ette nähtud tulemusnäitaja taseme saavutamiseks.

114. Meetme 3.1.1 tegevustel ei ole erilist positiivset vastastikmõju teiste hinnatavate meetmetega. Meetme tegevused on suunatud Eesti elanike (eelkõige vähenenud töövõimega elanike) tööturu olukorra parandamiseks. Seetõttu võib teatavat positiivset koosmõju näha meetmetega, mis on seotud tööhõive suurendamisega – näiteks tegevus 5.4.2 „PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“. Negatiivset vastastikmõju ei tuvastatud. Samamoodi võib öelda, et meetme alategevused ei kattu teiste tegevustega, kuna meetme sihtrühm (vähenenud töövõimega inimesed) on väga erinev teistest kogu selle hindamise all olevatest tegevustest.

115. Hinnatavad alategevused on tugevalt seotud mitmete teiste teenustega, mida Töötukassa pakub vähenenud töövõimega inimestele. Näiteks kirjeldati intervjuudes juhtumeid, kus vähenenud töövõimega inimene on kasutanud tugiisikuga töötamise teenust.

3.1.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

116. Küsitlusele vastanud ettevõtjad võtsid palgatoetusega kogu perioodil tööle enamasti ühe töötaja (50% juhtudest), 34,8% võtsid tööle 2–5 töötajat. Umbes 53,3% juhtudest öeldi, et toetusega

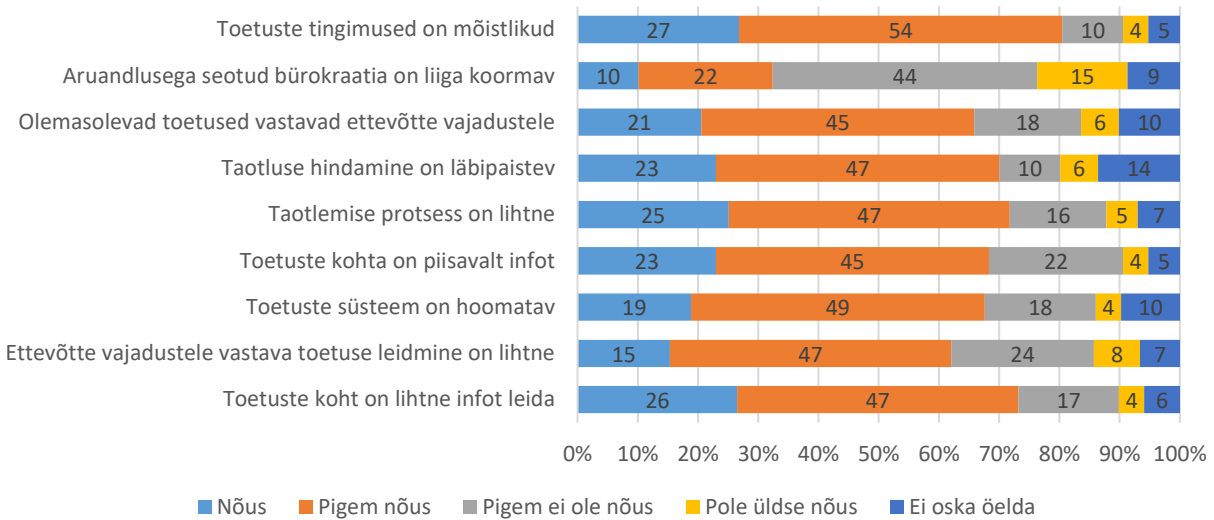
tööle võetud inimesed töötavad endiselt ettevõttes, 31,2% juhtudest enam mitte ning 13% väitsid, et mõned töötajad töötavad, aga teised mitte. Töötaja jätkamine sõltub paljuski tema kohanemise võimest ning soovist tööd teha. Intervjueeritud ettevõtjad tõid välja, et vähenenud töövõime korral (eriti kui inimese terviseprobleem on seotud vaimse tervisega) võivad probleemid tööandja jaoks tekkida pärast teenuse saamise lõppu, kui väheneb kontakt Töötukassaga. Käesolevas hindamises jäi küll hinnatavatest tegevustest välja tugiisikuga töötamise teenus, kuid intervjuude käigus selgus, et pärast tugiisiku teenuse lõppu võib vähenenud töövõimega töötajatel rohkem probleeme tekkida – töötaja terviseprobleem ei ole kadunud, kuid sellega tegelemine on nüüd tööandja ülesanne. Tööandja aga ei pruugi olla piisavalt pädev ega oska probleemidele alati adekvaatselt reageerida ega neid lahendada.

117. Ettevõtluse alustamise toetuse abil loodud ettevõtetest tegutsevad 2020. aastal edasi 97,8% (küsitlusele vastanutest). Mõni ettevõtja tõi intervjuus välja, et tegutsemise aja jooksul on ettevõtte oluliselt edasi arenenud ning ettevõtja ise on mitmete teistele juba tööandjaks; teised ütlesid, et ettevõtte küll töötab, kuid mahud on üsna väikesed – ettevõtjal on küll oskused toota, kuid ei suudeta oma toodangut väga hästi turundada, müüa ning oma tegevust kasumlikuna hoida. See kõik viitab sellele, et ettevõtjal on lisaks tootmisele vaja ka muid oskusi, mis on olulised ettevõtte edukaks toimimiseks.

118. Palju ebakindlust tekitab 2020. aasta kevadel koroonaviiruse puhangu pärast kehtestatud eriolukord ning sellega seotud probleemid majanduses. Mõned alustanud ettevõtjad tegutsevad meelelahutuse valdkonnas või toitlustuses, kus müügiimahtude vähenemine on olnud peaaegu 100%-line. Seega on neil hetkel keeruline planeerida tuleviku töid pikemalt ette.

3.1.5. Rakendussüsteemi analüüs

119. Meetme 3.1.1 tegevustes osalenud küsitlusele vastanud tööandjad leidsid, et toetuste taotlemine on üldiselt lihtne ning nende kohta on lihtne informatsiooni leida. Nende väidetega on olnud kas nõus või pigem nõus kokku vastavalt 72% ja 73% küsitlusele vastanutest. Samamoodi leiavad küsitlusele vastanud, et toetustega kaasnev bürokraatia pole liiga koormav – 59% vastanutest pole kas pigem nõus või üldse nõus väitega, et aruandlusega seotud bürokraatia on liiga koormav. Tööandjad on leidnud, et toetuste taotlemine on üldiselt väga lihtne ning vajadusel on võimalik küsida nõu Töötukassa konsultandi käest, kelle abivalmidust on mitmed küsitletud ning intervjueeritud tööandjad kiitnud. Siiski leidsid mõned intervjueeritud, et tööandja osa lihtsustamiseks võiksid mõned vormid (eelkõige palgatoetuse puhul) olla tööandja üldinfo kohta ette täidetud – praegu on palju andmeid vaja taotluse vormi käsitsi sisestada (joonis 2).

Joonis 2. Hinnang meetme 3.1.1 rakendussüsteemile, tööandjate küsitlusele vastanud, %

120. Kuigi toetuste tingimusi peavad küsitletud tööandjad üldiselt mõistlikuks, kritiseeriti veidi palgatoetuste tingimust, et toetus tuleb tagastada, kui tööandja lõpetab töösuhte enne kahe aasta möödumist või vähemalt kuuekuulise tähtajaga töösuhte lõpetatakse enne tähtaega. Seda eelkõige seetõttu, et võib juhtuda, et töötaja siiski ei saa oma tööülesannetega hakkama ja muud tööd pole tööandjal anda.

121. Samuti kritiseeriti palgatoetuste nõuet, et palgatoetust tuleb taotleda enne töötaja tööle asumist. Nii küsitlusele vastanud kui ka intervjueritud töid välja, et terviseprobleemid on inimeste jaoks delikaatsed teemad ning tihti ei taheta tööandjale oma terviseprobleemist rääkida, kartes, et see takistab nende palkamist. Olukorras, kus kandidaat ei taha ise oma terviseprobleemist rääkida ning tööandjal pole võimalik saada mujalt teavet selle kohta, sest tegemist on väga isikliku informatsiooniga, ei olegi tööandjal võimalik teada, et töötaja kvalifitseerub palgatoetusele. Kuna toetuse taotlus tuleb teha enne inimesega töölepingu sõlmimist, siis kirjeldasidki nii intervjueritud kui küsitletud tööandjad olukorda, kus töötaja ei saanud tööga kõige sobivamal ajal alustada, kuna enne oli vaja ära oodata otsus toetuse kohta.

122. Üldiselt on küsitletud tööandjad olnud rahul informatsiooni saamisega – 68% on olnud kas nõus või pigem nõus väitega, et toetuste kohta on piisavalt infot. Siiski tuli intervjuude käigus välja, et paljuski on see seotud kohaliku Töötukassa osakonnaga, kelle aktiivsusest oleneb informatsiooni liikumine. Samuti on tööandjad kas nõus või pigem nõus (kokku 66%), et toetused vastavad ettevõtete vajadustele. Pigem on tööandjate sõnul probleem selles, mis saab pärast seda, kui toetuste maksmise periood on läbi saanud. Seda eelkõige just vähenenud töövõimega inimeste puhul – nende terviseprobleemid võivad endiselt töötegemist takistada, kuid tööandja peab nendega edaspidi aina enam üksi toime tulema.

123. Nende teenuste saamiseks ei pea tööandjad teiste tööandjatega konkureerima – kui tingimused on täidetud, siis Töötukassa toetust ka maksab.

3.1.6. Tulevikuvaade

124. Küsitlus ning intervjuud toimusid ajal, mil Eestis oli kehtestatud eriolukord seoses koroonaviiruse levikuga. See põhjustas tööandjates suurt ebakindlust ettevõtluse tuleviku osas.

125. Pikemaajalises vaates võiks keskenduda enam teenuste süsteemsele arendamisele, ettevõtjate jaoks on olulisim süsteem, kuidas vähenenud töövõimega inimesega tegeleda – tööandjad tunnevad, et nad jäävad pärast palgatoetuse või teiste vähenenud töövõimega inimestele mõeldud tegevuste lõppemist oma muredega üksi. Ka Töötukassa ja Sotsiaalministeeriumi intervjuudes tuli välja, et praegu on pakutavad toetused n-ö „sildipõhised“, see tähendab, et toetuse saamiseks peab klient kuuluma kindlasse rühma (näiteks vähenenud töövõimega inimene). Tegelikult võiksid teenused ja toetused olla kliendi vajaduste põhised.

126. Hindamise tulemused viitavad, et järgmistel perioodidel tuleks veelgi enam keskenduda just nendele piirkondadele, kus tööhõive probleemid on kõige teravamad, jätkuvalt on väga oluline tegeleda vähenenud töövõimega inimestega ning veel enam selles vaates, kuidas ennetada töövõime kadu.

127. Ettevõtlusega tegeleda soovivad inimesed vajavad rohkem tuge ning teadlikkuse arendamist ettevõtluse kohta, et oleks toetus taotlemise protsessi alguseks selge, kas tulevane ettevõtja ikka on valmis ettevõtlusega tegelema.

3.2. Tööturuteenuste laiendamine uutele sihtrühmadele ja uute teenuste pakkumine töötutele

128. Meetme tegevusest 3.2.1 „Tööturuteenuste osutamine tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks“ ei kuulu hindamise alla kõik alategevused. Hindamisel võtame arvesse järgmisi alategevusi³⁶

- ettevõtluse alustamise toetus;
- ettevõtluse toetamise teenused (koolitus, individuaalne nõustamine, mentorklubi ja individuaalne mentorlus);

³⁶ TAT Tööturuteenuste osutamine tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks.
[<https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/Tooturuteenused%20TAT%202015-2020.pdf>]

- minu esimene töökoht;
- alaealise töötamise toetus;
- minu esimene töökoht Eestis.

129. Nende alategevuste kogu eelarve kokku aastate kaupa on järgmine³⁷:

- 2016 – 3 033 229 eurot,
- 2017 – 2 038 702 eurot,
- 2018 – 5 244 361 eurot,
- 2019 – 3 743 204 eurot,
- 2020 – 3 152 276 eurot.

130. Kogu meetme 3.2.1 eelarve on 220 469 873 eurot, millest ELi vahenditest tuleb 186 187 516 eurot. Riiklikke struktuuritoetuste osa on 11 226 707 eurot. Toetuste andmise tingimuste ning abikõlblikkuse periood on 01.11.2014 kuni 31.12.2020.

131. Meetme tegevuste hindamiseks viisime läbi küsitluse Töötukassa toetusi kasutanud tööandjate seas. Töötukassa käest saime toetusi taotlenud ettevõtete registrikoodid, millele lisasime Äriregistrist majandusaasta aruannetest ettevõtete kontaktandmed, kõikidele toetuse saajatele polnud võimalik lisada kontaktandmeid, sest neil ettevõtete polnud andmeid majandusaasta aruannete kohta. Kokku saatsime e-maili teel küsitluse 1532 tööandjale. Pärast kahe nädala möödumist helistasime osaliselt läbi need, kes polnud küsitlusele vastanud. Küsitlus toimus Eestis koroonaviiruse leviku tõttu kehtestatud eriolukorra ajal, seega ei olnud võimalik mitmeid tööandjaid lauatelefoni teel kätte saada, kuna inimesed tegid tööd kodukontoris. Samuti jätsid mitmed tööandjad küsitlusele vastamata, kuna viitasid sellele, et neil on kiire või ei mäletatud enam toetuse taotlemise kohta. Kokku vastas küsitlusele 223 tööandjat, mis teeb vastamisaktiivsuseks 14,6%. Küsitlusele ei vastanud ükski ettevõtte, mis oli taotlenud teenused „Minu esimene töökoht Eestis“, kuid oluline on märkida, et selle toetuse kohta oli kontaktinfo vaid üheksa ettevõtte kohta. Lisaks küsitlusele intervjuueerisime kokku 11 toetuse saajat, Töötukassa toetuste eest vastutavaid inimesi, Sotsiaalministeeriumis tööhõive osakonna töötajaid ning Innove esindajat.

3.2.1. Asjakohasuse analüüs

132. Meetme 3.2.1 eesmärk on suurendada osalejate tööalaseid võimalusi ja osalemist tööhõives. TAT eesmärk on suurendada tööturuteenust saavate isikute tööalaseid võimalusi ja tööhõives osalemist, sh

- noorte töötuse ennetamine ja vähendamine ning noorte tööalase teadlikkuse tõstmine;
- vanaduspensioniealiste tööhõive suurendamine;
- inimeste valmisoleku tõstmine võtta vastu töökoht elukohast kaugemal.

³⁷ Eesti Töötukassa poolt edastatud andmed; TAT „Tööturuteenuste osutamine tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks“ 2019.-2021 aasta eelarve seletuskiri; TAT „Tööturuteenuste osutamine tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks“ 2017-2018 aasta seletuskiri muudetud eelarve ridade kohta. *Edastatud hindamiseks SoMi poolt*

133. Sarnaselt meetmele 3.1.1, arvestame hindamisel vaid toetuste andmiste tingimustes (TAT) toodud teatud tegevustega. TAT tulemusel on suurenenud noorte ja vanaduspensioniealiste töötamise võimaluse ning inimeste valmisolek asuda tööle kodust kaugema. Meetme üldine eesmärk on seotud mitmete üldiste strategiadokumentides toodud eesmärkidega.

134. Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“³⁸ on keskne eesmärk tõsta tootlikkust ning tööhõivet, kusjuures tähelepanu pööratakse rohkem pikaajaliste ja noorte töötute tööturule integreerimisele ning oskuste arendamisele. Kõige otsesemalt aitavad meetme 3.2.1 tegevused täita tööhõive kõrge taseme ning pika ja kvaliteetse tööelu eesmärki, kuivõrd meetme tegevused toetavad noorte töökogemuse omandamist ja tööturul püsimist ning vanemaealiste jätkamist tööturul.

135. Meetme 3.2.1 tegevused panustavad ka „Heaolu arengukava 2016-2023“³⁹ dokumendis esitatud eesmärkide täitmisesse. Kõige otsesemalt aitavad meetme 3.2.1 tegevused täita tööhõive kõrge taseme ning pika ja kvaliteetse tööelu eesmärki, kuivõrd meetme tegevused toetavad noorte esimesi sammu tööturul ning vanemaealiste jätkamist tööturul.

136. Heaolu arengukava kõrge tööhõive eesmärgi täitmisega on seotud tööturuprogramm⁴⁰, mille peamine eesmärk on tööhõive kõrge taseme ning pikaajalise tööelus osalemise tagamine tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavuse ning kvaliteetsete töötingimuste kaudu. Taaskord, meetme 3.2.1 tegevused võiksid aidata neid eesmärke täita, kuna tööturule rakendatakse inimesed, kes muidu oleksid mitteaktiivsed – eelkõige siis pensioniealised inimesed.

137. Järgnevalt toome (tabel 15) asjakohasuse analüüsimisel välja meetme alategevuste eesmärgid ning nende seotuse meetme 3.2.1 üldeesmärgiga (suurendada teenustes osalejate tööalaseid võimalusi ja osalemist tööhõives) ning TAT eesmärkidega. Selgub, et meetme alategevused aitavad üldiselt kaasa meetme üldeesmärgi täitmisele ning TAT eesmärkide täitmisele. Siiski on oluline märkida, et meetme üldeesmärk hõlmab rohkem tegevusi, kui on hindamise fookuses.

---

³⁸ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ [https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eesti2020/ee2020_2019-2020_30.05.2019.pdf]

³⁹ Heaolu arengukava 2016-2023 [https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/heaolu_arengukava_2016-2023.pdf]

⁴⁰ Tööturuprogramm 2018-2021, Sotsiaalministeerium [https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:eEmGfPQF4ikJ:https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/Ministeerium_kontaktid/Ministeeriumi_arengukava_ja_tooplaan/tooturuprogramm.docx+%&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=ee]

Tabel 15. Meetme tegevuse 3.2.1 alategevuste seotus eesmärkidega

Tegevused	Alategevused	Eesmärk	Seotus TAT eesmärkidega	Seotus meetme 3.2.1 eesmärgiga	Seotus Eesti 2020, Heaolu arengukava, tööturuprogrammi eesmärkidega
Noorte töötuse ennetamine ja vähendamine	Minu esimene töökoht	Eesmärk on toetada tööandjat, kes võtab tööle 16-29aastase noore	Jah, toetab noorte töötuse vähendamist.	Jah, aitab vähendada noorete töötust	Jah, kõigis nende strateegiadokumentides on üldiseks eesmärgiks tööhõive suurendamine, 3.2.1 meetme tegevused kokkuvõttes aitavad tööhõivet suurendada, kuna need on suunatud tööturul esialgu pisut keerulisemas olukorras olevatele inimestele
	Alaealise töötamise toetus	Toetuse eesmärk on suurendada alaealiste töötamise võimalusi ning soodustada nende tööharjumuse ja -kogemuse saamist	Jah, toetab noorte tööalase teadlikkuse tõstmist.	Jah, aitab tõsta noorte tööalast teadlikkust	
Vanaduspensioniealiste, ennetähtaegset vanaduspensioni ja päästeteenistuja toetust saavate isikute töölesaamise toetamine	Ettevõtluse alustamise toetus	Eesmärk on motiveerida ja toetada ettevõtlusega alustamist.	Jah, toetab vanaduspensioniealiste rakendamist tööturul	Jah, aitab kaasa vanaduspensioniealiste rakendamisele tööturul	
	Ettevõtluse toetamine	Toetada ettevõtluse alustamise toetuse saajaid	Osaliselt, toetuse saajate toetamine erinevate teenuste kaudu aitab tõenäoliselt edendada loodud ettevõtte tegevust	Osaliselt, toetuse saajate toetamine erinevate teenuste kaudu aitab tõenäoliselt edendada loodud ettevõtte tegevust	
Minu esimene töökoht Eestis		Eesmärk on suurendada rahvusvahelise kaitse saajate tööhõives osalemist ja aidata kaasa nende lõimumisele Eesti ühiskonda	Osaliselt, aitab suurendada teenustes osalemist tööhõives, kuid tegemist pole spetsiaalselt noorte või vanaduspensioniealistega	Osaliselt, aitab suurendada teenustes osalemist tööhõives, kuid tegemist pole spetsiaalselt noorte või vanaduspensioniealistega	

Allikas: erinevad strateegiadokumendid, alategevuste eesmärkide info on pärit Eesti Töötukassast.

*Märkus: roheliselt värvitud lahter tähendab, et alategevuse eesmärgid on täielikult seotud meetme eesmärgiga ning üldiste eesmärkidega; kollaselt värvitud lahter tähendab, et alategevuse eesmärgid on osaliselt seotud meetme eesmärgiga ning üldiste eesmärkidega.

138. Toetuse andmise tingimustes on esitatud meetme kohta rakenduskava väljundnäitaja (TAT tulemusnäitaja) ning väljund- ja tulemusnäitajad ka mõne üksiku teenuse kohta spetsiifilisemalt. Järgnevas tabelis on esitatud hinnang nende asjakohasusele. Üldiselt või meetme 3.2.1 väljund- ja tulemusnäitajaid pidada asjakohaseks tulemuslikkuse hindamiseks (tabel 16).

Tabel 16. Meetme tegevuse 3.2.1 väljundnäitajate ja tulemusnäitajate asjakohasus

Tulemusnäitaja/väljundnäitaja	Hinnang asjakohasusele
Rakenduskava väljundnäitaja (TAT tulemusnäitaja): Aktiivseid tööturuteenuseid saanud osalejate arv (meetmes kokku ja teenustes minu esimene töökoht, vanaduspensioniealiste töölesaamise toetamine eraldi) (ESF andmekorjese kohustuslik).	Väljundnäitaja/tulemusnäitaja on asjakohane, kuna näitab otseselt, kui paljud isikud on meetmest saanud teenuseid, mis võiksid nende olukorda tööturul parandada.
Tulemusnäitaja: Osalejad, kes on asunud kuu kuu jooksul pärast programmi lõppu töle, sh füüsilisest isikust ettevõtjana (Minu esimene töökoht, vanaduspensioniealiste töölesaamise toetamine) (ESF andmekorjese kohustuslik).	Tulemusnäitaja on asjakohane, kuna näitab otseselt, kui paljud inimesed said osalenud teenusest ka pikaajalisemalt kasu ning nende olukord tööturul paranes.

Allikas: „Tööturuteenuste osutamine tagamaks paremaid võimalusi hõives osalemiseks“.

139. **Lühikokkuvõtte asjakohasuse hinnangust:** meetme 3.2.1 hinnatavad alategevused on asjakohased meetme 3.2.1 eesmärgi saavutamiseks, lisaks on aitavad alategevused panustada erinevatest strateegiadokumentides esitatud tööhõive suurendamise eesmärgi. Meetme tegevuse väljund- ja tulemusnäitajad on asjakohased tulemuslikkuse hindamiseks.

3.2.2. Tulemuslikkus ja mõju

140. Meetme 3.2.1 tulemuslikkuse hindamine on keeruline, kuna hindamise fookusesse kuuluvad vaid üksikud teenused kogu meetmest. TAT-is on olemas tulemusindikaatorid mõnede alategevuste jaoks, kuid näiteks teenusele „Minu esimene töökoht Eestis“ pole TATis eraldi tulemusnäitajaid välja toodud, samamoodi on näiteks vanaduspensioniealiste töölesaamise toetamisel tulemusnäitaja puhul arvestatud kõikide alategevustega, kuigi hindamise fookuses on neist vaid mõned.

141. Tabelist on näha, et kogu meetmes osalenuid oli 2015–2018 veidi (umbes 3%) rohkem kui oodatud (tabel 17). Samas näiteks teenuses „Minu esimene töökoht“ osales mõnevõrra vähem inimesi, kui oli oodatud ning nende osalemine hõives kuus kuud pärast teenust oli ka väiksem kui oodatud. Vanaduspensioniealiste osalemine teenuses ületas oodatut ning nende meetmes osalemine oli ka tööhõive mõttes tulemuslik, sest pärast teenuse saamist jäi hõivesse 39% osalenutest ning praeguseks on täidetud juba ka 2023. aasta sihttase.

Tabel 17. Meetme tegevuse 3.2.1 tulemusnäitajate ja väljundnäitajate täitmine

Tegevus	Algtase	Sihttase (2018)	Sihttase (2023)	Praegune olukord (2015-2018)
Rakenduskava väljundnäitaja: Aktiivseid tööturuteenuseid saanud osalejate arv (meetmes kokku)	0	7685	17640	7919
Minu esimene töökoht				
Väljundnäitaja: Aktiivseid tööturuteenuseid saanud osalejate arv	0	2480	3795	2093

Tegevus	Algtase	Sihttase (2018)	Sihttase (2023)	Praegune olukord (2015-2018)
Tulemusnäitaja: Osalejad, kes on asunud kuue kuu jooksul pärast programmist lahkumist tööle, sh füüsilisest isikust ettevõtjana	0	60%	60%	57%
Vanaduspensioniealiste töölesaamise toetamine (kõik alategevused kokku)				
Väljundnäitaja: Aktiivseid tööturuteenuseid saanud osalejate arv	0	372	560	398
Tulemusnäitaja: Osalejad, kes on asunud kuue kuu jooksul pärast programmist lahkumist tööle, sh füüsilisest isikust ettevõtjana	0	20%	20%	39%

Allikas: SFOS.

142. SFOS-i andmetel (tabel 18) osales meetme 3.2.1 hinnatavates alategevustes kokku 6710 isikut, mis kõikidest meetme tegevustes osalenutest moodustab umbes 85%. Enim oli osalejaid noortele suunatud meetmetes: alaealise töötamise toetus ning minu esimene töökoht. Teistes osaleti oluliselt vähem. Tähtis on siin veelkord märkida, et lähteülesande järgi ei kuulunud hindamisele kõik vanemaealiste töölesaamise toetamise tegevused, kuid SFOS-i andmetes neid ei eristata, seega toome siin välja kõik vanemaealiste töölesaamise toetamise teenustes osalenud.

143. Sarnaselt meetmele 3.1.1 on ka siin oluline jälgida, kuidas läheb tegevustes osalenutel pärast teenuse lõppu tööturul. Selgub, et kõikide alategevuste peale kokku jätkas kuus kuud pärast tegevusel osalemist tööturul 29,1%. Vähim jätkas tööturul alaealise töötamise toetuse saanud, kuid see on ka ootuspärane, kuna teenuse sihtrühm on 13–16-aastased, kes suure tõenäosusega pärast ajutist töötamist jätkavad hoopis õpingutega ning nende puhul ongi eesmärk eelkõige saada kogemust ning omandada tööharjumusi.

Tabel 18. Meetme tegevuse 3.2.1 alategevustes osalenud, osakaalud %

Meede 3.2.1	Alaealise töötamise toetus	Minu esimene töökoht	Minu esimene töökoht Eestis	Vanemaealiste töölesaamise toetamine	Kõik alategevused kokku
Kokku osalejaid	4207	2093	12	398	6710
Meeste osakaal	43,0	46,6	75,0	51,5	44,6
Naiste osakaal	57,0	53,4	25,0	48,5	55,4
Alla 25-aastaste osakaal	100,0	62,9	0,0	0,0	82,3
25–54-aastaste osakaal	0,0	37,1	91,7	0,0	11,7
Vähemalt 55-aastaste osakaal	0,0	0,0	0,0	100,0	5,9
6 kuud pärast viimast tegevust hõives	21,5	56,6	***	38,7	29,1

Allikas: SFOS.

144. Eesti Töötukassa edastatud andmetest selgus, et meetmest 3.2.1 osales ettevõtluse alustamise toetuse ja ettevõtluse toetamise teenustes ajaperioodil 2016–2018 kokku 10 inimest (kuulub vanemaealiste töölesaamise toetamise tegevuse alla).

145. Eesti Töötukassa andmetel oli 16–29-aastaste töötuna arvel olnute (teenuse „Minu esimene töökoht“ sihtrühm) seas kõigil aastatel mehi ja naised praktiliselt võrdselt, näiteks 2018. aastal oli nooremaealiste töötute seas mehi 49% ja naisi 51%. Teenusel osalenute seas aga oli naisi 53% ning mehi 47%. Töötajana arvele võetus vanaduspensioniealiste seas kokku oli perioodil 2016–2018 mehi 52% ja naisi 48% ning teenuses osalenute seas oli jaotus samasugune. Kokku oli sel perioodil töötajana arvel 1837 vanaduspensioniealist ja ennetähtaegset vanaduspensionisaajat, mis tähendab, et erinevates alategevustes osales neist kokku 22%. Perioodil 2017–2018 oli töötuna arvel kokku 151 rahvusvahelise kaitse saajat (teenuse „Minu esimene töökoht Eestis sihtrühm), mis tähendab, et teenusel osales neist 8%.

146. Vaadates teenuste jagunemist (tabel 19) maakondade järgi, on jällegi näha, et rohkem teenuseid kasutatakse suuremates maakondades (Harjumaa ning Tartumaa) ning nendes piirkondades, kus on töötus suuremaks probleemiks (Ida-Virumaa). Kui vaadata, kuidas on perioodil 2016–2018 olnud arvel 16–24-aastaseid, siis on näha, et enim on olnud neid arvel just Harjumaal (27,7%) ning Ida-Virumaal (19,2%), kus on ka rohkem neid, kes on osalenud teenusel „Minu esimene töökoht“ (selle teenuse sihtrühm on töötud vanuses 16–29). Vaadates töötuna arvel olnud üle 55-aastaseid, siis on jällegi neid enim arvel olnud Harjumaal (30,7%) ning Ida-Virumaal (23,1%), kus on vanaduspensioniealised ka kõige rohkem tööle saanud.

Tabel 19. Alategevustes osalejad maakondade lõikes, % kõikidest osalejatest, 2016–2018

Maakond/ alategevus	Alaealise töötamise toetus	Minu esimene töökoht Eestis	Minu esimene töökoht	Vanadus- pensioniealiste töölisaamise toetamine	Kõik ala- tegevused kokku	16–24- aastaste töötute osakaal	55+ vanuste töötute osakaal
Harjumaa	46,0		18,6	28,3	21,3	27,7	30,7
Tartumaa	4,8	27,3	8,6	12,1	9,0	12,7	8,2
Ida-Virumaa	10,5		23,5	19,9	22,3	19,2	23,1
Pärnumaa	7,3		8,3	6,1	7,9	7,8	7,1
Lääne- Virumaa	4,0	27,3	3,8	1,8	3,6	4,4	4,7
Viljandimaa	1,6		4,1	3,0	3,8	3,6	3,0
Raplamaa	4,0		2,9	1,3	2,7	2,8	2,7
Võrumaa	2,4		7,9	4,5	7,1	4,2	4,2
Saaremaa	0,8		2,2	3,3	2,3	2,4	2,0
Jõgevamaa	0,0		3,1	1,5	2,7	2,3	2,1
Järvamaa	5,6		3,9	7,1	4,4	3,3	2,9
Valgamaa	0,8		5,1	4,5	4,8	3,8	3,8
Põlvamaa	0,8		5,3	5,3	5,1	3,5	2,8
Läänemaa	9,7		1,5	1,3	1,8	1,8	1,9
Hiiumaa	1,6		1,2	0,0	1,0	0,5	0,8

Allikas: SFOS, Eesti Töötukassa.

*** tähendab, et vaatluste arv oli liiga väike, et tulemusi eraldi esitada.

147. Tööandjaid, kes on Töötukassa käest taotlenud hindamise fookusesse kuuluvaid teenuseid, tegutsevad põhitegevusalana töötlevas tööstuses (19,9%), hulgi- ja jaekaubanduses (18,2%), majutuses ja toitlustuses (15,1%) ning ehituses (9,5%), teistes valdkondades tegutseti harvem. Tegemist oli ka võrdlemisi suurte ettevõtetega – näiteks alaealise toetamise teenust kasutanud ettevõtete keskmine töötajate arv oli 122, minu esimese töökoha puhul 46. Teenust „Minu esimene töökoht Eestis“ kasutasid keskmiselt 22 töötajaga ettevõtteid. Ettevõtluse alustamise toetust saanute arv on kogu perioodi peale nii väike (kokku 8) ning Äriregistri andmed olid olemas neist vaid kahe kohta, seega eraldi neid tulemusi me välja ei too.

148. Enamik küsitlusele vastanud tööandjatest oleksid enda hinnangul ka ilma toetusteta noori ning alaealisi tööle võtnud, kuna toetusi taotleti perioodil, mil oli pigem tegemist tööjõupuuduse kui tööpuudusega ning ettevõtetel oli töökäsi vaja. Samuti ütlesid nii intervjuueeritud tööandjad kui ka küsitlusele vastanud, et nende jaoks ei olnud oluline mitte niivõrd see, kas võimaliku töötajaga käib kaasas mingi toetus, vaid pigem soov tööd teha, oskused ning õppimisvõime. Üks intervjuueeritud tööandja kirjeldas, et nad värbavad inimest mitte meedet – kui värvatavaga on seotud mõni teenus või toetus, siis seda kasutatakse, kuid kahe kandidaadi puhul ei ole nii, et valitakse ilmtingimata töötaja, kellega käib kaasas mõni toetus. Kõige olulisem on siiski töötahe. Alaealisi värvati peamiselt suveperioodideks, kui oli vaja oma töötajatele asendusi leida ning nende värbamine sõltus intervjuueeritud tööandjate sõnul ka sellest, kas ettevõttel on kombeks aeg-ajalt alaealisi tööle võtta või mitte.

149. Samas töid mõned küsitletud ettevõtjad välja, et Töötukassa poolt pakutav toetus aitab vähendada tööandja riske värbamisel – noorte puhul on võimalik, et on vaja palju juhendamist ning koolitamist ning nende motiveerimine võib olla üsna suur töö. Kuna alaealiste puhul peab tööandja arvestama teatud piirangutega (nt töötamise kellaajad, ülesanded), siis võib alaealise töölevõtmine tähendada tööandjale suuremat koormust näiteks juhendamisel, teiste töötajate tööülesannete ümber korraldamisel ning graafikute ümber sättimisel.

150. Vanemaealiste puhul on hindamise fookuses ettevõtluse alustamise toetus ning sellele järgnevad järeleteenused. Kuivõrd seda teenust kasutas väga vähe vanemaealisi (kokku 8) ning neist küsitlusele laekus vaid üks vastus, siis neid tulemusi me eraldi välja ei too.

151. Kõige suurem kasu toetustest oli küsitlusele vastanute sõnul siiski majanduslik kasu – toetus aitas oma ettevõttes personalikulusid vähendada või siis pakkuda noorele töötajale paremat töötasu. Samuti oli tööandjate jaoks oluline teadmine, et nad aitavad oma tegevusega kaasa teatud rühmade paremale toimetulemisele tööturul – võttes tööle kas alles alustavaid noori inimesi või pakkudes alaealistele esimest töökogemust.

152. Kui tööandjal on võimalik pakkuda noorele tööd, siis on toetuse saajate sõnul üsna mõistlik toetuste taotlemine ette võtta, kuna üldiselt on see väga lihtne protseduur ning nii on võimalik saada endale soodustingimustel hea töötaja.

153. Järgmises tabelis on aastatel 2015 ja 2017 antud toetuste mõjuhinnangud väljundnäitajatele 2018. aastal. Kokku oli selliseid toetatud ettevõtteid 782. Kasutatud uurimismetoodikas tegime

samasugused valikud, nagu on eespool kirjeldatud meetme tegevuse 3.1.1. mõju hindamisel. Tulemused näitasid analoogiliselt meetme 3.1.1. mõjuhindamise tulemustega, et toetustel on tugev positiivne mõju nii toetatud ettevõtete tööjõu tootlikkusele (mõlema kasutatud tööjõu tootlikkuse mõõdiku korral) kui ka ettevõtte hõivatud töötajate arvule. Tulemused positiivsest mõjust tööhõivele on seejuures mittetundlikud (robustsed) erinevate kontrollmuutujate kaasatuse suhtes (ekspordiintensiivsus, turuosa, kapitali intensiivsus, mittemateriaalsete varade osakaal koguvardast). Hinnanguline positiivne mõju toetatud ettevõtete töökohtadele on umbes 40%. Seega võib öelda, et tegevuse 3.2.1. raames antud toetused on olnud efektiivsed ja aidanud täita seatud eesmärki, parandades ligipääsu tööturule ja vähendades tööturult tõrjutust.

Tabel 20. Meetme 3.2.1 tegevuse hindamise tulemused koos ettevõtete kirjeldavate statistikutega

Muutuja	Kogu Eesti	Mittetoetatud ettevõtete keskmised	Toetatud ettevõtete keskmised
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	0.504*** (0.08)	11.17	11.43
log(Käive töötaja kohta)	0.30*** (0.08)	10.28	10.41
log(Töötajate arv)	0.35*** (0.05)	0.68	1.97
Ettevõtete arv		53 703	475

Märkus: standardhälbed sulgudes. Olulisuse tasemed: *5% **1% ***: 0.1%

Allikas: autorite koostatud

154. **Lühikokkuvõtte tulemuslikkusest:** üldiselt on meetme tegevused olnud edukad, kuna väljund- ja tulemusnäitajate oodatud tasemed on 2018. seisuga enamasti saavutatud. Erand on teenus „Minu esimene töökoht“, kus osalejate arv jäi oodatust umbes 16% väiksemaks. Samas aga on üleüldine tööturu olukord olnud selline, mis toetab väga inimeste tööle liikumist. Töötukassa ametliku statistika⁴¹ järgi on töötuse määr olnud aastatel 2015–2018 väiksem kui 5%, mis tähendab, et pigem on olnud tegemist üldise tööjõupuudusega ning inimestel on olnud endale lihtsam tööturul rakendust leida. See aga tähendab omakorda ka seda, et Töötukassasse jõuab vähem inimesi, kes võiksid teenustel osaleda. Samas aga selgus, et toetuse saamisel on tugev positiivne mõju ettevõtete töökohtadele. Toetust kasutanud tööandjate poole pöördudes selgus, et toetused ei olnud nende jaoks otsustavaks töötaja palkamisel, kuna töökäsi oli tol hetkel puudu. Küll aga oli toetuse taotlemise võimalus lisahüveks, mis aitas ettevõtete kulusid vähendada ning näiteks noorele konkurentsivõimelisemat töötasu pakkuda. Meetme tegevuse 3.2.1 alategevused aitavad kaasa võrdsete võimaluste edendamisele ühiskonnas, kuivõrd tähelepanu pööratakse gruppidele (noored, alaealised, vanemaalised ja rahvusvahelise kaitse saajad), mis vajavad tööturule sujuvamaks sisenemiseks või jätkamiseks rohkem tuge.

3.2.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

155. Analüüsidest Töötukassast (tabel 21) saadud infot meetme alategevuse eelarvete ning väljamaksete kohta, selgub, et enamikes tegevustes (välja arvatud ettevõtluse alustamise toetus

⁴¹ Registreeritud töötus 1993–2019 [<https://www.tootukassa.ee/content/tootukassast/peamised-statistilised-naitajad>].

algusaastatel) ei ole ettenähtud summasid välja makstud. 2019. aastal on kõige paremini eelarve täidetud teenustel „Minu esimene töökoht“ ning „Alaealise töötamise toetus“, mis on tegelikult ka absoluutsummade poolest kõige suuremad teenused.

Tabel 21. Meetme tegevuse 3.2.1 eelarve ja väljamaksed

Väljamaksed, eelarve ja ülejääk alategevuste kaupa	Viimased kinnitatud eelarved				Ülejääk			
	2016	2017	2018	2019	2016	2017	2018	2019
Ettevõtluse alustamise toetus	8 426	8 914	13 422	22 370	0%	0%	0%	90%
Ettevõtluse toetamise teenused (koolitus, individuaalne nõustamine, mentorklubi ja individuaalne mentorlus)	75	95	94	332	0%	0%	-99%	100%
Minu esimene töökoht	3 024 728	1 390 334	4 267 183	2 826 138	76%	31%	43%	16%
Alaealise töötamise toetus	0	624 146	743 267	844 159		86%	50%	13%
Minu esimene töökoht Eestis	0	15 213	220 395	50 205		97%	91%	68%
Alategevused kokku	3 033 229	2 038 702	5 244 361	3 743 204	76%	48%	46%	16%

Allikas: Eesti Töötukassa, meetme eelarve seletuskirjad.

156. 2020. aastaks on ette nähtud tegevuste eelarveks kokku 3 152 276 eurot, arvestades, et 2018. aastaks olid väljundnäitajad kas täielikult täidetud või peaaegu täidetud, siis võib eeldada, et olemasolevatest vahenditest piisab ka 2023. aastaks ette nähtud rakenduskava väljundnäitaja (aktiivseid tööturuteenuseid saanud osalejate arv) taseme saavutamiseks. Samuti on juba praegu täidetud tulemusnäitaja, millega mõõdetakse osalejaid, kes on kuus kuud pärast tööturuteenuse saamist hõives (vanaduspensioniealiste töölesaamise toetamine).

157. Meetme 3.2.1 tegevustel ei ole erilist positiivset vastastikmõju teiste hinnatavate meetmetega. Meetme tegevused on suunatud Eesti elanike (eelkõige noorte ja vanemaaliste) tööturu olukorra parandamiseks. Seetõttu võib teatavat positiivset koosmõju näha meetmetega, mis on seotud tööhõive suurendamisega – näiteks tegevus 5.4.2 „PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ ning tegevus 5.4.3 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks“. Negatiivset vastastikmõju ei tuvastatud. Samamoodi võib öelda, et meetme alategevused ei kattu teiste tegevustega, kuna meetme sihtrühm (vähenenud töövõimega inimesed) on väga erinev teistest kogu selle hindamise all olevatest tegevustest.

3.2.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

158. Küsitlusele vastanud tööandjad võtsid hinnatavate alategevuste käigus kõige sagedamini tööle ühe inimese (57%), 33,2% võtsid tööle 2–5 inimest ning 4,5% rohkem kui 6. Mõned vastanutest ei osanud enam täpselt öelda, kui palju inimesi nad nende toetustega tööle võtsid. Tööle võetutest 42,6% enam nendes ettevõttes ei töötanud, 40,8% juhtudest töötasid toetustega tööle võetud veel selle tööandja juures edasi ning 14,8% juhtudest mõned töötasid ning mõned mitte. Töötaja jätkumine sõltub paljuski töötaja enese huvist ning soovidest. „Minu esimene töökoht“ raames tööle võetud töötajad lahusid sageli just seetõttu, et nende elus toimusid muudatused või sooviti lihtsalt karjääris edasi liikuda.

159. Alaealiste töötamine ongi seotud hooaegadega ning neid võetaksegi vaid teatud perioodiks tööle, seega on igati loogiline, et nad enam ettevõttes ei tööta. Tööandjad kirjeldasid ka juhtumeid, kus alaealised käisid nende ettevõttes mitmel perioodil tööl ning asusid seejärel just seda valdkonda õppima – nii oli võimalik kaasa aidata noore inimese kujundamisele ning olla abiks tulevas karjääri valikul.

160. Palju ebakindlust tekitab 2020. aasta kevadel koroonaviiruse puhangu pärast kehtestatud eriolukord ning sellega seotud probleemid majanduses. Mõned ettevõtjad ei tea, kas neil on võimalik samas mahus oma töötajatele tööd pakkuda ning peavad seetõttu mõtlema koondamise peale.

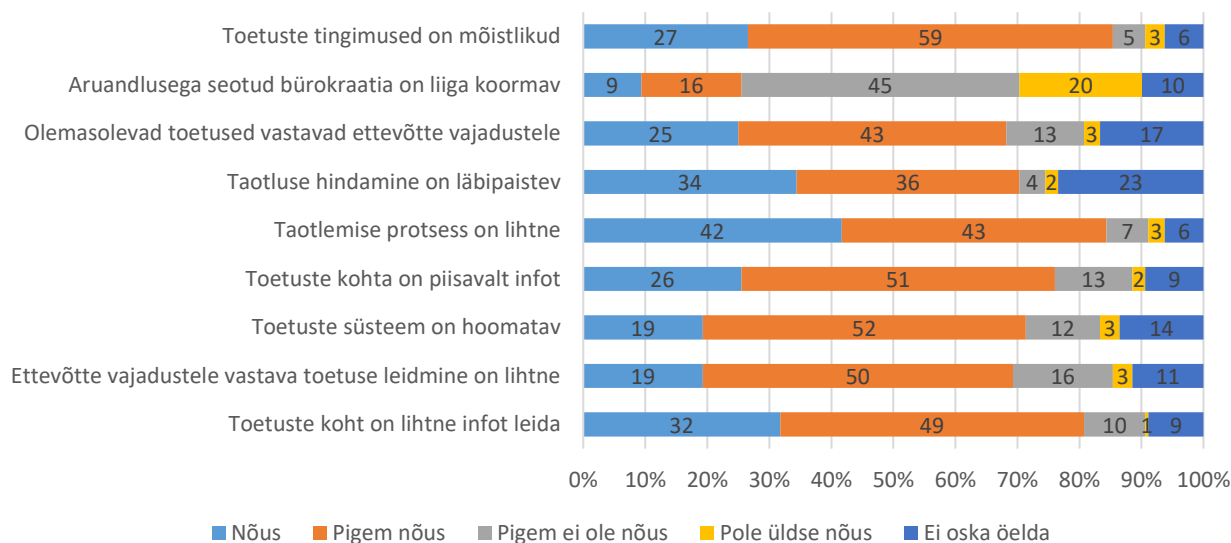
3.2.5. Rakendussüsteemi analüüs

161. Kokku 85% küsitlusele vastanutest olid kas nõus või pigem nõus, et toetuste taotlemise protsess on lihtne. Tööandjad leidsid, et toetuse taotlemise protseduur oli mõistlik ning arusaadav, probleemide tekkimisel oli alati võimalik võtta ühendust mõne Töötukassa konsultandiga, kelle abil leiti probleemidele kiiresti lahendused. Nii küsitlusele vastanud kui ka intervjueeritud olid rahul Töötukassa toega. 65% küsitlusele vastanutest ei olnud üldse nõus või pigem polnud nõus väitega, et aruandlusega seotud bürokraatia on liiga koormav – tööandjad ütlesid, et toetuse taotlemisega ei kaasnenud neile erilist aruandlust. Toetuste saajad leidsid küsitlusele vastates, et üldiselt on toetuste kohta võimalik saada ka piisavalt infot (joonis 3).

162. Töötukassa ja Sotsiaalministeeriumi intervjuudest selgus, et toetus „Minu esimene töökoht“ muutus rohkem kasutatavamaks, kui muudeti tingimusi leebemaks. Kuigi toetuse saajad leidsid, et toetuste tingimused on mõistlikud – 86% küsitlusele vastanutest on olnud selle väitega kas nõus või pigem nõus, selgus nii küsitluse kui ka intervjuude käigus, et peamiselt teeb tööandjatele muret nõue, et toetuse otsus on vaja saada enne, kui töötajaga leping sõlmitakse. Seda eelkõige seetõttu, et hoolimata info üldisest heast liikumisest võib juhtuda, et tööandja pole pakutavatest toetustest teadlik või ei suuda Töötukassa poolt pakutavatest toetustest konkreetse kandidaadi jaoks sobivat toetust välja selgitada ning seetõttu jääb toetus taotlemata.

163. Küsitluses osalenud tööandjad pidasid mõnel juhul probleemiks ka seda, et toetus tuleb tagasi maksta, kui tööandja lõpetab töösuhte enne kahe aasta möödumist. Seda eelkõige seetõttu, et on olnud kogemusi, kus tööintervjuul räägiti ei vasta tegelikule töötahtele ning noore inimese töö ei vasta tööandja ootustele.

Joonis 3. Hinnang meetme 3.2.1 rakendussüsteemile, töandjate küsitlusele vastanud, %

164. Alaealise töötamise toetust kasutanud ettevõtjad kirjeldasid intervjuude käigus olukordi, kus oleks vaja suuremat paindlikkust toetuse osas. Praegu on Töötukassal seatud, et toetust makstakse, kui töandja on 13–16-aastastele töötajatele tasunud eelmise kalendriaasta jooksul töötasusid kokku vähemalt 1000 eurot. Samas võib tekkida olukordi, kus alaealine ei soovi suvel võib-olla nii pikalt tööd teha ja töötasu miinimumsumma ei tule täis.

165. Sarnaselt vähenenud töövõimega inimestele mõeldud teenustele, ei pea töandjad ka noorte ja alaealiste töölevõtmiseks loodud toetustele konkureerima – kui tingimused toetuse saamiseks on täidetud, siis Töötukassa toetust ka maksab.

3.2.6. Tulevikuvaade

166. Küsitlus ning intervjuud toimusid ajal, mil Eestis oli kehtestatud eriolukord seoses koroonaviiruse levikuga. See põhjustas töandjates suuremat ebakindlust ettevõtete tuleviku osas.

167. Hindamise tulemused viitavad, et järgmistel perioodidel tuleks veelgi enam keskenduda just nendele piirkondadele, kus tööhõive probleemid on kõige teravamad. Samuti on jätkuvalt fookuses noored. Sõltumata majandusliku faasist, on noored, eriti need noored, kes ei tööta ega õpi, erinevate meetmete sihtrühmaks. Eriti oluline on leida võimalusi, kuidas neid noori motiveerida tööturul osalema ning leida võimalusi, kuidas muuta üleminek õppetöölt tööturule sujuvamaks.

4. Ettevõtlus ja TA

4.1. Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA)

168. Meetme 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes“ tegevuse 4.1.1 „Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele“ ehk asutuste strateegilise arengu toetamise (ASTRA) eesmärk on **teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolide konkurentsivõime ja ühiskonna teenimise võimekuse kasv** asutuste vastutusvaldkondades ja nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades ning teadus- ja arendus- ja kõrgharidussüsteemi efektiivsuse suurendamine, sealhulgas asutuste struktuursete ümberkorralduste teel.

169. Meetme tegevuse kogumaksumus on 136 597 405 eurot (EL-i toetus 116 107 794 eurot ehk 85% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 58 024 660 eurot (võetud kohustused 135 761 890 eurot). ASTRAst toetatakse 27 projekti elluviimist, sh 20 sisutegevuste projekti ning 7 teadus- ja õppehoone rajamise või renoveerimise projekti. 2018. a seisuga on 2 projekti lõppenud; enamike projektide (14) abikõlblikkuse perioodi lõpp on 31.08.2022.

170. Toetatakse asutuste institutsionaalse võimekuse arendamise tegevusi ja reformide läbiviimist, mis annavad asutustele arengutõuke ning mis oma olemuselt peaksid olema tähtajalised ja ajutise iseloomuga. Määratletud on seitse toetatavat tegevust, sh koostöö tugevdamine teadus- ja arendusasutuste, kõrgkoolide ja ettevõtete vahel, ent ASTRA raames ei toetata otseselt ettevõtetele teenuste pakkumist, vaid teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolide poolt teenuste väljatöötamist või arendamist, mis võimaldaks ettevõtetega tehtava koostöö mahtu suurendada või koostööd alustada – toetatud projektid loovad eeldusi koostööks või toetavad ettevõtluskoostöö arendamist. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse väljundnäitajaks „toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv“. Meetme tegevus panustab ka rakenduskava tulemusnäitajasse „erasektori rahastatud avaliku sektori teadus- ja arenduskulutuste osakaal“; tegemist on statistilise näitajaga, mis ei sõltu vaid 4.1.1 tegevusest. Pigem loob tegevus 4.1.1 eeldused tulemusnäitaja saavutamiseks. Arenguprogrammi toetuse taotlejad määravad projektipõhised väljundnäitajad tegevuste elluviimise mõõtmiseks ise.

171. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, SA Archimedese ASTRA programmi aastaaruanded ning projektipõhised näitajate saavutustasemetega aruanded) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus ning RÜ-de esindajatega).

4.1.1. Asjakohasuse analüüs

172. Meetme tegevus 4.1.1 panustab otseselt Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014-2020“ meetme 1 „Teaduse kõrge taseme ja mitmekesisuse kindlustamine“ tegevuse 1.1. „Toetada kõrgkoolide ja teadus- ja arendusasutuste vastutusvaldkondade arendamist, struktuurseid muutusi, keskendumist strateegilisele põhitegevusele ning asutuste võrgustiku korrastamist; suurendada teadusasutuste vastutust oma tegevuse tulemuslikkuse eest“ eesmärkide täitmisel. Samuti panustab tegevus konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ seatud eesmärkide – kõrgkoolide vaheline tööjaotus ja kompetentside koondamine, kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine, teaduse inimressursi arendamine – täitmisel. Toetades teadus- ja arendusasutuste ja kõrgkoolide konkurentsivõime ja ühiskonna teenimise võimekuse kasvu, pidades seejuures silmas nutika spetsialiseerumise kasvualdkondade arenguvajadusi, panustab ASTRA ka „Ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020“ eesmärkide saavutamisele.

173. Meetme tegevus 4.1.1 on otseselt seotud meetmes 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist, ennekõike Eesti teadust ja kõrgharidust puudutavate aspektide osas, samas kui ettevõtlust ning innovatsiooni meede otseselt ei adresseeri. Viimase valguses on asjakohane ka meetme tegevuse väljundnäitaja lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ning toetatud tegevustest. Nimelt on seatud üks meetme tegevuse väljundindikaator, kuid määratletud mitmeid oodatud tulemusi paljudest toetatud tegevustest. Sellest tulenevalt omavad toetatud tegevused väljundindikaatorisse panustamisel kaudset rolli ja mõju ehk need loovad eeldusi koostööks või võivad omada koostööd toetavat mõju.

174. Ka kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda pigem mõõdukalt asjakohaseks. Toetusmeetme põhifookus on TA asutustel ja kõrgkoolidel – sihtgrupina määratletud avalik-õiguslikud ja riigi omandis olevad teadus- ja arendusasutused ning avalik-õiguslikud ülikoolid ja riigi kõrgkoolid. Lisaks on kõigi toetatud projektide eelarvest vaid 4% otseselt suunatud koostöö edendamisele ettevõtlusega. Eelneva valguses on mõnevõrra küsitav rõhuasetus väljundnäitajal „toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv“ ja tulemusnäitajal „erasektori rahastatud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal“.

175. Ka TA esindajate nägemusel on küsitav tänase väljundnäitaja kasutamine ning mõõtmine kehtestatud tingimustel (tegu on Euroopa Komisjoni ühise näitajaga, mille mõõtmise meetodika ja tingimused on ette antud ja millest peab aruandluses lähtuma), kuna tulenevalt erinevate meetme tegevuste koosmõjust on ilmne, et ASTRA programmi raames raporteeritud saavutustasemed on ülehinnatud. Kriitilised on toetuse saajad ka väljundnäitaja kitsa tõlgenduse kasutamises, kuna koostöö ei väljendu automaatselt sõlmitud lepingutes, arvetes või rahalises mahus. Vähemalt mõnes asutuses lähtutaksegi raporteerimisel kitsamast koostöö määratlusest, mis hõlmab baasfinantseerimises arvesse minevaid sõlmitud TA-ga seotud ettevõtluslepinguid, ent TA asutuste esindajate hinnangul on otseseid põhjus-tagajärg seoseid ASTRAst toetatud tegevuste ning sõlmitud koostöölepingute vahel keeruline kui mitte võimatu tuvastada (nt ASTRA-st toetatud ADAPTER küll vahendab ülikoolide ja ettevõtete koostööd, kuid koostöö tegelik võimekus võib tuleneda ka muudest meetmetest ja protsessidest). Ettevõtluslepingute puhul oleks üheks võimaluseks vaadelda mitte ainult ettevõtete hulka, kellega

lepingud sõlmitud, vaid ka lepingute mahtusid. ASTRA toetusmeetme muude väljundnäitajatena oleks toetuse saajate hinnangul asjakohane ka teaduse ekstsellentsuse, rahvusvahelistumise ja doktoriõppe kvaliteediga (nt tööstusdoktorantuur) seonduvate indikaatorite kasutamine, mis võimaldavad mõõta TA asutuste arenguhüpet, kuid see ei pruugi olla kooskõlas Euroopa Komisjoni seatud ootustega TAI investeeringutele.

176. Meetme tegevuse oodatavad väljundid, tulemused ja mõju on omavahel seotud, kuigi ükstele loogilised seosed ei pruugi alati välja joonistuda. Määruses on projektitaotlusele sätestatud nõue sisaldada kavandatavate tegevuste panust ettevõtetega koostöö arendamisse, mis selgelt haakub meetme väljundnäitajaga (ja sellega seotud tulemusnäitajaga – „erasektori rahastatud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal“), kuid mis on liialt kitsas katmaks kõiki toetatavaid tegevusi (kokku 7) ja nende pinnalt oodatavaid tulemusi. Siinkohal tuleb rõhutada, et kuigi TA asutuste, ülikoolide või kõrgkoolide esitatavas projektiettepanekus taotletakse toetust määruses sätestatud eesmärkidel ja toetatavatele tegevustele, siis iga taotleja saab ise määratleda konkreetseid tegevused koos mõjuanalüüsiga ja TATi alusel valida vastavad väljundnäitajad (kus asjakohane, ka meetme tegevuse väljundnäitaja „toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv“) ning oodatavad tulemused. Ehk meetme tegevuse tulemus, mõju ja väljund sõltub suuresti igast konkreetsest rahastatavatest projektidest ja selle spetsiifilisest hindamisest (mida on asjakohane teha projektide lõppemise järel).

4.1.2. Tulemuslikkus ja mõju

177. ASTRA väljundnäitaja on „Toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv“. Meetmeüleselt on planeeritud nimetatud näitaja sihttasemed järgmiselt:

- 2018 – 75,
- 2020 – 80,
- 2023 – 750.

178. 2018. aasta lõpu seisuga on meetmete nimekirjas toodud väljundnäitaja 2023. aasta sihttase saavutatud 77,6% ulatuses – toetust saanud TA asutused on raporteerinud koostööd 582 ettevõttega (776%-ne 2018. a sihttaseme täitmine). Projektide tasemel on aga planeeritud märgatavalt kõrgemad sihttasemed, kokku on planeeritud, et projekti lõpuks tehakse koostööd 753 ettevõttega. Kõigi projektide endi planeeritud sihttase on 2018. aasta lõpuks täidetud 154%-liselt. 12 projekti puhul on väljundnäitajaks seatud ka koostöölepingute rahalise mahu sihttase, mis on 2018. aastaks täidetud keskmiselt 356%-selt. Teiste temaatiliste (projekti taseme) näitajate lõikes on võimalik välja tuua järgmised projektide keskmised saavutustasemed (2018. a osas): rahvusvaheline koostöö (150%) ning osutatud teenused / teenuste kasutus (112%).

179. Samas kui vaadata rakenduskava tulemusnäitaja „Erasektori rahastatud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal“ senist saavutustaset, jäi see 2017. aastal 4,9% juurde, kuigi sihttase 2023. aastaks on 7% (2018. a andmed ei ole saadaval). Sellest nähtub, et ülikoolidega koostööd tegevate ettevõtete arv on kasvanud, aga koostöö rahaline mõõde on jäänud pigem tagasihoidlikuks, kuna tõenäoliselt piirduakse väiksema mahuga teenuste ostmisega ega võeta suuri riske. Üks võimalik põhjuseid on ka asjaolu, et koostöö maht on selle näitaja alusel alahinnatud, sest kasutatakse

koostöomustreid, kus kumbki osapool kannab oma kulud ja otseselt teenust ülikoolidest ei osteta, vaid tehakse ühisprojekte⁴².

180. Intervjueeritavate hinnangul on väljundnäitaja ja projektide näitajate sihttasemete saavutamisele aidanud kaasa nii majanduse hea konjunktuur kui ka erinevad nutika spetsialiseerumise toetusmeetmed. **Siinkohal tulebki esitatud saavutustasemete valguses silmas pidada, et nii ASTRA-st, teaduse tippkeskuste toetusest kui ka teaduse infrastruktuuri arendamise tegevusest ilmnev mõju ja saadav kasu ettevõtlusele on kaudne.** Kõik osapooled on möönnud, et meede 4.1 omab kaudset mõju ettevõtlusele ja innovatsioonile, mistõttu meetme tegevuste kvantitatiivset või kvalitatiivset mõju ettevõtetele on keeruline hinnata. Lisaks kipub ettevõtlussuunaline tegevus olema toetatud projektides marginaalse osatähtsusega. Selle valguses on rakendusüksuste esindajate jaoks küsitav näiteks ASTRA-st rahastatud TA asutuste struktuursete reformide toetamise vajalikkus ja mõju ettevõtluskoostöö edendamisele, mis tähendab, et kriitiliselt tuleb sisse vaadata taolistesse kompleksmeetmetesse ja seada toetatavatele tegevustele selgemad tingimused kas läbi ettevõtluskoostöö või rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmise. ASTRA programmi kaudne mõju ettevõtluskeskkonnale on TA asutuste esindajate hinnangul seotud koostöösuhete ja -kultuuri edendamisega TA asutuste ja ettevõtete vahel, mis võib, ent ei pruugi päädida tellimustöödega ehk ASTRA võtmes peetakse oluliseks eristada tellimustööd ja sisulist (strateegilist) koostööd, mis on laiem ja muuhulgas hõlmab ideede vahetust, teadmus- või tehnoloogiasiiret jm. Ehk tõdetakse, et kuigi ASTRA raames on TA asutuste võimekus kasvanud teha ettevõtetega koostööd, see alati ei realiseeru ideaalmudeli (lepingud, rahade liikumine) näol. Esiteks on koostöö valdkondlik ulatus üsna väike ning madala tulubaasiga ja teiseks ei ole ettevõtted alid pöörduma TA asutuste poole. Nii ASTRA programmi kui ka teaduse infrastruktuuri toetusmeetme puhul on osapoolte hinnangul väljakutseks teaduse ja ettevõtluse ühisosa leidmine, kuna TA asutuste pakutava teadmuse järele ei pruugi olla Eestis nõudlust ning tippteaduse puhul asuvad ettevõtluspartnerid tihti väljapool Eestit. Samuti vajavad *spin-off* ettevõtted või kasvavad ettevõtted tihtilugu kompetentse, mida Eesti TA asutustes ei ole.

181. Kõige otsesemaks sõlmitud ettevõtluslepingute indikaatori täitmisel panustavaks Astra programmist toetatavaks tegevuseks on ADAPTER-i veebiplatvorm, mille kaudu on ettevõtted saanud pöörduda TA asutuste poole küsimusega, mida muidu poleks tehtud, ja mille tulemusena on sõlmitud koostöölepinguid. Lisaks taolisele reaktiivsele koostööle ettevõtetega on tehtud ka proaktiivset koostööd, kus külastatakse ettevõtteid, kutsutakse neid külla TA asutusse ja korraldatakse ühisüritusi, nt koostööfestival, milleks on loodud/arendatud ASTRA raames majasiseseid koostööplatvorme ja brände (nt EXU TLÜ-s, MEKTORY TalTech-s jms), värvatud ettevõtlusspetsialiste jne. Kuigi ASTRA programmi tulemusena on TA asutused valmis pakkuma erinevaid teenuseid nagu koolitused, arendustegevused ja õppetegevus probleempõhiste lahendustena, nähakse sellegipoolest vajadust täiendavate investeeringute järele inimressurssi koostöö võimekuste tõstmiseks nii TA asutuste kui ka ettevõtete suunal.

---

⁴² Lisa 1, Ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014-2020 rakenduskava 2018. aasta seirearuanne.

4.1.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

182. ASTRA tegevustest on toetuse saajad planeerinud kõige suuremad kulutused tegevusele 1 „Teadus- ja õppehoonete rajamine, sh projekteerimine, ehitamine, rekonstrueerimine ja sisustamine“, 45% võetud kohustustest; tegevusele 5 „Õppe- ja teadustöö infrastruktuuri soetamine ja kaasajastamine“, 19% võetus kohustustest; ning tegevusele 4 „Doktoriõppe kvaliteedi ja efektiivsuse suurendamisega seotud tegevused, sh doktorikoolide tegevused“, 10% võetud kohustustest. **Vaid 4% ASTRA projektide eelarvelistest vahenditest on suunatud koostöö tugevdamisele ettevõtetega, millega on suudetud peaaegu täita väljundnäitaja sihttase 2023. aastaks.** Lisaks on saavutatud ka projektide tasandil seatud tegevuste väljundnäitajate sihttasemed. Ühelt poolt viitab see projektide tõhususele kitsalt ettevõtlusele ja koostööle suunatud tegevuste elluviimise osas. Teiselt poolt tuleb mees pidada, et nii ASTRA tegevuste loetelu kui ka toetuse saajad näevad ASTRA väljundnäitajast laiema tegevuste paketi ning selle saavutamiseks vajalike otsuste tegevuste kõrval ka baasvõimekuste arendamise meetmena. Eelnevat arvesse võttes ei ole täna võimalik otseselt hinnata kogu ASTRA tegevuse tõhusust väljundnäitaja saavutamisel. Arvestades ka väljundnäitaja 2023. a sihttaseme saavutamist seisuga 31.12.2018 77% ulatuses ning seda abikõlblike kuludega, mida on hüvitatud 45% ulatuses võetud kohustustest (sh 32% ulatuses võetud kohustustest sisutegevuste lõikes), saab öelda, et tegevuse elluviimisel ei ole esile kerkinud olulisi probleeme väljundnäitaja saavutamisel, kuid väljundnäitaja saavutamisse kaudsemalt panustavate tegevuste ja vahendite kasutamise hindamine ei ole antud hindamise fookuses.

183. Meetme tegevus omab positiivset vastastikmõju mitmete teiste meetmetevõistega, luues neile eeldusi kui ka hõlbustades nende rakendamist. ASTRA täiendab meetme tegevust 4.1.3 (Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine), toetades õppejõudude mobiilsust ja välisõppejõudude kaasamist, mida teised meetmed, sh 4.1.3, ei toeta. Sünergilist efekti saab täheldada ASTRA ja Teaduse tippkeskuste (4.1.4) kui ka Teaduse infrastruktuuri arendamise (4.1.2) vahel, kui fookuses ettevõtlussuunaline koostöö. ASTRA hõlbustab ka meetme tegevuse 4.2.3 (TA programm nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades) ning 4.4.2 (Teadusarenduse tegevuse osak) edukat rakendamist, toetades asutuste ja ettevõtete vahelist koostööd soodustavate tingimuste loomist. Siinkohal on näha selget seost ASTRA ja arendusosaku ning rakendusuringute programmide vahel, kuna ASTRAst on toetatud ADAPTER-i platvorm, mille kaudu luuakse esmane kontakt ettevõtete ja TA asutuste vahel.

184. ASTRA toetuskeem soodustab ka meetme tegevuse 4.2.1 (Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine) rakendamist, mille raames toetatakse Eesti riigi vajadustest lähtuvate sotsiaal-majanduslike eesmärkidega interdistsiplinaarsete rakendusuringute läbiviimist kui ka teadmispõhise poliitikakujundamist toetavate TA projektide elluviimist. ASTRA kaudu täiendatakse ka tegevust 4.2.2 (Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades), toetades doktoriõppe tegevusi, sh doktorandistipendiumi maksmist. Doktorandistipendiumide maksmine ASTRA raames eeldab ettevõtete poolset koostööd doktorantide koolitamisel, ent erinevalt meetme tegevusest 4.2.2 on ASTRA toel võimalik arendada ettevõtetega koostööd nutika spetsialiseerumise valdkondade väliselt.

185. Fookusgruppides osalejad mõnssid, et välja on joonistunud mõned teaduslikult edukamad ja ühiskondlikult olulised valdkonnad, nt bioteadused ja IKT, kus kasutatakse süsteemselt erinevaid üksteist täiendavaid toetusmeetmeid alates ASTRAst ja tippkeskustest kuni NS rakendusuuringuteni, millest võidavad need TA asutused, mis on profileerunud vastavale valdkondlikule suunale. Kui aga lähtuda ettevõtluse suunalisest koostööst kui läbivast teemast meetme 4.1. tegevuste puhul, mis eeldab TA asutuste poolt baasteaduse võimekust, kvaliteetset teaduse infrastruktuuri, tippteadlaste ligimeelitamist ning sisenemist rahvusvahelistesse TA võrgustikesse, on kõik meetme tegevused komplekselt omavahel seotud ja loovad eelduse TA asutuste ning ettevõtete koostöök.

4.1.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

186. Väiksema koostöö kogemuse ja võrgustikega TA asutuste puhul tekib ASTRA meetme lõppemisel (ja selle mittejätkumisel uuel perioodil) oht kaotada nii eelarvevahendite mahus kui ka mitte säilitada väljundnäitajate sihtväärtusi. Käesoleva programmiperioodi lõppemisel võib TA asutuste esindajate hinnangul toetuse puudumisel ka osa tegevusi lõppeda tänases mahus, sh nt tehnoloogiasiire. Niisamuti muutub väljakutseks uute rahastusallikate leidmine töajookulude katmiseks (nt tähtajaliste lepingutega nooremteadurite puhul), mida seni ASTRA programmist finantseeritud. Samas hindavad TA asutused, et osa tegevustega jätkatakse tõenäoliselt ka pärast ASTRA toetuse lõppemist, nt ettevõtlusspetsialistide ametikoha säilitamine. Tõdetakse, et on kriitilise tähtsusega jätkata enamike tegevustega, ennekõike doktoriõppega, järjepidevuse tagamiseks samas mahus ja ka kasvavas tempos, kui eesmärgiks on teha pidevaid arenguhüppeid. Teisisõnu, ASTRA programmi tegevusi nähakse sisuliselt pigem tähtajatute institutsionaalsete tegevustena, kui konkreetsete ajaliselt piiritletud struktuursete muutuste projektidena.

187. Toetuseta vaheaastate tekkimine võib omada ülalmainitud ettenägematuid tagajärgi (võimalik tegevuste lõpetamine, probleemid uue rahastamise leidmisega) kui ka nõuda edaspidi välditavate kulutuste tegemist, mis on vajalikud vahepeal peatatud tegevuste taas käivitamiseks või vajalike võimekuste taastamiseks. Kuigi ASTRA projektidega alustamine lähtus eeldusest, et tegevustega jätkatakse ka pärast toetuse lõppu, ei ole TA asutused riiklike TA&I strateegiate investeerimislubaduste (1% SKP-st) kontekstis eeldanud, et tegevustoetuste jt riigieelarveliste vahendite mahud ei kasva. Investeerimislubaduste mittetäitmine võib tulevikus ohustada ASTRA tegevuste jätkusuutlikkust, sest TA asutustel puuduvad sellisel juhul omavahendid ASTRA raames edukaks osutunud tegevuste jätkamiseks.

4.1.5. Rakendussüsteemi analüüs

188. Väljakujunenud TA asutuste projektipõhine finantseerimismudel, kus paralleelselt on käsil mitmed projektid erinevatest rahastusallikatest, on tinginud olukorra, kus märkimisväärne hulk tööjõu- ja ajaressurssi pühendatakse projektide kirjutamisele, taotlemisele, juhtimisele ja aruandlusele. Lisaks, kolme omavahel põimitud meetme tegevuse puhul – ASTRA, Teaduse tippkeskused ja Teaduse infrastruktuuri toetamine – on murekohaks hinnangulised liiga karmid nõuded seonduvalt riigihangete süsteemiga, nt. toetatud laboriteenuse pakkumise tõlgendamist konkurentsi piiravana (kuigi tihti on tegemist unikaalsete võimekustega Eestis); riigihangete rakendamine koostööpartnerite või akadeemiliste töötajate leidmisel takistab tippude kaasamist TA tegevustesse; TA-spetsiifiliste hangete

läbiviimisele kehtestatud piirmäärad ning ebamõistlikud tähtajad ja planeerimistsükliid suurendavad eriti suuremates TA asutustes hinnanguliselt kulusid, sest samaliigilisi kulusid ei summeerita toetatud projektide vaid TA asutuse tasandil.

189. Kitsamalt nähakse ASTRA programmiga seonduvalt probleemina ASTRA meetme tegevuse tingimuste muutumist – toetuse saajad on tunnetanud liikumist algsest paindlikust lähenemisest ettekirjutiste ning kitsenduste seadmisele programmi rakendamise jooksul, sh nt väljundinäitaja arvestusse kvalifitseeruvate koostööpartnerite arvestamise ja piiritlemise osas. Näiteks vahehindamise raporti koostamine on toetuse saajatele esitanud väljakutseid, kuna ei ole olnud võimalik välja tuua, kui palju ühe või teise väljundnäitaja saavutamiseks on eelarvelisi vahendeid kasutatud, arvestades asjaolu, et kõik tegevused panustavad kas otsesemalt või kaudsemalt väljundnäitajatesse. Niisamuti ei ole ettevõtetelega koostööd soodustavate tegevuste osas võimalik ühe või teise tegevuse proportsionaalset panust objektiivselt määratleda, mille osas on tekkinud lahkkelid RÜ-ga. Üldjoontes on institutsionaalse toetusmeetme puhul ootused paari laiema toetatava tegevuse määratlemise järele, mis võimaldab paindlikkust ning tegevuste ja eelarve kohandamist vastavalt muutunud tingimustele. Sellisel juhul saaks suuremat otsustusõigust ja vastutust kanda loodavad juhtkomiteed TA asutuste juures, kuhu kuuluksid ka ministeeriumide esindajad, kes annavad koostöös TA asutustega jooksvalt sisendit ja suunitlusi tegevustele. Viimaks ootavad toetuse saajad halduskoormuse vähendamist, nt seonduvalt esitatavate (kulu)andmete raporteerimisega ja (SFOS-i) ümbertöstmistega ning nende tõestamiskohustusega.

190. Sotsiaalsete huvigruppide olukorda toetuse saajad ASTRA programmi, teaduse tippkeskuste või teaduse infrastruktuuri toetuste raames ei seira.

4.1.6. Tulevikuvaade

191. Üldiselt näevad TA asutused vajadust kompleksse ASTRA-laadse tegevusteotuse järele arenguhüppe tegemiseks fikseeritud toetuse ja KPI-dega, kuhu oleks sisse viidud kõik TA asutustele suunatud toetuskeemid, kuid suurema paindlikkusega eelarvestamises, sisulistes tegevustes ja toetatavates tegevussuundades, et need ei oleks aastateks ette määratud. Selline lähenemine võimaldaks tegevuste killustatuse vähendamist ja läbi keskse koordinatsiooni vajaduspõhist eelarvelist ning tegevuslikku reageerimist. Niisamuti välistaks see olukorra, kus on mitmeid toetuskeeme erinevate reeglite ja nõuetega, seda eriti kontekstis, kus saab täheldada rakendussüsteemi tsentraliseerimist ja konsolideerimist.

192. Kitsamalt on intervjueeritavate hinnangul oluline jätkata ADAPTER-i formaadiga, mida edasi arendada *face-to-face* nõustamiste ning rahvusvahelistumise – välisettevõtete – suunas ning mille osas on vaja ettevõtete ja TA asutuste teadlikkust tõsta. Niisamuti on ADAPTER-i puhul arenduskohaks kodulehe kasutajamugavuse parendamine ning otsingumootori täiustamine tööstuse vaates enimkasutatavate võtmesõnade osas. Siinkohal nähakse, et riik peaks võtma koostööplatvormi eestvedamise ja ülevalpidamise enda kanda, kuna tegemist on nii ettevõtete kui TA asutuste võimekusi arendava meetmega, mida ülikoolid ühistevõimeks ei ole pikaajaliselt võimelised üleval hoidma. Terviklikuma lähenemise ja sünergia tekitamiseks oleks riigil võimalik integreerida ADAPTER ka teiste riiklike algatustega nagu väärtuspakkumine välisinvestoritele läbi äridiplomaatiliste kanalite või

regionaalne koostöö ja arendustegevused. Samaselt ADAPTER-ile leiti, et TA asutuste üleste doktorikoolide rahastamine ASTRA tüüpi meetmest ei pruugi olla kõige tõhusam, sest korralduslikult on ASTRA ühe asutuse ja mitte asutuste vaheliste ühistegevuste toetamisele suunatud meede.

193. Kui tulevikus kaalutakse edasi kasutada ettevõtluskoostöö moodsikut, siis tasuks kaaluda **strateegilise koostöö kontseptsiooni kasutamist**, mis hõlmaks nii õpet (nt tööstusdoktorantuuri), teadust kui ka arendust, eriti arvestades rahvusvaheliste ja suuremahuliste rahvusvaheliste projektide suunas liikumist.

194. Lisaks siseriiklikest arengutest tingituna on RÜ-de hinnangul vaja toetusmeetmed – ennekõike meede 4.1 – üle vaadata ning ümber fokuseerida vastavalt arengutele EL-i tasandil, kus rõhuasetused on nihkunud ettevõtluskoostööle ja TA tegevusele.

4.2. Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel

195. Meetme 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes“ tegevuse 4.1.2 „Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel“ eesmärk on teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõime edenemist ja pikaajaliste strateegiliste eesmärkide täitmist toetava **teadustöö läbiviimisega seotud riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri terviklik väljaarendamine**, lähtudes nii infrastruktuuri laiemast suunatusest teadusasutustele, ettevõtetele ja teistele partneritele kui ka rahvusvahelisele koostööle orienteerituse ja nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade arenguvajaduste toetamise põhimõtetest.

196. Meetme tegevuse kogumaksumus on 29 612 846 eurot (EL-i toetus 25 170 919 eurot ehk 85% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 10 146 861 eurot (võetud kohustused 20 087 278 eurot). Meetme tegevusest toetatakse 13 projekti elluviimist vastavalt 2016. a kinnitatud investeringute kavale, abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.08.2023.

197. Toetatakse riiklikult oluliste teaduse infrastruktuuri üksuste projekteerimist, soetamist, kompleksset väljaarendamist või kaasajastamist, sealhulgas teaduse infrastruktuuri abil pakutavate teenuste väljaarendamist või olemasolevate teenuste parendamist ja teenuste pakkumiseks vajalike tingimuste loomist, sealhulgas infrastruktuuri ühiskasutusreeglitiku väljatöötamist. Niisamuti toetatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni hajusinfrastruktuuri efektiivset edasiarendamist. Meetme tegevuse sihtgrupiks on avalik-õiguslikud, eraõiguslikud ja riigi teadus- ja arendusasutused, mis on positiivselt evalveeritud, aga ka valitsusasutused ja valitsusasutuse hallatavad riigiasutused ning riigi asutatud sihtasutused, mille tegevuseks on teadus- ja arendustegevus või teadus- ja arendustegevustele tugiteenuste osutamine. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse väljundnäitajaks „täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadlaste arv“.

198. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, SA Archimedese Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamise programmi aastaaruanded ning projektipõhised näitajate saavutustasemetega aruanded) ja fookusrühmade intervjuudel (2 kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus). Lisaks on arvestatud toetuse saajatele edastatud e-kirja põhise küsitluse tulemustega (kokku vastasid kuue projekti esindajad).

4.2.1. Asjakohasuse analüüs

199. Meetme tegevus 4.1.2 panustab otseselt Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020“ järgmiste eesmärkide saavutamisse: toetada teadustaristu ühiskasutust ettevõtete ja teadusasutuste seas ning töötada välja taristu ühiskasutamise reeglistik; tagada süsteemne taristu, sh digitaalse taristu arendamine. Teaduse infrastruktuuri tegevused toetavad ka konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärke, sh teadus- ja arendustegevuse investeringute taseme tõstmise, teaduskompetentside koondamise, kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamise, ettevõtete innovatsioonivõimekuse tõstmise, sh ettevõtetele suunatud teadus- ja arendustegevuse infrastruktuuri kasutamise, ja rahvusvahelise koostöö tegemise võimekuse kasvatamise osas. Kuna infrastruktuuri toetuse andmise eesmärgiks on mh saavutada infrastruktuuri laiem suunatus teadusasutustele, ettevõtetele ja teistele partneritele ja nutika spetsialiseerumise kasvualdkondade arenguvajaduste toetamine, panustab meetme tegevus ka „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020“ eesmärkide saavutamisse.

200. Meetme tegevus 4.1.2 on otseselt seotud meetmes 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Ennekõike on tugev seos tõhusat teadusasutuste võrgustikku, rahvusvahelistumist ning nüüdisaegset taristut puudutavatel aspektidel läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi, samas kui ettevõtlust ning innovatsiooni meede otseselt ei adresseeri, kuigi tegevus 4.1.2 adresseerib TA asutuste ja ettevõtete koostööd ning teadustaristu ühiskasutust.

201. Lähtuvalt meetme tegevuse TAT-is seatud eesmärkidest ja toetatud tegevustest on seatud meetme tegevuse väljundnäitaja – täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadlaste arv (Euroopa Komisjoni ühine näitaja) – asjakohane, aga TA asutuste ja ettevõtete koostöö ning teadustaristu ühiskasutuse valguses oleks asjakohane ka väljundnäitaja „toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv“ kasutamine. Väljundnäitaja ja TAT-is seatud oodatavate tulemuste mõõdukas asjakohasus lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest on osaliselt tingitud asjaolust, et eesmärkide saavutamiseks toetatavad tegevused ei ole üksüheselt TAT-is seatud tulemustega seostatavad, s.t. tulemusi võimaldavad saavutada tegevused tervikuna ja omavahel kombineerituna. Seatud meetme tegevuse väljundindikaator – täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadlaste arv – on pigem asjakohane lähtuvalt meetme eesmärgist tõsta teadlaskarjääri populaarsust ning tõsta erasektoris töötavate teadlaste osakaalu. Samas taristu mõju teaduskoostööle, ettevõtluskoostööle ja teaduskompetentside arengule on võimalik mõõta ja näha muudes tulemusnäitajates (taristu toel koostatud ühispublikatsioonid, sõlmitud ettevõtluslepingud jms). Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda mõõdukalt asjakohaseks, kuna meetme tegevuse põhifookus on TA asutustel ja riigiasutustel kui TA

pakkumispoole esindajatel, kuid osa meetme fookusest on ka taristu avamine ja suunamine nõudluspoole (ettevõtlus) vajaduste ja ootuste täitmisele..

202. Meetme tegevuse oodatavad väljundid, tulemused ja mõju on omavahel seotud, kuigi ükstele, loogilised seosed ei pruugi välja joonistuda. Osaliselt tuleneb see asjaolust, meetme tegevuse tegelik mõju sõltub paljuski rahastatavatest projektidest. Niisamuti ei haaku ainus väljundindikaator meetme tegevuse kõigi oodatavate tulemustega, mis hõlmavad nii teaduse infrastruktuuri ühiskasutust, teaduse infrastruktuuri terviklikkust ja pakutavate teenuste toimimist, Eesti atraktiivsuse kasvu kui ka Eesti teadlastele vajaliku teadustöö keskkonna tagatust.

4.2.2. Tulemuslikkus ja mõju

203. Meetme tegevuse väljundnäitaja on „täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadurite arv“. Meetmeülevalt on planeeritud nimetatud näitaja sihttasemed järgmiselt:

- 2018 – 150,
- 2020 – 225,
- 2023 – 750.

204. 2018. aasta lõpuga on meetmete nimekirjas toodud väljundnäitaja 2023. aasta sihttase saavutatud 56%-liselt ehk täiustatud taristuga töötab 410 teadlast (273%-ne 2018. a sihttaseme täitmine). Toetuse saajad ise on aga planeerinud märgatavalt kõrgemad sihttasemed, kokku on planeeritud, et projekti lõpuks on täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadlaste arv 845. 13-st projektist neli on suutnud saavutada 2023. aastaks seatud sihttaseme, kolm projekti ei ole suutnud 2018. a lõpu seisuga kaasata ühtegi teadlast, kes töötaks täiustatud taristuga asutuses. Rakenduskava muudatusega suurendatakse väljundnäitaja 2023. a sihttaset 300-lt sihttasemele 750.

205. Projekti tasandi tulemuste ja näitajate analüüsi pinnalt, mis seonduvad ettevõtluse ja innovatsiooniga, saab täheldada sihtväärtuste kõrget saavutusastet. Kuna ühtseid projektiüleseid mõõdikuid ei ole (va meetme tegevuse väljundnäitaja „täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadurite arv“), mis tuleneb projektide omanäolisusest, on võimalik temaatiliste projekti tasandi väljundnäitajate lõikes välja järgmised keskmised saavutustasemed 13 projekti lõikes: rahvusvaheline koostöö (112,5%), infrastruktuuri ühiskasutus / kasutussessioonid (75%⁴³), teavitussüritused (64,7%⁴⁴), osutatud teenused (132%). Suhteliselt kõrged saavutustasemed on seda enam märkimisväärsed, et kui ASTRA meetmes on ettevõtlussuunaline fookus konkreetse tegevusena ja eelarvelise reana määratletud, siis Teaduse infrastruktuuri toetuskeemis on koostöö tegemine esitatud projektides üldsõnalise lubadusena, kuna TA asutuste esindajad ei näe meetme tegevuse fookuses ettevõtluse edendamist. Sellegipoolest on teaduse infrastruktuuri toetusel olnud positiivne mõju ettevõtlusele laiemas plaanis läbi teavitamistegevuse ja infrastruktuuri ühiskasutuse.

206. Toetatud projektide peamised positiivsed mõjud ettevõtlusele on avaldunud läbi avardunud ligipääsuvõimaluste loomise teadustaristule (nt iseteeninduse kaudu) ja mitmetasandilise koostöö edendamise TA asutustega, Eesti ja välismaiste ettevõtetega, sihtasutustega ja riigiasutustega. Peamine

⁴³ Välja on jäetud ühe projekti kasutusnäitaja saavutustase – 2464% –, mis moonutab pilti.

⁴⁴ Välja on jäetud ühe projekti kasutusnäitaja saavutustase – 1400% –, mis moonutab pilti.

kasu ettevõtetele on avatud teadusinfrastruktuur, unikaalne erialane kompetents ja teadmised läbi eksperttoe (koolituste) või nõustamise uutest tehnoloogilistest võimalustest ning võimekus liita teadlasi ja erinevaid teadusgrupe koostöökss nii Eesti siseselt kui rahvusvaheliselt. Osa toetatud projektide raames on suudetud töötada välja kompleksseid teenuseid, sh Eesti kontekstis unikaalseid, nt kliinilises teadustöös, kus on välja töötamisel ka unikaalne pakkumus rahvusvahelisele ravimitööstusele väärindamiseks Eesti Geenivaramu poolt kogutud andmeid.

207. RÜ-de ja ETAg-i hinnangul on laborite ja teenuste väljaarendamise tulemusena kasvanud ettevõtlusega koostöö maht, ent üheks pärssivaks teguriks on riigiabi küsimus (teaduse infrastruktuuri majandustegevuse mahule seatud piiri ületamise korral), mis ei võimalda laboritel sanktsioonide kartuses täit potentsiaali ära kasutada. Sellele vaatamata on nišše, kus tänu Teaduse Infrastruktuuri toetusmeetmele (aga ka ASTRA programmile, mille kaudu on parenenud võimekused) on kasvanud TA-alaste ja ettevõtluslepingute hulk just välismaiste partneritega. Meetme tegevuse ettevõtluslähedus avaldub juhul, kui tegeletakse sisuliselt innovatsiooniga ja paljude teekaardi objektide kasutajaskond on ettevõtjad, ent valdavalt esineb vastupidist olukorda. Probleemiks on asjaolu, et hangitud teaduse infrastruktuur on alakasutatud, mis tuleneb teenuste arendamise tagaplaanile jäämisest. Tehnoloogilistest iseärasustest lähtuvalt on üheks koostööd ja ühiskasutust pärssivaks teguriks seadmete suhteliselt kiire vananemine. Siinkohal on ettevõtjate ja erialaliitude nägemusel probleemiks infrastruktuuri toetuse kitsas piiritletus toetusmeetmes, mis vähendab positiivse mõju avaldumist ettevõtlusele, kuna ei piisa vaid infrastruktuuri soetamise või kaasajastamise toetamisest, vaid seadmete käigushoidmiseks on tarvis ka pidevat kalibreerimist, akrediteeringuid ning sertifikaate, mille kulude katteks vahendeid ei ole.

208. Intervjuude käigus ilmnes ka ettevõtete ning erialaliitude madal teadlikkus teaduse infrastruktuuri kasutamisevõimalustest. Siinkohal on ettevõtetel ja erialaliitude ootused liitude arendusnõunikele, kes peaks seda olukorda lahendama ehk suurendama ettevõtluses teadlikkust TA asutustes toimuvast. Toetuse saajate hinnangul on takistanud TA asutuste teenuste, sh teadustaristu kasutamist ühelt poolt ettevõtete vahendite nappus kulumaterjalide soetamiseks ning teiselt poolt puudulik strateegiline TA alane planeerimine ja juhtimine, mida on seostatud teadustulemuste madala kasutamisega ettevõtluses. Ilmneb tendents, et mida keerulisema tehnoloogiaga on tegemist, seda vähem tõenäoline, et see on ettevõtlusega seotud või ettevõtluses laialt rakendatav. Reeglina leiab teaduse infrastruktuur rakendust baasteaduslikes uuringutes, ent teaduse infrastruktuuri kasutuselevõttuga TA asutustes on kaasnenud ka edasikandumise mõju (*effect*) ettevõtetesse või teistesse organisatsioonidesse (nt haiglad) – TA asutuste poolt pakutavate teenuste kasutamise ja õppimise tulemusena on ettevõtetes ja mujal kasutusele võetud uued tehnoloogiad.

4.2.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

209. Vaadeldes toetatud projektide käekäiku ning edukust väljundnäitaja sihttaseme saavutamisel, ilmneb, et 2023. aastaks seatud sihttaseme saavutanud ja ka ületanud neli projekti on suutnud seda teha toetusega, mis on väiksem võetud kohustustest (kahe eduka projekti puhul on suudetud saavutada projekti väljundnäitaja sihttase abikõlblike kuludega, mis on poole väiksem võetud kohustustest). Arvestades meetme väljundnäitaja 2023. a sihttaseme saavutamist seisuga 31.12.2018 ning seda abikõlblike kuludega, mida on hüvitatud 50,51% ulatuses võetud kohustustest, on meetme

tegevuse rahaline maht piisav seatud eesmärgi ning väljundi saavutamiseks. Samas on uuringutealuse taristu täiendamine oma olemuselt pidev protsess, mis ei tohiks lõppeda ka ülejäänud toetusraha ärakasutamise järel.

210. Meetme tegevus omab positiivset vastastikmõju, luues teistele meetmetegevustele eeldusi kui ka sünergiat ning hõlbustades teiste meetmete tegevuste rakendamist. Meetme tegevusel 4.1.1 „Institutsionaalne pakettmeede TA asutustele ja kõrgkoolidele“ võib riikliku tähtsusega infrastruktuuri tegevustega esineda teatavaid kokkupuutepunkte, luues sünergilist efekti, nt seoses rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisele suunatud tegevuste, teadusaparatuuri kaasajastamise ja koostöö edendamisega ettevõtlussektoriga, ent riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetuskeemi puhul on tegemist konkreetsete infrastruktuuri objektide loomise või kaasajastamise toetamisega, mis on märksa kitsama fookusega tegevus. Meetme tegevus 4.1.2 hõlbustab ka meetme tegevuse 4.4.2 (Teadusarenduse tegevuse osak) edukat rakendamist ja ennekõike tootekatsetuste ja tööstuslike eksperimentide korraldamist, toetades asutuste ja ettevõtete vahelist koostööd soodustavate tingimuste loomist.

211. Enamik Teaduse infrastruktuuri projekte panustab meetme 4.2 eesmärkide täitmisesse läbi seotuse NS kasvualdkondadega ning panuse nende edendamisse. Konkreetsemalt tekib meetme tegevusel 4.2.3 (TA programm nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades) seos infrastruktuuriga nutika spetsialiseerumise toetamise baasilt, kus teadustaristut saab kasutada rakendusuuringute ja tootearendusprojektide läbiviimiseks, kuigi TA programm on märksa kitsama fookusega, keskendudes vaid kasvualadele ja rakendusuuringutele. Infrastruktuuri toetus soodustab ka meetme tegevuse 4.2.1 (Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine) rakendamist, mille raames toetatakse uuenenud põhimõtetel valdkonnapoliitikatest tulenevaid teadus- ja arendustegevusi, sh rahvusvahelises teadus- ja arendustegevuse partnerlustes osalemist osaluskava alusel (sh osalemist uuttes Euroopa teaduse infrastruktuuride konsortsiumites ERIC). Meetme tegevus 4.1.3 „Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine“ on riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetusele täienduseks rahvusvahelistumise ja mobiilsuse toetamise osas.

4.2.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

212. Kuigi toetusmeetme raames on arendatud toetust saanud infrastruktuure tähtajaliste projektide eesmärkide võtmes, siis sisuliselt on taristu puhul tegemist tähtajatu ja pidevalt investeringuid vajava valdkonnaga. Pidevaks väljakutseks on tarbevahendite ja kulumaterjalide hankimine (ja selleks katteallikate leidmine), mida on vaja põhivara rakendamiseks ja käigushoidmiseks, aga ka taristu elementide kalibreerimine, akrediteerimine ning sertifitseerimine. Lisaks on potentsiaalseks väljakutseks taristut kasutavate TA töötajate tööjõukulude katmine: toetusmeetme raames ei ole rahastatud teadus- ja arendustööd ning taristut kasutavate teadlaste palgakulusid on kaetud muudest allikatest (sh ASTRA ja tippkeskuste meetmest). TA asutused ei ole riiklike TA&I strateegiatega investeerimislubaduste (1% SKP-st) kontekstis eeldanud, et tegevustoetuste jt riigieelarveliste vahendite mahud ei kasva. Investeerimislubaduste mittetäitmine võib tulevikus ohustada tegevuste jätkusuutlikkust, sest TA asutustel puuduvad sellisel juhul omavahendid edukaks osutunud taristute ülevalpidamiseks ja TA tegevuste jätkamiseks vähemalt samas mahus.

4.2.5. Rakendussüsteemi analüüs

213. Sarnaselt ASTRA programmiga nähakse ka Teaduse infrastruktuuri toetuskeemi rakendamise puhul vajadust paindlikkuse järele projektiperioodi jooksul otsuste tegemiseks, mis puudutab näiteks nii tegevuste rahastamist kui ka projektide elukaart. Tõstatud on ka riigihangete (vt 4.1.1) ja riigiabiga seotud probleem. Nimelt kui toetust antakse seadmete ostmiseks ja teenuste arendamiseks, mis on suunatud peamiselt ettevõtetele ehk üle 20% sisenditest on seotud majandustegevusega, ei ole võimalik rakendada kõrgemat toetuse määra kui 50%, mille lahendamine on TA asutuste jaoks keeruline. Riigihangete läbiviimine võib toetuse saajate hinnangul osutada kulukaks ja liigselt aeganõudvaks, eriti valdkondades, kus teaduse infrastruktuuri hooldus- ja tugiteenuste pakkujad võivad olla unikaalsed maailmaturu mõistes.

214. Kuigi toetuse saajate hinnangul on toetuse kohta piisavalt infot, taotlemise protsess oli võrdlemisi lihtne ning toetusmeetme tingimusi ja rakendamist lihtsustatud, nähakse vajadust taoliste toetusmeetme pilotiseerimise järele, et kõrvaldada võimalikud ebakõlad ja vajakajäämised, mis ilmnesid meetme tegevuse 4.2.1 TAT-is (nt. taotluse vormis oli sisulisi kordusi erinevate küsimuste all, TAT-i mõningane sobimatus puhtvirtuaalsele teadustaristule või toetatud koolitustegevuses teadlaskonnas väljakujunenud praktikatega mitteametamine nagu osavõtt erialakonverentsidest töötubade ja tutorial'ide vormis). Eranditult kõik küsimustikule vastanud toetuse saajad tõid välja aruandlusega kaasneva bürokraatia ja kontrolli, mis on osutunud koormavaks ja „asjaks iseeneses“. Siinkohal on tõstatatud ka vajadus liikuda protsessipõhisest kontrollist, mis tugineb tööajatabelitel, tulemuspõhisele hindamisele, nt. avaldatud artiklite, intellektuaalomandi kaitse (patentide) vms. näol.

4.2.6. Tulevikuvaade

215. Kuigi toetusmeetme raames on arendatud toetust saanud infrastruktuure tähtjaliste projektide võtmes, siis sisuliselt on taristu puhul tegemist tähtajatu ja pidevalt investeringuid vajava valdkonnaga. Teaduse infrastruktuuri toetust nähakse tulevikus selgemini fokuseerituna, sh võiks toetatud projektid haakuda ka tippkeskuste või muude taristut kasutavat teadustööd rahastavate meetmetega, mis täna ei ole alati omavahel seotud. Samuti nii teaduse infrastruktuuri kui ka ASTRA programmi mõõtmis on TA asutuste esindajate hinnangul üheks perspektiiviks liikumine taristu arendamiselt (tugi)teenuste arendamise suunas, hõlmates TA asutuste, avaliku sektori kui ka ettevõtlusmaastiku nõudluse ja sihtrühmade kaardistamist ning tervikliku väärtuspakkumise osutamist. Tulevikus nähakse olulisena lahendada ka riigiabi küsimus, mis seab piirid TA asutustele väärtuspakkumiste osutamisel ettevõtetele.

4.3. Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks

216. Meetme 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes” tegevuse 4.1.4 „Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks” eesmärk on **Eesti teadus- ja arendusasutuste rahvusvaheliselt kõrge kvaliteediga teadus- ja arendustegevuse toetamine ja jätkusuutlikkuse tagamine** ning sellega eelduste loomine Eesti teaduse koostöö- ja konkurentsivõime tugevdamiseks Euroopa teadusruumis. Nagu eelnevalt kaetud meetme tegevused 4.1.1 ja 4.1.2, on ka meetme tegevuse 4.1.4 alameesmärk muuhulgas soodustada koostööd riigi ja avalik-õiguslike teadus- ja arendusasutuste ning ettevõtete vahel, mille tulemuseks on uute ideede ja teadmiste kasutamine ja uudsete lahenduste rakendamine, sealhulgas lähtudes nutika spetsialiseerumise strateegilisest raamistikust.

217. Meetme tegevuse kogumaksumus on 40 785 011 eurot (EL-i toetus 34 667 259 eurot ehk 85% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 13 158 119 eurot (võetud kohustused 41 173 292 eurot). Meetme tegevusest toetatakse 9 tippkeskuse tegevust, abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.08.2023.

218. Toetatakse tippkeskusega otseselt seotud tegevusi, sealhulgas innovaatiliste ideede väljatöötamist ja testimist, teadustulemuste levitamist ning tippkeskusega seotud riigisisest ja rahvusvahelist koostööd. Tuleb märkida, et ettevõtted ei kuulu tippkeskuste meetme võimalike taotlejate ega partnerite hulka, kuid tippkeskuste tegevusel on nähtud ettevõtetega tehtavale koostööle kaudset mõju, nt tipptasemel teadus- ja arendustegevus meelitab ligi ettevõtluse osalust, tippkeskuste raames loodavate teadmiste ja tulemuste levitamine ja populariseerimine omab laiemat mõju asutuste vahelisele koostööle, sh ettevõtlussektori mõttes. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse sihtgrupiks positiivselt evalveeritud riigi või avalik-õiguslikud teadus- ja arendusasutused ja kaasata võib partnereid, kelle hulka võivad kuuluda ka positiivselt evalveeritud eraõiguslikud teadus- ja arendusasutused. Sellega seonduvalt on meetme tegevuse peamiseks väljundnäitajaks „tippkeskuse teadlaste poolt kalendriaastal avaldatud publikatsioonide arv (WoS+ERIH A)” ning tulemusnäitajaks „Eesti edukus ELi teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020: võidetud lepingute maht elaniku kohta”.

219. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad ning SA Archimedese teaduse tippkeskuste programmi aastaaruanded) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus).

4.3.1. Asjakohasuse analüüs

220. Meetme tegevus 4.1.4 panustab otseselt konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ seatud eesmärkide saavutamisse (sh teadus- ja arendustegevuse investeringute taseme tõstmise, teaduskompetentside koondamise, kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamise, ettevõtete innovatsioonivõimekuse tõstmise ja rahvusvahelise koostöö tegemise võimekuse kasvatamise osas, sh panustades Euroopa teadusruumi arengusse). Meetme tegevuse tulemus aitab kaasa Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020“ ees seisvate ülesannete täitmisele ja eesmärkide saavutamisele. Näiteks teaduse tippkeskuste toetamine aitab edendada maailmatasemel teadusuuringuid, tugevdada Eesti teadusasutuste võimekust osaleda kvaliteedikonkurentsil põhinevates koostöövormides, sh programmis Horisont 2020 ning tagada teadlaste ja inseneride järelkasvu, sh pöörata senisest enam tähelepanu doktoriõppe süsteemsele arendamisele ja tagada doktoriõppe konkurentsivõimeline rahastamine (sh doktoranditoetused), kuid ka mitmeid teisi strateegia tegevusi (nt ettevõtluskoostöö edendamine). Kuna kooskõllalisus nutika spetsialiseerumise strateegilise raamistikuga on toetuse tingimuseks, panustab meetme tegevus ka „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020“ eesmärkide saavutamisse.

221. Meetme tegevus 4.1.4 on otseselt seotud meetmes 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes algatustes“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Ennekõike on tugev puutumus kõrge kvaliteediga ja konkurentsivõimelise teadus- ja arendustegevuse, teadlaskarjääri ning rahvusvahelise koostöö aspektidega läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi, samas kui ettevõtlust ning innovatsiooni meede otseselt ei adresseeri, kuigi tegevus 4.1.4 adresseerib TA asutuste ja ettevõtete koostöö soodustamist ning teadmussiiret.

222. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud tegevustest on seatud väljundnäitaja – tippkeskuse teadlaste poolt kalendriaastal avaldatud publikatsioonide arv (WoS+ERIH A) – asjakohane. Samas ei ole toetatavad tegevused üks-ühele eesmärkide ja tulemustega seostatavad ehk eesmarke ja tulemusi võimaldavad saavutada tegevused tervikuna ja omavahel kombineerituna. Seatud väljundindikaator – publikatsioonide arv – on asjakohane lähtuvalt meetme eesmärgist tõsta Eesti teaduse konkurentsivõimet ja nähtavust, ent fookusgruppides toodi esile vajadust arvestada lisaks artiklite hulga ka kvalitatiivseid karakteristikuid, mh TA tegevuse nähtavuse/mõjususe meetrika kasutamine (nt. tsiteeringud). Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda mõõdukalt asjakohaseks, kuna meetme tegevuse põhifookus on TA asutustel ja riigiasutustel ning mõju ettevõtetega tehtavale koostööle avaldub kaudselt läbi tippkeskustes tehtava pakkumispõhise alus- ja rakendusuringute tulemuste ülekandumise, mida toetavad ja võimendavad muud toetusmeetmed.

223. Meetme tegevuse oodatavad väljundid, tulemused ja mõju on omavahel seotud, kuigi üks-ühele, loogilised seosed ei pruugi alati selgelt välja joonistuda. Osaliselt tuleneb see asjaolust, et meetme tegevuse tegelik mõju sõltub paljuski rahastatavatest projektidest. Samas aga haakub nii meetme tegevuse ainus väljundindikaator – publikatsioonide arv – kui ka meetme tulemusindikaator (Eesti edukus ELi teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020: võidetud lepingute maht elaniku kohta) meetme tegevuse kõigi oodatavate tulemustega, mis hõlmavad nii kõrge kvaliteediga

teadusuuringuid, suurenenud konkurentsivõimet grantide taotlemisel ja rahvusvahelises koostöös kui ka teaduse kõrgetasemelisust ja mitmekesisust.

4.3.2. Tulemuslikkus ja mõju

224. Meetme tegevuse väljundnäitaja on „tippkeskuse teadlaste poolt kalendriaastal avaldatud publikatsioonide arv (WoS+ERIH A)”. Meetmeüleselt on planeeritud nimetatud näitaja sihttasemed järgmiselt:

- 2018 – 800,
- 2020 – 800,
- 2023 – 900.

225. 2018. aasta lõpuks oli meetmete nimekirjas toodud väljundnäitaja 2023. aasta sihttase saavutatud – 913 publikatsiooni (114%-ne 2018. a sihttaseme täitmine). Üheksast tippkeskusest täitis kaheksa enda poolt seatud 2018.a väljundnäitaja taseme.

226. Rakenduskava tulemusnäitaja „Eesti edukus ELi teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020: võidetud lepingute maht elaniku kohta (% EL-i keskmisest; EL=100%)” sihttase 2023. aastaks on 100%. 2018. a saavutustase oli 148%.

227. Kuigi nii väljund- kui ka tulemusnäitaja saavutamisse ei panusta ainult tippkeskuse meede (tippkeskusesse kaasatud teadlased on tihti seotud ka muude projektide ja rahastusallikatega), peegeldab kõrge saavutustase TA asutuste esindajate hinnangul seda, et teaduse tippkeskuste toetusmeetme üheks peamiseks positiivseks mõjuks on kriitilise hulga tippteadlaste koondumine, mille pinnalt on tekkinud valdkondlik võimekus ning saavutatud TA tegevuse tipptase, mis omakorda toob kaasa valdkondliku TA tegevuse ja seonduvate struktuuride nähtavuse ning teadlikkuse tõusu Eestis ja rahvusvahelisel areenil (nt Genoomika tippkeskuse ja Eesti Geenivaramu puhul).

228. Teaduse tippkeskuste puhul on suuresti tegemist TA valdkondade ja tegevustega, mille mõju ettevõtlusele avaldub pikema aja jooksul, nt pikaajaliste lahenduste otsimine kliima- ja energiaküsimustele. Tänapäeval piirdub Teaduse tippkeskuste tegevuses ettevõtlustemaatika tulemuste levitamise ehk teavitamistegevusega, millest võib olla kasu ettevõtetele, ent projektid ise ei ole ettevõtlussuunitlusega – tegemist on teaduse eesliini arengut toetava baas- ja rakendusteaduste meetmega, mis küll panustab pikas vaates teadmus- ja tehnoloogiasiirdesse, aga mõjuna ettevõtlusele ei ole see otseselt mõõdetav, kuna ei ole tegemist otsese ettevõtlusele suunatud tegevusega.

4.3.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

229. Vaadeldes toetatud projektide käekäiku ning edukust väljundnäitaja sihttaseme saavutamisel, ilmneb, et 2023. aastaks seatud sihttaseme saavutanud ja ka ületanud projektid on suutnud seda teha toetusega, mis on väiksem võetud kohustustest (kaheksa eduka projekti puhul on suudetud saavutada projekti väljundnäitaja sihttase või see ületada abikõlblike kuludega, mis on alla 41% võetud kohustustest). Arvestades meetme väljundnäitaja 2023. a sihttaseme saavutamist seisuga 31.12.2018 ning seda abikõlblike kuludega, mida on hüvitatud 32% ulatuses võetud kohustustest, on meetme tegevuse rahaline maht piisav seatud eesmärgi ning väljundi saavutamiseks.

230. Meetme tegevus omab potentsiaalselt positiivset vastastikmõju, luues teiste meetmete tegevustega sünergiat ning hõlbustades teiste meetmete tegevuste rakendamist ja eesmärkide saavutamist. Meetme tegevus 4.1.3 „Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine“ on tippkeskuste toetuskeemile rahvusvahelistumise ja mobiilsuse toetamise osas täiendus. Meetme tegevusel 4.1.1 „Institutsionaalne pakettmeede TA asutustele ja kõrgkoolidele“ esineb tippkeskuste tegevustega teatavaid kokkupuuteid, nt seoses teadustöö kvaliteedi arendamise tegevuste, teadusaparatuuri kaasajastamise ja koostöö edendamisega ettevõtlussektoriga, ent tippkeskuste toetuskeemi puhul on tegemist konkreetse tippkeskuse ja uurimisrühmade tegevuse toetamisega, mis põhineb teaduslikul ekstsellentsusel, ja on selles mõttes kitsama fookusega.

231. Teaduse tippkeskuste toetuskeem omab hõlbustavat mõju ka meetme tegevuse 4.2.1 (Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine) rakendamisel, mille raames toetatakse Eesti riigi vajadustest lähtuvate sotsiaal-majanduslike eesmärkidega interdistsiplinaarsete rakendusuringute läbiviimist. Meetme tegevusel 4.2.3 (NS rakendusuringud) tekib seos tippkeskustega nutika spetsialiseerumise toetamise baasilt, kus läbiviidud alus- või rakendusuringute ja arendustegevuse ja innovaatiliste ideede väljatöötamise baasilt luuakse sisend meetme tegevusele 4.2.3, kuigi tippkeskuste rõhuasetus on eelkõige teaduse ekstsellentsusel, teadustöö kvaliteedil.

232. Tippkeskuste toetusmeetme puhul nähakse ühe suurema lüngana tippkeskustes loodud teadmise baasilt prototüübi skaleerimiseks vajaliku finantseerimise puudumist arendusgrandi või eksperimentaalarenduse (*proof of concept*) toetuse näol, mis pärsib tippkeskustes loodud teadmise rakendamist tööstustes. Samas on ETAG alustanud selle toetuse piloteerimisega riigieelarvelistest vahenditest. TA asutuste esindajate nägemusel on vajadus suurema rõhuasetuse järele ettevõtluse otsetoetustel just TA suunalisel tegevusel, sh nt TA kulutustele osakaalu ning madalama omafinantseerimise määra seadmine kõrge riskiga tegevustele ettevõtja arenguprogrammis.

4.3.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

233. Teaduse tippkeskuste puhul on suurimaks väljakutseks uute rahastusallikate leidmine tööjõukulude katmiseks (nt tähtajaliste lepingutega teadurite puhul), mida seni Teaduse tippkeskuste toetusmeetmest finantseeritud. TA asutused ei ole riiklike TA&I strateegiate investeerimislubaduste (1% SKP-st) kontekstis eeldanud, et tegevustoetuste jt riigieelarveliste vahendite mahud ei kasva. Investeerimislubaduste mittetäitmine tulevikus võib ohustada struktuurivahenditest toetatud tegevuste jätkusuutlikkust, sest TA asutustel puuduvad sellisel juhul omavahendid edukaks osutunud tippkeskuste ülevõlpidamiseks ja TA tegevuste jätkamiseks vähemalt samas mahus.

4.3.5. Rakendussüsteemi analüüs

234. Hindamise käigus läbiviidud fookusgruppides ei tõusetunud muude meetmetega võrreldes oluliselt erinevaid tähelepanekuid rakendussüsteemi ja korralduse osas. TA asutustele suunatud toetustega kaasnev rakendussüsteem ning toetuste tingimustele vastamine on toetuse saajatele väljakutset esitav haldusvõimekuse võtmes, mistõttu on tihtilugu valitud lihtsamad, ent alati mitte kõige optimaalsemad tegevused, millele toetust küsida.

235. TA asutuste esindajate hinnangul on küsitava väärtusega pelgalt välishindajate kasutamine teaduse tippkeskuste jt toetusmeetmete puhul, kuna hindajatel võib puududa taustateadmine kohalikest oludest või vajadustest, Eesti teaduse tasemest ning hindamise lähtealustest, et niivõrd olulise mahu ja rolliga toetusmeetme puhul alati kõige paremaid valikuid teha.

4.3.6. Tulevikuvaade

236. Kuigi toetusmeetme raames on tippkeskusi arendatud tähtjalise projektide ja eesmärkide võtmes, siis sisuliselt on tegemist avalikust huvist lähtuva tähtjatu TA tegevusega, mille rahastamine peab kas riigieelarveliste või muude EL-i vahendite (raamprogrammid) toel ka tulevikus jätkuma. Kuna antud hindamise fookuse võtmes on üheks TA asutuste ja ettevõtete koostööd pidurdanud teguriks olnud piiratud hulk teadus- ja uurimisgrupe, kes on võimelised ettevõtetega koostööd tegema, näevad RÜ-d ühe lahendusena teaduse tippkeskuste pealt rakendusuringutele suunatud teadusgruppide väljakasvamise toetamist, kes suudaksid teenindada spetsiifiliste huvidega ettevõtteid.

4.4. Vald kondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA)

237. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks” tegevuse 4.2.1 „Vald kondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine” eesmärk on **suurendada riigi rolli teaduse strateegilisel suunamisel, tugevdada ministeeriumide TA-alaseid võimekusi ning tõsta ministeeriumide, riigi ja TA asutuste vahelise koostöö efektiivsust riiklike eesmärkidega TA kavandamisel ja läbiviimisel**. RITA üks alameesmärke on muuhulgas tõsta Eesti TA asutuste võimekust rakendusuringute läbiviimisel, mille pinnalt saada teaduspõhiseid soovitusi ja rakendada neid ühiskonna ees seisvate sotsiaal-majanduslike väljakutsete lahendamiseks, ning koordineerida TA valdkonna nutikale spetsialiseerumisele suunatud tegevusi.

238. Meetme tegevuse kogumaksumus on 29 511 442 eurot (ELi toetus 24 506 173 eurot ehk 83% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 5 632 893 eurot (võetud kohustused 27 783 106 eurot). Meetme tegevusest toetatakse kuute erinevat tegevust, abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.12.2022.

239. Toetatavad kuus tegevust on (lähitulevikus rakendub tegevus T7 – arendusnõunikud erialaliitustes):

- T1 – Strateegilise TA toetamine – toetatakse Eesti riigi vajadustest lähtuvate sotsiaal-majanduslike eesmärkidega interdistsiplinaarsete rakendusuringute läbiviimist.
- T2 – Teadmispõhise poliitikakujundamise toetamine – on suunatud aktuaalsete, kiiret sekkumist vajavate teemade adresseerimiseks. Toetatavate projektide valikul on põhirõhk relevantsusel ja päevakajalisusel: toetatavad projektid on ajendatud konkreetse sekkumise (regulatsiooni, meetme, vms) ettevalmistuseks.

- T3 – Teaduskoordinaatorite ametikohtade toetamine ministeeriumites – eesmärk on tõsta ministeeriumide võimekust TA küsimustes.
- T4 – TAI poliitikaseire – eesmärk on jälgida TAI poliitika eesmärkide täitmist ning anda soovitusi uute poliitikate kujundamiseks.
- T5 – Infosüsteemide arendus – eesmärk on TA valdkonna andmete koondamine ühtsesse infosüsteemi ning ETISE TA projektide veebipõhise taotlemise, aruandluse ja menetlemise keskkonna laiendamine valdkondlikuks taotluste ja aruannete esitamise ning menetlemise keskkonnaks.
- T6 – Nutika spetsialiseerumise valdkondades läbiviidava TA koordineerimine – eesmärk on tõsta TA asutuste võimekust kasvuvaldkondades nii nende enda kui ettevõtjate teadlikkuse kasvatamise ja nõustamise kaudu, soodustades sel viisil teadus- ja arendusasutuste koostööd ettevõtetega ja teadmussiiret; koordineerida TA valdkonna nutikale spetsialiseerumisele suunatud tegevusi, suunates ja analüüsides neid ning arendades selleks tarvilikke tugitegevusi.

240. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse sihtgrupiks EV ministeeriumid, avalikud TA asutused ja ülikoolid; vaid T6 puhul on sihtrühmaks pigem kaudselt ettevõtted ja TA asutused, sest T6 puhul on tegevuste elluviijaks ETAg ning tegevuse raames toetuse taotlemist ei toimu. Meetme tegevuse väljundnäitajaks on „loodud teaduskoordinaatorite ametikohtade arv riigiasutustes“, kuid ministri käskkirjaga on seatud igale tegevusele spetsiifilised väljundnäitajad (nt. läbiviidud uuringute arv, uuringuid läbiviinud TA asutuste arv jpm).

241. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP fondide 2014–2020 rakenduskava 2018. a seirearuanne) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus ning lisaks poliitikakujundajate ja rakendusüksuste esindajatega).

4.4.1. Asjakohasuse analüüs

242. Meetme tegevus 4.2.1 panustab Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020“ seatud eesmärkide täitmise, milleks mh on TA ühiskondliku ja majandusliku kasu suurendamine ja majandusstruktuuri teadmistemahukamaks muutmine. Selle saavutamiseks tuleb suurendada riiklike ja sotsiaalmajanduslike eesmärkidega (rakendus-) uuringute mahtu ning viia nende korraldus süstemaatilistele alustele. Sellest lähtuvalt panustab tegevus TAI strateegia eesmärki tõhustada sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel tehtavate uuringute korraldust ning seeläbi ka TAI sihttulemuse saavutamise tõsta sotsiaalmajanduslikele rakendustele suunatud kulutuste 40%-line osakaal riigieelarves planeeritud TA eraldistest.

243. Meetme tegevus ja TA&I strateegia on samuti seotud seonduvalt igasse ministeeriumi TA tegevuste koordineerimise eest vastutava isiku määramisega, kes osaleb strateegia rakendusplaani koostamises ning vahendab riigieelarve planeerimisprotsessis ja ülevaadete ning aruannete koostamisel TA teemalist teavet. Lisaks sellele on TA&I strateegia eesmärgiks rakendada meetmed ministeeriumide TA alase vastutuse ja võimekuse suurendamiseks, sh luua ministeeriumide vahelised koostöövormid TA lisarahastamiseks ja paremaks korraldamiseks valitsemisalades, lähtudes põhimõttest, et põhivastutus sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel rahastatava TA eest on valdkonna eest vastutaval ministeeriumil.

244. RITA puhul on arvestatud ka konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärkidega, mis seonduvad konkurentsivõime kasvu soodustava poliitika kujundamisega, koostöö edendamisega TA asutuste ja ettevõtete vahel ning varem loodud potentsiaali tõhusa kasutamisega Eesti arengu ja majanduskasvu heaks. Kaudsemalt on meetme tegevus seotud ka „Ettevõtluse kasvustrateegiaga 2014-2020“, mis rõhutab sotsiaalmajanduslikele väljakutsetele vastamist ettevõtete ja teadusasutuste tihedas ja piiriüleles koostöös.

245. Meetme tegevus 4.2.1 on otseselt seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Ennekõike on tugev seos eesmärgiga suunata TA tegevusi Eesti riigi, ühiskonna ja majanduse vajadustega tegelemisele, riigi eestvedaja rolliga rakenduslike uuringute läbiviimisel ning koostöö tihendamisega TA asutuste, valitsusasutuste ja ettevõtete vahel läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi. Samas, ettevõtlus ning innovatsioon ei ole meetme tegevuse 4.2.1 fookuses (v.a kaudselt T6), kuigi meede 4.1 adresseerib TA tulemuste rakendamist ning võimaldab ettevõtetel osaleda erinevate rakendusliku fookusega uuringute ja analüüside läbiviimisel, mille tulemusena võivad paraneda ka ettevõtete TA võimekused.

246. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja kõigist kuuest toetatud tegevustest on seatud keskne väljundnäitaja – loodud teaduskoordinaatorite ametikohtade arv riigiasutustes –mõõdukalt asjakohane, mis tuleneb sellest, et RITA raames rahastatavad tegevused võib jagada kahte kategooriasse: tegevused, mis otseselt panustavad väljundnäitaja „Loodud teaduskoordinaatorite ametikohtade arv“ täitmisse (T3), ning tegevused, mille mõjusust aitavad teaduskoordinaatorid võimendada (T1, T2, T4, T5). Erandlikuks on siin T6, mis ei ole otseselt seotud ministriumite teaduskoordinaatorite värbamisega (T6 tegevusi viib ellu ETAg). Iga tegevusele on sätestatud ka TAT-is tegevusspetsiifilised väljundnäitajad, mis suurendab väljundindikaatorite asjakohasust lähtuvalt tegevuse eesmärkidest. Niisamuti on toetatavad tegevused üks-ühele seostatavad meetme tegevuse eesmärkide ja tulemustega.

247. Küll on mõneti küsitav RITA panus tulemusnäitaja – ülikoolide ja teiste kõrgkoolidega innovatsioonialast koostööd teinud ettevõtete osakaal kõigi küsitletud ettevõtete hulgas – sihttaseme saavutamisse, kuna RITA raames enamik toetatavaid tegevusi ei kandu otseselt üle innovatsioonialaseks koostööks. Samas on selge seos RITA tegevuste ja tulemusnäitaja – sotsiaalmajanduslikele rakendustele suunatud kulutuste osakaal riigieelarves planeeritud TA eraldistest – vahel. Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda pigem mõõdukalt asjakohaseks ja ettevõtlusesse ning innovatsiooni ainult kaudselt panustavaks, kuna meetme tegevuse põhifookus on TA asutustel ja riigiasutustel, nagu eelpool mainitud, ning vaid üks tegevus 5%-lise osakaaluga RITA projektide võetud kohustustest on pigem kaudselt suunatud ettevõtetega tehtava koostöö võimekuse arendamise toetamisele.

248. Meetme tegevuse 4.2.1 oodatavad väljundid ja tulemused on omavahel üks-ühele ja loogiliselt seotud. Kuna meetme tegevuse tegelik mõju, mis avaldub pikema perioodi jooksul, sõltub paljuski rahastatavatest projektidest (mis alles käivitunud), siis mõju seost meetme tegevuse väljundite ja oodatavate tulemustega on keeruline hinnata.

4.4.2. Tulemuslikkus ja mõju

249. Meetme tegevuse väljundnäitajaga seonduvalt on 2023. aasta sihttasemeks seatud 12 teaduskoordinaatorit ministeeriumites juba saavutatud. Fookusgruppide hinnangul tekitab mõningaid probleeme tulemuslikkuse sisulise tagamisega nõunike kiire kaardivoolavus, mis on tingitud sellest, et nõunikke värvatakse aktiivselt teiste organisatsioonide poolt ning oodatud võimekuste kasvu läbi ühe ametikoha loomise seetõttu raske tagada. Ka ülejäänud, tegevuste spetsiifiliste väljundnäitajate saavutamistasemed 2018. aastaks on täidetud.

Tabel 22. Meetme tegevuse 4.2.1 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2022	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Tegevuste väljundnäitaja (VV korraldusega)			
Loodud teaduskoordinaatorite ametikohtade arv	4	12	12
Tegevuste spetsiifilised väljundnäitajad			
Teadusnõunike ametikohtade arv	4	12	12
ETIS-e keskkonnas läbiviidud taotlusvoorude arv	8	20	30
Läbiviidud uuringute arv	30	80	36
Uuringuid läbiviinud asutuste arv	8	14	18
Läbiviidud TA&I poliitika analüüside arv	10	25	16
Läbiviidud infopäevade, seminaride, koostöökohtumiste arv	25	50	38
NS kasvuvaldkondades läbiviidava TA ülevaadete arv	5	10	7

250. Kuigi TAT-is määratletud väljundindikaatorite täitmine on olnud tulemuslik, on RÜ ja ETAg toonud RITA puhul välja ühe probleemina TA asutuste piiratud võimekuse ning ressursid täiendavaid projekte algatada ning neid ellu viia, sest erinevate tegevuste elluviimine on meetmete avanemise venimise tõttu kuhjunud väga lühikese perioodi peale.

251. Kuigi RITA T1 ja T2 uuringute ning analüüside elluviimise on kaasatud ka üksikuid ettevõtteid (T1 puhul on ettevõtteid kaasatud täitjana kuude uuringusse 16st – kokku 10 ettevõtet; T2 51-st lõppenud uuringust/analüüsist on ettevõtete poolt tehtud 21) ning uuringute puhul võivad ettevõtted olla ka uuringute kasusaajad (läbi parema informatsiooni ja teave valdkonna arengutest ja võimalustest), on RITA puhul siiski tegemist tegevustega, mille mõju ettevõtlusele (sh ka majandusnäitajatele nagu käive ja kasumlikkus) ja innovatsioonile on pigem kaudne (v.a. otsene tulu konkreetsetest T1 ja T2 lepingutest) ning sõltub konkreetsete uuringutulemuste rakendamisest (nt kas ja kuidas võtavad ettevõtted kasutusele uuringu „Lisandväärtuse tõstmine ja toorme tõhusam kasutamine Eesti biomajanduses ja selle sektorites“ raames väljatöötatavad ärimudelite prototüübid). Seda mõju saab aga hinnata tulevikus alles konkreetsete uuringute lõppedes.

4.4.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

252. Arvestades meetme väljundnäitaja 2022. a sihttaseme saavutamist seisuga 31.12.2018 ning seda abikõlblike kuludega, mida on hüvitatud 20,5% ulatuses võetud kohustustest, on meetme tegevuse rahaline maht piisav seatud eesmärgi ning väljundi saavutamiseks ja selle hoidmiseks kogu vaadeldava struktuurivahendite abikõlblikkuse perioodi jooksul.

253. Meetme tegevus 4.2.1 täiendab meetme tegevust 4.1.3 „Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine“, kus mõlemad tegevused on suunatud teadlaste järelkasvu tagamisele, ennekõike nutika spetsialiseerumise raamistikus. Meetme tegevused 4.1.1 (ASTRA), 4.1.2 (Teaduse Infrastruktuuri toetamine) ja 4.1.4 (Teaduse Tippkeskused) omavad hõlbustavat mõju RITA tegevustele 1 (strateegilise TA toetamine) ja 2 (teadmispõhise poliitikakujundamise toetamine). Arvestades TA tegevuse spetsiifikat, esineb ka sünergilist mõju eelmainitud TA-le ning TA asutustele fokuseeritud meetmete ja tegevuste vahel. TA-poliitika ning poliitikate koordineerimise võimekuste tõus läbi RITA meetme tegevuse hõlbustab potentsiaalselt edaspidi ka nõudluspoole poliitikate kujundamist ja rakendamist, nt innovatsiooni toetavate hangete (meetme tegevus 4.2.5) läbiviimisel.

4.4.4. Rakendussüsteemi analüüs

254. Kuna RITA puhul on tegemist ETAGi eestvedamisel peamiselt avaliku sektori sisemiste tegevuste toetamisega (T3, T5, T6) ning uuringute tellimisega läbi erinevate hangete (T1, T2, T4), siis ei tõusetunud ka rakendussüsteemi osas hindamise käigus olulisi ja unikaalseid probleeme. Peamiseks kriitikaks osutus erinevate uuringute/analüüside (T1, T2, T4) elluviimise käigus avaldunud väiksemad segadused erineva tasandi regulatsioonide vahel ja nende mõistmises: kas TA asutuste vaatest on T1 uuringud ettevõtluslepingud või midagi muud (nt töövõtulepingud), milliseid andmeid võivad tellijad TA asutustelt küsida (nt ühelt poolt on partnerluslepingutes sätestatud rahastaja nõudmisel kõigi dokumentide esitamine, ent grandilepingus see nõue puudub jms).

4.4.5. Tulevikuvaade

255. Enamikku RITA tegevusi tuleks vaadata kui pikaajalisi ja strateegiliselt olulisi avaliku sektori funktsioone ja nende rahastamist struktuurivahenditest kui seemneinvesteeringut: kriitiliseks tulevikuväljakutseks saab olema RITA tegevuste jätkamine valdkondlike ministeerimite riigieelarvelistest vahenditest. Lisaks on RITA raames käivitumas uus tegevus T7 – erialaliitude arendusnõunike toetusmeede – mille eesmärgiks on tagada, et sektori tasandil tekiks liitudel arusaam sektori ettevõtete vajadustest ning TA tegevus ja TA koostöö barjääridest ja potentsiaalid. Seega on juba täna RITA raames suurendatud otsesemalt ettevõtluse ja innovatsioonivõimekuste arendamisega seotud tugiteenuste osakaalu. Arendusnõunike tähtsus kasvaks tulevikus veelgi, kui riiklike strateegiatega ja arengukavade koostamisel võetakse suund sektoripõhisele ja -ülelele vaatele ning soovitakse edasi arendada TA asutuste ja ettevõtete vahelist koostööd.

4.5. Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades

256. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ tegevuse 4.2.2 „Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades“ toetuse andmise eesmärk on üliõpilaste ja lõpetajate arvu suurendamine majandusele prioriteetsetes valdkondades, et kõrgelt haritud spetsialistide näol anda tuge riigi kasvualade arengule. Kitsamalt ettevõtlusdoktorandi skeemi eesmärk on toetada ülikoolide ja eraõiguslike äriseadustikus määratletud äriühingute ning riigitulundusasutuste koostööd, tõsta ettevõtete võimekust suure lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamisel tiptasemel spetsialistide kaasabil, teadvustada ja soodustada ettevõtlussektoris laiemalt arusaamist ning tekitada vajadust teaduspõhise arendustegevuse järele ja tõsta kõrgtehnoloogiliste töökohtade arvu kasvu.

257. Meetme tegevuse kogumaksumus on 25 029 087 eurot (EL-i toetus 21 274 724 eurot ehk 85% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 11 476 742 eurot (võetud kohustused 25 029 087 eurot). Meetme tegevusest toetatakse kahte erinevat tegevust, abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.10.2023.

258. Toetatavad tegevused on

- erialastipendiumite eraldamine kõrghariduse esimesel ja teisel astmel;
- erialastipendiumite eraldamine kõrghariduse kolmandal astmel.

259. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse sihtgrupiks kõrghariduse esimese, teise ja kolmanda astme üliõpilased ning kaudseks sihtgrupiks Eestis tegutsevad kõrgkoolid (sh need, mis omavad doktoriõppe läbiviimise õigust). Meetme tegevuse väljundnäitajaks on „stipendiumi saavate üliõpilaste arv NS valdkondades“, projekti taseme väljundnäitajaks on „doktorandistipendiumi saavate üliõpilaste arv kõrghariduse kolmandal astmel“.

260. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP 2014-2020 seirearuanne, Riigikontrolli 2019. a aruanne) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus). Lisaks on läbi viidud intervjuud doktoriõppe koordinaatoritega TÜ-s ja TalTech-s. Aruandes on toodud ka kahe küsimustikule vastama nõustunud ettevõtte kogemus toetusmeetmest kasusaajana.

4.5.1. Asjakohasuse analüüs

261. Meetme tegevus toetab otseselt konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärki tagada teaduse inimressursi arendamine ning inseneride ja tippspetsialistide juurdekasv, mille saavutamiseks peetakse vajalikuks rakendada täiendavaid meetmeid doktorantide arvu suurendamiseks ja õpingute edukaks

lõpetamiseks, ja eesmärki viia tööjõu väljaõpe vastavusse kaasaegse tööturu vajadustega ning suurendada kutse- või kõrghariduse tasemel erialase haridusega inimeste osakaalu, mille raames peetakse vajalikuks tagada kaasaegsete oskustega töötajate järelkasv. Stipendiumitega toetatakse noorte valikuid majanduskasvule suunatud erialade kasuks, mis on seotud Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsioonistrateegias 2014-2020 „Teadmistepõhine Eesti“ ja „Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014-2020“ nimetatud nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondadega. Erialastipendiumide toetusmeetme seos TA&I strateegiaga 2014-2020 „Teadmistepõhine Eesti“ seisneb panuses Eesti teadus- ja arendustegevus toimimisse Eesti ühiskonna ja majanduse huvides ning majandusstruktuuri muutva TA&I lähtumisse nutika spetsialiseerumise strateegilisest raamistikust. Nende eesmärkide täitmiseks planeeritaksegi toetada kasvuvaldkondade teadlaste ning inseneride järel- ja juurdekasvu, sh toetada üliõpilasi erialastipendiumitega, ning toetada ülikoolide ja ettevõtete koostöös pakutavat doktorantuuri.

262. Meetme tegevus 4.2.2 on otseselt seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutika spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Toetatavad tegevused aitavad saavutada meetme eesmärki, milleks on Eesti riigi, ühiskonna ja majanduse vajadustele suunatud teadus- ja arendustegevus ning kõrgharidussüsteem on sealjuures vahendiks majanduse struktuurimuutuste saavutamisel. Ennekõike on tegevusel tugev seos kasvuvaldkondade edendamise, kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamise ning koostöö tihendamisega TA asutuste ja ettevõtete vahel läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi.

263. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud kahest tegevusest on seatud väljundnäitaja – stipendiumi saavate üliõpilaste arv NS valdkondades – asjakohane. Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda mõõdukalt asjakohaseks. Kuigi meetme tegevuse põhifookus on üliõpilastel ja TA asutustel, siis enamus stipendiumi saanud tudengitest (eriti kõrghariduse esimesel ja teisel astmel) peaksid leidma töökohad erasektoris ning tulevikus panustama oma kõrgemate teadmiste baasilt (omandades siiski täiendavaid kompetentse) ettevõtluse ja innovatsiooni arengusse. Tegevuse otsesem ja potentsiaalselt kiiremini avalduv panus ettevõtlusesse ja innovatsiooni on kaetud vaid ettevõtlusdoktorantuuri skeemis, mis haakub meetme 4.2 fookusega TA tulemuste rakendamisel ning ettevõtete arendustöödel tootlikkuse ja konkurentsivõime suurendamiseks.

264. Meetme tegevuse 4.2.2 oodatavad tulemused ja mõjud, ennekõike läbivatele teemadele nagu IKT ja võrdsete võimaluste edendamine, on omavahel üks-ühele ja loogiliselt seotud. Samas ei peegelda ega taga meetme tegevuse ainuke väljundnäitaja – stipendiumi saajate arv – kõigi oodatavate tulemuste saavutamist ehk pelgalt stipendiumi eraldamine (saajate hulk kui väljundnäitaja) ei taga automaatselt teiste meetme tegevuses seatud eesmärkide ja tulemuste saavutamist, mille tunnistuseks on ettevõtlusdoktorantuuri madal tulemuslikkus (madal nominaalajaga või edukas doktoriõpingute lõpetamine).

265. Kuigi TA asutused mõnavad, et toetusmeede on oma loogikas ja eesmärkides vajalik, sest annab doktorantidele doktoriõppe perioodiks täiendava võimaluse finantsilise kindlustunde loomiseks, on TA asutuste esindajate hinnangul küsitav ettevõttes täishõivega töötava doktorandi jaoks täiendava

440 eurose toetuse motiveeriv mõju, mida ettevõtlusdoktorantuuri stipendium võimaldab, ja seda olukorras, kus nõ tavadoktorandid peavad toime tulema 660 eurose stipendiumiga.

4.5.2. Tulemuslikkus ja mõju

266. Meetmete tegevuse väljundnäitaja 2018. aasta sihttase oli saavutatud 94%-liselt – 8018 stipendiumi saajat. 2023. a sihttase on saavutatud 57%-liselt. Perioodil 2016–2018 sai erialastipendiumi keskmiselt 2284 üliõpilast aastas (I ja II kõrghariduse astmel), kellest suurusjärgus 1/3 olid naised.

267. Kõige suuremaks väljakutseks on TAT-i tegevus 2 väljundnäitaja täitmine. Ka RÜ-de esindajad tõdesid, et ettevõtlusdoktorantuuri formaat ei ole laiemas instrumentide koosluses hästi õnnestunud, sest doktoriõppekohad on toetatud ka riiklikest ning muudest vahenditest ehk puudub selge nõudlus täiendava ja lisapiirangutega meetme osas, mistõttu NS erialastipendiumid kõrghariduse III astmel ei ole andnud täiendavat efekti ning on olnud alakasutatud.

Tabel 23. Meetme tegevuse 4.2.2 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Valitud NS õppekavadel stipendiumi saavate üliõpilaste arv õppeaastas	8500	14 000	8018
TAT-i põhine indikaator: stipendiumi saavate üliõpilaste arv kõrghariduse I ja II astmel (tegevus 1)	NA	13 360	7856
TAT-i põhine indikaator: stipendiumi saavate üliõpilaste arv kõrghariduse III astmel (tegevus 2)	NA	640	162

268. Riigikontrolli analüüsisist⁴⁵ on ilmnenu, et mitmetes õppekavagruppides, kus on erialastipendiumitega õppekavu, on alates 2014. aasta vastuvõtuandmetest näha õppijate arvu senise kahanemistrendi peatumine. Mõnes õppekavagrupis nagu IKT, õpetajakoolitus, tervishoid ja füüsikalised loodusteadused, on vastuvõtu kasvutrend jätkuv. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse õppekavagrupis, bio- ja keskkonnateaduste, arhitektuuri ja ehituse õppekavagrupis on mõne kasvuaasta järel siiski jätkunud vastuvõtu kahanemistrend. Kõige kehvas olukorras on tehnika, tootmise ja tehnoloogia õppekavagrupp, mis on küll hinnatud oluliseks kasvualdkonnaks, aga vastuvõtt on kiiresti kahanenud alates 2012. aastast. Seda probleemi tõstatasid hindamise käigus ka erialaliitude esindajad, kes on täheldanud inseneride puudust – tingituna vähesest lõpetajate arvust ning lõpetajate Eestist lahkumisest – nii tööstusettevõtete kui ka inseneribüroode tasandil, mis pärsib töötleva tööstuse ja iduettevõtete arengut. Positiivseid arenguid saab välja tuua nutika spetsialiseerumise erialade I kõrgharidusastme lõpetanute puhul: õpingud katkestanute osakaal on

⁴⁵ Riigikontroll. 2019. Kõrgharidusreform ja tööjõuvajadused. Kas kõrgharidusreformi järel on paranenud ligipääs kõrgharidusele ja haridussüsteem arvestab rohkem tööjõuvajadustega? Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 17. oktoober, 2019.

nutika spetsialiseerumise erialasid sisaldavates õppekavagruppides, võrreldes stipendiumieelse ajaga, kahanenud pooltes õppekavagruppides. Samas on kõrgkoolid toonud välja, et erialastipendiumi mõju eraldiseisvalt (nt ASTRA programmi raames ja laiemalt tehtud struktuursetest muudatustest ja õppekavaarendustest) ei ole võimalik hinnata, kuigi see on toetav motivaator erialavaliku tegemisel.

269. Ettevõtlusdoktorantuuriga seonduvalt ei näe hindamises osalenud TA asutuste esindajad, et ettevõtlusdoktorantuuri toetuskeem oleks oluliselt aidanud kaasa koostöö tihenemisele ettevõtete ja TA asutuste vahel. Näiteks on meetme avanemise ja õpingute alustamise perioodide ebakõlade tõttu ettevõtlusdoktorandi toetust eraldatud olemasolevatele tööstusdoktorantidele, kes juba tegid koostööd ettevõtetega. Ehk taoline ettevõtlusdoktorantuuri formaat toimis ka ilma NS ettevõtlusdoktorantuuri stipendiumita. Niisamuti, nähes ette vaid stipendiumi maksmist üliõpilasele, ei võimalda ettevõtlusdoktorantuuri formaat toetuse eraldamist ettevõtluspoolsele juhendajale ega ka TA asutusele teadustöö läbiviimiseks, mis pärsib koostöö täiendavat edendamist - uus doktorandi ja ettevõtte ühisprojekt tähendab uurimiserühmade jaoks tihti fookuste muutmist ja uue teemaga tegelemist, millega võivad kaasneda kulud. Kuna ettevõtlusdoktorantuuri toetus ei ole suunatud ettevõtetele, ei avaldu sellest ka TA asutustele positiivset mõju täiendavate koostööprojektide või tellimuste näol.

270. Meetme tegevuse kasu avaldub seega doktorandi töötamise näol ettevõtte juures, mis loob eeldused täiendavaks arendustegevuseks ja konkurentsivõime kasvuks. Võrreldes muude koostöövormidega, nähakse tööstusdoktorantuuri raames läbiviidavat koostööd tugevamana, sisulisemana ja pikaajalisemana ning protsessina, mille raames toimib tehnoloogia- ja teadmussiire. Samas on tööstusdoktorantuuri ja ka ettevõtlusdoktorantuuri kitsaskohaks asjaolu, et usaldusväärseid TA-alase koostööhuviga ja juhendamisevõimekusega ettevõtteid, kes oleksid valmis koostööks ülikoolidega ettevõtlus- või tööstusdoktorantuuri formaadis, ei ole palju.

271. Võrreldes eelmise struktuurivahendite perioodi toetusmeemega toodi hindamise käigus madalama nõudluse võimalike põhjustena välja järgmist: meetme kitsam disain (piiratud NS-i valdkondadega); TA asutuste järjest tihenev kontroll selle üle, et toimub tegelik doktoritöö läbiviimine teaduskoostöös ettevõttega; tajutat huvi langus, sest täiendav rahaline toetus ei oma piisavat motiveerivat mõju. Ettevõtlusdoktorante värvanud ettevõtted tõid küsitluste vastustes välja, et antud formaat võimaldas neil oma doktorandile pakkuda täiendavat rahalist tuge, muuta oma arendustegevus efektiivsemaks ja alustada eksporti uuel sihtturul.

4.5.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

272. Arvestades meetmete tegevuse väljundnäitaja 2018. aasta sihttase saavutatust 94%-liselt ning Meetme tegevuse rahaline maht on piisav seatud eesmärgi ning väljundi saavutamiseks ja selle hoidmiseks kogu vaadeldava struktuurivahendite abikõlblikkuse perioodi jooksul.

273. Kui tegevuse partneritele eraldatud kvoodi kasutus kõrghariduse esimese ja teise astme üliõpilasele on olnud hea, siis sama hästi ei ole läinud kõrghariduse kolmandale astmele eraldatud kvoodi kasutusega. 2017/18 õa kasutati eraldatud kvoodist ära 79% ja 2018/19 õa sügissemestril 71,5%. 2018/2019 õa sügisel on stipendium määratud 118 doktorandile, kellest 26 on nn ettevõtlusdoktorandid. 2017/18 õa oli 16 ettevõtlusdoktoranti. Arvestades ka asjaolu, et TAT-i

väljundindikaatori täitmisega on probleeme, mille taga on vähene huvi nn ettevõtlusdoktorantuuri stipendiumite vastu, ei pruugi konkreetse alamtegevuse rahaline maht ja toetuse määr olla piisavad ettevõtlusdoktorantuuri edendamiseks (samas on juba üleval viidatud, et probleem ei pruugi olla mitte toetuse määras, vaid toetatavate tegevuste ulatuses).

274. Meetme tegevus 4.2.2 omab positiivset vastastikmõju, luues teiste meetmetegevustega potentsiaalset sünergiat ning hõlbustades teiste meetmetegevuste rakendamist. Näiteks DoRa (4.1.3), ASTRA doktorikoolid (4.1.1) ja NS erialastipendiumite (4.2.2) meetme tegevused täiendavad üksteist sihtgruppide (residendid ja mitte-residendid) ja tegevuste osas (TA tegevus, mobiilsus jm).

275. Meetme tegevusel, ennekõike ettevõtlusdoktorantuuril, on kokkupuude meetme tegevusega 4.1.1 „Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele ASTRA“, mille raames toetatakse teadus- ja arendusasutuste ja kõrgkoolide terviklikke arendusplaanide, mis hõlmavad ka doktoriõppe toetamist (nt doktorikoolid). ASTRA-st on samuti võimalik koostöös ettevõtetega toetada doktorandistipendiumite maksmist, lähtudes stipendiumite määrust, kuid ka teistes, mitte ainult NS valdkondades.

276. Stipendiumi saajate TA tegevustesse kaasamise teel kui ka teadlaste ja inseneride järelkasvu tagamise kaudu toetavad erialastipendiumid pikemas perspektiivis teaduse infrastruktuuri (meetme tegevuse 4.1.2) järjepidevat rakendamist ning teaduse tippkeskuste (meetme tegevuse 4.1.4) arengut. Puutumus on ka meetme tegevusega 4.2.3 „TA programm nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades“, kuna toetatav doktorant võib olla kaasatud projekti, mida viiakse läbi rakendusuringute tegevuse raames, kuid välistatud on samalaadsete kulude hüvitamine erinevates tegevustes, kuna doktorandistipendiumi topelt maksmine ühele doktorandile ei ole lubatud.

4.5.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

277. Kuna TA asutuste nägemusel on ettevõtlusdoktorantuur praegu formaalselt defineerimata mõiste ja doktorantuuri alamvorm, ei osata ka hinnata taolise koostööformaadi jätkusuutlikkust ilma riikliku toetuseta. Kui lähtuda tänasest ettevõtlusdoktorantuuri formaadist, siis näiteks Tartu Ülikoolil puudub võimekus sarnast meetet iseseisvalt käigus hoida, kuigi on üksikuid positiivseid näiteid, kus ettevõtte ise finantseerib uue doktoriõppe koha loomist ja doktorandi koostööd ettevõttega, mis sarnaneb TalTechi tööstusdoktorantuuri formaadiga. Laiemas plaanis on siiski tõdetud, et koostöö ettevõtetega on toimunud enne antud toetusmeetet ja toimub ka pärast toetusperioodi lõppu, ent tegemist on pigem juhtumi-põhise koostööga kui süsteemse programmiga ja doktorantuuri alamvormiga.

4.5.5. Rakendussüsteemi analüüs

278. TA asutuste esindajate hinnangul on üheks suuremaks probleemiks meetme tegevuse disain, mis on liialt pakkumiskeskne ega adresseeri ettevõtte poolset nõudlust⁴⁶ ja TA kulude katmise küsimust, mis kitsendab võimalike partnerite kaasamist. Samuti nähakse ettevõtlusdoktorantuuri toetusmeetme

---

⁴⁶ Seda püüab järgida TalTech-i tööstusdoktorantuuri mudel – TA asutuse poolt ettevõtte otsimise ja kaasamise asemel lähtutakse sellest, et ettevõtte ise pöördub TA-alase probleemiga ülikooli poole, olles seejuures ka valmis rahaliselt panustama.

tingimusi liialt piiravana, kuna nt erinevalt TalTech-i tööstusdoktorantuuri formaadist ei toetata koostööd haiglate, kliinikute, tehnoloogia arenduskeskuste jpt organisatsioonidega. Ka on ettevõtlusdoktorantuur piiritletud vaid NS kasvuvaldkondadega, mis vähendab võimalike partnerite/ettevõtete ringi. Viimaks on avaldatud rahuolematust toetuse kvoodi jaotuse üle – 50% interdistsiplinaarne doktorantuur ja 50% ettevõtlusdoktorantuur –, kuna turul ei ole piisavalt nii ettevõtete huvi kui ka toetuskeemi tingimustele vastavaid ettevõtteid. Erialastipendiumide senise kogemuse pinnalt on ka RÜ-de seisukohalt tarvis suuremat paindlikkust ja kiiremat reageerimist muutunud välisele keskkonnale või tehtud otsustele toetusmeetme disainis, et vahendeid tõsta toetusmeetme sees ühelt tegevuselt teisele.

279. Praeguse ettevõtlusdoktorantuuri toetusmeetme rakendamise kitsaskohaks on olnud stipendiumi konkursside ajastus TA asutuste akadeemilise kalendri vaates – stipendiumite konkursi said TA asutused välja kuulutada alles siis, kui õppetöö oli juba alanud ning doktorantidel projektid kinnitatud. Meetme tegevuse rakendamisel on toetuse taotlemise ja aruandlusega kaasnev asjaajamine TA asutuste jaoks muutunud igapäevaseks rutiiniks ja võimekused sellega tegelemiseks on omandatud, mistõttu probleeme ei nähta. Ootused meetme tegevuse rakendamise osas on seotud parema teavitustegevusega ettevõtete ja üliõpilaste seas.

280. TA asutused ei ole ettevõtlusdoktorantuuri stipendiumi andmisel arvestanud regionaalse mõõtmega või erinevate sotsiaalsete rühmade vajaduste ja võimalustega, kuna toetusmeetmes pole seda eesmärgiks seatud ning teiselt poolt on väga väike hulk tingimustele vastavaid ettevõtlusdoktorantuuri kandidaate. Kui selline eesmärk seatakse, on ülikoolide hinnangul vajalik laiendada toetatavaid valdkondi ning partnerite ringi.

4.5.6. Tulevikuvaade

281. TA esindajate hinnangul võiks tulevikus rakendada ettevõtlusdoktorantuuri osas enam nõudluspõhist toetuskeemi, kus nt Taani mudelile sarnaselt luuakse tööstusdoktorantuuri koht ettevõtte vajadustest lähtuvalt. Siinkohal on üheks võimaluseks tervikliku grandide loomine, mis hõlmaks toetust ülikoolile, doktorandile ja ettevõttele, kuna taoline grandisüsteem tagab terviklikuna nii ettevõtte/partneri, ülikooli kui ka doktorandi vajadused. Praeguse süsteemi puhul on ülikooli poolt vaadatuna osaliselt tagatud doktorandi vajadused, kuid ülikool saab võimaldada vaid selliste uurimistööde läbiviimist, kus ülikoolil on endal teemaga seotud või teemale lähedane uurimistöö grant, sest uurimistöö läbiviimiseks meetmes toetus puudub. Rakendussüsteemi vaates peaks esmalt toimuma grandide/projekti taotlemine, millega on tagatud kõigi osapoolte rahastamine, ning kandidaadid peavad kandideerima doktoriõppesse vastavale projektile. Sellise süsteemi puhul saab ka tähelepanu pöörata projekti läbiviimiseks vajalike ressursside, oskuste ja teadmiste olemasolule.

282. Mõned kõrgkoolid on toonud välja, et erialastipendiumi määramisel tasub üle vaadata, kuidas mõjuvad nutika spetsialiseerumise stipendiumid teistele erialadele, mille spetsialistide järele on küll suur vajadus, ent mis ei kuulu nutika spetsialiseerumise valdkonda ehk mitmed kasvava või kriitilise tööjõuvajadusega erialad on jäänud toetatavate kasvualade seast välja, kus stipendiumi lisamine võiks

aga aidata eriala populaarsemaks muuta⁴⁷. Seega Riigikontroll on pidanud oluliseks, et HTM kaaluks nutika spetsialiseerumise stipendiumeid üle vaadates, millistel õppekavagruppides ja konkreetsematel õppekavadel õppimist on vaja stipendiumiga motiveerida ning millised on need erialad, mille spetsialistidest on järjest enam puudu ja kus vajadus spetsialistide järele kasvab, ent mille populaarsus on kahanenud ja vajaksid samuti riiklikult rahastatud erialastipendiumi kehtestamist. Sarnaselt Riigikontrolli soovitudele näevad ka TA asutuste esindajad vajadust nutika spetsialiseerumise skoobi laiendamise järele järgmisel programmiperioodil, kuhu oleks sisse toodud interdistsiplinaarsem vaade ning täiendavad mitte-tehnoloogilised, kuid innovatsiooni toetavad distsipliinid (nt tehnoloogia ja innovatsiooni juhtimine, tehnoloogiaõigus, (keskmise taseme ja kõrg)tehnoloogiliste lahenduste turundus ning müük jms).

4.6. Nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine

283. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ tegevuse 4.2.3 „Rakendusuuringute toetamine nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades“ eesmärk on aidata kaasa ettevõtjate huvides läbi viidavate rakendusuuringute ja tootearenduse rahastamisele avalikes TA asutustes; tõsta Eesti ülikoolide, TA asutuste ja rakenduskõrgkoolide motivatsiooni ettevõtlusele vajalike rakendusuuringute ja tootearendusprojektide läbiviimiseks kasvualdkondades ja soodustada teadmussiiret ettevõtete ja Eesti avalike TA asutuste vahel. Sisuliselt on tegemist „silla ehitamisega“ avaliku sektori teadussüsteemi ning ettevõtete vahele, kaasates akadeemilise sektori teaduspotsentsiaali ettevõtetele vajalike rakendusuuringute ja tootearenduste läbiviimisesse.

284. Meetme tegevuse kogumaksumus on 51 247 023 eurot (EL-i toetus 35 396 793 eurot ehk 69% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 5 082 733 eurot (võetud kohustused 17 527 746 eurot). Meetme tegevusest toetatakse kahte erinevat tegevust, abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.08.2022.

285. Meetme tegevuse raames: 1) toetatakse ettevõtteid 24 866 967 euro ulatuses nende huvides kasvualdkondades läbiviidavate rakendusuuringute ja tootearenduse, mis toimuvad TA asutustes, läbiviimise rahastamisel 2) toetatakse ettevõtteid 12 000 000 euro ulatuses ressursside väärindamise alases teadus- ja arendustegevuses (alates 2020. aastast).

286. Sellest johtuvalt on meetme tegevuse sihtgrupiks kogu teadus- ja arendustegevust kasutav ettevõtlussektor NS valdkondades ja uuringute läbiviijana ülikoolid, (avalik-õiguslikud, positiivselt evalveeritud eraõiguslikud ja riigi asutatud) teadus- ja arendusasutused, riigi rakenduskõrgkoolid ja

---

⁴⁷ Riigikontroll. 2019. Kõrgharidusreform ja tööjõuvajadused. Kas kõrgharidusreformi järel on paranenud ligipääs kõrgharidusele ja haridussüsteem arvestab rohkem tööjõuvajadustega? Riigikontrolli aruanne Riigikogule, Tallinn, 17. oktoober, 2019.

riigi asutatud sihtasutuste koosseisus tegutsevad kõrgkoolid. Meetme tegevuse keskselks väljundnäitajateks on „Ettevõtete arv, kellega ülikoolid ja teadusasutused on kasvualade rakendusuringute ja tootearenduse käigus koostööd teinud” ning „Erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega innovatsiooni või teadus- ja arendustegevuse alastele projektidele (mln €)”; tulemusnäitajateks „Ülikoolide ja teiste kõrgkoolidega koostööd teinud ettevõtete osakaal kõigi küsitletud ettevõtete hulgas” ning „Erasektori teadus- ja arendustegevuse TA kulutuste osakaal (% SKPst)”.

287. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP 2014–2020 seirearuanne) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus, kohtumised ettevõtete esindajatega, RÜ-de, erialaliitude ja poliitikakujundajatega). Arvestatud on ka ettevõtetele edastatud küsimustike tulemustega (kokku vastas seitse toetust saanud projekti esindajat – valim oli teadlikult piiratud ettevõtjatega, kelle projektid algasid 2016. ja 2017. aastal ning lõppesid 31.03.2019, et saada tagasisidet ettevõtjatelt, kellel on kõige pikem kogemus).

4.6.1. Asjakohasuse analüüs

288. Meetme tegevus arvestab Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020” ja „Konkurentsivõime kava „Eesti 2020”” eesmärkidega. Meetme tegevus panustab TAI strateegia eesmärgi kaasata teadus- ja arendustegevusse varasemast umbes kaks korda enam erakapitali saavutamisse, stimuleerides ettevõtete ning TA asutuste koostööd, teadmussiiret ja kontakte ning soodustades vastastikuse huvi esiletõusu ja teadlikkuse kasvu üksteise vajadustest, huvidest ja koostöövõimalustest. Tegevus toetab Eesti TA&I strateegias 2014–2020 kinnitatud järgmiste alaeesmärkide täitmist.

- Teadus- ja arendustegevus toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides. See lähtub ühiskonna ja majanduse vajadustest ning tähtsustab rakendusi. Teadusasutused on motiveeritud rakendusuringuteks ja tulemuslikuks koostööks ettevõtjate ning valitsusasutustega.
- TA muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks. Nutika spetsialiseerumise meetodil valitud ja juhitud TAI investeeringud soodustavad kasvualdkondade arengut ennaktempos. Teadusmahuka ettevõtluse osakaal majanduses ja ekspordi lisandväärtus kasvavad märgatavalt.

289. Meetme tegevus 4.2.3 on otseselt seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks” seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Ennekoike on tugev puutumus TA asjakohasuse ja tulemuste rakendamise ja ning TA asutuste ja ettevõtete koostööga läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi.

290. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud tegevustest on seatud kesksed väljundnäitajad – „Ettevõtete arv, kellega ülikoolid ja teadusasutused on kasvualade rakendusuringute ja tootearenduse käigus koostööd teinud” ning „Erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega innovatsiooni või teadus- ja arendustegevuse alastele projektidele (mln €)” – asjakohased. Samuti on asjakohane meetme tegevuse panus tulemusnäitajate – „Erasektori teadus- ja arendustegevuse TA kulutuste osakaal (% SKP-st)” ning „Ülikoolide ja teiste kõrgkoolidega koostööd teinud ettevõtete osakaal kõigi küsitletud ettevõtete hulgas” – sihttaseme saavutamisse. Ka kitsamalt ettevõtluse ja

innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda asjakohaseks, kuna meetme tegevuse põhifookus on TA mahukatel ettevõtetel, kes toovad turgudele innovaatilisi lahendusi. Ettevõtteidki näevad vajadust toetusmeetme järele, kuna see toetab ettevõtteid tänaste ja lähituleviku probleemide lahendamisel.

291. Meetme tegevuse 4.2.3 oodatavad tulemused ja väljundid on omavahel loogiliselt seotud. Kuna meetme tegevuse tegelik mõju, mis avaldub pikema perioodi jooksul, sõltub paljuski rahastatavatest projektidest (mis hetkel käivad), siis mõju seost meetme tegevuse väljundite ja oodatavate tulemustega on hetkel veel keeruline hinnata ja antud analüüsis on suurem rõhk tegevuse algusaastatel alustatud projektidel, mille elluviimisest ja võimalikust tulevikuperspektiivist on osapooltel selgem arusaam.

4.6.2. Tulemuslikkus ja mõju

292. Kokku esitati 2016–2018 (I–III taotlusvoor) 88 taotlust. Üle 90% toetustaotlustest on seotud rakendusuringutega, tootearenduse juhtudel on reeglina taotletud toetust koos rakendusuringutega. Perioodil 2016–2018 toetati 37 rakendusuringut, sh 2 tootearendusprojekti. Kõikides taotlusvoorudes taotleti kõige enam toetust vahemikus 100 000–500 000 eurot. Aastatel 2016–2018 rahuldati kõige rohkem taotlusi toetuse vahemikus 100 000–500 000 eurot ning 50 000–100 000 eurot. Nii 2016. kui ka 2017. aastal esitati kõige rohkem taotlusi IKT valdkonnas ning 2018. aastal esitati kõige rohkem taotlusi ressursside tõhusama kasutamise valdkonnas. Kõigil kolmel aastal esitati kõige vähem taotlusi tervisetehnoloogiate valdkonnas, kus on ka aastate 2016–2018 lõikes kõige madalam rahuldatud taotluste osakaal taotluste koguarvus. Kõigis kolmes taotlusvoorus moodustasid valdava enamuse (rohkem kui 65%) taotlejatest väikeettevõtted, ent igas järgnevas voorus on kasvanud suurettevõtete osakaal taotlejate seas (2016. aastal 1, 2017. aastal 5 ja 2018. aastal 6). Samas, võrreldes väikeste ja keskmise suurusega ettevõtetega, taotlevad suurettevõtted keskmiselt ligi kahe kolmandiku võrra väiksemaid toetusi, mis osaliselt tuleneb erinevast toetusmäärast VKE-dele ja suurettevõtetele. Väikeettevõtted saavad võrreldes keskmiste ja suurte ettevõtetega neist vastavalt kolme- või neljakordselt suuremaid toetusi (326 000 eurot vs vastavalt 92 000 ja 72 000 eurot). Erinevalt keskmise suurusega ettevõtetest, kes taotlevad pigem suuri toetusi, kuid saavad taotletust oluliselt väiksemaid toetusi, väikeettevõtted taotlevad suuri toetusi ja ka saavad suuri toetusi⁴⁸.

293. Tegevuse eesmärgiks on väljundnäitajate järgi kaasata kuni 200 ettevõtet, kellega ülikoolid ja teadusasutused on kasvualade rakendusuringute ja tootearenduse käigus koostööd teinud. Samuti on eesmärgiks kaasata vähemalt 15 mln eurot erasektori täiendavaid investeeringuid teadus- ja arendustegevusse. 2018. a lõpuks tegid ülikoolid ja teadusasutused tegevuse raames koostööd 9 ettevõttega (9% 2018. a sihttasemest) ning erainvesteeringuid kaasati 1,52 mln eurot (19% 2018. a sihttasemest).

---

⁴⁸ Raig, H., Muuli, V. 2019. Rakendusuringute toetamine nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades (NUTIKAS). 2016. - 2018. aastate kokkuvõte. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

Tabel 24. Meetme tegevuse 4.2.3 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Ettevõtete arv, kellega ülikoolid ja teadusasutused on kasvualade rakendusuuringute käigus koostööd teinud	100	200	9
Erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega innovatsiooni või teadus- ja arendustegevuse alastele projektidele (mln EUR)	8	15	1,52

294. Ka rakenduskava tulemusnäitajate sihttaseme saavutamine 2023. aastaks esitab väljakutseid, ennekõike seonduvalt erasektori TA kulutuste osakaaluga SKP-st.

Tabel 25. Rakenduskava tulemusindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Erasektori teadus- ja arendustegevuse TA kulutuste osakaal (% SKP-st)	2	0,61
Ülikoolide ja teiste kõrgkoolidega koostööd teinud ettevõtete osakaal kõigi küsitletud ettevõtete hulgas (%)	6,8	5,04

295. Toetusmeetme 4.2.3 ja ka teiste TA suuna toetuste mõju käesoleval programmiperioodil on hetkel keeruline hinnata, kuna TA projektide puhul avaldub see pikema aja möödudes. Seda on ka möönnud nii ettevõtjad kui ka RÜ-d. Niisamuti on tõdetud, et ettevõtete ja TA asutuste koostöö mõju ettevõtlusele tuleks hinnata mõningaste reservatsioonidega, kuna TA asutustega koostööd tegevate ettevõtete paremad näitajad, sh lisandväärtuses, müügitulus või ekspordis, ei pruugi olla koostöö tulemuseks, vaid selle eelduseks – ettevõtted, mis juba loovad kõrgemat lisandväärtust, on ambitsioonikamad ning omavad vahendeid ja on huvitatud täiendava arenguhüppe tegemisest, milleks otsivad mh koostöökohti TA asutustega⁴⁹. Erialaliitude hinnangul ei ole koostööpotentsiaali TA asutuste ja ettevõtete vahel suudetud piisavalt realiseerida, mis on olnud pikaajalisem struktuurivahendite perioodide ülene probleem. Sellele vaatamata on ettevõtjad tõdenud, et ilma NS rakendusuuringute toetusmeetmeta ei oleks koostöö ja TA teenuse sisse ostmine toetatud mahus aset leidnud. Toetus on ennast õigustanud ja on mõjus koostööle kaasa aitamisega, kuigi hindamisel osalenud osapoolte hinnangul on suurem osa edukaid projekte üles ehitatud olemasolevatele kontaktidele ja suhetele ettevõtete ja TA asutuste vahel. Toetusmeede on võimaldanud ettevõtetel luua kontakte erinevate teadusdistsipliinide ja uurimisgruppide esindajatega, mille tulemusena on avardunud ettevõtete arendustegevus ja -alad ning seeläbi ka tooteprofiil. Samuti on toetus aidanud kaasa koostöö tihenemisele nii kohalike kui ka välismaiste ettevõtetega. Positiivse arenguna on nähtud lisaks IT

⁴⁹ Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvualade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

projektidele ka ressursside väärimise projekte, mille puhul saab täheldada interdistsiplinaarset lähenemist.

296. Teisest küljest on probleemiks teadmismahukate tootearendusprojektide väiksus, mistõttu liigutakse lõpptulemuse suunas aeglaselt. Niisamuti ei näe ettevõtjad koostöölises TA tegevuses ja investeringutes piisavat mõttekust, kui arendustöö pinnalt loodud toode ei oma suurt turu potentsiaali ning arendustööga ei kaasne veelgi mahukamaid investeringuid (koos toetusega) turundusse ja müügitegevusse. Teisisõnu, et TA tegevusest masstootmiseni jõuda peab ettevõtjal olema ka mass-turunduse ja -müügi võimekus, mis on osutunud Eesti ettevõtete üheks kasvuprobleemiks. Paraku ei adresseeri koostöö Eesti TA asutustega müügi, turunduse või välisturgudele sisenemise küsimusi, kuna puuduvad vastavad kompetentsid ja seetõttu on ka ülikoolide TA fookus pigem „tootepõhine“, mis aga ei hooma laiemat sotsiaalmajanduslikku konteksti, kuhu toote või tehnoloogiaga sisenetaks⁵⁰. Täiendavalt on erialaliidud ja RÜ-d toonud kitsaskohana välja ettevõtete endi madala TA (absorbeerimis)võimekuse, mille tõttu projektipõhise TA koostöö lõppemisega ei suuda paljud ettevõtted jätkata TA tegevusega. VKE-de puhul nähakse peamise väljakutsena aga TA asutustega koostöö initsieerimist, kuna ei ole piisavalt inimressurssi ning juhtidel puuduvad TA-alased kompetentsid või ambitsioonid (see väljakutse esineb ka kohalikul kapitalil põhinevates tööstusettevõtetes). Rakendusüksused näevadki tulevikus ühe võimalusena fookuse seadmist ettevõtete TA alase võimekuse tõstmisele, nt läbi teadlaste liikumise (mobiilsuse) ettevõtetesse.

297. Üheks suurimaks väljakutseks on osutunud ettevõtjate ning teadlaste erinevad ootused ja nägemus koostööprojektist nii ajalises mõõtmises kui ka väljatöötatava lahenduse osas, mis vajavad ühitamist. Siinkohal nähakse tungivat vajadust doktorikraadi väärtustamise järele, kasvatada doktorikraadiga lõpetanute hulka ning neid rakendada ettevõtluses, et osataks TA asutustelt tellida rakendus- või tootearendusuuringuid⁵¹. RITA raames on erinevates ministeeriumites loodud teadus ametikohad, et soodustada teadusalast koostööd ja planeerimist; sarnasete kohtade loomist, milleni ka lähiajal RITA programmi raames jõutaks, on peetud vajalikuks ka ettevõtluse (erialaliitude) poolel, kuna ühe probleemina nähaksegi seda, et teadussüsteem ei vii ettevõtjat ja teadlast sisulisel tasandil kokku ehk puudu on vahekiht või lüli, mis ühendaks akadeemia ja ettevõtluse või teadlase ja tööstuse⁵².

298. TA asutuste suunal näevad ettevõtjad koostööd takistava tegurina tänast teadlaste hindamise süsteemi, millest tulenevalt on teadlaste jaoks koostööprojekt ettevõtetega peaaugjalikult raha teenimise võimalus. Ehk praeguses artiklite-põhises teaduse hindamise süsteemis nähakse probleemina asjaolu, et teadlase panust edukasse ettevõtlusprojekti või innovatsiooni ei hinnata piisavalt. Sellest johtuvalt keskendutaksegi uurimistegevusele, simulatsioonidele jms, mille pinnalt võimalik uurimistulemusi artiklites avaldada, mis aga ei ole alati ettevõtjate huvides. Eraldi sõlmküsimuseks on Eesti ettevõtete koostöö välisülikoolidega, mis NS rakendusuringute programmis ja laiemalt TA ning

---

⁵⁰ Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvualade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

⁵¹ Kui rakendusuringute läbiviimiseks võivad ülikoolid - üksikud teadusgrupid – sobida ettevõtetele partneriks, siis tootearenduse osas ei nähta koostöö potentsiaali.

⁵² Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvualade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

innovatsioonipoliitika tervikvaates on jäänud tagaplaanile. Ka ettevõtjad ei ole NS rakendusuuringute meedet siiani välisülikoolide kaasamiseks piisavalt atraktiivseks pidanud, kuigi Eesti ja välisülikoolide kompetentside kombineerimises nähakse võimalikku sünergilist mõju⁵³.

299. TA asutuste esindajad ei näe veel hetkel NS rakendusuuringute otsest positiivset mõju ülikoolidele (v.a eelarvetulud) loodud teadmise ülekanduvate mõjude või õpetamiskvaliteedi tõusu näol, mille avaldumiseks ei ole möödunud piisavalt palju aega. Pigem on see tekitanud ajutist survet töökoormusele läbi täiendavate kohustuste ja lisategevuste olukorras, kus inimressurssi on vähe, mis on ka päädinud (magistrantide ja) doktorantide rakendamisega projektidesse ja see omakorda lükanud edasi nende õpingute lõpetamise. Mõneti selgitab see ka ETAG-i uuringu⁵⁴ leidu, et ettevõtjate hinnangul ei ole teadusasutused näidanud üles motivatsiooni ettevõtetega koostööd teha. Sellele vaatamata rõhutatakse positiivse mõjuna seda, et meetme tegevuse rahalise võimenduse toel on suudetud ettevõtete ja TA asutuste vahel luua pikemaajalisi ja suurema mahuga TA suhteid (mis varasemalt võisid olla killustatud lühemajalistesse lepingutesse). Osa NS kasvuvaldkondade puhul (nt biotehnoloogia) on koostööd takistavaks teguriks suured riskid ja huvide konflikti oht, kuna mitmed valdkondlikud uurimisrühmad, kes võiksid NS uuringuid ellu viia, on otseselt või kaudselt seotud ka teiste konkureerivate kasvuvaldkonna ettevõtetega.

300. Toetatud projektide mõju regionaalarengule või erinevate sotsiaalsete gruppide olukorra parendamisele on reeglina neutraalne ning sellele tähelepanu ei pöörata, kuna fookuses on tehnoloogia välja- või edasiarendamine. Ei ole täheldatud ka positiivset mõju naiste osakaalu tõstmisele töajajõus läbi toetatud projektide, kuna IT ja inseneria valdkonnas on neid keeruline leida.

4.6.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

301. Meetme tegevus 4.2.3 loob teiste meetme tegevustega sünergiat ning hõlbustab teiste meetme tegevuste rakendamist. Rakendusuuringute programm täiendab eesmärgi, millesse panustavad Innovatsiooniosakute ja Arendusosakute meede (4.4.1) ja mida võib pidada eelduseks rakendusuuringute läbiviimisel. Ettevõttesiseste arendustegevuste ning jätkutegevuste rahastamiseks on mitmeid teisi külgnevaid meetmeid, sh EAS-i otsetoetusi (EASi kompleksmeede ehk ettevõtja arenguprogramm, mis täiendab tegevust 4.2.3), aga ka erinevaid SA KredExi finantsinstrumente laenukui omakapitali kaasamiseks (tehnoloogia-, tööstuslaen).

302. Samuti on NS rakendusuuringute programmil seos energia- ja ressursitõhususe meetmega ehk rakendusuuringute pinnalt välja töötatavate tehnoloogiate rakendamine on ettevõtete energia- ja ressursitõhususe meetme üks eesmärgi (meetme tegevus 4.2.3 soodustab meetme 4.3 rakendamist). Rakendusuuringute toetuse puhul saab täheldada sünergilist seost TAK-i toetusmeetmega (sh saavad TAK-id osaleda NS-i uuringutegevuses). Samuti võib täheldada, et meetme tegevus 4.2.3 ja meede 4.1 suurendavad vastastikku teineteise tulemuslikkust, arvestades asjaolu, et mõnes mõttes loob 4.2.3 TA-alase nõudluse TA asutustele ja meede 4.1 arendab TA-alaseid võimekusi teenuste pakkumiseks.

⁵³ Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvuvaldkondade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

⁵⁴ Kert, K., Muuli, V., Ehrenpreis, P. 2017. Nutikas toetusmeetme kasutamine. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

303. Toetusmeetme tõhususele hinnangute andmine on komplitseeritud, kuna NS kasvuvaldkondade vajadused rahastusmahtude järele kui ka ettevõtete tellitavale TA-le on väga erinevad. Näiteks, e-tervise ja biotehnoloogia ettevõtteid toetusmeede ei kõneta, kuna toetusmahud on liiga väikesed ja meede sobimatu - punases biotehnoloogias nähakse vajadust rahastusinstrumendi järele, mis oleks suunatud lahenduste valideerimisele ja eksperimentaalarendusele (*proof of concept* aspekt), mille puudumisel on erainvestori jaoks riskid liiga kõrged. Teadmispõhise ehituse kasvuvaldkonnast ei ole toetuse saajate hulgas ühtegi ettevõtet, kuna suurettevõtete jaoks on toetusmäärad liialt madalad, mis teeb kokkuvõttes kogu projekti elluviimise liialt kulukaks, ning VKE-del ei ole ressursi, et projekti kirjutada, ning toetuse saamiseks nõutav pingutus ei ole seda väärt, kuigi valdkondliku probleemi lahendamine eeldab 50 000–200 000 euro suurust kulu. Küsimustikele vastanud ettevõtted on samas aga leidnud, et toetuse maht on olnud piisav tegevuste elluviimiseks. Samad ettevõtted lisasid, et ilma antud meetmeta poleks nad oma arendustegevust ette võtnud seoses vahendite nappusega.

4.6.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

304. NS rakendusuuringu osas on ettevõtjad tõdenud, et pärast toetuse lõppemist jätkatakse võimalusel koostööd TA asutuste ning teadlastega kas uute projektide või jätku-uuringute tegemiseks, mida on kavas finantseerida muudest pigem ettevõtete välistest rahastusallikatest, sh Horisont 2020-st või riskikapitaliga, kui tulevad piirid ette omafinantseeringule ning siht on tootearenduse pealt kasvuhüpe teha. Teisisõnu, tegevuse raames toetatud rakendusuuringud ja tootearendus on traditsiooniline TA ja innovatsiooniprotsessi võtmetegevus, millega innovatsiooni ambitsioonidega ettevõtted peavad igal juhul tegelema. Samas eeldab see ka edaspidi teatavat riigi toetust riskide maandamiseks. Kasvualade toetamise meede on aga oluliselt kiirendanud ja kiirendamas erasektori TA investeeringute mahu kasvu Eestis.

4.6.5. Rakendussüsteemi analüüs

305. Toetusmeetme aeglase käivitumise põhjus oli ühelt poolt selle vähene atraktiivsus ettevõtjate silmis, kuna paljude ettevõtete jaoks kaaluvad pikaajalise ja järjepideva TA tegevusega kaasnevad potentsiaalsed riskid üle võimalikud tulud. Teiselt poolt ei osanud mõned ettevõtjad toetust SA Archimedese meetmete paketist otsida, mis tõstatab vajaduse ühe infovärra järele – enamikel ettevõtetel, kes osalevad NS rakendusuuringu programmis, on olnud eelnev side TA asutustega tänu millele on TA asutusest keegi ettevõtte poole pöördunud viitega rakendusuuringu koostöömeetmele. Nõudluse kasvu on toetanud TAT-i muutmine aja jooksul, kus taotleja seadmete ja infrastruktuuri kasutamise kulu abikõlblikkus on kasvanud 10-lt protsendilt 40-le protsendile toetuse summast ning ettevõtte poolt tehtavate abikõlblike kulutuste ringi on laiendatud.

306. Üldjoontes on ettevõtjad rahul NS rakendusuuringu rakendussüsteemiga. Toetust taotlenud ettevõtetel on taotlemisega olnud üldiselt positiivsed kogemused. Paljudele taotlejatest ei ole olnud ükski taotlusprotsessi etapp üle jõu käiv ning enamik taotlejatest peab meedet puuduvat informatsiooni arusaadavaks ja selgeks. Hirmud taotlemise keerukusest ja protsessi bürokraatiast ei ole

põhjendatud⁵⁵. SA Archimedese poolt on olnud mõistvat suhtumist ettevõtjatesse, keda koheldakse kui koostööpartnerit. Etteheited seonduvad toetusmeetme kitsendustega – see ei soosi ettevõtjate arusaamas koostööd välismaiste TA asutustega, mõne valdkonna (nt e-tervis) spetsiifikast tulenevat koostööd teiste organisatsioonidega (nt haiglate, kliinikute või perearstikeskustega kliiniliste uuringute teostamiseks) ega ka ettevõtete omavahelist koostööd uuringute raames (nt partneri kui kolmanda osapoole kaasamist turult, kel on vajalikud võimekused ja kompetents).

307. Küsitavusi on tekitanud vajadus numbriliste sihttasemetega äriplaani koostamise ja selle detailsusastme järele, mis on mh nõutud TA asutustega tehtava innovatsiooniprojekti puhul, kus kavandatakse tegevusi TRL-i keskmistel tasemetel (ennekõike 5–7). Seda toetab ka ETAg-i läbiviidud uuring⁵⁶, kus esitatud soovitusel on ettevõtte juhitud tähelepanu, et liigne põhjalikkus, mida nõutakse äriplaani koostamisel, ei ole asjakohane tootearenduse ja rakendusuringu puhul, kus lõpptulemus ei ole taotluse koostamise etapis teada. Sellega seonduvalt on ettevõtte leidnud, et taotluse hindamiskriteeriumitest võiks projekti majandusliku mõju ja efektiivsuse osakaal olla väiksem⁵⁷. Niisamuti on NS rakendusuringute osas ettevõtjate jaoks küsitav rakendusuringute ning tootearenduse osas erineva omafinantseeringu määra kehtestamine, mis vajab tulevikus ühtlustamist, kui soovitakse, et lisaks uurimistulemuste avaldamisele loodaks TA asutustes ka enam väärtust, mida võimalik eksportida. Üldjoontes tuleks ettevõtjate hinnangul rõhuda nõuete asemel usaldusele, kuna ettevõtte märkimisväärset omafinantseeringut peetakse piisavaks garantiiks, et kavandatavad projektid on läbimõeldud parima tulemuse saavutamiseks.

308. Ettevõtte eelistavad jooksvat, mitte voorupõhist taotlemist, kuna võimaldaks tootearendusega kiiremini edasi liikuda. Küsimusi on ettevõtete hulgas tekitanud ka hindamise läbipaistvus. Negatiivse otsuse saanud taotluste puhul soovivad ettevõtte aru saada, mis konkreetselt oli taotluse juures valesti. Samuti soovivad ettevõtjad esitada taotlust hindavatele ekspertidele vastuväiteid. See võimaldaks vältida olukordasid, kus eksperdi väited ei pruugi tegelikult olla tõesed, kuid seda vaidlustada ei saa.

309. Toetust varem mittetaotlenud ettevõtete puhul on mittetaotlemise peamiseks põhjuseks ebakindlus, kas projekt vastab meetme tingimustele või mitte. Olulisteks pidurdavateks faktoriteks on olnud ka info puudus ja taotlemise näiline keerukus ehk infomaterjalides tuleks enam lahti seletada meetme tingimused, et potentsiaalsed taotlejad ei tunneks ebakindlust selle üle, kas nende projekt vastab tingimustele või mitte. Ettevõtte pole ka TA asutuste seast leidnud sobivat partnerit, kuna teadus- ja arendustegevuse teenuse osutajate seas puudub ettevõttele vajalik kompetents või et vastava kompetentsiga teadusasutus ei ole teenuse osutajate ringis. Ka on ettevõtte välja toonud, et eduka koostöö jaoks teadus- ja arendusasutusega peab liiga palju aega ja energiat panustama, kus teadus- ja arendustegevuse teenuse pakkujate seas on esinenud vähest vastutulelikkust ja

---

⁵⁵ Kert, K., Muuli, V., Ehrenpreis, P. 2017. Nutikas toetusmeetme kasutamine. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

⁵⁶ Kert, K., Muuli, V., Ehrenpreis, P. 2017. Nutikas toetusmeetme kasutamine. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

⁵⁷ Raig, H., Kert, K. 2019. Küsitlus NUTIKAS toetusmeetme kasutamise kohta ettevõtjate seas 2018. aastal. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

ettevõtlusmaailma vähest mõistmist. Lisaks eelistab osa ettevõtteid teha arendustööd ettevõtte sees ega soovi arendustööks kaasata avaliku sektori vahendeid⁵⁸.

4.6.6. Tulevikuvaade

310. Erialaliidud näevad jätkuvat vajadust TA tegevuse toetamise järele, mis suunatud ettevõtetele, sh suurettevõtetele, kuna ei nähta ettevõtete valmisolekut panustada arendustegevusse suuremas osas omavahenditega. Sealjuures on rõhutatud riiklike ja EL-i meetmete dubleerimise vähendamise ning nende üksteise täiendamise olulisust tulevikus.

311. Arvestades asjaolu, et enamik toetusmeetmeid on suunatud koostöö edendamisele, nähakse vajadust toetada enam TA-keskseid võrgustumisüritusi, mis tõstaks ettevõtjate teadlikkust teenuse pakkujatest ning avardaks nende sotsiaalset kapitali. Tõdetakse, et valdav osa ettevõtjaid, kel õnnestunud saada toetust meetmete tegevustest, mis suunatud koostöö edendamisele, on juba eelnevalt omanud häid suhteid ja loonud usalduslikud suhted partneritega – n-ö nullist koostöösuhete loomine tänu puhtalt TA projekti rahastavale toetuskeemile on vähetõenäoline.

312. Lisaks NS kasvuvaldkondade ümbervaatomisele on rakendusüksuste hinnangul tulevikus üheks parenduskohaks meetmete disainil toetust vajavate ja samas Eesti majanduse jaoks prioriteetsete sihtgruppide määramine (nt keskmise suurusega ekspordipotentsiaaliga ettevõtted) ning nende olukorra ja arenguvajaduste kaardistamine, mille tulemusel disainida neile piiratud hulga toetusmeetmeid erinevate tegevuste toetamiseks. Ühe võimalusena nähakse TA tegevuse osas komplekslähendamist toetusmeetme disainis, kus tänased erinevad toetuskeemid on koondatud kesksesse meetmesse võimalusega toetada erinevaid tegevusi seondult TA-ga (nt koostöö, mobiilsus, võimekuste arendamine jpm).

313. Kui ettevõtjate koostöö TA asutustega on tulevikus meetmetegevuste fookuses, siis ülikoolide puhul peab lisaks teadusartiklitele rakendama muid mõõdikuid, mis motiveerivad koostööd tegema ning mida teadlaste hindamisel ka arvestatakse (sh patendid või kommertsialiseeritud tehnoloogilised lahendused). Muuhulgas on märgitud ühe võimalusena tenuuri sidumist stažeerimisega teatud perioodi jooksul erasektoris, mille ajal ei ole kohustusi TA asutuse ees ega survet publitseerida. Lisaks võiks NS rakendusuuringute toetusmeede julgelt toetada Eesti ettevõtete ning välis- ja Eesti ülikoolide ühiste konsortsiumite projekte, mis võimaldaksid Eesti ülikoolidel oma teadmusbaasi laiendada ja kasvatada.

---

⁵⁸ Kert, K., Muuli, V., Ehrenpreis, P. 2017. Nutikas toetusmeetme kasutamine. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

Raig, H., Kert, K. 2019. Küsitlus NUTIKAS toetusmeetme kasutamise kohta ettevõtjate seas 2018. aastal. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.

4.7. Riigi rahastatavad koostöostruktuurid

314. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ tegevuse 4.2.4 „Riigi rahastatavad koostöostruktuurid (näiteks klastritele ja tehnoloogiaarenduskeskustele (TAK))“ eesmärk on edendada ettevõtjate TA, tehnoloogiaarenduse ja innovatsiooni tegevusi ning tõsta rahvusvahelist konkurentsivõimet läbi ühiste turundus- ja arendustegevuste edendamise nutika spetsialiseerumise kasvualades. Meetme tegevuse kogumaksumus on 143 539 389 eurot (koos toetuse saajate omafinantseeringutega; EL-i toetus on 73 096 664 eurot ehk 51%); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 20 805 439 eurot (kohustustega kaetud (EL toetus) 41 366 205 eurot). Meetme tegevusest toetatakse kahte erinevat tegevust – klastrid ja TAK-id –, abikõlblikkuse perioodi lõpuga vastavalt 31.12.2023 ja 31.12.2022.

315. Meetme tegevuse raames: 1) toetatakse klatri arendustegevuste läbiviimist, klatri ühisturundustegevuste läbiviimist ja koordineerimist, klatri rahvusvahelise nähtavuse ja väärtuse kasvatamist, 2) toetatakse TAKi teadus-arendustegevuste, sh eeluuringute, rakendusuringute ja tootearenduse läbiviimist ning organisatsiooni arendamisega seotud tegevuste läbiviimist, sh personali koolitamist, organisatsiooni innovatsiooni elluviimisega seotud tegevusi ning turundustegevuste arendamist. Meetme sihtgrupiks on Eesti mittetulundusühingud, sihtasutused ja äriühingud, või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus ning TA asutused ja ettevõtjad. Meetme tegevuse väljundnäitajateks on:

- „TAK-idesse ja klatriitesse kuuluvate toetust saanud kasvualade ettevõtete arv“,
- „Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uut toodet või teenust“,
- „Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud ettevõtte jaoks uut toodet või teenust“.

316. Spetsiifiliselt klatriite ning TAK-idega on seatud TAT-ist tulenevad konkreetsemad väljund- ja tulemusnäitajad, nt klatriite puhul väljundindikaator „Innovatsioonialast koostööd teinud klatri partnerite arv (unikaalsed ettevõtted)“ ning kas ja kui palju on klatri projekti elluviimise tulemusena kasvanud tulemusnäitajad „Uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest saadava müügitulu suhe kogu müügitulusse“ ja „Lisandväärtus töötaja kohta“.

317. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP 2014-2020 seirearuanne) ja fookusrühmade intervjuudel (kaks kohtumist TA asutuste esindajatega Tallinnas ja Tartus). Lisaks on läbi viidud fookusgrupi intervjuud TAK-ide ja klatriite esindajatega ning RÜ-de ja erialaliitude esindajatega, mille tulemusi aruanne kajastab. Aruandes on toodud ka kolme küsimustikule vastama nõustunud ettevõtte kogemus toetusmeetmest kasusaajana. Meetme tegevuse tulemuslikkuse hindamiseks on teostatud kvantitatiivne analüüs.

4.7.1. Asjakohasuse analüüs

318. Klustrite toetamine on tihedalt seotud konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärkidega tõsta tootlikkust ja suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses. Niisamuti TAK-i toetusemeede on suunatud „Eesti 2020“ eesmärkide täitmisele tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes 2020. aastaks 80%ni ning tööhõive määra tõsta 20–64-aastaste seas 2020. aastaks 76%-ni, luues ja säilitades Eestis teadlaste ja insenertehniliste töötajate töökohti ning tagades kõrge lisandväärtusega töötajate juurdekasvu TAK-ide kaudu. TAK-id panustavad rakenduskava kahe eesmärgi täitmisele: Eesti majandusstruktuuri muutumine teadmismahukamaks, toimides ühiskonna huvides, ning Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid. Klustritoetus ja TAK-ide toetus on suunatud Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti“ ja „Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014–2020“ nimetatud eesmärkide täitmisele, sh parandada teadus- ja arendusasutuste ning ettevõtete spetsialistide koostööd, muuta majandusstruktuuri teadmismahukamaks läbi TA tegevuse ning arendada koostöövõrgustikke rahvusvaheliste TA&I klustrite ja tehnoloogiaplatformide pinnalt.

319. Meetme tegevus 4.2.4 on otseselt seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Toetatavad tegevused aitavad saavutada meetme eesmärgi, milleks on aidata kaasa Eesti majandusstruktuuri muutumisele teadmistemahukamaks, mis samas toimib ühiskonna huvides, ning toetada Eesti ettevõtjaid uuenduslike kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumisel. Ennekoike on tugev puutumus TA tulemuste rakendamise ja TA asutuste ja ettevõtete koostööga läbi nutika spetsialiseerumise perspektiivi.

320. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud tegevustest on seatud väljundnäitajad – „TAK-idesse ja klustritesse kuuluvate toetust saanud kasvualade ettevõtete arv“ ning „Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud ettevõtte / turu jaoks uut toodet või teenust“ (siin mõõdetakse selliste ettevõtete arvu kasvu) – asjakohased. Ka kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda asjakohaseks, kuna meetme tegevuse põhifookus on TA mahukatel ettevõtetel, kes toovad turgudele innovaatilisi lahendusi. Konkreetsemalt klatri toetusmeetmega seonduvalt ei adresseeri toetud projektidele seatud väljund- ja tulemusnäitajad piisavalt klustrite ekspordiga seotud tegevusi. TAK-ide puhul on toetatud projektidele aga vastupidiselt seatud väga erinevaid väljund- ja tulemusindikaatoreid, mis TAK-idele seatud eesmärgi arvestades on ainult osaliselt asjakohased (nt TAK-ide TA tegevustesse kaasatud magistrantide ja doktorantide arv).

321. Meetme tegevuse 4.2.4 oodatavad tulemused ja väljundid on omavahel üks-ühele ja loogiliselt seotud. Võrreldes väljundindikaatorite skoobiga, on meetme tegevuse mõjud mõneti ulatuslikumad (nt mõju majandusele tervikuna või tugevneb sektoriteülene ja võrgustikevaheline koostöö Eestis ning koostöö välispartneritega), kuid siiski realiseeritavad oodatavate klustrite ja TAK-ide toetusmeetme tulemuste pinnalt. Samas kuna meetme tegevuse tegelik mõju TA puhul võib avalduda pikema perioodi jooksul, siis mõju seost meetme tegevuse väljundite ja oodatavate tulemustega on keeruline hinnata.

4.7.2. Tulemuslikkus ja mõju

322. Meetme tegevuse väljundnäitajate sihttasemed 2023. aastaks on seisuga 31.12.2018 peaaegu 100%-liselt saavutatud.

Tabel 26. Meetme tegevuse 4.2.4 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
TAK-idesse ja klastritesse kuuluvate toetust saanud kasvualade ettevõtete arv	300	400	394
Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uut toodet või teenust	0	80	71
Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud ettevõtte jaoks uut toodet või teenust	0	25	81

323. Üks peamine klustrimeetme positiivne mõju ettevõtetele väljendub ettevõtete võrgustumises ning kontaktide loomises, mis on võimaldanud ekspordi edendamist. Ettevõtete koostöö ulatus on olnud mõjutatud ka nende tegevusprofiilist ja omandisuhetest - väliskontsernile kuuluvuse korral on oht, et kokkupuutepunktid ümbritseva ettevõtluse ja ahelatega jäävad piiratuks⁵⁹. Mõnes sektoris on märkimisväärseks muutuseks koostöösuhete tekkimine konkurentide vahel uuele arengutasemele jõudmiseks ennekõike eksporditegevuse suunal, mis peegeldab muutusi mõtteviisis ning majandusharu küpsusfaasi jõudmist. Reeglina toimub aga koostegutsemist sama väärtusahela eri tasanditel tegutsevate ettevõtete vahel, kes toovad kokku erinevad kompetentsid. Klustrite toetuskeemi toel on hindamises osalenud klustrid enda hinnangul korraldanud kogu väärtusahela lõikes ühise ekspordisuunalise turunduse, mida toetuseta poleks hinnanguliselt suudetud saavutada.

324. Klustrite ühistegevused, ennekõike sektorit laiemalt toetavas arendustegevuses, on ka kaugema kasufrondiga ning kesk-pikas perspektiivis sektori jaoks olulised tegevused, millest on võimalik kasu saada ja mis tekitavad ettevõtete jaoks täiendavat konkurentsieelist. Mitmed praegu tegutsevad klustrid koondavad oma valdkonna kõige ärksamad ettevõtted, mistõttu ollakse teadlikud valdkonna probleemidest ja sellest, milliste teemadega tuleks tegeleda. Muuhulgas omavad klustrid teadmisi välisurgudel toimuvast ja teiste riikide nõuetest (regulatsioonidest, standarditest), mis mõnes valdkonnas (nt tervishoiutehnoloogiad ja ehitus) on ettevõtete jaoks määrava tähtsusega. Üksikutel klustritel (IKTs, tervisetehnoloogiates) on tekkinud teatud võimekus koordineerida TAd ning rakendusuringuid, koondades erinevate osapoolte teadmisi, kuigi piirid seab eraldatud toetus (sh omaosaluse määrad, mis on võrreldes muude TA meetmetega kõrgem), mistõttu tehnoloogia-, toote- või protsessiinnovatsiooniga klatri tasandil konsortsiumilaadse ühistegevusena ei tegeleta. Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et klatri toetuskeem on võimendanud toetatud sektoritel arenguhüpet uute projektide näol (nt *showroom*'i või kompetentsikeskuse rajamine), mille saavutamine toetusmeetmeta oleks olnud klatri esindajate hinnangul keeruline. On ka juhtumeid, kus klattris

⁵⁹ Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvualade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

tekkinud ideed – nt CO2 vähendamine ehituses, müüriladumise robot jpm – on viidud või kavatsetakse viia edasi arendamiseks TA asutusse, kus vastavad võimekused on olemas.

325. Tehnoloogia arenduskeskuste osas on edukamalt käivitunud toidu ning meditsiini valdkondade TAK-id, millel on tegevuse osapoolte hinnangul head väljavaated edukaks väljumiseks toetusmeetmetest ning kus ettevõtetel on välja kujunenud sidemed TAK-idega (lisaks on ka meditsiinivaldkonna välisettevõtete tunnuseks kõrge TA rahastamine). Kuigi ettevõtete ja TA asutuste ühisosa ja -huvi leidmine on keeruline, on üldiselt suutnud TAK-id siduda erinevad pigem võimekamad ettevõtted TA asutuste ning pikaajalise ja strateegilise TA tegevusega. Samas on osutunud laiemat TAK-ide ja ettevõtete koostööd pärssivaks teguriks ettevõtete madal võimekus iseseisvalt TA-d rahastada (teenuste tellimine TAK-ideest), TA projekte koostada ning TAK-i konsortsiumites osalemine TAK-i programmi raamistikus, mis tuleneb Eesti ettevõtete väiksusest ning nõrkusest TA tegevuse läbiviimiseks. Näiteks ELIKO TAK-il on Eestis hinnanguliselt 2–3 klienti ja ülejäänud turg on mujal maailmas, millest nähtub ka mõnetine vastuolu TAK-idele seatud ootuste osas: TAK äriühinguna võib olla edukas, aga Eesti ettevõtete jaoks piiratud TA olulisega. Osaliselt tuleneb see asjaolust, et TAK-ides tegeldakse konkreetsete uurimisteemadega, mis pakuvad huvi üksikutele ettevõtetele ja mis ei ole kergesti üle kantavad laiemasse ettevõtluskeskkonda. Seetõttu on ka TAK-ide koostööd teha suutvate ettevõtete ring väike, piirdudes peamiselt ettevõtetega, kel on olemas eelnev koostöö kogemus, teadlikkus programmi nõuetest ning piisavalt ressursi TA tegevuseks. TAK-i formaadis on osutunudki väljakutseks potentsiaalsete partnerite teadlikkuse tõstmine ja koolitamine TA tegevuse spetsiifikast, sh intellektuaalomandi küsimusest, mille pinnalt tekkinud lahkeliid, ning toetusrahade kulutamise abikõlblikkusest – n-ö ettevõtete projektikõlblikuks muutmine nende haldussuutlikkuse tõstmise kaudu, kuigi TAK kui juriidiline isik on vähendanud ettevõtete jaoks toetuse kasutamise ning asjaajamisega seonduvat bürokraatiat.

326. Peamine TAK-i formaadi väärtus TAK-iga seotud ettevõtete jaoks on olnud TA tegevuse pikaajaline stabiilne rahastus: finantsvõimendus ja finantsriskide maandamine. TAKides toimuv koostöö on ettevõtete jaoks oluline eelkõige uute tootearendusideede edasiarendamiseks „mitte päris tootenäi“ – ideede prototüüpimiseks ja testimiseks. Selle tegevuse väljund tootesse on ajalise viivitusega ning üldjuhul on tegemist ideedega, mida oleks iseseisvalt kallis ja riskantne arendada. Tegemist on uute ideede sündimise ja kasvamise kohaga, millest võib aastaid hiljem välja kasvada uusi tooteid.

327. Paljuski on TAK-ide edule aidanud kaasa ühiskondlikud ja tehnoloogilised arengud ning muutused majanduses, mis soosinud teatud valdkondade või teemade jõulisemat esile kerkimist nagu tehisintellekt, masinõpe või andmeanalüüs, mis omakorda toonud majandusse juurde ettevõtteid erinevatest tööstustest. Teisalt on ilmnunud konkureerimine TAK-ide endi vahel kas partnerite või projektide pärast, mis hägustab TAK-ide fookust ega soosi koostööd TAK-ide vahel.

328. TAK-ide mõju regionaalarengule avaldub läbi koostöö MAK-idega, pakkudes erinevaid teenuseid, või kaugtöö tegemise võimaldamise kaudu, mis tuleneb IKT kui horisontaalse teema spetsiifikast. Samas on ettevõtete tase ja võimekused piirkonniti erinevad, millest tingitud on ka TAK-ide ning klasterite erinev mõju Eesti erinevates piirkondades. Klasteri või TAK-i geograafilise kaetuse haaret mõjutab ka sektori spetsiifika, nt tarkvara nišši puhul on mõju pigem linnaline Tallinna-Tartu teljel, ent puidutööstuses maapiirkondlik. Nii palju kui võimalik on ka arvestatud erinevate sotsiaalsete

gruppidega, nt parendades vähenenud töövõimekusega inimeste võimalusi asuda tööle kõrgtehnoloogilistel ametikohtadel, kuigi teadlikult ei ole toetatud tegevustes sotsiaalse võrdsuse tagamise aspektiga arvestatud ega olukorda aktiivselt seiratud.

329. Tegevuse 4.2.4. eesmärgiks on suurendada teadus- ja arendustegevuse ning targa spetsialiseerumise kohalikku sotsiaalmajanduslikku mõju. Toetuse saamise abikõlblikkuse kriteerium on see, et projekti elluviimisel peab osalema vähemalt kümme äriühingust klatri partnerit⁶⁰ ning toetust saavad ettevõtted peavad olema piisavalt kapitaliseeritud ega tohi olla finantsraskustes.

330. Kvantitatiivne mõjuhindang ettevõtete tootlikkusele ja töötajate arvule põhineb valdavalt 2015. aastal, aga ka 2016. aastal väljastatud toetustele. Puuduvate tunnuste, viitaegade ning erandite tõttu kahanes ristvalim 184 toetust saanud ettevõteteni.

331. Riigi rahastatavatest koostööststruktuuridest kasu saavatest ettevõtetest enamik on tegevad aktiivsema majandustegevusega piirkondades, eeskätt Harjumaal (ligi 66%) ja Tartumaal (ligi 21%). Toetatud ettevõtted on keskmiselt suuremad ja turul pikemalt kanda kinnitanud, ehk vanemad, väljakujunenud ettevõtted. Erinevad majandustegevusalad on toetuse saajate hulgas võrdlemisi proportsionaalselt esindatud. Ökonomeetiline mõjuhindang toob välja meetmetegevuse statistiliselt olulise positiivse mõju tööjõu tootlikkusele. Võrreldes kontrollgrupiga (kontrollides nii toetuse saamist kui tulemusnäitajaid mõjutavaid erinevaid kaasnevaid tegureid), on toetusi saanud ettevõtete lisandväärtus töötaja kohta keskmiselt 67% kõrgem ning käive töötaja kohta keskmiselt 46% kõrgem. Toetuse mõjul kasvas tootlikkus enam just Harjumaal tegutsevate ettevõtete seas, erinedes ülejäänud Eestis tegutsevate ettevõtete tootlikkuse kasvust käibe- ja lisandväärtuse näitajate puhul kontrollgrupi ettevõtetega võrreldes vastavalt 19 ja 41 protsendipunkti.

332. Seevastu vaadates toetuse mõjuhindanguid hõivele selgub, et kuigi väljaspool Harjumaad tegutsevate toetust saanud ettevõtete hõive aastane protsentmuut on toetuse mõjul statistiliselt oluliselt kasvanud, ei ilmne sama dünaamikat ülejäänud hõive hinnangutest. See tähendab, et töötajaid pole toetusest kasu saavad ettevõtted võrreldes kontrollgrupiga oluliselt rohkem palgale võtnud. Samas võtavad mõjuhindangud tulenevalt vaatlusperioodide kättesaadavusest arvesse ainult lühiajalisi mõjusid ning meetme tegevuse mõjul saavutatud tugev lisandväärtuse kasv viitab struktuursetele muutustele kasusaanud ettevõtetes ning see loob omakorda eeldused uute, kõrgema lisandväärtusega töökohtade loomiseks pikemas ajahorisondis. Täiendavalt on meetme tegevuse lühiajalise mõju puudumine hõivele osaliselt ootuspärane, sest kuigi meetme tegevusega seotud klatri arendamise ja toetamise tingimused ja kord toob välja kohaldamisalas suunatuse Eesti ettevõtluse 2014-2020 eesmärkide täitmisele, mille üheks eesmärgiks on ka hõive kasv, siis primaarse eesmärgina sätestab meetme tegevuse määrus eeskätt lisandväärtuse ja müügitulude kasvu ning klatripartnerite rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu nutika spetsialiseerumise kasualades.

333. Kvantitatiivne mõjuhindang toob ka välja asjaolu, et meetme tegevusel ei ole lühiajaliselt positiivset mõju ettevõtete ekspordimise tõenäosusele ja eksporditulude intensiivsusele võrreldes kontrollgrupiga nii Harjumaal kui ka väljaspool Harjumaad tegutsevate ettevõtete seas. See tuleneb

---

⁶⁰ Seda nõuet ei kohaldata järgmiste NACE sektorite projektide suhtes: põllumajandustoodete esmatootmine; A01-A03; C11 (va alasektor C11.07); C12; G; L; M70; M73,2; R92.

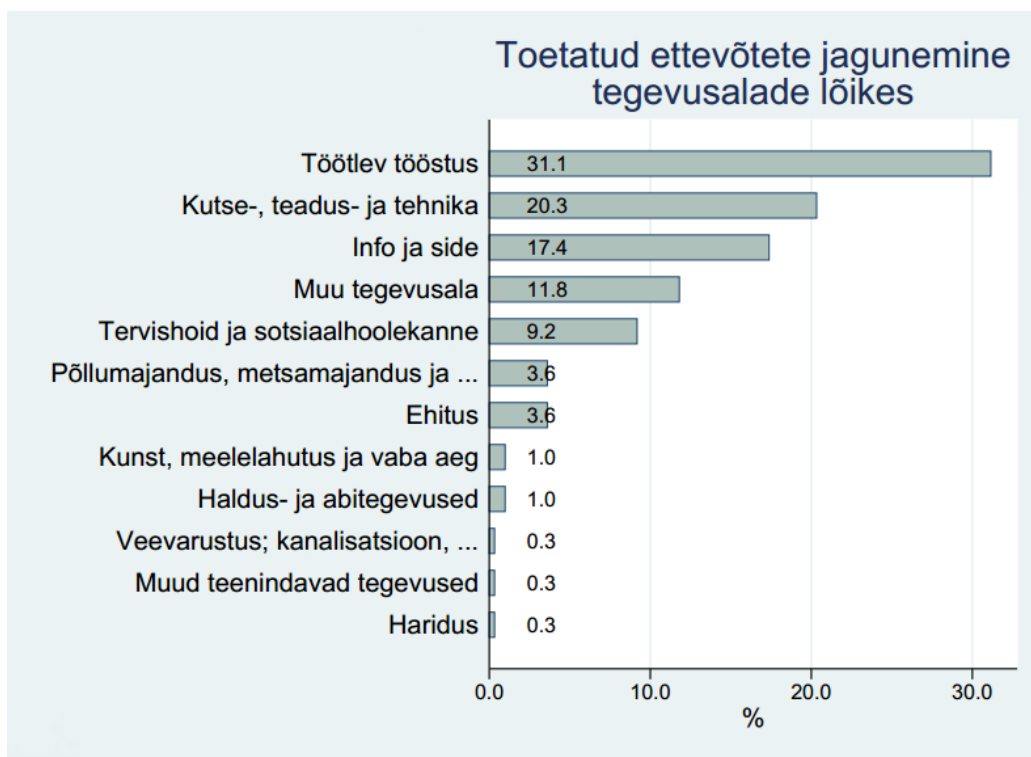
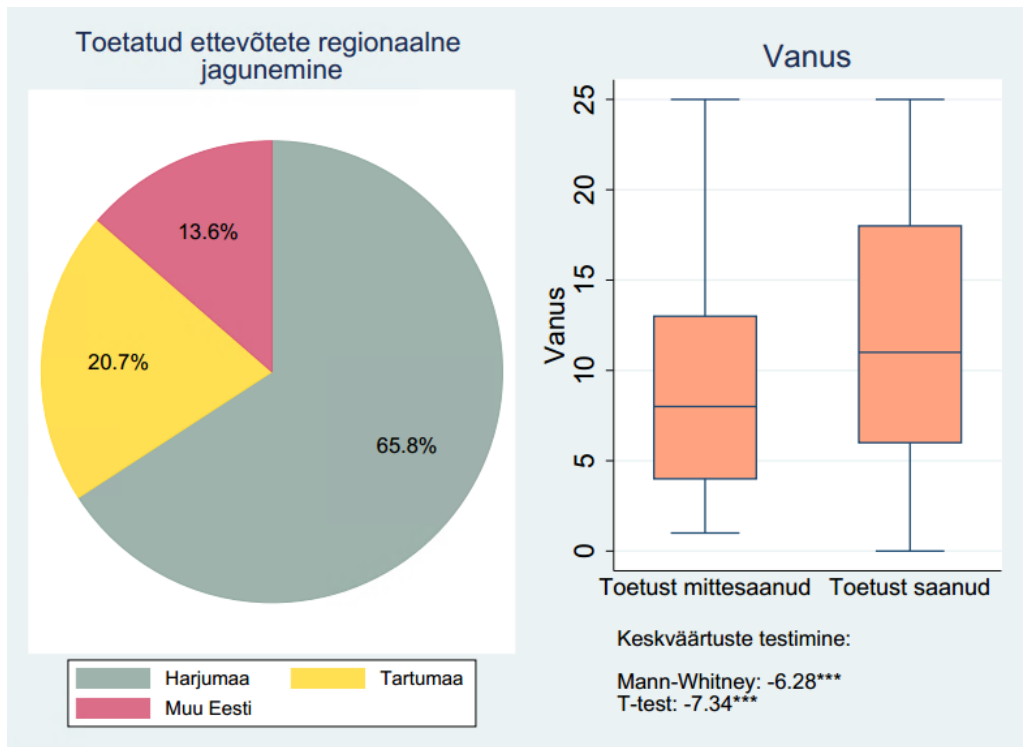
kõrge lisandväärtusega arendusprotsesside ajakulukusest, mis väljenduvad ekspordi kasvus olulise viitajaga.

Tabel 27. Kvantitatiivse mõjuhinnangu toetus- ja kontrollgrupi kirjeldav statistika

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundnäitajad	Lisandväärtus töötaja kohta, tuh EUR	287	189,26	643,44	48302	73,14	182,07	-14,35	0,00	***
	Käive töötaja kohta, tuh EUR	305	159,92	610,52	48302	59,37	174,42	-12,53	0,00	***
	Töötajate arv, aasta muut %	293	0,17	0,78	48302	0,09	0,50	-5,67	0,00	***
	Ekspordi indikaatoritunnus	305	0,36	0,48	48302	0,03	0,16	-34,89	0,00	***
	Ekspordi intensiivsus, %	305	0,28	0,44	48302	0,02	0,14	-34,82	0,00	***
	Varade tootlus, %	305	0,08	0,34	48302	0,08	0,33	-0,51	0,61	
	Käibevara koguarast, %	304	0,64	0,30	48302	0,69	0,30	4,11	0,00	***
	Omakapital koguarast, %	305	0,58	0,25	48302	0,68	0,28	7,36	0,00	***
Sobitamisevõrrandi näitajad	Ettevõtte küpsus	305	0,37	0,48	48302	0,51	0,50	4,96	0,00	***
	Ettevõtte suurusindikaator	305	0,60	0,49	48302	0,08	0,28	-31,65	0,00	***
	Harjumaa indikaatoritunnus	305	0,63	0,48	48302	0,58	0,49	-1,80	0,07	*
	Tartumaa indikaatoritunnus	305	0,19	0,40	48302	0,12	0,32	-4,05	0,00	***
	Kapitali intensiivsus	293	35,69	176,39	48302	22,99	90,03	-4,97	0,00	***
	Eelneva toetusperioodi toetused	305	0,54	0,50	48302	0,05	0,22	-37,86	0,00	***
	Nutikas spetsialiseerumine	305	0,65	0,48	48302	0,04	0,21	-49,52	0,00	***
Väljundvõrrandi näitajad	Vanus	305	12,13	7,24	48302	9,50	6,26	-6,28	0,00	***
	Töötajate arv	305	77,18	246,77	48302	4,16	11,43	-22,97	0,00	***
	Käive, tuh EUR	305	12026,55	72862,79	48302	236,22	853,74	-21,94	0,00	***
	Keskmine palk töötaja kohta kuus	256	1241,55	2003,85	48302	481,99	638,60	-17,41	0,00	***
	Puhaskasum, tuh EUR	305	801,72	3922,67	48302	18,02	104,71	-12,36	0,00	***
	Raha ja raha ekvivalendid, tuh EUR	301	771,07	3801,31	48302	41,65	158,97	-14,88	0,00	***
	Immateriaalse vara intensiivsus	304	0,06	0,18	48302	0,01	0,05	-34,34	0,00	***
	Eksporditulu töötaja kohta, tuh EUR	305	854,62	7779,19	48302	25,20	571,84	-35,00	0,00	***
	Välisomandi indikaatoritunnus	305	0,13	0,34	48302	0,04	0,21	-7,67	0,00	***
	EAS YTD kohalikud toetused, tuh EUR	305	6,20	39,01	48302	0,13	1,60	-7,99	0,00	***
	Teistest tegevustest toetatud	305	0,13	0,33	48302	0,00	0,00	-77,61	0,00	***
	Rohkem kui üks toetus	305	0,04	0,20	48302	0,00	0,00	-43,60	0,00	***
	Tegevusala indikaatoritunnused	B- Mäetööstus	305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00		
C- Töötlev tööstus		305	0,32	0,47	48302	0,13	0,33			
D- Elektrienergia, gaasi, ...		305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00			
E- Veevarustus; kanalis....		305	0,00	0,06	48302	0,01	0,08			
F- Ehitus		305	0,04	0,19	48302	0,24	0,43			
G- Hulgi- ja jaekaubandus;		305	0,08	0,27	48302	0,00	0,00			
H- Veondus ja laondus		305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00			
I- Majutus ja toitlustus		305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00			
J- Info ja side		305	0,17	0,38	48302	0,09	0,29			
K- Finants- ja kindlustus		305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00			
L- Kinnisvaraala tegevus		305	0,01	0,11	48302	0,00	0,00			
M- Kutse-, teadus- ja		305	0,23	0,42	48302	0,22	0,41			
N- Haldus- ja abitegevus		305	0,01	0,10	48302	0,10	0,30			
O- Avalik haldus ja		305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00			
P- Haridus		305	0,00	0,06	48302	0,03	0,16			
Q- Tervishoid ja sots...		305	0,09	0,29	48302	0,04	0,20			
R- Kunst, meelelahutus ja		305	0,01	0,10	48302	0,04	0,19			
S- Muud teenindavad	305	0,00	0,06	48302	0,05	0,22				

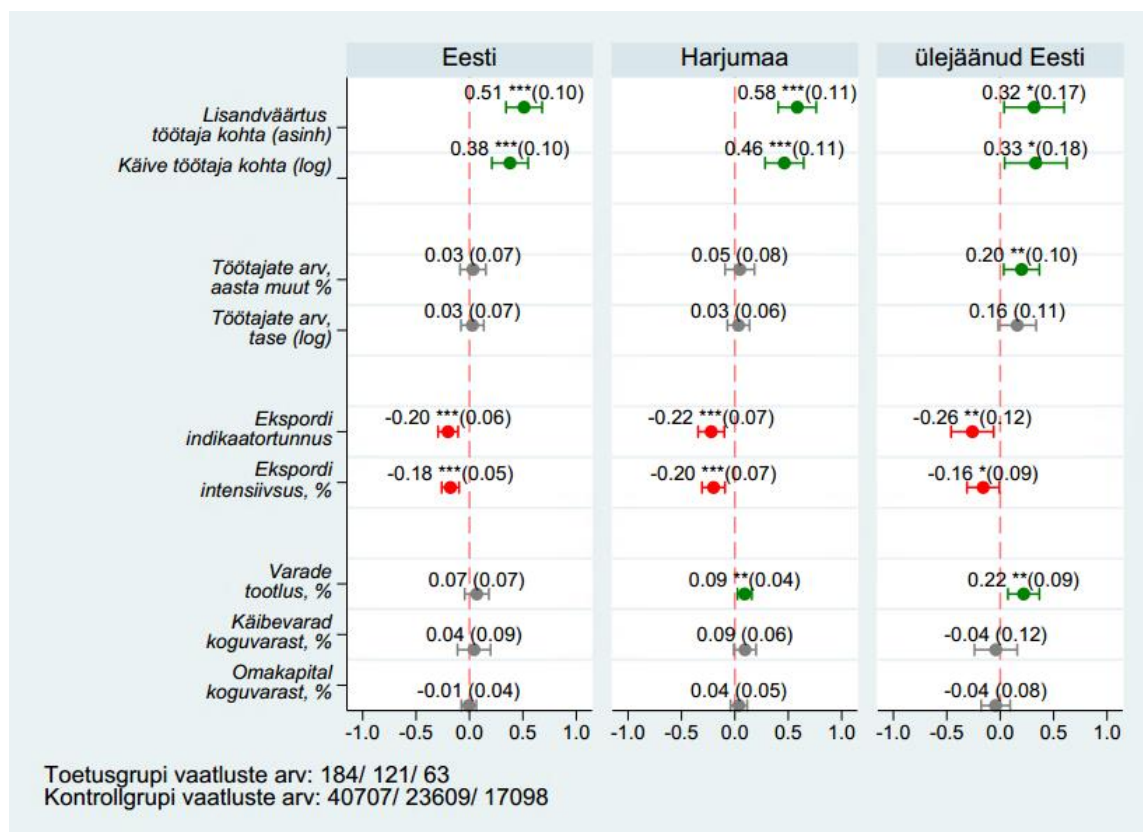
	Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus
	No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD		
T- Kodumajapidamiste	305	0,00	0,00	48302	0,00	0,00		

Kommentaariid: Keskvaartuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.

Kommentaariid: Vanuse keskväärtuste testimine on läbi viidud kasutades Mann-Whitney U-testi (ülemine) ja T-testi (alumine). Vanuse keskväärtuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.1, ' p-väärtus>0.1.

Joonis 4. *Toetatud ja kontrollgrupi ettevõtete asukoha ja vanuse jaotus ning toetatud ettevõtete jagunemine tegevusalade lõikes*

Kommentaari: Esitatud punkthinnangud, hinnangute standardvead on toodud sulgudes. Hinnangute statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01 , ** p -väärtus < 0.05 , * p -väärtus < 0.1 , ' p -väärtus > 0.1 . Vaatluste arvud esitatud koondhinnangule, Harjumaa valimi hinnangule ja ülejäänud Eesti valimi hinnangule vastavalt.

Joonis 5. Riigi rahastatavate koostöostruktuuride toetuste mõju (ATE) toetatud ettevõtete tootlikkuse, hõive, ekspordi ja jätkusuutlikkusega seotud tulemuslikkuse näitajatele võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega 90% usalduspiiridel

4.7.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

334. Klasterite tegevuskava eelarvet koostavad ettevõtted, kes panustavad sellesse omavahenditega, mistõttu keskendutakse vaid vajalikele tegevustele ja kulutustele. Klasterite eestvedajate hinnangul on eraldatud toetus kaasfinantseerimise mahtude juures olnud piisav, st täiendava kaasfinantseerimise leidmist suurema toetuse saamiseks peetakse pigem vähetõenäoliseks või keeruliseks.

335. TAK-ide esindajad tõdesid, et struktuurivahendite erinevate perioodide ülene TAK-ide toetustsükkel on olnud piisav aeg, et kommertsialiseerida TA tegevuse tulemused. Muuhulgas loovad TAKi ühisprojektid võimalusi personalikulude optimeerimiseks – TAK-i spetsialistide kaasamiseks ettevõtte huvides, sh projekti ajal töötajate liikumiseks TAK-i ning hiljem kasvanud kompetentsidega spetsialistide uuesti töölevõtmiseks juba ettevõttes. Toetatud TAK-ide ja nende projektide mahtude juures on sõltuvalt NS-i kasvualdkonnast suudetud tegeleda nii uudse tehnoloogia loomise kui ka

ettevõtete probleemide lahendamiseks olemasolevate tehnoloogiate parendamise ja rakendamise teel.

336. Klasterite toetusmeetme puhul leiti, et senised finantseerimismahud võimaldavad pigem ühisturundamist ja messidel osalemist, ent eraldatavast toetusest ühistegevuseks TA osas ei piisa. Klasterite toetusmeede on täienduseks meetme 4.4.1 tegevusele – ettevõtja arenguprogramm – mis hõlbustab klasteritegevustes osalemist. Klasterid omakorda võimendavad ekspordisuunalist tegevust, toetades ekspordi arendamise tegevusi (meetme tegevus 5.1.3), mis sisulises tegevuses osaliselt kattuvad. Seonduvalt ekspordisuunalise turunduse toetamisega, mis haakub nii klasterite (meetme tegevus 4.2.4) kui ka ekspordi arendamise toetusega (meetme tegevus 5.1.3), mõõnside mõnetist meetmete tegevuste dubleerimist ka klasteri esindajad.

337. TAK-i toetusmeetme puhul saab täheldada sünergilist seost rakendusuuringute meetmega, kus esineb potentsiaal arendada edasi TAK-ides või klasterites genereeritud ideesid NS rakendusuuringute või muu toetuskeemiga, ent eksisteerib mõningane oht tegevuste dubleerimiseks kui ka konkureerimiseks TA vahenditega TAK-ides ja ülikoolides. Ühelt poolt on TA asutuste esindajate hinnangul TAK-ide tegevus pärssinud ülikoolide koostööd ettevõtetelega, sest TAK-ide algusaastatel (eelmine ja osade puhul üle-eelmine periood) panustasid TAK-ide loomisesse ka ülikoolid oma kõige turulähedasemate teadusgruppide teadustulemustega. Teisest küljest on meetme tegevuse kujundajad näinud TAK-idel ja ülikoolidel oma rolli täitmist ja üksteise täiendamist, kus ülikoolidel on TAK-idest saada ka kasu (nt uurimissuundadest tekkivad magistri- ja doktoritööde teemad, töökohad doktorantidele, projektid ettevõtetelega, koostöö rahvusvahelistes projektides, TAK-ide panus õpetamisel ja õppekavade koostamisel jms). TAK-ide tegevust hõlbustab meetme 4.1.1 (ASTRA) tegevus, mis suunatud oskuste, võimekuste, doktoritööde (doktorikoolide) ning intellektuaalomandi küsimuste adresseerimisele teadmussiirde valguses. Niisamuti hõlbustab meetme tegevus 4.2.2 (ettevõtlusdoktorantuur ja NS erialastipendiumid) TAK-ide edukat ja jätkusuutlikku toimimist. Viimaks, nõudluspoole poliitika (4.2.5) ja TAK-ide kui ka klasterid suurendavad vastastikku teineteise tulemuslikkust: esimene loob turgu innovaatilistele toodetele, TAK-ide ja klasterid aga arendavad ettevõtteid, kes suudaks neid pakkuda.

338. TAK-ide ja klasterite kui ka ettevõtete esindajate hinnangul ei ole ettevõtteid teadlikult kasutanud TAK-ide või klasterite eelduse või võimendusena teiste toetuste rakendamiseks. TAK-ide on teinud projektipõhist koostööd tööstusliitudega, mis olemuselt haakub meetme tegevuse 4.2.1 (RITA) erialaliitude arendusnõunike toetamise alamtegevusega, ning maakondlike arenduskeskustega (meetme 5.1), pakkuades MAK-idele ja kohalikele ettevõtetele omatooteid (nt digiauditeid, koolitusi, nõustamist).

4.7.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

339. Peamise väljakutsena näevad TAK-ide stabiilse baasrahastuse leidmist, mida TAK-ide toetus on seni pakkunud. Tulevikuvaates määravad TAK-ide iseseisva toimimise senised rõhuasetused spetsialiseerumistes ja ärimudelites – äritegevuse, kliendibaasi ja partnerite kasvatamine vs teadusarenduslik kvaliteet ja grantide taotlemine. Näiteks, kui TFTAK-i puhul nähakse ettevõtete rahalist panust TAK-ide toimivasse tootearendusse, siis IMECC OÜ kui ühe eduloo puhul on leitud tegevuse jätkamiseks ning tööjõukulude katmiseks rahastusallikaid teistest riiklikest ja rahvusvahelistest

toetusmeetmetest nagu RITA (4.2.1) või Horisont 2020. Ohtusid näevad ka TA asutuste ja RÜ-de esindajad, kelle hinnangul võib osa tänaseid TAK-e toetusskeemi lõppemisel kaduda või minna ülikoolide koosseisu, mis on vastuolus meetme tegevuse väljatöötajate ootusega, et lähiajal muutuvad nad kasumlikuks ja isetasuvateks. Kuigi RÜ-de hinnangul on TAK-idesse tehtud investeeringud võimaldanud luua kompetentsid ning jõutud küpsusfaasi, et olla riikliku toeta TA teenusepakkujad, kust oleks võimalik saada TA asutustega võrreldes kiiremini hangitava lahenduse või teadmise, nendivad ka RÜ-d, et TAK-ide kompetentside skoobi kitsus piirab teenuspakkumist ettevõtetele. Enamgi veel, intervjueritud TAK-ide esindajate hinnangul seisavad toetusskeemist väljuvad TAK-id silmitsi riskiga seni toimunud mudeli ja tegevustega mitte jätkata ilma stabiilse rahalise toetuseta, kuna üldjuhul ei leia ettevõtteid vajaminevaid vahendeid, mida sellisesse TA tegevusse suunata ning seeläbi ka TAK-ide poolt ettevõtetele suunatud rakendusuringute projektide hulk ja mahuvad võivad väheneda. Edukamad TAK-id osalevad rahvusvahelistes TA projektides, sh Horisont 2020, INTERREG jt EL-i programmide projektides, mida nähakse pikemas vaates ühe peamise sissetulekuallikana, kuna Eesti turg on piiratud, ent väljakutseks on EL-i toetatud projektides osalemine ja juhtimine ettevõtete madala võimekuse tõttu. Siinkohal nähaksegi vajadust tõsta ettevõtete teadlikkust ja võimekusi taotlema Horisont programmist rahastust ning juhtpartnerina viia ellu Horisont 2020 jt EL-i programmide projekte.

340. Klasterite riikliku toetuse kadumisel aga satuks klasterite esindajate hinnangul esimesena löögi alla üles ehitatud ühis-turunduse tegevused, mida on võimalik teostada muude EAS-i pakutavate toetuste alt, ning enamikke tegevusi rahastatakse väiksemas mahus või tegevuste tulemuste realiseerumine võtaks kauem aega. Samuti toetuse lõppemisel satub ohtu töötajate palgal hoidmine, kuna stabiilse baasrahastuseta on koostööststruktuurid sunnitud kärpima töajookulusid, mis kokkuvõttes toob olemasolevatele töötajatele lisaülesandeid. Lahendamist vajavad küsimused ja teemad, mis on klasteritel laual ettevõtete jätkusuutlikkuse tagamiseks, saavad intervjueritavate hinnangul adresseeritud olenemata toetuse olemasolust. Teatud sektorites nagu tervishoiutehnoloogiad ja e-tervis mõjutab jätkusuutlikkust mitte niivõrd pakkumispoole, vaid nõudluspoole ehk tarbijate ja tehnoloogia rakendajate või teenuse osutajate (nt tervishoiuteenuse osutajad, ravimifirmad, kindlustusasutused jpt) osas esinevate takistuste kõrvaldamine.

341. Lisaks eelmainitule pärsib TAK-ide ja klasterite jätkusuutlikkust ettevõtjate hinnangul koostööststruktuuride tänane killustatus, kus TAK-id ja klasterid üritavad omakeskis tegutseda väikses mahus ja skoobis ehk tarvidus on tegevuste koondamise ja süsteemsema ning laiapõhjalisema lähenemise järele, mis vähendaks tegevuste dubleerimist.

4.7.5. Rakendussüsteemi analüüs

342. Kuigi TAK-ide ja klasterite puhul saab täheldada toetusmeetmega seonduva bürokraatia tsentraliseerimist klasteri või TAK-i tasandile, mis osaliselt on vähendanud ettevõtjate halduskoormust, nähakse endiselt vajadust vaadata üle nii küsitavate dokumentide ja andmete hulk kui ka detailsus, nt seonduvalt tõendusmaterjaliga ürituste korraldamise või osalemise kohta, mis on ettevõtete jaoks koormav ning TAK-ide ja klasterite jaoks suurendab abikõlbmatuse riski, vähendades seeläbi kindlustunnet. Niisamuti isegi kui TAK-i formaat juriidilise isiku kehandis on võtnud asjaajamisega seonduva bürokraatia enda kanda, on TAT-ist tulenevalt partneritest ettevõtetele erinevaid kohustusi, nt nõusolekuvormide täitmine, konsortsiumilepingute sõlmimine või abikõlblike kulude raporteerimine,

mis omab paljude ettevõtete jaoks heidutavat mõju. Seetõttu on ka mõned liidud loobunud klastrite toetuskeemist projektidele raha taotleda, kuna kaasnev bürokraatia on mõjunud heidutavalt.

343. TAK-i kui koostööstruktuuri tasandil on TAK-ide tõhusat toimimist seganud TAT-i muutumine kahe toetustsükli ehk 10 aasta jooksul, kus fookus on varieerunud teadusliku eksperimentaalsuse ja äritegevuse vahel, mis on TAK-ide strateegilise fookuse seadmisel loonud segadust. Üldiselt on ette heidetud TAK-i programmi keerulisust, kus toetuse saajate jaoks ei ole olnud üheselt selged ootused, mis on TAK-idele seatud – kas toetada partnerettevõtteid või TAK-ide ärilist tegevust, arendada mõnda valdkonda, luua kompetentsikeskuseid või midagi muud. Samuti jättis oma jälje TAK-ide algne välistamine evalveeritud TA asutustena ja teenuse pakkujatena NS rakendusuringute programmist, mistõttu riik ühelt poolt toetas rahaliselt TAK-e, kuid sisuliselt piiras ettevõtete koostööd.

344. Niisamuti on intervjueeritavad leidnud, et algselt disainitud meetme tegevus oli eelmisel perioodil paindlikum, ent ajapikku on nõuded muutunud rangemaks. Murekohana on toodud näiteks välja rangete kulutuste sidumist määruses kindlaks määratud tegevustega, mistõttu paindlikkuse puudumisel on osa klastritel osutunud väljakutseks kasutada ära rahaline toetus. Siinkohal toodi välja, et klastritele ja TAK-idele seatud piirangute tõttu toetatavatele tegevustele on jäänud või jääb tulevikus osa tegevusi teostamata, millest ettevõtted saaks kasu, nt seonduvalt innovatsiooni temaatika ja tegevustega – ärimudeli muutmine (*pivot*) ekspordi suunal või prototüüpimine, kus risk innovatsiooniprojekti ebaõnnestumiseks ning toetuse tagasimakseks on suur.

4.7.6. Tulevikuvaade

345. Järgmise programmi perioodi osas on TAK-ide ja klastrite põhisõnumiks mitte teha tänast toetuskeemi keerulisemaks, nt läbi tsentraalsete katus-organisatsioonide või hierarhiliste struktuuride loomise. TAKide puhul on sisuliselt tegemist juba olemasoleva rakendusuringute (keskuse) võrgustikuga, mida tänased meetme reeglid pigem suunavad eemale avaliku koostööplatvormi disainist. Ettevõtjate ja erialaliitude ootused on seotud pigem TAK-ide toimimise muutmisega avatumaks erinevatele osapooltele, et soodustada TAKide rolli rakendusliku fookusega TA konsortsiumitena, mis NS kasvuvaldkondades toimiks temaatiliste ühisalgatustena TA võimekuste ja ressursside koondamiseks.

346. Tulevikuvaates nähakse vajadust ühistegevusliku TA toetamise järele riigi poolt, kuna enamike Eesti ettevõtete väiksus ning madal kapitaliseeritus seab piirid üksiku ettevõtte tasandil TA tegevusega alustamiseks. Seetõttu ei näe ka intervjueeritavad võimalust mitte jätkata tänastele meetmetele sarnaste toetuskeemidega tulevikus. Niisamuti on ootused meetme tegevuse sees toetusmäärade diferentseerimiseks tegevuste lõikes, nt välisturundusele kõrgem toetusmäär, kuigi omafinantseering kui selline peab toetuse saajate hinnangul jääma.

347. Kuigi klastrites on tugevalt rõhutatud rahvusvahelistumise aspekti, siis ootused on suurema paindlikkuse osas tehtavate kulutuste abikõlblikkusele, mis hõlmaks ka rahvusvaheliste projektide (nt Horisont 2020) koostamise, juhtpartnerluse või konsortsiumitesse sisenemisega seonduvaid kulusid. Selliste tegevustega seonduvad kulud, nt arendusjuhi rakendamine, on sätestatud TAK-ide teotuskeemis, ent mitte klastrite puhul. Niisamuti on teatavad ootused klustrimeetme edasiarendamisele, mis näeks ette võimalusi klastrite evolutsioonilist arengut kiirendada ja

võimendada, võimaldades erinevate ühistegevuslikele (ettevõtetele ja -vahelistele) TA ja innovatsiooniprojektide toetamist kogu tehnoloogia valmidusastme skaalal. Teisisõnu, klastrite toetamisel pakkuda erinevaid toetusi (nt seenduvalt õppepraktikaga, tööstusdoktorantidega, ühise TA-ga jpm) vastavalt sektorite eripäradele ja ambitsioonidele.

4.8. Nõudluspoole poliitika, riik innovaatiliste lahenduste tellijana

348. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ tegevuse 4.2.5 „Nõudluspoole poliitika (riik innovaatiliste lahenduste tellijana)“ eesmärk on tõsta avaliku sektori hankijate võimekust ja valmisolekut hankida innovaatilisi lahendusi ning arendada innovaatiliste lahenduste turgu, täpsemalt Eesti ettevõtjate võimekust pakkuda turule uudeid lahendusi. Meetme tegevuse kogumaksumus on 12 125 598 eurot (EL-i toetus 6 562 799 eurot ehk 54% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 406 423 eurot (kohustustega kaetud (EL toetus) 4 067 831 eurot). Meetme tegevuse 4.2.5 raames toetatakse kahte erinevat tegevust - T1 ehk toetus tugiteenuste ning innovaatiliste lahenduste hankimiseks ja T2 ehk teadlikkuse ja võimekuste tõstmine hangete läbiviimiseks -, abikõlblikkuse perioodi lõpuga vastavalt 31.08.2023 ja 31.10.2023.

349. Meetme tegevuse raames: 1) toetatakse hanke kõiki etappe, alates vajaduse määratlemisest kuni hankelepingu lõppemiseni, sh hanke ettevalmistamine ja korraldamine, õigus- ja valdkonnaspetsiifiline nõustamine, hankeprotsessi juhtimine ja lepingu täitmine ning hanke tulemi ostmine (T1), 2) toetatakse tegevusi, sh nende elluviimiseks vajalikke teenuseid, mis suunatud teadlikkuse tõstmisele (nt teavitustegevuse korraldamine), teadmiste, oskuste ja pädevuste arendamisele (nt koolituste korraldamine) ning turudialoogi korraldamisele (temaatiliste ühiste seminaride korraldamine hankeprotsessi osalejatele) (T2). Meetme tegevuse sihtgrupiks on riik, kohalik omavalitsus, viimastele kuuluvad äriühingud ja kaudselt eraõiguslikud juriidilised isikud (ettevõtjad kui pakkujad). Meetme tegevuse väljundnäitajateks on

- „Innovaatilisi lahendusi pakkunud ettevõtjate arv“ (T1 spetsiifiline); määruse tasandil on T1 puhul seatud kaks tulemusnäitajat: „Erasektori TA tegevuse kulutuste osakaal SKP-st“ ja „Müügitulu uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest“)
- „Tegevustes osalenute arv (sihtrühma esindajate arv)“ (T2 spetsiifiline); määruse tasandil on seatud lisaks kaks väljundindikaatorit, mis ei kajastu rakenduskavas: „Teenuste arv (trükised, teabepäevad, infomaterjalid)“ ja „Korraldatud turudialoogide arv“ ning tulemusnäitajana „Osalejate hinnang tegevustele“.

350. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP 2014-2020 seirearuanne jt). Meetme tegevusest kasu saanud ettevõtetele on edastatud ka küsimustikud, mille tulemusi on aruandes arvestatud (kokku vastas neli ettevõtet kui meetme tegevusest kasusaajat).

Lisaks on tuginetud analüüsis fookusrühma intervjuudele poliitikakujundajate ning rakendusüksuste esindajatega.

4.8.1. Asjakohasuse analüüs

351. Meetme tegevus 4.2.5 panustab kõigi ettevõtluse ja innovatsiooni valdkonna olulisemate strateegiate eesmärkide saavutamisse. Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ on üks eesmärke luua eeldused erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurenemiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks, kus rõhutatakse nõudluse suurendamist teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni väljundite suhtes. Ühe meetmena nähakse riigihangete regulatsiooni muutmist innovatsiooni veduriks. Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014–2020 sätestatu kohaselt tuleb innovaatiliste toodete ja teenuste turule loomiseks ja arendamiseks suurendada avaliku sektori valmisolekut ja võimekust tellida innovaatilisi lahendusi, kasutades selleks riigihankeid. Niisamuti toetab meetme tegevus strateegia eesmärki arendada nõudluspoole innovatsioonipoliitikaid. Eesti TA&I strateegias 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti“ on üks eesmärk suurendada avaliku sektori rolli ettevõtete poolsete uuenduste eestvedajana, s.o teadus- arendustegevuse ja innovatsiooni tellija ja algatajana. Mitmetes valdkondlikes arengukavades seatud arengueesmärkide täitmine eeldab, et riik oskab tellida uuenduslikke ja keerukamaid lahendusi. Rakenduskava kohaselt peab EL-i struktuurifondidest toetatav tegevus kaasa aitama Eesti majandusstruktuuri muutumisele teadmismahukamaks, sealjuures peaks tõusma erasektori TA tegevuse kulutuste osakaal ning kasvama ettevõtjate müügitulu uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest.

352. Meetme tegevus 4.2.5 on otseselt seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Toetatavad tegevused aitavad saavutada meetme eesmärki, milleks on aidata kaasa Eesti majandusstruktuuri muutumisele teadmistemahukamaks, mis samas toimib ühiskonna huvides, ning toetada Eesti ettevõtjaid uuenduslike kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumisel. Ennekõike on tugev puutumus TA suunatusega Eesti riigi ja ühiskonna vajadustele ning riigi rolliga olla eestvedajaks uute lahenduste turule toomises rakenduslike uuringute ja ettevõtete arendustöö kaudu.

353. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud tegevustest on meetme tegevuse väljundnäitajad – „Innovaatilisi lahendusi pakkunud ettevõtjate arv“ ning „Tegevustes osalenute arv (sihtrühma esindajate arv)“ – asjakohased. Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda asjakohaseks, kuna meetme tegevuse fookuses on turgudele innovaatiliste lahenduste toomine. Samuti tegevuste T1 ja T2 osas õigusaktides sätestatud täiendavad väljund- ja tulemusnäitajad katavad ära toetatavad tegevused ja innovatsiooni toetavate hangete eesmärgid.

354. Meetme tegevuse 4.2.5 oodatavad väljundid, tulemused ja mõjud, ennekõike läbivatele teemadele nagu IKT ja ressursside tõhusama kasutuse edendamine ning riigiasutuste korralduse parendamine, on omavahel üks-ülele ja loogiliselt seotud, nt innovatsiooni toetatavate hangete kasv soosib uudsete teenuste ja toodete pakujate ning turu arengut, mille läbi paraneb avalike teenuste kvaliteedi ja hinna suhe.

4.8.2. Tulemuslikkus ja mõju

355. Tegemist on ühe problemaatilisema meetme tegevusega seondult seatud väljundindikaatorite sihttasemetega saavutamiseks. Kummagi väljundnäitaja 2018. aasta sihttasemet ei ole suudetud täita. Nii RÜ-de kui ka RA-de esindajad on tõdenud, et praegune innovatsiooni toetavate riigihangete toetusmeede on läbikukkunud ning seda pole suudetud programmiperioodil soovitud kujul käivitada. Seetõttu on oluliselt kärbitud ka tegevusele eraldatud vahendeid. Ettevõtjad on tõdenud, et kontseptuaalselt on tegemist vajaliku meetmega, millel võiks olla positiivne mõju ettevõtluskeskkonnale. Meetme tegevuses osalenud ning küsimustikule vastajad tõid välja, et antud meede on aidanud luua paremat koostööd nii Eesti teadus- ja arendusasutuste, teiste Eesti ettevõtete kui ka avaliku sektori organisatsioonidega. Mitu antud meetmest kasu saanud ettevõtet tõid välja, et antud toetusmeede võimaldas neil kas juba planeeritud arendustegevusi suuremas skaalas teha või võimaldas oma arendustegevusega alustada. Samuti on kasusaajate hinnangul projektide rahaline maht olnud piisav tegevuste elluviimiseks, ent toetuse saajate (ennekõike KOV-id) jaoks on olnud üheks takistuseks suhteliselt kõrge omafinantseeringu määr. Samas on senistel üksikutele toetatud projektidel puudunud NS-i vaates selge mudel ja loogika (projektid muuseumide IT lahendustest targa asfaldini), mistõttu tuleks tegevusi pidada alles piloottegevusteks.

Tabel 28. Meetme tegevuse 4.2.5 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Innovaatilisi lahendusi pakkunud ettevõtjate arv	8	20	7
Tegevustes osalenute arv (sihtrühma esindajate arv)	700	1200	631

4.8.3. Vastastikmõju analüüs

356. Meetme tegevus 4.2.5 loob teiste meetme tegevustega sünergiat ning omab hõlbustavat mõju teiste meetme tegevuste rakendamisel. Innohangete toetuskeemi täiendab meetme tegevus 4.2.1 „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine“ (RITA), mille raames plaanitav ministeeriumide võimekuse suurendamine teadus- ja arendustegevuse tellimisel panustab ka innovatsiooni hankimise edendamisse, kuna mõlemad toetuskeemid on ennekõike nõudluspoole innovatsioonipoliitika instrumendid. Kaudselt hõlbustab innohangete meetme tegevuse rakendamist meetme tegevus 4.2.3 (TA programm nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades), kuigi nende vahel võib täheldada ka sünergilist efekti läbi pakkumise ja nõudluse poole kaetuse. Sarnaselt on innohangete toetuskeemil ka puutumus meetme tegevusega „Riigi rahastatavad koostööstruktuurid (näiteks klasterite ja tehnoloogia arenduskeskustele)“, sest kui TAK-ide ja klasterite toetuskeemid loovad tingimused pakkumispoolsete võimekuste arendamiseks, siis innohangete toetuskeem panustab nõudluspoole potentsiaali arendamisse, tagades sellega meetmetegevuste terviklikkuse. Niisamuti, seos meetmega 4.4. „Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevustele kaasaaitamiseks ja juhtimisvõimekuse tõstmiseks“ avaldub selles, et nimetatud toetuskeem sisaldab ettevõtete arendustegevuste toetust ning innovatsiooni- ja arendusosaku toetuskeemi, mis

panustavad erinevate ettevõtete teadus-, arendus- ja innovatsioonivõimekuse tõstmisse, mis täiendavad innohangete toetuskeemi raames toetatavaid tegevusi.

4.8.4. Rakendussüsteemi analüüs

357. Ehkki mõningad eeldused edukaks innovatsiooni toetatavate riigihangete rakendumiseks on olemas (nt e-riigihangete register või dünaamiliste riigihangete võimalus ehk raamlepingud), on ainult 4% hangetest korraldatud avatud ideekonkursiga (1%) või väljakuulutamisega läbirääkimistega hankemenetlustega (3%). Kõige olulisem nõrkus, mis on ilmnunud, on riskihindamise tööriistade ja -protseduuride puudumine. Peamiseks takistuseks on innovatsiooni toetatavate hangetega seotud sidusrühmade vähene teadlikkus ja võimekused, ennekõike KOV-ide tasandil⁶¹. Kuigi EAS on korraldanud infopäevaseid ja muid toetatavaid tegevusi antud meetme kohta, ei ole see piisav teadlikkuse suurendamiseks.

358. Rakendusüksuste seisukohalt ei ole nõudluspoole poliitivate toetusmeede käivitunud kõrge riskiga projektide loogika ning riigihangete süsteemi bürokratiseerituse ja reeglistiku vastuolude ning meetme paindlikkuse (nt toetusmäärade osas) puudumise tõttu. Näiteks, kuigi ehitussektor pakub olulises ulatuses teenust avalikule sektorile, siis riigihangetel osalemiseks on tihti takistuseks ranged nõuded, mida innovaatilise tooteid arendavad VKE-d ei suuda täita (nt väikese energiatõhusa hoone püstitamisel 100 000 eurot pangas tagatisena, ISO standardite olemasolu, projektijuhtide palkamine jms). Rangemate tingimuste sisseviimine riigihangetesse teeb projektid kallimaks, mistõttu paljud uuenduslike lahendustega ettevõtted ei vasta hanke tingimustele⁶².

359. Samuti pärsib just väiksemate KOV-ide osalust antud meetmes kõrge omaosaluse määr, sest sarnaselt VKE-dele on ka väiksematel KOV-idel vähem omavahendeid innovatsioonitegevustesse investeerimiseks. Viimaks on mitmes valdkonnas nagu transport, IT, meditsiin või haridus avalikule sektorile arenduste läbiviimiseks eraldatud omajagu erinevaid toetusrahaseid, mida kasutada lisaks eelarvelistele vahenditele.

4.8.5. Tulevikuvaade

360. Innovaatiliste riigihangetega suurema edu saavutamiseks on ühelt poolt oluline riiklikul tasemel üldiste innovaatiliste riigihangetega ostmise eesmärkide kokkuleppimine ja teiselt poolt avaliku sektori juhtide innovatsioonikäitumise muutmisele kaasa aitamine⁶³. Innovatsiooni toetatavate riigihangete (ja

⁶¹ Euroopa Komisjon (EK). 2019. Peer Review of the Estonia R&D system. Final Report. Horizon 2020 Policy Support Facility. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Lember, V., Kalvet, T. 2014. "Estonia: Public Procurement, innovation and "no policy" policy." Lember, V., Kattel, R., Kalvet, T. (toim.) Public Procurement, Innovation and Policy: International Perspectives, Heidelberg: Springer, 127-149. Jaakson, P. 2017. Innovatsioonihanked - nende seiramine ja osakaal kõikidest hangetest Eestis aastal 2015. Tallinn: Eesti Vabariigi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

⁶² Espenberg, S., Nõmmela, K., Karo, E., Juuse, E., Lees, K., Sepp, V., Vahaste-Pruul, S., Romanainen, J. 2018. Kasvualade edenemise uuring. Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Technopolis Group Eesti OÜ.

⁶³ Kaarna, K., Ojamäe, K., Lember, K., Welch, E., Fischer, B. 2015. Eesti ettevõtete uuendusmeelsus ja innovatsiooni toetamise võimalused. Raport. Tallinn: Puidutöötlemise ja mööblitööstuse kompetentsikeskus TSENTER, Eesti Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ning Arizona Ülikool.

laiemalt nõudluspoole innovatsioonipoliitika puhul) peaks meedet arendama selliselt, et esimeste innovaatiliste riigihangete edulugude tekitamiseks on meetmes võimalikult palju paindlikkust ja proaktiivset tuge (nõustamine, koolitamine, teavitus), mis võimaldaks tulevikus meetme toetuselemendist (tagastamatu abi) loobuda ning liikuda nõustamise ja teavituse suunas. Seejuures tasub meetme käivitamiseks ja ulatuse laiendamiseks kaaluda riigiettevõtete TA kulutuste sidumist toetusmeetmega või temaatiliste taotlusvoorude korraldamist, et toetuse saajatel ning ettevõtetel oleks selgem arusaam, mida ja milleks avalik sektor hangib; kaaluda nõutava omafinantseeringu määra alandamist 50%-lt 20–30%-ni, mis soodustaks KOV-ide osalemist; viia läbi eraldi analüüs riigihangete ja nõudluspoolsete meetmete korralduse ümberkujundamiseks, võttes arvesse kasvavaid ootusi seoses innovatsiooni ja kliimanetraalsuse toetamisega.

4.9. Start-up ettevõtluse hoogustamine

361. Meetme 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ tegevuse 4.2.6 „Start-up ettevõtluse hoogustamine“ eesmärk on kasvuvaldkondade arendamiseks pakkuda teenuseid iduettevõtjate elukaarel ideaalgest kuni kasvuni, toetades sellega Eestile ja kogu maailmale väärtuslike ettevõtjate asutamist ja tegevuse esmast laiendamist Eestis.

362. Meetme tegevuse kogumaksumus on 7 000 000 eurot (EL-i toetus 7 000 000 eurot ehk 100% kogumaksumusest); väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga on 1 706 709 eurot (kohustustega kaetud (EL toetus) 6 097 402 eurot). Meetme tegevuse 4.2.6 raames toetatakse kolme erinevat tegevust abikõlblikkuse perioodi lõpuga 31.10.2023.

363. Toetusskeemi raames viiakse ellu järgmisi tegevusi:

- 1) Iduettevõtjate teadmiste ja oskuste arendamise terviklike arenguprogrammide elluviimine ning haridus,
- 2) Ärikiirendi teenuse hange,
- 3) Iduettevõtluseks sobiva start-up ökosüsteemi arendamine, sh iduettevõtlusega seonduvad regulatsioonid ja äriinglite toetamine.

364. Meetme tegevuse sihtgrupiks on iduettevõtlusest huvitatud inimesed või meeskonnad, kellel on idee või ärikontseptsioon; iduettevõtjad, kes vajavad oma ärikontseptsiooni süsteemseks edasi arendamiseks lisaks teadmistele ja kontaktidele ka kapitali; iduettevõtluse kasvatamisega otseselt seotud ökosüsteemi osalised, kes pakuvad iduettevõtjatele kontaktvõrgustikku ja kapitali nende varases arengufaasis (ärikiirendid, äriinglid). Meetme tegevuse väljundnäitajateks on

- „Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uute toodet või teenust“,
- „Abi saavate ettevõtete arv“.

365. Toetatud tegevuste osas on seatud ka kitsam, TAT-i spetsiifiline väljund- ja tulemusnäitaja, nt väljundindikaator „Potentsiaalsete ja tegutsevate iduettevõtjate arv“ ning tulemusnäitajaks „Ettevõtjate arv, kes kolm aastat pärast abi saamist on kaasanud rahvusvahelist kapitali rohkem kui 1 miljon eurot.“.

366. Järgnev analüüs põhineb dokumendianalüüsil (õigusaktid, õigusaktide seletuskirjad, ÜKP 2014-2020 seirearuanne jt). Läbi on viidud ka küsimustikud iduettevõtetele kui kasusaajatele, mille tulemusi on üldistatud kujul esitatud (kokku vastas 14 ettevõtet meetme tegevusest kasusaajana). Lisaks on viidud läbi fookusgrupi intervjuu poliitikakujundajatega ning intervjuu programmi elluviija, SA KredEx esindajatega.

4.9.1. Asjakohasuse analüüs

367. Meetme tegevus 4.2.6 toetuskeem on koostatud lähtuvalt ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 ning struktuurivahendite rakenduskava eesmärkidest ja prioriteetidest. Valdkondlikest arengukavadest panustab toetuskeem enim „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020“ eesmärkide saavutamisse – toetuskeem aitab otseselt kaasa ambitsioonikate äriideede juurdevoolu suurendamisele, ambitsioonikate ärimudelite rakendamisele, spin-off ettevõtjate tekkimisele ning ettevõtjate teadlikkuse kasvule. Toetuskeem aitab kaasa ka Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014-2020 „Teadmistepõhine Eesti“ eesmärkide saavutamisele – toetuskeem aitab kaasa suure lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamisele koostöös ülikoolidega ja TA asutustega, kommertsialiseerimise professionaalsuse suurendamisele, innovatsioonisüsteemi teiste osalistega – investorite, inkubaatorite, teadusparkide ja teistega – koostöö suurendamisele ning avaliku sektori rolli suurendamisele ettevõtjate poolsete uuenduste eestvedajana nutika spetsialiseerumise valdkondades.

368. Meetme tegevus 4.2.6 on seotud meetmes 4.2 „TA&I süsteemi kohaliku sotsiaalmajandusliku mõju suurendamine ja nutikas spetsialiseerumine kasvualade (IKT + tervis + ressursid) arendamiseks“ seatud eesmärkidega ning toetab nende saavutamist. Toetatavad tegevused aitavad saavutada meetme eesmärki, milleks on aidata kaasa Eesti majandusstruktuuri muutumisele teadmistemahukamaks, mis samas toimib ühiskonna huvides, ning toetada Eesti ettevõtjaid uuenduslike kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste pakkumisel. Kuigi esineb suhteliselt nõrk puutumus TA ja kõrgharidussüsteemiga, siis seos avaldub riigi juhtrollis suunata arendustegevusi (nt ökosüsteemi arendamiseks vajalike tegevuste elluviimine, sh turundustegevused, ökosüsteemi osaliste arendustegevused, innovatsiooniprojektid).

369. Lähtuvalt meetme tegevuse eesmärkidest ja toetatud tegevustest on väljundnäitajad – „Abi saavate ettevõtete arv“ ning „Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uut toodet või teenust“ – asjakohased. Kitsamalt ettevõtluse ja innovatsiooni toetamise vaates saab meetme tegevust lugeda asjakohaseks, kuna meetme tegevuse fookuses on iduettevõtluse hoogustamine ja turgudele innovaatiliste lahenduste toomine. Samuti kitsamalt meetme tegevuse TAT-i põhised väljund- ja tulemusnäitaja katavad ära toetatavad tegevused ja startup ettevõtluse hoogustamise eesmärgid.

370. Meetme tegevuse 4.2.6 oodatavad väljundid, tulemused ja mõjud, ennekõike läbivatele teemadele nagu IKT ja ressursside tõhusama kasutuse edendamine, on omavahel üks-ühele ja loogiliselt seotud, nt paremate teadmistega tegutsevate iduettevõtjate arvu kasv soosib turu jaoks uudsete teenuste ja toodete väljaarendamist, mille läbi paranevad Eesti ettevõtete väljavaated, ennekõike NS kasvvaldkondades, äritegevuse ja toodete globaalseks kasvamisel.

371. Startup Estonia programmi fookust ja tegevusi on aastate jooksul kaasajastatud vastamaks hetkeolukorra vajadustele, mida ökosüsteemi arendamise egiidi all on tehtud. Ka riik keskvalitsuse ja ministeeriumide tasandil on näinud Startup Estonia programmi kui platvormi vajalikkust, mille peal käivitada, testida ja valideerida tegevusi või programme.

4.9.2. Tulemuslikkus ja mõju

372. Meetme tegevuse väljundnäitajate sihttasemed 2018. aastaks on saavutatud, abi saavate ettevõtete arvu osas ka 2023. a sihttase on seisuga 31.12.2018 saavutatud 85,5%-liselt. TAT-is seatud väljundindikaator - potentsiaalsete ja tegutsevate ettevõtjate arv – on täidetud 256%-liselt, mis mõneti näitab, et on keeruline prognoosida programmi mõju turule. Seda on möönnud ka programmi elluviija, et kuna tegemist ei ole ühe projektiga vaid n-ö agiilse katalüsaatoriga startup kogukonna arendamiseks, on ka programmi tulemusi ja mõju keeruline ette näha.

Tabel 29. Meetme tegevuse 4.2.6 väljundindikaatorid

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutatud 31.12.2018 seisuga
Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uute toodet või teenust	0	3	1
Abi saavate ettevõtete arv	600	3156	2709

373. Kuna Startup Estonia programm on teiste meetme 4.2 tegevustega võrreldes teistsuguse olemuse ja loogikaga, on programmi üheks mõjuks olnud startup sektori ja turu arendamine. Sisuliselt on võimaldanud programm iduettevõtjatele ligipääsu turgudele, kapitalile ning ennekõike tööjõule, sh välisspetsialistidele läbi startup viisa programmi, mida hinnatud üheks edulooks tänu vastavusele tööandjate kui ka töövõtjate ootustele ja vajadustele klienditeekonnast lähtuvalt. Nii startupide kui ka tugiorganisatsioonide poolt peetakse väga vajalikuks Startup Estonia pakutavaks teenuseks tugiorganisatsioonide tegevuse toetamist, sh kaasrahastamist, kuid ka ürituste korraldamist, startupide andmebaasi haldamist ja abimaterjalide pakkumist⁶⁴.

374. Peamine kasu Startup Estonia programmist iduettevõtjate jaoks on olemasolev ja toimiv ökosüsteem, kuhu võimalik pöörduda, väga lihtsasti leitav info, võimalus teha ennast nähtavaks, nt läbi startup andmebaasi, ning loodud head eeldused võrgustumiseks ja kontaktide loomiseks, mis on aidanud startup ettevõtetel leida nii koostööpartnereid kui ka kapitali. Startup Estonia programmi kaudu on arenenud kontaktid nii kohalike kui ka välismaiste ettevõtetega. Samuti on mitmed startup ettevõtted tänu antud meetmetevõrgustele alustanud oma toodete/teenuste eksportimist (nt Saksamaale, Tšehhi, Hollandisse, Taani), ehkki kõige vähem on olnud rahul välisurgudele minekul abi saamisega⁶⁵. Ilma programmita ei oleks tõenäoliselt ökosüsteemi kohta koondatud infot või ei toimuks sektori seiret.

⁶⁴ Civitta. 2018. Eesti startup ökosüsteemi osaliste rahulolu uuring. Civitta Eesti AS.

⁶⁵ Civitta. 2018. Eesti startup ökosüsteemi osaliste rahulolu uuring. Civitta Eesti AS.

375. Kuigi senine Startup Estonia programm ei ole omanud mõju iduettevõtjate koostööle TA asutustega või riigiasutustega, siis see on järgmise perioodi vaates üks aspekte, mida on plaanis adresseerida, sh TAIE strateegias ühe fookusena. Sellegipoolest tõdetakse, et TA asutustega koostööd pärssivaks teguriks on ühelt poolt osa iduettevõtjate vähene nõudlus TA asutuste teadmise järele ning teiselt poolt ebakindlus seoses TA asutuste väärtuspakkumise kvaliteediga. Näiteks NS rakendusuringute programmi laadse toetusmeetme puhul hinnatakse, et täiendav projekt ei anna oma pikkuse ja kaasneva bürokraatiaga iduettevõtjale eriti midagi juurde, eriti olukorras, kus 30%-lise omaosalusega saadud teadmine ei jää iduettevõttesse.

376. Programmi elluviimisega paralleelselt on edasikanduva mõjuna tekkinud huvi startup sektori vastu nii haruministeriumides kui ka linnades, seda ennekõike Tartu-Tallinn teljel, et tekitada piirkondlikud tõmbekeskused iduettevõtjatele läbi seire ning mainekujunduse väljapoole Eestit. Regionaalses plaanis ongi iduettevõtete areng väljapool tõmbekeskusi olnud mõjutatud pigem ökosüsteemist ja olemasolevatest eeldustest – ligipääsust teenustele, mentoritele, tööjõule jpm – kui Startup Estonia programmist. Valdavalt on startup ettevõtted koondunud Tallinna ja Tartu ümber, kuid ka Pärnusse turismisektori ja Viljandisse Cleveron AS-iga seonduvalt. Ainuke sihitud piirkond Startup Estonia programmis on Ida-Virumaa, kuid on olnud ka hankeid, kus pakkumise teinud ja hanke võitnud teenusepakkuja teeb koostööd kohalike organisatsioonidega erinevatest regioonidest.

4.9.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

377. Kuna TAT-is seatud väljundindikaator – potentsiaalsete ja tegutsevate ettevõtete arv – on täidetud 256%-liselt ning ka meetme tegevuse indikaator – abi saavate ettevõtete arv – on 2018. a seisuga täidetud 493%-liselt programmile eraldatud 7 mln euroga, on eelarvelised vahendid piisavad eesmärkide ja sihtide saavutamiseks. Ka tegevuse elluviija on pidanud seniste tegevuste elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks eraldatud vahendeid piisavaks. Meetme tegevuse tõhusust on tõstnud omakorda asjaolu, et erinevalt paljudest teistest meetme tegevustest, kus toetatavad tegevused on fikseeritud, on Startup Estonia programmi puhul tagatud paindlikkus ning võimalus katsetada või refokuseeruda uutele suundadele või valdkondadele, nt startup viisa, mis viidi sisse hiljem, kuigi algses tegevuskavas seda ei olnud. Sellele vaatamata on ootused suurema vabaduse järele eelarves ja sisutegevustes muutuste tegemiseks.

378. Meetme tegevus 4.2.6 omab hõlbustavat efekti teiste meetme tegevuste rakendamisel ning loob teiste meetme tegevustega sünergia. Startup ettevõtluse hoogustamisele suunatud tegevused aitavad kaasa VKEde suuremale orienteeritusele kasvule ja ekspordile ehk meetme 5.1 eesmärgi „kasvatada ettevõtjate ambitsioonikust, loovust, üldist ettevõtlikkust, sh. positiivset hoiakut ettevõtlusega alustamiseks, jätkusuutlike alustavate ettevõtjate hulka ning tegutsevate ettevõtjate majandustulemusi ja Eesti kui sihtkoha konkurentsivõimelisust ja atraktiivsust“ saavutamisele. Meetmete tegevuste üksteise täiendamine avaldub läbi ettevõtlusteadlikkuse tõstmisele suunatud tegevuste, mis aitavad kaasa iduettevõtjate tekkimisele ja rahvusvahelistumisele.

379. Startup toetuskeem toetab meetme tegevuste 4.2.3 „Nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine“ ja 4.2.4 „Riigi rahastatavad koostööstruktuurid (näiteks klastritele ja tehnoloogiaarenduskeskustele)“ elluviimist, kuna iduettevõtjad on ühed potentsiaalsed

koostööpartnerid, kes läbi nutika spetsialiseerumise valdkonna koostöostruktuuride või rakendusuringute võivad hakata ühiseid arendus- ja turundustegevusi teostama (nt ühe suurima eelarvega NS rakendusuringute tellija on jagamismajanduse iduettevõtte Bolt). Lisaks võimendab toetuskeem meetme tegevuse 4.2.5 „Nõudluspoole poliitika (riik innovaatiliste lahenduste tellijana)” elluviimist, kuna iduettevõtjad toovad turule uusi innovaatilisi tooteid ja teenuseid, mille loomisele riik saab innovaatiliste lahenduste tellijana kaasa aidata, ning toetab meetme tegevust 4.2.2 „Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvualdkondades”, kuna iduettevõtjad on ühed potentsiaalsed erialastipendiumite saajad. Start-up toetuskeemil esineb seos ka meetme tegevuse 4.4.2-ga (Teadusarendus tegevuse osak), hõlbustades tehnoloogimajakatel ettevõtetel tooteid testida ja intellektuaalomandi küsimusi lahendada. Toetuskeem on seotud meetmega 5.2 „Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine”, mis teeb ettevõtjatele kättesaadavamaks ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapitali, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust. Toetuskeemi üks tegevus tekitab juurde iduettevõtjaid, kes võiksid oma äriprojekti realiseerimiseks riskikapitali kaasata. Tegevuse elluviija on tõdenud, et NS raamistikus on üritatud välistada dubleerimist ning Startup Estonia programmi raames ei ole võetud arendamiseks kasvualdkonda või nišši, mis muude toetusmeetmega ja tegevustega kaetud, nt tervishoiutehnoloogia, mille osas on Tehnolopolis vastav suund olemas ja ka klasteri tasandil valdkond kaetud.

380. Viimaks on kokkupuude meetmega 5.3 (ennekõike 5.3.1 ja 5.3.2 ehk „Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine” ja „Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine”), kus nii meetme tegevused 4.2.6 kui ka 5.3.1 ja 5.3.2 on fokuseeritud iduettevõtluse ökosüsteemi arendamisele (ühisosaks ettevõtlusinkubatsiooni teenuse pakkumine koos ärikiirendite rakendamisega). Meetme tegevused võimendavad üksteist, kuna eristuvad rõhuasetuste poolest fookustes ja toetatavates tegevustes, nt investeerimiskapitali kaasamine ja pakkumine vs. nõustamine jm pehmed tegevused ärikiirendites või inkubaatorites. Samuti on loomemajanduse edendamise tegevused väga loomevaldkonna kesksed, võrreldes meetme tegevusega 4.2.6, mis on laiema skoobiga.

4.9.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

381. Programmi eesmärk on olnud arendada välja ökosüsteem, mis oleks jätkusuutlik ning mis senisel kujul ei vajaks järgmises perioodis toetamist. Programm on disainitud selliselt, et tegevused, mida ellu viiakse, antakse mingil hetkel üle turuosalistele. Saab täheldada, et ökosüsteemi arendamise algusfaasi tegevusi, mis Startup Estonia programmi algusaastatel olid SA KredEx vastutada, viivad ellu nüüdseks tugioorganisatsioonid ise. Ajapikku on Startup Estonia programm liikunud majasisestelt omategevustelt koordineerivasse rolli, viinud teenuste osutamise turule, sh uute teenuste piloteerimise läbi hangete või koostööprojektide, ning muutunud nõ katusorganisatsiooniks startup ettevõtetele. Teisisõnu on fookus viimaste aastate jooksul nihkunud startup ettevõtete toetamiselt neile osutatud teenuste kaudu⁶⁶ tugioorganisatsioonide võimekuste ning võrgustumise arendamisele, mistõttu vajab ka tulevikuperspektiivis programm kohandumist. Näiteks võiks *start-up* kogukonnaliikmete hinnangul

⁶⁶ Näiteks välisüritustel osalemisega seonduvate logistikakulude katmine, mida tehakse siiani, ent arendustegevust ei toetata.

ürituste korraldamine jääda pigem tugiorganisatsioonide ülesandeks ning Startup Estonia roll võiks olla eelkõige osapoolte kokku viimine, seda mitte ainult tugiorganisatsioonide, vaid ka startupide ja tugiorganisatsioonide vahel⁶⁷. Programmi elluvijate hinnangul ongi tulevikuvaates küsimuseks, millised konkreetsemad programmi nišid või tegevused saaks edaspidi üle anda erasektorile. Osa tegevusi ja nišše on erasektor juba üle võtnud, nt rohetehnoloogia valdkonna arendamine toimub eraldi organisatsioonis Cleantech ForEst. Sarnaselt võib minna täna arendatava haridus- ja kübertehnoloogia valdkonnaga.

382. Startup Estonia programmi jätkusuutlikkus on aina enam seatud sõltuvusse ka tegevusvaldkondade teemastamisest, seda ühest küljest NS raamistiku poolt mõjutatuna, kuid teiselt poolt ka haruministeeriumide poolsest tellimusest ühe või teise valdkonnaga tegeleda, nt rohetehnoloogia, mida toetab Keskkonnaministeerium, või haridustehnoloogia, mille taga seisnud Haridus- ja Teadusministeerium. Intervjuu käigus rõhutati ka koostööd Siseministeeriumiga startup viisa käivitamisel. Siinkohal ongi ootused ministeeriumide poolse huvi tekkeks luua koostöös Startup Estonia programmiga fookuseeritud teenuseid valdkondlikele iduettevõtjatele läbi tegevussuunaliste või inkubatsioonimeetmete, mis on seni puudunud.

383. Startup Estonia programmi elluvijal on tõdenud, et eelarve vähendamise korral on keeruline ambitsioonikamaid eesmärke saavutada, mis on uues strateegias seatud, ning suure tõenäosusega tuleks ka loobuda uutest kavandatavatest või olemasolevatest tegevustest.

4.9.5. Rakendussüsteemi analüüs

384. Startup Estonia programmi õnnestumisse on kaasa aidanud hea koostöö MKM-i kui RA-ga ning ministeeriumi usaldus teostatavate tegevuste vajalikkuse ja asjakohasuse osas. Niisamuti on väljundindikaatorite seadmine senisel kujul, mis ei ole ranges sõltuvuses toetusmeetme loogika spetsiifikast, võimaldanud tegevusi muuta. Samas on rakendussüsteemi osas küsitavusi tekitanud vajadus EAS-i kui rakendusüksuse ning SA KredEx-i kui elluvijal eraldamise järele. Halduskoormuse ja tegevuste dubleerimise vähendamiseks võiks need ühendada ühe sihtasutuse alla. Ka Civitta poolt läbiviidud uuringus⁶⁸ on ilmnenu, et startup kogukonnaliikmed ei ole aru saanud, miks EAS ja Startup Estonia eraldiseisvalt tegutsevad. Täna sel päeval koheldakse Startup Estonia programmi elluvijat kui ettevõtjat, keda kontrollitakse ja kes peab esitama aruandlust sarnaselt äriühingust toetuse saajaga, mida ei nähta mõistlikuna – toimub topelt-kontroll ehk ühelt SA KredEx poolt organisatsioonide üle, kes saavad programmist rahastatud, ning teisalt EAS-i poolt Startup Estonia programmi elluviimise üle.

385. Erinevate sotsiaalsete gruppide olukorda Startup Estonia programmis ei ole otseselt arvestatud ega ka programmi mõju neile seiratud, kuigi kaardistatakse mitmekesisuse aspekti sektori analüüsid, nt meeste ja naiste osakaalu töötajate ja asutajate seas, hariduslikku tausta, vanuse astmeid ja rahvuslikku koosseisu.

⁶⁷ Civitta. 2018. Eesti startup ökosüsteemi osaliste rahulolu uuring. Civitta Eesti AS.

⁶⁸ Civitta. 2018. Eesti startup ökosüsteemi osaliste rahulolu uuring. Civitta Eesti AS.

4.9.6. Tulevikuvaade

386. Ökosüsteemi arendamisel ei nähta vajadust rahalise toetuse järele grantide näol või muus formaadis. Üldjoontes nähakse vajadust nihutada rõhuasetusi sektori seirele – kitsaskohtade, trendide, valdkondade arengute kaardistusele. Startup ettevõtete ootused seoses Startup Estonia programmiga seonduvad huvide esindamisega nii siseriiklikul kui ka rahvusvahelisel areenil, et oleks katusorganisatsioon, kes tegeleks teadlikkuse tõstmisega sektori kitsaskohtadest. Programm positsioneeriks ennast puudujääkide (nt laiemad regulatiivsed küsimused või puudulikud sisulised programmid, mida tugioorganisatsioonid saaksid ellu viia) väljatoomisele läbiviidavate uuringute pinnalt, kuid nendega tegelemine jääks erasektori pärusmaaks. Üheks võimaluseks on luua nõuandev koda nagu on e-residentsuse programmil.

387. Tuleviku perspektiivis seonduvad startup kogukonna konkreetsemad ootused vajadusega tegeleda järelkasvuga alates lasteaia tasemest kuni üliõpilasteni välja neile startup mõtteviisi tutvustamise ja oskuste õpetamisega. Oluliseks on peetud ka fookuse nihutamist nn hõbemajandusele, mis teenindab peamiselt vanemaealisi ja kus ka tööd saavad eakad inimesed (50+) läbi ümberõppe, et siseneda startup sektorisse. Järgmise programmiperioodi osas on huvi viia programmi sisse ka regionaalne mõõde⁶⁹, et kogukonna organisatsioone oleks erinevates kohtades, kes edendaks startup mõtteviisi ja pakuks tugiteenuseid kohalikul tasandil. Nende väljakutsetega tegelemine võib tähendada mh rahalist toetust sõlmküsimuste lahendamiseks tegelevatele organisatsioonidele ning pilootide läbiviimiseks.

388. Laiemas plaanis nähakse uue perioodi valguses väljakutsena seda, kuidas sõnastada ja seada uutele või muudetud toetusmeetmetele väljundindikaatorid, mis võimaldavad paindlikkust tegevuste osas.

4.10. Arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused

389. Meetme 4.4 „Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevusele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks“ tegevuse 4.4.1 „Arenguvajaduste väljaselgitamine ja ettevõtete arendustegevused eesmärgiks⁷⁰ on ettevõtja pikaajalisel strateegilisel planeerimisel põhineva rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine ja ettevõtja üleminek senisest kõrgemat lisandväärtust loovatele tegevustele ja sellega kaasnev majandustulemuste paranemine. Meetme tegevuse raames on kolm erinevat toetusprogrammi:

- 1) ettevõtte arenguprogrammi toetusmeede,

⁶⁹ Civitta. 2018. Eesti startup ökosüsteemi osaliste rahulolu uuring. Civitta Eesti AS.

⁷⁰ Ettevõtte arenguprogrammi toetusmeede. RT I, 24.04.2018, 6; Tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu toetuse andmise tingimused ja kord. RT I, 09.02.2016.

- 2) tugiteenus- ja arenduskeskuse investeeringutoetus,
- 3) tööstusettevõtja tootearenduse toetus. Kuna kolmas alategevus jõustus alates 27.05.2019, st väljaspool hindamisperioodi, siis see toetus siinse hindamise alla ei kuulu.

390. Meetme tegevuse eelarve on 85 000 000 eurot. Väljamakstud abikõlblikud kulud on 2018. aasta lõpu seisuga 11 638 391 eurot ja võetud kohustused 35 802 901 eurot.⁷¹

391. Ettevõtte arenguprogrammi sihtgrupiks on määruse kohaselt vähemalt 3 aastat tegutsenud 8 või enama töötajaga tööstusettevõtte või samadele nõuetele vastav teenindusettevõtte, mis panustab nutika spetsialiseerumise kasvualdkondadesse, ning mis:

- 1) on teeninud arenguplaani elluviimisele eelneval majandusaastal ekspordi müügitulu või
- 2) on kasvanud arenguplaani elluviimisele vahetult eelneva kolme majandusaasta jooksul müügitulu keskmiselt vähemalt 5% iga majandusaasta kohta.

392. Seega on arenguprogrammi sihtgrupiks ettevõtted, kel on eeldatavat võimekust arenguplaanis kavandatavaid muutusi ellu viia, kuid kelle sisemised ressursid ei ole tegevuste elluviimiseks piisavad. Ettevõtte arenguprogramm on suunatud ettevõtja pikaajalise arengustrateegia ettevalmistamisele ja elluviimisele, pakkudes n-ö tervikpaketti ettevõtte vajalike muudatuste eelduste kaardistamisest arenguplaani väljatöötamise (konsultatsioonid ja diagnostika) ning realiseerimiseni (rahaline toetus). Arenguplaani elluviimisel on ettevõttel võimalik kasutada erinevaid teenuseid, kuid käesolevas hindamises keskendutakse vaid EASi poolt väljastatavale ettevõtte arenguprogrammi toetusele ettevõtte arenguprogrammi toetusmeetme määruse tähenduses.

393. Tugiteenus- ja arenduskeskuse toetuse sihtgrupiks on määruse kohaselt Eestis registreeritud rahvusvahelisse kontserni kuuluv ettevõtja, kelle tegevus on suunatud tugiteenuse pakkumisele või kes täidab kontsernis arendustegevuse funktsiooni, kelle kontserni konsolideeritud käive oli taotluse esitamisele vahetult eelneval majandusaastal vähemalt 100 miljonit eurot (nõue on määruse muutusega alandatud 25 miljonile eurole alates 3. dets. 2018, st hindamisperioodi lõpus).

394. 4.4.1 tegevuste analüüs tugineb dokumendianalüüsile, toetusesaajatega läbiviidud kvalitatiivsete poolstruktureeritud intervjuude (7 intervjuud) ja rakendusüksuse esindajatega läbiviidud ekspertintervjuude (gruupintervjuu 5 osalejaga) temaatilisele analüüsile, toetusesaajate seas läbiviidud veebiküsitlusele (33 vastajat) ja toetusesaajate ettevõtete kvantitatiivsele analüüsile. Toetusesaajate kvalitatiivsete intervjuude puhul on tegemist sihtvalimiga, mille eesmärgiks on tagada erinevate kogemustega ettevõtete esindatus valimis. Toetusesaajatest on valimisse kaasatud varieeruva suuruse, tegevusvaldkonna, vanuse ja asukohaga ning erineva varasema ettevõtlustoetuste taotlemise kogemusega ettevõtted.

4.10.1. Asjakohasuse analüüs

395. Meetme 4.4.1 tegevus on välja arendatud lähtuvalt struktuurivahendite rakenduskava eesmärkidest ja prioriteetidest ja panustab Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014-2020“ eesmärgi täitmisele: Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid. Ettevõtja arenguprogrammi loomise vajadus

⁷¹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014-2020 rakenduskava, 2018. aasta seirearuanne.

ja eesmärk on fikseeritud ka Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014-2020, alameesmärgi „Eesti ettevõtteid toodavad efektiivselt ning ressursisäästlikult kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid“ täitmise meetmena.

396. Meetme tegevused on otseselt seotud konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ eesmärkidega luua eeldused erasektori TA-tegevuse mahtude ja innovatsiooni suurenemiseks; tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu toetus on otseselt seotud eesmärgiga luua sobiv keskkond suurema lisandväärtusega sektoritesse suunatud otseste välisinvesteeringute Eestisse toomiseks. Tegevused toetavad Eesti TAI strateegias 2014-2020 määratletud alaeesmärki „TA toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides“, toetades ettevõtteid suure lisandväärtusega toodete ja teenuste arendamisel koostöös ülikoolide ja TA asutustega, pöörates tähelepanu lisandväärtuse suurendamisele ka traditsioonilistes majandussektorites.

397. Ettevõtte arenguprogrammi toetuse puhul eristatakse projekti tasandil nõudeid erineva suurusega ettevõtetele. Suurettevõtetele on toetuse osakaal projekti abikõlblike kulude kogumaksumusest kõige madalam (25%); 2018 viidi ettevõtte arenguprogrammi tingimustesse muutused, et soodustada olulise majandusliku mõjuga ettevõtetele programmis osalemist, milleks rakendatakse ettevõtjatele, kelle plaanitud aastane müügitulu on arenguplaani elluviimise järgselt 20 mln € või enam, madalama protsendiga kasvueesmärgi, kuna varasemad kõrgemad nõuded suurettevõtetele olid suuresti realiseerimatud. Suurettevõtete aktiivsemat osalust programmis on peetud oluliseks eeldusega, et suure majandusliku mõjuga ettevõtte arenguhüppel on Eesti majandusele suurem mõju⁷². 35% taotluse koondhindest moodustab hinnang projekti mõjule meetme ja arenguplaani eesmärkide saavutamisele, seega oluline osa projekti hinnangust on suunatud meetme eesmärkide saavutamisele.

398. Tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu toetus on suunatud välisosalusega ettevõtetele, tugiteenuskeskustega alustamisele ja nende edasiarendamisele kõrgemat lisandväärtust pakkuvateks arenduskeskusteks. Projekti tasandil on oluline osa projekti hinnangust suunatud meetme eesmärkide saavutamise hindamisele (55% taotluse koondhindest). Lisaks on määrusega antud eelistus projektidele, mille raames kas tehakse TA-alast koostööd kutse-, rakenduskõrg- või ülikoolidega või mis kuuluvad nutika spetsialiseerumise kasvualadesse. Kehtestatud on soodsamad tingimused väljaspool Tallinna linnapiirkonda tegutsevatele ettevõtetele ja puudega töötajate töölevõtmise puhul.

399. Ettevõtte arenguprogrammi väljundnäitajad on järgmised: toetus peab panustama vähemalt ühte järgmisesse meetme tegevuse väljundnäitaja saavutamisse: 1) toetatud ettevõtjate arv; 2) erainvesteeringute maht, mis on kooskõlas riigi toetusega innovatsiooni või TA tegevuse projektidele; 3) toetatud ettevõtjate arv, kes on tutvustanud turu jaoks uut toodet või teenust või toetatud ettevõtjate arv, kes on tutvustanud ettevõtja jaoks uut toodet või teenust. Väljundnäitajaid on korrigeeritud 2018, eelnevalt oli nõutud projekti panustamine igasse nimetatud väljundnäitajasse, kuid reaalselt projektitegevuste puhul ei osutunud see ettevõtete jaoks enamasti võimalikuks⁷³. Projekti tasandil

⁷² Ettevõtte arenguprogrammi toetusmeede. Määruse seletuskiri. 06.04.2018.

⁷³ Ettevõtte arenguprogrammi toetusmeede. Määruse seletuskiri. 06.04.2018.

eeldatakse ettevõttelt tulemusena müügitulu ja lisandväärtuse kasvu vähemalt 10% enam vastava sektori keskmisest; suurettevõtete puhul 5% kasvu.

400. Nimetatud kasvukohustuse määr on üsna kõrge ja võib teataval määral vähendada ettevõtete riskivalmidust projekti edutõenäosuse nimel. Intervjuu- ja küsitlusandmed näitavad, et toetusesaajad peavad tulemusnäitajaid kõrgeks ja potentsiaalselt ebakindlust tekitavaks, eriti kui projekti elluviimise käigus ilmneb ootamatuid ja ettevõttest mitteolenevaid takistusi (nt halveneb majanduskontekst sihtturgudel vms). Rakendusüksusel on kaalutusõigus projekti tulemuslikkuse hindamisel, kuid kõik ettevõtted ei ole sellega kursis või ei ole see ettevõtja seisukohalt piisavalt kindlust pakkuv. Kuivõrd toetusesaajate hulk on seni olnud ootuspärane (vt alaptk 4.10.2), siis võib nõudeid tegevuse eesmärkidest lähtuvalt pidada siiski asjakohaseks.

401. Tugiteenus- ja arenduskeskuste investeringutoetuse puhul on väljundnäitajateks: 1) toetatud ettevõtjate arv ja 2) toetatud ettevõtjate arv, kes on tutvustanud ettevõtja jaoks uut toodet või teenust. Ettevõttelt kui toetuse saajalt eeldati algselt tulemusena minimaalselt 20 täistööajaga ja vastava maakonna vähemalt 1,5-kordse keskmise brutokuupalgaga töötaja lisandumist. 2018. a lõpus vastavaid nõudeid leevendati ja kehtivad nõuded on 5 töötaja lisandumine, 1,25-kordse maakonna keskmise brutokuupalgaga.

402. Meetme määrusega peavad tegevused panustama järgmistesse tulemusnäitajatesse: müügitulu kas uutest või oluliselt muudetud toodetest või teenustest ja ettevõtte arenguprogrammi puhul lisaks eelpoolnimetatule ka erasektori TA tegevuse kulutuste osakaal.

403. Dokumendianalüüsi põhjal hinnates on tegevuste tulemus- ja väljundnäitajad omavahel loogiliselt seotud. Kuna meede on suunatud pikaajaliste strateegiate toetamisele, avaldub tegevuste mõju pikema aja jooksul, kuid projektide tasandi valikukriteeriumitest lähtuvalt on väljundid, tulemused ja mõjud loogiliselt seotud. Ettevõtte arenguprogrammi puhul hinnatakse projekti tasandil toetuse tulemuslikkust alates arenguplaani elluviimise kolmandast aastast kuni selle elluviimise lõpetamisele järgneval kahel majandusaastal, seega esimesed programmis osalenud ettevõtted (alustanud 2016) jõuavad hinnanguliselt toetuse kasutamise tulemuslikkuse hindamise faasi alles 2021.

Tabel 30. Meetme tegevuse 4.4.1 alategevuste seotus üldiste eesmärkidega

Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 4.4.1 eesmärgiga	Seotus Konkurentsivõime kava, „Teadmistepõhine Eesti“, ettevõtluse kasvustrateegia ja Tööstuspoliitika rohelise raamatuga
Ettevõtte arenguprogramm	Ettevõtja ambitsioonika arenguplaani elluviimise kaasabil: 1) ettevõtja uue ja senisest kõrgemat lisandväärtust loova ärimudeli rakendamine; 2) ettevõtja uue ja senisest kõrgema lisandväärtusega toote, teenuse või tehnoloogia väljaarendamine ja turule viimine; 3) ettevõtja uue ja senisest kõrgema lisandväärtusega toote või teenusega seotud protsesside, sealhulgas	Jah, arenguprogrammi läbimine toetab ettevõtetel luua oma tegevuses kõrgemat lisandväärtust, kasvada ja muutuda rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisemaks.	Jah, kõigis dokumentides on üheks keskseks eesmärgiks, et Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid, sh nii tööstussektoris kui nutika

Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 4.4.1 eesmärgiga	Seotus Konkurentsivõime kava, „Teadmistepõhine Eesti“, ettevõtluse kasvustrateegia ja Tööstuspoliitika rohelise raamatuga
	personaliarendus-, müügi- ja turundus-, tootmis- ning teenindusprotsesside arendamine ja rakendamine.		spetsialiseerumise valdkondades
Tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu- toetus	Eestis alustava ja laieneva tugiteenus- ning arenduskeskuse tegevuse investeringute toetamise kaudu uue ja senisest kõrgema lisandväärtusega toote, teenuse ja tehnoloogia väljaarendamine ja tutvustamine ettevõtjale; välisotseinvesteringute kaasamine, et välisosalusega ettevõtja jõuaks kõrgemat lisaväärtust pakkuva majandustegevuseni.	Jah, tegevus toetab pikemaajaliste arenguplaanidega välisosalusega ettevõtete arengut, sh keerukamate äriefunktsioonide täitmisele üleminekut	

Allikas: autorite koostatud.

4.10.2. Tulemuslikkus ja mõju

404. Seisuga 31.detsember 2018 on meetme 4.4.1 raames rahalist toetust väljastatud 118 ettevõttele. Tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringute toetust on saanud 3 ettevõtet ning ettevõtte arenguprogrammi raames 115 ettevõtet (vt tabel 31), mis on vastavalt 30% ja 79% 2018 a sihttasemest.

405. Tegevuse käivitamise viivituste tõttu on väljundnäitajate saavutamine algselt toimunud plaanitud aeglasemalt (eriti tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu toetuse puhul), toetuste tingimuste kohandamise järgselt on rakendusüksuse hinnangul taotluste hulk ootuspärane ja võimaldab sihttasemete täitmist perioodi lõpuks.

Tabel 31. Meetme tegevuse 4.4.1 väljundnäitajad (tegevuse kogunäitajad, sulgudes tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringu toetuse väljundnäitajad sealhulgas)

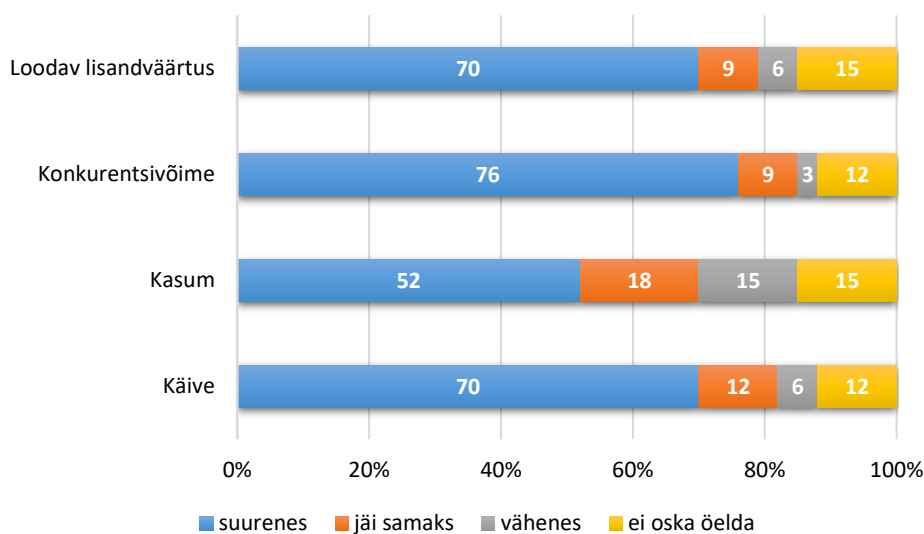
Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	31.12.2018 seis
Abi saavate ettevõtete arv kokku	150 (10)	356 (10)	118 (3)
Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud turu jaoks uut toodet või teenust		70	28
Toetatud ettevõtted, kes on tutvustanud ettevõtte jaoks uut toodet või teenust	(10)	88 (10)	126 (2)

Näitaja nimetus	Sihttase 2018	Sihttase 2023	31.12.2018 seis
Erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega TAI-alastele projektidele (mln €)	26,5	63,03	23,32

406. Ettevõtte arenguprogramm on suunatud arenguvõimelisematele ettevõtetele üle Eesti ja programmi tingimustes ei ole erinevatele sotsiaalsete gruppidele võrdsete tingimuste loomisele ja piirkondlikule tasandile eraldi tähelepanu pööratud. Rahastatud ettevõtteid iseloomustab paiknemine eelkõige Harju- ja Tartumaal. Arenguprogrammi määruse seletuskirja (2016) kohaselt on toetusmeetme sisseviimisel eeldatud, et vähemalt pooled sihtrühma ettevõtetest võiksid paikneda väljaspool Tallinat ja Harjumaad; seletuskirjast ei selgu vastava hinnangu aluseks olnud analüüsi meetoodika. Rakendusüksuse esindaja hinnangul peegeldab toetust saanud ettevõtete regionaalne jaotus Eesti ettevõtlusmaastiku tegelikkust ja sihtgruppi kuuluvate ettevõtete koondumist suurematesse keskustesse, muuhulgas ka ettevõtete arenguvalmidust ja -ambitsiooni hinnates.

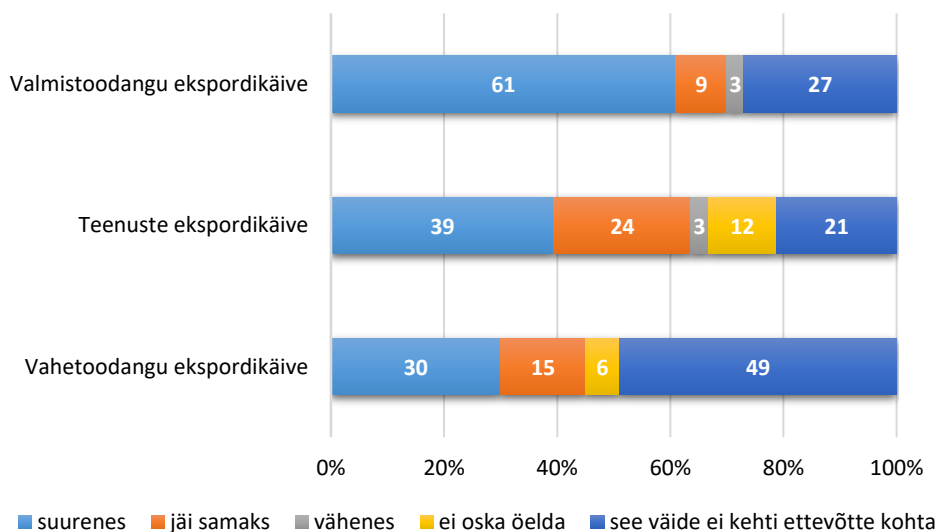
407. Tugiteenus- ja arenduskeskuste investeeringute toetuse taotlejatele on kehtestatud soodsamad tingimused väljaspool Tallinna linnapiirkonda tegutsevatele ettevõtetele ja puudega töötajate tölevõtmise puhul; samuti on eelistuseks projektide valikul sätestatud TA-alane koostöö ülikoolidega või rakenduskõrg- ja kutsekoolidega. Enne 2018 a lõppu toetust saanud 3 ettevõtet asuvad kõik Harjumaal. Ka rakendusüksuse hinnangul ei ole saadud toetuste puhul regionaalsed eritingimused toetuste taotlemisele ja saamisele mõju avaldanud, sihtgruppi kuuluvate ettevõtete ning neile sobiva tööjõu koondumise tõttu suurematesse keskustesse. Samuti ei ole toetusotsuste puhul osutunud oluliseks ettevõtte poolt planeeritud TA-alane koostöö.

408. Veebiküsitlusele vastanud (n=33) ettevõtte arenguprogrammist toetusesaajatest oli vaid 18% I projekt küsitluse hetkeks lõppenud, seetõttu on vastajate mõjuhinnangud olnud väga esialgsed ja tulenevalt valimi väiksusest on tulemuste üldistusvõime piiratud (vt allpool ka kvantitatiivset mõjuhinnangut). Siiski, nii küsitlustulemuste kui intervjuude põhjal saab tuua esile, et enamik vastajaid on ise hinnanud projekti juba tajutud või eeldatud mõju positiivseks (vt joonis 6). Küsitlusele vastanute hinnangul on toetuse kasutamine suurendanud/suurendamas eeskätt konkurentsivõimet, lisandväärtust ja käivet; ligikaudu poolte vastanute hinnangul on toetus suurendanud ka ettevõtte kasumit.

Joonis 6. Ettevõtte arenguprogrammi toetusesaajate hinnangud toetuse kasutamise tulemustele ettevõttes (n=33)

409. Veebiküsitlusele vastanud hindasid positiivselt toetuse mõju valmistoodangu ekspordikäibele (61%), mõnevõrra vähem teenuste ekspordikäibele ja vahetoodangu ekspordikäibele (vt joonis 7). 39% vastanutest alustas eksportimist uutele sihtturgudele.

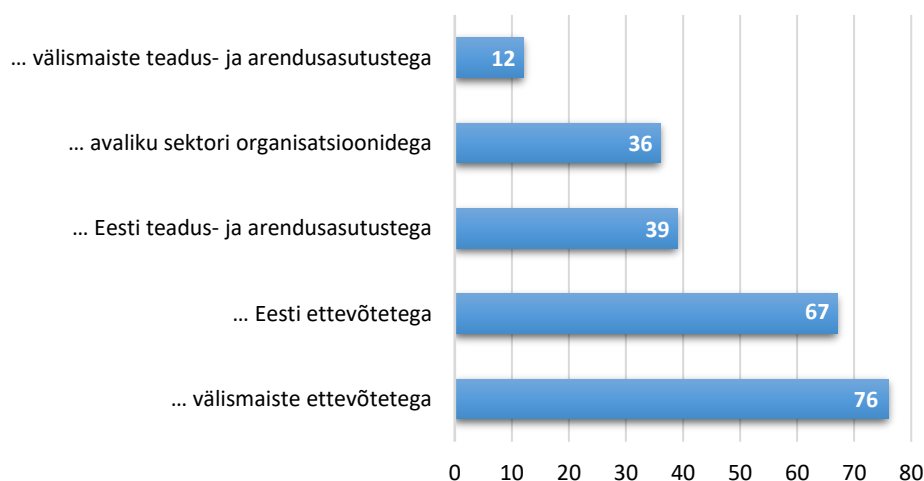
Joonis 7. Ettevõtte arenguprogrammi toetusesaajate hinnangud toetuse kasutamise mõjule ettevõtte ekspordikäibele (n=33)

410. 67% veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest hindab, et tänu ettevõtte arenguprogrammi toetusele kas alustati TA tegevusega või liiguti selles uuele tasandile. 52% vastanud ettevõtetest arendas toetuse TA tegevuse tulemusena välja uue toote, 24% uue teenuse. TA-tegevuse oluliseks väljundiks oli 46% vastanute jaoks ekspordikäibe suurendamine, 39% jaoks tootmise efektiivsemaks muutmine, 36% jaoks uuele sihtturule sisenemine ja veerandi vastanud ettevõtete (24%) jaoks riigisisese müügitulu suurendamine. Toetuse tulemusel on 55% küsitletud ettevõtetest hinnanud, et IKT

arendamine ettevõttes kasvatas toodete/teenuste kulutõhusust ning 46%, et jõuab tänu IKT arendamisele paremini klientideni.

411. Ettevõtte arenguprogrammi toetus on vastanute hinnangul aidanud kaasa koostöö tihenemisele eeskätt välismaiste ja Eesti ettevõtetega (vt joonis 8). Alla poole vastanute puhul tihenes koostöö Eesti teadus- ja arendusasutusega ja avaliku sektori organisatsioonidega. Vaid 12% puhul tihenes koostöö välismaise teadus- ja arendusasutusega. Intervjuude ning avatud vastuste põhjal hinnates on peamised põhjused väheseks koostööks välismaiste TA-partneritega seotud kontaktide ja info vähesusega, välismaiste TA partneritega koostööga seonduvate täiendavate kuludega (nt viibimine välismaal katsetuste ajal jms), millest kõik ei ole abikõlblikud; samuti sobivate ja juba koostöökogemusega TA partnerite olemasoluga Eestis.

Toetus aitas tihendada koostööd...

Joonis 8. Ettevõtte arenguprogrammi toetusesaajate hinnang toetuse mõjule koostööle erinevate partneritega, % vastanutest (n=33)

412. Küsitletud toetuse saajatest 75% hinnangul oleks toetatud tegevus ellu viidud ka ilma toetuseta, aga pigem väiksemas mahus ja hiljem või pikema aja jooksul. Arenguprogrammis osalemise võimalust hinnatakse kui katalüsaatorit, et planeeritud tegevused kiiremini ja ambitsioonikamalt ette võtta. Intervjueeritud ettevõtete hinnangul võib just ajastus ja arendustegevuse kiirus olla kriitilise tähendusega ettevõtte konkurentsieelise säilitamisel ja/või tõstmisel. Põhjustena, miks ilma toetuseta ei oleks tegevusi ette võetud, mainiti küsitluses vabade vastuste vormis eeskätt vajalike investeeringute liiga suurt mahukust ja seega riski ettevõtte jaoks. Ka tugiteenus- ja arenduskeskuse investeeringutoetuse puhul toodi intervjuudes esile toetuse poolt võimendatud arengukiirust ja digitaalsete lahenduste juurutamist, mis on tõstnud Tallinna keskuse positsiooni kogu kontsernis; samuti toetuse saamist kui olulist kaalukeelt, miks keskus just Tallinnasse teha.

413. Oma kogemuse põhjal soovitaks 88% küsitletutest teistel sarnastel ettevõtetel ettevõtte arenguprogrammi toetust taotleda. Nii veebiküsitluse lahtiste küsimuste vastustes kui intervjuumaterjalis võib eristada kahte tüüpi motivatsiooniga ja kogemusega ettevõtteid. Neist esimene tüüp hindab ettevõtte arenguprogrammis osalemist kui võimalust läbi mõelda ettevõtte ärimudel ja

võtta käsile ambitsioonikamad arenguideed, nõ välise pilgu abil ja konsultantide toel. Teine tüüp näeb programmi pigem kui sobivat finantseerimisvahendit juba olemasolevale arendusideele, arenguplaani koostamisel saadavat nõustamist on hinnatud pigem tehnilistest vajadustest lähtuvalt (dokumentatsiooni vastavus nõuetele) või ei ole nõustamise tase vastanud ettevõtte ootustele, sageli ettevõtte tegevusvaldkonna spetsiifika tõttu. See viitab ühelt poolt, et arenguprogramm pakub võimalusi erinevate vajadustega ja arengustaadiumis ettevõtetele; teisalt, et nõustamise faas seab väga kõrged nõudmised EASi-poolsele võimekusele erinevates valdkondades ühtlase tasemega nõustamist pakkuda, sh väliseid eksperte kaasates.

414. Kvantitatiivses mõjuhinnangus kasu saanud ettevõtetest üle 70% tegutsevad Harjumaal ning ligi 11% Tartumaal, ehk vaid alla viiendiku kasusaajatest asuvad väljaspool linnastunud Harju- ja Tartumaad. Üle 72% kasusaajatest on töötleva tööstuse ettevõtted. Kasusaanud ettevõtete töötajate arvu kumulatiivne kasvumäär toetusperioodil ületas statistiliselt olulisel määral ning märkimisväärses ulatuses (ligi 8 korda) kontrollgrupi ettevõtete vastavat keskväärtust. Kumulatiivse kasvumäära keskväärtuste erinevus oli kasusaajate ja kontrollgrupi ettevõtete vahel statistiliselt oluline ka varade tootluses, kuid seda valdavalt seoses suurte kasumlikkuse erinevustega kitsamate ettevõttegruppide lõikes, ehk mitte ühtlaselt jaotuse üleselt. Eeskätt eristuvad kasusaajad kontrollgrupist kõrgema kasumlikkusega ettevõtete segmendis. Kvantitatiivsed näitajad ei anna tunnistust toetuste (lühiajalisest) mõjust tööjõu tootlikkusele, ehk kasusaanud ettevõtete tööjõu tootlikkuse kasv nii lisandväärtuse, käibe kui kasumi lõikes ei erine kontrollgrupi vastavast vaatlusperioodi kasvunäitajast. Antud tulemus on suuresti ootuspärane, kuna meetme eesmärk on pikaajalise kasvustrateegia toetamine, mis tõstab esmajärgus investeringuid tootmisvõimsustesse ja inimvarasse, millele järgneb mõju tootlikkusele, kuid seda arvestatava viitajaga. Kuna valdav osa kasusaajatest tegutsevad (enamasti) välisurgudele ja –konkurentsile suunatud töötlevas tööstuses, siis on mõju tootlikkusele tugevalt seotud (ettevõtte poolt mittekontrollitava) välisnõudlusega. Kokkuvõttes saab meetmetegevuse tulemuslikkust hõivele ja inimressursside kasvule hinnata oluliseks, seevastu lühiajaline mõju tööjõu tootlikkusele puudub. Eeldades, et täiendav inimressurss on kaasatud strateegilise väärtuskasvu tõstmise eesmärkidel, siis on oodata toetuste positiivset mõju tootlikkusele lähema 3–5 aasta perspektiivis.

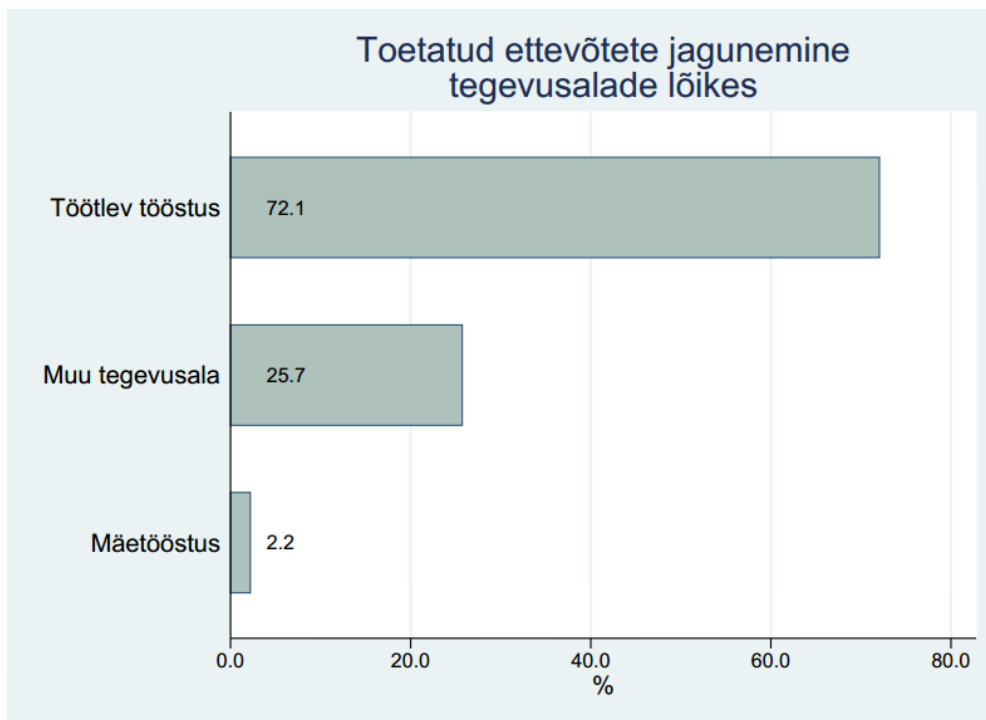
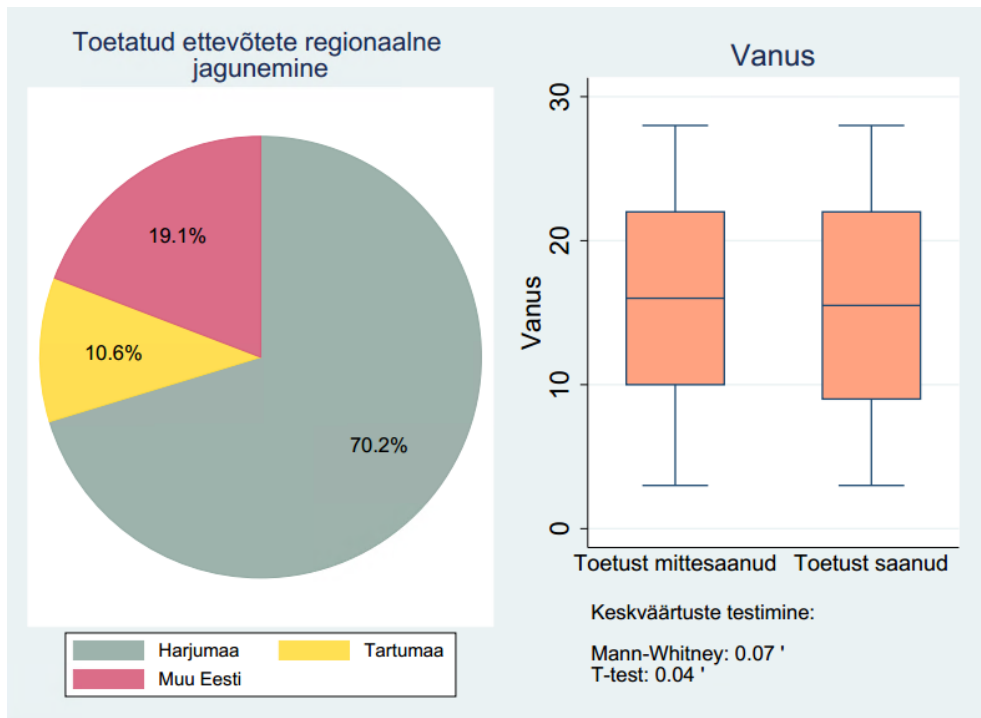
Tabel 32. Kvantitatiivse mõjuhinnangu toetus- ja kontrollgrupi kirjeldav statistika

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundnäitajad	Lisandväärtus töötaja kohta, tuh EUR	117	164,15	153,45	1371	104,35	87,74	-7,19	0,00	***
	Käive töötaja kohta, tuh EUR	136	130,20	139,45	1371	83,89	82,77	-7,26	0,00	***
	Töötajate arv, aasta muut %	136	0,16	0,64	1371	0,06	0,30	-3,61	0,00	***
	Ekspordi indikaator	136	0,79	0,41	1371	0,43	0,50	-7,95	0,00	***
	Ekspordi intensiivsus, %	136	0,69	0,45	1371	0,38	0,47	-7,77	0,00	***
	Varade tootlus, %	136	0,05	0,23	1371	0,07	0,14	0,91	0,36	
	Käibevara koguvarast, %	136	0,56	0,23	1371	0,59	0,24	1,68	0,09	*
Omakapital koguvarast, %	136	0,55	0,24	1371	0,58	0,25	1,83	0,07	*	
Sobitamise rändnäitajad	Ettevõtte küpsus	136	0,22	0,42	1371	0,20	0,40	-0,49	0,62	
	Ettevõtte suurusindikaator	136	0,86	0,35	1371	0,81	0,39	-1,49	0,14	
	Harjumaal indikaator	136	0,67	0,47	1371	0,52	0,50	-3,39	0,00	***
	Tartumaa indikaator	136	0,12	0,32	1371	0,13	0,34	0,47	0,64	

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundvõrandi näitajad	Kapitali intensiivsus	136	28,10	42,89	1371	21,28	30,57	-1,46	0,14	
	Eelneva toetusperioodi toetused	136	0,74	0,44	1371	0,21	0,40	-13,54	0,00	***
	Nutikas spetsialiseerumine	136	0,35	0,48	1371	0,18	0,39	-4,56	0,00	***
	Vanus	136	15,60	7,14	1371	15,62	6,82	0,07	0,94	
	Töötajate arv	136	62,02	115,68	1371	26,78	32,34	-5,77	0,00	***
	Käive, tuh EUR	136	8464,07	24831,27	1371	2287,34	3655,28	-8,97	0,00	***
	Keskmine palk töötaja kohta kuus	114	1390,78	497,84	1371	953,37	379,89	-9,88	0,00	***
	Puhaskasum, tuh EUR	136	431,83	1440,90	1371	123,70	292,73	-4,52	0,00	***
	Raha ja raha ekvivalendid, tuh EUR	135	392,44	1624,70	1371	187,10	456,21	-0,78	0,44	
	Immateriaalse vara intensiivsus	136	0,09	0,18	1371	0,00	0,02	-15,63	0,00	***
	Eksporditulu töötaja kohta, tuh EUR	136	796,42	1136,04	1371	299,13	636,51	-8,74	0,00	***
	Välisomandi indikaatoritunnus	136	0,10	0,31	1371	0,15	0,36	1,55	0,12	
	EAS YTD kohalikud toetused, tuh EUR	136	15,12	54,70	1371	0,58	4,55	-8,17	0,00	***
	Teistest tegevustest toetatud	136	0,95	0,22	1371	0,00	0,00	-37,70	0,00	***
	Rohkem kui üks toetus	136	0,13	0,34	1371	0,00	0,00	-13,55	0,00	***
Tegevusala indikaatoritunnused	B- Mäetööstus	136	0,02	0,15	1371	0,03	0,18			
	C- Töötlev tööstus	136	0,72	0,45	1371	0,97	0,18			
	D- Elektrienergia, gaasi, ...	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	E- Veevarustus; kanalis....	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	F- Ehitus	136	0,02	0,15	1371	0,00	0,00			
	G- Hulgi- ja jaekaubandus;	136	0,04	0,19	1371	0,00	0,00			
	H- Veonudus ja laonudus	136	0,01	0,09	1371	0,00	0,00			
	I- Majutus ja toitlustus	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	J- Info ja side	136	0,13	0,34	1371	0,00	0,00			
	K- Finants- ja kindlustus	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	L- Kinnisvaraala tegevus	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	M- Kutse-, teadus- ja	136	0,04	0,21	1371	0,00	0,00			
	N- Haldus- ja abitegevus	136	0,02	0,12	1371	0,00	0,00			
	O- Avalik haldus ja	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	P- Haridus	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	Q- Tervishoid ja sots...	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
	R- Kunst, meelelahutus ja	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00			
S- Muud teenindavad	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00				
T- Kodumajapidamiste	136	0,00	0,00	1371	0,00	0,00				

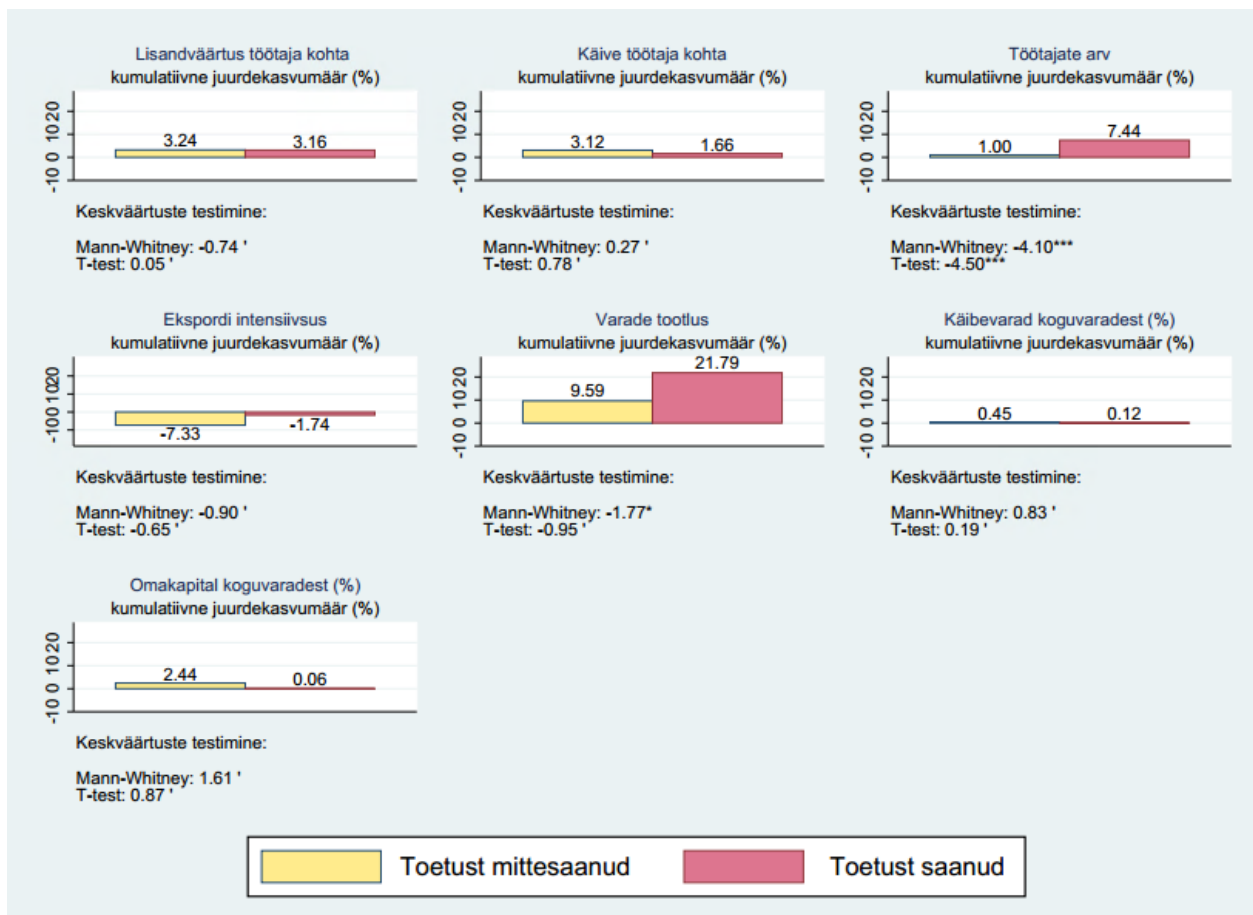
Kommentaariid: Keskvaartuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.

Kommentaariid: Vanuse keskväärtuste testimine on läbi viidud kasutades Mann-Whitney U-testi(ülemine) ja T-testi (alumine). Vanuse keskväärtuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.1, ' p-väärtus>0.1.

Joonis 9. *Toetatud ja kontrollgrupi ettevõtete asukoha ja vanuse jaotus ning toetatud ettevõtte tegevusala lõikes*

Kommentaariid: Mann-Whitney testi puhul toodud z statistiku ja t-testi puhul t statistiku väärtused. Statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p-väärtus < 0.01, ** p-väärtus < 0.05, * p-väärtus < 0.1, ' p-väärtus > 0.1.

Joonis 10. Arenguvajaduste välja selgitamise ja ettevõtete arendustegevuste meetme tegevusest kasu saanud ettevõtete väljundnäitajate kumulatiivsete juurdekasvumäärade võrdlus abikõlbliku kontrollgrupiga

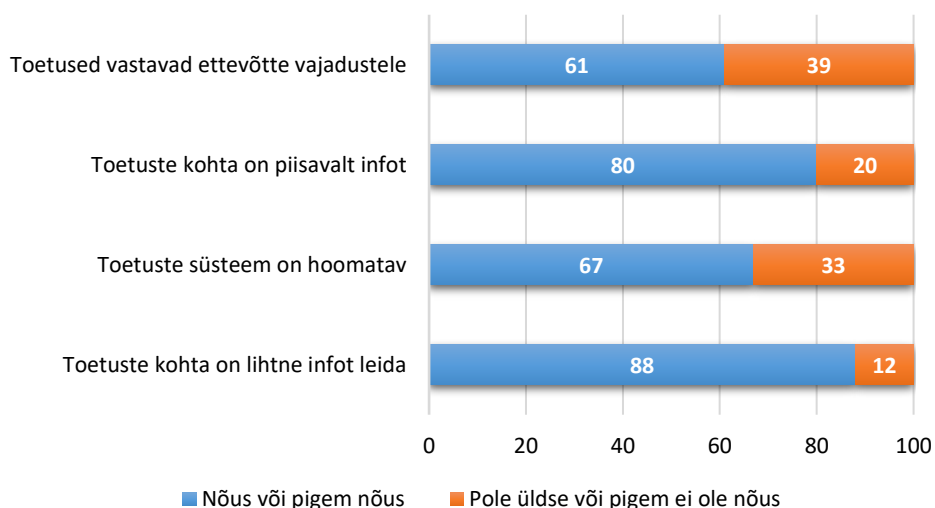
4.10.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

415. Küsitlusele vastanud toetusesaajatest pidas 67% eraldatud toetussummat piisavaks eesmärkide saavutamiseks, 27% ei olnud sellega nõus. Eesmärkide saavutamise piirangutena nimetati lahtise vastustena: abikõlblike kulude määratluse piiratust ja/või mitesobivust projekti/valdkonna jaoks; arendustööde ettearvamatust, mistõttu vajadused protsessi käigus on muutunud; omafinantseeringu suurust. Omafinantseeringu määra pidas liiga kõrgeks 18% vastanutest (52% hindas sobivaks), ning seda nimetati ka ühe põhjusena, mis arenguprogrammis osalemist võib takistada. Nii intervjuueeritud kui küsitlusele vastanud toetusesaajatest suurete võtted on tajutud piiranguna esile toonud vähese tähtsusega abi piirmäära.

416. 55% hindas toetuse kasutamiseks ettenähtud aega sobivaks. Liiga lühikeseks pidas seda 36% vastanutest. Põhjustena toodi nii intervjuudes kui küsitluses avatud vastustena välja arendusprotsessi planeerimise ettearvamatust; sõltuvust koostööpartnerite tegevusest või emafirmast (nt otsuste aeglus

kontsernis); raskusi tööturul vajalike kompetentsidega spetsialistide leidmisel; keskmise suurusega ettevõtte puhul (inim)ressursi piiratust, mis ootamatute põhitegevusega seotud vajaduste puhul võib ettevõtte võimekust projektiga tegeleda oluliselt mõjutada.

417. Kolmandik küsitlusele vastanud toetusesaajatest ei pea toetuste süsteemi ettevõtja jaoks hoomatavaks (vt joonis 11). 39% ei ole nõus väitega, et toetused vastavad ettevõtte vajadustele, 20% ei pea kättesaadavat infot piisavaks ning 12% peab toetusi puudutava info leidmist keeruliseks. Kuna tegemist on toetust saanud ettevõtetega ja seega võiks eeldada, et see grupp on ettevõtete hulgas teistest informeeritum, siis on antud hinnangud pigem oodatust madalamad. Sama järel dust toetavad ka intervjuuandmed: ettevõtete positsioonilt ei ole toetuste süsteemis orienteerumine lihtne, nii tingimuste ja nõuete rohkuse, killustatud informatsiooni, vähemal määral ka tingimuste mitmeti tõlgendatavuse tõttu, kohati ka rakendusüksuse siseselt. Abi toetuste süsteemis sobivate võimaluste leidmiseks on intervjuueeritud ettevõtted saanud EAS-i kliendihaldurilt, kuid ootuseks on terviklik ja hõlpsalt hoomatav infosüsteem, et ettevõtte saaks ka iseseisvalt endale sobivate tingimustega toetuste kohta informatsiooni hankida.

Joonis 11. Ettevõtte arenguprogrammi toetusesaajate hinnangud ettevõtlustoetuse süsteemile, % vastanutest (n=33)

418. Küsitletud ettevõtetest on 67% saanud toetust ka teistest meetmetest või programmidest, sh ka varasematel rahastusperioodidel.

419. Ettevõtte arenguprogramm on oma olemuselt „terviklahendus“, mille käigus valminud ettevõtte arenguplaanile vastavalt leitakse koos kliendihalduriga sobivad finantseerimisallikad plaani realiseerimise toetamiseks, sh kasutatakse nii ettevõtte arenguprogrammi toetust kui erinevaid teisi toetusi kui vajadusel ka eraturu võimalusi. Seega potentsiaalsed kokkupuutepunktid on olemas enamiku ettevõtetele suunatud toetustega (sh nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondadele suunatud toetused). Positiivset vastasmõju võib eeldada ka piirkondlikku konkurentsivõimet soodustavat meetmetega, et vähendada regionaalseid erisusi ettevõtete valmisolekus ettevõtte arenguprogrammiga liituda.

4.10.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

420. 42% küsitletud toetusesaajatest on pärast toetuse kasutamise lõppemist arendanud edasi toetuse abil tehtud TA tegevust. Veidi üle poolte (52%) on jätkanud omavahenditega toetuse objektiks olnu arendamist, 15% laenu abil ja 12% uue toetuse abil. Kuna uuritud toetusesaajatest enamik hindab tegevuse toetussüsteeme kui võimalust jõuda ettevõttega uuele arengutasemele, võib toetatud tegevusi hinnata jätkusuutlikuks. Ka kvantitatiivne mõjuanalüüs (vt ptk 4.10.2) viitab oodatavale toetuste positiivse mõju avaldumisele või jätkumisele järgnevatel aastatel perspektiivis.

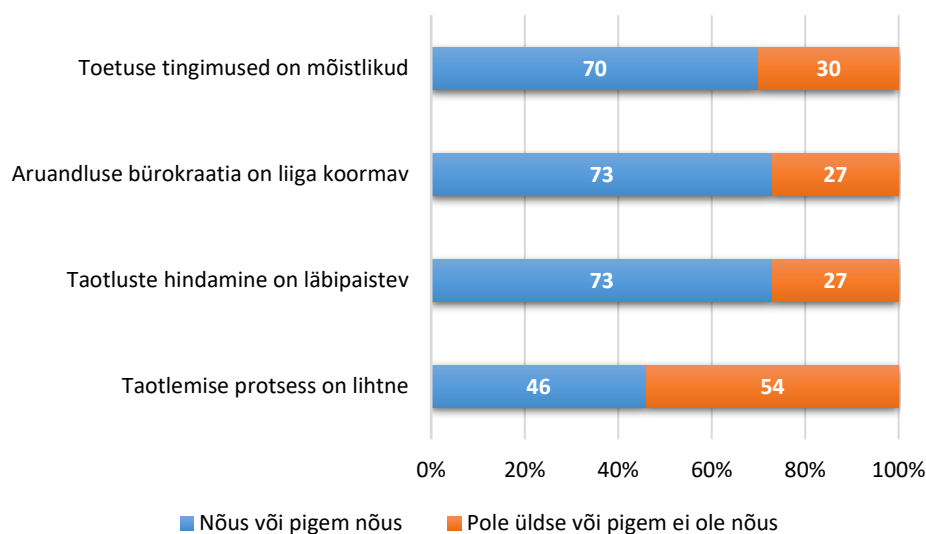
421. Intervjueeritud toetusesaajate hinnangul väheneb toetuste kadumise puhul Eesti ettevõtete konkurentsivõime välisurgudel ja võimalused uuele väärtusloome tasandile liikuda. Seetõttu peetakse oluliseks, et struktuurifondide vähenevad ressursid asenduksid muude avaliku sektori toetustega. Samuti viitab intervjuumaterjal (sh rakendusüksuse hinnang) tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringutoetuse olulisusele vastavate keskuste rajamiseks Eestis välisinvesteeringute toel.

4.10.5. Rakendussüsteemi analüüs

422. Intervjueeritud toetusesaajate kogemused EASi-poolse nõustamise ja kliendihaldurite tegevusega on erinevad. Kuivõrd need toetusesaajad sisenesid ettevõtte arenguprogrammi ja/või tugiteenus- ja arenduskeskuse investeringutoetuse programmi selle algaastatel, võib selline kogemus olla tingitud programmi käivitamisega seotud asjaoludest. Esile toodi kohatist haldurite suurt töökoormust, mille tõttu ettevõtted hindasid saadud teenuse taset ebaühtlaseks, eriti seoses keerukamate valdkonnaspetsiifiliste küsimustega ja määruste tõlgendamise osas (nt abikõlblikkuse piirid).

423. Vaatamata eelpoolmainitule on intervjueeritud ettevõtete üldhinnang EASiga suhtlemisele siiski positiivne ja rakendusüksuse tegevusi ja tehnoloogilisi arendusi kliendikesksema teenuse suunas hinnatakse.

424. Nagu on näha, hindab veidi alla poolte (46%) vastanutest taotlemise protsessi lihtsaks (joonis 12) ning ligi kolmveerand (73%) vastanutest peab aruandluse bürokraatiat liiga koormavaks (sh 40% „nõus“ ja 33% „pigem nõus“), mis on üsna kõrgeks näitajaks. Toetuse tingimusi peavad 70% vastanutest mõistlikeks ning 73% hindamist läbipaistvaks.

Joonis 12. Ettevõtte arenguprogrammi toetusesaajate hinnangud taotlus- ja aruandlusprotsessile (n=33)

425. Aruandluskoormusest tulenevate probleemidena toodi intervjuudes ja ankeetküsitlusele antud avatud vastustes esile aruandluse liigset detailsust eelarvete osas ning abikõlbulike kulude kohatist erinevat tõlgendamist rakendusüksuse sees (nt ettevõtte kliendihalduri vahetumisel protsessi käigus), mis tekitab täiendavaid läbirääkimisvajadusi aruandlusprotsessis. Samuti ei ole toetusesaajatest ettevõtted alati õigeaegselt teadvustanud vajadust projekti elluviimise käigus tekkinud muudatusi koheselt rakendusüksusega kooskõlastada, seetõttu on töö- ja ajamahukamaks osutunud hilisem aruandlus. Ettevõtete ootuseks on taotlusvormide detailsuse vähendamine ja suurem paindlikkus projektiperioodi jooksul projekti asjaolude muutuste osas (nt väheolulisemate eelarvemuutuste aktsepteerimine ilma täiendava kooskõlastamise vajaduseta), et ettevõtete aruandluskoormust vähendada; tuleks kaaluda võimalusi sedalaadi muutusteks aruandlussüsteemis.

426. Samuti osutati korduvate kontrollide ja tagasisidestamisega kaasnevale lisakoormusele ettevõtetele (sh käesolev hindamine), millega ettevõtte ei ole osanud arvestada. Tasuks kaaluda võimalusi, et toetussüsteemi tagasisidestamise ootused riigi ja rakendusüksuse poolt oleks selgemini kommunikeeritud juba toetuse taotlemise ja/või lõpparuande esitamise protsessis.

427. Intervjuumaterjali põhjal võib järeldada, et ettevõtte varasem kogemus toetustega on olnud toetuse saamise ja kasutamise edukuse jaoks oluline mitmes mõttes, eriti ettevõtte arenguprogrammi taolise kompleksse ja ambitsioonikate eesmärkidega toetusskeemi puhul. Ettevõtte peab edukaks taotlemiseks ja projekti läbiviimiseks suutma arvestada projekti mõjudega ettevõttele mitmel tasandil (sh vajadus tegevuste planeerimisel projekti/taotluse tingimustega arvestada, ajagraafikus püsida, dokumentatsiooni koguda, aruandlust vormistada jne). Varasem kogemus toetab ka programmi tingimuste paremat mõistmist ja nendega konservatiivselt arvestamist taotlusprotsessis. Oluline on siinkohal see, et taotluse koostamise, projektijuhtimise ja aruandlusega seonduvad lisaülesanded ettevõtte igapäevases töös ei muutuks toetussüsteemi sisenemise või toetuse eduka kasutamise barjääriks (ka tunnetuslikult, ettevõtte poolt) ja et ettevõtte oleks protsessis toetatud stabiilse rakendussüsteemi poolt.

428. Intervjuumaterjal viitab, et informatsioon toetustest on toetusesaajateni jõudnud kas EASi kliendihalduri või eraturu konsultantide kaudu. On ka iseseisvalt toetusvõimalusi otsinud ja EASi poole pöördunud ettevõtteid. Võimalike takistustena toetuste taotlemisel tuleb hindamise käigus kasutatud andmete põhjal ettevõtte arenguprogrammi puhul esile: heidutav kõrge tulemusnäitajate nõue; ressursinõudlik arenguplaani koostamise ja projektitaotluste/-aruandluse protsess, mis eeldab ettevõttelt vastavat valmisolekut; vähene ettevõtte ambitsioon (rahulolu antud hetke tegevusmudeliga); ebakindlus programmi tingimustele vastamise osas.

4.10.6. Tulevikuvaade

429. Toetust saanud ettevõtete esindajatega läbiviidud intervjuude põhjal saab öelda, et ettevõtete positsioonilt ei ole toetuste süsteemis orienteerumine lihtne, nii tingimuste ja nõuete rohkuse, killustatud informatsiooni, vähemal määral ka tingimuste mitmeti tõlgendatavuse tõttu. Abi toetuste süsteemis sobivate võimaluste leidmiseks on intervjuueeritud ettevõtted saanud EASi kliendihaldurilt, kuid ootuseks on terviklik ja hõlpsalt hoomatav infosüsteem, et ettevõtte saaks ka iseseisvalt endale sobivate tingimustega toetuste kohta informatsiooni hankida.

430. Toetuse taotlemist eelistatakse ka tulevikus pideva protsessina (61%), mitte taotlusvoorudena, seda eelkõige suurema paindlikkuse tõttu. Pidev protsess võimaldab ettevõttel esitada taotlus endale sobival ajahetkel. TA tegevuste puhul eelistab 64% vastanutest toetust tagastamatu toetuse vormis (33% ei osanud eelistust öelda), mitte laenu või käendusena; TA tegevusega seotud kõrgemate riskide tõttu. Nii ettevõtete vajadustest kui ka antud toetusprogrammide eesmärkidest lähtuvalt on ka tulevikus mõistlik jätkata 4.4.1 tüüpi toetuste puhul pideva taotlusprotsessi ja tagastamatu toetuse vormis.

431. Ankeetküsitluse ja intervjuude põhjal on ettevõtete vajaduseks toetuste süsteemi osas jätkuv tugi ettevõtluskontaktide loomisel, sh välismaal (nt eraldi messitoetuste võimalus). Tööstusettevõtted on innovaatiliste toodete ja teenuste väljatöötamisega seotud probleemidena toonud esile suuremahuliste investeringute vajadust seadmetesse, seda ka tarkvaraliste lahendustega või näiteks projekteerimisvaldkonnas tegutsevate ettevõtete puhul, kus riistvara vajab pidevalt uuendamist ja on väga ressursimahukas tegevus ja ületab praeguste toetustingimuste piiri.

4.11. Teadusarenduse tegevuse osak

432. Meetme 4.4 „Ettevõtja arenguplaani toetusmeede ettevõtete arendus- ja eksporditegevusele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks“ tegevuse 4.4.2 „Teadusarenduse tegevuse osak“ eesmärgiks on meetme määruse kohaselt⁷⁴ osaku tüüpi toetuskeemi abil Eesti väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate konkurentsivõime suurendamine läbi eelduste loomise uuenduslike ja kõrgema lisandväärtusega toodete, teenuste ja tehnoloogiate väljatöötamiseks. Eesmärk saavutatakse

⁷⁴ Innovatsiooni- ja arendusosaku toetuse andmise tingimused ja kord. RT I, 13.11.2015, 3 <https://www.riigiteataja.ee/akt/113112015003>.

teadmiste- ja tehnoloogiasiidre, intellektuaalomandi kaitse alase võimekuse kasvu ning koostöö tihendamise kaudu teadus- ja arendusasutustega ning nõustamise ja insenertehnilisi teenuseid pakkuvate ettevõtjatega, sealhulgas eeluuringuid ning tootmis- ja tehnoloogiaalast nõustamist pakkuvate asutustega.

433. Meetme tegevuse raames on sihtgrupil, VKE-del, võimalik taotleda kahte erinevat ühekordset sihtotstarbelist toetust. Innovatsiooniosaku eesmärgiks on toetada esmakordsete kontaktide loomist toetuse saaja ja innovatsiooniteenuse pakkuja vahel; arendusosaku eesmärgiks on toetada jätkukoostööd toetuse saaja ja innovatsiooniteenuse pakkuja vahel ning võimaldada VKE-l saada oma uuendusliku idee teostatavuse ja tasuvuse kohta igakülgset rakendatavat teavet. Tegemist on kaheastmelise toetusskeemiga, kus arendusosaku taotlemine võib, kuid ei pruugi (ei ole kohustuslik) olla ettevõtte jaoks innovatsiooniosaku projekti edasiarendus.⁷⁵

434. Meetme tegevuse eelarve on 10 000 000 eurot. Väljamakstud abikõlblikud kulud on 2018 lõpu seisuga 3 433 090 eurot ja võetud kohustused 4 337 213 eurot.⁷⁶

435. 4.4.2 tegevuste analüüs tugineb dokumendianalüüsile; toetusesaajatega läbiviidud kvalitatiivsete poolstruktureeritud intervjuude (6 intervjuud) ning rakendusüksuse esindajatega läbiviidud ekspertintervjuude (gruupiintervjuu 5 osalejaga ja individuaalintervjuu) temaatilisele analüüsile; veebipõhisele toetusesaajate ankeetküsitlusele (n=103) ja toetusesaajate ettevõtete kvantitatiivsele mõjuanalüüsile.

436. Toetusesaajate kvalitatiivsete intervjuude puhul on tegemist sihtvalimisega, mille eesmärgiks on tagada erinevate kogemustega ettevõtete esindatus valimis. Perioodi alguspoole (2016–2017) ja hindamise perioodil aktiivselt tegutsevatest toetusesaajatest ettevõtetest on valimisse kaasatud varieeruva suuruse, tegevusvaldkonna, vanuse ja asukohaga ning erineva varasema ettevõtlustoetuste taotlemise kogemusega toetusesaajad.

437. Ankeetküsitlusele vastas 103 osakutoetuse saanud ettevõtet, neist 74% (n=76) innovatsiooniosaku, 22% (n=23) arendusosaku ja 4% (n=4) mõlemat osakutoetust saanud ettevõtet. 76% (n=78) vastanute puhul oli projekt lõppenud, 24% puhul pooleli. Järgevalt on osakutoetust saanud ettevõtteid analüüsitud ühiselt, kui ei ole nimetatud teisiti.

4.11.1. Asjakohasuse analüüs

438. Meetme 4.4.2 tegevus on välja arendatud lähtuvalt struktuurivahendite rakenduskava eesmärkidest ja prioriteetidest ja panustab Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmistepõhine Eesti 2014-2020“ ning Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014-2020 eesmärgi täitmisele: Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid; pakkudes võimalust nii varasema kogemusega kui juba innovatsiooniga tegelevale ettevõttele võimalust oma ideid ja koostööd TA-teenuse pakkujaga testida.

⁷⁵ Innovatsiooni- ja arendusosaku toetuse andmise tingimused ja kord. Seletuskiri.

⁷⁶ Ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014-2020 rakenduskava. 2018. aasta seirearuanne, lisa.

439. Meetme tegevused on otseselt seotud konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ eesmärkidega luua eeldused erasektori TA-tegevuse mahtude ja innovatsiooni suurenemiseks.

440. Osaku tüüpi toetuse peamine eesmärk on stimuleerida koostööd VKEde ja TAI teenuste pakkujate vahel, mis panustab eesmärki toetada Eesti ettevõtteid kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste väljaarendamisel. Kaheosalist osakute skeemi rakendatakse käesoleval toetusperioodil esmakordselt, lähtudes varasematest kogemustest ja analüüsides. Kuna varasemal perioodil kasutatud üheastmelise innovatsioonitoetuse puhul jäi ettevõtte koostöö TA asutustega lühiajaliseks ja mõju ettevõtete majandusnäitajatele lühiperioodil ei avaldunud, on EASi ja MKMi poolt välja töötatud jätkukoostöö ergutav innovatsiooniosaku teine aste – arendusosak.⁷⁷ Mõlemal osakutüübil on omafinantseeringu nõue, kuid ülesehituselt on osakud mõeldud eelkõige, et toetada ettevõtte esmast sisenemist innovatsiooni- ja arendustegevusse.

441. Tegevuse määruse kohaselt on innovatsiooni- ja arendusosakute toetuste väljundnäitajateks 1) erainvesteeringud koos riigi toetustega innovatsiooni või TA tegevuse projektidesse; 2) abi saanud ettevõtjate arv. Meetme määrusega on sätestatud tegevuste tulemusnäitajad järgmiselt: 1) erasektori TA tegevuse osakaal (% SKT-st) ja 2) omavahel innovatsioonialast koostööd teinud ülikoolide ja ettevõtjate osakaal kõigi küsitletud ettevõtjate hulgas⁷⁸. Määruse rakendamise tulemusena on eeldatud esmakordset ja jätkukoostööd teinud ettevõtjate ja innovatsiooniteenuste pakkujate arvu kasvu, mis peaks viima ettevõtjate teadmiste- ja tehnoloogiaalase võimekuse kasvuni. Dokumendianalüüsi põhjal hinnatuna on väljund- ja tulemusnäitajad meetme tegevuse eesmärkidega üldiselt kooskõlas, kuigi väljundnäitajatele iseloomulikult jäävad kirjeldavale tasandile, nagu nt toetatud ja koostööd teinud ettevõtete arv, ja ka tulemusnäitajad ei võimalda otseselt hinnata, kuidas toetatud koostöö Eesti VKE-de konkurentsivõime suurendamist toetab.

Tabel 33. Meetme tegevuse 4.4.2 alategevuste seotus üldiste eesmärkidega

Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 4.4.2 eesmärgiga	Seotus Konkurentsivõime kava, „Teadmiste-põhine Eesti“, ettevõtluse kasvustrateegia ja Tööstuspoliitika roheline raamatuga
Innovatsiooni-osak	Toetada esmakordsete kontaktide loomist toetuse saaja ja innovatsiooniteenuse pakkuja vahel.	Jah, VKE-de konkurentsivõime suurendamine läbi eelduste loomise uuenduslike ja kõrgema lisandväärtusega toodete, teenuste ja tehnoloogiate väljatöötamiseks.	Jah, kõigis dokumentides on üheks keskseks eesmärgiks, et Eesti ettevõtted pakuvad uuenduslikke kõrge lisandväärtusega tooteid; tegevus loob selleks ettevõttes eeldused esmaste TA-teenusepakkujaga koostöökogemuste ja ideede
Arendusosak	Toetada jätkukoostööd toetuse saaja ja innovatsiooniteenuse pakkuja vahel; idee		

⁷⁷ Määruse seletuskiri

⁷⁸ Innovatsiooni- ja arendusosaku toetuse andmise tingimused ja kord. RT I, 13.11.2015, 3 <https://www.riigiteataja.ee/akt/113112015003>. Toetuse tulemusnäitajad on määruse seletuskirjas mõnevõrra teisiti määratletud

Alategevused	Eesmärk	Seotus meetme 4.4.2 eesmärgiga	Seotus Konkurentsivõime kava, „Teadmiste-põhine Eesti“, ettevõtluse kasvustrateegia ja Tööstuspoliitika rohelise raamatuga
	rakendatavuse teostatavuse selgitamine.		rakendatavuse esmase selgitamise kaudu.

Allikas: autorite koostatud.

442. Ka varasemad analüüsid on näidanud, et innovatsiooniosaku lühiperioodi mõju ei ole laiaulatuslik ja ettevõtte majandusnäitajates enamasti muutused lühiperioodil ei kajastu⁷⁹, samas, kuna osakute eesmärk on luua eeldused esmaseks kokkupuutepunktiks ja ideede testimiseks, siis nende laiemat mõju ettevõtete innovatsioonitegevusele on arvandmetega keeruline mõõta, seda enam, et innovatsioonitegevus on aeganõudev ja kõrge riskiga. Ka negatiivne tulemus idee arendatavuse kohta võib olla oluline projekti tulemus ja omandatud koostöökogemus võib luua eeldused edukaks toimimiseks teistes olukordades ja teiste partneritega. Seda kinnitavad ka käesoleva hindamise raames intervjueritud ettevõtete kogemused ja EAS-i ekspertintervjuud.

443. Hindamises osalenud toetusesaajatest ettevõtted on üldiselt hinnanud IO ja AO vajalikeks innovatsiooni- ja arendustegevust toetavateks meetmeteks VKEdele. Veebiküsitluse avatud küsimustele antud vastuste ja intervjuumaterjali põhjal saab esile tuua järgmisi ettevõtete jaoks olulisemaid probleeme:

444. Piiranguks on liiga väikesed toetussummad, eriti innovatsiooniosak, mis mõjutab võimalike tegevuste ulatust.

445. Võimalike koostööpartnerite ring on toetuse tingimustes rangelt piiritletud ja seetõttu võib spetsiifilisema tegevusala puhul partneri leidmine olla keeruline. Praeguseid kvaliteedinõudeid tehnilise teenuse osutajatele võivad sõltuvalt valdkonnast olla ka võimatu täita (nt kutsetunnistuste nõue IT-valdkonnas).

446. Piiranguna tajutakse ka kolme sõltumatu pakkuja poolt koostatud hinnapakkumise nõuet juhul, kui tehingu summa käibemaksuta ületab 5000 eurot. Sobivate pakkujate leidmine võib keeruline olla spetsiifilise tegevusvaldkonna ja/või, teadmiste puudumise tõttu võimalike partnerite kohta; seda võib raskendada tehnoloogiline „rajasõltuvus“ (olemas teatud tootja tarkvaralised süsteemid, mida on soov edasi arendada, mis kitsendab võimalike koostööpakkujate ringi). On esile toodud, et sõltumatu pakkuja nõue võib olla piiravaks ülikoolist väljakasvanud teaduspõhiste ettevõtete puhul (nt ülikooli labori kasutamise võimalus juhul, kui ettevõtte töötajad on samaaegselt ka ülikooli töötajateks).

447. Intervjuumaterjal osutab ka, et partneri formaalne vastavus nõuetele ei taga veel koostöö sujuvust ettevõtja ja TA-partneri vahel. On teada, et interdistsiplinaarne ja valdkondade-ülene koostöö partnerite vahel eeldab ühist „keelt“ ja usaldust partnerite vahel, mis kujuneb eelkõige ajas, varasemate koostöökogemuste kaudu. Kaheastmeline osakusüsteem on selles mõttes toetavam meede kui

⁷⁹ Määruse seletuskiri; Järvpõld ja Niilits (2018) Innovatsiooniosakute toetusmeede. Tallinn: MKM ja EAS (materjal tehtud kättesaadavaks EASi poolt)

varasem ühekordne osak. Samas, kui toetuskeemi eesmärgiks on jätkuvate koostöösuhete soodustamine (mitte ühekordsed tellimustööd nt intellektuaalomandi osas), vajaks ettevõtte suuremat paindlikkust ja vabadust partnerite valikuks.

448. Rakendusüksuse poolt on teadaolevalt toetussummade suuruse, aktsepteeritud koostööpartnerite määratluse ja kolme hinnapakumise nõudega seotud probleeme teadvustatud ning tegeletakse muutuste kavandamisega.

4.11.2. Tulemuslikkus ja mõju

449. Meetme tegevuse väljundnäitajate 2018 sihttase on saavutatud näitaja „erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega innovatsiooni või teadus- ja arendustegevuse alastele projektidele“ osas. 2018 aasta lõpuks on abi saanud ettevõtteid 440, mis on suurem 2018 sihttasemeks planeeritust (285). 2023 aasta sihttaseme täitmist (850 toetatud ettevõtet) võib hinnata realistlikuks.

Tabel 34. Teadusarendustegevuse osaku väljundnäitajad

	Sihttase (2018)	Sihttase (2023)	Praegune olukord (2018)
Erainvesteeringud kooskõlas riigi toetustega innovatsiooni või teadus- ja arendustegevuse alastele projektidele (mln €)	1,4 mln	3,3 mln	1,47 mln
Abi saanud ettevõtjate arv (kokku)	285	850	440

450. Veebiküsitlusele vastanud toetusesaajatest ligi pooled (46%) nimetasid, et on toetuse abil töötanud juba välja uue toote, mis osaku-tüüpi toetuse eesmärke ja lühikest hindamisperioodi arvestades on positiivne hinnang (samas tuleb arvestada valimi piiratud üldistusvõimega). 19% kõigist vastanutest hindab oma uut toodet unikaalseks maailmas, 17% unikaalseks ettevõtte turupiirkonnas ja 9% unikaalseks vaid ettevõtte jaoks. 15% vastanud ettevõtetest töötas välja uue teenuse. 72% (sh peaaegu kõik AO saajatest) veebiküsitlusele vastanutest on hinnanud osaku mõju ettevõtte konkurentsivõimele positiivselt.

451. Ettevõtte poolt antud selgitustes mõjuhinnangutele eristuvad järgmisi teemasid (temaatiliselt koondatud lahtiste vastuste ja intervjuude põhjal):

452. Osaku kasutamine on ettevõtte jaoks vähendanud TA tegevustega seotud riske: toetus andis vajaliku tõuke arendustegevused kohe ette võtta ning arendusidee potentsiaali esmaselt testida. Osakute (eriti IO) abil on tehtud ka tegevusi, mis ei olnud niivõrd uuenduslikud, kuid vajalikud tänase turupositsiooni ja olemasolevate lepingute säilitamiseks (nt toodete sertifitseerimine).

453. Rõhutati innovatsiooni- ja arendusperioodi pikkust, mis teeb lühiperioodi mõjude hindamise keeruliseks. Osakute kasutamine on sageli esmaseks väikesemahuliseks katseks arenguideo testimisel, mis võib osutada oluliseks eelduseks edasiseks arenguhüppeks, kuid mille tulemuslikkus selgub siiski

pikema perioodi jooksul. Projektiga seotud kogukulud võivad, eeskätt väikeettevõtte puhul, majanduslikku seisu lühiperioodil ka halvendada, mistõttu on samuti oluline mõjude hindamine pikemas ajaperspektiivis.

454. Osakute kasutamise mõju hindamise keerukust ettevõtja jaoks suurendab selle kompleksus. Toetusesaajate poolt toodi esile ebaõnnestunud projektide olulisust: uus teadmise idee mittetoimivusest on võimaldanud vältida edasisi kahjumlikke tegevusi. Projekti tulemusena saadud teadmise põhjal on mittetoimivast ideest kas täiesti loobunud või on see jäetud nõ ootele, nt sobivamate turuolude ootuse või partnerite otsingu tõttu, või täiendavate ressursside leidmiseks algse idee modifitseerimiseks ja uuteks testimisteks. Siinkohal on väljendatud ootust, et osakuid oleks võimalik mitmekordselt taotleda. See toetaks ettevõtteid paremini algsest arendusideest toimiva prototüübini jõudmisel. Hindajatele teadaolevalt on rakendusüksus sellise muutuse peale toetuse saamise tingimustes ka mõelnud.

455. Teadusarendustegevuse osakute toetuskeemi peamisi eesmärke on stimuleerida TA tegevusega alustamist ning koostööd VKE-de ja TA teenuste pakkujate vahel. Veebiküsitlusele vastanutest nimetas 28%, et alustas tänu toetusele TA tegevusega ja 39%, et liikus toetuse abil ettevõtte TA tegevuses uuele tasemele. IO kasutajate seas on võrdselt nii „alustajaid“ kui „edasiliikujaid“, AO kasutajad on valdavalt „edasiliikujad“ – mis vastab üsna hästi osakute eesmärgile.

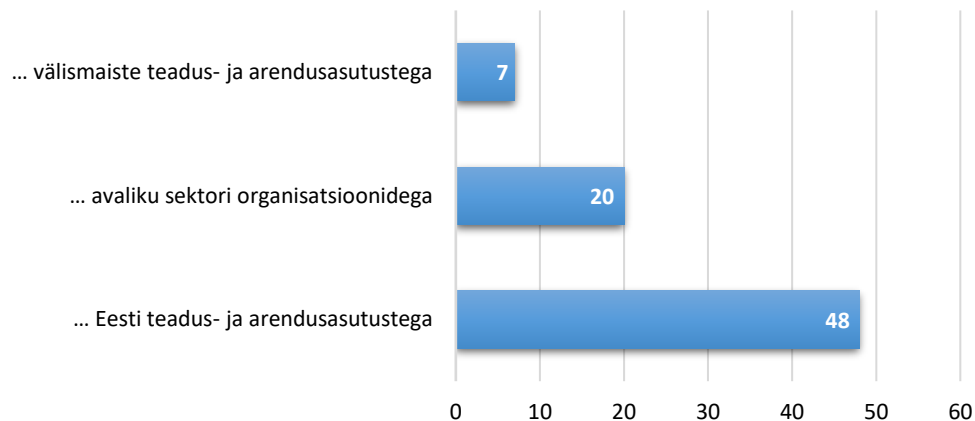
456. Intervjueeritute kogemused demonstreerivad erinevaid ettevõtete koostöömustreid TA asutustega: osaku edukas taotlemine võib olla osaks pikaajalisemast koostööst asutusega, mille käigus on juba kasutatud või plaanitakse kasutada edaspidi erinevaid toetuseid. Toetuse taotlemise idee võib tulla ka hoopis võimekalt TA-partnerilt (nt TAK). Samuti, kui IO TA-partner on kaasatud väga konkreetse probleemi lahendamisele, võib koostöö selle perioodiga ka piirduda (nt toote sertifitseerimised, sh olulise muutuseta vastavas tootes), seega, osaku kasutamise fakt iseenesest pikaajalist koostööd ei taga.

457. Nagu näha, on ligi pooled (48%) küsitletutest osaku kasutamise tulemusena tihendanud koostööd Eesti TA-asutustega (joonis 13). EAS-i poolt läbi viidud analüüsi põhjal olid perioodil 2015–2017 osakut kasutanud ettevõtete peamisteks koostööpartneriteks ülikoolid, inseneribürood ja TAK-id, arvestades nii toetuste arvu kui rahalist mahtu.⁸⁰

---

⁸⁰ Järvpõld ja Niilits (2018). Innovatsiooniosakute toetusmeede. Tallinn: MKM ja EAS (materjali tegi kättesaadavaks EAS).

Toetus aitab tihendada koostööd...

Joonis 13. Teadustegevuse osaku saajate hinnang toetuse mõjule koostööle erinevate partneritega, % vastanutest (n=103)

458. Rakendusüksuse poolt on probleemina viidatud asjaolule, et osakute taotlejad ei kasuta määrusega võimaldatud välispartnerite kaasamist isegi juhul, kui Eestis sobivaid partnereid on vähe või ainult üks. Sama järeldust kinnitab toetusesaajate küsitlus (joonis 13): vaid 7% vastanute puhul soodustas toetus koostööd välismaiste TA-asutustega. Väliskoostöö eeldab ettevõtelt spetsiifilist võimekust kontaktide ja teadmiste osas, mis omakorda vajaks institutsionaliseeritud tuge. Seda toetaks ka osakute suuremad toetussummad, sest toetuse väiksust nimetatakse piiranguks ka koduturult sobivate koostööpartnerite leidmiseks.

459. 17% küsitletutest koges projekti teostamisel probleeme, sealjuures kõige sagedamini olid need seotud TA partneriga koostöö takerdumisega, sh toodi esile koostöös ülikoolidega raskusi arendustöö perioodide ja tähtaegade ühitamisega.

460. 42% veebiküsitlusele vastanutest oleks toetatud tegevused ellu viinud ka ilma toetuseta, kuid pigem väiksemas mahus ja tulevikus, mis oleks ettevõtte konkurentsivõimet nende hinnangul kahandanud. On ettevõtteid, mille jaoks sertifitseerimise jms tegevuste läbiviimine oli hädavajalikuks tegevuse senisel tasemel jätkamiseks ja seetõttu oleks need ka ilma osakutoetuseta ette võetud. 57% ei oleks ilma toetuseta antud tegevusi ettevõttes teinud. Takistustena on lahtiste vastustena ära toodud peamiselt omavahendite puudusega ning kõrgeks hinnatud riskiga seotud põhjused.

461. 86% soovitaks oma kogemuse põhjal teistel sarnastel ettevõtetel toetust taotleda. Lisaks finantsvahendite kaasamisele toodi toetuse kasutamise positiivse mõjuna esile, et see suunas ettevõtte vajadusi läbi mõtlema ning lõi paremaid eeldused välise oskusteabe kaasamiseks ettevõttesse, TA partneri leidmiseks ja koostöö katsetamiseks, ilma milleta oleks ettevõtte TA arenduse tulemuslikkus jäänud tagasihoidlikumaks.

462. Teadusarenduse tegevuse osakute tingimustes ei ole regionaalsetele aspektidele ja võrdete võimaluste tagamisele eraldi tähelepanu pööratud. Hindamisperioodil lõpparuande esitanud toetusesaajatest on 61% hinnanud toetuse mõju regionaalsele arengule toetavaks ja 23% on hinnanud toetuse mõju võrdsete võimaluste tagamist toetavaks (EAS andmebaas).

463. Toetusest kasu saanud ettevõtetest 2/3 tegutsevad Harju- ja Tartumaal ning on enamasti kontrollgrupi ettevõtetest nooremad. Kui kontrollgrupi ettevõtete vanus-jaotus on sümmeetriline, siis toetatud ettevõtete jaotuses domineerivad alla keskmise vanusega ettevõtted. Töötleva tööstuse ettevõtteid on kasusaajate hulgas ligi 45%. Meetmetegevusel on statistiliselt oluline positiivne mõju nii tööjõu tootlikkusele kui ka üldiselt hõivele. Tööjõu tootlikkus erines toetusgrupi ettevõtete ning kontrollgrupi vahel üle 40% esimeste kasuks. Regionaalses plaanis kasvas toetatud ettevõtete tootlikkus võrreldes kontrollgrupiga enam Harjumaal tegutsevate ettevõtete seas. Samas on regionaalsed erinevused toetuse mõjul saavutatud kõrgemas tootlikkuses võrreldes kontrollgrupiga suuremad käibe näitaja puhul (erinevus Harjumaal ja mujal Eestis tegutsevate ettevõtete vahel on ligi 33 protsendipunkti), lisandväärtuse näitaja puhul on erinevused väiksemad (vaid 9 protsendipunkti Harjumaal tegutsevate ettevõtete kasuks).

464. Mõju hõivele töötajate arvu logaritmnäitajana oli 12% ning kumulatiivse töötajate kasvumäärana keskmiselt 14% üle toetusperioodi. Osaliselt võib silmnähtav ning kiire kasv tootlikkuses ja hõives olla seletatav sellega, et paljud kasusaajatest on suhteliselt noored ja kasvufaasis ettevõtted, kes tegutsevad kiirelt arenevates sektorites, sh kutse-, teadus- ja tehnikategevusala ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia valdkond. Kuna tööjõu tootlikkuse kasv on toimunud rööbiti hõive kasvuga, on meetmetegevuse tulemusena tõusnud ettevõtete väärtusloome, mis toob lisaks lühiajalisele mõjule kaasa tulevikus akumulatiivselt võimenduva pikaajaline positiivse mõju inimressursi väärtusele ning tootlikkusele. Kuigi üldiselt ilmnevad eksporditulemused teadus- ja arendustegevustes viitajaga, siis antud meetme tegevuse puhul näitavad kvantitatiivne mõjuhinnangud statistiliselt olulist positiivset mõju toetatud ettevõtete ekspordimise tõenäosusele, kui ka eksporditulu intensiivsuse kõrgemale kasvule võrreldes kontrollgrupi ettevõtetega. Samas toovad kvantitatiivse analüüsi tulemused välja lühiajalise negatiivse mõju ettevõtete jätkusuutlikkusega seotud tulemusnäitajatele. Viimane on aga ootuspärane, arvestades teadus- ja arendustegevustele omast ressursimahukust, mis aktiivse arendusprotsessi faasis võib pingestada ettevõtete finantsseisu, aga pikas perspektiivis tasub ära kõrgema lisandväärtuse toel saavutatud tulemuslikkuse näol.

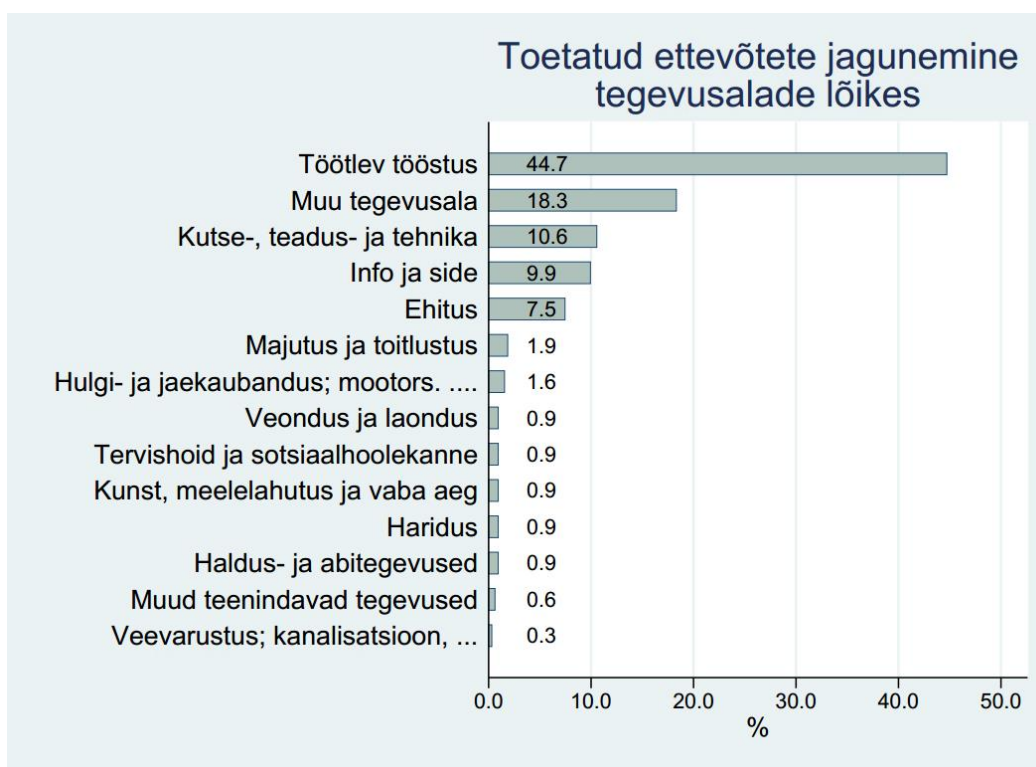
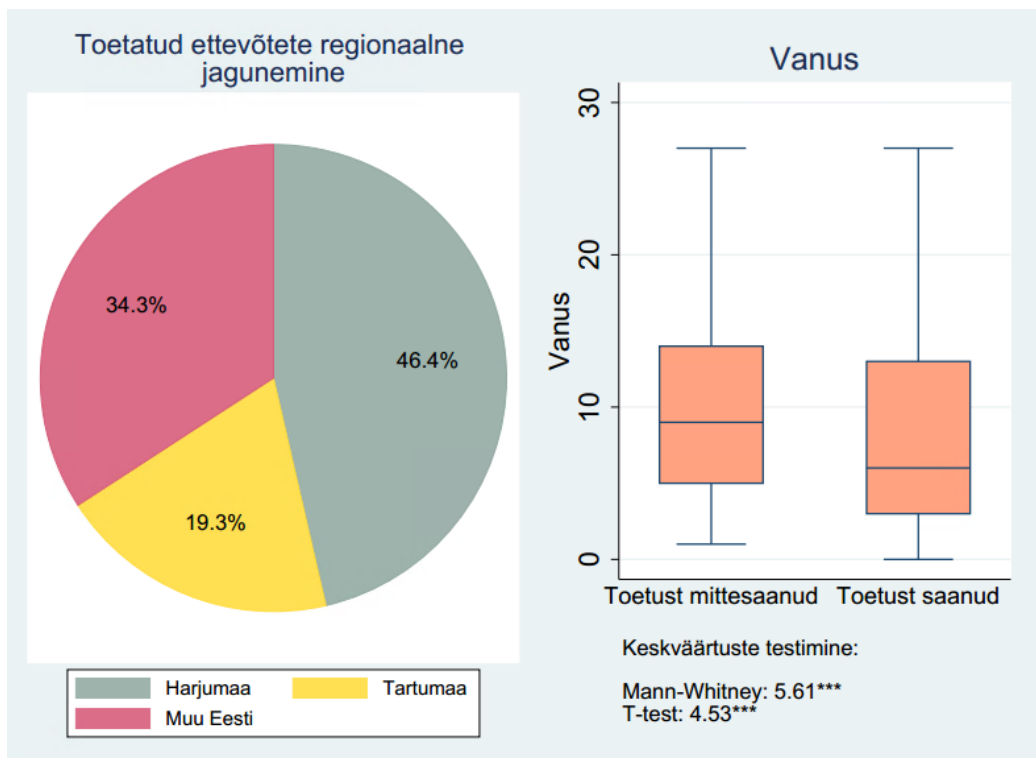
Tabel 35. Kvantitatiivse mõjuhinnangu toetus- ja kontrollgrupi kirjeldav statistika

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundnäitajad	Lisandväärtus töötaja kohta, tuh EUR	304	115,64	223,66	90802	78,56	141,20	-6,92	0,00	***
	Käive töötaja kohta, tuh EUR	322	97,52	211,83	90802	66,28	136,78	-6,81	0,00	***
	Töötajate arv, aasta muut %	277	0,22	0,68	90802	0,10	0,48	-5,69	0,00	***
	Ekspordi indikaatoritunnus	322	0,27	0,44	90802	0,03	0,17	-24,16	0,00	***
	Ekspordi intensiivsus, %	322	0,23	0,41	90801	0,02	0,15	-24,25	0,00	***
	Varade tootlus, %	322	0,11	0,29	90802	0,10	0,27	-0,89	0,37	
	Käibevara koguvarast, %	321	0,62	0,28	90802	0,69	0,30	4,81	0,00	***
Sobitamissõrrandi näitajad	Omakapital koguvarast, %	320	0,53	0,27	90802	0,65	0,28	7,81	0,00	***
	Ettevõtte küpsus	322	0,60	0,49	90802	0,48	0,50	-4,37	0,00	***
	Ettevõtte suurusindikaator	322	0,31	0,46	90802	0,11	0,32	-10,90	0,00	***
	Harjumaa indikaatoritunnus	322	0,49	0,50	90802	0,57	0,49	3,13	0,00	***
	Tartumaa indikaatoritunnus	322	0,20	0,40	90802	0,12	0,32	-4,27	0,00	***
Kapitali intensiivsus	286	20,13	31,16	90802	12,82	26,56	-7,02	0,00	***	

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundvõrandi näitajad	Eelneva toetusperioodi toetused	322	0,26	0,44	90802	0,05	0,22	-17,24	0,00	***
	Nutikas spetsialiseerumine	322	0,26	0,44	90802	0,04	0,20	-19,39	0,00	***
	Vanus	322	8,50	7,13	90802	10,17	6,61	5,61	0,00	***
	Töötajate arv	322	14,98	30,86	90802	4,83	9,97	-6,70	0,00	***
	Käive, tuh EUR	322	1429,62	3463,31	90802	310,35	992,38	-8,49	0,00	***
	Keskmine palk töötaja kohta kuus	285	704,14	657,20	90802	510,78	475,21	-5,16	0,00	***
	Puhaskasum, tuh EUR	322	81,05	294,59	90802	19,96	87,08	-5,99	0,00	***
	Raha ja raha ekvivalendid, tuh EUR	302	150,54	618,56	90802	46,18	165,56	-3,42	0,00	***
	Immateriaalse vara intensiivsus	322	0,08	0,20	90802	0,01	0,05	-27,72	0,00	***
	Eksporditulu töötaja kohta, tuh EUR	322	214,77	603,14	90802	18,92	189,54	-24,33	0,00	***
	Välisomandi indikaatoritunnus	322	0,03	0,18	90802	0,05	0,21	0,93	0,35	
	EAS YTD kohalikud toetused, tuh EUR	322	3,45	28,59	90802	0,14	1,71	-7,40	0,00	***
	Teistest tegevustest toetatud	322	0,48	0,50	90802	0,00	0,00	-208,57	0,00	***
	Rohkem kui üks toetus	322	0,06	0,23	90802	0,00	0,00	-71,25	0,00	***
	Tegevusala indikaatoritunnused	B- Mäetööstus	322	0,00	0,00	90802	0,00	0,00		
C- Töötlev tööstus		322	0,46	0,50	90802	0,12	0,33			
D- Elektrienergia, gaasi, ...		322	0,00	0,00	90802	0,00	0,00			
E- Veevarustus; kanalis....		322	0,00	0,06	90802	0,01	0,07			
F- Ehitus		322	0,08	0,26	90802	0,24	0,43			
G- Hulgi- ja jaekaubandus;		322	0,13	0,34	90802	0,04	0,20			
H- Veondus ja laondus		322	0,01	0,10	90802	0,14	0,35			
I- Majutus ja toitlustus		322	0,02	0,14	90802	0,06	0,24			
J- Info ja side		322	0,10	0,30	90802	0,09	0,29			
K- Finants- ja kindlustus		322	0,00	0,06	90802	0,00	0,00			
L- Kinnisvaraala tegevus		322	0,01	0,10	90802	0,00	0,00			
M- Kutse-, teadus- ja		322	0,12	0,33	90802	0,10	0,30			
N- Haldus- ja abitegevus		322	0,02	0,14	90802	0,06	0,23			
O- Avalik haldus ja		322	0,00	0,00	90802	0,00	0,00			
P- Haridus		322	0,01	0,10	90802	0,02	0,15			
Q- Tervishoid ja sots...		322	0,01	0,10	90802	0,04	0,20			
R- Kunst, meelelahutus ja		322	0,01	0,10	90802	0,04	0,19			
S- Muud teenindavad	322	0,01	0,08	90802	0,05	0,21				
T- Kodumajapidamiste	322	0,00	0,00	90802	0,00	0,00				

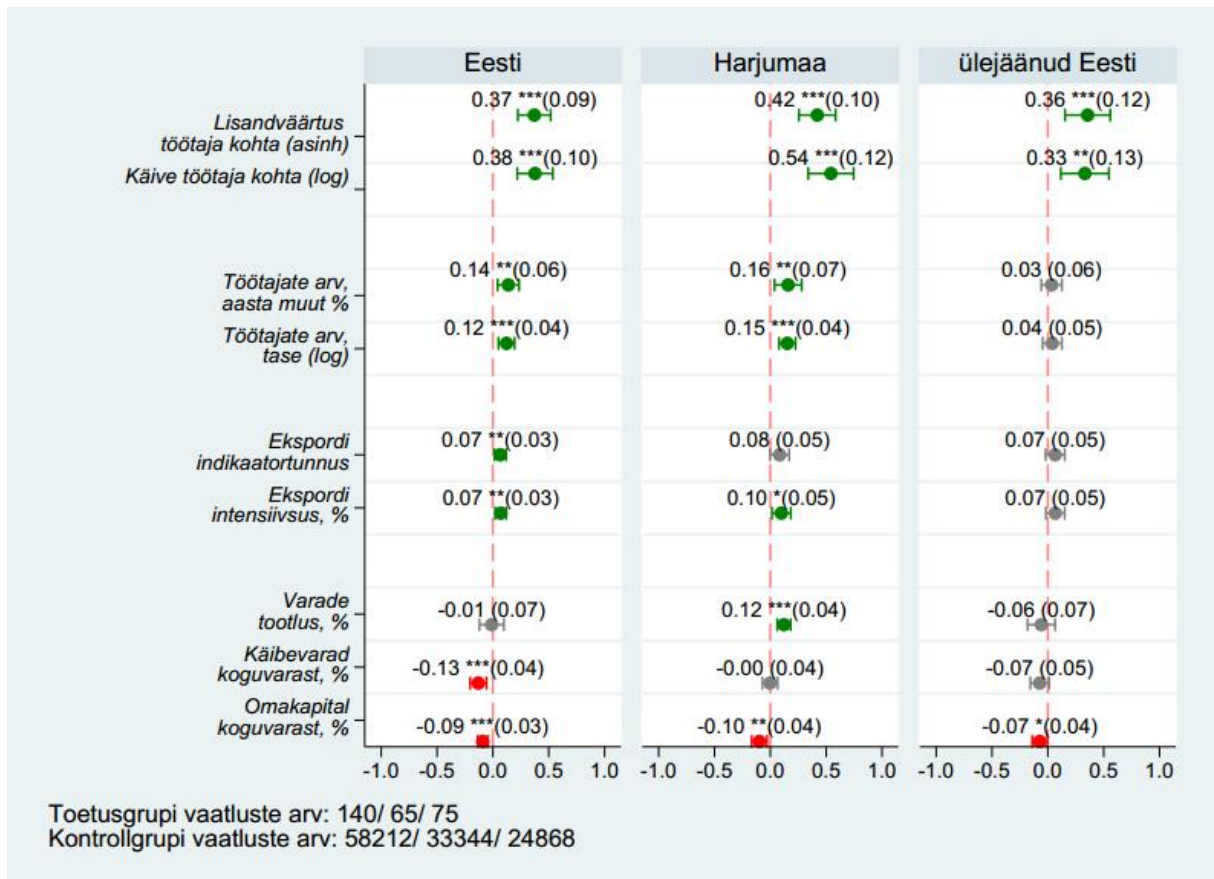
Kommentaariid: Keskvaartuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.

Kommentaariid: Vanuse keskväärtuste testimine on läbi viidud kasutades Mann-Whitney U-testi (ülemine) ja T-testi (alumine). Vanuse keskväärtuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01 , ** p -väärtus < 0.05 , * p -väärtus < 0.1 , ' p -väärtus > 0.1

Joonis 14. Toetatud ja kontrollgrupi ettevõtete asukoha ja vanuse jaotus ning toetatud ettevõtte tegevusala lõikes

Kommentaar: Esitatud punkthinnangud, hinnangute standardvead on toodud sulgudes. Hinnangute statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01 , ** p -väärtus < 0.05 , * p -väärtus < 0.1 , ' p -väärtus > 0.1 . Vaatluste arvud esitatud koondhinnangule, Harjumaa valimi hinnangule ja ülejäänud Eesti valimi hinnangule vastavalt.

Joonis 15. Teadusarendustegevuse osaku tegevusest saadud toetuse mõju (ATE) toetatud ettevõtete tootlikkuse, hõive, ekspordi ja jätkusuutlikkusega seotud tulemuslikkuse näitajatele võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega 90% usalduspiiridel

4.11.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

465. Innovatsiooniosaku toetuse rahaline maht (kuni 4000 eurot) on püsinud muutumata alates 2009. a. ja sellega on kindlasti ajale jalgu jäänud. Alates 2015. aasta novembrist kehtib osakutel omafinantseeringu nõue, mistõttu on projektide kogueelarved ettevõtetes küll suurenenud, kuid toetuse summa ei ole muutunud. Toetuse raames eraldatud vahendeid pidas 64% küsitlusele vastanud ettevõtetest piisavaks, 25% liiga väheseks.

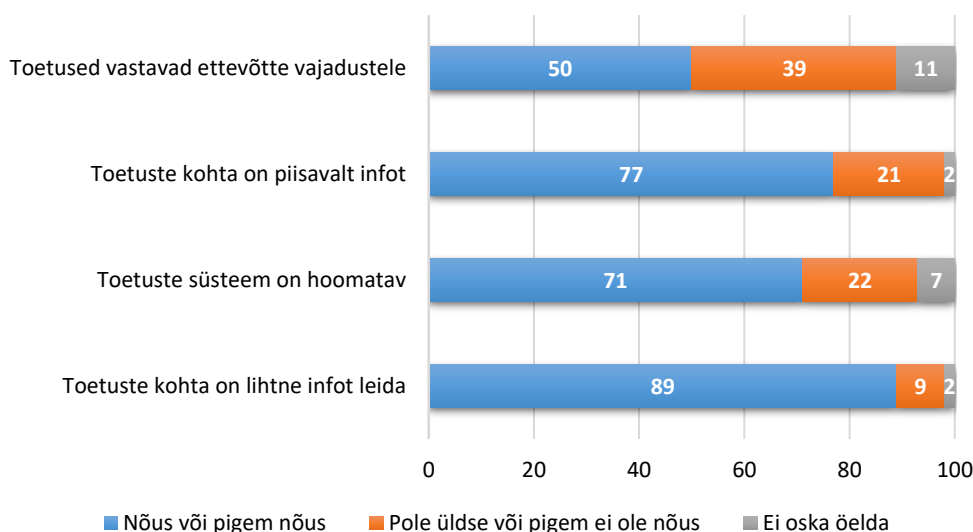
466. Intervjueeritud toetusesaajad hindasid arendusosaku toetuse sisseviimist 2015. a vajalikuks ja arendustegevust piiratud mahus motiveerivaks, kuigi toetussummat (kuni 20 000 eurot) hinnati intervjueeritute poolt pigem madalaks, arvestades innovatsiooni- ja arendustegevuse ressursimahukust.

467. 70% küsitlusele vastanud ettevõtetest hindab vajalikku omafinantseerimise määra sobivaks, 16% liiga kõrgeks. Väike-ettevõtte jaoks võib olla keeruline vahendite leidmine algseks tegevuste

finantseerimiseks, seetõttu eelistatakse kas osalise ettemakse või vaheväljamaksete võimalust, mis praegu puudub.

468. 63% küsitletud ettevõtetest on seisukohal, et osakud täiendavad teisi ettevõtlustoetusi (32% ei osanud vastata). Mõlemat osakut on hindamisperioodil saanud 98 ettevõtet, mis rakendusüksuse hinnangul on oodatust pigem madalam tulemus.

469. Nagu näha, on enamiku vastanud ettevõtete jaoks toetuste süsteem hoomatav ja info piisavalt kättesaadav (joonis 16), ligi viiendik ei ole nende väidetega nõus. Pooled vastanutest hindab toetusi ettevõtete vajadustele vastavaks, 39% mitte.

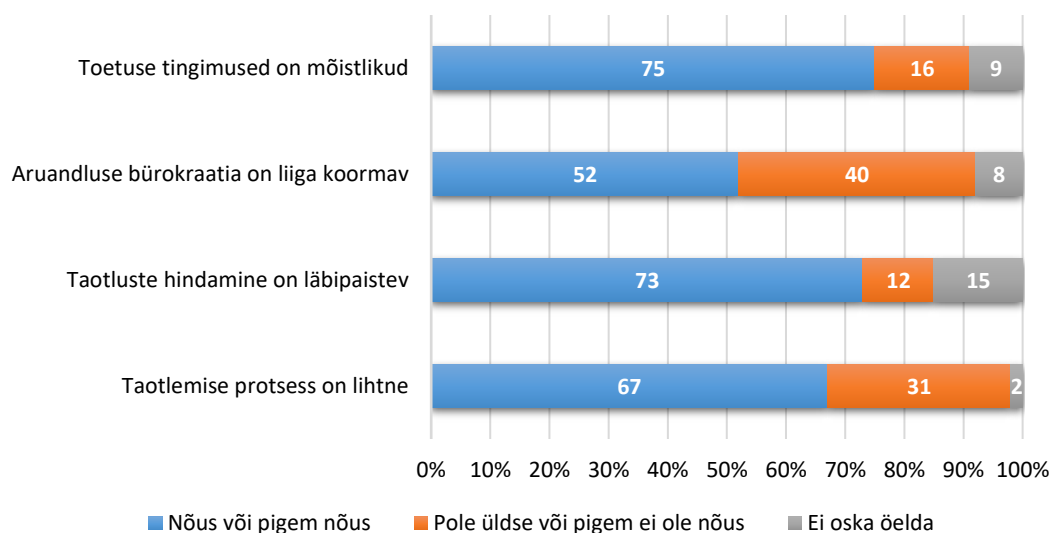
Joonis 16. Osaku toetust saanud ettevõtete hinnangud ettevõtlustoetuste süsteemile, % vastanutest (n=103)

470. 4.4.2 teadusarenduse tegevuse osakud on mõeldud ettevõttele esmase innovatsioonitöö kogemuse võimaluse pakkumiseks, mis võiks edasi viia järgmistele etappidele toote-, teenuse- või protsessiarenduses. Suhteliselt väikese mahuga ja aruandluskoormusega osakutüüpi toetus otseselt ei dubleeri ega ole muus negatiivses vastuolus teiste toetusmeetmetega. Seega, innovatsiooniosak ja arendusosak moodustavad loogilise ja vähese riskiga tealguse arendustegevuses, kus osakute raames teostatut kombineeritakse teiste toetustega (nt starditoetus algajale ettevõttele 5.1.2 või edasijõudnumale ettevõtte arendusprogramm 4.4.1, samuti nutika spetsialiseerumise kasvuvalade toetamine 4.2.3, erinevad tootearendustoetused ja ekspordiarvendustoetused). Sünergia on ka TAK-idega, mis on osakutoetuse saajatele üheks sagedasimaks partneriks.

471. Osakute suhteliselt väikese toetussummade tõttu ei jõua ettevõtted ideega alati toimiva toote/teenuse või selle prototüübini ka arendusosaku kasutamise toel. Seetõttu on küsitlusuuringus osalenud ettevõtted nimetanud vajadust VKE-le sobiva järgmist arenguetappi toetava meetme järele. Ettevõtte arenguprogrammi sisenemiseks vajalik arenguhüpe võib eriti alustava VKE positsioonilt hinnatuna osutada liiga suureks ja/või arenguprogrammi kõrged oodatavad tulemusnäitajad liiga riskantseks. Sellist vajadust võiks katta ka arendusosaku toetussumma suurendamine või arendusosaku mitmekordse taotlemise võimalus, vastavate muutuste sisseviimisega teadaolevalt ka tegeletakse.

4.11.4. Rakendussüsteemi analüüs

472. Intervjueeritud toetusesaajate kogemused rakendusüksusega (EAS) on üldiselt olnud positiivsed. Ka veebiküsitlusele vastanutest on kolmveerand toetusesaajatest hinnanud toetuse tingimusi mõistlikeks ja hindamist läbipaistvaks (vt joonis 17)

Joonis 17. Osaku toetust saanud ettevõtete hinnangud taotlus- ja aruandlusprotsessile (n=101)

473. Pooled küsitlusele vastanutest on hinnanud aruandluse bürokraatiat liiga koormavaks, 40% samas sellega nõus ei ole. Taotluste ja aruannete koostamisega seotud ressursimahukus (aeg, spetsiifilised oskused) on lisakoormuseks eriti väikeettevõtete ja vähese taotluskogemusega ettevõtete jaoks. See on muuhulgas ettevõtjaid suunanud vastava teenuse sisse ostmisele või koostööpartneri vastavale kogemusele ja võimekusele lootmisele. Suurema toetuste kogemusega ning kapitaliseeritusega ettevõtete jaoks on osakud võrreldes teiste toetuskeemidega hinnatud siiski pigem vähese aruandluskoormusega programmiks.

474. Alustavad ja/või vähese taotluskogemusega väikeettevõtted on rõhutanud nõustamise vajadust taotluse ja aruandluse protsessis. Avatud vastustena on esile toodud ootust saada rohkem „toetavat hindamist“ taotlemise käigus (st jooksvat tagasisidet taotluse nõrkustele), võimalust tutvuda kõrgetele hinnangutele vastavate näidismaterjalidega ja saada enam tagasisidet tagasi lükatud taotlusele.

475. Lisaks on ettevõtted kogunud andmete dubleerimise ja andmebaaside riskisutusega seonduvaid probleeme, nt toodi esile nõue esitada ülikoolide töötajate CVd eraldi failidena, mitte lingina ETISE kontole; samuti oodataks rohkem eeltäidetud taotlusvorme (nt registriinfo või varasemates taotlustes või aruannetes juba küsitud info põhjal).

476. 83% vastanutest hindas toetuse kasutamiseks ette nähtud aega sobivaks, 8% oleks vajanud pikemat perioodi. Ühe sagedasema projekti teostamist takistava probleemina on uuringumaterjalilis nimetatud koostööpartnerist tulenevaid põhjuseid. Seetõttu on intervjueeritud toetusesaajad on toonud esile, et innovatsioonitegevuse riskid võiks osakute puhul olla enam hajutatud toetuse saaja ja

teenusepakkuja vahel. Samas, uuringumaterjal ei võimalda hinnata toetusesaajatest ettevõtete suutlikkust projekti juhtida ning võimalike vastavate riskikohtadega eelnevalt arvestada.

477. Taotluste rahuldamisäär on 2015–2017 keskmisena olnud 71% innovatsiooniosaku ja 69% arendusosaku puhul⁸¹. Võimalike takistustena ettevõtete poolt osakutoetuste taotlemiseks tuli hindamise käigus kasutatud andmete põhjal esile: mittevastamine tingimustele (sh ettevõtte tegevusvaldkond ja arenguplaanid; tingimustele vastava partneri leidmine; 3 pakkumise nõue); ettevõtte-poolne teadmatus ja/või mitteaktiivsus info otsimisel; käibevahendite nappus tegevuste esmaseks rahastamiseks; heidutada võib kogemuse puudus ja/või madalaks hinnatud suutlikkus taotlemis-, elluviimis- ja aruandlusprotsessi hallata.

4.11.5. Jätkusuutlikkus ja tulevikuvaade

478. 40% veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest jätkab toetuse abil tehtud TA tegevust; 18% jätkab toetusega otseselt mitte seotud TA tegevusega. 62% küsitletutest on jätkanud toetusega arendatud toote arendamist omavahendite abil, 6% uue toetuse abil (enamasti arendusosak). Seega võib hinnata osakutega toetatud tegevusi või tegevuste (kaas)abil saavutatud muutusi ettevõtte toimimises enamikel juhtudel jätkusuutlikuks.

479. Innovatsiooniosaku roll pakkuda võimalust suhteliselt riskivabadeks esmasteks katsetusteks on hinnatud ja peaks jätkuma. Arendusosaku puhul on rakendusüksus esile toonud vajadust edasi arendada tingimusi nii, et ettevõtte käitumises toimuv muudatus oleks püsivam, ja toetus oleks suunatud teadusmahukamatele tegevustele ja suurema eeldatava mõjuga äritulemustele (nt toimiva prototüübi väljatöötamine), samal ajal toetussummat suurendades. Hindamisprotsessi uuringutes osalenud ettevõtted hindavad praegust osakutesüsteemi suhteliselt väiksemat bürokraatiakoormust ja ka enam riskijulgust andvaid madalamaid tulemusnõudeid võrreldes nt ettevõtte arenguprogrammiga, millega samuti tuleks tulevikuarengutes arvestada.

480. Toetust vajab ettevõtete ootus, et EAS-i roll ettevõtete ja TA-partnerite kontaktide vahendajana jätkuks ja suureneks. Seda eriti rahvusvahelisel tasandil, kuhu ettevõtetel on selliste koostööpartnerite leidmiseks keeruline jõuda.

481. 67% küsitlusele vastanutest pooldab toetuste taotlemise korraldatust pideva protsessina. Põhjendusena esinevad sagedamini järgmised teemad: arenguvajadus ei ole planeeritav ega tsükliline, et vastaks voorude ajakavale; ooteaeg voorude vahel võib juba mõjutada ettevõtte konkurentsivõimet; pidev taotlusvõimalus annab VKE jaoks vajalikku paindlikkust projekti taotlemise ja -elluviimisega seotud töökoormuse hajutamiseks ettevõttes.

482. Ülekaalukalt, 81% eelistab osakuid tagastamatu toetusena; laenu- ja/või käenduse vormis toetust sedalaadi kõrge riskitasemega arendusprojekti puhul VKE-d ei pooldaks. Samas nähakse erinevate finantsinstrumentide vajadust ja kohasust hilisemates arendustöö etappides.

---

⁸¹ Järvpõld ja Niilits (2018). Innovatsiooniosakute toetusmeede. Tallinn: MKM ja EAS (materjali tegi kättesaadavaks EAS).

4.12. Süsteemsus ja vastastikmõju 4. prioriteetses suunas

483. Süsteemse tervikpildi saamine ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste vastastikmõjust eeldab ka EL-i struktuurivahendite välistest ehk riigieelarvelistest vahenditest kaetavate toetusmeetmega (eriti ETAg'i uurimistoetused) arvestamist, mida aga antud hindamisuring ei kata.

484. Ehkki üldjoontes moodustavad tänased prioriteetse suuna 4 toetusmeetmed ühtse terviku, kattes ära ettevõtte elukaare kui ka meetmete pakkumis- ja nõudluspoole, **tunnatakse toetusmeetmete ja nende rakendamise killustatust**, mis võib olla tingitud nii meetmete endi disainist (nt kaetakse taristu investeringute kulusid, aga mitte TAg seotud kulusid), meetmete avamise ja sulgemise dünaamikast (meetmete avamise järjekord ei ole loogiline; meetmeid suletakse ettenähtud vahendite lõppemisel ja mitte lähtudes nõudlusest/mõjust); kui ka rakendussüsteemi keerukusest toetusesaajate (eriti ettevõtete) jaoks. Lisaks on täheldatav osaline tegevuste dubleerimine TA asutustele suunatud toetusskeemides⁸² ja väliturunduse või ekspordi toetamise suunal⁸³. Ka ilmneb osa tegevuste vahel mõningane vastuolulisus eesmärkide täitmisel, nt ASTRA programmi ja TAK-ide toetuse vahel.

485. Sellele vaatamata esineb prioriteetses suunas 4 meetme tegevuste **üksteise täiendamist või sünergilist efekti**⁸⁴ ning **eelduste loomist**⁸⁵. Alustava ettevõtja perspektiivis on olemas loogiline järgnevus toetusskeemidel, kus alustatakse innovatsiooniosakuga, liigutakse edasi arendusosakuga ning tehakse arenguhüpe TAK programmis või NS rakendusuuringute programmis osalemisega, mis kõik loovad pinnase rahvusvahelistumiseks Euroopa raamprogrammis osalemise kaudu või ekspordi edendamiseks messitoetuse või ühisstendi najal. Samas, ühes toetusskeemis edukas/mõjus osalemine ei aita automaatselt kaasa mõnest muust meetme tegevusest toetuse saamisele.

486. Tulenevalt toetusmeetmete ja toetuse andjate paljususest on ettevõtjate jaoks väljakutseks leida toetusmaastikul ettevõtte vajadustele ning äritegevusele kõige sobivam toetus või instrument. Seetõttu seonduvad toetuse saajate ootused **toetusmeetmete parema süstematiseerimisega**, hõlmates näiteks toetusmeetmete kasutajateekonda, mis näitaks ära ettevõtte arengufaasile vastavad toetused või milline on toetuste väärtusahelapõhine loogika. **Sellega seonduvalt on kõik osapooled rõhutanud ka toetust taotleivate ettevõtjate eelnõustamise olulisust** erinevate toetusskeemide

---

⁸² Toetatavad tegevused seonduvalt teaduse infrastruktuuri arendamisega kattuvad osaliselt erinevates meetme 4.1 tegevustes; osaliselt dubleerivad üksteist ka ASTRA programm ning NS erialastipendiumid, kus mõlema raames on võimalik anda doktorantidele (ettevõtlus)stipendiumi.

⁸³ Sellega tegelevad nii klastrid (4.2.4), ettevõtja arenguprogramm (4.4.2) kui ka ekspordi arendamise tegevused (5.1.3). Tervikvaates ei ole ka teatud eksporditegevused MAKide tasemel otstarbekad, mis dubleerivad erialaliitude ja teiste toetusmeetmete ekspordisuunalisi tegevusi.

⁸⁴ Meetme 4.1 tegevused võimendavad üksteist läbi erinevate kompetentside ja tehnoloogiliste võimaluste koosloome.

⁸⁵ Meede 4.1 loob eeldused meetme 4.2 edukaks rakendamiseks ehk koostöök ettevõtete ja TA asutuste vahel.

sobilikkuse osas, mis eeldab ühe keskse infovärava või kontaktakna loomist⁸⁶ pädevate konsultantidega ning rakendusüksuste vahel toimivat infovahetust (nt ettevõtete päringute ja kontaktide osas).

487. Kuna ettevõtjate hinnangul on toetusmeetmeid mitmeid ja erisuguseid – alates toetustest ning lõpetades finantsinstrumentidega –, ei osata otseselt hinnata, millest on tänasel päeval puudu. Sellele vaatamata on tõdetud vajadust **tegelda tulevikus kolme väljakutsega**.

488. **NS kasvuvaldkondade ettevõtete juhtide võimekuste arendamist** (nt strateegilise planeerimise osas – tehnoloogiaseire, TA ning omatoote arendamine allhanke asemel, globaalsetesse väärtusahelatesse sisenemine, IO strateegiad jpm) on ühe prioriteedina toonud välja enamik intervjuueeritud huvigruppe (rakendusasutused, erialaliidud, TA asutused). Tulevikuvaates on poliitikakujundajate ning erialaliitude nägemusel oluline rõhutada ettevõtete innovatsioonivõimekuse, TA-alase teadlikkuse ja strateegilise juhtimiskvaliteedi tõstmist, sh oskust TA-d tellida, siseneda rahvusvahelistesse TA projektidesse, nt läbi Euroopa Horisont programmi, ja planeerida investeeringuid tehnoloogiasse. Antud küsimus haakub ka väljakutsega sidustada TA asutustes tehtav teadus ettevõtlusega, sh teaduse kommertsialiseerimine, ning realiseerida innovatsiooni toetav koostööpotentsiaal Euroopa Horisont, CERNi jt EL-i programmide suunal.

489. **kujundada TA toetusmeede, mida ettevõtete teadus- ja arendustiimid saaks taotleda ettevõttes arendusprojektide tegemiseks**, kuid mis ei sunniks ilmtingimata etteantud raamides koostööle TA asutustega. Paratamatult jääb suurem osa tootearendusest ja tehnoloogiast seotuks tehnoloogiaettevõtetega, kes ei ole huvitatud oma teadmiste jagamisest ning mille osas kuskil mujal kompetentse ei ole rohkem kui ettevõtte sees. Täna aga kitsamalt TA tegevusele suunatud toetusi, mis kataks kogu tehnoloogia valmidusastme spektrit ning ennekõike nn 'surmaoru' ehk prototüübi järgset edasiarendus-, skaleerimis- ja tootmisfaasi kas meetme 4.2.3 (NS rakendusuuringud) või meetme 4.1.4 (teaduse tippkeskused) pinnalt, ei ole.

490. **sektorite-üleste väärtusahelate kujunemise (ja Eestis hoidmise), erinevate valdkondade integreerimise⁸⁷ ning koostöö toetamise vajadus**, panemaks kokku teenuspakkumisi ja pakkumaks toodete või teenuste osas täislahendusi - edukatesse eksporditavatesse toodetes panustavad reeglina mitmed erinevad sektorid, mida saab täheldada just suuremate ettevõtete puhul nagu AS Cleveron, ABB jpt.

491. Ühelt poolt tähendaks nende väljakutsete adresseerimine toetusmeetmete disainis toetussummade ja toetustingimuste (toetuse saamiseks seatavad nõuded ja kohustused taotlejale) proportsionaalsuse tagamist, mille raames võimaldatakse **toetusmeetmetes rahalise toetuse mõttes**

---

⁸⁶ See ei võrdu rakendussüsteemi tasandil struktuurivahendite rakendamise tsentraliseerimisega RTK tasemel, mida RÜ-de esindajad on toonud välja negatiivse arenguna. Nimelt praeguseid rakendusüksuseid - EAS, Archimedes, KIK, Innove - nähakse kui klientide vajadustest ja poliitikakujundajate soovidest teadlikke kompetentsikeskuseid, kelle poolset suunamist, selgitustööd ja nõustamistalast tuge ettevõtteid ja TA asutused vajavad - tervikuna on tegemist nii toetuste andjatega kui ka teenuste osutajatega. Nende asendamine RTK-ga võib viia fragmenteerumiseni kui ka teatud teenuste kadumiseni või kvaliteedi languseni.

⁸⁷ Näiteks elektroonika, trükindus ja tekstiil või ringmajanduse, keskkonnanõuete ja kliimapoliitika vaates erinevate sektorite sidumine plasti- ja pakenditööstusega.

väike- ja suurprojektide eristamist erinevate halduskoormustega⁸⁸. Teiselt poolt eeldab nende kolme sõlmküsümuse lahendamine **sektoripõhiste või NS kasvuvaldkondade**⁸⁹ **arenguprogrammide väljatöötamist**, mis hõlmaks tehnoloogiliste trendide, kasvukohtade, toetamist vajavate tegevuste ning ettevõtete arengutaseme kaardistamist. Taoline väljakutse haakub ka RÜ-de poolt tõstatud vajadusega kaardistada ettevõtete võimekused ning puudused maakondade⁹⁰ lõikes, mille pinnalt on võimalik näha, milliste ettevõtete ja sektorite lõikes on võimalik üles ehitada väärtusahelad ning neile sihistatult toetusmeetmeid pakkuda või disainida. Selline lähenemine võimaldaks tuua tänastesse toetusmeetmetesse, mis kipuvad olema fookuselt liiga üldised ning aruandluse osas liiga ühetaolised, sisse paindlikkuse kohandada toetusmeetmeid vastavalt sektorite, regioonide ja/või kasvuvaldkondade olukorrale.

492. Tulevikus näevad ettevõtjad ühe võimaliku arenguna liikumist **komplekssete toetusmeetmete suunas**, kus on soovitud meetme toimimise muutmiseks vastavalt vajadusele, mis võimaldab paindlikkust ja teatud tegevuste soosimist läbi boonuste või toetusmäärade kohandamise. See võimaldab paremini juhtida ka ettevõtjate ja erialaliitude **ootusi toetusmeetmete järjepidevuse tagamise osas**, kus meetmeid ei lõpetataks ootamatult, vaid kohendataks vastavalt muutunud oludele, nt nõudluse kasv või langus, fookuste muutumine vms. Niisamuti haakub see ühelt poolt erialaliitude nägemusega **vähendada toetusmeetmeid**, kuid mis järgiks enam ettevõtte elukaare loogikat ja oleksid komplekssemad erinevate arengute etappide lõikes, ning teiselt poolt RÜ-de poolse seisukohaga **tagada rakenduskava tasandil paindlikkus** ning rakendada avatud ja paindlikke toetusmeetmeid, mille raames on abikõlblikud erinevad tegevused. Konsolideerimise ja süstematiseerimise mõjuna nähakse toetusmaastiku paremat hoomatavust ehk väiksemat killustatust nii toetatavate tegevuste kui ka toetuse andjate osas. Samas eeldab taoline suunamuutus rõhuasetuste nihutamist ettevõtlustoetusmeetmete rakendussüsteemis projektidele kehtestatud tingimustelt **KPI-de (seniste ja soovitatud väljundnäitajate) põhisele lähenemisele ja projektide valikuprotsessile ning rahastamisotsuste tegemisele**, kus ollakse nõudlikumad ning karmimad, ent taotluste rahuldamisotsuse järgselt jäetakse suurem kaalutusõigus.

---

⁸⁸ Toetusmeetmetes on üheks võimaluseks kaaluda sihtrühmapõhiseid erisusi ja kehtestada erinevad nõuded alustavatele ettevõtetele ja juba pikemalt tegutsenud tööstusettevõtetele (nt äriplaani detailsuse osas) ning neile, kes teevad TAd demofaasini, ja neile, kes tegelevad kommertsialiseeritava tootearendusega. Näiteks, start-up'delt küsitaks infot meeskonna kohta ja kliendivajaduste analüüsi, aga suurte tootmisettevõtete puhul piirduks üldiste ettevõtte majandusnäitajatega (vt Espenberg et al. 2018).

⁸⁹ Vajadust NS kasvuvaldasid laiendada ja kaasajastada, mis arvestaks aset leidnud muutusi majanduskeskkonnas, on tõdenud enamik intervjueritud huvigruppe (vt ka Espenberg et al. 2018). Käesoleval perioodil on osutunud väljakutseks NS kasvuvaldkondade liialt kitsas ja staatiline määratlus, mida tuleks uuel perioodil laiendada, et rohkem arengupotentsiaaliga Eesti ettevõtteid kvalifitseeruks kasvuvaldkondade alla. Teiselt poolt on NS kasvuvaldkonnad võimaldanud laiendada ettevõtlustoetuste maastikul toetust saavate ettevõtete gruppi lisaks tööstusettevõtetele, mis on paljude toetuskeemide fookuses (nt 4.4.2 – ettevõtja arenguprogramm). Niisamuti on NS kasvuvaldkonnad aidanud TA asutustel ja institututidel fookust seada läbi NS rakendusuuringute programmi ning ettevõtluslepingute.

⁹⁰ Paljud toetust saavad ettevõtted asuvad Tallinn-Tartu teljel, kuna ettevõtlustoetuste puhul lähtutakse ettevõtte potentsiaalset ehk ettevõtte endaga seonduvatest karakteristikutest ja kuivõrd need haakuvad määratletud sihtgruppidega, mitte aga regionaalsest päritolukohast. Üks alternatiiv RÜ-de seisukohalt on tulevikuvaates välistada Tallinn-Tartu ettevõtted, aga igale piirkonnale või maakonnale eraldi programmide loomist ei peeta vajalikuks.

5. Ettevõtlusteadlikkus ja ettevõtete konkurentsivõime suurendamine

5.1. Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes

493. Toetuse andmine on suunatud ettevõtlusteadlikkuse kasvu ning ambitsioonika ja uuendusmeelse ettevõtluse leviku suurendamiseks. Toetuskeemi eesmärk on aidata Eesti ettevõtjatel arendada ja toota senisest efektiivsemalt ning kõrgema lisandväärtusega tooteid ja teenuseid, et olla rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisemad ning suurendada eksporti.

494. Toetatavate tegevuste elluviimise tulemusena on

- 1) kasvanud teadlikkus ettevõtlusest ja ettevõtlikkusest ühiskonnas laiemalt;
- 2) kasvanud ettevõtjate ning potentsiaalsete ettevõtjate ettevõtlusalane kompetents;
- 3) kasvanud ettevõtjate kontaktide arv potentsiaalsete partneritega välis- ja siseturul ning arenenud ja tugevnenud kontaktvõrgustik;
- 4) paranenud ettevõtluse tugistruktuuri poolt pakutavad asjakohased tugiteenused ja piisav informatsioon.

495. Tegevused hõlmavad 1) ettevõtlusega seotud nõustamisteenuse pakkumist potentsiaalsetele, alustavatele ja tegutsevatele ettevõtjatele; 2) ettevõtlusteadlikkuse tõstmist koostöös EAS-i ja teiste partneritega, nt baaskoolitused, ettevõtluspäevad, ettevõtlusnädalad; 3) uute piirkondlike investeeringute saamisele suunatud tegevusi – turundustegevused, väärtuspakkumiste tegemine investoritele, tööjõu vahendus, investorite järelteenindus.

5.1.1. Asjakohasuse analüüs

496. MAK-ide nõustamine on asjakohane rakenduskava eesmärkide saavutamiseks ning lisaks ka „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020” eesmärkide seisukohalt, milles nähakse MAK-e eelkõige piirkondlike ettevõtjate sihtrühma võimestajatenä, sh ettevõtjatele esmase nõuandjate ja vajadusel ka finantseerimisvõimaluste leidjana. Strateegias on MAK-ide rolli määratlemisel eelkõige lähtutud asjaolust, et piirkondlikud ettevõtjad moodustavad arvukuselt suurima segmendi Eesti ettevõtjaskonnast ning neil on kanda ka märkimisväärne roll tööhõives ning sotsiaalsetele ja regionaalsetele väljakutsetele vastamises.

497. 2017. aastal moodustasid maakondlikud arenduskeskused oma võrgustiku, kuhu kuuluvad kõik 15 maakondlikku arenduskeskust.

Tabel 36. Maakondlike arenduskeskuste töösuundade või/ja sihtrühmade ning töökohtade kaardistus
(allikas: MAK-ide ja MAK-ide võrgustiku internetikodulehed)

Maakondlik arenduskeskus (MAK) Veebilehe keel: eesti, vene, inglise	Ettevõtluse töösuunad või/ja sihtrühmad Muud töösuunad või/ja sihtrühmad	Ettevõtlusega seotud konsultantide arv, sh turismi(info)konsultandid Töötajate arv kokku
SA Harju Ettevõtlus- ja Arenduskeskus (HEAK) Veebileht: eesti ja vene keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; välisinvesteeringud; noored, noorte ettevõtlikkus; turism Vabaühendused; omavalitsused	10 konsultanti 14 töötajat
SA Hiiumaa Arenduskeskus Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus; digiturundus; turism Vabaühendused	Kaheksa (8), sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti 12 töötajat
SA Ida-Viru Arenduskeskus (IVEK) Veebileht: eesti, vene ja inglise keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; noorte ettevõtlikkus; turism; Vabaühendused, Euroopa Liit; Viru Filmifondi koordineerimine	10 konsultanti 15 töötajat
SA Järvamaa Arenduskeskus Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus; turism Vabaühendused; omavalitsused	Viis (5) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti Kaheksa (8) töötajat
SA Jõgevamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus (JAEK) Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus; turundus; turism Vabaühendused; tervisedendus, siseturvalisus; omavalitsused	Kuus (6) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti Üheksa (9) töötajat
SA Läänemaa Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus; turism Vabaühendused; haridus, kultuur; tervis, turvalisus; Euroopa Liit	Viis (5) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti 10 töötajat
SA Lääne-Viru Arenduskeskus Veebileht: eesti ja inglise keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus Vabaühendused	Viis (5) konsultanti, sh üks (1) piirkondlik konsultant Seitse (7) töötajat
SA Pärnumaa Arenduskeskus Veebileht: eesti ja inglise keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; noorte ettevõtlikkus; turism; Vabaühendused; tervis, turvalisus; väliskoostöö	Seitse (7) konsultanti 15 töötajat
SA Põlvamaa Arenduskeskus Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; noorte; turism; ettevõtlikkus Vabaühendused; tervis, turvalisus; kultuur	Neli (4) konsultanti, sh üks (1) piirkondlik konsultant 11 töötajat
SA Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus (RAEK) Veebileht: eesti keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; välisinvesteeringud; noorte ettevõtlikkus; turism Vabaühendused; omavalitsused	Seitse (7) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti 10 töötajat
SA Saare Arenduskeskus (SAK) Veebileht: eesti ja inglise keeles	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeeringud; noorte ettevõtlikkus Vabaühendused	Neli (4) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti Seitse (7) töötajat

Maakondlik arenduskeskus (MAK) <i>Veebilehe keel: eesti, vene, inglise</i>	Ettevõtluse töösuunad või/ja sihtrühmad <i>Muud töösuunad või/ja sihtrühmad</i>	Ettevõtlusega seotud konsultantide arv, sh turismi(info)konsultandid <i>Töötajate arv kokku</i>
SA Tartu Ärinõuandla <i>Veebileht: eesti ja inglise keeles</i>	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeringud; noorte ettevõtlikkus <i>Vabaühendused</i>	Seitse (7) konsultanti 12 töötajat
SA Valga Arenguagentuur <i>Veebileht: eesti keeles ja inglise keeles (investori alamleht)</i>	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; välisinvesteringud; noorte ettevõtlikkus; turism <i>Vabaühendused</i>	11 konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultant 15 töötajat
SA Viljandimaa Arenduskeskus <i>Veebileht: eesti keeles</i>	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; (välis)investeringud; noorte ettevõtlikkus; turism <i>Vabaühendused; omavalitsused</i>	Kolm (3) konsultanti Viis (5) töötajat
SA Võrumaa Arenduskeskus <i>Veebileht: eesti keeles</i>	Alustavad ja tegutsevad ettevõtted; investeringud; noorte ettevõtlikkus; turism <i>Vabaühendused; haridus, kultuur; heaolu; Euroopa Liit; Venemaa Föderatsiooni viisade kompensatsioon</i>	Üheksa (9) konsultanti, sh kaks (2) piirkondlikku konsultanti 22 töötajat

Allikas: autorite koostatud.

498. Konsultantide hulka on arvatud kõigis MAK-ides ka turismi(info)konsultandid, kes edendavad igati turismiettevõtlust. Sealjuures neid töötab MAK-i koosseisulisena kõige enam SA-s Valga Arenguagentuur. Ettevõtluskonsultantidele lisaks töötavate inimeste arv sõltub üldjuhul MAK-ides ülejäänud töösuundade ulatusest.

499. MAK-id viivad ellu ettevõtlusprojektidele (nõustamine, ettevõtlusteadlikkuse edendamine, investorteenindus) lisaks struktuuritoetusega eri projekte, sh piirkondlikud algatused, maaeluprojektid, tööhõiveprojektid, keskkonnaprojektid.

500. Suurema vene keelt rääkiva elanikkonnaga piirkondades (Ida-Virumaa ja Harjumaa) on maakondlike arenduskeskuste veebilehed ka venekeelse alamlehega.

501. Nõustamisega maakondlikes arenduskeskustes peaks saavutama, et nõustatud ettevõtete ellujäämismäär on 75% võrra suurem, Eesti keskmisega võrreldes. Maakondliku arenduskeskuse poolt pakutava eelnõustamise ning senisest tihedama arengunõustamise tulemusena oodatakse senisest enam jätkusuutlikke ettevõtjaid, kelle eluiga pikeneb märgatavalt⁹¹.

502. Maakondlikes arenduskeskustes pakutavaid nõustamisteenuseid võib lugeda esmatasandi teenusteks ettevõtjate jaoks ning need teenused on väga olulised just tänu lähedusele piirkonna

⁹¹ Seletuskiri väliskaubandus- ja ettevõtlusministri käskkirjaga kinnitatava „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“ juurde. (2016). URL: https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/seletuskirjad/ettevotlusteadlikkuse_programmi_seletuskiri.docx (Seletuskiri väliskaubandus- ja ettevõtlusministri käskkirjaga kinnitatava „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“ juurde, https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/seletuskirjad/ettevotlusteadlikkuse_programmi_seletuskiri.docx) (15.11.2019).

ettevõtjatele ning samuti esmanõustamise piisavale ulatusele. MAK-ide konsultandid käivad ka piirkonna ettevõtetes kohapeal nõustamas ning neil on hea ülevaade piirkonna ettevõtluse ja ettevõtluskeskkonna üldisest seisust. MAK-ide kaudu üldjuhul võimaldatakse nõustamist:

- ettevõtlusega alustamist alles kaaluvale inimesele, sh Töötukassa ettevõtluse alustamise toetuse taotlemisega seotud nõustamine;
- algusfaasis ettevõtetele, sh starditoetuse taotlemisega seotud nõustamine ja starditoetuse taotlemiseks vajamineva dokumentatsiooni ettevalmistamise nõustamine, lisaks viiakse läbi starditoetuse taotluse eeldusdokumentide eelhindamine;
- tegutsevatele ettevõtjatele arenguks vajalike teenuste, toetuste ja finantsteenuste osas;
- välisinvestoritele neil tekkivate probleemide lahendamisel.

503. Lisaks eelnimetatud nõustamisteenustele korraldavad MAK-id ettevõtlusteadlikkuse tõstmiseks teabepäevi, baaskoolitusi potentsiaalsetele ettevõtlusega alustajatele ning kogemus- ja mentorprogramme tegutsevatele ettevõtjatele.

5.1.2. Tulemuslikkus ja mõju

504. Maakondlikes arenduskeskustes nõustatud ettevõtetest pooled tegutsevad väljaspool linnastunud Harju- ja Tartumaad ning on keskmisena nooremad kui kontrollgrupi ettevõtted. Ettevõtete jaotus tegevusalade lõikes on hajutatud ja mitmekesine. Kvantitatiivne mõjuanalüüs näitab, et nõustamise tulemusel on toetatud ettevõtete tootlikkus, tööhõive ja ekspordinäitajad kasvanud statistiliselt oluliselt rohkem, kui kontrollgruppi kuuluvatel ettevõtetel. Kasv töötajate arvus ning tootlikkuses on toetuse mõjul sarnases suurusjärgus. Töötajate arvu logaritmkasv oli 7% ning kumulatiivne kasvumäär üle 9%. Tööjõu tootlikkuse kasv jäi vahemikku 8–10%. Mõju eksporditulude intensiivsuse kasvule on 3%. Regionaalses plaanis on toetuse mõju tootlikkuse ja ekspordinäitajatele statistiliselt olulisel määral kõrgem olnud just väljaspool Harjumaad tegutsevate ettevõtete seas. Samas on just Harjumaal tegutsevate ettevõtete seas olnud märkimisväärsem toetuse mõjul saavutatud kõrgem hõive kasv.

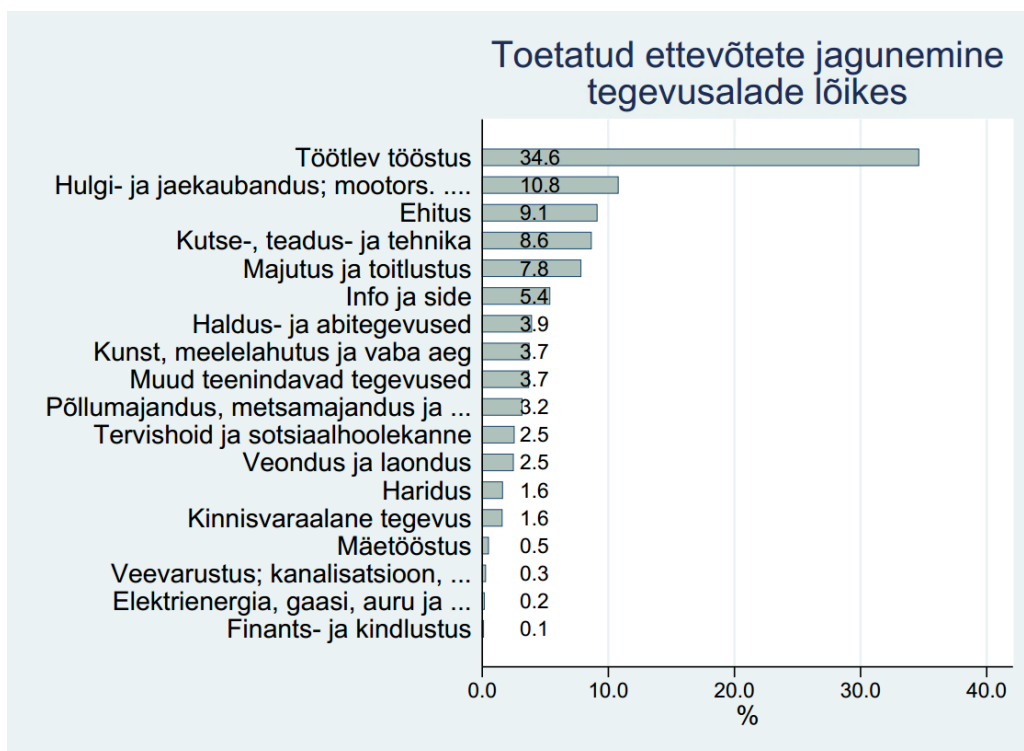
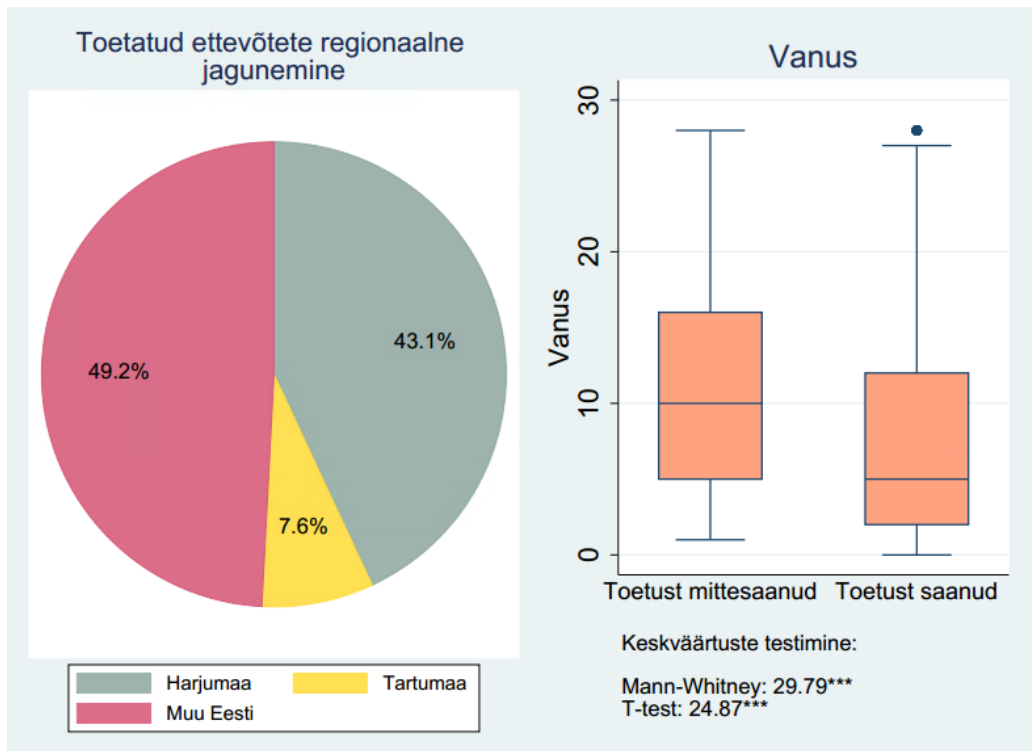
505. Kvantitatiivne mõjuhinnang annab tunnistust meetme tegevuse positiivsest, statistiliselt usaldusväärsest ning proportsionaalsest mõjust nii hõivele kui tööjõu tootlikkusele. Kuna meetmetoetus on jaotunud hajutatuna üle erinevate majandustegevusalade, siis võib eeldada, et positiivne mõju on laiapõhjaline ning ajas püsiv.

Tabel 37. Kvantitatiivse mõjuhinnangu toetus- ja kontrollgrupi kirjeldav statistika

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Väljundnäitajad	Lisandväärtus töötaja kohta, tuh EUR	2910	76,37	174,84	123186	121,58	292,01	7,80	0.00	***
	Käive töötaja kohta, tuh EUR	3042	64,22	168,96	123186	105,28	282,51	6,67	0.00	***
	Töötajate arv, aasta muut %	2618	0,23	0,73	123186	0,07	0,50	-16,43	0.00	***
	Ekspordi indikaatoritunnus	3042	0,14	0,34	123186	0,05	0,22	-21,02	0.00	***
	Ekspordi intensiivsus, %	3042	0,12	0,31	123185	0,04	0,19	-21,11	0.00	***
	Varade tootlus, %	3024	0,11	0,49	123186	0,08	0,42	-5,05	0.00	***
	Käibevara koguvarast, %	3039	0,60	0,31	123186	0,67	0,33	15,02	0.00	***
	Omakapital koguvarast, %	3035	0,54	0,29	123186	0,63	0,29	17,18	0.00	***

		Toetusgrupp			Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus	
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.	SD			
Sobitamisyõrrandi näitajad	Ettevõtte küpsus	3042	0,65	0,48	123186	0,44	0,50	-23,54	0.00	***
	Ettevõtte suurusindikaator	3042	0,18	0,39	123186	0,10	0,30	-15,44	0.00	***
	Harjumaa indikaator	3042	0,40	0,49	123186	0,58	0,49	20,10	0.00	***
	Tartumaa indikaator	3042	0,08	0,28	123186	0,11	0,32	5,53	0.00	***
	Kapitali intensiivsus	2704	29,47	141,30	123186	32,95	132,75	-11,76	0.00	***
	Eelneva toetusperioodi toetused	3042	0,14	0,34	123186	0,04	0,19	-28,86	0.00	***
	Nutikas spetsialiseerumine	3042	0,11	0,31	123186	0,03	0,16	-26,56	0.00	***
Väljundyõrrandi näitajad	Vanus	3042	7,81	7,51	123186	10,98	6,92	29,79	0.00	***
	Töötajate arv	3042	11,84	41,09	123186	4,64	12,43	-14,85	0.00	***
	Käive, tuh EUR	3042	1027,47	4996,48	123186	448,41	1810,37	-3,99	0.00	***
	Keskmine palk töötaja kohta kuus	2825	556,23	741,17	123186	522,94	677,68	-7,20	0.00	***
	Puhaskasum, tuh EUR	3024	66,36	519,09	123186	34,06	185,01	-2,32	0.02	**
	Raha ja raha ekvivalendid, tuh EUR	2659	101,03	680,74	123186	60,85	233,61	4,37	0.00	***
	Immateriaalse vara intensiivsus	3042	0,02	0,09	123186	0,00	0,04	-23,63	0.00	***
	Eksporditulu töötaja kohta, tuh EUR	3042	132,57	1078,77	123186	105,08	1099,32	-20,85	0.00	***
	Välisomandi indikaator	3042	0,05	0,22	123186	0,07	0,25	3,91	0.00	***
	EAS YTD kohalikud toetused, tuh EUR	3042	0,50	3,32	123186	0,08	1,34	-21,97	0.00	***
	Teistest tegevustest toetatud	3042	0,31	0,46	123186	0,00	0,00	-195,20	0.00	***
Rohkem kui üks toetus	3042	0,21	0,41	123186	0,00	0,00	-161,90	0.00	***	
Tegevusala indikaatorid	B- Mäetööstus	3042	0,01	0,07	123186	0,00	0,04			
	C- Töötlev tööstus	3042	0,35	0,48	123186	0,07	0,25			
	D- Elektrienergia, gaasi, ...	3042	0,00	0,04	123186	0,00	0,05			
	E- Veevarustus; kanalis....	3042	0,00	0,05	123186	0,00	0,06			
	F- Ehitus	3042	0,09	0,29	123186	0,14	0,34			
	G- Hulgi- ja jaekaubandus;	3042	0,11	0,31	123186	0,22	0,41			
	H- Veondus ja laondus	3042	0,03	0,16	123186	0,08	0,27			
	I- Majutus ja toitlustus	3042	0,08	0,27	123186	0,03	0,18			
	J- Info ja side	3042	0,05	0,23	123186	0,05	0,22			
	K- Finants- ja kindlustus	3042	0,00	0,03	123186	0,01	0,08			
	L- Kinnisvaraala tegevus	3042	0,02	0,13	123186	0,07	0,26			
	M- Kutse-, teadus- ja	3042	0,09	0,28	123186	0,14	0,34			
	N- Haldus- ja abitegevus	3042	0,04	0,19	123186	0,05	0,23			
	O- Avalik haldus ja	3042	0,00	0,00	123186	0,00	0,00			
	P- Haridus	3042	0,02	0,13	123186	0,01	0,11			
	Q- Tervishoid ja sots...	3042	0,03	0,16	123186	0,02	0,15			
	R- Kunst, meelelahutus ja	3042	0,04	0,19	123186	0,02	0,14			
S- Muud teenindavad	3042	0,04	0,19	123186	0,03	0,16				
T- Kodumajapidamiste	3042	0,00	0,00	123186	0,00	0,00				

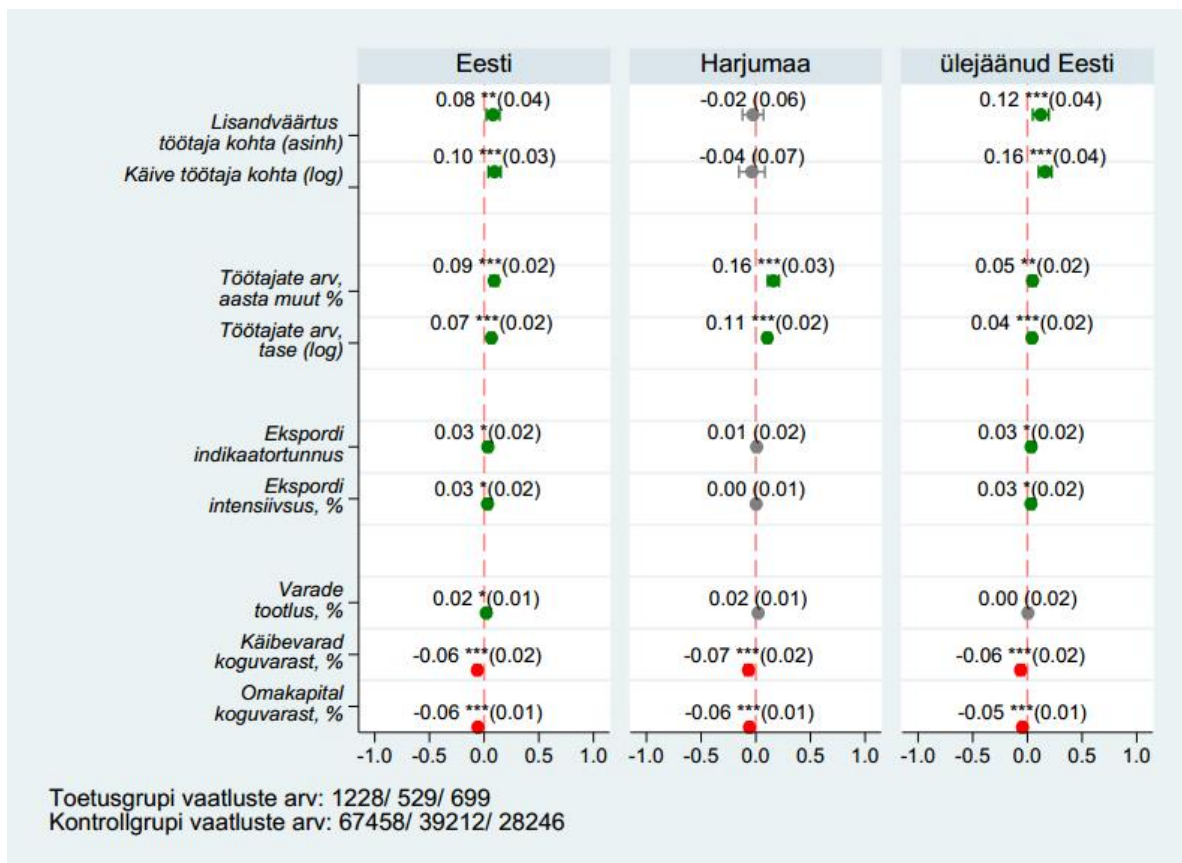
Kommentaariid: Keskvaartuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.

Kommentaariid: Vanuse keskväärtuste testimine on läbi viidud kasutades Mann-Whitney U-testi(ülemine) ja T-testi (alumine). Vanuse keskväärtuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.1, ' p-väärtus>0.1

Joonis 18. Toetatud ja kontrollgrupi ettevõtete asukohta ja vanuse jaotus ning toetatud ettevõtte tegevusala lõikes

Kommentaari: Esitatud punkthinnangud, hinnangute standardvead on toodud sulgudes. Hinnangute statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01 , ** p -väärtus < 0.05 , * p -väärtus < 0.1 , ' p -väärtus > 0.1 . Vaatluste arvud esitatud koondhinnangule, Harjumaa valimi hinnangule ja ülejäanud Eesti valimi hinnangule vastavalt.

Joonis 19. Regionaalse nõustamise mõju (ATE) toetatud ettevõtete tootlikkuse, hõive, ekspordi ja jätkusuutlikkusega seotud tulemuslikkuse näitajatele võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega 90% usalduspiiridel

506. Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon (EVEA) omistas MAK-ide võrgustikule „Ettevõtluse Sõber 2019“ tiitli⁹². EVEA omistab selle tiitli aktiivsele riigi-, ühiskonna- või poliitikatagelasele või organisatsioonile silmapaistvate teenete ja saavutuste eest era-, ja eriti väikeettevõtluse edendamisel.

5.1.3. Tõhususe analüüs

507. MAK-ide nõustamise konkreetsete teenuste keskne tõhusus eeldab täpseid andmeid, lisaks nõustamisteenusele ka teiste teenuste ja tegevuste (koolitused, teavitustegevused) tulemuste (tegevuste arv, osalejad jne) ning ka MAK-ide eri rahastuse andmeid. Hinnanguliselt võib MAK-ide nõustamisteenuse lugeda tõhusaks starditoetuse tulemusiindikaatori ja väljundiindikaatori alusel: starditoetuse taotlemise sihttase eelarveperioodi lõpuks on 474 ja 2018. aasta lõpu seisuga on

⁹² Ettevõtluse sõber 2019 on Maakondlike Arenduskeskuste võrgustik. (2020). Maakondlike arenduskeskuste võrgustik, <https://www.arenduskeskused.ee/uudised/> (11.02.2020).

saanud starditoetust 339 ettevõtet ning 2018. aasta lõpu seisuga on ka nende ellujäämismäär kõrge. MAK-ides nõustamise eelarve ülevaade on toodud alljärgnevas tabelis.

508. MAK-ides nõustamise eelarve on 13 428 572, sh 9 400 000 eurot (70%) on Euroopa Regionaalarengu Fondi ja 4 028 572 eurot on Eesti riigi rahastus⁹³.

509. MAK-idel on nõustamise osas küllalt kõrge sihttase (vt järgnev tabel), samas ettevõtluse kasvustrateegia aruandluse kohaselt on 2018. aasta sihttase nõutamisteenuse osas juba ületatud.

Tabel 38. Tegevuse indikaatorid ning siht- ja saavutustasemed

Tegevus	Indikaator	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2023
Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes (5.1.1)	Väljundindikaator			
	Nõustatud potentsiaalsete ja alustavate ettevõtjate arv*	20 000*	20 127***	40 000*
	Sisutegevuste (nõustamine, koostöö, jne) arv***	...	550 (15 maakonnas)***	
	Tulemusindikaator			
	Nõustatud ettevõtjate ellujäämismäär**	75% suurem Eesti keskmisest**	87,7% suurem Eesti keskmisest***	

Allikas: *VV korraldus „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“; lisa⁹⁴. **MKM-i käskkiri „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“⁹⁵. ***Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK); rakendusüksus (RÜ) alates 01.04.2019).

510. Vabariigi Valitsuse 2020. aasta korraldusega „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ suurendati 2023. aastaks nõustatud ettevõtjate arvu sihttaset, uus sihttase on 40 000. 2015. aasta MKM-i käskkirjaga „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“ sätestatud sihtase aastaks 2023 oli 30 000.

5.1.4. Vastastikmõju analüüs

511. Tegevus 5.1.1 on seotud mitmete teiste tegevustega. Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes on eeldus starditoetuse taotlemisel, sest vastavalt Starditoetuse määrusele (RT I,

⁹³ „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine. (2020). VV korraldus, vastu võetud 19.03.2020 nr 83 RT III, 24.03.2020, 3; URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/324032020003>.

Lisa; URL: <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmete-nimekiri> (16.04.2020).

⁹⁴ „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine. (2020). VV korraldus, vastu võetud 19.03.2020 nr 83 RT III, 24.03.2020, 3; URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/324032020003>.

Lisa; URL: <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmete-nimekiri> (16.04.2020).

⁹⁵ Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks. (2015). MKM-i käskkiri, 31.03.15 nr 15-0094. URL: https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/toetuse_andmise_tingimused_ettevotlusteadlikkuse_arendamiseks_kinnitatud_31.03.2015.pdf (16.04.2020).

09.07.2019, 13) on ettevõtja kohustatud enne taotluse esitamist läbima rakendusüksuse korraldatud eelnõustamise, mille käigus antakse hinnang ettevõtjale ja ettevõtja poolt kavandatavale projektile, planeeritavate tegevuste teostatavusele ja taotlejas osalust omavate isikute suutlikkuse kohta projekti ellu viia.

512. Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes toetab meetme tegevust „Tööturuteenuste laiendamine uutele sihtrühmadele ja uute teenuste pakkumine töötutele“ (3.2.1) ning on teabe andjaks ettevõtja arenguplaani toetusmeetmele ettevõtete arendus- ja eksporditegevustele kaasaaitamiseks ning juhtimisvõimekuse tõstmiseks (4.4) ning teiste meetme ja 5. prioriteetse suuna tegevuste kohta.

513. Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes omab sünergiaid tegevusega Ettevõtlusteadlikkus (5.1.4), sest mõlemad meetme tegevused hõlmavad ettevõtlusteadlikkust, suurendades vastastikku üksteise tulemuslikkust. Samuti on sünergiaid meetme tegevusega PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks (5.4.2), kuivõrd mõlema tegevuse keskmes on inimeste ettevõtlikkus.

5.1.5. Jätkusuutlikkuse analüüs

514. Maakondlike arenduskeskuste ettevõtlusspetsialistide hinnangul vajavad tööstussektoris alustavad või tegutsevad ettevõtted ka edaspidi toetust investeerimaks seadmetesse ja masinatesse, et automatiseerimise ja tehnoloogia arenguga kaasas käia (VKE11). Teine pool on kõrgema lisandväärtusega haritud töötajad, kes nende seadmetega töötavad. Seega lisaks töökohtade loomisele on oluline nende säilitamine, inimeste ümberkoolitamine ja täiendkoolitamine. Samuti on tähtis turundus ja turundusteadmised, seda nii alustava ettevõtja kui ka tegutseva ettevõtja jaoks (VKE23). Kui eksport ja ekspordi toetamine on oluline riiklikus vaates (VKE16, VKE4), siis piirkondlikult on oluline ka madalama kasvupotentsiaaliga ettevõtlus sissetuleku ja toimetuleku võimaldajana (VKE16).

515. Intervjueeritavad leidsid, et toetuste ja teenuste osutamise tingimused võiksid võtta arvesse piirkondlikke erinevusi (VKE9, VKE11, VKE8, VKE16, VKE4, VKE14), kui hindamis- ja otsustusprotsess liiga keerukaks ja aeganõudvaks ei muutu (VKE9). Üks võimalus piirkondlikke erisusi arvesse võtta on erinev omafinantseeringu määr olenevalt ettevõtte asukohast (VKE14).

516. Intervjueeritavate arvamusel kohaselt finantsinstrumendid (laen, ekspordi kindlustus jne) on vajalikud, aga sobivad neile ettevõtjatele, kes on ise valmis riske võtma ja kelle kasvupotentsiaal on suurem (VKE23, VKE8, VKE16). Probleemina toodi välja, et tulenevalt ettevõtte asukohast võib kinnisvara väärtus tagatisena olla erinev ning mõjutada negatiivselt laenu saamist eelkõige Tallinnast ja Tartust kaugemates piirkondades (VKE16).

517. Intervjueeritavate hinnangul on põhjendatud toetuste ja teenuste koospakkumine, sest see on ettevõtja jaoks kasulik ja tulemuslikum (VKE8). Vajalik on ettevõttele läheneda komplekselt, suunata ettevõtjat uute ideede ja lahendusteni, et konkurentidest eristuda (VKE23).

5.1.6. Rakendussüsteemi analüüs

518. Üldise toetuste ja teenuste süsteemi arusaadavuse osas leidsid intervjueeritavad, et üldsusele laiemalt ja kohati ettevõtjatele on probleemiks süsteemi keerukus ja laialivalgumus ning organisatsioonide paljusus, kes erinevate toetusmeetmetega tegelevad (VKE11). Samas need ettevõtjad, kes nõustamisele tulevad, on üldjuhul teinud teatud eeltöö, nad on pigem pro-aktiivsed ja teadlikud (VKE23). Neile lisaks on ettevõtjad, kes ei ole toetusmeetmetest teadlikud, ei oska nõustamisele tulla või ei soovi seda teha ning proovivad ise hakkama saada (VKE14).

519. Ettevõtjate jaoks on oluline info liikumise ulatus, et teavitus ulatuks võimalikult paljudeni (VKE9). Oluline on tegeleda alustavate ettevõtjate nõustamisega enne kui nad kvalifitseeruvad toetuste taotlejateks (st enne kui on olemas toode, teenus, võimalik teha finantsprognoose), seda rolli saavad täita ja on ka täitnud maakondlikud arenduskeskused (VKE16). MAK-id näevad enda kasvavat rolli ettevõtete juhtimises toimuva põlvkonnavahetuse toetamises, sh juhtimisalaste kompetentside edasiandmine (VKE16).

520. Suurel määral on nõustamine seotud toetuste kohta info jagamisega. Oluline on aidata eristada ettevõtjal eri toetusi, taotlemise protsessi ja toetusega kaasnevaid tingimusi (VKE51, VKE52). Eelmisel aastal (2019) kasvas MAK-ides starditoetusest huvitatute osakaal ja selle toetuse taotlejate nõustamine. See tulenes 2019. aastal toimunud starditoetuse taotlemise tingimuste muudatusest, eelkõige tulenevalt töökohtade loomisega seotud töötasu suuruse nõude leevenemisest (VKE11), mis on oluline väljaspool tõmbekeskusi, kus ettevõtete käive võib aasta lõikes rohkem kõikuda (VKE8).

521. MAK-is on ettevõttel üldjuhul kindel konsultant, kes nõustab vajadusel ja annab teavet koolituste jt võimaluste kohta (VKE19). Ettevõtjat saab kõige parem konkreetne konsultant, kes teab ettevõtte arengulugu ja vajadusi ning lähtub kogunenud informatsioonist nõustamisel ja koolituste/toetuste kohta informatsiooni vahendamisel.

5.1.7. Tulevikuvaade

522. Maakondlike arenduskeskuste ettevõtlusspetsialistide hinnangul motiveerib EL-i vahendite vähenemine kaaluma teisi mehhanisme, nt laenuid ja investeeringuid. Toetuste vähenemise mõju alustavatele ettevõtjatele on arvatavalt väiksem kui kasvufaasis olevatele ettevõtetele, kes soovivad investeerida masinasüsteemidesse või tootmisliinidesse, aga kes on töötajate arvu ja käibe mõttes alles VKE-d mitte suurettevõtted (VKE4). Samas suunab toetuste vähenemine ja omaosaluse suurenemine selle kasutamist rohkem planeerima ja toetuse otstarbekust täpsemini hindama, et nt soetatud seadmed ja masinad tootmises kasutust leiaksid (VKE16). Samuti sunnib toetuste vähenemine nutikamaid lahendusi otsima, et eesmärkideni jõuda (VKE16, VKE9). MAKid puutuvad kokku teemadega, mida on raske lahenda, ning üks selliseid ettevõtjate ja eriti just välisinvestorite kvalifitseeritud tööjõu leidmise probleem (VKE40, VKE50).

5.2. Starditoetus

523. Struktuurifondide finantseerimisel võimaldatakse kahte eri sihtrühmale mõeldud toetust (1) ettevõtlusega alustamiseks (Euroopa Sotsiaalfond, Eesti Töötukassa) ning (2) starditoetus algusfaasis ettevõtetele (Euroopa Regionaalarengufond, MAK-id ja Riigi Tugiteenuste Keskus). Starditoetuse taotlemine toimus kuni 2019. aasta 1. aprillini Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) kaudu.

524. Toetuse andmise eesmärk on aidata kasvupotentsiaaliga alustavaid ettevõtjaid. Panus meetme tulemusnäitajate saavutamisse:

- 1) alustavate ettevõtjate arvu suurendamine, mille aastakäive on toetuse saamise aastale järgneval kolmandal majandusaastal vähemalt 125 000 eurot;
- 2) eksportivate ettevõtjate arvu suurendamine.⁹⁶

525. Starditoetust on võimalik algusfaasi ettevõtjatel taotleda järgmisteks tegevusteks:

- 1) projekti elluviimiseks vajaliku materiaalse põhivara soetamine;
- 2) äriplaani tegevuskavas toodud eesmärkide elluviimiseks turundusplaanis sisalduvate turundustegevuste läbiviimine;
- 3) projekti põhitegevusega seotud rakendustarkvara soetamine ja arendamine;
- 4) ettevõtte käivitamiseks ja igapäevaseks toimimiseks vajalike tööjõukulude tegemine⁹⁷.

5.2.1. Asjakohasuse analüüs

526. Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) investeerimisprioriteedid võimaldavad toetada järgmisi tegevusi:

- a) tootmisesse investeerimine, mis aitab kaasa püsivate töökohtade loomisele ja säilitamisele, eelkõige otsese abi kaudu VKE-desse investeerimiseks;
- b) tootmisesse investeerimine, sõltumata asjaomase ettevõtte suurusest, millega aidatakse järgida artikli 5 punktides 1 ja 4 sätestatud investeerimisprioriteete, ning kui investeering hõlmab suurettevõtete ja VKE-de koostööd, artikli 5 punktis 2 sätestatud prioriteete⁹⁸.

527. Starditoetuse võimaldamisega järgitakse täiel määral ERF-i määruse otsese abi eraldamise üldist põhimõtet.

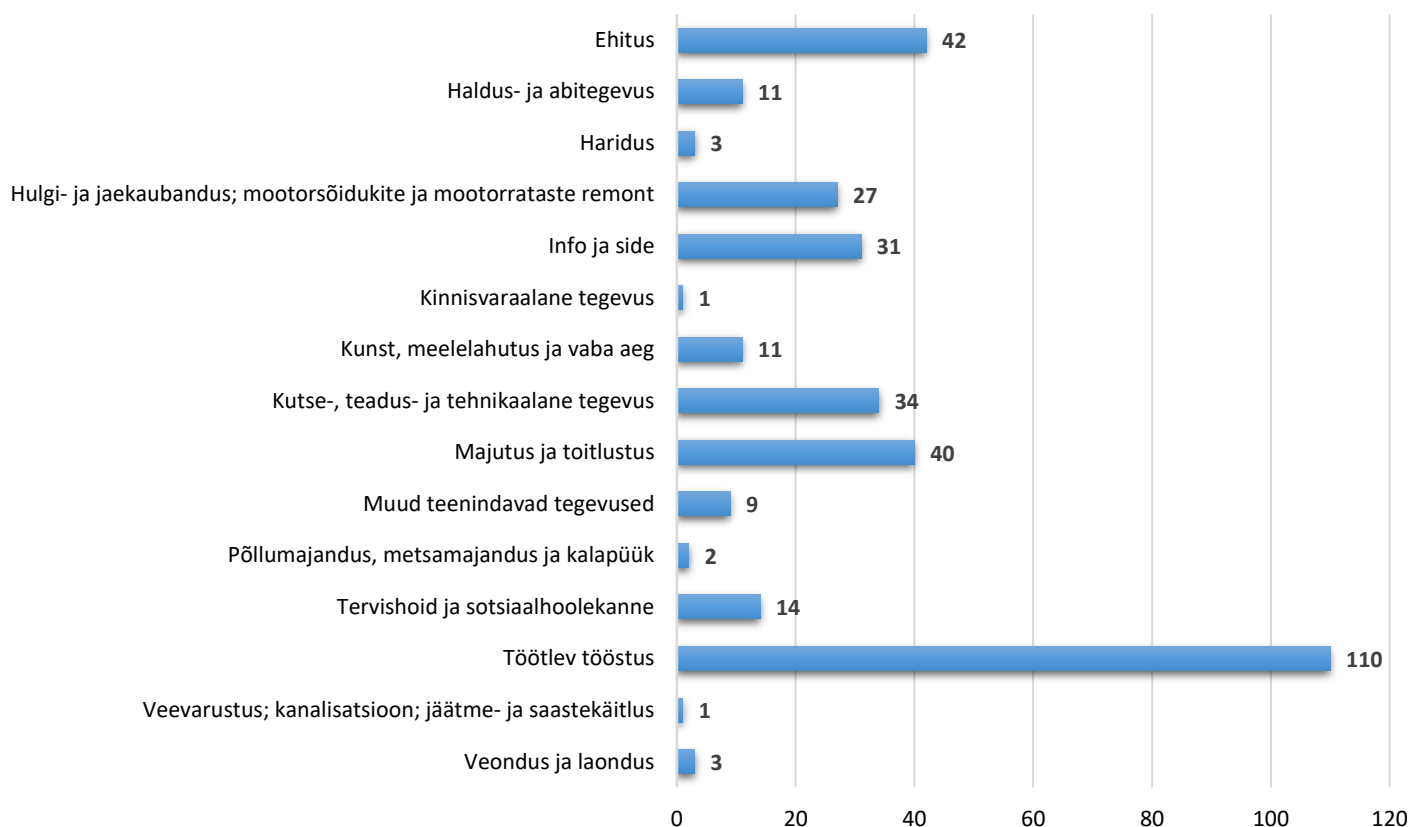
⁹⁶ RT I, 09.07.2019, 13.

⁹⁷ RT I, 09.07.2019, 13.

⁹⁸ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses (EL) nr 1301/2013, 17. detsember 2013, mis käsitleb Euroopa Regionaalarengu Fondi ja majanduskasvu ja tööhõivesse investeerimise eesmärgiga seonduvaid erisätteid ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1080/2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AL%3A2013%3A347%3A0289%3A0302%3AET%3APDF> (18.11.2019).

528. Starditoetuse eesmärk on toetada arengupotentsiaaliga algusfaasis ettevõtteid, mille kaudu laiendatakse piirkondlikku ettevõtlust ja eksportijate ridu. Toetuse saanud ettevõtteid on töökohtade loomise ja müügitulu kasvu kohustus.

529. Starditoetuse saajaid on 15 ettevõtluse valdkonnas (joonis 20). Kõige enam on starditoetuse saajaid töötlevas tööstuses (110 starditoetuse saajat) ning kõige vähem kinnisvaraalasest tegevuses (1) ning veevarustuse, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitluses üks (1) starditoetuse saaja.

Joonis 20. Starditoetuse saajad EMTAK-i koodi järgi (seisuga 31.12.2018).

530. Starditoetuse uute töökohtade loomise nõue võib kujuneda ettevõtja jaoks lisaressursi nõudvaks: arvestades muutunud majandussituatsiooni, automatiseerimist ja tehnoloogia osakaalu suurenemist tootmises, on keeruline täita toetuste tööhõive suurendamisele suunatud eesmärgi (VKE8).

5.2.2. Tulemuslikkus ja mõju

531. Meetme tegevuse 5.1.2 indikaatorid, siht- ja saavutustasemed on toodud allpool olevas tabelis.

Tabel 39. Meetme tegevuse väljundindikaatorid ning siht- ja saavutustasemed

Tegevus	Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018
Starditoetus (5.1.2)	Väljundindikaator			
	Starditoetust saavate uute ettevõtete arv**	474**	474**	339***
	Loodud uute töökohtade arv*	...	1200 (täistööaeg); kokku meetme tegevustes 5.1.2, 5.1.3, 5.1.7, 5.1.8, 5.2.1 ja 5.3.1*	670 starditoetust saanud ettevõtetes****

Allikas: * „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020”⁹⁹. **VV korraldus „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja” kinnitamine”; lisa. ***Struktuurifondide andmebaas. ****Äriinfo veeb (teatmik.ee).

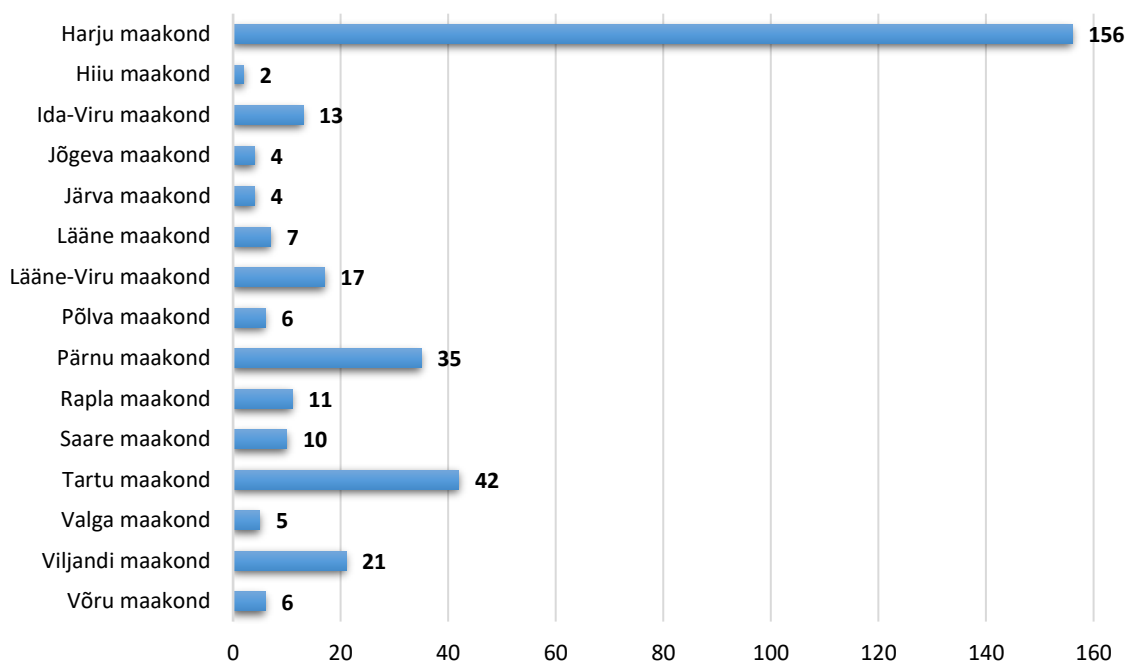
532. Kokku on 2015–2018 starditoetust väljastatud 339 ettevõttele. Määruse kohaselt hiljemalt projekti abikõlblikkuse perioodi „lõppemisele järgnevalt kuust algaval esimesel aastal peab olema toetuse saajal vähemalt üks töötaja ja teisel aastal vähemalt kaks töötajat¹⁰⁰. 2018. aasta lõpu seisuga on 240 starditoetuse saanud ettevõtet loonud 670 uut töökohta (tabel 39; autorite arvutused avalike andmebaaside alusel); uued töökohad on loonud ettevõtted, kes on saanud starditoetust ajavahemikul 2014–2017. 2018. aasta lõpu seisuga oli starditoetuste väljamakse kogusumma 3 699 326,3 mln eurot, firmade omafinantseering kogusummas 1 375 665,4 mln eurot.

533. Kõigi starditoetuste saajatest ligi pooled, 157 ettevõtet, tegutsevad Harjumaal ning kõige vähem on starditoetuse kasutajaid Hiiumaal (joonis 21). Seitsmes maakonnas on starditoetust kasutanud alla 10 ettevõtte.

⁹⁹ Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 (2018). EK poolt heaks kiidetud 21.12.2018. URL: https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/uhtekuuluvuspoliitika_fondide_rakenduskava_2014-2020_211218_0.pdf (16.04.2020).

¹⁰⁰ Starditoetus. (2015). Vastu võetud 09.03.2015 nr 20, RT I, 10.03.2015, 29 (RT I, 09.07.2019, 13). URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109072019013?leiaKehtiv> (15.01.2019).

Joonis 21. Starditoetuse saajad maakonniti (seisuga 31.12.2018)

534. Starditoetust saanud ettevõtetest on registreeritud 112 maal ning 227 linnas.

535. Starditoetuse saajad on teistest toetustest kõige enam kasutanud innovatsiooniosakut (24 ettevõtet) ja 18 ettevõtet on saanud arendusosakut, nende hulgas üheksa (9) ettevõtet on saanud mõlemat toetust. Viis ettevõtet on saanud loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise ning üks ettevõtte loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise toetust.

536. Starditoetust saanud ettevõtete ellujäämismäär on kõrge. Starditoetust taotlenutest oli 2019. aasta lõpu seisuga tegevuse lõpetanud kuus ettevõtet, neist üks Harjumaal (2019), üks Pärnumaal (2018), kolm Raplamaal (2019) ja üks Viljandimaal (2018).

537. Starditoetust kasutanud ettevõtete juhatuses on 400 meest ja 150 naist (allikas: teatmik.ee).

538. Starditoetuse maksete sihttaseme (väljastatud on 474 starditoetust) saavutamine on ilmselt võimalik 2020. aastaks, kuna 2019. aasta 1. aprillist on taotlemise tingimused enamatele ettevõtetele jõukohased.

539. Meetme 5.1 tegevuste 5.1–5.3 töökohtade loomise sihttasemeks on rakenduskavas seatud sihttase kokku 1200 töökohta, 2019. aasta seirearuande kohaselt on 2018. aasta lõpu seisuga lõpetatud ja rahastatud projektidega töökohtade loomise saavutustasemeks 1253 töökohta.

540. Starditoetuse mõju on piiratud toetuse summaga (maksimaalselt 15 000) ja sellega, et tegemist on alles stardi- ja varase kasvufaasi ettevõtetega. Ekspordi osas võis näha kahte tendentsi. Ettevõtted, mille eesmärk oli järkjärguline välisturule siirdumine tootmismahu kasvades, said intervjuueeritavate hinnangul starditoetusest kasu pigem toodete, teenuste ja protsesside

väljatöötamiseks Eesti turu jaoks (VKE32), (VKE27). Ettevõtted, mis olid loodud eesmärgiga eksportida suurem osa toodangust, said intervjueeritud ettevõtjate hinnangul starditoetusest tuge kiiremini oma ekspordimahtusid kasvatada (VKE35).

541. Tootlikkuse osas töid intervjueeritavad välja starditoetuse mõju tootmismahu ja tootmisvõimekuse kasvule, sest starditoetus võimaldas näiteks vajalikke seadmeid soetada (VKE27), (VKE35), (VKE28). Lisandväärtuse puhul leidsid intervjueeritud ettevõtjad, et toetus võimaldas osta seadmeid, millele ettevõtte sai lisaarendusi teha (VKE30) või soetada uuemat tehnikat, mis annaks konkurentsieelise teiste tootjate ees (VKE27). Starditoetus võimaldas tootevalikut laiendada ja kiiremini uue tootega turule tulle (VKE31). Intervjueeritavate hinnangul mõju uue toote, teenuse väljatöötamisele esines vähem-kõrgtehnoloogiliste lahenduste puhul. Kõrgtehnoloogiliste toodete puhul oli mõju kaudne või koosmõjus teiste toetustega (näiteks arendusosak) (VKE35).

542. Töökohtade loomise osas töid intervjueeritavad välja, et starditoetus võimaldas inimesi tööle võtta varem kui muidu oleks võimalik olnud. Samas jäi mõju intervjueeritavate sõnul mõnel juhul lühiajaliseks (VKE25, VKE27, VKE29). Tööjõudu võib enam vaja olla just ettevõttega alustamisel, kuid hiljem enam nii palju töötajaid vaja pole.

543. Starditoetus mõjutas intervjueeritud ettevõtjate hinnangul koostöövõrgustikes osalemist ja koostööpartnerite arvu vähesel määral. Näiteks töövahendeid ja tööriistu ostes laienes kohati tarnijate võrgustik (VKE27).

544. Starditoetuse määr ja kohustused vajaksid sisulist arutelu ettevõtjate ja sidusorganisatsioonidega (VKE37).

5.2.3. Tõhususe analüüs

545. Starditoetuse põhilised näitajaid tõhususe hindamisel saavad olla:

- tegevuse eelarve 9 447 183 eurot, sh 7 581 747 eurot (80%) Euroopa Regionaalarengu Fondist, ning omafinantseering 1 895 436 eurot (allikas: VV korraldus "Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja" kinnitamine"),
- väljastavaid toetusi 474 (sihttase),
- ühe toetuse maksimaalne suurus 15 000 eurot.

546. Käesoleva aasta VV korralduse „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ kohaselt on suurenenud meetme tegevuse eelarve 8 852 183 eurolt 9 447 183 eurole, samaks on jäänud väljundindikaatori sihttase – starditoetust saavate ettevõtete arv (474).

547. Kui hinnata starditoetuse halduskulusid, siis nende teke ilmselt suuremas matus johtub starditoetuse kaheastmelisest menetlusprotsessist, kus rakendusüksuse (Riigi Tugiteenuste Keskus) halduskuludele lisanduvad starditoetuse taotlemise nõustamise ning toetuse taotlemiseks eeldavate dokumentide (äriplaan, jt dokumendid) eelhindamise kulud maakondlikes arenduskeskustes. Toetuse sedalaadi kahetasemeline menetlusprotsess ja toetuse suurus (praegu maksimaalselt 15000 eurot) vajaks kooskaalumist enne järgmise eelarveperioodi. Seda juhul, kui ka järgmisel eelarveperioodil on ette näha starditoetuse võimaldamist ettevõtjatele.

5.2.4. Vastastikmõju analüüs

548. Starditoetus on tugevalt seotud nõustamisega MAK-ides (5.1.1), viimane on starditoetuse taotlemise eelduseks. MAK-ide ettevõtlikonsultantide professionaalsusest sõltub toetuse taotlejate võimaluste ja võimekuse hindamine potentsiaalse rahastuse korral projekti elluviimiseks. Ettevõtjad sõltuvad sageli ka MAK-ide nõustamisest kvalifitseerumis- ja taotlemistingimustele vastavate taotluse kirjutamisel. Samuti sõltuvad ettevõtted MAK-ide nõustajate professionaalsusest toetuse taotlemise tingimuseks oleva dokumentide eelhindamise tasemest, mis võib taotluse menetlusprotsessi kas lühendada või pikendada.

549. Seos on ka starditoetuse ja arenguosaku kasutamise vahel: starditoetuse kasutajad on ka arenguosaku saajad. Starditoetus omab sünergiaid tegevusega 4.4.2 (teadusarendus tegevuse osak), sest starditoetus, innovatsiooniosak ja arenguosak võimaldavad lahendada erinevaid alustava ettevõtte probleeme, nt tööjõukulud ja seadmed, toote- ja teenuse arendus, intellektuaalomandi kaitse (VKE35). Meede on ka suhestatud tegevusega 3.2.1 (tööturuteenuste laiendamine uutele sihtrühmadele ja uute teenuste pakkumine töötutele), kuna see tegevus kergendab alustavatel ettevõtjatel töötajate leidmist.

550. Starditoetusel on seos tegevusega „Turisminõudluse suurendamine“ (5.1.5), kuna starditoetust saavad taotleda ka algusfaasis turismi arendamisega ja kasvuga seotud ettevõtted ning ka loomemajanduse meetme tegevuste „Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine“ (5.5.3) ja „Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine“ (5.3.7) kasusaajad saavad olla ühtlasi starditoetuse taotlejad. Starditoetus hõlbustab tegevust „Ekspordi arendamise tegevused“ (5.1.3), kuivõrd võimaldab suurendada ekspordivate ettevõtete arvu läbi kasvupotentsiaaliga alustavate ettevõtjate toetamise. Starditoetus hõlbustab ka tegevust „Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine“ (5.2.1), sest mõjutab kaudselt ettevõtete võimekust ja vajadust finantsmehhanismide kasutamise järele.

551. Toetuste ja teenuste süsteemi kui terviku vaates leiab starditoetust saanud ankeetküsitlusele vastanud ettevõtjatest (n = 79) alla poole (41%), et erinevad ettevõtlikus- ja innovatsioonitoetused moodustavad ühtse terviku, samas kui pooled vastanutest ei oska seda hinnata (51%). Dupleerimise osas leiab 22% vastanutest, et toetused kattuvad osaliselt või täielikult. 37% vastanutest leiab, et toetuste süsteemis esineb lünki. Vajalikuks peetakse valdkondliku eripäraga arvestamist (nt eksporditoetus toiduainetööstusele, teeninduste ettevõtete toetamine).

552. Starditoetust saanud vastanud ettevõtjatest 15% on nõus ja 28% on pigem nõus ning 11% pigem pole nõus ja 3% pole üldse nõus, et erinevad ettevõtlikus- ja innovatsioonitoetused moodustavad ühtse terviku; seda ei osanud hinnata 43% vastanutest (N = 339, n = 79; p = 0.000, $\alpha = 0.05$; ühe valimi χ^2 -test). Vajalikuks peetakse valdkondliku eripäraga arvestamist (nt eksporditoetus toiduainetööstusele, teeninduste ettevõtete toetamine). Välja tuuakse toetuste ja teenuste koondamise vajadus suurema eelarve ja kestvusega tegevusteks (nt käendused, kompetentsikeskused, tööstuse automatiseerimine, investeringutoetused) sarnaselt nutikale spetsialiseerumisele või valdkondlikele toetusprogrammidele. Samuti märgitakse ära erinevad taotlemistingimused, mis piirab starditoetusele järgnevate toetuste kasutamist.

5.2.5. Jätkusuutlikkuse analüüs

553. Intervjueeritud ettevõtjad leidsid, et starditoetus oli vajalik arenguhüppe tegemiseks ja liikumaks kiiremini järgmisse ettevõtte kasvufaasi. Alustava ettevõtja seisukohalt oleks toetusest suurem abi, siis kui seda oleks võimalik kasutada tootearenduse algusfaasis, kuigi siis puudub garantii, et ettevõtte oma tootega turule jõuab (VKE35). Intervjueeritavad leidsid, et oleks investeringud seadmetesse teinud ka ilma toetuseta, aga see oleks võtnud rohkem aega ja piiranud valikuvõimalusi (VKE30), (VKE32), (VKE35). EL-i toetuste vähenemine mõjutab ettevõtteid intervjueeritavate hinnangul järgmises kasvufaasis, näiteks tootearenduse puhul, tootevaliku laiendamisel, ekspordimisel (VKE35).

554. Elluviidavate projektide jätkusuutlikkuse hindamisel Riigi Tugiteenuste Keskus arvestab projektide tulemusnäitajate saavutamise hindamisel ka iga ettevõtte arengufaasi ja perspektiivi (VKE5).

5.2.6. Rakendussüsteemi analüüs

555. Intervjueeritud ettevõtjate hinnang taotlemisprotsessile on seotud sellega, millises kasvufaasis ettevõtte toetuse taotlemisel oli. Toote, teenuse turule toonud ettevõtete hinnangul oli neil vähem aeganõudvam koostada taotlemiseks vajalikud dokumendid (äriplaan, finantsprognosid) (VKE25), (VKE30), (VKE32), (VKE27). Kui ettevõttel oli tootearendus alles lõpujärgus ja käive muutlik, kulus starditoetuse taotlemiseks rohkem aega, nõustamine ja hindamine oli samuti ajamahukam, selgitamaks välja, milline on toote turupotentsiaal (VKE35).

556. Intervjueeritavate hinnangul on starditoetuse üleminek 2019. aastal EASilt Riigi Tugiteenuste Keskusele tekitanud olukorra, kus kohanemine uute tegevustega ja inimeste-poolne õppimine alles toimub (VKE16), mille jooksul ülesannete jaotus, arusaamad ja hindamispõhimõtted aegamööda ühtlustuvad (VKE8, VKE4). Kliendi vaates on oluline üheselt aru saada, kes millega tegeleb ja kelle poole küsimuste ja probleemide korral pöörduda. Samuti on kliendi jaoks oluline otsuste tegemise kiirus ja nõuete arusaadavus (VKE4, VKE26). Standardiseeritud vorm võiks olla ka äriplaanis esitamiseks (VKE26).

557. Toetuse elluviimise ja aruandluse osas töid toetust saanud ettevõtjad välja aruandlusperioodi pikkuse, sest projekti tulemusnäitajate (§ 29, lõike 1, punkt 1. *Starditoetus*; RT I, 09.07.2019, 13) saavutamist hinnatakse mitme aasta lõikes pärast projekti abikõlblikkuse perioodi lõppu (VKE35). Tulemusnäitajate paindlikkuse osas on maapiirkonnas tegutsevate teenusepakkujatele probleemiks kahe täisajaga töökoha loomine, kuivõrd inimesed eelistavad töötada osalise tööajaga või teha kaugtööd (VKE25). Intervjueeritavate hinnangul oli probleemiks ka kulutuste tegemise kohustus enne toetuse ülekandmist, mis tekitab ebastabiilsete rahavoogude korral vajaduse raha laenata (VKE35, VKE27, VKE29). Starditoetuse kasutamiseks ettenähtud aega hindas piisavaks 69%, enam aega oleks soovinud 22% ja vähem aega projekti elluviimiseks vajanuks 4% starditoetust saanud ettevõtjaid; 5% ei osanud hinnata, kas starditoetuse kasutamiseks ettenähtud aeg on piisav (N = 339, n = 81; p = 0.000, $\alpha = 0.05$; ühe valimi χ^2 -test).

558. Starditoetust mittetaotlenute hinnangul oleks hea, kui starditoetuse kohta jõuaks teave sihtrühma keskselt ja otse nendeni (VKE41, VKE45, VKE47, VKE39). Mittetaotlenud usuvad, et taotlemise või mittetaotlemise otsuse tegemisel vaagiksid nad nii toetuse taotlemise kui ka kasutamisega kaasnevat ressurside vajadust kui ka starditoetuse kasutamise seotud tingimustega kaasnevaid riske (VKE41, VKE45). Toetust taotlenud (ja mittesaanud) ja mittetaotlenud märkisid, et tingimused peaks arvestama piirkondliku ettevõtluse arendamise võimalustega Harjumaast kaugel (VKE38, VKE41, VKE42). Samuti vajab enam selgust hindamise kriteeriumide osas skaala (VKE43, VKE45, VKE46). Et tegevuse pakutavaid võimalusi saaksid kasutada iduettevõtjad, siis peaksid starditoetuse toetuse tingimused võimaldama ka riskide võtmist, mis pole samas prognoositavad (VKE48).

5.2.7. Tulevikuvaade

559. Alustavatele ettevõtetele võiks ka tulevikus toetust võimaldada, kuna see annab võimaluse (kiiremini) teha arenguks vajalikke investeeringuid (VKE31). Suurema starditoetuse või sellele lisanduva n-ö arengutoetuse võimaldamist seadmete ostuks peetakse tähtsaks, sest see võimaldab luua uusi töökohti, nt Kirde-Eestis (VKE26). Starditoetust kasutanud ja kiirese kasvufaasi jõudnud tootmisettevõtted tõid välja toetuse vajaduse tootearenduseks ja ekspordi kasvuks (VKE35), (VKE33). Teatud juhtudel loetakse otstarbekaks teenuste ja toetuste koospakkumist (VKE33). Intervjueeritud ettevõtjad olid kasutanud lisaks starditoetusele ka teisi toetusi ja teenuseid, kuid mitte finantsinstrumente. Finantsinstrumentidest oldi samas teadlikud, kuid nende puhul on olnud takistuseks rahastuse pakkumise tingimused (VKE25), (VKE32). Starditoetust saanud maapiirkondade ettevõtjate hinnangul on toetuste jätkumine oluline üldisemalt ettevõtluskeskkonna loomiseks ja arendamiseks, eelkõige taristu (juurdepääsuteed, tehnovõrgud) kaasajastamiseks, aga ka näiteks joogivee kvaliteedi tagamiseks ja selle mõõtmiseks/seiramiseks (VKE25), (VKE27).

560. Ettevõtted, kellel oli kavas tulevikus EL-i struktuuritoetusi kasutada, tõid toetuste vähenemise negatiivse mõjuna välja, et väheneb ettevõtte võime konkureerida teiste maade ettevõtetega. Mõnede ettevõtjate hinnangul tuleks Eesti ettevõtluskeskkonnale ja võrdväärsele konkurentsile pigem kasuks võimalikult vähesed toetused või toetuste mittevõimaldamine.

5.3. Ekspordi arendamise tegevused

561. Meetme 5.1 „Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine“ tegevuse 5.1.3 „Ekspordi arendamise tegevused“ laiem eesmärk on kasvatada ettevõtjate ettevõtlusteadlikkust ning ekspordivõimekust. Kuna meetme all on väga erinevaid tegevusi, siis on meetme enda eesmärk märksa laiem:

Meetme tulemusena on olulisel määral kasvanud ettevõtjate ambitsioonikus, loovus, üldine ettevõtlikkus, sealhulgas positiivne hoiak ettevõtlusega alustamise osas, jätkusuutlike alustavate

ettevõtjate hulk ning tegutsevate ettevõtjate majandustulemused ja Eesti on konkurentsivõimeline ja atraktiivne sihtkoht.

562. 2016. aastal kirjeldati ekspordisuunalised tegevused eraldi ekspordi arendamise tegevuste („Ekspordiarendamise tegevused: kontaktide loomine, nõustamine koolitused“) ning välisinvesteeringute kaasamise tegevustena („Eesti ettevõtjate nõustamine välisurul ja välisinvesteeringute kaasamine“).¹⁰¹

563. Tegevuse 5.1.3 ekspordisuunalised tegevused jagunevad rahalisteks ja mitterahalisteks tegevusteks. Rahalisteks tegevusteks on välismessitoetus, milles toetus kompenseerib osaliselt ettevõtete messil osalemise tegevused (ettevõtete omaosalus on vähemalt 20%). Mitterahalistes tegevused jagunevad vastavalt tegevusteks, mille eesmärgiks on eksporditeadlikkust koolitamise, nõustamise, kontaktide vahendamise jm kaudu edendada. Meetme tegevuste elluviimise üldiseks eesmärgiks on ettevõtjate ettevõtluse ja -võtlikkuse teadlikkuse ning ekspordivõimekuse toetamine.

564. Laiemalt jagunevad ekspordi arendamise tegevused viieks alategevuseks.¹⁰²

- **Info, teadmised ja oskused.** Välisurgudele minekuks vajaliku info kättesaadavaks tegemine ettevõtjatele, infomaterjalide tootmine, info- ja nõustamisteenuste osutamine, infopäevade, seminaride ja konverentside korraldamine, eksporditööriidele suunatud koolituste, täiendõppe ja praktikavõimaluste korraldamine, erinevate nõustamisteenuste võimaldamine.
- **Ärivoimaluste loomine.** Tegevused, mis aitavad kaasa ärikontaktide loomisele ja rahvusvahelise koostöö edenemisele, sealhulgas Eesti ettevõtjate osalemine rahvusvahelistel messidel, ühisstendide korraldamine, messikülastuste organiseerimine, ärimissioonide ja kontaktürituste korraldamine, erinevad teenused ärikontaktide tõhustamiseks ja koostöö edendamiseks Eesti ja välisriikide ettevõtjate vahel.
- Eesti ettevõtjate **nõustamine** välisurgudele minekul ja rahvusvahelise koostöö edendamisel. EAS-i ekspordinõunike poolt pakutavad nõustamis- ja tugiteenused, assotsieerunud konsultantide teenused, konsultantide võrgustike poolt pakutavad teenused.
- **Välisinvesteeringute** Eestisse kaasamiseks tehtavad **tegevused**. Erinevad nõustamis- ja turundustegevused, eesmärgiga kaasata Eestisse täiendavaid investeeringuid, rahvusvahelist oskusteavet ja ekspordile orienteeritud ettevõtjaid.
- **Eesti maine ja tuntuse tõstmine.** Ettevõtjatele vajaliku usalduskrediidi loomine välisurgudele sisenemisel, ettevõtjate rahvusvahelise koostöö edendamisel ja välisinvesteeringute kaasamisel, kus on määrava tähtsusega Eesti riigi maine ja tunnus. Tegevuste plokki sisaldab erinevaid teavitus- ja turundustegevusi, sh infomaterjalide koostamist ja info levitamist, turundusürituste korraldamist jms.

565. Meetme 5.1.3 ekspordisuunaliste tegevuste sihtgrupiks on VKE-d; välismessitoetus on mõeldud väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele, milles on taotlejate ringi kitsendatud ettevõtte

¹⁰¹ Väliskaubandus- ja ettevõtlusministri 31. märtsi 2015. a käskkirja nr 15-0094 „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“ muutmise eelnõu seletuskiri.

¹⁰² Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks (https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/toetuse_andmise_tingimused_ettevotlus-teadlikkuse_arendamiseks_kinnitatud_31.03.2015.pdf).

tegutsemisvaldkonna (tööstuse või nutika spetsialiseerumise kasvualade valdkonnas) ja eelneva majandusaasta käibe (vähemalt 200 000 eurot) kaudu.

566. Meetme tegevuse eelarve perioodiks 2014–2020 on 23,82 miljonit eurot, mis on rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) vahenditest ja mis oli 2018. aasta lõpu seisuga peaaegu täielikult kohustustega kaetud¹⁰³. Suur osa eelarvest ehk 20,5 miljonit eurot on eraldatud EAS-ile, et eespool kirjeldatud tegevusi ellu viia. Otse on ettevõtjatele toetust antud välismessidel osalemiseks. Väljamakseid oli tehtud 10,5 miljoni euro ulatuses.

5.3.1. Asjakohasuse analüüs

567. Meede 5.1 aitab kaasa tegevus aitab kaasa konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ peaesmärkide – tootlikkuse ja tööhõive suurendamine – täitmisele. Konkurentsivõime kavast tulenevalt on tootlikkuse eelduseks konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna loomine. Meetme ekspordisuunalisel tegevusel 5.1.3 on konkurentsivõimelisuse ning ettevõtlusteadlikkuse tagamisel oluline roll. Tegevus panustab ettevõtjate eksporditeadlikkusse ja -võimekusse, mis omakorda on sisendiks ettevõtete konkurentsivõimekusse sise- ja välisurgudel toodete ja teenuste arenduse, tutvustamise ja koostöövõrgustike loomise kaudu. Lisaks on meede seotud Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 eesmärkidega; eeskätt panustab meetme tegevus kasvustrateegia alaeesmärki „Eesti ettevõtted on aktiivsed eksportijad“. Kasvustrateegiast tulenevad konkurentsivõimelisust toetavad tegevused (sh teadlikkuse tõstmine koolituste, ekspordi toetamine) kattuvad meetme tegevusega.

568. Tegevuse 5.1.3 ekspordi arendamise tegevustega seotud indikaatorid on

- teenuste arv;
- abi (toetust või teenust) saanud ettevõtjate arv;
- ekspordimahu kasv;
- tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes.

569. Projekti tasandi näitajad (väljundindikaatorid on teenuste arv ja teenust kasutanud ettevõtete arv ning tulemusindikaatorid on ekspordimahu kasv, välisinvesteeringute maht ja välisinvesteeringute toel loodud uute töökohtade arv) on kehtestatud toetuse andmise tingimustega.¹⁰⁴ Arvestades meetme tegevuse sisu ja eesmärki, on seatud indikaatorid asjakohased ja omavahel loogiliselt seotud – abi toel saadav sisend võimendab ekspordivõimekust ettevõtlikkuse hoogustamise kaudu, mille tulemusel võivad suurenedada ettevõtte majandusnäitajad (sh tööhõive). Vaid projekti tasandi näitajatest teenuste arvu mõõtmise asjakohasus on pigem töökorralduslik, et jälgida, kas kõik eesmärgiks seatud teenused on välja arendatud ja ettevõtjatele kättesaadavaks tehtud.

¹⁰³ 2020. aasta alguses suurendati tegevuse 5.1.3 eelarvet märkimisväärses mahu (14,9 miljoni euro võrra tegevuse 5.2.1 eelarve vähendamise arvelt).

¹⁰⁴ Väliskaubandus- ja ettevõtlusministri 31. märtsi 2015. a käskkirja nr 15-0094 „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“ muutmine (https://www.mkm.ee/sites/default/files/kaskkiri_template_16-0225.pdf).

570. Nagu eelpool märgitud, siis meetme 5.1 enda eesmärk on väga lai, kuna ta peab katma eripalgeliste tegevuste sisu. Meetme tegevuse eesmärk on meetme eesmärgiga seotud ja panustab selle saavutamisse. Tegevuse 5.1.3 rahalised ja mitterahalised tegevused panustavad otseselt ettevõtjate ettevõtlusteadlikkuse ja ekspordivõimekuse loomisesse või suurendamisse välismesside, seminaride, stendide, koolituste, nõustamise, koostöövõrgustiku jms vahendamisega, mis aitab ettevõtjate tooteid või teenuseid tutvustada ja vajalikke kontakte luua. Välismessi toetuse eesmärk on konkreetsemalt ekspordile suunatud, kuid haakub meetme eesmärgiga konkurentsivõime ning ettevõtluse atraktiivsuse suurendamise vaates. Mitterahalised tegevused panustavad otseselt meetme eesmärki, aidates hoogustada iseäranis ettevõtlikkust ja kompetentsi teadlikkuse ja koostöövõimaluste potentsiaali tekitamise kaudu.

571. Meetme tegevused vahendavad ettevõtjatele teadlikkust ettevõtluse võimalustest, aitavad ettevõtjaid kokku viia koostööpartneritega ning panustavad konkurentsivõimekusse lisaks ka (toote- või teenuse)arendustegevuse soodustamise kaudu. See soodustab ettevõtjate edasipüüdlikkust, ettevõtete konkurentsivõimekust sise- ja välisturgudel ning koostöösuhete ja ettevõtete tegevuse tutvustamise kaudu ka Eesti tuntust mujal piirkondades, mis haakuvad meetme üldeesmärgiga.

572. Meetme tegevuse eesmärk on asjakohane ning toetab meedet, arvestades nii meetme kui terviku eesmärgi kui ka kesksete strateegiliste eesmärkidega. Meetme rahaliste ja mitterahaliste tegevuste kaudu toetab tegevus 5.1.3 meetme 5.1 üldeesmärki, mille oluliseks komponendiks on ettevõtjate ettevõtlikkuse, jätkusuutlikkuse, konkurentsivõimelisuse ja majandustulemuste toetamine.

573. Ekspordisuunaliste tegevuste asjakohasuse hindamisel lähtutakse meetme põhilisest eesmärgist kasvatada ettevõtjate ettevõtlusalast teadlikkust, majandusnäitajaid ning konkurentsivõimekust. Hindamisel võetakse arvesse kasusaajate (sh nii toetuse kui ka muu abi saajate) veebiküsitlusest ja intervjuudest saadud sisendit, mis annab ülevaate tegevustes osaluse eesmärkidest ning abiga saavutatust.

574. Meetme tegevusest 5.1.3 võimaldas välismessitoetus osaleda ettevõtetel nende valdkonnale sobivatel messidel, kattes kuni 80% seotud kuludest. Toetuse saamine võimaldas toetuseks kvalifitseerunud ettevõtjatel toodet või teenust välisturgudel tutvustada ning kontakte luua, mis on eelduseks erinevate majandusnäitajate kasvule suunamiseks, rahvusvaheliselt kohalike ettevõtete tegevuse tutvustamiseks, jätkusuutliku kontaktibaasi kogumiseks ning suurendamiseks ja seeläbi konkurentsivõimelisusesse panustamiseks. Rahastatud tegevus aitab toetuse saajate tegevuse kaudu panustada meetme tegevuse ning meetme üldeesmärgi täitmisesse.

575. Tegevuse 5.1.3 mitterahalised tegevused pakkusid ettevõtjatele võimalust osaleda välismessidel, ühisstendides, koolitustel, nõustamisel ning saada ekspordinõustamise teenust. Kasusaajad rõhutavad eriti messidel osalemise võimalust, mille eesmärgiks on esmajoonel olnud kontaktide arvu kasvatamine, toote või teenuse (k.a brändi) tutvustamine ning võimaliku koostöövõrgustiku suurendamine, mille arvelt eeldatakse mõningal määral ka majandusnäitajate kasvu. Kui kasusaajad ei tähelda kasvu ka majandusnäitajate tasandil, siis võimalike klientide, kontaktide ja koostööpartnerite hulk on tegevusest osavõtu abil suurenenud. Ekspordinõustamisega kokku puutunud kasusaajate eesmärgiks on olnud sihtriigis kontaktide loomine ning

ettevõtlusvõimaluste ja -keskkonna kaardistamine ettevõtte tegevusest lähtudes. Meetme tegevuse 5.1.3 mitterahalised tegevused on olnud kooskõlas nii meetme tegevuse kui ka meetme eesmärkidega, panustades potentsiaalsete kontaktide, ekspordivõimaluste- ja teadlikkuse loomise kaudu ettevõtete konkurentsivõimekusse ning tegevustes osalemise kaudu ka ettevõtete majandusnäitajate parendamisse.

576. Meetme tegevuse 5.1.3 väljundid, tulemused ja mõju on omavahel seoses. Tegevustest abi saanud ettevõtjate ettevõtlusteadlikkus ning -võimalused, kompetents ning kontaktid suurendavad võimalusi toodete või teenuste ekspordiks ja seeläbi panustavad ettevõtte majandusnäitajate arengusse pikaajalisemas plaanis. Loodud kontaktid, aga ka nähtavus välisurgude klientidele ning potentsiaalsetele partneritele suurendab ühtlasi lisaks ettevõtte usaldusele ja nähtavusele ka Eesti riigi nähtavust ning tõsiseltvõetavust, mis ühildub meetme üldise eesmärgiga. Samas tuleb tegevuse mõju hindamisele läheneda pikaajalises plaanis – nii välismessidel kui ka teiste abina pakutavate tegevuste mõju (nt loodud kontaktid) võivad ekspordimahus või tööhõives väljenduda alles pikaajalises plaanis, kuna koostöösuhete ja -lepingute sõlmimine võib võtta aega. Samuti ei pruugi tööhõive määr ettevõtte tasandil tingimata suurened, kui ettevõtte tootmisprotsess või teenuse iseloom seda ei nõua.

5.3.2. Tulemuslikkus ja mõju

577. Väljundindikaatorid näitavad (Tabel 40), et ekspordi arendamise tegevuste rakendamine on ületanud plaane või liiguvad jõudsalt plaanide täitmise poole. Toetust või teenust saanud ettevõtjate arv on prognoosiks seatud 2018. aasta ja (esialgsed) 2023. aasta ländid ületanud, uue 2023. aasta sihttaseme täituvus on 2018. aasta saavutustaseme järgi 45%. Töehõive kasvule pole seatud sihttasemeid ega näitajat spetsiifiliselt uuritud. Meetme tegevuse populaarsust kinnitavad ka intervjuueeritud rakendusüksuste esindajad, kes mainivad, et ettevõtjate huvi tegevustes osalemise vastu on kõrge ning konkurents osavõtuks on pigem suur. Sellele on nende hinnangul kaasa aidanud nii teenuste pakkumisest avalik teavitamine, aga ka üritus tegevusi ettevõtjate jaoks võimalikult kasulikuks muuta (sh ühildades erinevate ekspordisuunaliste teenuste „lõimumist“ tegevustes osalejate ettevalmistamiseks ja võimalikele partneritele atraktiivseks muutmiseks, nt messidel osalejad saavad eelnevalt müügikõnekoolitusi, messidel võivad koha peal viibida välisriigis olevad ekspordinõunikud, kes saavad partnereid messile suunata, aga üritustele kutsutakse aeg-ajalt ka näiteks ministreid, kelle kohal viibimine aitab täiendavalt nii ettevõtjatele kui ka partneritele kinnitada usaldust ja tõsiseltvõetavust).

Tabel 40. Tegevuse väljundindikaatorid ning siht- ja saavutustasemed

Tegevus	Väljundindikaator	Sihttase 2018	Siht-tase 2023	Saavutustase 2018	2018. a saavutus-määr	2023. a saavutus-määr
	Teenuste arv	20		33	165%	

Tegevus	Väljundindikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018	2018. a saavutusmäär	2023. a saavutusmäär
5.1.3 Ekspordi arendamise tegevused	Ekspordi arendamise ja eksporditööride väliturul nõustamise teenuseid kasutanud ettevõtete arv	3026	4366 ¹⁰⁵	3750	124%	86%
	Tööhõive kasv	0	0	0	0	

Allikas: EAS.

578. Ekspordi arendamise tegevused on ettevõtjatel aidanud edendada ekspordipotentsiaali kontaktide ning koostöövõrgustiku loomise, nähtavuse (ja seeläbi huvi ning usalduse) suurendamise ning üldise ekspordi- ja ettevõtlusalase teadlikkuse suurendamise kaudu (eeltöö, sh koolitused ettevõtjatele). Lisaks on ekspordisuunalised tegevused panustanud mitte vaid ettevõtjate tutvustamisele, vaid peegeldavad võimalikele välispartneritele Eesti ettevõtluskeskkonda ning tutvustavad riiki ennast, soodustades toodete, teenuste ja brändide maine tõstmise kõrval ka üldisemalt Eesti ja ettevõtjate tuntust. Tuntus on aga eelduseks usaldus- ja kliendisuhete loomisele, mis on sisendiks jätkusuutliku konkurentsivõimelisuse tagamisele nii praegustele kui ka tulevikus ekspordiga alustada soovivatele ettevõtetele.

579. Uuringu tarbeks veebiküsitlustele vastanud ja intervjueritud ettevõtjad, kes said osa meetme tegevuse 5.1.3 rahalistest ja mitterahalistest tegevustest, hindasid toetusi ja teenuseid üldiselt kasulikeks. Tegevusest osa saamisega täitsid vastajate ootused ja eesmärgid, millena nimetati peaaesjalikult võimalust tooteid või teenuseid tutvustada ja näost näkku võimalike klientide ning koostööpartneritega kontakte luua. Abi, mis oli suunatud peamiselt ettevõtjate nõustamisele, sõltus suuresti ettevõtjate edaspidisest tegevusest (sh kuivõrd aktiivsed olid ettevõtjad väliskontaktidega suhtlemisel). Probleemkohtadena töid ettevõtjad välja, et nõunike soovitud kontaktideks ei kattunud eksporditööride profiiliga piisavalt ning et üksnes kommunikatsioonivahendite teel (meil, telefon) toimiv suhtlus potentsiaalsete partneritega ei soosi koostöö teket (k.a kuna kultuurilised tavapärased suhtluse alustamisel põhjustavad arusaamatusi). Ettevõtjad hindasid väärtuslikuks iseäranis messidel osalemise kogemust, kuna see pakkus lisadimensioonina võimalust koha peal tutvuda ka välisriigi turu ning harjumustega, mille olemust on keeruline soovitude kaudu tabada. Nõustamisteenust kasutanud ettevõtjatel otseselt partneriga esmaseks suhtluseks kontaktkohtumist ei toimunud, mistõttu pidasid intervjueritud ettevõtjad ka keerukamaks koostööni viivate lepete sõlmimiseni jõudmist – tihti ei mainitud kitsaskohana mitte ettevõtte profiilile mittesobivat kontaktide võrgustikku, vaid pigem ühe või mõlema osapoole passiivsust suhtlemisel.

¹⁰⁵ 2020. aasta alguses suurendati väljundindikaatori sihttaset (2018. aasta sihttase õnnestus märgataval määral ületada, samuti suurendati 2020. aasta korraldusega tegevuse eelarvet, mis aitaks kõrgemat sihttaset saavutada). Uus väljundi „Ekspordi arendamise ja eksporditööride väliturul nõustamise teenuseid kasutanud ettevõtete arv“ sihttase on 8353, mis on 2018. aasta saavutustaseme põhjal täidetud 45% ulatuses.

580. Tegevustes osalemist hindasid kasulikkuse kontekstis positiivseks või neutraalseks kõik uuringu tarbeks küsitatud ning intervjueeritud ettevõtjad. Mõnevõrra keerulisem oli otsest kasu võrgustiku loomisele ning seeläbi ekspordipotentsiaali kasvatamisele täheldada nõustamisteenuse puhul, milles eesmärkide täitmise vastutus langes olulisemal määral ettevõtjate iseseisvale tegevusele. Selgemini tajusid kasu eesmärkidest tulenevalt iseäranis välismessidel (sh ühisstendidel) osalenud abisaajad. Kuivõrd ettevõtjate eesmärgid toetustest või teenustest osa võtmisel olid iseäranis seotud võrgustiku kasvatamisega, oli kasu vähesuse tajumine seotud sellega, et olulisi muutusi potentsiaalsete klientide hulgas või majandusnäitajates (mida seostada abi endaga) ei esinenud. Kasu mittetajumine oli märgatavam ka juhtudel, mil ettevõtjad hindasid tegevuses osalemiseks tehtud kulutusi suuremateks kui sellest saadavat otsest ja kaudset kasu – näiteks ei pruugi osalus messidel tuua juurde kliente, kuid ettevõtte teeb osaluseks siiski omajagu kulutusi. Samas töid paljud ettevõtjad ja ka intervjueeritud rakendusüksuste esindajad välja, et tegevuses osalemise kasu sõltub paljuski ettevõtja eeltegevusest – see, kuivõrd hästi suudab ettevõtja oma toodet või teenust tutvustada, kui hästi on ettevõtja (või kaasas olev töötajaskond) kursis välisriikide ettevõtlikuskeskkonnaga, loonud varasemaid kontaktsuhteid ning kui võimekas, teadlik ja järjepidev on ta suhtluses klientide ja partneritega.

581. Ettevõtjate hinnang kasule ja mõjule, aga ka realselt saadav kasu sõltub seega ka ettevõtjate eel- ja järeltegevusest (suhtluse säilitamine kontaktidega, veenmine), mitte üksnes abiga võimaldatud tegevuses osalemisest. Suhtlus võimalike partnerite ja klientidega on edukam näost näkku kohtudes. Paistab, et mingil määral eemaldavad seega teenused, mis võimaldavad ettevõtjatel näiteks ürituste kaudu sihtturule minna ning huvitatutega kohtuda, mõningal määral passiivsuse elementi ettevõtjate enda tegevusest – osaluse endaga toimub esmase kontakti loomine ning ettevõtjale jääb vähem vastutust koostöövõrgustiku üles ehitamiseks ise kontakti võtmiseks.

582. Toetust saanud ettevõtjate sõnul on meetmest 5.1.3 toetatud tegevused mitmel juhul võimaldanud töökohti juurde luua, teistel juhtudel pole selleks aga vajadust nähtud – teisisõnu sõltub palju ettevõtte (ja toote või teenuse) eripärast. Intervjueeritud kasusaajad rõhutavad iseäranis välismessidel osalemise mõju ettevõtte tegevusele. Peaasjalikult on välismessidel osalus oluline esmase kontakti loomiseks, aga ka kontaktide huvi jätkusuutlikkuse (usalduse) tagamiseks ning tootesituseks; läbivalt aga on mõju ekspordile keeruline hinnata, kuna suhete loomine või koostöölepingute sõlmimine, mida võib külastustel või ka nõunike kaudu leitud kontaktidega suheldes saavutada, nähtuvad alles pikaajalises plaanis. Ekspordi kasvatamine ei pruugi mõne ettevõtte jaoks olla ka vahendatud tegevustes osalemise eraldiseisvaks eesmärgiks; pigem on sellistel juhtudel näiteks messidel osalemise põhjenduseks olnud olemasolevate kliendisuhete uuendamine ja paremate tingimuste „kauplemine“, näidates osalusega ettevõtte tõsiseltvõetavust.

„Kõige suurem kasu oli näidata meie Euroopa edasimüüjatele, et me oleme tõsine partner. Kasu on suurenenud ka käibes ja sellega seoses ka kasumis.“ (Tegevuse 5.1.3 veebiküsitlusele vastanu)

583. Üksikud ettevõtjad töid välja, et eesmärgi (ekspordi või võrgustiku) oleksid nad saavutanud ka otseselt toetatud tegevuses osalemiseta (juhtudel, mil ettevõtte välissuunaline visioon oli kindel ning teatud kontaktvõrgustik juba olemas), kuid osalus kiirendas ja lihtsustas ekspordipüüdlusi.

Paljude ettevõtjate hinnangul on toetatud tegevustest osavõtt aidanud maandada riske (nt ühised messiosalused aitavad optimeerida kulutusi – messil käimine ei garanteeri igal juhul klientide kasvu –, aga ka püüda tähelepanu võimalikelt konkreetsest tootest või teenusest huvitatud ekspordipartneritelt täiendavaid kulutusi tegemata, nt ise kontakti võtmine) ning nad näevad kontaktide võrgu laienemisel mõju ettevõtte tegevuse jätkusuutlikkuse tagamisel – kontaktvõrgu suurenemine toetab pidevat ekspordisuunalise tegevuse arengut ning seeläbi ka seotud majandusnäitajate oodatavat paranemist pikaajalises plaanis. Samas on toetatud tegevused (nt messidel osalemine) aidanud ettevõtetel n-ö pildil püsida ja brändi tuntust kasvatada, mis on suurendanud potentsiaalsete klientide päringuid ning huvi ettevõtte tegevuse vastu. Toetust saanud ettevõtjad täheldavad enamasti, et ettevõtte majandusnäitajad on paranenud (sh käive, kasum, palgad on kasvanud) või jäänud samaks – näitajad võivad siiski palju sõltuda ettevõtte ja eksporditava eripärast, aga ka sellest, kuivõrd edukas (sh silmapaistev) suutis ettevõtte olla tegevuste raames oma töö tutvustamises. Eksporditegevuse arendamisega saavad kaudselt kasu kõik sotsiaalsed grupid – ettevõtluse hoogustamine loob paremaid võimalusi nii tarbijatele kui ka võimalikule töötajaskonnale. Meetme tegevus pole otseselt suunatud ebavõrdsuse vähendamisele gruppide vahel, kuid võib soodustada ettevõtete tegevuse korraldamist selliselt, et need grupid saaksid samuti kasu (tootearenduse, koostöövormide vms kaudu). Kvantitatiivne analüüs (tabel 41) kinnitab kvalitatiivselt kogutud tagasisidet abi mõjule.

584. Alltoodud tabelis (tabel 41) on ära toodud kvantitatiivse analüüsi tulemused tegevuse 5.1.3. raames antud toetuste kohta (väikese- ja keskmise suurusega ettevõtetele antud nõustamine ekspordi arendamiseks), niisiis on analüüsis välja jäetud 250 ja enama töötajaga suurettevõtted. Hinnates tegevuse 5.1.3 mõju eksporditulemustele, on kontrollmuutujate hulka kaasatud viitajaga ekspordi näitajad. Samuti on kontrollmuutujate komplekti kaasatud vanuse ruudu, ettevõtte suuruse ruudu ning vanuse ja ettevõtte suuruse koosmõju muutuja. 5. prioriteetse suuna alusel antud toetused pole suunatud konkreetset nutika spetsialiseerumise potentsiaaliga ettevõtetele ega teadus- ja arendustegevusele intensiivselt tegelevatele ettevõtetele, vaid väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele, tugevdamaks ettevõtete konkurentsivõimet Eesti erinevates piirkondades. Seetõttu ei ole kontrollikomplekti lisatud muutujaid, mis võimaldavad tuvastada uuenduslikke ettevõtteid või ettevõtteid, kes tõenäoliselt tegelevad teadus- ja arendustegevusega; see tähendab, et kontrollmuutujate komplektist on välja jäetud välisomanduse fiktiivse muutuja, fiktiivse muutuja kasvu ja targa spetsialiseerumise potentsiaaliga ettevõtted (samas on tulemuste üldisuse kontrollimiseks tehtud ka hindamised neid näitajaid kasutades). Alltoodud tabelites esimeses (tabel 41) on ära toodud hindamise tulemused ja teises (tabel 42) toetatud ja mittetoetatud ettevõtete arvud ning nende kirjeldavad statistikud. Kuna meetme 5.1.3. raames oli piisavalt suur toetatud ettevõtete arv ka kahes eristatud regioonis (Harjumaa ja muu Eesti, vastavalt 499 ja 307 ettevõtet), siis on lisatud mõjuhinnangud nende kahe regiooni lõikes.

Tabel 41. Meetme 5.1.3 tegevuse hindamise tulemused

Muutuja	Kogu Eesti	Harjumaa	Ülejäänud Eesti
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	0.356*** (0.067)	0.465*** (0.098)	0.139* (0.071)
log(Käive töötaja kohta)	0.370*** (0.054)	0.296*** (0.109)	0.093 (0.07)

Muutuja	Kogu Eesti	Harjumaal	Ülejäänud Eesti
log(Töötajate arv)	0.074 (0.05)	0.076 (0.062)	0.175** (0.074)
Omakapital/Koguarad	1.235** (0.57)	1.038 (0.823)	1.491 (0.955)
Ekspordi intensiivsus	0.055*** (0.02)	0.031 (0.019)	0.038*** (0.012)
Eksporditulu töötaja kohta	-8898.58 (47409.9)	-38500.5* (2270.5)	7557.67 (47350.5)
Ekspordi indikaatormuutuja	0.081*** (0.02)	0.122*** (0.028)	0.048* (0.023)

Märkus: standardhälbed sulgudes. Olulisuse tasemed: *5% **1% ***: 0.1%.

Allikas: autorite koostatud.

585. Tulemused näitavad, et tegevuse 5.1.3 raames antud nõustamistoetused, mis olid mõeldud spetsiaalselt ekspordijõudluse parandamiseks, on märkimisväärselt suurendanud tööviljakust – nii lisandväärtust töötaja kohta kui ka käivet töötaja kohta –, samal ajal ei ole see mõjutanud märkimisväärselt töötajate arvu. Selline tulemus kogu Eesti valimis on tingitud Harjumaast; ülejäänud Eestis on tulemused tootlikkuse osas palju nõrgemad, samas on seal täheldatav positiivne mõju töötajate arvule. Kvalitatiivse analüüsi põhjal on selle taustaks paljuski ettevõtte ja eksporditava toote või teenuse iseloom: iga ekspordiartikli puhul ei pea ekspordi hoogustumise tõttu suurendama töötajaskonna hulka, lisaks võib vajadus lisatööjõu järele olla ajutine, mida ettevõtjad võivad lahendada ka töökorralduse ümberseadmisega. Samuti nähtub kvantitatiivsest analüüsist, et tegevusega seotud toetused parandasid märkimisväärselt ettevõtete ekspordi intensiivsust (eelkõige ülejäänud Eestis), samuti kalduvust ekspordida kaupu ja teenuseid (eriti Harjumaal võrreldes muu Eestiga). Lisaks on näha (tabel 41), et tegevus 5.1.3 on avaldanud positiivset mõju omakapitali ja varade suhtele (ehkki tulemus kummaski eraldi võetud regioonis ei ilmne). See tulemus sarnaneb muude tegevuste hindamisel saadud tulemustega, kus omakapitali ja varade suhtele avaldub positiivne mõju alati, kui ilmneb positiivne mõju tööviljakusele. Samuti, kuigi regionaalses lõikes pole tulemused päris robustsed, võib siiski näha üldiselt positiivset mõju ekspordile nii Harjumaal kui ülejäänud Eestis.

586. Analüüsi tulemused (tabel 42) viitavad sellele, et keskmiselt on toetust saanud ekspordivate ettevõtete osakaal umbes 23% kõrgem kui kontrollgrupi vastavate ettevõtete protsent. Tulemused viitavad ka sellele, et toetatud ettevõtetes on ekspordi intensiivsus keskmiselt umbes 22% võrra kõrgem kui kontrollrühma vastavatel ettevõtetel. Lisaks on need tulemused robustsed välisomanike fiktiivsete muutujate ja muude muutujate lisamise suhtes kontrollmuutujate komplekti. Kuigi ekspordi mõju tootlikkusele uurinud tööd on saanud erinevaid tulemusi, on leitud paljudes uuringutes, et eksporditajad on produktiivsemad kui mitteeksporditajad ja produktiivsemad ettevõtted valivad ise eksporditurud (vt Wagner 2007). Ehkki see väljub käesoleva aruande raamistikust, võib ekspordi mõju tööviljakusele toimida läbi Wagner (2007) poolt käsitletud alternatiivse mehhanismi.

Tabel 42. Meetme tegevusest 5.1.3 toetatud ja mittetoetatud ettevõtete kirjeldav statistika

Muutujad	Toetust mitte saanud ettevõtted	Toetust saanud ettevõtted
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	11.18	11.90
log(Käive töötaja kohta)	10.30	10.95
log(Töötajate arv)	0.70	1.80
Omakapital/Koguarad	-0.85	0.38
Eksporditulu töötaja kohta, tuh. EUR	74247.99	233821.3
Ekspordi intensiivsus	0.06	0.3
Ekspordi fiktiivne muutuja	0.1	0.43
Ettevõtete arv	56 852	806

Allikas: autorite koostatud.

587. Tegevusteks toetust saanud ettevõtjad, kes näevad mõju ekspordi suurenemisele, kinnitavad üldiselt, et eksport uutele partneritele või sihtriikidesse on jätkunud. Toetuste kaudu on mitme ettevõtja hinnangul vabanenud ressursid (tekkinud võimalused) toodete ja teenuste arendustegevuseks (sh vahendite uuendamise kaudu töö efektiivistamiseks, teadus- ja arendusasutustega toote arendamiseks). Tegevuste toetamise mõju arendustegevuseks koostöö loomisel on pigem omane üksikutele ettevõtetele, kelle koostöö eesmärk või vajadus sõltub palju tootest või teenusest endast. Koostööd tehakse peaaesjalikult välispartneritega, vähesel määral (sõltuvalt toote või teenuse iseloomust) Eesti ettevõtete ning kodu- või välismaiste teadus- ja arendusasutustega ja avaliku sektoriga. Sealjuures mainivad ettevõtjad koostööd teiste ettevõtetega toodete toomise protsessis ja uute toodete välja arendamises, samuti ka ärialast koostööd (ettevõtte töötajad tegutsevad koostööpartnerite ettevõtete juures, aitavad luua kontakte, teostavad informatsioonivahetust tootearenduseks või müügitegevuse tagamiseks). Koostöövajadus TA asutuste ja avaliku sektoriga võib tuleneda pigem ettevõtte visioonist (nt suunitlus teaduspõhisele tootearendusele) ning enamiku projektide tegevused ei ole teadlikult sellisele koostööle orienteeritud.

588. Kuigi toetatud tegevuste kaudu on võimalik leida ekspordist huvitatud sihtriike, seab abi saanute hinnangul ettevõtte ekspordisuunalisele tegevusele piirid ka Eesti igapäevapoliitika – Eesti asukoht rahvusvahelisel areenil ning kehtiv kütusepoliitika vähendab ettevõtete võimalusi ekspordiks kaugematesse riikidesse ning kasvuvõimaluste säilitamise nimel tuleb mõnel juhul piirduda lähiriikide ja Skandinaaviamaadega. Selliselt toovad mõned toetatud ettevõtjad ka välja, et seadusandluse ja taristu arendamine (sh transpordiks ohutu teedevõrgustiku ja ettevõtjate koormust vähendavate nõuete seadmine) oleks toetuste kõrval alternatiivseks ettevõtete ekspordipüüdlusi otseselt toetavateks tegevusteks, kuna toetuste kaudu ressursside ümberjagamine ei pruugi olla efektiivne ja jätkusuutlik viis üldise ettevõtluskeskkonna toetamiseks.

5.3.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

589. Enamik tegevustest 5.1.3 toetust saanud ettevõtjatest kinnitas, et täitsid projekti eesmärgi. Ülejäänud vastajad ei osanud eesmärgi täitmist hinnata või polnud projekti kulgu vastamise hetkeks

sellises faasis, et küsimusele oleks saanud vastata. Vastajad mainivad, et toetatud tegevuse, iseäranis messil osalemise toetuse eesmärk on väga konkreetne, mistõttu on põhjendatav ka nende kõrge hinnang. Tegevuses osalemise esmane eesmärk on suhete loomine kliendi- ja koostööbaasiga, mida tegevused toetavad. Lisaks leidsid kõik vastajad, kelle toetatud tegevus oli vastamise hetkeks lõpetatud, et tegevuste elluviimise aeg on piisav, et esmaseid eesmärgiks seatud tulemusi (võrgustiku laienemist) näha.

590. Enamik uuringus osalenud ettevõtjatest leidis, et neile eraldatud rahalise toetuse määr oli piisav. Ülejäänud ettevõtjad töid välja, et toetus võiks alati suurem olla – seeläbi oleks võimalik ka rohkem otsustusvabadust ning vähem koormust ettevõtjale endale. Intervjueeritud ettevõtjad olid üldjoontes tegevuste toetussumмага rahul. Üksikud ettevõtjad töid välja, et toetus võiks olla suurem või katta ka tegevusega kaasneva erineva kulutusi (sh ettevalmistavateks ja järeltegevusteks tehtavad kulutusi, mis on tarvilikud abiga vahendatud tegevustest osavõtuks, kuid pole toetustega kaetud).

591. Ettevõtjate sõnul on toetatud tegevused võimaldanud ettevõtte tegevusala uutele klientidele tutvustada. Ekspordivõimekuse kasvatamiseks peavad ettevõtjad messidel käimist oluliseks tegevuseks, kuid sealjuures ei pruugi ühekordselt messidel osalemine tingimata kaasa tuua ekspordi kasvu, kuna ettevõtete vaheline konkurents on tihe ning ekspordisuhete arendamiseks on tavapärast vaja tihedamat suhtlust kliendiga. Rakendusüksuste esindajate sõnul on ekspordisuunaliste teenuste tulevikuarendused ka seotud sellega, et võimaldada enam pidevat ning mitmetasandilist abi ettevõtja eksporditegevuse toetamiseks. Tegevuste abil on ettevõtjad märganud kliendi- ja koostöövõrgustiku baasi huvi suurenemist, kuid ekspordi võimalik kasv üksnes toetatud tegevuses osalusest tulenevalt on toetust saanute hinnangul mõnevõrra ennatlik. Selleks, et tagada jätkusuutlik eksport ja selle areng ning suhete hoidmine, on tarvilik korduvalt ekspordi arendavatesse tegevustesse investeerida.

592. Ekspordi arendamise tegevustel võib eesmärkide põhjal vastastikmõju täheldada paljude teiste tegevustega. Sealhulgas on positiivne hõlbustav vastastikmõju täheldatav tegevustega 4.2.6 (start-up ettevõtluse hoogustamine), 4.4.1 (arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused), 4.4.2 (teadusarenduse tegevuse osak), 5.1.1 (nõustamine maakondlikes arenduskeskustes), 5.1.2 (starditoetus), 5.1.4 (ettevõtlusteadlikkus), milles toodete ja teenuste loomine, arendamine ning ettevõtja nõustamine aitab paljuski kaasa konkurentsivõimekusele ning ekspordisuunalisele tegevusplaanile. Tegevuste 5.1.5 (turisminõudluse suurendamine), 5.1.6 (turismitoodete arenduse juhtimine), 5.1.7 (turismiettevõtete ärimudeli arendamine) positiivne vastastikmõju ekspordisuunaliste tegevustega kajastub rahvusvahelise konkurentsivõime arendamises, milles sarnast eesmärki täidab nii Eesti atraktiivsuse arendamine kui sama moodi ka Eesti ettevõtjate kaudu riigi tutvustamine ning usaldusväarsuse arendamine. Tegevust 5.2.1 (laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine) hõlbustavad ekspordisuunalised tegevused, kuna ekspordile suunatud tegevused (nt messidel osalemine ja nähtaval olemine) toetavad ettevõtjate hinnangul nende tegevust, kuna muudavad ettevõtte tegevuse tõsiselt võetavamaks ka krediitpartnerite usalduse tõusu kaudu.

593. Negatiivset dubleerivat vastastikmõju võib täheldada tegevusega 5.3.3 (loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine). Tegevuse 5.1.3 kaudu välismessidel osalemine võib loomemajandusettevõtte jaoks olla atraktiivsem, kui võrd omaosaluse nõue on antud meetmes võrreldes tegevusega 5.3.3 väiksem, kuigi piiranguid sellest tegevusest toetuse taotlemisele võib seada loomeettevõtete nn iseloom (spetsialiseerumine tootmise või nutika spetsialiseerumise kasvuvalade valdkonnas), mis seab ka toetust saanud ettevõtjate hinnangul piire toetuse taotlemise võimalusele meetme tegevusest. Ekspordi arendamiseks meetme tegevusest on loomeettevõtetele lisaks võimalik tegevuse 5.1.3 raames liituda kasusaajana näiteks EASi vahendatud tegevustes. Seda peavad intervjueritud kasusaajad heaks võimaluseks riske maandada (iseäranis finantsilises mõttes), mis võivad teiste tegevuste puhul olla kõrgemad. Teatud määral võib dubleerimist ettevõtjate toetuse kasutamise eesmärkidest lähtuvalt täheldada ka tegevusega 4.2.4 (riigi rahastatavad koostööstruktuurid), milles toetuseid on intervjueritud ettevõtjate hinnangul otsesemalt kasutatud (abi saamise toel on ressursse ümber suunatud) hoopis koostööalase tegevuse toetamiseks (nt tootarendusel). Samas võib koostöö kaudu suurendada toote või teenuse kvaliteet, mis on sisendiks konkurentsivõimekuse tagamiseks – seega võib mõningal määral esineda ka positiivset mõju.

594. Uuringule vastanud ettevõtjad täheldasid üldiselt, et meetme tegevused täiendavad teisi toetusi, iseäranis ettevõtlikkusele suunatud toetatud tegevusi – tänu sellele on näiteks võimalik luua teadlikkus ja panustada (ressursse ümber jagada) tootarendusse ning konkurentsivõimekuse, kasutada ja rakendada ettevõtlikkuse ning nõustamise raames kogutud informatsiooni, leida uusi kliente ning koostööpartnereid, tutvustades nii tooted või teenuseid kui ka riiki ennast. Samas ei olnud abi eelduseks või kasuks teiste toetuste taotlemisel, pigem võimendasid ekspordisuunalistest tegevustest saadavad abi ka teised toetused. Ettevõtjate sõnul on ekspordisuunaliste tegevuste eesmärk selgepiiriline, mistõttu kattuvus teiste toetustega eesmärgi, sihtgrupi või muude kriteeriumite vallas ei ole kasusaajatele otseselt tajutav, pigem täiendavad meetmed üksteist. Meetme 5.1.3 tegevused pakuvad erinevate eesmärkidega ja valmisolekuga ettevõtjatele nende soovidest lähtuvaid võimalusi ekspordipotentsiaali kasvatada.

5.3.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

595. Ekspordisuunalised tegevused on ettevõtjate hinnangul juba olemuselt pikaajalist laadi – ekspordipotentsiaali kasvatamine põhineb ennekõike kontakt- ja koostöövõrgustiku loomisel, milles võrgustiku kujundamine on ajakulukas, kuid teisalt on juba kujunenud võrgustik ise eelduseks kontaktide hulga laienemisele ning ekspordi ning sellega seotud tegevuste jätkamisele. Seda kinnitavad ka vastanud ettevõtjad, kellest paljude sõnul on abi najal laienenud ekspordiga seotud tegevus omavahenditest jätkunud – kui ettevõtja lõi ekspordi arendamisega seotud tegevuste abil kontakte ja tekitas pakutavades tootes või teenuses klientide huvi, on üldjuhul see huvi ning suhtlus jätkunud ka edaspidi. Selliselt loovad ekspordi arendamisega seotud teenused ja toetused paljude ettevõtjate jaoks eeldused jätkusuutliku eksporditegevuse toetamiseks.

596. Pidevalt võimalike välisklientide jaoks nähtav olemine, messidel osalemine ning oma toote või teenuse tutvustamine on oluline, aitamaks leida uusi kliente ja seeläbi ka ekspordivõimalusi. Samas leiavad toetust saanud, et toetuse vähendamisel või kadumisel ei pruugi ettevõtte jaoks olla

olulist mõju, kuivõrd ekspordisuhted oleks mitme ettevõtja kogemuse põhjal loodud ka toetatud tegevusteta. Ettevõtjate hinnangust nähtub, et nad mõistavad tegevuste, sh messil käimise mõju ettevõtte müügi- ja ekspordimahu suurendamise potentsiaalile, mistõttu on ettevõtjad valmis ka ise sarnastesse tegevustesse panustama – sellised tegevused on kujunenud elementaarseks osadeks ettevõtluskäitumisest. Selliseid võimalusi ei ole aga kõigil ettevõtjail. Hinnanguliselt ka toetuseta edukalt toime tulevad ettevõtjad omavad üldjuhul pikaajalisemat ekspordikogemust, tutvusvõrgustikku ning kogemusi, mistõttu toetatud tegevustes osalemine ei pruugigi pakkuda nende jaoks oodatud kasu. Samas võib toetuse üldine vähenemine mõneti isegi suurendada ettevõtte võimalusi silma paista, kuna suureneks ettevõtete vaheline konkurents toetusele, mis võib teistpidi vähendada konkurentsi turul. Teisalt toovad mitmed toetust saanud ettevõtjad esile, et toetuse abil on alustatud ekspordi uutesse sihtriikidesse või arendatud toodet või teenust selliselt, et selle perspektiivikuse tõttu on ettevõtte jätkanud tegevuse ellu viimist oma vahenditest. Toetatud tegevustest osavõtt on siiski ka nende ettevõtjate sõnul, kes pidasid võimalikuks tegevust toetuseta arendada, ettevõtte ekspordisuunalisi võimalusi ning nende saavutamist kiirendanud.

5.3.5. Rakendussüsteemi analüüs

597. Toetust ekspordile, töötlevale tööstusele ja tehnoloogia arendamisele peavad ettevõtjad väga oluliseks, kuna näevad neil aladel suuremat lisandväärtuse ja tööhõive potentsiaali ühiskondliku kasu tekitamisel. Toetuste vähenedes suureneb konkurents, mida toetust saanud ettevõtjad peavad positiivseks. Kriteeriumid ettevõtlustoetuste jagamisele panustavad sisuliselt ettevõtte kasumi kasvatamise – ekspordiedu ei pruugi olla võimalik seostada konkreetse toetuse raames teostatud messilkäikudega, kuivõrd nii ettevõtlus kui ka ekspord toimuvad nn viivitusega (pikaajaline protsess kõrge turukonkurentsiiga).

„Selliste toetuste puhul ei ole võimalik lühikese ajaperioodi jooksul tuua esile ühtegi muud kasu kui vaid kasumi suurendamine.“ (Tegevuse 5.1.3 veebiküsitlusele vastanu)

598. Intervjueeritud ettevõtjate kogemused toetuse taotlemisel on olnud erinevad. Mõned ettevõtjad leiavad, et taotlemise protsess oli nende jaoks lihtne. Teisalt tuuakse kitsaskohana välja taotlemisega kaasnevat suurt administratiivkoormust. Nii taotlemise kui ka tegevuste ellurakendamise haldamiseks on sellistel juhtudel kaasatud ka täiendav töötajad (nt väline konsultant, raamatupidaja). Ettevõtjad mainivad, et ajakulu võiks vähendada taotluste teatud osiste automatiseerimine (nt automaatne avalike andmete sisestamine).

599. Samas täheldavad toetust saanud ettevõtjad ja kasusaajad, et informatsiooni toetuse taotlemise ja sobivate toetuste kohta ning kontakti toetuste pakujatega on lihtne leida ning tegevuste kaudu pakutavad üritused (nt messid) katavad laiaulatuslikult tegevusvaldkondi. Ka hindamisega jäid ettevõtjad üldiselt rahule ning pidasid seda läbipaistvaks. Mõni ettevõtja tõi välja, et ettevõtte tegevusplaani kavandamiseks oleks hea hindamisel ka hindajapoolseid soovitusi saada (mida parandada ning kuidas edasi liikuda).

600. Meetme tegevusest 5.1.3 osa saanud ettevõtjad tõid välja, et oluline on, et võimalus abi taotleda oleks pidevalt, mis võimaldaks ettevõtetel tegevusi planeerida vastavalt vajadusele (mitte

taotlusvoorude toimumise järgi). Seda kinnitavad ka rakendusüksuste esindajad, kelle sõnul on see üks teenuste planeerimise võimalikke tulevikuarendusi.

601. Omafinantseeringu osaga jäid küsitlusele vastanud ettevõtjad üldiselt rahule, kuigi mõnel juhul toodi välja, et liiga suur omaosalus mõjub ettevõttele demotiveerivalt, samas võib ka liiga väike omaosalus tekitada n-ö õpitud abituse momenti, mil ettevõtja muutub toetustest sõltuvateks.

602. Rahulolematus tegevustega tuleneb peamiselt aruandluskohustusest, mis on ajakulukas ning ei pruugi päädida kõikide tegevuses osalemises seotud eesmärkidega – see võib põhjustada pettumust meetme tegevuses endas (nt ajakulu taotlemisele ning tegevustes osalemisel ei pruugi alati tähendada, et saavutatakse koostööleppeid ekspordiks või suurendatakse eksporti ennast). Sisulises mõttes on üksikud ettevõtjad kritiseerinud konkreetsete tegevuste korralduslikku elementi (nt pakutavad messipinnad ei sobi mõne kindla toote tutvustuseks, mis piirab osalust ennast või osaluse võimalikku mõju toote tutvustamisele ja ettevõtte tegevusele). Samuti leiavad osad ettevõtjad, et seatud kriteeriumid mõnest toetatud tegevusest osa saamiseks seavad liigseid piiranguid ettevõtte kasumivõimekuse või tegevusvaldkondade põhjal, mis jätavad kõrvale (või sunnivad projektidesse „sisse kirjutama“ selleks sobivaid tegevusi) ühe osa ettevõtetest, millel võiks olla ekspordipotentsiaali.

603. Samas leiavad mõned rakendusüksuste esindajad, et teenuste kasu ongi suurem ettevõtjatele, kellel on teatav potentsiaal ekspordi teostamiseks. Sellisel juhul on toetuste jagamine või teenuste pakkumine igal juhul ka tulemuslikum, mistõttu mõneti võiks sellistel juhtudel kaaluda rakendusüksuste ressursi suunamist enam just edupotentsiaaliga ettevõtete suunas.

604. Rakendusüksuses erinevaid teenuseid osutavad intervjueeritud on üldjuhul seisukohal, et ettevõtjatel on teenuste vastu oluline huvi, kuigi mõningal määral võib mõne teenuse sees huvi määr erineda (nt ei pruugi kõik piirkonnad olla ekspordi jaoks ettevõtjatele nii populaarsed, kuna turud on kaugemal – keskendutakse lähiturgudele laienemisele).

5.3.6. Tulevikuvaade

605. Ettevõtjate hinnangul on toetusel olnud positiivne mõju tegevusalale. Samas rõhutatakse, et meetme rakenduspoliitika peaks ka ettevõtjatele kindlustunnet pakkuma – oluline on, et meede ja selle tingimused (sh kehtivusaeg) oleksid pikaajalised ning ühetaolised, mis võimaldaksid senisest enam ettevõtete tegevusi planeerida. Lühiajalised muutlikud toetused pärsivad konkurentsi ning ka tegevuste elluviimist, mistõttu toetused peaksid olema pideva protsessi osa (kindlustamaks jätkusuutliku ekspordi). Ekspordi, töötleva tööstuse, taristu ning innovaatiliste tehnoloogiate arendamine võiks osade ettevõtjate hinnangul olla ka toetuste prioriteetsuunad, mis aitab tegevuste ulatuse tõttu suurendada riiklikku majanduskasu. Teised ettevõtjad leiavad, et ka nn pehmed tegevused peaksid olema toetatud, kuna nende lisandväärtus seisneb tihti muus kui majandusnäitajates. Mõned ettevõtjad toovad välja, et põhivara (nt seadmete) ostmise toetamine (nn manufaktuuriaegne mõtlemine) peaksid jääma tagaplaanile. Samas on see tähtis ettevõtjate jaoks, kelle tegevusvaldkonnas on masinatel (tootmisel) oluline roll ning kes leiavad, et just võimaluse läbi masinatesse investeerida on hoogustunud ka potentsiaal eksporditurgudele laieneda.

606. Rakendusliku poole pealt soovivad ettevõtjad enam tagasisidet hindamisele. Enamasti ei sea ettevõtjad selle märkusega kahtluse alla toetuse jagamise läbipaistvust, pigem rõhutavad nad asjaolu, et täiendav tagasiside aitaks lisaks tulevaste taotluste koostamise oskuse parandamisele näidata ka üldist suunda, kuidas ettevõtte saaks oma teadmisi ja tegevusi parandada ning millele tegevusplaanis tähelepanu pöörata.

5.4. Ettevõtlusteadlikkus

607. Meetme tegevus 5.1.4 on suunatud ettevõtlusteadlikkuse kasvu ning ambitsioonika ja uuendusmeelse ettevõtluse leviku suurendamiseks. Toetuskeemi eesmärk on aidata Eesti ettevõtjatel arendada ja toota senisest efektiivsemalt ning kõrgema lisandväärtusega tooteid ja teenuseid, et olla rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisemad ning suurendada ekspordi. Toetuskeemi elluviimise tulemusena on sihtrühmades: 1) kasvanud teadlikkus ettevõtlusest ja ettevõtlikkusest ühiskonnas laiemalt; 2) kasvanud ettevõtjate ning potentsiaalsete ettevõtjate ettevõtlusalane kompetents; 3) kasvanud ettevõtjate kontaktide arv potentsiaalsete partneritega välis- ja siseturul ning arenenud ja tugevnenud kontaktnõrgustik; 4) paranenud ettevõtluse tugistruktuuri poolt pakutavad asjakohased tugiteenused ja piisav informatsioon. Ettevõtlusteadlikkuse arendamise toetamise tingimustega¹⁰⁶ on määratletud eesmärkide saavutamiseks kaks põhilist suunda.

1. Teadmiste ja oskuste tõstmine, sh: ettevõtjate teadmiste tõstmine ettevõtlusega seotud erinevates tegevusvaldkondades; koostöö ja kogemuste vahetamine Eestis ja välismaal; info- ja nõustamisteenuste osutamine; koolituste, seminaride, konverentside, pikaajaliste koolitus- ja nõustamisprogrammide elluviimine. Läbiviidavateks tegevusteks on ärimudeli, tooteinnovatsiooni, tootmisprotsesside, väärtusahela innovatsiooni, juhtimise praktikumid; praktikad Eesti ja välisriikide ettevõtetes.
2. Teadlikkuse tõstmine, sh ettevõtlusaktiivsuse kasvatamine: ettevõtliku, uuendusmeelse hoiaku ja ettevõtjana tegutsemise populariseerimine; ettevõtlussõbralikke hoiakute kujundamine ja süvendamine. Sisutegevusteks on lühi- ja pikaajalised teadlikkuse tõstmise kampaaniad, konkursid, koolitused, infoseminarid, teavitus- ja turundustegevused.

608. Ettevõtlusteadlikkuse sisutegevuste sihtrühm on laia ulatusega: potentsiaalselt ettevõtlusest hetkel ja/või tulevikus huvitatud inimesed, ettevõtlusega alustada soovijad; ettevõtjad, töötajad, ettevõtete juhid, ettevõtlusega seotud organisatsioonid; praegused ja potentsiaalsed investorid; ettevõtluse edendamiseks tegelevad ja ettevõtluse arengusse panustavad teised juriidilised või füüsilised isikud.

---

¹⁰⁶ Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks. (2015). URL: https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/toetuse_andmise_tingimused_ettevotlus-teadlikkuse_arendamiseks_kinnitatud_31.03.2015.pdf (15.11.2019).

5.4.1. Asjakohasuse analüüs

609. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi andmeil tegutseb Eestis üle 60 000 ettevõtte, neist suuri ehk vähemalt 250 töötajaga on vaid ligi 150. Kõige suurema hõivatute arvuga on töötlev tööstus ja kaubandus. Viimasel kahel aastal on ekspordi kasv vähenenud, kuna välisnõudlus on oluliselt nõrgenenud¹⁰⁷.

610. Valdkondlik eesmärk VKE-de toetamisel on väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete konkurentsivõime suurendamine. ERF-il on kaks prioriteeti VKE-desse investeerimisel:

- (1) ettevõtluse edendamine, eelkõige uute ideede kasutuselevõtu ja uute ettevõtete loomise soodustamise abil, muu hulgas ettevõtlusinkubaatorite kaudu;
- (2) uute ärimudelite arendamine ja rakendamine VKE-de jaoks, eelkõige pidades silmas rahvusvahelist tegevust (ERF-i määruse artikkel 3b) – VKE-de piirkondlikel, riiklikel ja rahvusvahelistel turgudel kasvu ja innovatsiooniprotsessides osalemise suutlikkuse toetamine.

611. Eeltingimuseks on, et ellu viiakse konkreetseid meetmeid (eelkõige kaks eelnimetatut), et toetada ettevõtluse ergutamist, võttes arvesse Euroopa väikeettevõtlusalgatust „*Small Business Act*” (SBA). Konkreetsete meetmetena käsitletakse tegevusi: (a) mille eesmärk on vähendada ettevõtete käivitamise aega ja kulu, võttes arvesse SBA eesmärgi; (b) mille eesmärk on vähendada aega, mida on vaja lubade saamiseks, et ettevõtte võiks konkreetse tegevusalaga tegelema hakata; (c) loodud on mehhanism kehtestatud SBA meetmete rakendamise jälgimiseks ja VKE-dele avalduva õigusaktide mõju hindamiseks (Lisa 11: Eeltingimused, I osa: Valdkonnapõhised üldtingimused, valdkondlik eesmärk 3).

612. Ettevõtlusteadlikkuse sisutegevuste elluviimine on sätestatud ühtselt ettevõtlusteadlikkuse programmiga. Programmiga on hõlmatud rakenduskava kolm tegevust: nõustamine ja arendustegevused maakondlikes arenduskeskustes (5.1.1), ekspordi arendamise tegevused (5.1.3) ning ettevõtlusteadlikkuse tõstmine (5.1.4).

613. Ettevõtlusteadlikkuse sisutegevused ja rahastuse võib jaotada kestvuse järgi kolmeks:

- 1) pikema kestvusega koolitused,
  - (a) nt ettevõtluskonkurss „Ajujaht”, ärimudeli praktikum, tootearenduse meistrikläss, strateegiapraktikum, väikeettevõtja arenguprogramm, jt;
  - (b) mentoriteenuse ja diagnostikateenuse osutamine, nii mentoriteenust kui ka diagnostikateenust osutatakse igale ettevõttele eraldi; eelkõige pikemad sisutegevused panustavad ettevõtja arendamisse, aitamaks ettevõttel toota senisest efektiivsemalt ning kõrgema lisandväärtusega tooteid¹⁰⁸;

¹⁰⁷ *Majandusanalüüs*. (2019). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. URL:

<https://www.mkm.ee/et/tegevused-eesmargid/majandusareng-ja-ettevotlus/majandusanaluus> (15.12.2019).

¹⁰⁸ Seletuskiri Väliskaubandus- ja ettevõtlusministri käskkirjaga kinnitatava „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks” juurde. URL:

https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/seletuskirjad/ettevotlusteadlikkuse_programmi_seletuskiri.docx (17.11.2019).

- 2) lühema kestvusega ja ühekordsed koolitused: nt tootearenduse ABC, digilahendused tööstusele: sisseostu ja laonduse haldus, disaini meistriklass, *Unleashing Workplace Innovation in Estonia*, ettevõtluspäevad, ettevõtlusnädal, Liftiga Tulevikku, ettevõtlusuhind, meediakampaaniad erinevatel teemadel (nt tootearendus) jt;
- 3) meetme tegevusest rahastatud projektid, sh „Kagu-Eesti Puiduklastri ekspordisuutlikkuse kasv läbi tootearenduse“ *Solidworks*’i koolitus, „Eksporti toe loomine eskiisi näol Skandinaavia turule sisenemiseks“ jt.

614. Pikema kestvusega koolituste ja juhendamisteenuste ülevaade on toodud alljärgnevas tabelis. Mentori tööst ja diagnostikast suur osa toimub konkreetsetes ettevõttes ning individuaalse nõustamise-juhendamisenä.

Tabel 43. *Pikema kestvusega koolituste ja juhendamisteenuste ülevaade*

Sisutegevused	Sisutegevuste arv	Sisutegevustes osalenute arv (kokku)
Väikeettevõtja arenguprogramm	12	420
Ärimudeli praktikum	9	105
Strateegia praktikum	3	31
Tootearenduse meistriklass	3	53
Mentorprogramm / mentor		217
Diagnostika		130

Allikas: EAS.

615. Algasfaasis ja ühtlasi kiires arenguetapis olevad ettevõtted loevad oluliseks sel ajal eri väga heal tasemel arengu- ja koolitusprogrammides osalemise võimalust (VKE6). EAS-i korraldatud koolitusest on kasu ettevõtjale (VKE20). See annab tugeva teadmiste aluse, mis on üheks eelduseks ettevõtte edule (VKE19).

616. Koolituste kestvust, teooria ja praktika osakaalu ning ülesehitust ja intensiivsust hindavad ettevõtjad väga heaks; parasjagu oli jäetud aega ka kodutööde tegemiseks (VKE18, VKE36). Kui kõiki teadmisi ei jõuta kohe koolituse ajal ettevõttes kasutada, siis sel juhul on saadud teadmisi analüüsitud ja kasutatakse ettevõttes hiljem (VKE10, VKE13).

617. Ettevõtjad tähtsustavad ka teiste suuruselt sarnaste ettevõtete juhtide ja töötajatega arutelu võimalust koolitusel, eri probleemide käsitlemist ja nende lahenduste viise ning edukogemusi (VKE34, VKE54, VKE56). „Väga-väga mõnus, et õppisime üksteiselt ka.“ (VKE36).

618. Mikro- ja väikeettevõtetel võib endal olla liiga vähe raha, et maksta vajalike ning professionaalsete koolitajatega kursustel osalemise ja nõustajate teenuste eest. Samas juhul, kui ettevõtte loojad on eelkõige vaid nt inseneriteadmistega, siis ettevõtluse teadmiste võimaldamine on väga vajalik (VKE8, VKE54, VKE56).

619. Eelkõige Tartu ja Pärnu lähedal asuvate maakondade ettevõtjad sooviksid võimalusel, sh õpperühma komplekteerumisel, koolituste läbiviimist ka Tartus ja Pärnus (VKE13, VKE17, VKE55). See võib anda võimaluse osaleda koolitustel enamatel ettevõtjatel nendes piirkondades.

620. Tootearenduse koolitusele lisaks võiks võimaldada ka toetust nt pooleks aastaks tootedisaineri palkamiseks ettevõttes tootearenduseks ning konkreetse toote või toodete loomiseks (VKE18).

621. Üheks pikema kestvusega sisutegevuseks on ettevõtluskonkurss „Ajujaht“, mida võib lugeda suurima mõjuga sisutegevuseks ning ühtlasi väga edukaks nii üldise ettevõtlusteadlikkuse suurendamise kui ka edukate alustavate ettevõtete loomisel. Ettevõtluskonkurss „Ajujaht“ alustas 2008. aastal ja on seega üle 10 aasta toimunud. See on osalejaile atraktiivne ning televisioonis kajastatud, tänu sellele on see suurima ja kõige laiahaardelisemalt eri sihtrühmadeni jõudev sisutegevus. See on suurim äriideede konkurss ja ühtlasi kiirendi Eestis.

622. „Ajujahile“ on aastate jooksul esitatud 4827 äriideed. Viimastele konkurssidele on esitatud järjest rohkem äriideid, sh:

- 2015/2016 hooajal esitati 301 ideed,
- 2016/2017 hooajal esitati 309 ideed,
- 2017/2018 konkursile esitati 341 äriideed,
- 2018/2019 konkursile esitati sama palju (341) äriideid, need on suurimad esitatud ideede arv viimastel aastatel¹⁰⁹.

623. Konkursil on osalenud näiteks

- Taxify, praegune Bolt (2014),
- Huntloc (2015),
- SprayPrinter (2016),
- TempID (2017),
- UpSteam (2018),
- Biofire (2018).

624. Konkursi „Ajujaht“ asjakohasuse tagavad eri faktorid, kus eri seisukohtade alusel on eristatud olulisemad alljärgnevalt.

625. „Ajujaht“ on sisult kompleksteenuse ja see on konkursi edu alus. Konkursi raames käsitletakse ettevõtluse eri teemasid (strateegia, turundus, jne) ning seda oma valdkonna väga heade teadmistega mentorite juhtimisel. Seda asjaolu loetakse ka selle konkursi eeliseks (VKE1) ning tugevuseks, konkursi hindeks oleks 10-palli skaalal 10 (VKE1). Sellest on toote loomisele ja ettevõttele palju kasu, ilma selle konkursita võivad alustaval ettevõttel väga paljud vajalikud asjad tegemata (sh suhtlus avalikkusega, idee müümine) ning kasu väljendub ettevõtte jaoks selleski, et ärimaailmas on kergem jutule saada, „Ajujaht“ on mingil määral kvaliteedimärk (VKE12).

626. Ettevõtte edu tagab eri tahkude teadvustamine koosmõjus. See annab teadmise ka konkreetse firma jaoks enam tähelepanu nõudvast valdkonnast, sellisteks aspektideks loetakse nt turundust ja teadus-ja arendustegevust, viimast koostöös teadusasutusega (VKE7).

627. Ettevõtte kompleksne käsitlus annab omakorda oskuse ettetulevaid ülesandeid komplekselt lahendada. Konkursil osalenud on ettevõtte loomisel ja arendamisel on kasutanud ka teisi

---

¹⁰⁹ Ajujaht. URL: <http://www.ajujaht.ee/ajujahist/> (19.11.2019).

struktuuritoetusega rahastuse võimalusi — starditoetus, teadusarendustegevuse osak (VKE1), (VKE7), (VKE12).

628. Ajujaht on aidanud ekspordi alustada. Ajujahi otsene mõju loetakse väliturule jõudmisel päris suureks, sealt on saadud vajalikud kontaktid. „*Ongi nagu olnud meile eksporditurgude nii-öelda vallutamise alguseks ja sealt need esimesed kontaktid tulid ja seal on ikka väga otsene seos.*“ (VKE1).

629. Osalejad loevad selle konkursi tugevusteks õppe laia haaret, põhjalikkust ning praktilisust (VKE1).

5.4.2. Tulemuslikkus ja mõju

630. Ettevõtlusteadlikkuse sisutegevused on olnud kavandatud ellu viia eelarveperioodi esimesel poolel, see eesmärk on ka saavutatud nagu näitab meetmete nimekirjas sätestatud väljundindikaatori saavutustase järgnevas tabelis. Samuti on väga hea toetuse andmise tingimustega algselt määratletud teenuse kasutajate tagasiside, 2017. aastal oli NSP-skoori aritmeetiline keskmine 67 ja 2018. aastal 60 punkti skaalal –100st kuni +100ni. Selle indikaatori sihtasemeks oli seatud programmdokumendis 40 punkti (vt tabel 44).

Tabel 44. Meetme tegevuse indikaatorid ning siht- ja saavutustasemed

Tegevus	Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018 (2018+2017+2016)
Ettevõtlusteadlikkus (5.1.4)	Väljundindikaator			
	Ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete ja eraisikute arv,*	10 000*	14 000*	13 060***
	sh ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete arv (unikaalsed ürituse tasandil)*	2178*	3978*	...***
	Tulemusindikaator (toetuse andmise tingimused)			
	Osalejate hinnang tegevuste kasulikkusele**	8 (10-palli skaalal)***		8.5 (...+...+8.5)****

Allikas: * VV korraldus „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“; lisa, ** MKMi käskkiri „Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks“, *** EAS, **** Saavutustase on esitatud ettevõtluse kasvustrateegia aastaaruannete andmetel.

631. Meetme tegevusest kasu saanud ettevõtetest alla viiendiku tegutsevad väljaspool Harju- ja Tartumaad. Ettevõtlusteadlikkuse tegevuse teenuseid kasutanud ettevõtted on kontrollgrupi ettevõtetest nii keskmiselt kui mediaannäitajalt vanemad. Teenuste saajad on esindatud läbivalt üle erinevate majandustegevuste. Ökonomeetiline mõjuhinnang näitas, et võrreldes kontrollgrupiga oli kasusaajate hulgas hõivatute kasv keskmiselt 12% kõrgem ning lisandväärtus töötaja kohta 25–30% kõrgem. Regionaalsest aspektist on toetuse mõjul saavutatud kõrgema hõive ja tootlikkuse kasvu

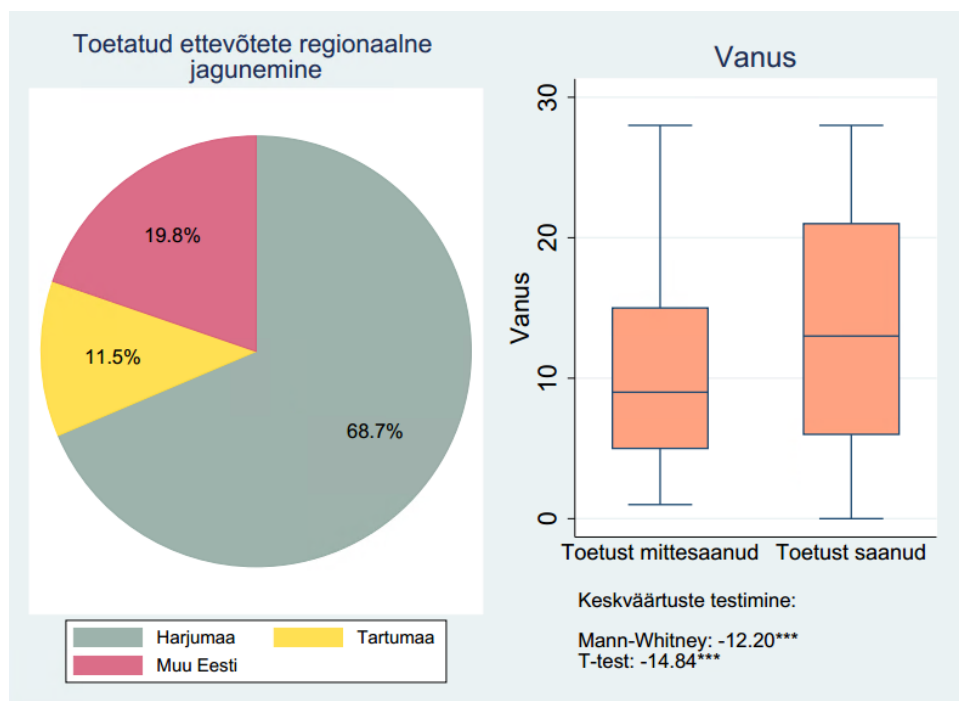
erinevus Harjumaal ja väljaspool Harjumaad tegutsevate ettevõtete seas marginaalne. See viitab meetme tegevuse tulemuslikkusele nii hõive kui tootlikkuse tõstmisel ning kuna kasv on toimunud samaaegselt mõlema tulemusnäitaja üleselt viitab see ühtlasi hõive ja lisandväärtuskasvu komplementaarsusele ning annab alust eeldada, et meetme tegevuse positiivne mõju majandusele on struktuurne ning pikaajaline. Samas ei leidnud kvantitatiivne mõjuhinnang, et selle meetme tegevuse mõjul oleks toetatud ettevõtete ekspordinäitajad kasvanud kiiremini kontrollgruppi kuuluvate ettevõtetega võrreldes. Statistiliselt oluline negatiivne mõju teenuseid kasutanud ettevõtete ekspordinäitajatele võib osundada, et teenuste kasutamise mõjul saavutatud lisandväärtuse kasv on vaadeldava ajahorisondi raames saavutatud sisenõudluse baasilt, mis sisenedes kõrgema lisandväärtusnõudlusega välisurgudele, võib pikas perspektiivis avalduda teenuseid kasutanud ettevõtete kiiremas ekspordinäitajate kasvus. Jätkusuutlikkusega seotud tulemusnäitajate ökonomeetiline mõjuhinnang näitab, et meetme tegevusel on küll positiivne mõju ettevõtete varade tootlusele, ent kapitaliseeritusele see meetme tegevus positiivset mõju ei avalda. Kuna suur osa analüüsi valimisse kuuluvaid ettevõtteid tegutseb klassikalistes kapitalimahukates tegevusalades, võib antud leid olla tingitud töviljakuse kasvuga seonduvatest tootmisteguritest, mis lühiajaliselt võivad koormata ettevõtete kapitaliseeritust.

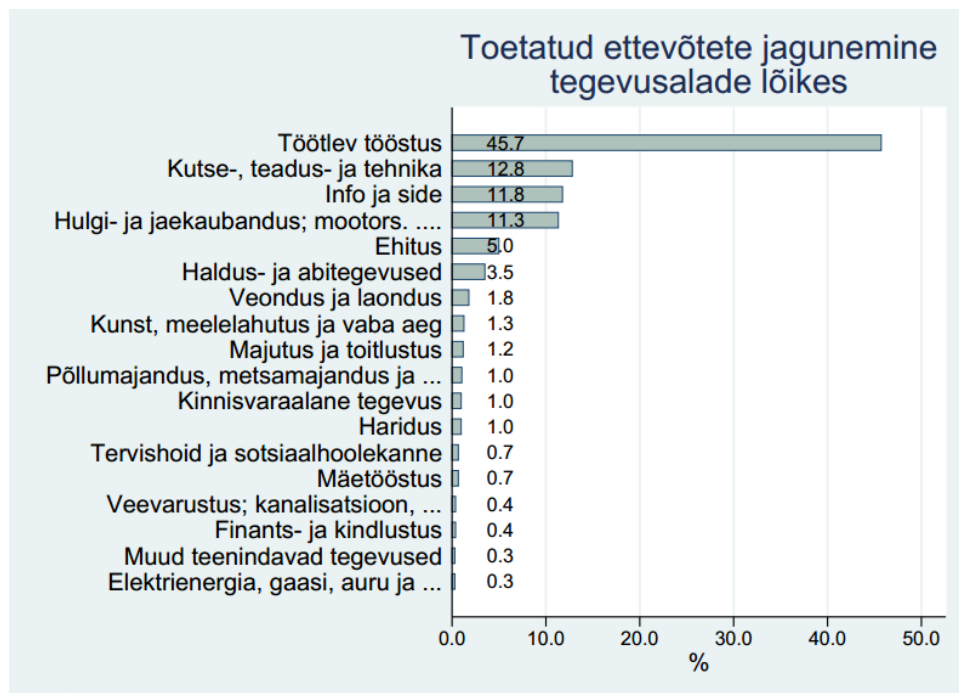
Tabel 45. Kvantitatiivse mõjuhinnangu toetus- ja kontrollgrupi kirjeldav statistika

		Toetusgrupp		Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus		
		No	Kesk.	SD	No	Kesk.				SD
Väljundnäitajad	Lisandväärtus töötaja kohta, tuh EUR	1229	181,79	338,07	170858	110,92	256,31	-24,28	0,00	***
	Käive töötaja kohta, tuh EUR	1343	155,90	319,96	170858	95,28	246,47	-24,63	0,00	***
	Töötajate arv, aasta muut %	1300	0,64	16,92	170858	0,09	0,66	-16,25	0,00	***
	Ekspordi indikaator	1343	0,45	0,50	170858	0,05	0,21	-66,65	0,00	***
	Ekspordi intensiivsus, %	1343	0,37	0,47	170857	0,04	0,19	-66,89	0,00	***
	Varade tootlus, %	1342	0,04	1,80	170858	0,07	0,40	-3,47	0,00	***
	Käibevara koguvarast, %	1343	0,64	0,27	170858	0,67	0,32	8,34	0,00	***
	Omakapital koguvarast, %	1342	0,55	0,25	170858	0,64	0,29	13,18	0,00	***
Sobitamisevõrandi näitajad	Ettevõtte küpsus	1343	0,34	0,47	170858	0,46	0,50	8,34	0,00	***
	Ettevõtte suurusindikaator	1343	0,64	0,48	170858	0,09	0,29	-66,24	0,00	***
	Harjumaa indikaator	1343	0,67	0,47	170858	0,58	0,49	-6,57	0,00	***
	Tartumaa indikaator	1343	0,12	0,32	170858	0,12	0,32	-0,38	0,71	
	Kapitali intensiivsus	1289	33,37	194,76	170858	31,18	129,24	-13,92	0,00	***
	Eelneva toetusperioodi toetused	1343	0,45	0,50	170858	0,04	0,19	-77,65	0,00	***
Väljundvõrandi näitajad	Nutikas spetsialiseerumine	1343	0,25	0,43	170858	0,03	0,16	-49,08	0,00	***
	Vanus	1343	13,39	8,07	170858	10,63	6,80	-12,20	0,00	***
	Töötajate arv	1343	78,05	214,19	170858	4,52	12,33	-47,03	0,00	***
	Käive, tuh EUR	1343	11667,44	41827,30	170858	412,80	1699,82	-44,06	0,00	***
	Keskmine palk töötaja kohta kuus	1149	1164,98	840,12	170858	494,15	585,99	-36,20	0,00	***
	Puhaskasum, tuh EUR	1342	634,04	3445,78	170858	30,87	180,65	-26,23	0,00	***
	Raha ja raha ekvivalendid, tuh EUR	1304	741,51	2895,86	170858	56,74	223,83	-26,45	0,00	***
	Immateriaalse vara intensiivsus	1343	0,04	0,13	170858	0,00	0,04	-70,87	0,00	***
	Eksporditulu töötaja kohta, tuh EUR	1343	480,92	1154,32	170858	66,15	589,04	-66,76	0,00	***
	Välisomandi indikaator	1343	0,19	0,39	170858	0,06	0,25	-18,85	0,00	***
	EAS YTD kohalikud toetused, tuh EUR	1343	2,98	23,56	170858	0,09	1,34	-23,87	0,00	***
	Teistest tegevustest toetatud	1343	0,61	0,49	170858	0,00	0,00	-323,76	0,00	***
	Rohkem kui üks toetus	1343	0,20	0,40	170858	0,00	0,00	-185,14	0,00	***
Tegevusala indikaatorid	B- Mäetööstus	1343	0,01	0,08	170858	0,00	0,04			
	C- Töötlev tööstus	1343	0,46	0,50	170858	0,07	0,25			
	D- Elektrienergia, gaasi, ...	1343	0,00	0,06	170858	0,00	0,05			
	E- Veevarustus; kanalid....	1343	0,00	0,06	170858	0,00	0,06			
	F- Ehitus	1343	0,05	0,22	170858	0,13	0,34			

	Toetusgrupp		Kontrollgrupp (abikõlblik üldkogum)			Mann-Whitney	p-väärtus
	No	Kesk.	SD	No	Kesk.		
G- Hulgi- ja jaekaubandus;	1343	0,11	0,32	170858	0,22	0,41	
H- Veondus ja laondus	1343	0,02	0,13	170858	0,08	0,27	
I- Majutus ja toitlustus	1343	0,01	0,11	170858	0,03	0,18	
J- Info ja side	1343	0,12	0,32	170858	0,05	0,22	
K- Finants- ja kindlustus	1343	0,00	0,06	170858	0,01	0,08	
L- Kinnisvaraalaane tegevus	1343	0,01	0,10	170858	0,07	0,25	
M- Kutse-, teadus- ja	1343	0,13	0,33	170858	0,14	0,35	
N- Haldus- ja abitegevus	1343	0,04	0,18	170858	0,05	0,23	
O- Avalik haldus ja	1343	0,00	0,00	170858	0,00	0,00	
P- Haridus	1343	0,01	0,10	170858	0,01	0,11	
Q- Tervishoid ja sots...	1343	0,01	0,08	170858	0,02	0,15	
R- Kunst, meelelahutus ja	1343	0,01	0,11	170858	0,02	0,14	
S- Muud teenindavad	1343	0,00	0,06	170858	0,03	0,16	
T- Kodumajapidamiste	1343	0,00	0,00	170858	0,00	0,00	

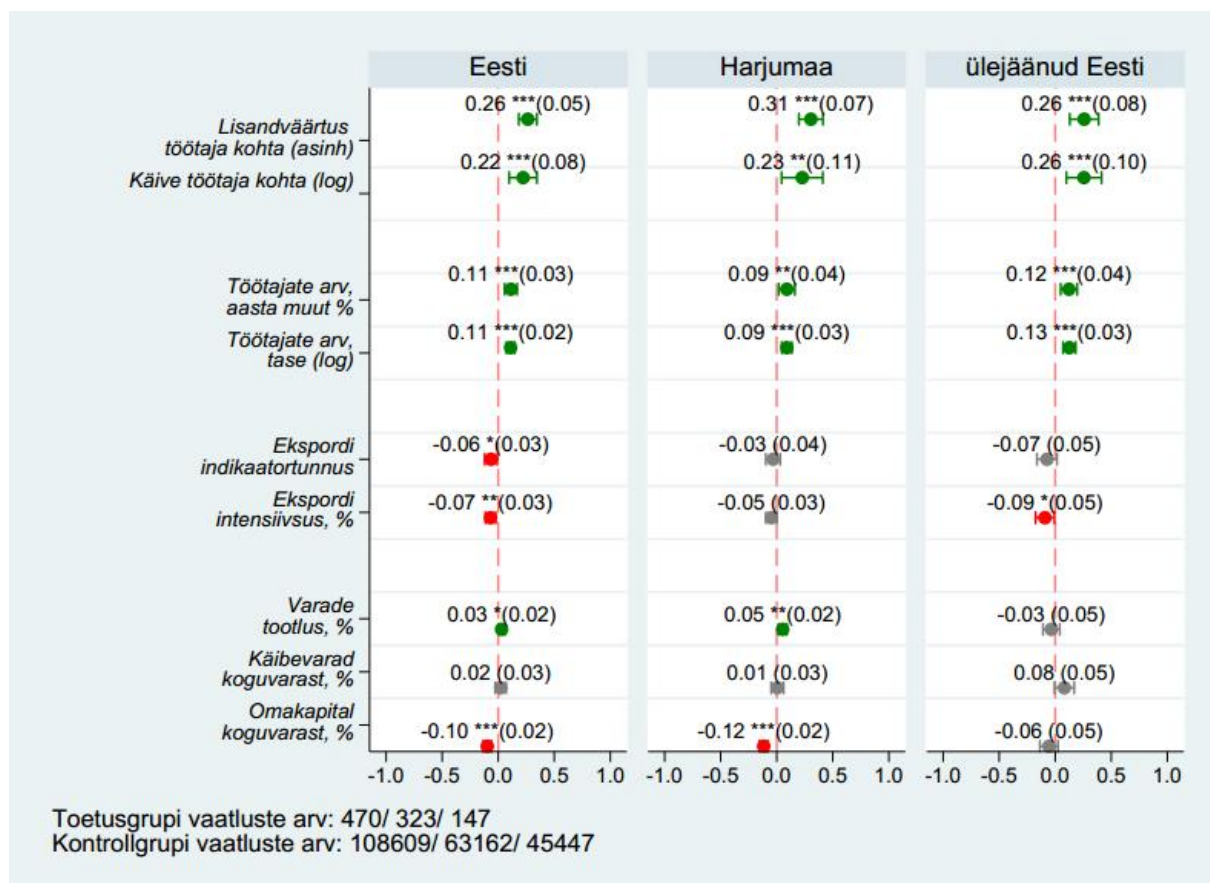
Kommentaariid: Keskvaartuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p-väärtus<0.01, ** p-väärtus<0.05, * p-väärtus<0.

Kommentaariid: Vanuse keskväärtuste testimine on läbi viidud kasutades Mann-Whitney U-testi (ülemine) ja T-testi (alumine). Vanuse keskväärtuste testimise statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01 , ** p -väärtus < 0.05 , * p -väärtus < 0.1 , ' p -väärtus > 0.1

Joonis 22. Toetatud ja kontrollgrupi ettevõtete asukoha ja vanuse jaotus ning toetatud ettevõtte tegevusala lõikes

Kommentaari: Esitatud punkthinnangud, hinnangute standardvead on toodud sulgudes. Hinnangute statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: *** p -väärtus < 0.01, ** p -väärtus < 0.05, * p -väärtus < 0.1, ' p -väärtus > 0.1. Vaatluste arvud esitatud koondhinnangule, Harjumaa valimi hinnangule ja ülejäänud Eesti valimi hinnangule vastavalt.

Joonis 23. Ettevõtlusteadlikkuse alase nõustamise mõju (ATE) toetatud ettevõtete tootlikkuse, hõive, ekspordi ja jätkusuutlikkusega seotud tulemuslikkuse näitajatele võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega 90% usalduspiiridel

5.4.3. Tõhususe analüüs

632. Ettevõtlusteadlikkuse tegevus (5.1.4) on täies ulatuses (100%) rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondist ja meetme tegevuse eelarve on 16 117 500 eurot (allikas: „...Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“; lisa 2020). Ülevaade meetme tegevuse tulemustest, väljunditest, tegevustest ja eelarvest on toodud järgnevas tabelis.

Tabel 46. Meetme tegevuse väljund, tulemus ja eelarve ülevaade

Väljundindikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018	Eelarve
Ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete ja eraisikute arv*	10 000*	14 000*	13 060**	16 117 500*
Teabeürituste ja koolituste arv*		250*		

Allikas: *VV korraldus „...Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“; lisa; **EAS.

633. Kuna kolm rakenduskava tegevust (nõustamine maakondlikes arenduskeskustes, ekspordi arendamise tegevused ning ettevõtlusteadlikkuse arendamine) on seotud, siis sedalaadi ristplaneerimine eeldas mitme-tasandilist eelarve haldust ja aruandlust rakenduskava tegevuste ja programmi loogika järgi. Programmis seatud indikaatorid eeldasid ka täpsemat aruandlust.

634. Ettevõtlusteadlikkuse sisutegevustes osalenud ettevõtjad võib jaotada kaheks:

- 1) need, kes on osalenud ainult selle meetme tegevuses – koolitusel, konkursil jne üks või mitu korda;
- 2) need, kes on kasutanud ka teiste meetmete teenuseid ja toetusi.

635. Vaid ettevõtlusteadlikkuse sisutegevuste teenuseid kasutanud ettevõtted on üldjuhul tegutsevate ja ka edukate ettevõtete juhid, kes eri teenuseid kasutades omandavad uusi üldteadmisi (nt strateegiline planeerimine), spetsiifilisi teadmisi (nt tootearendus, turundus) ja infot tulevikulahenduste kohta (nt digitaliseerimine).

5.4.4. Vastastikmõju analüüs

636. Nii ettevõtlusteadlikkuse kui ka teiste meetmete toetuste ja teenuste kooskasutajate sihtrühmas on eelkõige alustavad ettevõtted ja kiires kasvufaasis ettevõtted. Viimaste seas on ettevõtted, kes eelkõige kasutavad 4. prioriteetse suuna teadus- ja arendustegevuse toetusi ja teenuseid (tegevus 4.2.6, meede 4.4) Kasu ettevõttele mitme eri meetme toetuste ja teenuste kasutamise võimalusest hindavad kõige kõrgemalt alustavad ettevõtjad.

637. Samalaadseid teenuseid osutatakse EAS-i vahendusel ja maakondlikes arenduskeskustes (koolitused, mentorklubid), samas on need teenused suunatud eri kliendigruppidele: EAS-i vahendatud teenused eelkõige suurklientidele ja võtmeklientide ning maakondlike arenduskeskuste teenused on esmatasandi teenused eelkõige piirkondliku ulatusega ettevõtetele.

5.4.5. Jätkusuutlikkuse analüüs

638. Tegevuse jätkusuutlikkuse määrab piisav rahastus ning selle omakorda tagab sisutegevuste elluviimise kõrge kvaliteet ning taseme saavutamine, kus ettevõtjad valmis suurenevaks omafinantseeringuks.

639. Sisutegevuste kvaliteeti ja ühtlasi jätkusuutlikkust näitab see,

- kui ettevõtjad on valmis maksma täies ulatuses või osaliselt teenuse eest (VKE2),
- kui teenust varem kasutanud inimesed soovivad seda ka teistele (VKE7).

640. Kõrge tasemega teenuse osutamine on võimalik ka ilma toetuseta. Teenuse kõrge kvaliteet tagab jätkusuutlikkuse selle osutamiseks ka juhul, kui struktuurifondide rahastus ja ka riigi finantseering väheneb. Teenuse kvaliteedi tunnusteks on (1) kindel fookus; (2) koolitaja, nõustaja või mentori väga põhjalikud ja laiahaardelised teadmised valdkonnast; (3) suurepärane õpetamise, nõustamise või juhendamise oskus (VKE2).

641. Eraldi väärtusena tuuakse välja EAS-i vahendatud välismaa tippspetsialistidest lektorite vahendamine koolitustel. Tiptasemel välislektorite kutsumist Eestisse loetakse nende koolituste puhul ka perspektiivis vajalikuks (VKE39).

642. Kompleksteenust kasutanud ettevõtjad eelistavad komplekslahendusi (VKE7). Sel viisil teenuste ja toetuste kooskavandamine on suure tõenäosusega ka ajasäästlikum ja tulemuslikum ettevõtete vaatepunktist ning ka mõjusam riigi majanduse konkurentsivõime jaoks. Lisaks võiks see vähendada ka toetuste ja teenuste administreerimiskulusid võrreldes praegusega.

643. Majandusarengu seisukohalt on oluline jõuda ettevõtjateni, kes pole seni kasutanud ei teenuseid ega toetusi konkurentsipüsimeks. Nende seas on väga tublid ettevõtjad, kellel pole üldse aegagi olnud lugeda ise veebisaiti, aga kes nüüd väikese või natuke suurema keskmise arengusammu tegemiseks vajaksid teenust ja toetust (VKE2). Kiiresti muutavas majandusruumis vajatakse teenuseid ja/või toetusi, et säilitada ettevõtte konkurentsivõimekus.

5.4.6. Rakendussüsteemi analüüs

644. Paremate teadmistega ja komplekslahenduse kogemusega ettevõtjad, nt äriideede konkursil „Ajujaht“ edukalt osalenud ning lisaks ka toetusi kasutanud ettevõtjad loevad tõhusamaks komplekslahendusi. See ei tähenda vaid eri valdkondade kooskõpsust koolitusel, vaid ka nt koolituste, praktiliste tegevuste, mentorluse, teadus- ja arenduskoostöö, (ettevõtluse valdkonna) oluliste koostööpartnerite kaasamise ning toetuste kooskavandamist (VKE1). Kompleksteenuste loomisel saab lähtuda ärikonkurss-kiirendis „Ajujaht“ osalenud ettevõtjate teiste teenuste ja toetuste kasutamisest.

645. Teenuse ja toetuse kooskavandamisel võiks lähtuda järjestusest, kus esmalt võimaldatakse ettevõtjale teenust, seejärel vajadusel toetust või finantsteenust ning seejärel vajadusel jälle teenust (VKE2).

646. Järgmisel eelarveperioodil on vajalik jätkata innovatsiooniteadlikkuse tõstmist (VKE2), et ettevõtted oleksid edukamad tootearenduses ja seeläbi toote ja/või teenuse lisandväärtuse kasvatamises.

647. Sisutegevuste kavandamine sihtrühmast ja eesmärkidest lähtudes pikema- ja lühema-kestvusega on tõenäoselt jätkusuutlik. Kuna seni on pikema kestvusega sisutegevused olnud suunatud edukale alustavale, algusfaasis ja tegutsevatele ettevõtjatele, et saavutada võimalikult kiiresti järgmine ettevõtte arengufaas ning paremad majandustulemused. Lühiajaliste tegevuste sihtrühm on laiem ning lisaks üldise ettevõtlikkusteadlikkuse tõusule on eesmärkideks ka ettevõtlusvalmiduse üldine hindamine, kontaktide loomine potentsiaalsete ettevõtjatega ja selleks teenuste vajajatega ning ka eelinformatsiooni kogumine pakutavate teenuste kujundamiseks ja olemasolevate teenuste arenduseks (VKE2).

648. Eelkõige Ida-Virumaa ja Tallinna (Harjumaa) ettevõtjatele vene keeles koolituste ja nõustamisprogrammide (nt mentorprogramm) läbiviimiseks ning õppevahendite koostamiseks on

EAS juba läbi viinud pilootkoolitused ja -programmid ning edaspidi võimaldatakse koolitusi, nõustamisprogramme ja õppematerjale ka vene keeles.

649. Riigi teenusepakkujatelt eeldatakse ettevõtete jaoks esmavajaliku informatsiooni laiapõhjalist teadmist ning selle infoteenuse osutamist ettevõtjaile riigi rahastusel (VKE12). Siinkohal ei peeta tähtsaks asjaolu, et kogu teave oleks tingimata ühest kohast kättesaadav, vaid riigi rahastatud teabeedastamine oleks sisult täpne ja korrektne ning teise ametiasutusse suunamine toimuks vaid juhul, kui suunaja teab, et järgmises asutuses on ettevõtja küsimusele vastamiseks sisukompetents ja/või õiguslik pädevus takistuse lahendamiseks. Vältida tuleks ettevõtjate suunamist järgmisse ametiasutusse, kui selle kasu osas ettevõtjale ei saa kindel olla.

650. Nn üldmääruse kohaselt on statistiliste süsteemide ja tulemusnäitajate osas kaks eeltingimust: (1) programmide tõhususe ja mõju hindamiseks vajaliku statistilise aluse olemasolu; (2) tulemusnäitajate süsteemi olemasolu soovitud tulemuste saavutamisele kõige tõhusamalt kaasa aitavate meetmete valimiseks ning tulemuste suunas tehtavate edusammude seireks ja mõju hindamiseks.

651. Täitmise kriteeriume on kolm: (1) kord statistiliste andmete õigeaegselt kogumiseks ja koondamiseks, mis hõlmab järgmisi elemente — (a) allikate ja mehhanismide väljaselgitamine statistilise valideerimise tagamiseks, (b) koondandmete avaldamise ja üldsusele kättesaadavuse kord; (2) tõhus tulemusnäitajate süsteem: — (a) tulemusnäitajate valimine iga programmi jaoks, mis annab teavet selle kohta, mis põhjustel valitakse programmist rahastatavad poliitikameetmed, (b) sihtide kehtestamine nende näitajate jaoks, (c) järgmiste nõuete täitmine iga näitaja puhul: järjepidevus ja statistiline valideerimine, normatiivse tõlgendamise selgus, reageerimine poliitikale, andmete õigeaegne kogumine; (3) rakendatud on menetlused, et tagada, et kõikide programmist rahastatavate tegevuste puhul võetakse kasutusele tõhus näitajate süsteem (Lisa 11, 2. osa: Üldised eeltingimused)¹¹⁰. Rakenduskava kolme tegevuse elluviimine oli hindamisperioodil sätestatud ühe programmiga (vt järgnevat tabelit), samas üldjuhul paralleelse planeerimise, seire ja hindamise skeemi kasutamine teeb kogu protsessi keerulisemaks.

Tabel 47. Ettevõtlusteadlikkuse programm (tegevused ja sihttasemed)¹¹¹

Tegevus	Väljundindikaator	Algtase	Sihttase 2018	Sihttase 2023
Nõustamine ja piirkondlike ettevõtjate arendamine maakondlikes arenduskeskustes	Nõustamiskordade arv maakondlikes arenduskeskustes	0	20 000	40 000

¹¹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1303/2013, 17. detsember 2013, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi, Euroopa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta, nähakse ette üldsätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi, Ühtekuuluvusfondi ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1083/2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ%3AL%3A2013%3A347%3A0320%3A0469%3AET%3APDF>.

¹¹¹ *Toetuse andmise tingimused ettevõtlusteadlikkuse arendamiseks*. (2015). URL: https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/toetuse_andmise_tingimused_ettevotlusteadlikkuse_arendamiseks_kinnitatud_31.03.2015.pdf (12.11.2019).

Tegevus	Väljundindikaator	Algtase	Sihttase 2018	Sihttase 2023
Ekspordiarendamise tegevused: kontaktide loomine, nõustamine, koolitused, maine ja tuntus	Teenuste arv	0	16	21
Ekspordiarendamise tegevused: kontaktide loomine, nõustamine, koolitused	Teenust kasutanud ettevõtjate arv	0	1036	1426
Ettevõtlusteadlikkus: teadmised ja oskused, ettevõtlikkusteadlikkus	Osalejate arv	0	10 000	14 000
Eesti ettevõtja nõustamine välisturul ja välisinvesteeringute kaasamine	Teenuste arv	0	4	7
Eesti ettevõtja nõustamine välisturul ja välisinvesteeringute kaasamine	Teenuseid kasutanud ettevõtjate arv	0	1990	2900
	Tulemusindikaator			
Nõustamine ja piirkondlike ettevõtjate arendamine maakondlikes arenduskeskustes	Nõustatud ettevõtjate ellujäämismäär			
Ekspordiarendamise tegevused: kontaktide loomine, nõustamine, koolitused, maine ja tuntus	Ekspordimahu kasv		Suurem kui Eesti keskmine	Suurem kui Eesti keskmine
Ettevõtlusteadlikkus: teadmised ja oskused, ettevõtlikkusteadlikkus	Osalejate hinnang tegevuste kasulikkusele	0	40 (soovitusindeks ehk Net Promoter Score (NPS) skaalal -100 kuni +100)	40 (soovitusindeks ehk Net Promoter Score (NPS) skaalal -100 kuni +100)
Eesti ettevõtja nõustamine välisturul ja välisinvesteeringute kaasamine	Ekspordimahu kasv		Suurem kui Eesti keskmine	Suurem kui Eesti keskmine
Eesti ettevõtja nõustamine välisturul ja välisinvesteeringute kaasamine	Välisinvesteeringute maht		300 mln eurot	400 mln eurot
Eesti ettevõtja nõustamine välisturul ja välisinvesteeringute kaasamine	Välisinvesteeringute toel loodud töökohad		3000 uut töökohta	4000 uut töökohta

652. Eri tasandite indikaatorite seadmisel ning algtasemete ja sihttasemete määratlemisel võiks kasutada COSME programmis toodud üldpõhimõtteid (Lisa. Üld- ja erieesmärkide näitajad)¹¹².

„Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine. (2020). VV korraldus, vastu võetud 19.03.2020 nr 83 RT III, 24.03.2020, 3; URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/324032020003>.

¹¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogumäärus (EL) nr 1287/2013, 11. detsember 2013, millega kehtestatakse ettevõtete konkurentsivõime ning väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate programm (COSME) (2014–2020) ning millega tunnistatakse kehtetuks otsus nr 1639/2006/EÜ EMPs kohaldatav tekst.

Lähtudes (rakenduskava) lõppeesmärgist/-märkidest ning ka järgmise eelarveperioodi planeerimisest¹¹³.

653. Praegu on „Ühtekuuluvusfondide rakenduskava 2014–2020“ (lk 5) üheks fookuseks tootlikkus: „Tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes 2015. aastaks 73%ni ning 2020. aastaks 80%ni (2012. a vastav näitaja oli 68,7%)“. Seega peaks olema VKE-de meetme tegevuste 5.1.1, 5.1.2, 5.1.4 ja 5.2.2 üheks tulemusindikaatoriks tootlikkus: kas (a) VKE-de tootlikkus hõivatu kohta või (b) VKE-de tootlikkus töötatud tunni kohta. Lisaks eksportivate ettevõtete arvule (eelnimetatud rakenduskava, lk 106) peaks olema ka indikaatoriks eksport, st ekspordi maht (tooted ja teenused). Käibe asemel on ilmselt otstarbekam kasutada indikaatorina müügitulu.

654. Muutmist vajav oli väljundindikaatori aruandlus ja nimi, kuna väljundindikaatoriga „Ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete ja eraisikute arv, sh ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete arv“ toimub koos nii füüsiliste isikute („eraisikud“) kui ka juriidiliste isikute ehk ettevõtete arvestus. Tõenäoliselt oleks sel juhul otstarbekas väljundindikaatori nimi „Ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalenud isikud“. Kui on vajadus ettevõtete osas eraldi aruandluseks, siis selleks peaks olema eraldi arvestus ja väljundindikaator, nt „Ettevõtlusteadlikkuse tegevustest abi saanud ettevõtted“. 2020. aasta alguses kinnitatud meetmete nimekirjaga¹¹⁴ muudeti näitajat ja lisati alanäitaja „sh ettevõtlusteadlikkuse tegevustes osalevate ettevõtete arv“ (2023. aasta sihttase on 3978 ettevõtet) ning seega edaspidi toimubki ettevõtete aruandlus eraldi.

5.4.7. Tulevikuvaade

655. Riigi sekkumisel ning teenuste, sh finantsteenuste, ja toetuste võimaldamisel on vajalik eri tasandite osalus ja senisest parem koostöö ning kogu majandussüsteemi nägemine. Majanduse arenguks ja ettevõtete konkurentsivõime säilitamise või suurendamise nimel on vajalik riigi valitsuse, kohalike omavalitsuste, maakondliku arenduskeskuste ja EAS-i koostöö ning selle teadvustamine riigi majanduse arengu ökosüsteemina (VKE2). Uue eelarveperioodi eel on aeg mõelda sellele, kuidas ettevõtjaid kõnetada ning kuidas, jõuda nendeni üheskoos, mitte igal tasandil eraldi; see oleks ka rahakasutuse seisukohalt tõhusam.

---

¹¹³ Gramillano, A., Celotti, P., Familiari, G., Schuh, B., Nordstrom, M. (2018). *Development of a system of common indicators for European Regional Development Fund and Cohesion Fund interventions after 2020*. Brussels: European commission/SWECO.

¹¹⁴ „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine. (2020). VV korraldus, vastu võetud 19.03.2020 nr 83 RT III, 24.03.2020, 3; URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/324032020003>.

5.5. Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine

656. Meetme 5.2 „Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine” tegevuse 5.2.1. „Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine” eesmärk on parandada kapitali ja eksporditehingute kindlustuse kättesaadavust ettevõtjatele. Meetme tegevuse sihtrühmaks on Eestis registreeritud väikese ja keskmise suurusega ettevõtted (edaspidi VKE)^{115, 116}

657. Meetme tegevuse rakendusasutuseks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, mis sõlmis selle elluviimiseks eraldi rahastamislepingud sihtasutusega KredEx ja aktsiaseltsiga KredEx Krediidikindlustus. Aktsiaseltsiga KredEx Krediidikindlustus sõlmitud lepingu eesmärk oli parandada ekspordi krediidikindlustuse kättesaadavust ettevõtjatele. Selleks pakuti VKE-dele lühiajaliste tehingute krediidikindlustust ja tarnijakrediidi kindlustust. Lepingu eelarve oli 10 000 000 eurot, mis oli kavas tasuda Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest. Erasektori kohustuslik omafinantseeringu määr puudus.¹¹⁷

658. Aktsiaseltsiga KredEx Krediidikindlustus lõpetati leping 2019. aasta märtsis. Üle 20 väljastatud toote kulu muutus mitteabikõlblikuks, kuna Euroopa Komisjoni hinnangul ei vastanud krediidikindlustuse meede struktuurivahendite rakendamisel kehtivatele reeglitele. Juba väljastatud tooted rahastas AS KredEx Krediidikindlustus muudest allikatest ning rakendusasutusele tagastati lepingu ennetähtaegsel lõpetamisel kogu ettemaksuna saadud summa¹¹⁸.

659. Sihtasutusega KredEx sõlmitud lepingu eesmärk on rakendada meetme tegevuse laenude ja tagatiste osa. Kapitali kättesaadavuse parandamiseks pakub sihtasutus KredEx kahte käendust ja nelja laenuinstrumenti:

- laenukäendus,
- stardilaenu ja stardilaenu käendus,
- ekspordilaenu,
- tööstuslaenu (varasemalt tehnoloogialaenu),
- kapitalilaenu.

---

¹¹⁵ Välja arvatud ettevõtted, mis tegutsevad teatud tegevusaladel (nt tuumajaamade rajamine, tubakatoodete tootmine, hasartmängu valdkond) või on majanduslikes raskustes.

¹¹⁶

https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktide_lisad/lisa_1_investeerimisstrateegia_ja_aripaan.docx.

¹¹⁷

https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/ekspordi_krediidikindlustuse_leping_21.12.2015.docx.

¹¹⁸ Aktsiaseltsiga KredEx Krediidikindlustus lõpetati leping.

660. Lepingu eelarve on 75 500 000 eurot, millele lisandub kohustuslik erasektori omafinantseering 10 490 000 eurot, mis tagatakse laenude ja tagatiste väljaandmisel rahastamisvahendi rakendaja poolt.¹¹⁹ Seoses lepingu muutmisega 12.12.2018 kaotati omafinantseeringu nõue rahastamisvahendi rakendajale ja kogu lepingu eelarve tasutakse 100% ulatuses Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest.¹²⁰

661. Sihtasutusega KredEx sõlmitud lepingu lisaks olevas investeerimisstrateegia ja äriplaani osas¹²¹ on märgitud, et rahastamisvahendi kasutamise eesmärk on panustada tegevustesse, mis orienteerivad VKE-d kasvule ja ekspordile. Rahastamisvahendi rakendamisel tagavad pooled, et sekkumine piirdub turutõrgete lahendamise ja häiri mingil moel tavapärast turukonkurentsi.

662. Meetme 5.2.1 sisuks on parendada kapitali kättesaadavust muude sekkumiste (sh ambitsioonikate äriideede ja ärimudelite toetamine ning eksporditegevuse hoogustamine) võimendamiseks.¹²² Kapitali kättesaadavuse parandamiseks pakutakse laene ja käendusi, st toetatakse projekte, mis on suunatud ekspordile, ettevõtete kasvule või lisandväärtuse kasvatamisele.

663. Meede panustab otseselt järgmiste EL ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 PS5 tulemuste saavutamisesse: 1) VKE-de loodud lisandväärtus töötaja kohta on 2023. aastaks kasvanud 31 500 euroni, 2) ekspordivate ettevõtete arv on aastaks 2023 kasvanud 15 700-ni. Pakutavad tooted parandavad ettevõtete jaoks kapitali kättesaadavust, mida nad saavad investeerida ettevõtte arengusse ja tegevuse laiendamisesse. Seeläbi suureneb nende konkurentsivõime ja luuakse võimalused edasiseks arenguks. Tegevusel 5.2.1. „Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine“ on kaks väljundindikaatorit (tabel 48):

Tabel 48. Meetme 5.2.1 väljundindikaatorid

	Ühik	Sihttase 2018	Sihttase 2023
Laenu, tagatist ja eksporditehingute kindlustust saanud ettevõtete arv	ettevõte	235*	800* (esialgu oli 2575)
Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes	täistööaja ekvivalent	0	0

*Sihttaset muudeti viimati Vabariigi Valitsuse korraldusega 2019. jaanuaris kinnitatud meetmete nimekirjaga.¹²² 2018. aasta rakenduskava seirearuande põhjal oli väljundnäitaja saavutustase 276 ettevõtet.¹²³

¹¹⁹ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/laenu_ja_tagatis_15.12.2015.pdf.

¹²⁰ Muudetud leping 12.12.2018.

https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/rahastamisvahendi_lepingu_muutmise_0.pdf.

¹²¹ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/rahastamisvahendi_lepingu_muutmise_0.pdf, lk 11.

¹²² https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/vv_korraldus_lisa_meetmete_nimekiri_31.01.19_0.xlsx.

¹²³ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/implementation_report_2014ee16m3op001_2018_0_et.pdf, lk 174.

5.5.1. Asjakohasuse analüüs

664. Meetme 5.2.1 tegevused on suunatud EL-i ühtekuuluvuspoliitika rakenduskavas 2014–2020 seatud eesmärkide saavutamiseks, mis omakorda tulenevad ettevõtluse kasvustrateegias 2014–2020 seatud eesmärkidest ja oodatavate tulemuste saavutamise vajadusest.

665. Tegevuse 5.2.1 eesmärk parandada kapitali ja eksporditehingute kindlustuse kättesaadavust ettevõtjatele on otseselt seotud EL ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 PS5 esimese eesmärgiga, mille kohaselt VKE-d on konkurentsivõimelisemad ning nende eksport on kasvanud. Kuigi tegevuse 5.2.1 üheks väljundindikaatoriks on tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes, mis on seotud PS5 teise eesmärgiga ehk tööhõive ja ettevõtlusaktiivsus väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi on kasvanud, ei saa seda asjakohaseks pidada. Nimelt on EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskavas 2014–2020 märgitud, et indikaatorit tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes kasutatakse ainult seireinfoks ja toetuste andmisel ei anta otseselt eelistusi ettevõtetele, mis panustavad tööhõive kasvu. Põhjendusena on toodud, et VKE-de toetamise keskmis on pigem tootlikkuse ja ekspordivõime kui tööhõive kasvatamine. Lisaks hakkab peale 2017. aastat Eestis hõivatute arv kahanema, mistõttu saab majanduskasv tugineda tootlikkusele ja seda toetatavatele investeeringutele mitte tööhõive kasvule. Väljundindikaator pole asjakohane ka seetõttu, et sellele pole määratud alg- ega sihttasemid ning puudub seos EL ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 tulemusnäitajatega.

666. Tegevus 5.2.1 on mõeldud VKE-de kasvule, ekspordi suurendamisele ja lisandväärtuse kasvatamisele, mis läbi toetab meede konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärke tõsta tootlikkust (80% võrreldes EL-i keskmisega aastaks 2020) ja suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses.¹²⁴

667. Tegevus 5.2.1 on seotud „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020“ kolmanda põhimõttega: vähem otsetoetusi ja rohkem finantsinstrumente. Meetme rakendamisega on turule lisandunud uusi finantsinstrumente (nt laenukäendus, stardilaen, tööstuslaen, ekspordilaen). ESIF fondide investeeringud rahastamisvahendisse on kaudselt suunatud ettevõtluse kasvustrateegia katuseesmärgi „Tõsta tootlikkust töötaja kohta EL-i keskmisega võrreldes 80%-ni“ alaeesmärkide „Eesti ettevõtjad on aktiivsed eksportijad“ ning „Eesti ettevõtted toodavad efektiivselt kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid“ saavutamisse.

668. Kokkuvõttes on tegevuse 5.2.1 eesmärk kooskõlas konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020 ning EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 eesmärkidega. Kuid üks seatud väljundindikaatoritest (tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes) pole asjakohane.

¹²⁴ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ (heaks kiidetud Vabariigi Valitsuses 27. aprillil 2017), https://riigikantselei.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti2020_tekstiosa_2017-2020_istungile_27.04.17.pdf.

5.5.2. Tulemuslikkus ja mõju

669. Tegevusel 5.2.1 on kaks väljundindikaatorit:

- laenu, tagatist ja eksporditehingute kindlustust saanud ettevõtete arv ja
- tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes.

670. Neist esimese indikaatori saavutustaset on perioodi jooksul muudetud nii MKMi ja SA KredEx vahel sõlmitud lepingu muutmisega¹²⁵ kui ka EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 meetmete nimekirja muutmisel aastal 2018. Indikaatori esialgne sihttase 2575 ettevõtet vähenes selle käigus 800 ettevõtte ni aastaks 2023. Kuigi 2018. aasta rakenduskava seirearuande põhjal oli väljundnäitaja saavutustase 276 ettevõtet, ei ületanud see sel ajal kehtinud saavutustaset.¹²⁶ Teise indikaatori puhul pole seatud ei alg- ega sihttaset, mistõttu pole see asjakohane ning seda ei saa kasutada tegevuse tulemuslikkuse hindamisel.

671. Aastal 2018 tehtud finantsinstrumentide hindamise (üle vaadati turutõrked, majanduslik olukord ning ettevõtete vajadused) tulemusel vähenes märgatavalt finantsinstrumentidega seotud väljundnäitaja sihttase. Peamiseks algse ülehinnatud sihttaseme põhjuseks oli struktuurivahendite välistuste alahindamine, sest on ilmnunud, et vastavad reeglid on väga keerulised (sh kohati vastuolulised) ja Euroopa Komisjonilt ei õnnestunud õigel ajal saada täpsustusi ja vajalikke juhendeid (sh abikõlblikkuse kohta). Seega ei osatud planeerimise faasis vajalike piirangutega arvestada.¹²⁷

672. Tegevuse tulemuslikkust näitab tema panus EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 PS5 tulemusnäitajatesse: 1) VKE-de loodud lisandväärtus töötaja kohta on 2023. aastaks kasvanud 31 500 euronit, 2) ekspordivate ettevõtete arv on aastaks 2023 kasvanud 15 700-ni. Vastavalt rakenduskava seirearuandele saavutati 2018. aasta lõpuks tulemusnäitajate tasemeks vastavalt 1) 28 300 eurot ja 2) 16 062 ettevõtet. Mõlemad tulemused peegeldavad tegelikult 2017. aasta andmeid, sest hindamise ajaks polnud 2018. aasta andmed veel saadaval. Lisaks panustavad samadesse EL ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 PS5 tulemusnäitajatesse ka tegevused 5.1.2, 5.1.3 ning 5.3.1–5.3.7, mistõttu on tegevuse 5.2.1 osa tulemuslikkust eraldi raske hinnata.¹²⁸ Ekspertide hinnangul suudetakse 2023. aastaks suure tõenäosusega täita sihttasemed kõikides prioriteetsetes suundades.

673. Rakendamisel tekkinud probleemide tõttu maksti laenude ja käenduste puhul hindamisperioodil välja vaid 25% vahenditest (KredExi andmetel 2019. aasta lõpuks ligikaudu 39% vahenditest). Allesjäänud perioodi eesmärk on kiirendada väljamakseid, lahendades eespool

¹²⁵ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/oigusaktid/rahastamisvahendi_lepingu_muutmine_0.pdf.

¹²⁶ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/implementation_report_2014ee16m3op001_2018_0_et.pdf, lk 174.

¹²⁷ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/content-editors/eduaruanne_juuni2016_kommenteerimiseks.pdf.

¹²⁸ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/implementation_report_2014ee16m3op001_2018_0_et.pdf, lk 85.

kirjeldatud probleeme, sh erinevaid arusaamu rakendusasutuse ja elluviija vahel abikõlbliku kulu määramisel.¹²⁹

674. Tegevuse 5.2.1 tulemuslikkus 2018. aasta lõpu seisuga oli planeeritust madalam nii finantskui ka tulemusnäitajate osas. Ka sisuliselt pole tegevus oma eesmärke saavutanud. Tegevuse rakendamist on takistanud toetuse andmise reeglite ebaselgus rahastatavate tegevuste osas (nt teatas Euroopa Komisjon, et ekspordi krediidikindlustus on oma olemuselt faktooring, mis ei ole struktuurivahenditest lubatud ja seega suleti 2019. aastal see alategevus¹³⁰), mistõttu polnud praktikas võimalik seda toetust ettevõtetele planeeritud mahus anda.

675. Tegevuse 5.2.1 tulemuslikkuse parandamiseks on vaja kogu Euroopas suuremat selgust, kas ja mis tingimustel võib struktuuritoetusi anda (ebaselguse ja vastuste vähesuse tõttu on mõned teised riigid loobunud finantsinstrumentide pakkumisest). Kokkuvõttes on tänu mitmetele muudatustele ja väljundnäitaja sihttaseme korrigeerimisele üsna tõenäoline, et tegevuse 5.2.1 väljundnäitaja tulemus 2023. aastaks saavutatakse või isegi ületatakse.

5.5.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

676. Kuna 2018. aasta lõpu seisuga oli tegevuse rakendamine probleemne ja välja arendatud finantstooteid polnud olnud võimalik pakkuda planeeritud mahus, siis on tegevus seni olnud vähetõhus. Detailsem analüüs nõuab täpset infot seniste halduskulude ja väljastatud laenude, käenduste ja kindlustuste mahtude kohta, mida hindajatel pole.

677. Eelhindamises analüüsitud turutõrgete põhjal jõuti järeldusele, et tehnoloogialaenu tingimusi ja sihtrühma tuleb laiendada. Selle tulemusena hakati laenuga toetama laiemalt investeringuid materiaalsesse või immateriaalsesse varasse, et tõsta ettevõtete tootlikkust. Sihtrühmana käsitleti kõiki tööstusettevõtteid, sh ei piiratud sihtrühma enam ekspordivate ettevõtetega. Varasem nõudlus tehnoloogialaenu osas ei olnud KredExi hinnangul kuigi suur, sest ettevõtted ei olnud laenust piisavalt teadlikud või ei näinud seda endale sobiva instrumendina. Ettevõtete paremaks informeerimiseks muudeti 2018. aastal keskel tehnoloogialaenu tööstuslaenuks.¹³¹ See näitab, et toodete edukamaks pakkumiseks järgnevatel aastatel, tuleb neid vastavalt turu olukorrale täiendada või muuta.

678. KredExi pakutavate laenude ja käenduste mahud ega toetust saavate ettevõtete arv pole lepingus fikseeritud, vaid sõltub turu nõudlusest. Väljastatud laenudest ja käendustest moodustavad käendused ligikaudu 60% ja laenud 40%. 2018. aastal vähenes ettevõtuluslaenude käendamise maht võrreldes eelneva aastaga 15%. Selle põhjuseks oli majanduse hea seis, pankade leebem laenupoliitika ning fikseeritud käenduste väljastamise lõpetamine 2017. aasta lõpus.¹³²

¹²⁹ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/content-editors/seirearuanne_22052019.pdf.

¹³⁰ https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/implementation_report_2014ee16m3op001_2018_0_et.pdf.

¹³¹ https://www.mkm.ee/sites/default/files/fi_hindamine_aruanne_final_clean.pdf.

¹³² SA KredEx majandusaasta aruanne (2018):

https://issuu.com/sihtasutus_kredex/docs/sihtasutus_kredex_2018_aastaruanne.

679. Meetme tegevusel 5.2.1 on positiivne vastastikmõju mitmetele teistele tegevustele. Tegevusel esineb hõlbustav mõju tegevustele 4.2.6 (start-up ettevõtluse hoogustamine), 4.4.1 (arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused), 5.1.1 (nõustamine maakondlikes arenduskeskustes) ja 5.1.2 (starditoetus).

680. Vastavalt EL-i ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 tulemuslikkuse hindamisele on toetused VKE-de arendamiseks koondunud väga suures osas Harju- ja Tartumaale, mistõttu on toetustel olnud pigem negatiivne mõju tasakaalustatud regionaalarengu eesmärkidele.¹³³

5.5.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

681. Laene ja käendusi kasutanud ettevõtete tagasisidet meetme jätkusuutlikkuse või kasu kohta ei olnud hindajatel võimalik koguda, kuna nende ettevõtete info polnud ärisaladuse tõttu kättesaadav.

682. Teatud osas kestavad pakutud tooted edasi, sest osa väljastatud laenudest hakatakse tagasi maksuma alles kümne aasta pärast. Tagastatud laenude ulatuses saab SA KredEx jätkata laenu ja käenduste pakkumist ka pärast perioodi lõppu. Siiski ei saa finantsinstrumendi alusallika kadumisel SA KredEx ise nende toodete osas riski võtta ning mõju ettevõtetele nende toodete turult kadumisel on kindel. Tulevikus peaks Euroopa toetuste vähenemise tõttu pakkuma rohkem finantsinstrumendilaadseid tooteid, sest see on jätkusuutlikum viis ettevõtete toetamiseks kui tagastamatud toetused.

5.5.5. Rakendussüsteemi analüüs

683. Finantsteenuste (sh laenu ja käenduste) kasutamise info loetakse ettevõtete ärisaladuseks ning teenuste või toodete saajaid ei avalikustata. Seega pole hindajatel võimalik koguda laene või käendusi kasutanud ettevõtete hinnanguid rakendussüsteemile (sh taotlemise, menetlemise ega aruandluse protsessile) ega tagasisidet toodete mõjule.

684. Täpset VKE-de eraturu tingimustel mitterahuldavat nõudlust laenukapitali järele pole võimalik välja arvutada. Ernst & Young Baltic AS uuendas 2018. aastal MKM-i tellimisel perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite ehk finantsinstrumentide eelhindamist¹³⁴. Eelhindamise uuendamise aruandes on välja toodud, et 40% ettevõtetest hindas KredExi laenu ja käenduste kättesaadavust halvaks, pigem halvaks või puudevaks. Suur hulk ettevõtteid pole enda hinnangul KredExi teenuseid vajanud, mistõttu 46% ei osanud nende kättesaadavust hinnata. Üheks põhjuseks võib olla see, et KredExi laene ja käendusi väljastatakse krediidiastutuste vahendusel, mistõttu on KredEx ettevõtjate jaoks laenu ja krediitide kasutamisel pigem „nähtamatu osapool“.

¹³³ <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/ESIF-I%C3%B5pparuanne.pdf>, lk 40.

¹³⁴ Ernst & Young Baltic AS (2018), Perioodi 2014–2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate rahastamisvahendite eelhindamise uuendamine. https://www.mkm.ee/sites/default/files/fi_hindamine_aruanne_final_clean.pdf.

685. Eelhindamise uuendamise aruandes¹⁰⁴ on välja toodud ka ettevõtjate hinnangul peamised takistused finantseerimisvõimaluste kasutamisel ja laenukapitali kättesaadavusel. Peamisteks takistusteks on: ebapiisav tagatis, täiendavate rahaliste vahendite kaasamise keerukus ja/või liigne ajakulu, kõrged intressimäärad, ettevõtte ebapiisavad majandusnäitajad laenu saamiseks. Enim takistusi kogevad ettevõtted ülemikul stardifaasist kasvufaasi.

686. 2019. aastal koostatud eduaruande¹³⁵ põhjal on finantseerimise võimalused ja laenukapital hindamisperioodi lõpuks paremini kättesaadavad kui perioodi alguses, kuid nõudlus nende järele ei ole võrdeliselt suurenenud.

687. Laenude ja käenduste osas ei koondata otsest statistikat, kui paljudele taotlejatele on pank või finantskomitee eitavalt vastanud. Seetõttu ei ole võimalik hinnata tegelikku nõudlust toodetele ega positiivse otsuse saajate hulka. SA KredExi hinnangul on osade toodete osas märgatud viimastel aastatel VKE-de teadlikkuse ja nõudluse kasvu. Oma osa on selles ka pankadel, mis neid tooteid VKE-dele esmalt tutvustavad. Kõige suurem on nõudlus garantiid pakkuvate toodete järele, kus ka turutõrge on suurim. Laenutoodete nõudlus on jäänud algselt planeerituga võrreldes tagasihoidlikumaks.

688. Järgnevatel aastatel on võimalik olemasolevate toodete tingimusi teatud määral muuta või pakkuda uusi turule sobivamaid tooteid, kuid nende puhul tuleb arvestada, et nende tegelik jõudmine sihtrühmani võtab aega.

5.5.6. Tulevikuvaade

689. Ettevõtete teadlikkus ja vastuvõtlikkus uutele toodetele võiks olla senisest parem. SA-I KredEx on plaanis suunata rohkem ressursse teavitus- ja ennetustööle, teha rohkem koostööd pankadega, pakkuda uusi tooteid ja teenuseid ning olemasolevaid tooteid vastavalt turu nõudlusele täiendada (nt muuta stardilaenu skeemi, sisustada innovatsioonilaen).

690. Rakendusasutuse esindaja hinnangul on selliste finantsinstrumentide järele turul nõudlus olemas ka edaspidi (kas ja mil määral turutõrge perioodi lõpuks väheneb, pole hindamise ajal veel selge). Kuid uuel perioodil sarnaste finantsinstrumentide pakkumine eeldab vähem ja konkreetsemaid juhiseid rakendajatele ning teistsuguste nõuete ja tingimuste seadmist võrreldes muude meetmete ja toetustega.

---

¹³⁵ Eduaruanne. Kõigi Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide jaoks vajalik teave ja hindamine (2019). https://www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/content-editors/eduaruanne_juuni2016_kommenteerimiseks.pdf.

5.6. Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks

691. Eesti jaoks on praegune eelarveperiood esimene, kus rakendatakse Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) algfinantseeringuga finantsinstrumente. Euroopa Komisjon on määranud investeringute haldajaks Euroopa Investeerimisfondi (EIF). Euroopa Investeerimisfond, Eesti riik (MKM) ja KredEx on loonud fondifondi EstFund. SA KredEx koordineerimisel on fondifondi (EstFund) varad investeringuna paigutatud Eesti era-riskikapitalifondidesse, kellel on omakorda on kaasfinantseeringu kohustus. Era-riskikapitalifondide finantsteenuste (sh riskikapital) sihtrühmaks on ennekõike kõrge rahvusvahelise kasvupotentsiaaliga varase faasi tehnoloogiaettevõtted.

692. Fondifondil ning väljavalitud era-investeerimisfondidel on üks konkreetne ja teine üldisem tulevikku suunatud eesmärk:

- võimaldada rahastust alustanud kiires kasvufaasis (*start-up*) VKEd-ele;
- investeringute kaudu arendada turupraktikaid, stimuleerides erainvesteeringuid.

693. Riskikapitali pakkumisel nähakse nelja sihtrühma:

- varajase faasi (idu)ettevõtted,
- eksportivad ettevõtted,
- tehnoloogiaettevõtted,
- kiires kasvufaasis tegutsevad ettevõtted.

694. Lisaks on loodud usaldusfondil Superangel One 2018. aastal ERFi kaasrahastusel koostöös Startup Estoniaga kiirendi Alpi Maja (Alpine House). Kiirendis töötatakse väikeses rühmas, konkursi käigus valitud viie idufirmaga. Mentorid on edukad idufirmade asutajad: Sten Tamkivi (Topia), Martin Villig (Bolt), Rainer Sternfeld (Planet). Kiirendi kestvus on enam kui üks aasta (üks nädal kuus) ning eraldi kuuajane kursus toimub põhiliste turgude avamiseks (Ameerika Ühendriigid, Kanada, Aasia maad, Poola, Briti Ühendkuningriik jt). (Superangel One, <https://www.superangel.io/>).

5.6.1. Asjakohasuse analüüs

695. Tegevus järgib otseselt „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020“ kolmandat põhimõtet: vähem otsetoetusi ja rohkem finantsinstrumente. Riskikapitali kasutamisel on võimalus kasutada ka kiirendi-teenust. Strateegia sihtrühmade jaotuse järgi on riskikapitali kasutamine üldjuhul jõukohane potentsiaalselt kiire kasvuga ettevõtetele¹³⁶.

¹³⁶ Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020. (2013). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. URL: https://kasvustrateegia.mkm.ee/#section6_2 (25.11.2019).

696. Riskikapitali üheks sihtrühmaks on idufirmad, neid tegutseb *Startup Estonia* hinnangul Eestis praegu ligikaudu 650¹³⁷, ning ühtlasi loodetakse, et 2020. aasta lõpuks jõuab idufirmade arv 1000ni¹³⁸. Teiseks suuremaks sihtrühmaks on kiires arengufaasis edukad ettevõtted, kes vajavad suuremat investeringut.

697. Praegu on selle meetme tegevuses („Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“; lisa (2020)) toodud väljundindikaatori nimi „Varajase faasi fondifondi struktuuri kaudu riskikapitali kaasanud ettevõtjate arv“ (vt tabel 49), selle asemel sisult korrektne aruandlus ja ka konkreetsem nimi oleks „Riskikapitali kaasanud ettevõtete arv“, kuna riskikapitali kaasab ettevõtte ehk juriidiline isik.

5.6.2. Tulemuslikkus ja mõju

698. Tegevuse 5.2.2 eelarvest 48 000 000 eurot (60%) on Euroopa Regionaalarengu Fondi rahastus. See on Euroopa Investeerimisfondi juhtimisel paigutatud EstFundi. Omafinantseeringuna on ette nähtud 32 500 000 eurot (allikas: „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“).

Tabel 49. Tegevuse indikaator ning siht- ja saavutustase

Tegevus	Väljundindikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018
Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks (5.2.2)	Varajase faasi fondifondi struktuuri kaudu riskikapitali kaasanud ettevõtjate arv	21	62	9*

Allikas: * Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 2018. aasta seirearuanne, lk 159.

699. ERF-ist osaliselt rahastatud finantsteenuste osutamise õiguslikud kokkulepped võtsid esialgselt eeldatust enam aega. ERF-i algfinantseeringule lisaks nõutava erarahastuse kaasamine on toimunud küllalt kiiresti. Seega eelkõige õigusruumi loomisest johtuvalt hakati teenuseid osutama hiljem ning riskikapitali sai 2018. aasta lõpuks üheksa ettevõtet, sh 2018. aastal tehtud üheksast investeringust kaheksa on teinud UF *Superangel One*.

700. Eestile sarnane olukord ERFist osaliselt rahastatud finantsteenuste osutamisel on ka teistes liikmesriikides (v.a Hispaania)¹³⁹:

- sihttasemega võrreldes on firmad vähe kasutanud finantsteenust või
- sihttase seatud küllalt madalal tasemel ja tänu sellele läheneb ka saavutustase sihttasemele või
- on jäetud sihttase määratlemata.

¹³⁷ *Startup Database*. URL: <https://www.startupestonia.ee/startups> (17.11.2019).

¹³⁸ *Startup Estonia*. URL: <https://www.startupestonia.ee/about> (17.11.2019).

¹³⁹ *2014–2020: ERDF Financial Instruments — Firms Supported*. URL: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/2014-2020/2014-2020-ERDF-Financial-Instruments-Firms-Support/hft5-mmw3> (29.11.2019).

5.6.3. Tõhususe analüüs

701. Üldjuhul jäävad madalamaks teenuse halduskulud juhul, kui selle teenuse osutamisse on kaasatud vähem asutusi ja/või ettevõtteid. Korrektset tõhususe analüüsi pole võimalik teostada tegevuse halduskulude andmete puudumise tõttu.

702. Eraõiguslikud riskikapitalifondid tegutsevad usaldusühingutena. Kuna erariskikapitali kasutajaid ei avalikustata, siis selle sihtrühma tegelik eri toetuste ja teenuste kasutus pole teada ega ka selle finantsteenuse kasutajate hinnang ülejäänud süsteemile. Riskikapitalifondidel on võimalus luua fondi juurde ka kiirendi, praegu on loodud üks kiirendi.

5.6.4. Vastastikmõju analüüs

703. ERF-i rahastatavate teiste toetuste ja teenuste kasutamisel pole riskikapitali kasutamisest tulenevaid piiranguid. Juhul, kui riskikapitali kasutavad ka teiste meetmete toetusi ja teenuseid kasutavad, siis võib eeldada suuremat kasu ettevõttele. Kui riskikapitali kasutav ettevõtte kuulub alustavate ettevõtete hulka, siis on tal võimalik taotleda ka starditoetust ning kasutada arendusosakut ja innovatsiooniosakut; Startup Estonia raames võimaldatakse iduettevõtetele koostöövõrgustikes osalemise võimalusi, jt arenguks vajalikke teenuseid, samuti on võimalik osaleda EAS-i vahendatud koolitustel.

5.6.5. Jätkusuutlikkuse analüüs

704. Sedalaadi rahastusvõimalus on olnud Eesti finantsturul teist aastat, ettevõtjate jaoks on need uued teenused. Seetõttu ei saa eeldada, et ettevõtjatel oleks teadmised nende kindlate teenuste pakkujatest.

705. Kuna riskikapital on suunatud eelkõige kiires kasvufaasis ettevõtetele, siis riskikapitali kaasamist mõjutab tõenäoselt toetuste kättesaadavus, sh nende menetluste kiirus. Teine mõjutegur toetuste või riskikapitali valikul on majanduse üldine olukord ja perspektiiv, majanduse languses väheneb koos kogunõudluse vähenemisega ka riskikapitali nõudlus.

5.6.6. Rakendussüsteemi analüüs

706. Praegu toimub haldus mitmetasandiliselt:

- 1) ERF-i alginvesteeringut haldab fondifond *EstFund*;
- 2) SA KredEx on loonud tüdarettevõtte AS *SmartCap*, kes on riikliku riskikapitalifondi *Early Fund II* (fondifond) valitseja; *Early Fund II* ainus osakuomanik on Eesti Vabariik, *Early Fund II* tegutseb fondifondina ja investeerib Eesti riskikapitalifondidesse, mis lisaks omafinantseeringule kaasavad lisaks veel erafinantseeringuid.

707. *Early Fund II* on omakorda investeerinud kolme fondi. Alljärgnevad kolm riskikapitalifondi pakkusid ettevõtetele riskikapitali:

- 1) *UF United Angels Co-Investment Fund I*, leping sõlmitud 2017. aasta lõpus;

- 2) UF *Tera Ventures Fund II*, leping sõlmitud 2018. aasta keskel;
- 3) UF *Equity United PE I*, leping sõlmitud 2018. aasta keskel, — 2020. aasta alguses ei kuulunud enam ASI SmartCap portfelli.

708. Eri riskikapitali pakkujad võiksid luua parema investeringu saamise võimaluse ettevõtjatele. Tegevuse halduse lihtsustamise võimalus on SA-I KredEx. See on esimene Euroopa Liidu periood, kus Eestis pakutakse ERF-i rahastusel finantsteenuseid ning see on ka SA KredEx jaoks esimene kord sedalaadi ERF-i finantseeringut administreerida.

5.6.7. Tulevikuvaade

709. Erialgu ettevõtjad pelgavad riskikapitali kaasamist (VKE15). Riskikapitali kasutamine on ikkagi enam-vähem nendele ettevõtetele, kes on tugevamad juba, ning sellest johtuvalt on riskikapitali kaasamise võimekuses väga selgelt piirkondlik erisus (VKE16).

710. Tulevikus võiks ettevõtjatele olla suunatud pigem finantsinstrumendid ja riskikapital, aga siis peaksid ka nende finantsteenuste tingimused ettevõtjatele jõukohasemad olema võrreldes praeguste tingimustega (VKE21). „*Aga mikro- ja väikeettevõtete esmane probleem on ikkagi siimaani väga raskendatud juurdepääs kapitalile.*” (VKE37). Kirjeldatud olukorras oleks üheks lahenduseks riikliku riskikapitali võimaldamine, mis annab kiire kasvupotentsiaaliga ettevõtetele eeldatavasti soodsama riskikapitali kaasamise võimaluse ja loob eelduse riikliku riskikapitali kaasavate ettevõtete kiiremaks eduks¹⁴⁰. Samas varasema uuringu kohaselt on tulemuslikumad nii era-riskikapitali pakkujad kui ka era-riskikapitali kaasanud ettevõtted (võrreldes riikliku riskikapitali võimaldamise ja riikliku riskikapitali kaasanud ettevõtetega)¹⁴¹.

711. Kui riskikapitali pakkumist laiendada koos lisanduva riskifondi loomisega, siis oleks selleks suunaks teadus-arendus kindlasti, see on üks hästi oluline osa uuel perioodil (VKE1).

712. Ettevõtete poolt riskikapitali kaasamine saab suurenda tulevikus eelkõige kahest asjaolust lähtuvalt: (a) kui toetuste suurus ja kättesaadavus väheneb ning (b) tekib juurde väga edukaid ja kiire kasvuga eksportivaid (idu)ettevõtteid. Peamõjutegur on igal ajahetkel majanduse olukord¹⁴².

---

¹⁴⁰ Owen, R., North, D., and an Bhaird, C.M. (2019). The role of government venture capital funds: Recent lessons from the U.K. experience. — *Strategic Change*, 28 (1); pp. 69–82. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3326210> (18.05.2020).

¹⁴¹ Luukkonen, T., Deschryvere, M., and Bertoni, F. (2013). The value added by government venture capital funds compared with independent venture capital funds. — *Technovation*, 33(4–5); pp. 154–162. URL: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2012.11.007> (18.05.2020).

¹⁴² Block, J., De Vries, G., and Sandner, P. (2012). Venture Capital and the Financial Crisis: An Empirical Study across Industries and Countries. In: *The Oxford Handbook of Venture Capital* (ed. D. Cumming). DOI: 10.1093/oxfordhb/9780195391596.013.0003 (18.05.2020).

6. Turismi arendamine

713. Turismi arendamine kuulub meetme 5.1 „Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine“ alla, mille üldine eesmärk on ettevõtjate ambitsioonikuse kasvatamine, loovuse ja üldise ettevõtlikkuse suurendamine, sh positiivse hoiaku kujundamine ettevõtlusega alustamiseks, jätkusuutlike alustavate ettevõtjate arvu suurendamine, tegutsevate ettevõtjate majandustulemuste parendamine ja Eesti kui **konkurentsivõimelise ja atraktiivse sihtkoha** arendamine¹⁴³. Meetme tegevuste 5.1.5–5.1.8 peamisteks eesmärkideks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana ning turismitoodete ja -teenuste konkurentsivõime, samuti reisimotivatsiooni loomine Eesti külastamiseks või külastusaja pikendamine pereturismi atraktsioonide ja mereturismi sihtkoha tõstmiseks väikesadamate võrgustiku arendamise kaudu¹⁴⁴.

714. Turismi arendamise teema puhul keskendutakse järgnevale neljale tegevusele:

- turisminõudluse suurendamine (5.1.5),
- turismitoodete arenduse juhtimine (5.1.6),
- turismiettevõtete ärimudeli arendamine (5.1.7),
- rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine (5.1.8), mis jaguneb kaheks:
  - rahvusvahelise pereturismi atraktsioonide toetamine,
  - väikesadamate võrgustiku väljaarendamise toetamine.

715. Toetuste sihtgrupiks on väliskülastajaid teenindavad ettevõtjad, ürituste ja konverentside korraldajad, turismiatraktsioonide haldajad, turismivaldkonna erialaliidud ja ühendused, sihtkohtade turismiorganisatsioonid ja koostöövõrgustikud ning sadamapidajad, kelle sadam on sadamaregistrisse kantud meresadam. Lähtuvalt prioriteetse suuna eesmärgist kuuluvad ettevõtete sihtgruppi üksnes väikese või keskmise suurusega ettevõtted.

716. Turismi tegevuste eelarve maht on 83 899 229 eurot Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) vahenditest, väljamaksete maht 18 552 404 eurot (võetud kohustused 71 857 712 eurot). Tegevustest oli 2018. aasta lõpu seisuga rahastatud kokku 120 projekti ja elluvijjat, mille kogueelarveks oli 71 857 711 eurot ning ERFist tehti väljamakseid 15 693 218 euro eest.

¹⁴³ <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmete-nimekiri>.

¹⁴⁴ Toetusskeemide määrused ja seletuskirjad.

Tabel 50. Turismi arendamise tegevuste rahastus

Meetme tegevuse nr	Meetme tegevus	Meetme tegevuse kogu-maksumus	EL toetus	Võetud kohustused, eelarve	Välja-maksud kokku	ERF välja-maksud
5.1.5	Turisminõudluse suurendamine	44 273 378	34 636 564	36 079 583	16 000 462	13 777 897
5.1.6	Turismitoodete arenduse juhtimine	3 317 377	3 317 377	2 951 210	1 139 076	1 399 076
5.1.7	Turismi-ettevõtete ärimudelite arendamine	6 036 600	6 036 600	1 296 850	143 566	143 566
5.1.8	Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismi-atraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine	32 537 259	14 873 359	31 530 069	1 269 301	632 680
KOKKU		86 164 614	58 863 900	71 857 712	18 552 404	15 693 218

Märkus: 2020. aasta alguse seisuga on tegevuste 5.1.5 ja 5.1.6 eelarvet suurendatud (vastavalt 1,65 miljoni euro ja 150 000 euro võrra tegevuse 5.2.1 eelarve vähendamise arvelt). Eelarvetes on kajastatud nende muutmiseelnõuga (menetluses) tehtavaid muudatusi.

717. **Turisminõudluse suurendamise** ehk tegevuse 5.1.5 eesmärk on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana. Toetuse abil tehakse erinevaid teavitus- ja turundustegevusi Eesti kui reisisihi tuntuse tõstmiseks. Eesti kui turismisihtkoha kuvandi loomisel ja tuntuse suurendamisel tehakse koostööd Eestit kui investeerimis-, õppimis- ja töötamisihtkohta tutvustavate organisatsioonide ja asutustega. Turisminõudluse suurendamiseks viiakse ellu kahte peamist tegevussuunda: Eesti kui reisisihi tuntuse suurendamise tegevused ja turismiinfo juhtimise tegevused.

718. Eesti kui reisisihi tuntuse suurendamise erinevad tegevused on mõeldud turismiteenuseid eksportivatele ettevõtjatele. Siin on peamisteks tegevusteks strateegilise partnerluse ja konverentsi- ja äriturismi tegevused. Turismiinfo juhtimise tegevused on suunatud optimaalse info ja kanalite kättesaadavuse tagamisele kogu külastaja teekonna vältel (www.visitestonia.com ja www.puhkaeestis.ee). Muuhulgas pakub turismiinfosüsteem erinevatele välisriikide naisorganisatsioonidele kui eraldi sihtgrupile võimalusi oma ürituste korraldamiseks Eestis¹⁴⁵.

¹⁴⁵ <http://kompetentsikeskus.vollinik.ee/>.

719. Tegevuse 5.1.5 toetuse kogumaht on 42 157 993 eurot, väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga kokku on 16 000 462 eurot (võetud kohustused 36 079 583 eurot) ning perioodil 2014–2018 oli projekte kokku 100.

720. Tegevuse sihtgruppi kuuluvad väliskülastajaid teenindavad ettevõtjad, ürituste ja konverentside korraldajad, turismiatraktsioonide haldajad, turismivaldkonna erialaliidud ja ühendused, sihtkohtade turismiorganisatsioonid ja koostöövõrgustikud.

721. **Turismitoodete arenduse juhtimise** ehk tegevuse 5.1.6 eesmärk on tagada Eesti rahvusvaheline konkurentsivõime turismitoodete ja -teenuste väljaarendamise kaudu. Turismitoodete arenduse juhtimisel viiakse ellu neli peamist tegevussuunda.

- Esimene on turismitoodete arenduse juhtimine ja koostöövõrgustike arendamine, mille tulemuseks saavutatakse turismitoodete mitmekesine valik.
- Teiseks alategevuseks on kvaliteedisüsteemi arendamine ja rakendamine, mis annab ettevõtjatele suurema võimekuse ja usaldusväärsuse teenuste eksportimiseks, samuti on kvaliteetne teenusepakkumine eelduseks riigi väliturunduse tegevuskavas osalemiseks.
- Kolmandaks alategevuseks on säästva turismi edendamine, mis aitab kaasa loodusliku tasakaalu säilitamisele ja loob ettevõtjatele paremad võimalused uutele turgudele sisenemisel ning seal eristumisel. Rakendustegevuste fookus on suunatud eelkõige ettevõtjate teadlikkuse tõstmisele säästva arengu põhimõtetest ja rahvusvaheliste öko- ja keskkonnamärgiste (Roheline Võti, PAN Parks, EHE jm) rakendamisel.
- Neljas alategevus hõlmab turismikompetentsuse tõstmist, mis aitab kaasa valdkonnas kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavusele ning loob eelduse kvaliteetsete turismitoodete ja -teenuste pakkumisele.

722. Tegevuse 5.1.6 eelarve kogumaht on 3 167 377 eurot, väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga kokku on 1 139 076 eurot (võetud kohustused 2 951 210 eurot). Tegevusi viib ellu EASi turismiarenduskeskus ning selle meetme tegevusega ei jagata sektorile otsetoetusi.

723. **Turismiettevõtete ärimudeli arendamise** ehk tegevuse 5.1.7 andmise eesmärk on turismiettevõtja ärimudeli uuendamise kaudu saavutada Eesti turismisektori rahvusvahelise konkurentsivõime kasv. Turismiettevõtete ärimudelite uuendamiseks rakendatakse kolme peamist tegevussuunda, neist kaks esimest on teadmiste ja oskuste kasvatamisega seotud tegevused, mis hõlmavad ettevõtjate teadmiste tõstmist ja praktiliste koolituste läbiviimist innovatsioonist erinevates haakuvates valdkondades. Kolmandaks tegevuseks on ettevõtjate arenguks suunatud tegevuste ning tugitegevuste arendamine ja koordineerimine.

724. Tegevuse 5.1.7 toetuse kogumaht on määratud 6 036 600 eurot, väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga kokku on 143 566 eurot (võetud kohustused 1 296 850 eurot).

725. Tegevuse 5.1.7 toetuse taotlejaks võivad olla riigiasutused, kohaliku omavalitsuse üksused ning vähemalt 36 kuud tegutsenud Eestis registreeritud juriidilised isikud. Kui toetust taotleb suurettevõtja, peab projektis olema kaasatud vähemalt üks väikese või keskmise suurusega ettevõtja, kes saab kasu küllastajate teenindamisest uuendatud ärimudeli rakendamise tulemusel.

726. **Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine** ehk tegevus 5.1.8 jaguneb kaheks:

- rahvusvahelise pereturismi atraktsiooni toetamine,
- väikesadamate võrgustiku väljaarendamise toetamine.

727. Rahvusvahelise pereturismi atraktsiooni toetamise eesmärgiks on reisimotivatsiooni loomine Eesti külastamiseks või külastusaja pikendamiseks pereturismi atraktsioonide väljaarendamise kaudu ning toetatavateks tegevusteks on pereturismi soodustavate atraktsioonide arendamine ja ehitamine, sh turundustegevuste ja teenuste arendamine.

728. Väikesadamate võrgustiku väljaarendamise toetamise eesmärgiks on reisimotivatsiooni loomine Eesti külastamiseks ja külastusaja pikendamiseks ning Eesti kui mereturismi sihtkoha rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmiseks väikesadamate võrgustiku arendamise kaudu. Siin toetatakse erinevaid väikelaevade ja külaliste teenindamisega seotud sadamate parendamise tegevusi.

729. Tegevuse 5.1.8 toetuse kogumaht on määratud 32 537 259 eurot, väljamakstud abikõlblikud kulud 2018. a lõpu seisuga kokku on 1 269 301 eurot (võetud kohustused 31 530 069 eurot).

730. Tegevuse 5.1.8 sihtgrupiks on sadamaseaduse tähenduses Eesti sadamaregistrisse sadama pidajana kantud Eesti riigiasutus, kohaliku omavalitsuse üksus ning Eestis registreeritud juriidiline isik. Pereturismi atraktsioonide sihtrühmaks on Eesti riigiasutus ja kohaliku omavalitsuse üksus ning Eestis registreeritud juriidiline isik.

6.1. Asjakohasuse analüüs

731. Tegevused 5.1.5–5.1.8 lähtuvad struktuurivahendite rakenduskava eesmärkidest ja prioriteetidest ning panustavad „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020“ eesmärkidesse ehk kõrge lisandväärtusega teenuste arendamisse, ettevõtete ambitsioonikuse kasvu ning konkurentsivõimelisuse suurendamisse. Samuti on tegevustel otsene seos Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärkidega:

- ettevõtete pikaajalist rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu soodustava poliitika kujundamine;
- transpordi, IKT ja teiste riigi poolt pakutava ettevõtlust toetava taristu ja institutsioonide viimine rahvusvahelisele tasemele.

732. Valdkondlikest arengukavadest panustavad tegevused 5.1.5–5.1.8 enim Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 peaesmärgi täitmisse, milleks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana. Samuti panustavad need tegevused turismi arengukava alaeesmärkide elluviimisele:

- Eesti on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning Eesti turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised;
- Eesti turismiattraktsioonid ja Eestis toimuvad sündmused on rahvusvaheliselt huvipakkuvad ja reisimotivatsiooni loovad;
- Eesti turismisihtkohad ja neile omased turismitooted on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised.

733. Tegevuse 5.1.7 puhul lisandub turismiarenduskava alaeesmärk uute ärimudelite kasutuselevõtmiseks ja teenuste disaini toetamiseks turismisektoris kõrgema lisandväärtuse saavutamiseks:

- turismisektoris tegutsevate ettevõtjate uute ärimudelite kasutuselevõtmise toetamine;
- turismisektori ettevõtjate disainijuhtimise alane nõustamine uute teenuste loomisel või olemasolevate turismiteenuste arendamisel eesmärgiga muuta teenuste pakkumine efektiivsemaks ning turismiteenused eristuvateks.

734. Tegevus 5.1.5 täiendab meetme tegevuse „Ettevõtlusteadlikkuse arendamine“ tegevusi, aidates kaasa Eestist positiivse kuvandi loomisele ja üldise tuntuse suurenemisele. Tegevused 5.1.5 ja 5.1.8 väikesadamate suunal seostuvad „Transpordi arengukavaga 2014–2020“. Arengukava tegevustest on turismi seisukohalt oluline rahvusvaheliste ühenduste loomine. Välituristide arvu mõjutavad mugavad lennuühendused, uute otselendude avamine toob üldiselt kaasa turistide arvu hüppelise kasvu vastavalt sihtturult. Väikesadamate osas on seos ligipääsetavuse parandamisel.

735. Tegevused 5.1.5 ja 5.1.6 aitavad kaasa „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“ eesmärkide saavutamisele. Turismi arendamine piirkondlikul tasandil panustab lisaks turismialastele eesmärkidele ka regionaalarengu eesmärkide saavutamisse.

736. Tegevusel 5.1.6 on seosed „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ ja „Looduskaitse arengukavaga aastani 2020“. Turismi arendamine aitab kaasa Eesti kui kultuuri- ja loodusturismi sihtpunkti populaarsuse kasvatamisel.

737. Tegevuse 5.1.8 väikesadamate suund panustab Eesti Merenduspoliitika 2012–2020 sihtrühma ootustele ja vajadustele vastava väikesadamate võrgustiku väljaarendamisse.

738. Kokkuvõtlikult on meetme tegevuste eesmärgid kooskõlas meetme eesmärkidega ja panustavad nii ka rakenduskavast ja valdkondlikest arengukavadest tulenevatesse strateegilistesse eesmärkidesse. Kuna rahastatud projektide taotlused ja aruanded ei ole hindajatele kättesaadavad, siis ei saa hinnata nende eesmärkide kooskõla meetme tegevuste eesmärkidega.

739. Turismi arendamise tegevuste tulemusi mõõtvad väljundindikaatorid on sobivad ja asjakohased. Positiivne on seejuures indikaatorite jagamine alamkategoriateks (nt turundustegevuste arvu mõõdetakse nii välis- kui siseturgude, siseturismi kui ka äriturismi kontekstis), mis võimaldab saada ülevaatlükuma ja terviklikuma pildi tegevuste mõju ulatusest.

6.2. Tulemuslikkus ja mõju

740. **Turisminõudluse suurendamise** ehk tegevuse 5.1.5 peamisteks väljundnäitajateks on korraldatud suursündmused, selle jaoks nii välis- kui siseturgudele korraldatud turundustegevused, strateegilise partnerluse koostööprojektide ning korraldatud uuringute ja analüüside arv. Lisaks on üheks väljundnäitajaks ka veebilehe visitestonia.com külastuste arv, mis näitab Eesti kui sihtkohariigi osas huvi tundmist ja reisipotentsiaali.

Tabel 51. Tegevuse 5.1.5 indikaatorid

Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutustase 2018
Meetme tegevuse väljundindikaatorid			
Korraldatud turundustegevuste arv	300	420 ¹⁴⁶	521
Abi saavate ettevõtjate arv	40	104	93
Toetuskeemi spetsiifilised väljundindikaatorid			
Korraldatud välisurgudele suunatud turundustegevuste arv	162	324	447
Korraldatud siseturismi turundustegevuste arv	12	24	12
Korraldatud äriturismi turundustegevuste arv	16	32	51
Strateegilise partnerluse koostööprojektide arv	8	15	13
Korraldatud uuringute ja analüüside arv	23	48	26
Turisminõudluse suurendamine	300	420	478
Rahvusvaheliste konverentside ja sündmuste toetamine	15	30	48
Rahvusvaheliste suursündmuste toetamine	5	10	1
Veebilehe visitestonia.com külastuste arv	4 900 000	5 900 000	5 450 000

Allikas: EAS.

741. Tegevusest 5.1.5 on seisuga 31.12.2018 toetatud kokku 100 projekti summas 36 miljonit eurot. Toetatud projektid hõlmavad nii erialakonverentside kui suurte muusika- ja spordisündmuste korraldamist. Toetatud projektidest oli 2018. aasta lõpuks 66 projekti lõpetatud. Tegevusele on seatud kaks korraldatud turundustegevustega seotud väljundnäitajat, ülejäänud on spetsiifilised väljundnäitajad.

742. Üldiselt saavutati tegevuses 5.1.5 2018. aastaks seatud indikaatorite sihttasemed. Mitmete indikaatorite puhul on juba praeguseks saavutatud ka 2023. aastaks seatud sihttasemed, mistõttu on väga tõenäoline, et hiljemalt perioodi lõpuks saavad kõikide indikaatorite eesmärgid täidetud. Kuivõrd mõnede indikaatorite puhul on saavutatud planeerituga võrreldes märkimisväärselt paremaid tulemusi, on mõistlik teha vastavaid kohandusi 2023. aasta sihttasemetes. Näiteks oleks see asjakohane indikaatori „Korraldatud turundustegevuste arv“ puhul ja 2020. aasta alguses seda ka tehti, kui valitsuse korraldusega suurendati indikaatori sihttaset.

743. 2018. aasta seisuga oli sihttase saavutamata ainult rahvusvaheliste suursündmuste toetamise arvu puhul. Samas on toetuse rakendamine üldjoontes plaanipärane, kuna toetatud on 5 projekti ja 2019. aasta lõpu seisuga on kavas olnud suursündmused ellu viidud, samuti on kõikide projektide puhul kinnitatud projektide lõpparuanded. Seega on vahe-eesmärgid sisuliselt täidetud ja 2018. aasta eesmärgi täitmine venis, sest projektid lõppesid 2019. aastal (indikaatori saab täita siis, kui toetatud suursündmus on toimunud kolmel aastal).

744. Intervjueeritud, kes on saanud tegevusest 5.1.5 toetust, töid välja, et toetusel on olnud positiivne mõju turunduse planeerimisel ja tegemisel välis turistidele sündmuste ja Eesti piirkondade

¹⁴⁶ 2023. aasta sihttaset suurendatakse menetluses oleva eelnõuga 420lt 974ni. Meetme muudatusega lisandub näitajate nimekirja täiendav väljundnäitaja „Abi saavate ettevõtete arv“ sihttasemetega 2018. aastal 93 ja 2023. aastal 104.

tutvustamiseks. Sealjuures on toetus olnud abiks ka turismi sesoonsusega toime tulemisel, aidates üldiselt turistide vähesel perioodil tegevust korraldada (sh turunduse kaudu koostööpartneritele nähtav olla), aga ka muuta erinevate Eesti piirkondade külastamine atraktiivsemaks. Ettevõtjate hinnangul on aktiivne ja tähelepanu pälviv turundustegevus välismaal olnud ühtlasi baasiks koostöövõrgustiku suurendamisele. Kaudselt on toetuse mõjul olnud mõnel juhul võimalik ka tegevuse laiendamine erinevatesse linnadesse Eesti siseselt.

745. Turisminõudluse suurendamisest kasu saanute hinnangul on turismi toetavate tegevuste mõju hindamine ettevõtte majandusnäitajatele pikaajaline ja nn heitlik protsess, milles palju sõltub ettevõtjate järeltegevusest:

„Turismialased kontaktüritused on üsna pika vinnaga. Kuu aega pärast workshoppi ei tea veel midagi, kuidas läks. Loodi 9 uut kontakti, osad on potentsiaalsed, teised vähem. Osad ei tee üldse midagi. Sellistel üritustel pole võimalik nii ruttu mingit muud kasu välja tuua. Võib juhtuda, et saab seeria Briti turiste, siis on müügitulu kasv, võib ka juhtuda, et ei tule. Müügitulu kasvust on võimatu rääkida. Viljadest saab rääkida alles kahe aasta pärast. Aga kui poleks osalenud, poleks kontakte, siis poleks üldse mingit lootust, et ka paari aasta pärast midagi oleks. /.../ Ühegi workshopi tulemus ei ole mõõdetav, ainult seal loodud kontaktide hulk.“ (Meetme tegevuse 5.1.5 kasusaaja)

746. Selliselt rõhutavad kasusaajad paljuski just võrgustiku loomise võimalust, mida tegevus 5.1.5 toetab. Tulemuslikkus sõltub palju ettevõtjate enda eel- ja järeltegevusest ehk oma ettevõtte tutvustamise võimekusest ning suhtluse hoidmisesse panustamist tegevuses osalemise järgselt.

747. Intervjueeritud ettevõtjad tõid välja, et toetatud tegevustel on lisaks turundusvõimekuse ja -ulatuse suurendamisele olnud mõju ka sündmuste kvaliteedi tõstmisel. Sealjuures on toetuste abil olnud võimalik rentida kaasaegseid ja innovaatilisi tehnikavahendeid, mida ettevõtjad peavad osalejate rahulolu tagamise üheks eelduseks. Rahulolu ise aga toimib samuti turundusliku mehhanismina, kuna osalejad on hea kogemuse tõttu valmis sündmustel uuesti osalema ning seda suust-suhu meetodil ka teistele potentsiaalsetele osalejatele tutvustama – selle kaudu püüavad ettevõtjad ka jätkusuutlikku külastajaskonda tekitada. Teisalt tuleneb kvaliteedi kasv aktiivsest turundusest välis- ja siseturul, mis muudab sündmused võimalike koostööpartnerite jaoks atraktiivseks. Laienenud koostöövõrgustik võimaldab sündmuste ulatust suurendada (sh erinevatesse piirkondadesse), aga ka käsitletavat teemade ringi laiendada. Teiste sarnaste ettevõtete seast silma paistmiseks on tegevuse 5.1.5 toetuste abil innovaatilisi lahendusi välja mõeldud just turunduse suunal.

748. Intervjueeritud ettevõtjate hinnangul on tegevuse 5.1.5 puhul koostöö erinevate asutustega, sealjuures avaliku sektori asutustega, olnud tihe tulenevalt toetatud tegevuste iseloomust, mis eeldavad juba eos korralduslikke läbirääkimisi kohaliku võimuga. Samuti on toetuse taotlemise administratiivne korraldus suurendanud suhtlust ja kontaktoõrgustikku riigi tasandil.

749. Tegevusest 5.1.5 toetust saanud ettevõtjad tõid intervjuudes esile, et toetused on lihtsustanud tegevuste elluviimist ning võimaldanud enam panustada turundusse ja kvaliteedi suurendamisse. Üldisemalt tähtsustavad kasusaajad toetuse kasu ettevõtte tegevusele ka seeläbi, et tänu toetusele on olnud võimalik vabastada turundustegevuse ressursse ja selle arvelt kasvatada tegevuse sisulist kvaliteeti.

750. **Turismitoodete arenduse juhtimise** ehk tegevuse 5.1.6 väljundnäitajateks on koostöövõrgustikes osalevate ettevõtete arv, kvaliteedijuhtimissüsteeme rakendavate ettevõtete arv, keskkonnamärgiseid rakendavate ettevõtjate arv ning koolitustel ja muudel üritustel osalenute hinnang.

751. Tegevuse 5.1.6 rakendajaks on EAS-i turismiarenduskeskus ning sektorile eraldi projektitoetusi avatud taotlusvoorudes ei jagata. Seisuga 31.12.2018 on välja makstud 1,1 miljonit eurot. Koostöövõrgustikes osalenute ettevõtete arvu puhul on saavutusmäär 107% 2018. aasta sihttasemest. Samuti on edukalt täidetud toetuse spetsiifilised väljundindikaatorid.

Tabel 52. Tegevuse 5.1.6 väljundindikaatorid

Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutus-tase 2018
Meetme tegevuse väljundindikaatorid			
Koostöövõrgustikes osalevate ettevõtete arv	250	500	267
Toetuskeemi spetsiifilised väljundindikaatorid			
Lisandunud kvaliteedijuhtimissüsteeme rakendavate ettevõtjate ja atraksioonide arv	150	480	184
Lisandunud keskkonnamärgiseid rakendavate ettevõtjate arv	50	120	79
Osalejate hinnang tegevuste tulemuslikkusele	8 10-palli skaala	8 10-palli skaala	8,09

Allikas: EAS.

752. Tabel 53 on näidatud tegevusest 5.1.6 antud toetuste mõju hinnangud kvantitatiivse andmeanalüüsi põhjal, kasutades mitteparameetrilist tõenäosuslikku sobitamist. Tulemused viitavad sellele, et 2016. ja 2017. aastal antud toetustel ei olnud statistiliselt olulist mõju ettevõtete tootlikkusele ja finantsseisundile 2018. aastal.

Tabel 53. Tegevusest 5.1.6 antud toetuste mõjuhinnangud

asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	-0.239
	(0.61)
log(Käive töötaja kohta)	-0.132
	(0.122)
log(Töötajate arv)	0.175***
	(0.02)
Omakapital/Koguvard	-0.085
	(0.47)

Märkus: hinnangute standardvead on toodud sulgudes, olulisuse tasemed: *: 5%, **: 1%, ***: 0,1%.

Allikas: autorite koostatud.

753. Samas on andmete põhjal tuvastatav positiivne mõju tööhõivele (tabel 54): 2018. aastal töötas toetust saanud ettevõtetes keskmiselt 1,2 inimest rohkem kui kontrollgrupi vastavates ettevõtetes. Samas on tegemist esialgsete tulemustega ja täpsema vastuse saab anda siis, kui kättesaadavaks muutuvad ka 2019. ja 2020. aasta ettevõtte taseme andmed.

Tabel 54. Kirjeldavad statistikud tegevusest 5.1.6 toetust saanud ja mitte saanud ettevõtete kohta 2018. aastal

	Toetust saanud ettevõtjad	mitte saanud ettevõtjad
asinh(Kasumid töötaja kohta)	11.40	11.72
log(Käive töötaja kohta)	10.46	10.76
log(Töötajate arv)	0.7	2.34
Omakapital/Koguarvad	0.0007	0.52
Ettevõtete arv	46 140	73

Märkus: tabelis toodud näitajad on vastavate muutujate keskväärtused.

Allikas: autorite koostatud.

754. **Turismiettevõtete ärimudeli arendamise** ehk tegevuse 5.1.7 puhul oli 2018. aasta lõpu seisuga välja makstud 143 565 eurot, mis on 2,4% tegevuse kogumaksumusest.

755. Väljundindikaatoriks on abi saavate ettevõtete arv. Indikaatori 2018. aastaks seatud sihttaset ei õnnestunud täita, kuna algsed toetuse andmise tingimused olid liiga ranged. Kuigi 2019. seisuga oli nõustatud ja toetust tutvustatud u 300 turismiettevõttele, jõudis rahastuseni ainult üks projekt ja lõppenud projekte ei olnud. Seetõttu muudeti 2019. aasta lõpus toetuse andmise tingimusi, et laiendada toetuse sihtgruppi ja tingimusi leevendada. Kokkuvõtlikult ei täitnud toetus algsete tingimustega oma eesmärki, kuid muudetud tingimuste abiga loodetakse siiski tegevusele seatud indikaatori sihttase saavutada.

Tabel 55. Tegevuse 5.1.7 väljundindikaator

Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutus-tase 2018
Abi saavate ettevõtete arv (kokku)	20	30	0

Allikas: EAS.

756. Tegevuse 5.1.7 kasusaajate hinnangul on saadud abi kaudu kasvanud ettevõtjate ning ettevõttes töötavate inimeste valdkondlik teadlikkus (koolituse ja mentorluse programmide kaudu). Kasusaajad tähtsustavad koolitustelt ja mentorlusprogrammidest saadud informatsiooni, kuid mitmed neist leidsid, et kuigi mõningad teadmisi rakendasid nad otseselt oma ettevõtlustegevuses, andsid koolitused pigem uue perspektiivi, mitte niivõrd sisendit tegevuse muutmiseks. Siinkohal tuleb rõhutada, et muutmist ei peetud tihti ka eraldi eesmärgiks; muutuste tegemine nõuab üldiselt ka lisaressurssi, mida iseäranis väikeettevõtetel ei pruugi piisavalt olla. Kokkuvõttes pakkus kasusaajate sõnul toetatud tegevuses osalemine neile uut informatsiooni või kinnitas nende senise tegevuse „õigsust“, kuid muud konkreetselt abiga seostatavat kasu on keeruline eraldi välja tuua. Kuigi kasusaajad suhtuvad meetme tegevuse 5.1.7 abil tehtavatesse tegevustesse positiivselt, mainivad mitmed neist, et ka toetatud tegevustes osalemiseta oleksid nad saavutanud oma töö arendamiseks mõeldud eesmärgid.

757. **Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine** ehk tegevus 5.1.8 jaguneb kaheks – ühelt poolt on eesmärgiks rahvusvahelise pereturismi atraktsioonide arendamine ja teiselt poolt väikesadamate võrgustiku väljaarendamine.

Tabel 56. Tegevuse 5.1.8 väljundindikaatorid

Indikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutus-tase 2018
Uute sihtrühmade hõivamiseks suunatud uute turismitoodete arv	3	5	0
Väikesadamate võrgustiku väljaarendamine (TAT spetsiifiline näitaja)	0	1	0

Allikas: EAS.

758. Kokku oli tegevuse 5.1.8 abil 2018. aasta lõpu seisuga rahastatud 18 projekti, millest 12 on sadamate projektid ning kuus on turismiatraktsioonide projektid. Lõpetatud projekte on kolm ning need kõik on sadamate arendamise projektid.

759. Tegevuses 5.1.8 on teistega võrreldes väiksem EL-i toetuse määr (47%) ja 2018. aasta lõpu seisuga oli välja makstud 4% toetusest. Kuna toetatud tegevused hõlmavad endas suuri investeringuobjekte, mille tagasimaksete periood on suure viiteajaga, on pereatraktsioonide projektide abikõlblikkuse periood 54 kuud¹⁴⁷ ja väikesadamate võrgustiku väljaarendamisel 30 kuud¹⁴⁸. See on ka peamiseks põhjuseks, miks oli seisuga 31.12.2018 väljamaksete maht väike.

760. Tegevuse väljundindikaatoreid on kaks: uute sihtrühmade hõivamiseks suunatud uute turismitoodete arv ja väikesadamate võrgustiku väljaarendamine. Mõlema indikaatori saavutustase oli 2018. aasta seisuga 0.

761. Pereturismi atraktsioonide arendamise indikaatori puhul ei jõutud 2018. aasta lõpuks ette nähtud sihttasemeni, kuid rahastatud on kuut projekti ja seega kokkuvõttes ületatakse suure tõenäosusega perioodi lõpuks seatud eesmärk arendada välja viis uut turismitoodet. Sihttaseme ületamine on võimalik, kuna eesmärgi seadmise ajal 2014. aastal ei olnud teada, et ühe objekti maksumus ei või ületada viis miljonit eurot, mistõttu sai tegevuseks määratud vahendeid kasutada täiendava projekti rahastamiseks. 2019. aastal avati kolm atraktsiooni (Super Skypargi vaateratas Skywheel of Tallinn, PROTO avastustehas ja Paksu Margareeta muuseum-külustuskeskus) ning järgmised kolm atraktsiooni on plaanis avada aastatel 2020–2022.

762. Väikesadamate võrgustiku väljaarendamise puhul on eesmärgi saavutamine planeeritud 2023. aastaks, kuna kõik toetatud projektid moodustavad perioodi lõpuks ühe võrgustiku.

763. Mitmed tegevusest 5.1.8 toetust saanud rõhutasid, et ilma toetuseta poleks olnud võimalik projekti ellu viia. Samas mõned hindasid, et toetatud tegevus oleks ka ilma toetuseta ette võetud, kuid seda oleks tehtud märksa väiksemas mahus ja pikema aja pärast. Kuigi paljud projektid on veel

¹⁴⁷ <https://www.riigiteataja.ee/akt/101072016006>.

¹⁴⁸ <https://www.riigiteataja.ee/akt/122022017025>.

käimas ja seega ei ole toetuse täielik mõju veel avaldunud, töid mitmed toetuse saajad välja, et tänu toetusele on loodud juurde uusi töökohti ning kasvanud on nii käive kui ka konkurentsivõime. Samuti on mõnede projektide elluviimiseks olnud vaja mahukat arendustegevust, mille kaasneva kasuna on märgitud muuhulgas seda, et projekti käigus toodi Eestisse uusi teadmisi ja oskusi.

764. Kuna toetatud sadamate projektidest on hindamise ajaks lõpetatud vaid kolm, siis ei saa veel hinnata toetuse pikaajalise mõju suurust. Seda töid välja ka kaks toetusesaaja esindajat, kes andsid hindajatele tagasisidet, et praegu on veel liialt vara hinnata sadama mõju piirkonna arengule. Ülejäänud viis toetusesaaja esindajat, kes andsid hindajale tagasisidet, hindavad sadama mõju piirkonna arengule positiivseks. Näiteks on mitme sadama arendaja hinnangul sadam kaasa aidanud piirkonna tuntusele turistide (sh mõne sadama puhul ka välituristide) seas ja toonud piirkonda rohkem külastajaid.

„Kõige suurem kasu oli, et sadamas vähenes lainetus ja tänu sellele suurenes sadamas olevate aluste turvalisus. Samuti suurenes aluste sildumiskohtade arv ja võimalus vastu võtta suuremaid aluseid.“ (Meetme tegevusest 5.1.8 sadama arenduseks toetust saanu)

„Teenusekvaliteet on oluliselt kõrgem, tänu millele oleme atraktiivsem nii kohalikule kliendile kui ka välismaalaste seas.“ (Meetme tegevusest 5.1.8 sadama arenduseks toetust saanu)

765. Selles osas, milline on sadamate arendamise mõju töökohadele, olid vastanute arvamused erinevad: osad ei tea, et töökohti oleks juurde tekkinud, teised töid vastustes välja sadama olemasolu positiivset mõju teistele piirkonna ettevõtetele, sh töökohadele. Arvatakse ka seda, et positiivsete mõjude ilmnemine võtab aega.

„Esiolgu minu teada töökohti juurde pole tekkinud. Arendamine võtab aega. Sadamate arendamine on kallid ja pika perspektiiviga tegevus.“ (Meetme tegevusest 5.1.8 sadama arenduseks toetust saanu)

766. Sesoonsusega seoses töid sadama arendamiseks toetust saanud vastajad välja, et kuna navigatsioonihooaeg sõltub loodusest või muudest teguritest, on sesoonsus paratamatu. Samuti oli ka neid, kes leiavad, et sadamal ei ole mõju turismi sesoonsusele. Toetuse saajate hulgas on ka neid, kes on astunud samme, et hooaega pikendada, nt on korraldanud sügisel tegevusi, mis seda soodustaks.

767. Üldiselt nimetasid turismi arendamise tegevustes osalenud kasusaajad peamise kasuna kontaktvõrgustiku loomist ja teadlikkuse kasvatamist, mis aga ei realiseeru tingimata ettevõtte muudes majandusnäitajates – turism on viiteajaga tegevus, milles ühekordsed tegevuse toetamisele suunatud abitegevused ei pruugi väljenduda konkreetse ettevõtte klientide hulga suurenemises ning seeläbi majandusnäitajate (jätkusuutlikkus) kasvamisest. Majandusnäitajate kasv valdkonnas on tugevalt seotud sesoonsuse mõjuga, millega n-ö toime tulekuks ei piisa tihti ettevõtte tutvustamisest või ka koolitamisest, vaid mis nõuab teatud määral tegevuse ümberkohandamist (uute paralleelsete väljundite leidmist). Teadlikkuse kasvu nimetasid paljud toetust saanud ettevõtjad olulise hinnangulise kasuna. Kuigi soovitusi ei olnud alati võimalik igapäevatoösse rakendada, toetavad koolitused siiski kaudselt ka võrdse kohtlemisega seotud grupe – ettevõtjateni jõuab

seeläbi ka teadmine teatud sotsiaalsete gruppidega (nt puuetega inimesed) tegelemisest või nende vajadustest tulenevate kohanduste tegemisest, mis annab kaudselt sisendi võrdsema kohtlemise eelduste jaoks.

768. Ettevõtjate tagasiside põhjal aitavad toetatud tegevused suurendada võimalike koostööpartnerite ja klientide teadlikkust nii spetsiifiliste ettevõtete tegevusest kui ka Eesti tuntust laiemalt. Seejuures toovad paljud kasusaajad välja, et toetuste kasutegurit Eesti tuntuse suurendamisel võiks eesmärgist tulenevalt kasvatada, kui tutvustussündmustel keskendutaks rohkem Eesti kui sihtkoha ning sellele omase brändi tutvustamisele (selle asemel, et keskenduda üksikute ettevõtete tutvustamisele).

„/.../ messidele proovitakse ettevõtteid kaasata, kuid vahel juhtub, et messiboksi satub suvaline valim, paar hotelli, mis ei anna sihtkohast õiget pilti. Messid peaksid olema puhtalt sihtkoha tutvustamiseks. Peamine on sihtkoht ja seejärel kaasnevad sealsed tegevused ja atraktsioonid. Me ei reisi hotelli, vaid koha pärast.“ (Meetme tegevuse 5.1.5 kasusaaja)

769. Mõned intervjueeritud ettevõtjatest peavad olemasolevaid riiki tutvustavaid materjale¹⁴⁹ liiga üldisteks, mis ei pruugi võimaldada neil seda rakendada oma spetsiifilisema tegutsemisala tutvustamiseks. Sellest on esile kerkinud nende ettevõtjate poolt tulev soovitus investeerida Eesti brändi edasiarendamisse (mitmekesistamisse). Samas võib see viidata ka asjaolule, et osade ettevõtjate teadlikkus olemasolevatest ja vabalt kättesaadavatest materjalidest ei pruugi olla piisav.

770. Ettevõtjate tagasiside analüüsimisel leiab kinnitust, et turismisektoris tegutsevate ettevõtete tegevus ei sõltu üksnes nende individuaalsest panusest, vaid see toetub suuresti kaasettevõtjate tegevusele ning riigi kuvandile. Üksikute sündmuste või organisatsioonide tutvustamine ei pruugi pikaajalises plaanis arendada üldist turismisektorit ning tutvustada Eestit sihtkohana – see võib aga anda ühekordse tõuke ettevõtte tegevusele.

771. Teine esile kerkiv soovitus seondub taristu edasiarendamise vajadusega. Riikide vahelise liikumise kontekstis on oluline sobivate (tihedate) lennu- ning laevaühenduste olemasolu, riigi sees ka turismisektori vajadustele vastava rongiühenduse võimaldamine. Taristu edasiarendamise kaudu on võimalik Eestisse meelitada teiste seas ka ärikliente, kelle jaoks on ajakulu iseäranis oluliseks aspektiks.

772. Kasusaajad on oma töös täheldanud, et kui võimalikel turistidel tuleb valida alternatiivsete reisisihtkohtade vahel, kalduvad nad valima riike, mille puhul on transpordiühendus parem. See on praegu seadnud Eesti kehvemasse olukorda võrreldes mitmete naaberriikidega. Samuti on hea transpordiühendus lisaks äriklientide meelitamisele vajalik ka kaugematest riikidest tulevatele klientidele, kes tihti planeerivad oma puhkuse ka pikemale perioodile, külastavad seetõttu erinevaid asutusi ning sündmusi ja investeerivad külaskäiku suurema hulga raha.

---

¹⁴⁹ Eesti brändi tarbeks loodud materjalid on ettevõtjatele kasutamiseks kättesaadavad aadressil <https://brand.estonia.ee/et/>.

6.3. Tõhususe analüüs

773. Turismi arendamiseks mõeldud meetme tegevuste analüüs näitab, et üldjoontes on ettenähtud eelarvega saavutatud planeeritud tulemused ja tõenäoliselt jõutakse perioodi lõpuks seatud eesmärkideni. Neljast tegevusest ühes (meetme tegevus 5.1.7) on küll ressursse kulutatud ja jõupingutusi tehtud, kuid seni ei ole soovitud tulemusteni jõutud. Selle põhjuseks on see, et algselt seatud tingimused olid ettevõtjate jaoks liiga ranged ja piiravad. Tingimusi leevendati 2019. aasta lõpus ja RÜ tegutseb selle nimel, et perioodi lõpuks tegevuse 5.1.7 eesmärgid siiski täita. Samas võib hinnata, et see kujuneb suureks väljakutseks, sest algsega võrreldes on tegevuse jaoks jäänud vähem nii aega kui ka rahalisi ressursse.¹⁵⁰

774. Meetme tegevusest 5.1.5 toetust saanud ettevõtjate hinnangul on toetus parendanud ettevõtete turundusvõimekust välisturgudel. Samas on toetus ka nn vabastanud ressursse, mida ettevõtted on saanud suunata, et tõsta teenuse kvaliteeti (näiteks on selle abil võimalik olnud kõrgetasemelise tehnika rentimine). Seeläbi on ettevõtete esindajate sõnul suurenenud külastajate arv, k.a väliskülaliste hulk ning stabiliseerunud korduvkülastajate baas, kes tänu kvaliteetsele ja meeldejäävale kogemusele üritusi taaskülastavad.

775. Toetust saanute sõnul sõltub see, mil määral toetuste maht katab tegevuse eesmärkide saavutamiseks minevad kulud, paljuski ka ettevõttest, tegevusest ning koostööpartnerite panusest. Juba kindla külastaja-kliendibaasi loonud ning teiste ettevõtjatega tihedat koostööd tegevate ettevõtjate jaoks moodustab toetuse määr protsentuaalselt väikese summa tegevuse elluviimiseks vajalikest ressurssidest. Siiski on ka sel juhul toetusel märgatav mõju eesmärkide saavutamisele, kuna võimaldab nn ellujäämise nimel pühenduda kvaliteedile (otsuseid mõjutav hinnasurve on väiksem). Samas on ettevõtjaid, kelle tegevust toetuse määr veelgi olulisemal määral toetab. Eriti ilmneb see peamiselt ürituste korraldamisele keskendunud ettevõtjate puhul, kuna neil on tuluteenimise võimalus eeskätt ürituse toimumisa ajal, mis seab piirid tegevusvõimekusele. Toetuse abil on aga võimalik tegevust laiemalt tutvustada ja turundada ning ka paremini korraldada.

776. Kasusaajad peavad turismi arendamiseks mõeldud tegevusi üldiselt positiivseteks. Peamiste tegevuses osalemise eesmärkidenähtavuse suurendamist. Samas sõltub täpsemate määratletud eesmärkide (nt külastajate arvu suurendamine) saavutamine palju ettevõtjate järeltegevusest – loodud kontaktidega tuleb olla järjepidevas suhtluses ning ka see ei pruugi tagada muutust külastajate arvus või majandusnäitajates. Seetõttu on mõned kasusaajad ka loobunud toetatud tegevuste abi korduvkasutamisest, kuna omakulutuste määr on iseäranis väikeettevõtjatele üle jõu käiv (seda just mentorluse jätkuprogrammide puhul). Lisaks ei sõltu huvi tõstmiseks mõeldud eesmärkide saavutamine üksnes ettevõtjate tegevusest – paljuski määrab potentsiaalse külastajabaasi suuruse ära ka riigi kuvand tervikuna. Eesti brändi (loomine, arendamine ja) aktiivsem turundamine lihtsustaks ka ettevõtjate tegevust, kes saaksid sellele toetuda oma individuaalses tegevuses. Paljud kasusaajad märgivad, et võrreldes konkreetsete sündmuste ja

---

¹⁵⁰ 2020. aasta COVID-19 levikust tulenev kriis, mis on iseäranis mõjutanud ka turismisektorit, on aluseks ärimudelite toetuste ümberkujundamiseks ning eesmärgid võivad lähitulevikus vastavalt olukorrale muutuda.

ettevõtete turundamisega oleks tõhusam panustada Eesti riigi brändi arendamisele, kuna sellel oleks suurem roll ja mõju Eesti tutvustamisel reisisihtkohana.

6.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

777. Toetuste vähenedes või kadudes näevad tegevusest 5.1.5 toetust saanud ettevõtjad oma tegevusele mõningaid tagasilööke, mis tulenevad vähenenud vahenditest tegevuste elluviimiseks. Samas leiavad ettevõtjad, et tänu senise tegutsemisaja jooksul loodud koostöövõrgustikule ning stabiilsele külastajaskonnale oleks nende ettevõtete tegevus ka toetusteta või selle vähenedes jätkusuutlik. Koostöövõrgustik on muutunud ettevõtteid muuhulgas atraktiivsemaks teiste ettevõtete jaoks ning see aitaks tõenäoliselt katta toetuse puudumist. Kuigi intervjueeritud ettevõtjate sõnul on ka nende eesmärgiks vähendada toetustest sõltumist, kuna taotlemise edukust ning muid muutusi taotlemise või toetuste suuruse puhul on keeruline üritusi planeerides arvestada, on teistest allikatest (sh ürituste piletitulu, koostööpartnerite panus, erasektori panus) saadava toetuse abil tegevuste rahastamine juba n-ö kanda kinnitatud ettevõtete privileeg.

778. Toetust saanud ettevõtjad mainivad, et tänu toetusele suurenenud külastajabaasi üritatakse kvaliteedi ja kogemuse pakkumise kaudu meelitada sündmustel taas osalema. Korduvkülastajad, kes on valmis oma kulusid ise kandma, loovad nende ettevõtjate hinnangul kindla klientuuri, mis aitab kaasa tegevuse jätkusuutlikkusele ning ka sõltumatuse suurendamisele riiklikest toetustest. Samuti on turundamisele suunatud tegevus aidanud suurendada ettevõtete atraktiivsust ja koostööpartnerite huvi, mis omakorda pakub võimalusi lisavahendite teenimiseks tegevuse elluviimiseks.

779. Kasusaajate sõnul on peamisteks tegevustes osalemise eesmärkideks olnud teadlikkuse, nähtavuse ja võrgustiku suurendamine. Turismi arendamine on viiteajaga tegevus, mis tähendab, et tegevuses osalemisest otseselt saadav kasu kestab edasi (ettevõtjate-poolse aktiivse panuse eeldusel) – võrgustiku arendamine ja koostööpartnerite ning klientide „meelitamine“ on pikaajaline protsess, mille tulemusi võib näha mõne aja möödudes.

780. Toetuse vähenemine sunnib toetust saanud ettevõtjaid oma tegevusi mõnevõrra ümber korraldama ning piiritletumaid valikuid tegema, kuid juba kujunenud klientide ja koostööpartnerite ring võimaldaks intervjueeritud ettevõtjate hinnangul neil tegevust jätkata ka toetuse vähenedes. Toetuste vähenemine mõjutaks vähem neid ettevõtteid, mis on juba edu saavutanud. Samas tõid kasusaajad välja, et iseäranis suurematest keskustest välja jäävad piirkonnad oleksid toetusteta suures hädas, kuna turistide või koostööpartnerite sinna meelitamine nõuab tihti enam aja- ja rahalist ressursi, samuti võivad sihtgrupid olla erinevad ning nõuda ka erinevat lähenemist turundusele ja piirkondade tutvustamisele.

781. Jätkusuutlikkuse arendamisel on oluline märkida, et ka siis, kui toetatud tegevustel pole olnud otsest ja märgatavat mõju nendesse piirkondadesse külastajate toomisel, on toetatud tegevus aidanud ettevõtjail vabastada ressursse turundustegevuselt ning panustada enam muudesse tegevustesse.

6.5. Rakendussüsteemi analüüs

782. Intervjueeritud ettevõtjate kogemus taotlemisel on erinev. Mõnel juhul peetakse taotlemise protsessi aeganõudvaks ja „tehniliseks“ (palju aega kulub küsimustike ja tabelite täitmisele ning korrastamisele, tegevuste tõestamisele, toetuse taotlemisel ja kasutamisel on palju tingimusi). Samas leiti ka, et taotluse esitamine ei peagi olema lihtne, kuna põhjalikkus tagab taotluse esitamiseks tegevuste läbimõelduse ning avaliku raha kasutamise põhjendatuse. Positiivne taotlemiskogemus põhjendab mõnevõrra ka ettevõtjate positiivsemat hinnangut taotlemiskogemusele. Edukas taotlemine nõuab põhjalikku eeltööd ja aega tingimuste täitmiseks ning mõnel juhul ka vastavate spetsialistide kaasamist või konsultatsiooni.

783. Kuigi näiteks tegevuse 5.1.8 puhul toovad mõned toetuse saajad negatiivsena välja toetuste taotlemise ja aruandlusega seotud bürokraatlikku koormust, siis üldiselt soovivad toetuse saajad oma kogemuse põhjal teistel sarnastel ettevõtetel toetust taotleda.

„Kui lõpuks aru saad, mida tohib ja mida mitte ning arvestadki sellega, et bürokraatia võtab projekti mahust väga suure osa, siis see on siiski lisaraha, mis aitab rahvusvahelist tähelepanu tõmmata ja katta osaliselt kulutusi, mida nagunii teed või siis julgustab ette võtma tegevusi, mida toetuseta ei teeks. Kindlasti tasub konsultantidega kohtuda ja küsida nõu ja abi. Üks kohtumine peaks positiivse otsuse korral olema lausa kohustuslik.“ (Meetme tegevusest 5.1.5 toetust saanu)

„Et hea idee ei jääks realiseerimata, mis võib tuua laialdasemat kasu kui otsene selle ettevõtte majanduskasu.“ (Meetme tegevusest 5.1.8 toetust saanu)

784. Kasusaajate tagasiside põhjal peetakse abi saamisega seotud aruandlust liiga keeruliseks ja aeganõudvaks. Samas tuuakse seda probleemi esile eeskätt selles kontekstis, et ettevõtja tajub, et nõuete täitmiseks on vaja kaasata spetsialiste, mis võib aga iseäranis väikeste ettevõtjate jaoks olla suureks väljaminekuks (eriti taotlemise faasis, kui toetuse saamine ja selle kaasabil eesmärkide realiseerimine pole kindel).

785. Kasu saanud ettevõtjad ootavad hindajatelt läbipaistvamat ja põhjalikumalt tagasisidet, et edaspidi samalaadsetes taotlusvoorudes ja tegevustes edukam olla. Lisaks aitaks see vähendada mõne kasusaaja poolt tõstatatud läbipaistmatuse probleemi. Konkreetsete hindamis- ja taotlemistingimuste veelgi selgem väljatoomine aitab ettevõtjaid ka eeltegevuse juures, kuna nii saavad ettevõtjad enne taotlemist paremini hinnata, kuivõrd nad sobivad abi profiiliga ning kui palju ressursse peaks taotlemiseks panustama.

6.6. Vastastikmõjude analüüs

786. Meetme tegevuste 5.1.5–5.1.8 üldiseks eesmärgiks on ettevõtjate ambitsioonikuse kasvatamine, loovuse ja üldise ettevõtlikkuse suurendamine ning peamiselt Eesti kui konkurentsivõimelise ja atraktiivse sihtkoha arendamine. Ühtlasi on tegevused seotud ja vastastikmõjus teiste hinnatavate ettevõtluse arendamise toetustega.

787. Tegevustel 5.1.5–5.1.8 ei ole teiste tegevuste suhtes eelduslikku positiivset vastastikust mõju, kuid paljude meetmete lõikes on tegevustel positiivne hõlbustav mõju. Mõnel juhul esineb mõningast dubleerimist teiste meetmete tegevustega, kuid samas puuduvad otsesed vastuolud teiste tegevustega.

788. **Turisminõudluse suurendamine** ehk tegevus 5.1.5 on positiivses seoses teiste meetme 5.1 tegevustega. Nii on positiivne seos ettevõtjate nõustamisega maakondlikes arengukeskustes (tegevus 5.1.1) ja ka starditoetusega (tegevus 5.1.2), mis mõlemad toetavad sündmusi korraldavate ettevõtjate arengut ja uute ettevõtete sisenemist valdkonda. Positiivses sünergias ollakse ekspordi arendamise tegevustega (tegevus 5.1.3) ning ettevõtlusteadlikkusega (tegevus 5.1.4).

789. Turismi arendamiseks mõeldud tegevuste 5.1.5–5.1.8 vahel on positiivsed ja sünergilised vastastikmõjud ning tegevused toetavad üksteist läbivalt atraktiivse sihtkoha arendamise eesmärgil.

790. Turisminõudluse suurendamine on positiivses seoses ka loomemajandust teiste sektoritega siduva meetme tegevusega 5.3.5 väikeettevõtete korraldatavate suurprojektide kaudu, näiteks loomemajandusettevõtete ja sündmuste korraldajate koostööprojektide näol.

791. Turisminõudluse suurendamine on sünergilises seoses ka piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetme 5.4 tegevusega 5.4.2 (PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks), aidates kaasa ettevõtlusaktiivsuse kasvule.

792. Samuti esineb tegevusel 5.1.5 positiivne hõlbustav vastastikmõju start-up ettevõtluse hoogustamisele (tegevus 4.2.6), pakkudes võimalusi mh turismivaldkonnas ning erinevate sündmuste korraldamisega seotud iduettevõtete arendamiseks.

793. **Turismitoodete arenduse juhtimine** ehk tegevus 5.1.6 on hõlbustavas ja ka sünergilises seoses teiste meetme 5.1 tegevustega. Näiteks ekspordi arendamise tegevused (tegevus 5.1.3) aitavad kaasa turismiettevõtjate toodete ja teenuste ekspordivõimekuse kasvule.

794. Tegevused 5.1.5–5.1.8. on omavahel positiivses sünergias, sest tegevused toetavad üksteist läbivalt rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste turismitoodete ja -teenuste väljaarendamisel.

795. Turismitoodete arenduse juhtimise tegevused on sünergilises seoses meetme 5.4 tegevusega piirkondlike algatuste tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks (tegevus 5.4.2), kasvatades ettevõtlusaktiivsust turismiettevõtjate koostöövõrgustike, kvaliteedisüsteemide arendamise ja kompetentsuse suurendamise kaudu.

796. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks (tegevus 5.4.3) on sünergilises või isegi on kattuvus seoses turismitoodete arenduse juhtimisega, kuna mõlemas tegevuses panustatakse muuhulgas turismitoodete arendamisele.

797. Lisaks hõlbustab tegevus 5.1.6 start-up ettevõtluse hoogustamist (tegevus 4.2.6), toetades turismivaldkonna iduettevõtjaid teenuste ja toodete väljaarendamisel. Samuti esineb hõlbustavat mõju tegevustele 4.4.1 (ettevõtete arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused) ja 4.4.2 (teadusarenduse tegevuse osak), mis panustavad ühiselt ettevõtete

arendamisele, konkurentsivõime saavutamisele ning innovatsiooni rakendamisele muuhulgas turismiga tegelevate ettevõtjate puhul.

798. **Turismiettevõtete ärimudeli arendamine** ehk tegevus 5.1.7 on hõlbustavas ja sünergilises seoses teiste meetme 5.1 tegevustega. Näiteks ekspordi arendamise (5.1.3) ja ettevõtlusteadlikkuse (5.1.4) tegevused aitavad kaasa turismiettevõtjate toodete ja teenuste ekspordivõimekuse kasvule.

799. Tegevused 5.1.5–5.1.8 on omavahel sünergilistes vastastikmõjudes, kus tegevused toetavad üksteist läbivalt rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste turismitoodete ja -teenuste väljaarendamisel.

800. Turismiettevõtete ärimudeli arendamine hõlbustab ka loomemajanduse meetmete tegevusi, sh loomemajanduse inkubatsiooni arendamine (tegevus 5.3.1), loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine (tegevus 5.3.3) ja loomemajandusalase teadlikkuse tõstmine (tegevus 5.3.6), mis toetavad neid ettevõtteid, kes tegelevad nii loomemajanduse kui turismiga.

801. Samuti on tegevusel 5.1.7 positiivne vastastikmõju tegevusega 5.4.2 (piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks), suurendades ettevõtlusaktiivsust teadmiste ja oskuste kasvatamise kaudu. Positiivne mõju ilmneb ka tegevusega 5.4.3 (piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks), luues töökohti ning kasvatades majandusaktiivsust väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi.

802. Tegevus 5.1.7 hõlbustab start-up ettevõtluse hoogustamist (tegevus 4.2.6), toetades turismivaldkonna iduettevõtjaid ärimudeli arendamisel teadmiste ja oskuste kasvatamise kaudu. Samuti esineb hõlbustavat mõju tegevustele 4.4.1 (ettevõtete arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused) ja 4.4.2 (teadusarenduse tegevuse osak), mis panustavad ühiselt ettevõtete arendamisele, konkurentsivõime saavutamisele ning innovatsiooni rakendamisele muuhulgas turismiga tegelevate ettevõtjate puhul.

803. **Rahvusvaheliste huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine** ehk tegevus 5.1.8 on positiivses seoses teiste meetme 5.1 tegevustega. Nii on positiivne seos ettevõtjate nõustamisega maakondlikes arengukeskustes (tegevus 5.1.1), mis on muuhulgas abiks ka pereatraktsioonide ja sadamate arendamise nõustamisel. Sünergia on ekspordi arendamise tegevustega (tegevus 5.1.3), mis kasvatab turismiatraktsioonide ja sadamate arendajate teadlikkust ekspordivõimalustest ja võimekust ekspordida oma teenuseid rahvusvaheliselt.

804. Tegevuste 5.1.5–5.1.8 vahel on sünergilised vastastikmõjud ja tegevused toetavad üksteist läbivalt rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste turismitoodete ja -teenuste väljaarendamisel.

805. Tegevus 5.1.8 on sünergias piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetme piirkondlike algatuste tegevusega tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks (tegevus 5.4.2). Teatud määral esineb dubleerivat mõju tegevusega 5.4.3 (piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks), kuna mõlemas tegevuses arendatakse turismiatraktsioone.

806. Hõlbustav vastastikmõju on start-up ettevõtluse hoogustamisele (tegevus 4.2.6), kuna tegevus 5.1.8 pakub võimalusi iduettevõtetele, mille eesmärgiks on pereturismi atraktsiooni loomine või väikesadamate arendamine.

6.7 Tulevikuvaade

807. Intervjueeritud ettevõtjad peavad keeruliseks mitme aasta perspektiivis tegevuse planeerimist, mille muudab raskeks kiiresti muutuv majanduskeskkond ja -olud. Samuti võib mõnel juhul olla keeruline tegevuse iseloomu arvestades võrdlevate pakkumiste leidmine (nt suursündmuste korraldamiseks on Eestis väga piiratud arv piisava suurusega kontserdisaale), mida on vajadusel siiski võimalik administratiivselt põhjendada, aga ka muu tõendamist puudutav on tekitanud raskusi (nt varasemalt oli probleemiks asjaolu, et ööbimisasutused ei pruukinud väljastada ettevõtjatele andmeid, mis tõendaksid välisküllastajate Eestis majutumist, mistõttu ettevõtjad pidid toetuma koostööpartnerite vastutulelikkusele informatsiooni hankimisel; hetkel pole see aga aktuaalne probleem, kuna ööbimise tõendamise nõuded on muutunud).

808. Lisaks näevad ettevõtjad mõne taotleja jaoks probleemkohana ka omafinantseeringu määra, milles sündmuste korraldamise kaudu ühekordset tulu teenivate ettevõtjate jaoks on kehtiv 20% lagi. Väiksem omafinantseeringu määr vähendaks sektori iseloomu arvestades ettevõtjate koormust. Mitmed väljaspool suuremaid Eesti linnu tegutsevad kasusaajad leiavad, et maapiirkondades turismi valdkonnas tegutsevatele ettevõtetele on ka taotlemisel tarvis soodsamaid tingimusi, kuna tihti on tegemist just väike-ettevõtjatega, kelle kasuvõimalused on väiksemad nii asukoha pärast kui nad on ka enam avatud sessoonsuse negatiivsele mõjule. Samas toovad mõned ettevõtjad välja ka, et avaliku raha kasutamiseks peaksid olema ühtsed reeglid ning toetusi võiksid senisest enam olla mõeldud avalike hüvede arendamiseks (nt taristu).

„Võiks olla toetussummade klassid – et kui sul ongi väiksem sündmus, siis piisab, et toetus saab olla kuni 65 tuhat, kuid suuremate eelarvete ja osasaajate järgi võiks olla ka võimalus suuremateks toetussummadeks. (Meetme tegevusest 5.1.5 toetust saanu)

809. Täiendavalt on toetuse saajad ja kasusaajad pakkunud välja mitmeid võimalusi, kuidas toetuste laiemat mõju suurendada. Näiteks saaks senisega võrreldes toetatud sündmusi rohkem kasutada Eesti turundamiseks, kaasates toetuse abil erasektoris tekkinud teadmisi ja kontakte.

„Minu hinnangul ei oska EAS ja visit estonia ise kasu lõigata nendest sündmustest, mida toetatakse. Nii taotluses kui aruandes on koht, kus peab selgitama, kuidas projekt mõjutab turismi positiivselt ning korraldaja peab tegema minimaalsed tegevused selleks, et Eesti turunduskontseptsiooni rakendada. Kuid EASi turundajad pole küll meie poole pöördunud, et kas me saaksime teie sündmusel kohal olla või kaasanud kuidagi meie kaudu loovisikuid. Äkki tehakse seda teiste sündmuste abil, kuid ma ei tea seda.“ (Meetme tegevusest 5.1.5 toetust saanu)

810. Kasusaajate hinnangul saaks toetatud tegevustest meetme üldise eesmärgi saavutamise mõttes rohkem kasu, kui enam panustataks Eesti arendamisele ja tutvustamisele atraktiivse reisisihtkohana (riigi brändi loomine ja arendamine, taristu ja ühenduste arendamine, riigi positiivne tutvustamine jne). Kuigi praegu toetatud tegevused pakuvad ettevõtetele head võimalust ennast tutvustada, siis pikemas plaanis ja ettevõtjatele laiemalt oleks riigi tutvustamisest rohkem abi kui üksikute ettevõtjate turundamisest.

7. Loomemajanduse arendamine

811. Loomemajanduse arendamise meetme 5.3 üldine eesmärk on soodustada kultuurivaldkonna ning ettevõtluse lähenemist. Tegemist on struktuurivahendite rakenduskava viienda prioriteetse suuna („Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“) eesmärkide täitmiseks suunatud meetmega, et siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega selleks, et:

- kultuuri- ja loomevaldkondades tekiks uusi konkurentsivõimelisi ja ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtjaid;
- tõuseks kultuuri- ja loomevaldkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõimekus;
- tekiks võimalus loomemajanduse kaudu luua lisaväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamiseks ka teistes majandussektorites.

812. Meede 5.3 sisaldab seitset tegevust:

- 1) loomemajanduse inkubatsiooni arendamine (5.3.1);
- 2) loomemajanduse tugistruktuuride arendamine (5.3.2);
- 3) loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine (5.3.3);
- 4) loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (väikeprojektid) (5.3.4);
- 5) loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid) (5.3.5);
- 6) loomemajandusalase teadlikkuse tõstmine (5.3.6);
- 7) loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine (5.3.7).

813. Tegevuste 5.3.1 kuni 5.3.4 ja tegevuse 5.3.7 osas toimub avatud taotlemine, tegevuste 5.3.5 ja 5.3.6 elluviijaks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS). Tegevuste peamiseks sihtgrupiks on kultuuri- ja loomevaldkondades või nende sidusvaldkondades tegutsevad ettevõtjad ning tegevuste 5.3.4 ja 5.3.5 puhul ka teiste sektorite ettevõtjad. Meetme raames loetakse ettevõtjateks Eestis registreeritud juriidilisi isikuid ja füüsilisest isikust ettevõtjaid, kes osalevad majandus- või kutsetegevuses. Tegevuse 5.3.6 mõnede alategevuste sihtgrupiks on ka laiem avalikkus, avalik ja kolmas sektor, ettevõtluse ja loomemajanduse tugistruktuurid ning potentsiaalsed ettevõtjad. Lähtuvalt prioriteetse suuna eesmärgist kuuluvad kasusaajate sihtgruppi üksnes mikro-, väike- või keskmise suurusega ettevõtted (VKE-d)¹⁵¹.

814. Meetme toetuste eelarve perioodiks 2014–2020 (2023) on 20 000 000 eurot ja see on 100% rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) vahenditest¹⁵². Meetme kogueelarvesse lisandub toetuse saajate ja kasusaajate omaosalus, mis sõltuvalt meetme tegevusest võib ulatuda kuni 50%-ni projekti kogumaksumusest. Meetmest on rahastatud 2018. aasta lõpu seisuga 143 projekti, neile lisanduvad tegevuste 5.3.5 ja 5.3.6 raames ellu viidud projektid. Rahastatud projektide kogueelarve

¹⁵¹ <https://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/eksport/vke-definitsioon.pdf>.

¹⁵² Vabariigi Valitsuse 31.01.2019 korraldus nr 34 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine, Lisa 1.

on 22 333 484 eurot. ERFi poolt on kohustustega kaetud 16 823 424 eurot, väljamakseid on seisuga 31.12.2018 ERF-ist tehtud 9 420 798 euro eest¹⁵³.

815. **Loomemajanduse inkubatsiooni arendamise** tegevuse 5.3.1 eesmärk on luua eeldused ettevõtjate kasvuks ning selleks, et ettevõtted muutuksid jätkusuutlikeks ja rahvusvahelisteks. Toetust saavad taotleda inkubaatorid ja ärikiirendid, et pakkuda teenuseid loomemajanduse valdkondades ja nende sidusvaldkondades alustavatele ettevõtjatele (kasusaajad). Perioodil 2014–2018 on toetust saanud seitse inkubaatorit ja ärikiirendit, neist kaks nii 2015. aasta kui 2017. aasta taotlusvoorus. Toetatud projekte on kokku üheksa ning projektide kogueelarve on 2 756 292 eurot, sellest on ERFi poolt kohustustega kaetud 1 885 734 eurot. Tegevuse 5.3.1 eelarve perioodil 2014–2020 on 1 740 742 eurot¹⁵⁴.

816. **Loomemajanduse tugistruktuuride arendamise** tegevuse 5.3.2 eesmärgiks on arenduskeskuste poolt pakutavate teenuste toel tõsta loomemajandusalast teadlikkust, valdkonna ettevõtluspotentsiaali, loomeettevõtjate konkurentsivõimet, jätkusuutlikkust ja ekspordivõimekust, samuti soodustada loomeettevõtjate omavahelist koostööd ning loomeettevõtjate ja teiste majandussektorite vahelist koostööd. Toetust saavad taotleda loomemajanduse piirkondlikud ja valdkondlikud arenduskeskused. Kasusaajateks on nii alustavad kui tegutsevad väike- ja keskmise suurusega loomeettevõtjad ning teiste sektorite ettevõtjad. Perioodil 2014–2018 on toetust saanud 10 arenduskeskust, neist viis nii 2015. aasta kui 2017. aasta taotlusvoorus. Toetatud projekte on kokku 15 ning projektide kogueelarve on 5 069 343 eurot, sellest on ERFi poolt kohustustega kaetud 3 952 182 eurot. Tegevuse 5.3.2 eelarve perioodil 2014–2020 on 5 459 258 eurot¹⁵⁵.

817. **Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise** tegevuse 5.3.3 eesmärk on arendada loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtjate ekspordivõimekust, sh on ettevõtjatel võimalik toetuse raha eest korraldada endale vajalike ja kasulike partneritega kontaktkohtumisi, seminare, osaleda valdkonnapõhistel koolitustel, õppereisidel, arendada uusi tooteid ja teenuseid ning toetada nende turule toomist, osaleda messidel, viia läbi uutele turgudele sisenemiseks vajalikke uuringuid.

818. Tegevusele 5.3.3 toetust taotleva loomeettevõtjast VKE aastane müügitulu loomemajanduse valdkondade tegevustest peab viimase äriregistris kättesaadava majandusaasta aruande põhjal olema vähemalt 50 000 eurot, samuti peab tal olema ambitsiooni välisurgudele laienemiseks¹⁵⁶. Perioodil 2014–2018 on toetust saanud 110 projekti ja 97 ettevõtet¹⁵⁷. Toetatud projektide

---

¹⁵³ Projektide kogueelarvest, ERF-i kohustuste ja tehtud väljamaksete seast on maha arvestatud 2019. a järelauditi tulemusena tühistatud rahastamisotsused ajavahemikus 2014–2018 toetatud projektide osas.

¹⁵⁴ Vabariigi Valitsuse 19.03.2020 korraldus nr 83 "Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuste meetme nimekirja kinnitamine".

¹⁵⁵ Samas.

¹⁵⁶ Antud nõue aastase müügitulu alammäära osas on kehtiv alates 2016. aastast.

¹⁵⁷ Toetust saanud projektide ja ettevõtete arvust on maha arvestatud 2019. a järelauditi tulemusena tühistatud rahastamisotsused ajavahemikus 2014–2018 toetatud projektide osas.

koguelarve on 6 833 414 eurot, sellest on ERFi poolt kohustustega kaetud 4 076 203 eurot¹⁵⁸. Tegevuse 5.3.3 eelarve perioodil 2014–2020 on 4 800 000 eurot.

819. **Loomettevõtjate koostööprojekte teiste sektori ettevõtetega** liigitatakse vastavalt projekti mastaabile väikeprojektideks (tegevus 5.3.4) või suurprojektideks (tegevus 5.3.5). Mõlemal juhul on eesmärgiks loomeettevõtjate ja teiste sektorite ettevõtjate vaheliste koostöö- ja arendusprojektide algatamine ning elluviimine. Tegevuse 5.3.4 puhul on toetuse taotlejaks teiste valdkondade VKE-d, loomeettevõtted on projekti kaasatud partneritena. Tegevuse 5.3.5 elluviijaks on EAS, kes algatab erinevaid valdkondade üleseid projekte ning leiab hanke teel nende teostajad. Koostööprojektide kavandamiseks saab EAS sisendi Kultuuriministeriumilt, loomemajanduse piirkondlikelt ja valdkondlikelt arenduskeskustelt, ettevõtluse ja loomemajanduse esindusorganisatsioonidelt või ekspertgruppidele. Perioodil 2014–2018 on väikeprojektidest toetust saanud vaid üks ettevõtte, kelle projekti koguelarve on 28 800 eurot, sellest ERFi poolt võetud kohustusi 13 128 eurot. Tegevuse 5.3.5 eelarve perioodil 2014–2020 on 1 486 872 eurot¹⁵⁹.

820. **Loomemajandusalase teadlikkuse tõstmise** tegevus 5.3.6 panustab loomemajandusalase teadlikkuse kasvu ning teadmiste ja oskuste arendamisse, loomaks eeldusi selleks, et loomeettevõtjad suudavad turumajanduse tingimustes iseseisvalt edu saavutada. Toetatavad tegevused on suunatud nii potentsiaalsetele, alustavatele kui tegutsevatele loomeettevõtjatele, aga ka ettevõtluse tugistruktuuridele, avalikule ja kolmandale sektorile ning laiemale avalikkusele. Sarnaselt tegevusele 5.3.5 viib ka loomemajandusalase teadlikkuse tõstmiseks ning teadmiste ja oskuste suurendamiseks kavandatud tegevusi ellu EAS, kes leiab hanke või ideekonkursi teel nende teostajad. Tegevuste kavandamiseks saab EAS sisendi Kultuuriministeriumilt, loomemajanduse piirkondlikelt ja valdkondlikelt arenduskeskustelt, ettevõtluse ja loomevaldkondade esindusorganisatsioonidelt või ekspertgruppidele. Tegevuse 5.3.6 eelarve perioodil 2014–2020 on 2 500 000 eurot¹⁶⁰.

821. **Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise** tegevuse 5.3.7 eesmärk on arendada välja piirkonna või valdkonna turutõrkest, nõudlusest või potentsiaalset lähtuv loomeettevõtluse arengut toetav taristu või soetada loomeettevõtjate tootlikkust ja toodete lisandväärtust suurendav tehnoloogia. Toetust saavad taotleda nii üksikettevõtjad kui inkubaatorid ja arenduskeskused, kasusaajateks on nii alustavad kui tegutsevad loomeettevõtjatest VKE-d. Perioodil 2014–2018 on toetatud kaheksa investeringuprojekti elluviimist. Projektide koguelarve on 3 747 284 eurot, sellest ERFi poolt kohustustega kaetud 2 997 827 eurot. Tegevuse 5.3.7 eelarve perioodil 2014–2020 on 4 000 000 eurot.

---

¹⁵⁸ Projektide koguelarvest ja ERF-i kohustuste seast on maha arvestatud 2019. a järelauditi tulemusena tühistatud rahastamisotsused ajavahemikus 2014–2018 toetatud projektide osas.

¹⁵⁹ Vabariigi Valitsuse 19.03.2020 korraldus nr 83 "Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuste meetme nimekirja kinnitamine".

¹⁶⁰ Samas.

822. Alljärgnev tegevuste analüüs tugineb dokumendianalüüsile, toimunud intervjuude temaatilisele analüüsile (kasusaajate, toetuse saajate, rakendusüksuse ja -asutuse esindajatega), toetuse saajate ja kasusaajate seas läbiviidud veebiküsitlusele ning kvantitatiivsele mõjuanalüüsile.

7.1. Asjakohasuse analüüs

823. Meede 5.3 aitab kaasa konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ eesmärkide täitmisele. Kava esimeseseks eesmärgiks on tõsta tootlikkust hõivatu kohta 80%-ni ELi keskmisest aastaks 2020 ning teiseks eesmärgiks on tõsta tööhõive määra 20–64-aastaste seas 76%-ni aastaks 2020. Kava kohaselt on tootlikkuse tõstmiseks oluline luua konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond. Muuhulgas väärtustatakse konkurentsivõimelise keskkonna loomisel ka loomemajanduse panust. Kavas on poliitika põhisuundadena välja toodud nii loomemajanduse tugistruktuuride arengu toetamine kui loomeettevõtete ekspordivõimekusele ja rahvusvahelistumisele kaasa aitamine. Samavõrd oluliseks peetakse ka koostöö soodustamist teiste sektoritega.

824. Tootlikkuse tõstmist näeb ette ka „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020“, mille alla kuulub ka loomemajanduse arendamise meede. Kasvustrateegias on lisaks toodud neli alaeesmärki:

- 1) Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtted ambitsioonikad;
- 2) Eesti ettevõtted on aktiivsed eksportijad;
- 3) Eesti ettevõtted toodavad efektiivselt kõrge lisandväärtusega tooteid ja teenuseid;
- 4) Eesti ettevõtluskeskkond on maailmas konkurentsivõimeline.

825. Kasvustrateegia näeb loomemajandussektoril suurt tähtsust samuti eeskätt ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime tõstmisel. Seda toetavate tegevustena on välja toodud teadlikkuse tõstmist ja koolitusi, alustavate ettevõtete ja inkubatsiooni toetamist, valdkondlike arendustegevuste ja ekspordi toetamist, samuti loomemajanduse sidumist ülejäänud majandusega. Loomemajanduse arendamine panustab ka kõikide teiste alaeesmärkide saavutamisse. Sageli ongi nii, et loomemajanduse mõjuväli on horisontaalne ja loomemajandusest saadav kasu väljendub kesketes eesmärkides paljude teiste sektorite kaudu (tööstus, IKT, haridus, turism jne), mistõttu on otseste toetavate tegevuste kõrval suur roll valdkonnaüleste tegevuste ja koostööprojektide toetamisel.

826. Valdkondlikest arengukavadest panustab meede 5.3 otseselt „Kultuuriministeriumi valitsemisala arengukava 2019-2022“ kultuuri tulemusvaldkonna meetme 2 („Loomemajanduse arendamine“) eesmärgi saavutamisse – suurendada loova mõtte osakaalu Eesti ettevõtete pakutavates toodetes ja teenustes ning kasvatada loomemajanduse sektoris tegutsevate ettevõtete suutlikkust saavutada turutingimustes ise majanduslikku edu.

827. „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ näeb samuti ette loomeettevõtluse konkurentsivõime tugevdamist, kontaktide loomist sihtturgudel, mille osas on loomeettevõtted väljendanud huvi ja kuhu sisenemiseks on neil olemas võimekus, samuti loomemajanduse arengu soodustamist osana teadmiste põhisest majandusest. Eesmärgiks on tõsta uuenduslikkuse ja loovuse abil kogu riigi konkurentsivõimet, muutudes seeläbi vahendajast väärtuste loojaks.

828. Loomemajanduse arendamise meetme eesmärk on kooskõlas selle aluseks oleva „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020“ viienda prioriteetse suuna eesmärgiga, mis näeb ette VKEde arendamist ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamist. Meetme kaudu toetatavad tegevused aitavad eesmärgi kohaselt kaasa väikese ja keskmise suurusega ettevõtete tekkimisele ja arenemisele ning tõstavad seeläbi piirkondade konkurentsivõimet.

829. Meetme tegevused toetavad loomemajanduse arendamise meetme 5.3 üldeesmärgi saavutamist. Ekspordivõimekuse arendamise tegevus 5.3.3 aitab otseselt kaasa loomevaldkonnas tegutsevate ettevõtete ekspordivõimekuse tõstmisele läbi teabe ja kontaktide vahendamise, seminaride, õppereiside, koolituste ja arenguprogrammide korraldamise, turu-uuringute tegemise, nõustamis- ja mentorlustegevuste, toodete ja teenuste arenduse ning messidel osalemise. Loomemajanduse ja teiste sektorite sidumise tegevused 5.3.4 ja 5.3.5 võimaldavad luua sünergiat loomemajanduse ettevõtete ja teistes valdkondades tegutsevate ettevõtete vahel. Viimane omakorda aitab luua loovmõtlemisest sündivat lisandväärtust teistele majandussektoritele ja väljendub lõppkokkuvõttes tekkinud ärimudelid, tootes, teenuses, müügi- või turundusprotsessis. Inkubatsiooni ja tugistruktuuride arendamise tegevused 5.3.1 ja 5.3.2 ning loomemajandusalase teadlikkuse tõstmise tegevused 5.3.6 panustavad kompetentside tõstmise ja arenguprogrammide võimaldamise kaudu uute ettevõtete tekkimisse aga ka kasvupotentsiaali või ekspordivõimekuse tõstmisesse. Meetme tegevusest 5.3.7 on võimalik taotleda vahendeid loomeettevõtluseks vajaliku taristu või tehnoloogilise võimekuse väljaarendamiseks. Hästitoimiv taristu ja vajaliku tehnoloogia olemasolu loovad eeldused loomevaldkonnas tootlikkuse suurendamiseks ja lisandväärtuse kasvatamiseks ning seda eesmärgiga olla tulevikus ekspordivõimekam ja atraktiivsem koostööpartner. Sellel konkreetsel tegevusel on lisaks ka piirkondliku või valdkondliku arengu mõõde, mis lähtub taristu arendamisel just antud piirkonnast ja/või valdkonnast tulenevast potentsiaalst või vastupidi – tõrkest.

830. Rahastatud projektide eesmärgipärasuse hindamise aluseks on võetud loomemajanduse arendamise meetme üldeesmärk – siduda kultuuri- ja loomevaldkonnas olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajanduse kaudu lisandväärtust. Vastavalt meetme tingimustes sätestatule suureneb toetuse andmise või tegevuste elluviimise tulemusena loomemajanduse sektoris eksportivate ettevõtete arv, VKE-de loodud lisandväärtus töötaja kohta ning tulu ettevõtte ja töötaja kohta võrreldes Eesti keskmisega. Hindamisel lähtuti toetuse saajate poolt kirjeldatud projekti eesmärkidest ning intervjueeritud toetuse saajate ütlustest selle kohta, milliseid tegevusi toetuse abil ellu viidi.

831. Meetme tegevuste 5.3.1 ja 5.3.2 eelarvelistest vahenditest pakkusid inkubaatorid, ärikiirendid ja arenduskeskused alustavatele ja tegutsevatele loomeettevõtetele tugiteenuseid ja arendustegevusi, mis võimaldasid ettevõtetel omakorda areneda ja kasvada, soodustasid koostööd nii valdkonna sees kui ka valdkonnaülel. Lisaks läbi viidud koolitustele ja arenguprogrammidele on käidud välismessidel ja konverentsidel ning korraldatud turundusüritusi. Hindamise tulemusena saab öelda, et rahastatud loomemajanduse inkubatsiooni ja tugistruktuuride arendamise projektid panustavad läbi kasusaajate loomemajanduse arendamise meetme üldeesmärgi täitmisesse.

832. Ka rahastatud loomeettevõtete ekspordivõimekuse arendamise projektid on kooskõlas meetme üdeesmärgiga ning aitavad otseselt kaasa ettevõtte rahvusvahelistumisele ja ekspordivõimekuse kasvule.

833. Meetme tegevuse 5.3.4 rakendamine ebaõnnestus sihtgrupi huvi puudumise tõttu, ainus rahastatud projekt oli küll eesmärgipärane, aga selle panus eesmärgi täitmisesse marginaalne. EASi poolt on aga tegevuse 5.3.5 raames algatatud mitmeid koostööprojekte, mis tekitasid sünergiaid loome ja teiste majandussektorite vahel (Disainibuldooser ja PuitAit) ning loome (teenusedisain), IT ja avaliku sektori vahel (*The CEA eGovernance*). Rahastatud projektid on kooskõlas meetme üdeesmärgiga.

834. Meetme tegevuse 5.3.6 eelarvest rahastatud projektid on olnud eesmärgipärased – aidanud küsitletud osalejate sõnul kasvatada nii ettevõtlus- kui ka ekspordialaseid teadmisi ning tõstnud tugistruktuuride kompetentse.

835. Meetme tegevuse 5.3.7 eelarvelisi vahendeid kasutati valdkonna arengut soodustava taristu ehitamiseks ja väljaarendamiseks Tallinnas, Narvas ja Kuressaares, aga ka infotehnoloogilisteks arendusteks ja teenuste osutamiseks vajaliku tehnika soetamiseks. Hindamise tulemusena võib öelda, et projektid on olnud meetme 5.3 üdeesmärgiga kooskõlas.

836. Loomemajanduse arendamise meetme tegevustele seatud väljundnäitajad ning hinnang nende asjakohasusele on toodud alljärgnevas tabelis (tabel 57). Asjakohasusele hinnangu andmise aluseks on võetud näitaja tähenduse mõistetavus, loogika, mõõdetavus ja sobivus eesmärkide saavutamise hindamiseks. Tulenevalt eelnevast on antud hinnangud: asjakohane, pigem asjakohane, pigem ei ole asjakohane.

Tabel 57. Loomemajanduse arendamise meetme indikaatorite asjakohasus

Meede	Väljundnäitaja	Hinnang asjakohasusele
5.3.1. Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine	Toetust saavate uute ettevõtete arv	Asjakohane. Näitaja on <ul style="list-style-type: none"> kaheti mõistetav – näitab unikaalsete loomeettevõtete arvu, kes on inkubatsiooni kaudu saanud teenuseid, aga viitab justkui rahalisele toetusele. Sõnastust võiks muuta – <i>“Toetust saanud uute ettevõtete arv”</i> asemel <i>“(Mitterahalist) abi saanud uute ettevõtete arv”</i>; loogiline ja mõõdetav – toetus on suunatud alustavatele ettevõtjatele nõustamis- ja arendustegevuste pakkumiseks.
5.3.2. Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	Asjakohane. Näitaja on <ul style="list-style-type: none"> hästi mõistetav – näitab loomeettevõtete arvu, kes on arenduskeskuste kaudu saanud teenuseid; loogiline ja mõõdetav – toetus on suunatud ettevõtjatele tugi- ja arendustegevuste pakkumiseks.
5.3.3. Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõimekuse arendamine	Toetusi saavate ettevõtete arv	Asjakohane. Näitaja on <ul style="list-style-type: none"> hästi mõistetav – näitab loomeettevõtete arvu, kes on saanud rahalist toetust ekspordiga alustamiseks või selle hoogustamiseks; loogiline ja mõõdetav – toetus on mõeldud ettevõtjatele ekspordivõimekuse arendamiseks.
5.3.4. Loomemajanduse sidumine teiste	Toetusi saavate ettevõtete arv	Asjakohane. Näitaja on

Meede	Väljundnäitaja	Hinnang asjakohasusele
sektoritega (väikeprojektid)		<ul style="list-style-type: none"> • hästi mõistetav - näitab ettevõtete arvu, kes on saanud rahalist toetust väikesemahuliste koostööprojektide elluviimiseks (teiste valdkondade ettevõtted ja partnerina kaasatud loomeettevõtted); • loogiline ja mõõdetav – toetus on suunatud ettevõtjatele arendus- ja koostööprojektide elluviimiseks.
5.3.5 Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid)	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	<p>Asjakohane. Näitaja on</p> <ul style="list-style-type: none"> • hästi mõistetav – näitab ettevõtete arvu, kes on osalenud suuremahulistes koostööprojektides; • loogiline ja mõõdetav – toetatud tegevused on suunatud loomeettevõtete ning teiste valdkondade ettevõtete vaheliste koostööprojektide algatamiseks ja ellu viimiseks.
5.3.6. Loomemajandusalase teadlikkuse tõstmine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	<p>Pigem asjakohane. Näitaja on</p> <ul style="list-style-type: none"> • hästi mõistetav – näitab ettevõtete arvu, kes on osalenud loomemajandusalase teadlikkuse kasvule suunatud üritustel ja/või teadmiste ja oskuste suurendamisele suunatud tegevustes. • loogiline ja mõõdetav - toetatud tegevused on suunatud loomemajandusalase teadlikkuse tõstmiseks ning teadmiste ja oskuste suurendamiseks. <p>Antud näitaja puuduseks on asjaolu, et selle alusel ei ole võimalik hinnata, kas üldse ja milliste ürituste läbi teadlikkus ning teadmised ja oskused kasvavad. Ka toetatava tegevuse spetsiifilised indikaatorid (<i>"Toimunud teadlikkuse suurendamise ürituste arv"</i> ja <i>"Toimunud teadmiste ja oskuste suurendamise ürituste arv"</i>) ei võimalda eesmärgi sisulist saavutamist hinnata.</p> <p>Kuna osad 5.3.6 tegevustest on suunatud potentsiaalsetele ettevõtjatele ja laiemale avalikkusele ei mõõda väljundindikaator kõiki toetatud tegevustes osalejaid.</p>
5.3.7. Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	<p>Pigem asjakohane. Näitaja on</p> <ul style="list-style-type: none"> • hästi mõistetav – näitab ettevõtete arvu, kes kasutavad investeringutoetuse abil valminud taristut või soetatud tehnoloogiat ühe aasta jooksul peale projekti lõppu; • hästi mõõdetav, aga mõnevõrra kitsa tõlgendusega – annab hinnangu projekti mastaapsusele, aga ei mõõda, mil määral ettevõtted tegevuses osalevad.

Allikas: autorite koostatud.

837. Meetme määrusega on loomemajanduse inkubatsiooni (5.3.1), tugistruktuuride (5.3.2), taristu ja tehnoloogilise võimekuse (5.3.7) arendamise tegevustele ning ekspordivõime arendamise (5.3.3) ja väikesemahuliste koostööprojektide (5.3.4) tegevustele seatud lisaks veel järgmised tulemusnäitajad:

- 1) eksportivate ettevõtete arv;
- 2) VKEde loodud lisandväärtus töötaja kohta;
- 3) tulu ettevõtte kohta loomemajanduse sektoris võrreldes Eesti keskmisega;
- 4) tulu töötaja kohta loomemajanduse sektoris võrreldes Eesti keskmisega.

838. Neist kaks esimest on „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020“ viienda prioriteetse suuna tulemusnäitajad, mille täitmisse panustavad ka kõik teised sama suuna meetmed. Kaks viimast näitajat on meetmespetsiifilised tulemusnäitajad. Eeltoodud tulemusnäitajad (1–4)

suurendavad väljundnäitajate asjakohasust ning koos vaadatuna võimaldavad anda hinnangu ka tegevuse tulemuslikkusele ja mõjule.

839. Meetme tegevuste oodatavad väljundid, tulemused ja mõju on omavahelises seoses – toetust ja abi saanud ettevõtete arvu kasv võimendab loomemajanduse potentsiaali ning väljendub ambitsioonikate ideede tekkimises, kõrge lisandväärtusega toodetes/teenustes ja kasvanud ekspordivõimekuses. Samas tuleb arvestada, et meetme tegevuste mõju avaldumine on pikaajaline protsess, nt teadlikkuse tõstmise ürituste kasutegur ilmneb alles omandatud teadmiste/oskuste rakendamise järgselt või siis hoiakute muutumises. Inkubatsioonis osalemine loob eeldused ettevõtete kasvuks, jätkusuutlikkuseks ja rahvusvahelistumiseks, aga tegevuste mõõdetavad tulemused võivad ilmnedas alles aastate pärast.

7.2. Tulemuslikkus ja mõju

840. Loomemajanduse arendamise meetmest on 31.12.2018 seisuga rahastatud EL-i struktuurifondide vahenditest kokku 143 projekti kogusummas 16 823 424 eurot.

841. Arvuliselt kõige rohkem on rahastatud projekte loomeettevõtete ekspordivõimekuse arendamiseks (tegevus 5.3.3) – 97 toetuse saajat ühtekokku 110 projektiga. ERFi kohustustega on kaetud 4 076 203 eurot, väljamaksete summa 31.12.2018 seisuga oli 3 360 761¹⁶¹ miljonit eurot. Lõpetatud oli 82% projektidest.

842. Tugistruktuuride arendamise tegevusest on toetatud 15 projekti elluviimist mahus 3 952 182 eurot (ERFi kohustustega kaetud). 2018. aasta lõpuks oli neist lõpetatud kuus projekti ja väljamakseid tehtud 2 648 978 euro ulatuses. Toetuse saajate hulgas oli üks piirkondlik arenduskeskus (SA Narva Loomemajanduse arenduskeskus) ja MTÜ Loov Eesti kahe projektiga, katmaks neid piirkondi, kus loomemajanduse piirkondlikud arenduskeskused puuduvad. Ülejäänud taotlused olid esitatud valdkondlike (disain, meelelahutustarkvara, audiovisuaal, muusika, kunst) arenduskeskuste poolt.

843. Loomemajanduse arendamise tegevusest rahastati kaheksat projekti, ERFi kohustustega on kaetud 2 997 827 eurot. 2018. aasta lõpuks oli pooled projektidest lõpetatud. Kuivõrd valminud projektid olid väikesemahulised oli väljamakseid seisuga 31.12.2018 tehtud 726 623 euro eest.

844. Loomemajanduse inkubatsiooni arendamise toetust said seitse inkubaatorit ja ärikiirendit üheksa projekti elluviimiseks. Rahastatud projektides on ERFi kohustustega kaetud 1 885 734 eurot. Seisuga 31.12.2018 oli lõpetatud projekte kuus, väljamakseid oli tehtud 1 381 624 euro ulatuses.

845. Väikesemahulistest koostööprojektidest rahastati ühe projekti elluviimist, projekt on 2018. aasta lõpu seisuga lõpetatud ja tehtud väljamakse 13 128 eurot.

---

¹⁶¹ Seirearuande Lisa 1 (tbl 3A) kohaselt on tegevuse 5.3.3 väljamakseid tehtud 3 606 642 eurot. Väljamaksete erinevus põhjuseks on 2019.aastal tehtud projektide järeelhindamine, mille tulemusena tehti ka finantskorrektsioone (nõuti toetus kas osaliselt või täielikult tagasi).

846. EAS viis ellu suuremahulisi koostööprojekte kogumaksumusega 364 927 eurot, teadlikkuse tõstmise tegevusi 675 625 euro eest ja teadmiste ning oskuste arendamistegevusi 249 133 euro ulatuses.

Tabel 58. Meetme 5.3 väljund- ja tulemusindikaatorid ja nende saavutustase seisuga 31.12.2018 tegevuste kaupa

Meede	Väljundindikaator	Sihttase 2018	Sihttase 2023	Saavutus-tase 2018 ¹⁶²	Saavutus-määr 2018	Saavutus-määr 2023
5.3.1. Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine	Toetust saavate uute ettevõtete arv;	102	170	117	114,71%	68,82%
5.3.2. Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	300	950 ¹⁶³	400	133,33%	42,11%
5.3.3. Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõimekuse arendamine	Toetusi saavate ettevõtete arv	90	95	88	91,11%	92,63%
5.3.4. Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (väikeprojektid)	Toetusi saavate ettevõtete arv	2	2	2	100,00%	100,00%
5.3.5. Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega (suurprojektid)	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	14	140 ¹⁶⁴	65	464,29%	46,43%
	Läbiviidud suurprojektide arv ¹⁶⁵	2	6	-	-	-
5.3.6. Loomemajandusala teadlikkuse tõstmine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	450	950	554	123,11%	58,32%
	Toimunud teadlikkuse suurendamise ürituste arv ¹⁶⁶	30	70	-	-	-
	Toimunud teadmiste ja oskuste suurendamise ürituste arv ¹⁶⁷	45	85	-	-	-
5.3.7. Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv	110	170	128	25,45%	75,29%

¹⁶² Andmed pärinevad seirearuandest (versioon 2018.0, kinnitatud seirekomisjoni poolt 24.07.2019). NB! Arvestatud on lõpetatud ja käimasolevate projektide saavutustaset. <https://www.struktuurifondid.ee/et/seire>.

¹⁶³ Meetme tegevuse 5.3.2 väljundnäitaja „Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv“ 2023. a sihttaset suurendati jaanuaris 2020 „680“-lt sihttasemele „950“.

¹⁶⁴ Meetme tegevuse 5.3.5 väljundnäitaja „Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv“ 2023. a sihttaset suurendati jaanuaris 2020 „45“-lt sihttasemele „140“.

¹⁶⁵ Toetatava tegevuse meetmespetsiifiline indikaator.

¹⁶⁶ Toetatava tegevuse meetmespetsiifiline indikaator.

¹⁶⁷ Toetatava tegevuse spetsiifiline indikaator.

Allikas: EAS.

847. Kokkuvõtvalt võib väljundindikaatorite baasilt öelda, et loomemajanduse arendamise meetme rakendamine on valdavas osas toimunud plaanipäraselt (tabel 58). Mõningatel juhtudel on rakendamine olnud prognoositust edukam – aastaks 2018 seatud lävendid on saavutatud inkubatsiooni ja tugistruktuuride arendamise, teadlikkuse tõstmise ja suuremahuliste koostööprojektide tegevustel.

848. Samal ajal väikesemahulised sidusprojektid loome- ja teiste sektori ettevõtete vahel ei käivitunud ootuspäraselt. Meetme tegevuse 5.3.4 puhul eeldati nn partnerlussuhet, üksteise tegutsemisloogika tundma õppimist, rahalist panust ja riskide võtmist mõlemalt osapoolelt. Teiste valdkondade ettevõtete huvi oli algselt küll olemas, aga koostööprojektideni enamasti ei jõutud. Rakendusasutuse hinnangul oli see meetme tegevus ka ajas etteruttav samm, st ettevõtted ei olnud antud toetuse kasutamiseks veel vastavas arengufaasis – tootearenduse ja innovatsiooni asemel tuli tegeleda akuutsemate teemadega. Loomettevõtete huvi pärssis siinkohal tõenäoliselt madal riskivalmidus ja nõue rahaliselt koostööprojekti panustada. Hilisem analüüs on näidanud, et ka toetuse reklaam ja tegevusest saadava kasu selgitus ei olnud piisav. Meetme tegevus lõpetati 2018.a lõpus, kasutamata jäänud vahendid suunati 2017. a lõpus tegevuse 5.3.3 eelarvesse (600 000 eurot) ja 2018. a lõpus tegevuse 5.3.5 eelarvesse (86 872 eurot).

849. Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamise tegevuse esimene taotlusvoor avanes teistest tegevustest mõnevõrra hiljem – 2016. aastal. Teine taotlusvoor avati 2019.aastal, kus otsustati rahastada veel nelja taristu ja tehnoloogia arendamise projekti. Käesoleva hindamise ajal käib selle tegevuse puhul aktiivne toetuste rakendamine, lõpetatud on neli väikesemahulist investeringut. Suuremahuliste investeringuobjektide valmimist on oodata 2020.aasta lõpuks, eelmisel aastal rahastatud projektide lõpptähtaeg on veelgi hilisem. Seega taristu ja tehnoloogia arendamise meetme tegevuse kasusaajad veel tekivad ning prognooside täitmist ja tegevuse tulemuslikkust hinnata on veel vara.

850. Vabariigi Valitsuse korralduse „Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuste meetmete nimekirja kinnitamine“ lisa kohaselt mõjutavad meetme 5.3 tegevused võrdsete võimaluste eesmärke. Samas toetuse andmise tingimustes ega taotluste hindamiskriteeriumites ei ole eelistatavaid (aga ka mitte kitsendavaid) tingimusi erinevate sotsiaalsete rühmade osas (sh puudega inimesed, erinevast soost, vanusest ja rahvusest inimesed). Seega, kui projekt aitab liikuda meetme keskmes olevate eesmärkide suunal, milleks on ettevõtlikkuse, ekspordivõimekuse ja lisandväärtuse kasvatamine, on tagatud kõigile võrdsed võimalused. Taotlemisel ja hiljem aruandluses tuleb küll taotlejal märkida projekti tegevuste mõju võrdsete võimaluste tagamisele (skaalal „mõju positiivne/neutraalne“), aga süsteemselt seda toetuse saaja poolt ei seirata ega mõõdeta. MTÜ Loov Eesti, kelle tegevus katab mitmeid Eesti maakondi, tõi intervjuus eraldi välja, et nende seire andmetel on toetuse vahenditest ellu viidud tegevused olnud võrdseid võimalusi edendava mõjuga ning aidanud luua töökohti noortele naistele, kes on vanemapuhkusel või sealt tööturule naasmas.

851. Intervjueeritud toetust saanud organisatsioonide esindajate hulgas oli neid, kes leidsid, et loomeettevõtete eripärade tõttu (VKEd, unikaalsed ja ajamahukad tooted, väike ja killustunud turg, motivaatoriteks raha, eneseteostus ja loominguline vabadus, harvem ka pärandkultuuri hoidmine ja

vanade oskuste edasi andmine) on toetuste tulemuslikkust üksnes kvantitatiivsete näitajate pinnalt raske hinnata – mõju võib avalduda pikema viitajaga ja alati ei näita see täielikku mõjuulatust. Kahtlemata ei ole loomemajanduse potentsiaali põhjust alahinnata, üsna sageli avaldubki selle mõju mõnes teises majandussektoris lisandväärtuskasvu kaudu (nt läbimõeldud disainikasutus tõstab toote müüki, kunstinäituste/kontsertide arv soodustab turismi jne), ent kvantitatiivsed mõõdikud võimaldavad mõõta kasutatud vahendite tulemuslikkust ning mõju ettevõtte, sektori ja riigi arengule.

852. Loomemajanduse inkubatsiooni arendamise tegevused on võimaldanud tegutsevatel inkubatsioonikeskustel ja ärikiirenditel tõsta oma kompetentse, kaasata väliseksperthe ning välja arendada sihtgrupi vajadustele sobiv teenuste formaat. Samal ajal on toetatud tegevused aidanud luua Eestisse valdkonnale sobivaid ökosüsteeme ja tõsta seeläbi ka Eesti rahvusvahelist tuntust konkreetses loomemajanduse alavaldkonnas. Meetme tegevus on soosinud uute ärikiirendite tekkimist. Tõsi, hindamise ajaks on mõned neist oma tegevuse viinud Eestist välja. Toetust saanud inkubaatorid ja ärikiirendid on omakorda võimaldanud tegevuses osalenud loomeettevõtetal (kasusaajad) arenedada, kavandatud tegevusi ellu viia ja koonduda. Võimaldatud on ruumid töö tegemiseks, näituste ülesseadmiseks ning võimalused toodete müügiks. Intervjueeritud keskuste esindajate hinnangul on toetatavate tegevuste kaudu suurenenud alustavate loomeettevõtjate huvi ja kasusaajate ring, kuna toetuste abil võimaldatud tegevused ja kaasatud eksperdid on ettevõtetele atraktiivsed. Osaliselt võib teenuste aktiivset kasutamiseks suurema hulga kasusaajate poolt põhjendada ka sellega, et teenused on olnud riigi poolt osaliselt subsideeritud ja seega ka sihtgrupile, kelleks on alustanud ettevõtted, jõukohased.

853. Uuringu raames küsitletud inkubatsiooni- ja kiirenditegevustes osalenud kasusaajad hindasid teenuseid enamasti vajalikuks, ootustele vastavaks ning tõstsid esile mentorite pädevust ja professionaalsust. Inkubaatorid ja ärikiirendid on kasusaajate hinnangul andnud väärtuslikke teadmisi ja oskusi ettevõtte arendamiseks ning suurendanud kontaktide võrgustikku. Inkubatsioonis või kiirendis osalemine on olnud justkui hüppelauaks, aidanud neil kiiremini ja valutumalt erinevad kasvufaasid läbida, arendada välja oma toode või teenus ning pannud nad lõppkokkuvõttes äriliselt toimima. Samas mõnsid kasusaajad, et kasutegur sõltub paljuski saadud mentorist ja ka kasusaaja enda initsiatiivist. Küsitletute seas oli ka üksikuid näiteid, kus inkubatsioonis/kiirendis osalemise kasu ei tunnetatud piisavalt, kus saadud mentoril puudus huvi loomeettevõtte käekäigu vastu või kus saadud nõu oli hoopiski eksitav.

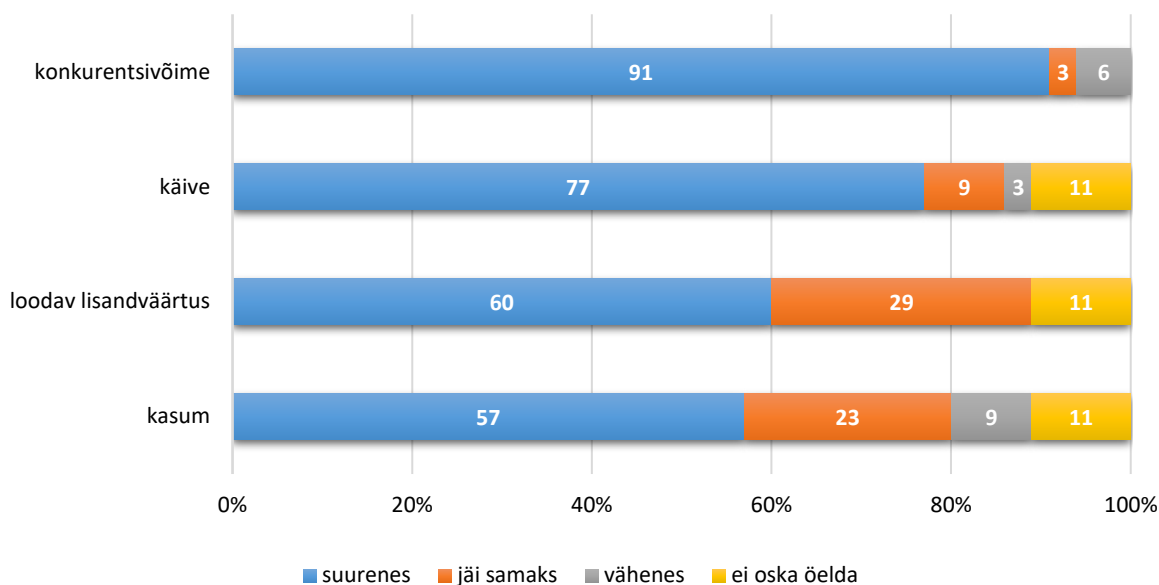
854. Loomemajanduse tugistruktuuride arendamise toetused on võimaldanud arenduskeskustel paljuski keskusena eksisteerida, sest toetused on olnud keskustele peamiseks sissetulekuallikaks. Samal ajal on toetustel olnud ka organisatsiooni kujundav mõju - avanes võimalus palgata juurde töötajaid ning kaasata rahvusvahelisi mentoreid ja konsultante, tõsta kompetentse ja ka keskuse võimekust teenuseid pakkuda suuremale kasusaajate hulgale, käivitada uusi teenuseid ja neid piloteerida. Arenduskeskused on toetuste abil laiendanud nii kohalikku kui rahvusvahelist võrgustikku, pakkunud oma sihtgrupile erinevaid arengu- ja ekspordiprogramme, koolitusseminare ja ühisprojekte. Projektide tegevused on panustanud valdkonna arengusse ja soodustanud koostööd nii konkreetses valdkonnas kui ka valdkonnaülel. Intervjueeritud tugistruktuuride esindajad täheldasid toimunud vestlustes muuhulgas ka positiivset nihet kasusaajate ekspordivõimekuse kasvus ja ekspordivate ettevõtete osakaalu suurenemisel, mida seostatakse just välissuunaliste

tegevustega (nt koostöölepingud rahvusvaheliste korporatsioonidega, välisnäituste arvu kahekordistumine). Toetuste abil on loomeettevõtetel tekkinud võimalus käia välismessidel ja -näitustel. Rahvusvahelise võrgustiku ulatus toetatud tegevuste abil on laienenud just lähiriikidesse Skandinaavias ja Euroopas (Soome, Saksamaa, Prantsusmaa), aga ka ülemaailmselt tuntud galeriide asukohtadesse (nt New York, London, Berliin). See on ekspordi eelduseks, aga ka võimalike väliskülastuste huvi aluseks Eesti ja siinse loomesektori toodete ja teenuste suhtes.

855. Hindamises arenduskeskuste kasusaajatelt saadud tagasisides mainiti sagedamini kasutegurina suurenenud partnerite võrgustikku, ettevõtlus- ja ekspordialaste teadmiste kasvu ning toote või teenuse kvaliteedi paranemist. Toetatud tegevused on parimate edulugude näitel päädinud kasusaajate ja rahvusvahelise korporatsiooni või agenti vaheliste lepingute sõlmimisega. Intervjueeritud kasusaajad hindasid väärtuslikuks ka kogemust, mida nad arenduskeskuse eestvedamisel messil osalemisest on saanud – see võimaldas neil tunnetada turgu, saada ülevaade pakutavast sortimendist ja selle kaudu iseennast positsioneerida ning oma ressursid ja fookus õigesse kohta suunata. Nenditi, et omavahenditest ei oleks suudetud messidel osaleda ning loomemajanduse eksporditoetuste lävendeid ei hinnatud jõukohaseks. Muuhulgas mainiti veel, et ühiselt käies on ka kulud ja kohustused väiksemad, sest osa administratiivseid kohustusi võtab arenduskeskus enda kanda (nt messile mineku ja väljapanekute organiseerimine, kohapealsed agendid jne). Ettevõtteid, kes ei saanud ootustele vastavat tuge ja teadmisi, oli vastanute seas väga üksikuid.

856. Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise eesmärgil toetatud tegevused olid suunatud kontaktide võrgustiku loomisele ja laiendamisele (sh koostööpartnerid, edasimüüjad, vahendajad, lõppkliendid), ettevõtete ekspordialase kompetentsi tõstmisele, uutele turgudele sisenemisele (alates strateegia väljatöötamisest kuni selle rakendamiseni), aga ka ekspordimüüki toetavate tegevuste ellu viimisele (*branding*, visuaalne identiteet, toote- ja teenusearendus, reklaammaterjalide, e-poe jt müügikanalite loomine). Projektid on kohati olnud hästi ambitsioonikad nii oma eesmärkide kui sihtturgude osas. Näiteks lisaks tavapärasele turgudele Skandinaavias ja Euroopas on ära nimetatud ka Hiina, Jaapan, Kanada, India, Tšiili, Argentiina, Austraalia ja Uus-Meremaa. Toetuse taotlejate endi prognoositud käibekasvu ootused kahe aasta perspektiivis olid kuni neljakordsed võrreldes toetuse taotlemise aasta käibega. Edukamatel õnnestus see prognoos ka saavutada. Üks intervjueeritud toetuse saaja nentis toimunud vestluses, et toetust taotledes olid nad liialt optimistlikud ning hiljem selgus, et taotletud summa ei võimalda kõiki kavandatud tegevusi ellu viia ja sellest tulenevalt ka projekti eesmärke saavutada.

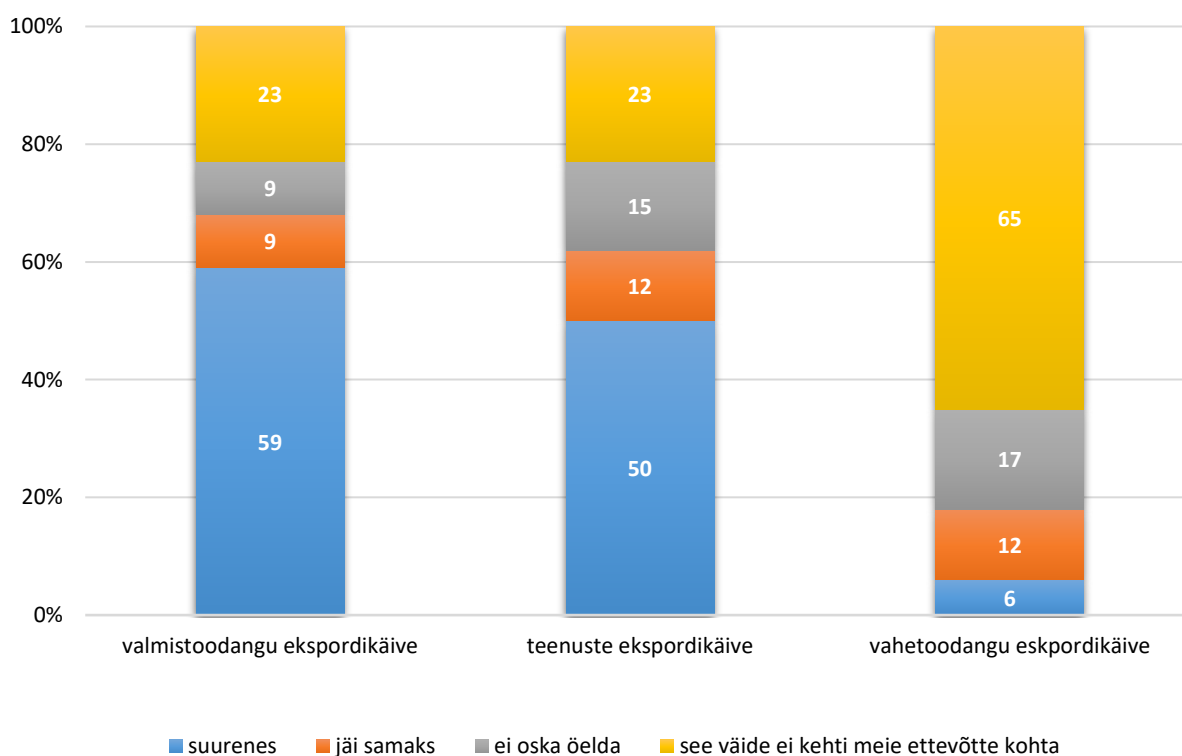
857. Loomemajanduse valdkonnas tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise toetuse saajate seas läbiviidud veebiküsitluse tulemused näitavad, et toetatud tegevuste mõju ettevõtte majandustulemustele hinnatakse positiivseks või neutraalseks. Seejuures peaaegu kõikide (91%) vastanute hinnangul aitas projekt tõsta ettevõtte konkurentsivõimet ning enam kui poolte arvates numbrites mõõdetavaid tulemusi nagu ettevõtte käivet (77%), lisandväärtust (60%) ja kasumit (57%) (joonis 24). Ekspordikäive suurenes keskmiselt igal teisel küsitlusele vastanud ettevõttel, kes ekspordis valmistooteid või -teenuseid (joonis 25).

Joonis 24. Vastuste jagunemine küsimusele „Kas toetuse kasutamise tulemusena ettevõtte...“ (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

858. Vastanud töid välja ka teisi positiivseid mõjusid. Enim mainiti projektist saadud kasuna ekspordivõimekuse, ekspordi osakaalu suurenemist kogukäibest ja partnerite kasvu, aga ka võimalust käia rohkem välismessidel, võimekust olemasolevatel turgudel laiendada, ettevõtte või brändi tuntuse ja nähtavuse suurenemist, klientide arvu ning teadmiste ja oskuste kasvu, uute toodete loomist, töö pakkumist koostööpartnerile ja allhankijatele ning seeläbi ka nende töötajate kasvu.

„Toetus on võimaldanud meil tegeleda nii ettevõtte kui Eesti tutvustamisega määral, mida me omavahenditest kuidagi lubada poleks saanud. See on andnud võimaluse luua otsekontakte ja teha külastusi suurtesse tootmiskeskustesse ning osa võtta festivalidest. Just tänu otsekontaktidele/külastustele ja festivalidelt osavõttudele oleme suutnud tekitada huvi Eesti vastu ja toonud Eestisse erinevaid tootmisi eri riikidest.“ (Tegevuse 5.3.3. veebiküsitlusele vastanu)

Joonis 25. Vastuste jagunemine küsimusele „Kuidas mõjutas saadud toetus ettevõtte ekspordi?“ (meetme tegevus 5.3.3, n=34)

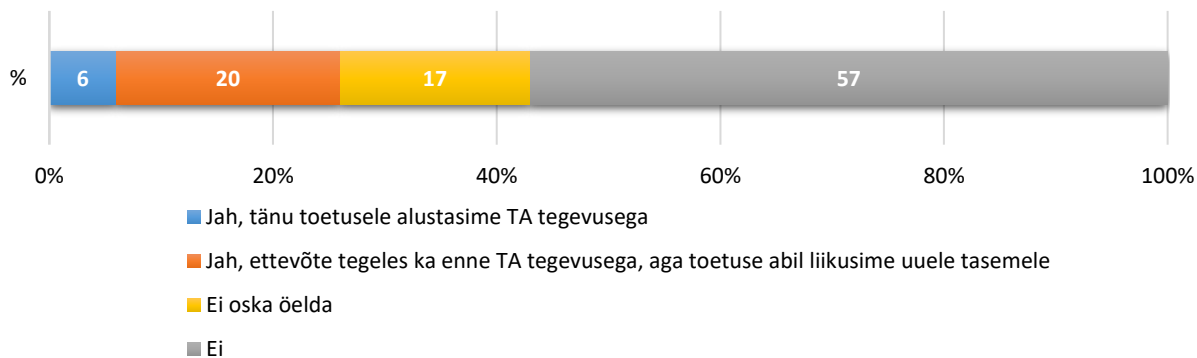
859. Veebiküsitlusele vastanud tegevusest 5.3.3 toetust saanud ettevõtetest ekspordib küsitlemise hetkel jätkuvalt 34 ettevõtet, s.o 97% vastanutest. Seega on selle meetme tegevuse projektid panustanud loomemajandussektori ekspordivõimekuse kasvu. Nagu eespool mainitud, kinnitab seda ka fakt, et paljud vastanutest tõid just ekspordiga seonduvat välja projekti kõige olulisema kasuna ettevõtte jaoks.

860. Vastanud ettevõtetest 68% kasutas toetust ekspordiga alustamiseks ning 85% uutele sihturgudele eksportimiseks. Kokku nimetasid vastanud 40 erinevat riiki, kuhu toetuse abil eksportimist alustati. Enim mainiti Saksamaad (üksteist vastanut), Soomet, USA-d ning Prantsusmaad (seitse vastanut). Vastamise hetkel eksportisid jätkuvalt neisse riikidesse umbes pooled veebiküsitlusele vastanutest ning kolmandik vastas, et mõnedesse riikidesse eksporditakse jätkuvalt ja mõnedesse mitte. Ettevõtted, kes olid ekspordi lõpetanud, tõid põhjusteks järgmist: eksport sõltub konkreetsest pakkumisest, hooajast (nt kontsert ja rõivadisain), ettevõtte on välja töötamas uut ekspordistrateegiat ning on selle tõttu peatanud või vähendanud ajutiselt ekspordi osadesse riikidesse, eksport sõltub agentidest jm vahendajatest, müük jäi väheseks, polnud konkurentsivõimeline, partnerid kadusid, liiga keeruline asjaajamine riigis (nt viisa taotlemine keerukas, toll ja koormav maksupoliitika).

861. Tegevuste toetamine on loonud üksikutel juhtudel võimalusi koostööks teadus- ja haridusasutustega, milles loomeettevõtjad ning teadusasutuste laborid teevad ühiselt tööd tootearenduses (nt looduskosmeetika komponendid, turvalisemad koostelahendused). Eeltoodud näited on siiski pigem erandid, kus vajadus on ilmnenud tegevuste elluviimise käigus. Enamike

rahastatud projektide tegevused ei ole teadlikult suunatud koostöö tihendamisele loomeettevõtete ja TA asutuste vahel.

862. Veebiküsimustikule vastanud meetme tegevuse 5.3.3 toetuse saajatest neljandik vastas, et nad on toetuse abil alustanud või jätkanud TA tegevustega (joonis 26). Ettevõtetest, kes toetuse abil TA tegevustega alustas või edasi liikus, on 67% jätkanud tegevustega ka pärast projekti lõppemist.

Joonis 26. Vastuste jagunemine küsimusele „Kas toetuse tulemusena arenes Teie ettevõttes teadus- ja arendustegevus?“ (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

863. Koostöö TA asutustega on andnud loomeettevõtjale uusi teadmisi ja võimaldanud taotleda sertifikaate ning seeläbi suurendada ettevõtte konkurentsivõimet ja pakkuda varasemast veelgi paremaid tooteid või teenuseid. TA tegevuse mõistmiseks oli küsimuses ette antud mõningad näited, aga küsimustiku avatud vastus võimaldas vastajal TA tegevust oma arusaamade kohaselt tõlgendada. Näiteks nimetasid küsitlusele vastanud 5.3.3 toetuse saajad teadus- ja arendustegevustena veel ka järgnevaid tegevusi: (turu)uuringute tegemine, välismaiste tootjate Eestisse toomine, kaubamärgi registreerimine, veebipoe arendamine, app-i arendamine, kasutuses oleva tarkvara edasiarendamine, põhjalikku ekspordivaldkonna uurimine ning tollireeglite selgeks tegemine.

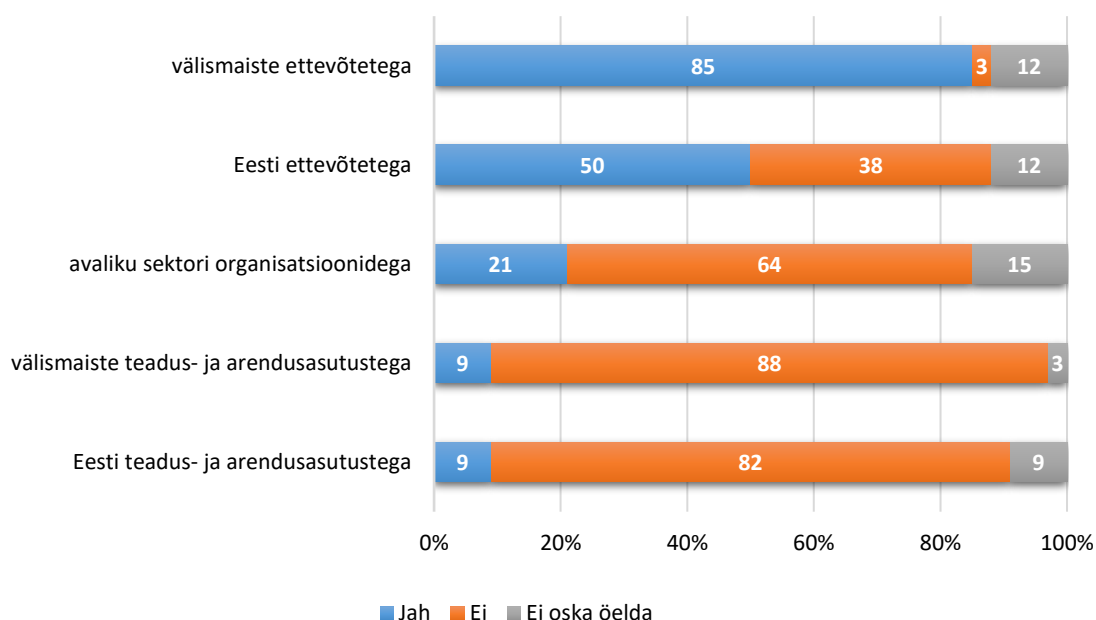
„Välisootmiste Eestisse toomine on andnud tõuke kogu siinsele sektorile – tänu sellele jõuavad siia uued trendid, tehnilised lahendused, kasutatakse tarkvara ja tehnikaparki, mida kohaliku turu toodang ei nõua ega suuda ka kinni maksta. Tänu välismaiste tootmiste siia jõudmisele on tohutult arenenud Eesti tehnikarentide tase, kasutusele on võetud rahvusvahelisel tasemel kasutatavad programmid ja tehnilised lahendused.“
(Tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

864. Veebiküsitlusele vastanud ekspordivõimekuse arendamise toetuse saajate silmis oli peamiseks TA tegevuse väljundiks uuele turule sisenemine ja ekspordikäibe suurenemine (N=9; mõlemal juhul 78% vastanutest). Vastanutest 67% ettevõtetest aitas toetuse abil ellu viidud TA tegevus suurendada riigisisest müügitulu ja 56% juhtudest muuta tootmist varasemast efektiivsemaks. Läbiviidud küsitluse vastustest ilmneb, et uute, innovaatiliste toodete ja teenuste väljaarendamisele oli tegevuse 5.3.3 toetuse abil tehtud TA tegevustel olnud vähene mõju - arendati välja neli uut toodet ja kuus uut teenust, neist innovaatilisi tooteid maailma mastaabis oli kolm ja teenuseid kaks.

865. Koostöö TA asutuste ja kohaliku omavalitsusega taandub tihti mitte asutuste, vaid inimeste vahelisele suhtlusele – varasemad kontaktid, ühised huvi- ja tegutsemisalad ühendavad erinevad asutused. Ühelt poolt on toetatud meetmed tekitanud võimalusi koostööks (joonis 27), seda nii koolitamisel, praktikate pakkumisel ja juhendamisel kui ka (kohaliku) arengu tagamisel. Teisalt võib see koostöö toimida kaudselt, st tegevusel võib olla positiivne mõju piirkonna kultuurielu arendamisele, kuid kohalikud omavalitsused ei pruugi neid tegevusi rahaliselt või muudel viisidel edendada. Ehkki mõne projekti raames toetatud tegevused on aidanud loomemajanduse alaseid teadmisi erinevates piirkondades tõsta ja leida võimalikke kokkupuutepunkte, sõltub kasu piirkonna kultuurielu arendamisele ja konkurentsivõime kasvule suuresti partnerist, st kui palju kohalik omavalitsus ise on osanud või tahtnud loomemajanduses peituvaid võimalusi ära kasutada. Heaks näiteks siinkohal võib tuua Hiiumaa, kus koostöö väljundina on valmimas strateegia „Loov Hiiumaa“.

866. Peamiselt toimub koostöö loomeettevõtete endi vahel ja sektori üleselt ka teiste majandusharudega. Koostöö valdkonna sees on paljudel juhtudel toimunud rahvusvahelisel pinnal, nt Eesti loomeettevõtjatele on võimaldatud praktika- ja stažeerimisprogramme välisriikides, õppereise, festivalide ja konverentside külastusi, samuti on Eestisse toodud mainekaid ja pädevaid eksperte/konsultante välisriikidest. Iseäranis ärikiirendid ja valdkondlikud arenduskeskused (disain, arhitektuur, audiovisuaal) on võimaldanud tekitada sünergiat teiste valdkondadega, ühendades oskuslikult loovuse, tehnoloogia ja tööstuse.

867. Tegevusest 5.3.3 toetust saanud ettevõtetel suurenes koostöö kõige enam välismaiste ettevõtetega (85% vastanutest), Eesti ettevõtetega (50% vastanutest), harvem avaliku sektori asutustega (21% vastanutest) ning vähestel TA asutustega (9% vastanutest) (joonis 27).

Joonis 27. Vastuste jagunemine küsimusele „Kas toetus on kaasa aidanud koostöö tihenemisele...“ (meetme tegevus 5.3.3, n=34)

868. Peamised koostöö avaldumisviisid on olnud:

- pilootprojektides osalemine, nt uute lahenduste välja töötamiseks või sobivate materjalide testimiseks);
- koostöö partneritega kliendile terviklahenduste pakkumiseks, aga ka veebi- ja tootmislahenduste väljatöötamiseks, (pakendi)disaini väljaarendamiseks, toodete/teenuste reklaami eesmärgil;
- ettevõtete vaheline info-, kogemus- ja teadmusvahetus, millest on parimate praktikate näitel sündinud uusi tooteid või osaletud ühishangetel väljaspool Eestit;
- koostöö vahendajate, hulgi- ja edasimüüjatega sihtriigis.

869. Sektorite vaheliste koostööprojektide algatamisel on olnud kandev roll EASil. Ajavahemikus 2014–2018 on sellel eesmärgil ellu viidud kolm suuremahulist sidusprojekti (Disainibuldooser, PuitAit, *The CEA eGovernance*). Neist esimene projekt viis kokku disainibürood ja tööstusettevõtted, kes kandsid disainirakendaja rolli. PuitAit oli ellu kutsutud selleks, et tõhustada koostööd arhitektuuri- ja inseneri valdkonna ning puidutööstuse vahel. Vahetult peale projekte osalejatelt kogutud tagasiside kohaselt hinnati kõrgeks nii koolituse kasulikkust ettevõtte jaoks (PuitAit osalejate keskmine hinne 10-palli süsteemis oli 8,6; Disainibuldooseri keskmine 8,8), kui ka koolitajate professionaalsust ja koostöötahet (PuitAit osalejate keskmine hinne 9,5; Disainibuldooseri keskmine 9,3). Mõlemad programmid on olnud edukad ja kasusaajate hinnangul vajalikud algatused. Pikemajalise mõju osas saadi tagasisidet ainult kahelt PuitAit projektis osalejalt. Mõlemal juhul toimus sektoriülene koostöö juba enne projekti ja on jäänud kestma ka edasi. *The CEA eGovernance* eesmärgiks oli IT ja loomemajanduse (teenusedisain) ning era ja avaliku sektori ühildamine, tõstmaks teadlikkust avalike teenuste disainist ja soodustamaks innovatsiooni vajalike e-teenuste tekkeks. Parim meeskond jõudis oma ideega välja Taanis aset leidnud globaalsele konkursile, kus sõlmiti kasulikke kontakte potentsiaalsete koostööpartnerite ja investoritega. Toode, mis võimaldas andmebaasidest tuvastada infolekkeid, oli aktuaalne, aga ei ole täna veel päriselus rakendust leidnud.

870. Valdav osa loomemajanduse arendamise meetme toetuse saajatest ja toetatud tegevustes osalejatest (kasusaajad) paiknevad Harju- ja Tartumaal (tabel 59).

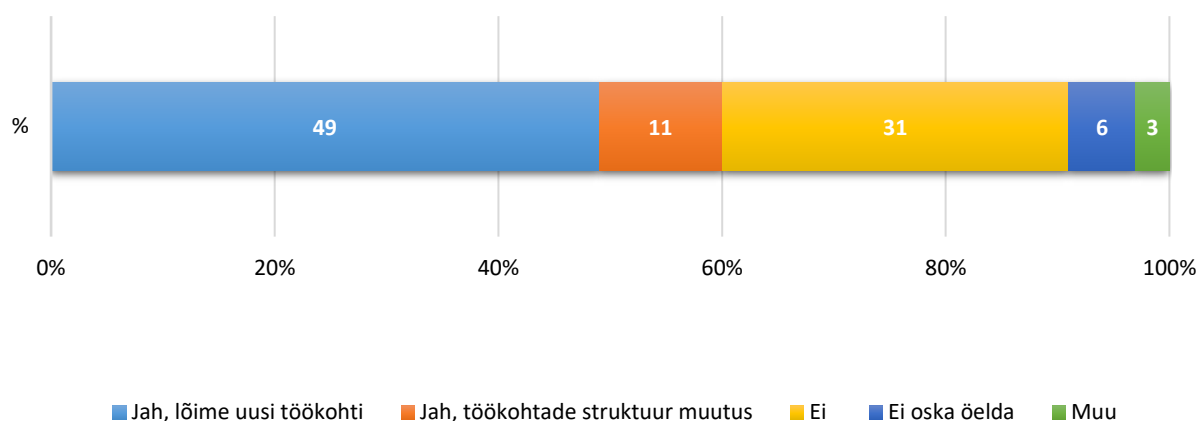
Tabel 59. Meetme 5.3 toetuse saajate ja kasusaajate regionaalne paiknemine (osakaal koguvalimist)

	Harjumaa	Tartumaa	Muu Eesti
5.3.1 kasusaajad	58,6%	28,0%	13,4%
5.3.2 kasusaajad	66,0%	7,7%	26,3%
5.3.3 toetuse saajad	81,8%	9,1%	9,1%
5.3.4 toetuse saajad	100,0%	0%	0%
5.3.5 kasusaajad	78,2%	6,3%	15,5%
5.3.6 kasusaajad	80,8%	7,7%	11,5%
5.3.7 toetuse saajad	75,0%	0%	25%

Allikas: autorite koostatud.

871. Kvantitatiivse analüüsi käigus hinnati toetuste mõju kõikidele kesksetele eesmärkidele (n.o tootlikkusele, ekspordile ja tööhõivele). Mõju hõivele ei ole olnud loomemajanduse arendamise meetme eesmärk. Ka analüüsi tulemused näitavad, et toetused ei avaldanud töötajate arvule märkimisväärset mõju. Kuigi tegevuse 5.3.6 puhul ilmneb töötajate arvule negatiivne mõju (vt tabel 60), polnud see tulemus robustne (mittetundlik) erinevate kontrollmuutujate kasutamise suhtes.

Tugistruktuuride esindajate seas läbi viidud küsitluste kohaselt küll loodi uusi töökohti nii projektide haldamiseks kui ka koolituste ning nõustamisteenuste tagamiseks, ent toetuse mõju uute töökohtade loomisele oli lühiajaline ja seotud konkreetse projektiga. Meetme tegevuse 5.3.3. toetuse saajatest vastas 49% ettevõtetest, et toetuse abil loodi uusi töökohti (joonis 28). Kümnendik toetuse saajatest muutis toetatud tegevustega seoses töökohtade struktuuri, nt projektijuhid hakkasid tegelema ekspordi, arenduse ja/või turundusega. Umbes pooltes neist ettevõtetest on töökohad küsitluse hetkel alles, kolmandikul osaliselt alles ning viiendikul likvideeritud. Paljud loomeettevõtte eelistavad töötajate värbamisele teenuste sisse ostmist partneritelt (nt konsultatsioonid, infotehnoloogilised arendused, turundus). See on väikeettevõtte jaoks paindlikum koostöövorm.

Joonis 28. Vastuste jagunemine küsimusele „Kas toetus mõjutas ettevõtte töökohti?“ (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

872. Allolevas tabelis on ära toodud mitteparameetrilist tõenäosuslikku sobitamist kasutades saadud hinnangud tegevuste 5.3.1–5.3.6 mõju kohta erinevate väljundnäitajate lõikes. Tulemuste tõlgendamisel ja erinevate meetmete tulemuslikkuse võrdlemisel tuleb arvestada sellega, et ei ole ühtset mustrit üle erinevate tegevuste selles, kuidas eri aastatel on loomemajanduse ettevõtteid toetatud: tegevuse 5.3.1 raames anti mitterahalisi toetusi kõigil neljal aastal vahemikus 2015–2018, samas kui mitterahalisi nõustamistoetusi tegevuste 5.3.2 ja 5.3.5 raames anti ainult aastal 2017. Rahalisi toetusi tegevuse 5.3.3 raames anti kõigil aastatel (2015–2017) ja mitterahalisi nõustamistoetusi tegevuse 5.3.6 raames kolmel aastal (2016–2018)¹⁶⁸. Erinevate tegevuste hindamisel kasutatavad baasperioodid¹⁶⁹ erinevad samuti. Tegevuste 5.3.1 ja 5.3.3 baasperiood on 2014. aasta. Tegevuste 5.3.2 ja 5.3.5 algperioodiks on 2016. aasta, samas kui tegevuse 5.3.6 jaoks on 2015. aasta. Arvestades ka seda, et tegemist on tasakaalustamata paneeliga ja paljud kontrollmuutujad pärinevad algperioodist, mis erineb tegevuste vahel, tabelis toodud valimis olevate ettevõtete arv varieerub üle tegevuste. Isegi tegevuste puhul, kus baasperioodid on samad, erineb valimis ettevõtete arv seetõttu, et vaatluste arv, mille puhul kontrollmuutujad toetust saanud

¹⁶⁸ Kvantitatiivsel analüüsil on kasutatud Rahandusministeeriumilt saadud Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) andmeid toetuste lõplike kasusaajate kohta. Kuna andmed ettevõtete finants- ja muude näitajate kohta olid kättesaadavad ainult kuni aastani 2018, ei kasutatud mõjuanalüüsis 2018. ja 2019. aastal tegevustes 5.3.2, 5.3.3, 5.3.5 ja 5.3.6 antud toetuste andmeid.

¹⁶⁹ Aasta, mis eelnes esimesele aastale, mil ettevõtetele toetust anti.

ettevõtete grupis ja kontrollrühmas ei kattunud (ning mis tuleb seetõttu valimist eemaldada), varieerub tegevuste lõikes. Lähtudes antud meetme abikõlblikkuse kriteeriumitest on hindamisest on jäetud kõrvale enam kui 250 töötajaga ettevõtted, samuti ettevõtted järgmistest sektoritest: a) mäetööstus; b) veevarustus, kanalisatsioon, jäätme ja saastekäitlus; c) avalik haldus, riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus.

Tabel 60. Meetme 5.3. erinevate tegevuste raames antud toetuste mõjuhinnangud erinevatele väljundnäitajatele

	Tegevus 5.3.1	Tegevus 5.3.2	Tegevus 5.3.3	Tegevus 5.3.5	Tegevus 5.3.6
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	2.79*** (0.98)	-0.31 (0.29)	0.256** (0.11)	0.77*** (0.16)	-0.139** (0.06)
log(Käive töötaja kohta)	0.027 (0.44)	-0.27 (0.26)	0.323 (0.28)	0.652* (0.3)	-0.177 (0.28)
log(Töötajate arv)	0.173 (0.4)	-0.061 (0.06)	0.009 (0.23)	-0.061 (0.12)	-0.139** (0.05)
Omakapital/Koguvara d	1.574* (0.67)	0.572 (0.39)	0.684*** (0.25)	0.45*** (0.3)	0.495** (0.23)
Eksportimise intensiivsus			0.167** (0.080)		
Eksportitulu töötaja kohta			-47840.48*** (12522.9)		
Eksportimise indikaatormuutuja			0.281 (0.21)		

Märkus. Hinnangute standardvead on toodud sulgudes. Olulisuse tasemed.

Allikas: autorite koostatud.

873. Kvantitatiivne analüüs näitas, et vähemalt kahel tegevussuunal on toetused statistiliselt positiivselt mõjutanud lisandväärtust töötaja kohta (5.3.1, 5.3.3) ja ühel tegevussuunal käivet töötaja kohta (5.3.5). Ehkki tabelis paistab negatiivne mõju tegevuse 5.3.6 puhul, polnud see tulemus robustne (mittetundlik) erinevate kontrollmuutujate kasutamise suhtes. Sellest võib järeldada, et saadud toetused on kaasa aidanud ettevõtetes tootlikkuse kasvatamisele. Samuti oli täheldatav, et meetmetes, kus esines positiivne mõju tööjõu tootlikkusele, esines ka positiivne mõju omakapitali ja koguvarade suhtele. Samas jääb hindamisest välja analüüs selle kohta, millise mehhanismi kaudu on täpselt tööjõu tootlikkus ja omakapitali suhe koguvaradesse seotud.

874. Seoses toetatud ettevõtete väikese arvuga (alla 50) regioonide (Harjumaa ja ülejäänud Eesti) meetmetes 5.3.1. kuni 5.3.6. ei viidud siinkohal läbi analüüsi regionaalses lõikes. Seda üritati küll tegevuse 5.3.2. puhul, kus Harjumaal oli 119 toetatud ettevõtet ja ülejäänud Eestis 42 toetatud ettevõtet, kuid enamus tulemusi osutus viimases rühmas statistiliselt ebaolulisteks, seda ilmselt suuresti seoses toetatud ettevõtete väikese arvuga. Küll osutus Harjumaa ettevõtetes statistiliselt oluliseks mõju mõlemale kasutatud tootlikkuse näitajale, nii lisandväärtusele töötaja kohta (punkthinnang 0,329 olulisuse taseme 1% juures) kui ka logaritmitud käibelega töötaja kohta (punkthinnang 0,465 olulisuse taseme 1% juures), mida teatud ettevaatlikkuse juures võiks tõlgendada nii, et tegevusel oli Harjumaal positiivsem mõju kui ülejäänud Eestis.

875. Kuna tegevuse 5.3.3 raames antud rahaline toetus on mõeldud loomemajanduse eksporditegevuse edendamiseks, on hinnatud selle mõju erinevatele eksporditulemuste

mõõdikutele. Tulemused on mõneti vastuolulised: mõju ühe töötaja kohta tulevale eksporditulule on olnud negatiivne, samas mõju ekspordi intensiivsusele on olnud positiivselt oluline. Siin võib olla põhjuseks, et negatiivne mõju ekspordile töötaja kohta on mõjutatud üksikute ettevõtete tulemustest. Saadud eksporditulemuste hinnangute olulisus on seejuures robustne täiendavate kontrollmuutujate lisamise suhtes.

Tabel 61. Väljundmuutujate keskväärtused tegevuse 5.3. raames toetust saanud ja mittesaanud ettevõtetele

	Tegevus 5.3.1		Tegevus 5.3.2		Tegevus 5.3.3		Tegevus 5.3.5		Tegevus 5.3.6	
	^D 5.3.1 =0	^D 5.3.1 =1	^D 5.3.2 =0	^D 5.3.2 =1	^D 5.3.3 =0	^D 5.3.3 =1	^D 5.3.5 =0	^D 5.3.5 =1	^D 5.3.6 =0	^D 5.3.6 =1
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	8.14	10.36	11.33	11.65	11.38	12.02	11.35	11.82	11.32	11.69
log(Käive töötaja kohta)	9.82	9.8	10.46	10.62	10.5	10.98	10.48	10.9	10.47	10.84
log(Töötajate arv)	0.49	0.5	0.68	1.06	0.73	1.68	0.7	1.32	0.72	1.31
Omakapital/Koguvabad	0.22	0.58	-0.1	0.33	0.02	0.46	-0.12	0.58	0.02	0.56
Ekspord/Töötajate arv					92232.3	69731.83				
Ekspord/Käive					0.06	0.32				
Ekspordi indikaatormuutuja					0.11	0.58				
Ettevõtete arv	34717	32	54171	161	42366	57	43362	96	48561	188

Allikas: autorite koostatud.

7.3. Tõhususe ja vastastikmõju analüüs

876. Tuginedes meetme tegevuse eelarvele, ERF vahendite kasutamisele ja saavutatud tulemustele (tabel 62) saavad tõenäoliselt meetme tegevuste 5.3.1–5.3.3 ja 5.3.5–5.3.7 väljundindikaatorite prognoositud sihttasemed täidetud. 2019. aastal toimus veel täiendavalt kolmas taotlusvoor loomemajanduse tugistruktuuride arendamiseks, kuhu suunati meetme tegevuse 5.3.1 vabad vahendid, lisaks tehti rahastusotsuseid ekspordivõimekuse arendamise projektide osas ja rahastati tegevuse 5.3.7 eelarvest veel nelja projekti. Samuti jätkub kuni 2022. a lõpuni tegevuste 5.3.5 ja 5.3.6 elluviimine.

Tabel 62. Saavutatud tulemuste ja kulutatud ressursside võrdlus

Tegevus-suund	ERFi kohustustega kaetud seisuga 31.12.2018		ERFi väljamaksed seisuga 31.12.2018		Rahastatud projekte		Väljund-indikaatori sihttase 2023	Väljund-indikaatori saavutus-määr 2023
	eurot	% tegevuse eelarvest	eurot	% tegevuse eelarvest	kokku	neist lõpetatud		
5.3.1	1 885 734	100%	1 381 624	73%	9	67%	170	69%
5.3.2	3 952 182	74%	2 648 978	50%	15	40%	950	42%
5.3.3	4 125 518	86%	3 410 070	71%	111	82%	95	93%
5.3.4	13 128	100%	13 128	100%	1	100%	2	100%
5.3.5	1 400 000	94%	364 927	25%			140	46%
5.3.6	2 498 350	100%	924 758	37%			950	58%
5.3.7	2 997 827	75%	726 623	18%	8	50%	170	75%

Allikas: autorite koostatud.

877. Tegevuse 5.3.1 toetuse saajatest täitsid projekti väljundnäitaja (toetust saavate uute ettevõtete arv) kõik kuus lõpetatud projekti. Tegevuse 5.3.2 raames toetatud tegevustes osalenud

ettevõtete majandustulemused esitatakse EAS-ile enamjaolt ajavahemikus 2020–2021, mistõttu ei ole hetkeseisuga võimalik hinnata väljundnäitajate saavutamist projekti tasandilt.

878. Tegevuse 5.3.3 toetust saanud ettevõtetest, kes veebiküsimustikule vastasid, täitsid projekti eesmärgi 69% (n=35). Viiendikul toetuse saajatest ei õnnestunud projekti eesmärki täita, 11% vastanutest ei osanud eesmärkide saavutamist hinnata. Ebaõnnestumise põhjustena nimetati partnerite kadumist, kehva äriplaani, aega tegevuste elluviimiseks oli liiga vähe, tegevused ei olnud ekspordikäibe suhtes tulemuslikud. Ühe intervjuueeritava hinnangul sai takistuseks hoopis taotleja enda vähene kogemus selles valdkonnas (olemasolev tehnoloogia ja toetuse suurus ei võimaldanud kõiki kavandatud tegevusi ellu viia). Projekti õnnestumises peeti oluliseks faktoriks juba lõplikult väljaarendatud toodet/teenust ning mõningase nõudluse olemasolu sihtriigis, võimekust tellimusi täita, läbimõeldud äriplaani ning suurt eeltööd enne messile minekut (nt turu-uuringud, sobivate messide leidmine, sihtriiki väga hästi tundva agendi värbamine, eelkõikulepped potentsiaalsete klientidega). Rakendusasutuse ja -üksuse hinnangul ei olnud programmiperioodi alguses toetuse sihtgrupp väga täpselt fokusseeritud. Eksporditoetust said teiste seas ka ettevõtted, kes ei olnud veel sellises arengufaasis ja kasvupotentsiaaliga, et toetusele lisaks vajalikul määral omavahendeid oleksid suutnud garanteerida ning tagada projekti lõppemisele järgneval teisel majandusaastal oodatav müügi- ja eksporditulu kasv. 2016. aastal meetme määrusesse sisse viidud muudatus toetuse saaja aastase müügitulu alammäära kohta (50 000 eurot aastas), võimaldas toetuse saajaid täpsemini määratleda ja suunata toetus ettevõtetele, kellel on eeldatav võimekus ekspordiplaan ellu viia (nn kasvupotentsiaaliga ettevõtted).

879. Intervjuueeritud tugistruktuuride esindajate hinnangul on toetuse vahendeid olnud piisavalt selleks, et jõuda taotluses esitatud tulemusteni. Positiivse aspektina on rahaliste vahendite piiratus sundinud taotlejaid väga põhjalikult oma tegevusi läbi mõtlema, ent teisest küljest on mõned toetuse saajad selle tõttu ka mitmeid tegevusi ära jätnud ning saanud ellu viia üksnes miinimumprogrammi. Näiteks ei ole saanud värvata piisavalt mentoreid või ei ole piiratud eelarve võimaldanud kasusaajatele lubada omategevuste elluviimiseks soovitud mahus vahendeid. Viimase näite puhul tõdesid keskused, et takistuseks on saanud ka sihtgrupi enda vähene võimekus, kuna pole leitud toetusele lisaks nõutud mahus omafinantseeringut. Väga kulukaks hindavad intervjuueeritud ka välismessidel käimisega seotud tegevusi – selleks, et saavutada piisav mõju oleks tulnud messidel käia järjepidevalt (s.t mitu aastat samal messil). Seega toetuse suurus, ühekordsed rahasüstid toetatud projektide näol, aga ka toetuse saajate ning sihtgrupi vähene rahaline võimekus ei ole lubanud toetuse saajatel seada ambitsioonikamaid eesmärke ja jõuda paremate tulemusteni.

880. Meetme tegevuse 5.3.3 toetuse saanud ettevõtetest 71% küsimustikule vastanutest on seisukohal, et toetusega eraldatud vahendid olid piisavad eesmärkide saavutamiseks. Viiendik vastanutest hindas vahendite suurust ebapiisavaks, nentides seejuures, et eksporditurgudele sisenemine on aastatepikkune järjepidev tegevus ja kui toetusele lisaks täiendavaid rahastusallikaid ei õnnestu leida, jääb protsess katki või ei saavutata loodetud tulemust. Toetusest mittepiisamise põhjusena on välja toodud veel ebavõrdset konkurentsi teiste riikide alustavate ettevõtjatega, kus toetus on kordades suurem (Prantsusmaa ja Inglismaa). Samuti leiti, et toetusest ei jagunud selleks, et värvata vajalik arv inimesi või panustada lisaks turundusele ka teistesse olulistesse valdkondadesse (nt tootearendus).

881. Intervjueeritud kiirendite, inkubatsiooni- ja arenduskeskuste esindajate hinnangul peeti ajaraamistikku enamasti piisavaks projekti tegevuste elluviimiseks ja eesmärkide täitmiseks. Mõningatel juhtudel leiti aga, et kaks aastat on liiga lühike aeg alustanud ettevõtte/uue brändi jaoks uuele turule sisenemiseks.

882. Veebiküsitlusele vastanud 5.3.3 toetuse saajatest oli 60% ettevõtetest arvamisel, et ekspordiarendamiseks ettenähtud toetuse kasutamise aeg oli piisav, kolmandik vastanutest hindas, et aeg oleks võinud olla pikem. 2018.aastal meetme määrusesse sisse viidud muudatus pikendas abikõlblikkuse perioodi 12-lt kuni 24 kuuni. Pikem periood võimaldanuks rohkem aega tegevuste ettevalmistamiseks ja jätkusuutlikumat tegevust. Ka kultuurilist/rahvuslikku eripära toodi vastustes välja, kus teatud riikides usalduse võitmine võtab oluliselt kauem aega.

„Eksporditegevused ei saa toimuda n-ö hoogtöö korras. Probleemiks on ka see, kui väga palju suuri ja vastutusrikkaid tegevusi koguneb lühikese aja peale - võib juhtuda, et kõigile tegevustele ei jätku piisavalt energiat ja tähelepanu. On kiirustamist, järeltegevusteks ei leia aega. Ja kui tuua konkreetne messide näide, siis ühe aasta raam soosib pigem seda, et osaleda selle aasta jooksul mitmel erineval messil, kui võibolla oleks hoopis tõhusam osaleda näiteks kolmel aastal samal messil.“ (Tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

„Osad kontaktreisid hakkavad toimima alles palju pikema viitajaga, olemas on ka kultuuriline aspekt, nt Aasias tuleb käia kohal mitu korda, enne kui midagi juhtuma hakkab, samas Saksamaal piisab tihti vaid 1-2 kohtumisest.“ (Tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

883. Kuivõrd loomemajanduse arendamise meetme üldine eesmärk on siduda loomemajanduses olevat potentsiaali ettevõtlusega, on sellel meetmel positiivne hõlbustav või sünergiline mõju teiste ettevõtlus ja innovatsioonimeetmete tegevustega. Hõlbustav ja sünergiline vastastikmõju avaldub nutika spetsialiseerumise ja ettevõtlikkuse kasvatamist soodustavate meetmetega, luues soodsa pinnase iduettevõtlusega alustamiseks (tegevus 4.2.6) ja suurendades ettevõtlusteadlikkust (tegevus 5.1.4). Just loomemajanduse sektoris täheldatakse suurt kasvupotentsiaali uute, ambitsioonikate ettevõtete tekkimisel. Teatud määral esineb meetme tegevuste 4.2.6 ja 5.3.1 vahel ka tegevuste dubleerimist. Mõlema toetusmeetme abil on võimalik rakendada start-up ettevõtetele suunatud ärikiirendi programme, loomemajanduse arendamise meetme tegevused on suunatud kitsalt loomemajanduse ja selle sidusvaldkondades tegutsevatele ettevõtetele. Ka uuringu käigus läbiviidud vestlustes ilmnis, et kasusaajate leidmisel tunnetati konkurentsi teiste kiirenditega.

884. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise tegevustega (tegevused 5.4.2 ja 5.4.3) on osaliselt loomemajanduse arendamise meetme 5.3 tegevused vastastikku toetatud. Nii PKT kui loomemajanduse meede on suunatud ettevõtluskeskkonna edendamisele ning on mõeldud toetama piirkonna arengut ja konkurentsivõimet.

885. Positiivse tõuke annavad loomemajanduse arendamise tegevused ettevõtlusega alustamise toetuse (tegevus 3.2.1) ja starditoetuste tulemuslikkusele (tegevus 5.1.2).

886. Veebiküsitlusele vastanud ettevõtete esindajad ei täheldanud, et loomemajanduse ekspordi arendamise toetus oleks eelduseks mõne teise toetuse saamisel või hõlbustaks mõne teise toetuse taotlemist. Küll aga hindas 44% vastanutest, et ekspordiarendamise toetuse tulemuslikkusele on

kaasa aidanud mõni muu saadud toetus. Välja on toodud innovatsiooniosaku toetust, mille kaudu teostati vajalikud toote testimised ja saadi akrediteeritud tunnistus, mis omakorda aitas tõsta ettevõtte usaldusväärsust ja toote müüki seeläbi oluliselt kasvatada.

887. Dubleerivat vastastikmõju võib täheldada ekspordi arendamise tegevusega (5.1.3). Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamise tegevuse (5.3.3) eesmärk kattub ekspordi arendamise tegevuse (5.1.3) eesmärgiga. Esimesel juhul on toetus fokuseeritud üksnes loomemajanduse valdkonnas tegutsevatele ettevõtetele, tegevus 5.1.3 on aga suunatud laiemale sihtgrupile. Samas ei ole tegevuse 5.1.3 puhul välistatud loomeettevõttel toetuse taotlemine juhul kui ta vastab tingimustele (VKE, müügitulu miinimummäära nõue, tegutsemine nutika spetsialiseerumise valdkonnas). Tegevus 5.1.3 võimaldab ettevõtjal toetust taotleda välismessil osalemiseks, loomemajanduse arendamise meetme tegevus 5.3.3 võimaldab laiemat tegevuste spektrit (sh strateegia välja töötamine, turu-uuringud, bränding jne). Välismessidel osalemine kujuneb 5.1.3 tegevuse korral loomeettevõttele isegi soodsamaks – loomemajanduse ettevõtete ekspordivõime arendamise tegevusel 5.3.3 on 30% omaosaluse nõue, samal ajal välismessitoetuse (5.1.3) taotlejalt nõutakse 20% omaosalust. Lisaks on 5.1.3 hulgas mitmeid ekspordi arendamisele suunatud alategevusi, mida viivad ellu MAKid või EAS (ühised messikülastused, ekspordipartnerite ja kontaktide otsing, eelnõustamine välisturgudele sisenemiseks jne) ning mis oma olemuselt on samasisulised loomemajanduse arenduskeskuste poolt ellu viidavate tegevustega. Rakendusüksuse sõnul on nende poolt pakutavad teenused mõeldud siiski täiendama tugistruktuuride poolt pakutavaid tegevusi.

888. Loomemajanduse arendamise meetme tegevustel on üksteise suhtes positiivne sünergiline mõju, mida kinnitab ka uuringu käigus ilmnunud trend, et loomeettevõtted on osalenud kas kasusaaja või toetuse saajana erinevates loomemajanduse arendamise meetme tegevustes. Ühtlasi on see kinnitus sellest, et meetme sees on tegevused loogiliselt ülesehitatud ja meede moodustab ühtse terviku. Meetme raames on seitse erinevat tegevussuunda, millest tulenev kasu on suunatud erinevas arengufaasis loome- ja selle sidusvaldkondades tegutsevatele ettevõtetele. Teadlikkuse kasvatamise tegevused loovad sobiva pinnase loomeettevõtete tekkeks. Inkubatsiooni ja tugistruktuuride arendamise tegevused võimaldavad ettevõtetel kasvada ja liikuda elukaarel järgmisesse etappi. Teadmiste ja oskuste arendamiseks suunatud tegevused pakuvad alternatiivseid ja täiendavaid tegevusi lisaks tugistruktuuride poolt pakutavatele teenustele. Kasvupotentsiaaliga ettevõtetel on lisaks võimalik taotleda toetusi ekspordivõimekuse arendamiseks. Taristu ja tehnoloogia arendamise tegevus võimaldab välja ehitada loomeettevõtteid toetava füüsilise või tehnoloogilise keskkonna. Meetme tegevused on mitmekesised ja toetused on suunatud nii üksiktaotlejatele, loomemajanduse tugistruktuuridele kui ka ettevõtluse tugistruktuuridele (siiani on partneriks olnud EAS).

889. Viienda prioriteetse suuna tasandil enamikel juhtudel loomemajanduse arendamise tegevused täiendavad teisi meetmeid. Intervjuudes tõid siiski mitmed tugistruktuuride esindajad välja, et teatud määral esineb dubleerimist MAKide ja EASi enda poolt pakutavate teenustega (nt arendus- ja mentorprogrammid, nõustamisteenused, erinevad koolitused jne). Ebavõrdsust suurendab intervjueeritavate sõnul veelgi asjaolu, et MAKide poolt pakutavad nõustamisteenused ja koolitused on tasuta või väikese tasu eest, ka EAS on alles viimastel aastatel liikunud tasuliste

teenuste poole. EASi sõnul on nende poolt pakutavad teenused oluliselt laiemas spektriga ning pigem täiendavad või võimendavad tugistruktuuride poolt võimaldatud teenuseid. EAS näeb ennast siinjuures teerajajana ja pakub teenuseid laiemale huvigrupile sõltumata ettevõtte tegevusvaldkonnast. Seos piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetmega on praeguste tingimuste kohaselt pigem nõrk või juhuslik. Loomemajanduse arendamise tegevused aitavad küll igati kaasa VKEde kasvule ja ekspordile, ent ei soodusta teadlikult majandusaktiivsuse kasvu maapiirkondades. Projekte, sõltumata taotleja tegevuskohast, hinnatakse ühetaoliste kriteeriumite alusel. Samas on näiteks maapiirkondades tegutsevate tugistruktuuride potentsiaalne sihtgrupp oluliselt väiksem ja projekti tulemuste eeldatav ulatus ainuüksi selletõttu piiratud. Nii ongi perioodil 2014-2018 rahastatud projektid koondunud rohkem Tallinna ja selle lähiümbrusesse. Rakendusüksuse hinnangul peegeldab see olukord tänast ettevõtlusmaastikku, kus inimesed ja kapital on koondunud tõmbekeskusesse.

890. Tegevuse 5.3.3 toetuse saajatest ja küsitlusele vastanud ettevõtetest pooled leiavad, et loomemajanduse ekspordiarendamise toetus täiendab teisi struktuurivahendite ettevõtlus- ja innovatsiooni toetusi. Ülejäänud pigem ei võta seisukohta, kuna kogemus ja ülevaade tervikust puudub. Vastanud ettevõtted on varasemalt saanud arendusosaku, stardi- ja eksporditoetust. Vastanutest 40% leiab, et 5.3.3 toetus dubleerib osaliselt või täielikult teisi ettevõtlus- ja innovatsioonitoetusi. 46% vastanute hinnangul esineb praeguses süsteemis „lünki“ – ekspordivõimekuse arendamise toetused on mõeldud pigem „pehmeteks tegevusteks“ ega võimalda teha investeeringuid masinatesse ja seadmetesse, et toodete ja teenuste ekspordivalmidust tõsta.

7.4. Jätksuutlikkuse analüüs

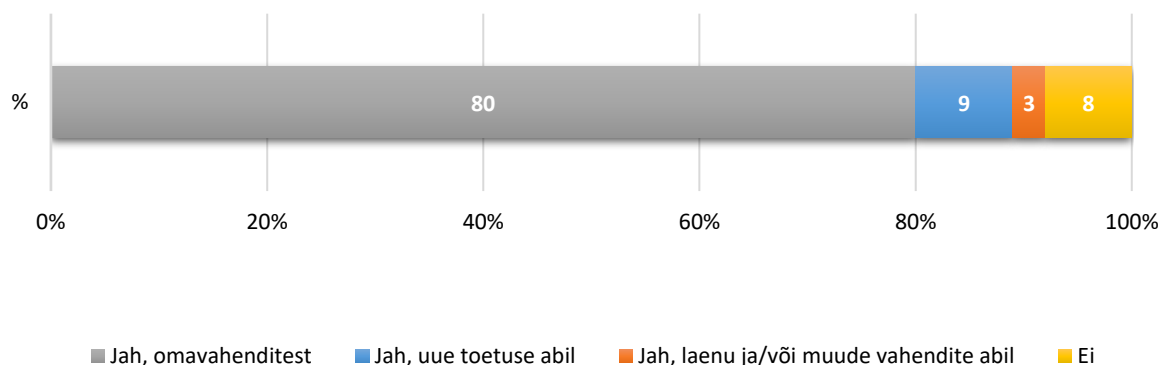
891. Kuna rahastatud projektides on olnud suur rõhk sisutegevustel (teadlikkuse tõstmine, teadmiste ja oskuste kasvatamine) ning võrgustiku loomisel, kestavad enamikel juhtudel tulemused ja mõju edasi ka pärast projektide lõppemist. Tugistruktuuride esindajad tunnetavad, et valdkonna ettevõtete teadlikkus on toetatavate tegevuste abil kasvanud ja ettevõtjad on enesekindlamad. Ettevõtete ambitsioonid on kasvanud, puudu jääb pigem võimekusest ja vahenditest selleks, et edasise tegevusi ellu viia. Keskused ise hindavad ka enda võimekust kõrgemalt, nad omavad suuremat partnerite võrgustikku, tunnevad oma valdkonna ettevõtete vajadusi ja on suutelised neid toetama.

892. Projektide pikaajaline mõju avaldub läbi nende ettevõtete, kes on kasvu- ja arenguprogrammide järel jäänud edukalt tegutsema või saanud arengutoetust. Inkubatsioonitegevustes osalejate ellujäämismäär varieerub intervjueritud keskuste ja kiirendite esindajate hinnangul vahemikus 60-st kuni 90%-ni (kiirendiprogrammides osalenute puhul on see väiksem, inkubatsioonis osalenud ettevõtetel pigem 80-90%). Äriregistri andmetel osutus inkubaatorite/kiirendite teenuseid kasutanud ettevõtete ellujäämismäär veelgi kõrgemaks (88-100%), samas tuleb arvestada, et mitte kõik registreeritud ettevõtted ei osale aktiivses majandustegevuses. Lisaks sellele, et toetatud tegevustes osalenud ettevõtted on loonud uusi töökohti ja toonud riigile maksutulu, on toetused võimaldanud neil ressursid ja fookuse suunata õigesse kohta. Selginesid mõtted, kuhu ja kui palju investeerida, milliseid teenuseid allhanke korras

sisse osta, millistele turgudele keskenduda ja kuidas kõige paremini klientideni jõuda. Kokkuvõttes on see viinud neid kiiremini ja valutumalt eesmärkideni.

893. Tegevuse 5.3.3 toetuse saajatest hindas ligemale kolmandik veebiküsitlusele vastanud ettevõtetest, et ilma toetuseta ei oleks kavandatud tegevusi suudetud ellu viia, tuues takistusena välja just rahaliste vahendite (sh omavahendite) puudumise. Vastanutest 63% oleksid tegevused ellu viinud ka ilma toetuseta. Ei saa kinnitada, et niivõrd suur vastanute osakaal viitab projektide tühimõjule, sest enamasti tõdeti seejuures, et tegevused oleksid omavahenditest realiseerunud oluliselt pikema aja kestel ja mõningatel juhtudel ka väiksemas mahus või teatud mööndustega. Toetuse saajad peavad ekspordisuunalist tegevust väga oluliseks ettevõtte ellujäämise ja konkrentsis püsimise seisukohalt ning saadud toetus on võimaldanud neil ekspordi arendamise tegevusi kiiremini ja suuremas mahus ellu viia.

894. Enamik loomemajanduse ekspordivõimekuse arendamise toetust saanud ettevõtetest (92%) peavad ekspordi arendamise tegevusi väga oluliseks ja on tegevustega jätkanud või kavatsevad seda teha ka projekti lõppedes (joonis 29). Üksnes kolm ettevõtet (n=35) ei jätkanud toetuste abil ellu viitud tegevustega, neist üks lõpetas oma tegevuse 2019.a oktoobris. Ülejäänud vastanud ettevõtetest 80% jätkab tegevusi omavahenditest, 9% ettevõtetest on tegevuste elluviimiseks saanud uusi toetusi ning 3% ettevõtetest jätkatakse tegevusi laenu või muude vahendite abil.

Joonis 29. Vastuste jagunemine küsimusele „Kas Te olete pärast toetuse lõppemist jätkanud/arendanud seda, milleks toetust taotlesite?“ (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

895. Inkubatsioonikeskuste ja tugistruktuuride esindajate sõnul ei oleks neil olnud võimalik tegevusi ellu viia ilma riigipoolse toetuseta. Keskuste rahastamismudel on siiani olnud valdavas osas projektipõhine. Loomemajanduse ettevõtteid (eriti just alustanud loomeettevõtteid) ise on aga niivõrd hinnatundlikud, et teenuste eest täishinda maksta ei suudeta.

896. Ellu viidud projektid on inkubatsiooni- ja arenduskeskustele sageli andnud tõe uuteks tegevusteks ja pakkunud ideid, mil moel teenuste formaati veelgi sobilikumaks muuta. Tegevuste ja ideede realiseerimiseks on keskused taotlenud peamiselt uusi toetusi (sh loomemajanduse arendamise meetmest), aga mitte kõikidel juhtudel ei ole need saanud rahastust. Intervjueeritud arenduskeskuste ja kiirendite esindajad peavad siinkohal kahetsusväärseks, et seni edukalt rakendatud projektid ei ole uues taotlusvoorus saanud rahastust põhjusel, et projektid pole piisavalt uuenduslikud. Toetusest ilma jäämine on sundinud keskusi tegevustest loobuma, mõned on

taotlenud rahastust teistest programmidest, teised on kaasanud sponsoreid või saanud toetust kohalikul omavalitsuselt. On ka toetuse saajaid, kes on oma tegevuse selletõttu Eestis lõpetanud.

897. Toetuste vähenemise mõju loomeettevõtetele oli intervjueritud keskuste esindajatel keeruline hinnata – leiti, et mõningast mõju see varasemalt toetatud tegevustes osalenud loomeettevõtetele ja potentsiaalsetele kasusaajatele kindlasti avaldab. Eriti nähakse ohtu loomeettevõtete rahvusvahelistumist ja ekspordi puudutavatele tegevustele, mis õppereiside, messide ja muude välissuunaliste tegevuste mittetoetamise kaudu raskendavad ettevõtete võimalusi kontakte luua. Riigi tuge peetakse Eesti asukoha ja väiksuse tõttu oluliseks just ekspordiküsimustes. Toetuste vähenemise positiivseks mõjuks hinnati seda, et ellu jäävad üksnes tugevamad ja kohanemisvõimelisemad loomeettevõtted.

898. Tugistruktuuride sisulist tööd mõjutaks intervjueritute arvates toetuste vähenemine olenevalt keskusest suuremal või vähemal määral sõltuvalt konkreetse keskuse taustast. Mõju sõltub sellest, mil määral on asutused toetatud riigi või kohaliku omavalitsuse eelarvest või kui suures osas on asutused isemajandavad – kui asutus teenib tulu näiteks piletimüügist, koolitustest või pindade rendist, katavad need võimalused samuti asutuste põhikulusid. Keskuste esindajate sõnul ilma riigipoolse abi ja toetusteta (isemajandavana) siiski toime ei tulda. Intervjueritud väitsid, et struktuurifondi toetuste vähenedes tuleb neil esmajoones leida teisi rahastusallikaid. Juhul kui see ei õnnestu, jäävad osad tegevused ära, samuti võib see kaasa tuua vajaduse vähendada töötajaid. Osade intervjueritavate hinnangul suudaksid nad ilma toetuseta jätkata nõustamis- ja koolitustegevusi, iseasi kui paljud loomeettevõtted suudavad turuhinnaga pakutavaid teenuseid osta. Küll aga hindasid arenduskeskused üle jõu käivaks väliseksperptide kaasamist ja välismessidel osalemise korraldamist ainult omavahenditest, mis järgmisena tooks kaasa juba loomeettevõtete rahvusvahelistumise voo raugemise ja ekspordivõimekuse vähenemise. Seega väiksemad loomekeskused võivad lõpetada töö ning „ellu jäävad“ suuremad, stabiilse ja jätkusuutliku partnerite baasiga keskused ning need, kelle tulubaas ei sõltu olulisel määral projektide rahastusest. Üsna tõenäoline on ka organisatsioonide tegevuste kahandamine või tegevuste ümberfokuseerimine Eestist väljapoole, mida juba praegu mõne keskuse/kiirendi näide illustreerib.

899. Struktuurifondi toetusvahendite kasutamine tähendab tugistruktuuride jaoks, et tegevused on toetatud piiratud aja jooksul (kuni 24 kuud). Toetuse saajate vähenemine rahaline võimekus ja suur sõltuvus projektipõhisest rahastusest viib aga sageli selleni, et rahastuse lõppedes ei leita tegevuste jätkamiseks vahendeid. Juhul, kui toetuse asemele ei õnnestu teisi katteallikaid leida tegevused peatatakse – ühteaegu katkeb nii tegevuste järjepidevus ja kannatab organisatsiooni tegevus. Rakendusasutus näeb siinkohal ühe lahendusena keskuste pikemaajaliste arendusprojektide toetamise jagamist mitme aasta peale, st igaks aastaks tehakse tegevuskava ning kui tingimused on toetuse saaja poolt täidetud, rahastus jätkub. Toimub nn etapiviisiline rahastus. Sellisel moel tagatakse tegevuste järjepidevus pikema aja kestel ja väheneb toetuste killustatult jagamine, ent suure tõenäosusega kahaneb toetuse saajate hulk.

7.5. Rakendussüsteemi analüüs

900. Loomemajanduse arendamine eraldiseisva meetme alt on olnud põhjendatud, leiavad intervjueeritud ja küsitlusele vastanud toetuse saajad. Nende hinnangul on see võimaldanud loomemajanduse valdkonda laiapõhjaliselt ja süsteemselt arendada, sh asutada keskusi ja toetada loomeettevõtteid erinevates tegevustes, mis konkurentsisis teiste valdkondaega ei oleks olnud võimalik. Toetusmeede on toetuse saajatel võimaldanud katsetada tegevustega, mida omavahenditest poleks suudetud ega juletud teha. Positiivseks peetakse nii asjaolu, et loomemajandusvaldkonnale jätkub taotlemisvõimalusi kui ka seda, et taotluse esitamise protsess ja vahendite piiratud hulk kohustab asutusi oma tegevusplaane detailideni läbi mõtlema.

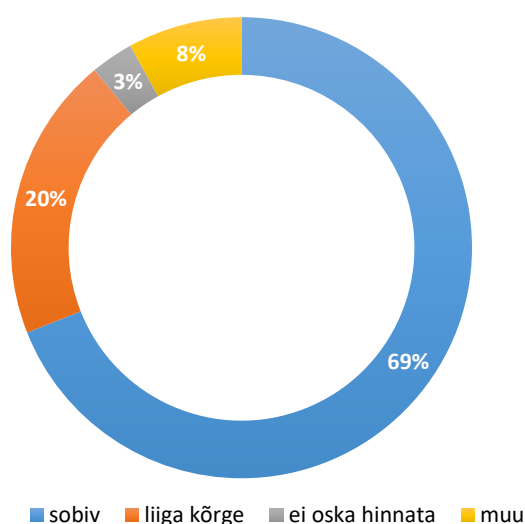
901. Osa uuringusse kaasatud ettevõtete ja asutuste esindajaid leidsid, et praegune toetuste jagamise süsteem ei sobitu ühte viisi hästi kõikide alavaldkondade spetsiifika ja potentsiaaliga. Sobib rohkem disaini ja selle sidusvaldkondadele, aga mitte nii hästi arhitektuurile ja muusikale, kus tegevused ja tulemused ei ole väga hästi ajateljel planeeritavad ega mõõdetavad. Oma arvamust põhjendati sellega, et mitte kõik valdkonnad ei suuda võrdselt rahas mõõdetavat lisandväärtust luua, tulemusteni jõudmise aeg on erinevate valdkondade puhul varieeruv ning meetme (tulemus)indikaatorid ei ole kõikidele alavaldkondadele ühte viisi sobilikud. N-ö paindlikkuse puudumine projekti formaalsete eesmärkide seadmises peegeldab ühe intervjueeritu hinnangul „ametnike soovmõtlemist“, milles eesmärgid on suunatud tihti ebarealistlike soovide ellu rakendamisele. Näiteks toodi välja, et liiga jõuliselt on fookus suunatud ekspordile, alustava ettevõtja või ka tehnoloogiamahukate investeringute puhul on vähetõenäoline, et selleni paari aastaga jõutakse. Kohati tuntakse, et eesmärgid põhinevad varasematel arusaamadest-teadmistel, mis ei ole enam pädevad. Kõige suuremat ebakõla tõid välja inkubatsiooni arendamise tegevussuunal ärikiirendid. Intervjueeritute sõnul ei ole meetmetegevus sellisel kujul täna enam konkurentsivõimeline ja motiveeriv ärikiirendite tegevuse toetamiseks ja start-up ettevõtete tekke soodustamiseks. Turul on konkureerivaid ärikiirendeid (sh nii riigi- kui erakapitalil põhinevaid), kelle tingimused on ettevõtete jaoks atraktiivsemad, nt ei nõuta omaosalust ja edu korral kaasneb iduinvesteering.

902. Edukas taotlemine nõuab intervjueeritud tugistruktuuride esindajate hinnangul tihti väga laiapõhjaliste eesmärkide ja visioonide seadmist, vastandudes regionaalsele arendustegevusele keskendumisele. Praeguse rakendussüsteemi puudusena näevad intervjueeritud arenduskeskuste ja inkubaatorite esindajad piirkondliku tegevussuuna või piirkondlike hindamiskriteeriumite puudumist. Regionaalne mõõde laiendaks toetuste mõju üle Eesti ja võimaldaks samal ajal täita ka viienda prioriteetse suuna eesmärki, mis näeb ette ettevõtetusaktiivsuse kasvu ka väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi.

903. Eelkõige tegevuse 5.3.7 puhul, kus projekti elluviimine võib kesta kuni kolm aastat, muudab taotleja jaoks planeerimise keerukaks projektipõhisus. Muutuva keskkonna tõttu on keeruline tegevusi mitme aasta peale ette planeerida, samas rahastus ja ajaraamistik on piiratud. Niivõrd pikaajaliste ja mahukate projektide puhul, nagu on ehitustegevused ja infotehnoloogilised arendusprojektid, ilmnevad tegevuste käigus sageli etteaimamatud asjaolud, mis muudavad nii

ajakava, tegevuste mahtu kui eelarvet. Investeeringutoetuste (5.3.7) puhul on taotlejatele suureks väljakutseks osutunud ka lisaraha kaasamine toetusest ülejäänud mahus, sest pangad laenu ei anna, välisinvestorite huvi on vähene, omavahendeid piisaval määral ei ole ja riiklikul tasandil puuduvad finantsinstrumendid.

904. Omaosalusmäära peetakse enamikel juhtudel jõukohaseks. Takistuseks on omaosalus saanud inkubatsiooni- ja kiirendiprogrammides osalevatele ettevõtetele, kes on alles alustanud oma tegevusega. Lisaks omaosalusele pidasid kiirendid ja inkubatsioonikeskused kitsendavaks ettevõtte vanusele seatud piirangut (maksimaalselt 2 aastat). Potentsiaalsete osalejate seas oli mitmeid kasusaajaid, kes olid oma ettevõtte registreerinud juba enam kui kaks aastat tagasi, aga majandustegevust vahepeal ei toimunud. Küsitlusele vastanud 5.3.3 toetuse saajatest pidasid omafinantseeringu määra jõukohaseks 69%, viiendik vastanutest liiga kõrgeks (joonis 30). Valikvastust "Muu" on põhjendatud järgmiselt: kui see muudab toetuse andja jaoks projekti turvalisemaks võib küsida suuremat omafinantseeringu määra, aga liiga pikkadel prognoosidel põhinevat (2-4 aastat) toetust, mille korral prognooside täitmine ei pruugi õnnestuda, tekitab süsteemiga rahulolematust.

Joonis 30. Vastuste jagunemine küsimusele „Palun hinnake toetuse taotlemiseks vajaliku omafinantseeringu määra, kas see oli ...“ (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

905. Mitmed vastanutest töid välja, et süsteem, kus ebaõnnestumine ei ole lubatav, on piirav. Vastajate hinnangul ei arvestata ka asjaoluga, kus prognooside täitmine ei õnnestu mõnikord toetuse saajast mitteolenevatel põhjustel.

„Ettevõtte ei soovi eksporditoetust selleks, et seda lihtsalt kulutada. Ta panustab sellega seotud tegevuste elluviimisele oma vahendeid, aega, inimressurssi - kõige väärtuslikumat, mis tal on. Milleks nõuda tagasi toetust, kui siis ei ole tulemust algselt oodatud mahus tekkinud? Kes on piisavalt pädev ennustama tulevikku, et sättida paika õiglane oodatav tulemus, mis ametnikke rahuldaks?“ (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

„Minu meelest ei ole mõistlik see, et kui ettevõttel ei õnnestu see äriplaani, millele nad raha on saanud, et siis tuleb toetus tagasi maksta ja kui õnnestub, siis ei tule. See kui plaan ei õnnestu tähendab ju seda, et ettevõttel läks halvasti. Toetuse tagasi küsimine on sellisel juhul "maaslamaja löömine". Minu meelest palju mõistlikum on Soomes toimiv riigi poolt ettevõtjatele antavate soodsate laenude süsteem. Kui ettevõtte äriplaani õnnestub, siis hakkavad ettevõtted vaikselt laenu tagasi maksma, sest neil on mida tagasi maksta. Kui nende äriplaani aga ei õnnestu, siis nad ei pea riigile midagi tagasi maksma, sest neil ei ole midagi tagasi maksta. Selline süsteem soosib uuesti proovimist. Meie süsteem viib igasuguse isu uuesti midagi alustada.“ (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

„Liiga palju oodatakse tulemusi, näitajate paranemist, kuid ebaõnnestumine ei ole variant. Innovatsioon juhtub siis, kui piiranguid ei ole. Põhiline maht läheb sellele, et jälgida, et ei eksiks ja et kõik nõuded oleks täidetud. See pärsib tegevust.“ (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

“/.../Toetuste tagasinõue on arusaadav, kui ei ole tehtud seda, mida äriplaanis planeeriti, aga kui kõik tehti nii nagu plaanis ja plaani saatis lihtsalt ebaedu, siis ei ole tagasinõue mõistlik.“ (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

906. Rakendusüksuse kinnitusel on eesmärkide hindamise aluseks ettevõtete endi poolt taotlusesse kirjutatud prognoosid. Juhul kui neid ei õnnestu saavutada, lähtutakse määruses seatud minimaalsetest nõuetest (s.o müügitulu kasv projekti abikõlblikkuse perioodi lõppemise aastale järgneval teisel majandusaastal vähemalt võrdsena toetuse kahekordse suurusega ja ekspordi müügitulu kasv vähemalt 20% sama perioodi kohta). Tagasinõue kaasneb üksnes juhul, kui tegelikud tulemused jäävad alla määruses toodud lävendite. Rakendusüksuse jaoks on oluline tagada ettevõtte võimekus ja elujõulisus ka pärast projekti tulemuste mittesaavutamist, mistõttu eesmärkide mittesaavutamise korral on tegemist jagatud riskiga ning tagasinõue on üldjuhul 25% toetusest või väiksem (v.a tahtlike pettuste korral, kus kehtib nulltolerants). Näiteks 2016.aastal lõppenud 23-st projektist üheksa ettevõtet ei suutnud enda poolt seatud eesmärgi saavutada, aga tagasinõuet rakendusüksus ei rakendanud, kuna minimaalsed lävendid olid saavutatud, kavandatud tegevused ellu viidud ja tõendatud oma pingutust tulemuste saavutamiseks.

907. Toetuse saajate kogemus taotlemisel on üldjuhul olnud positiivne. Probleeme toetuse taotlemisel esines kümnendikul küsitlusele vastanud eksporditoetust saanud ettevõtetel. Enamasti olid need seotud kulude abikõlblikkuse tõlgendamisega. Etteheited dokumentatsioonile oli vähe ja need olid pigem vormilist laadi, nt ei ole taotlejal võimalik tutvuda tabelis sisalduva valemi arvutuskäiguga juhul kui see erines taotleja enda arvutustest. Ebamõistlikuks peeti ka dokumentide ümberkonverteerimist kindlasse formaati (CV näitel). Enamike tugistruktuuride esindajate sõnul toetuse taotlemisel probleeme ei esinenud ja taotlemine oli jõukohane. Siinjuures sõltub hinnang väga palju projektijuhi ning eelneva kogemuse olemasolust – varasem kogemus toetab toetuse andmise tingimuste mõistmist.

908. Taotlemise protsessis hindavad intervjuueeritud konkurentsi pigem suureks – taotlusvoorudes osalevad ka taotlejad, kelle motiivis intervjuueeritud kahtlevad, mis tekitab lisakoormust ning ajakulu

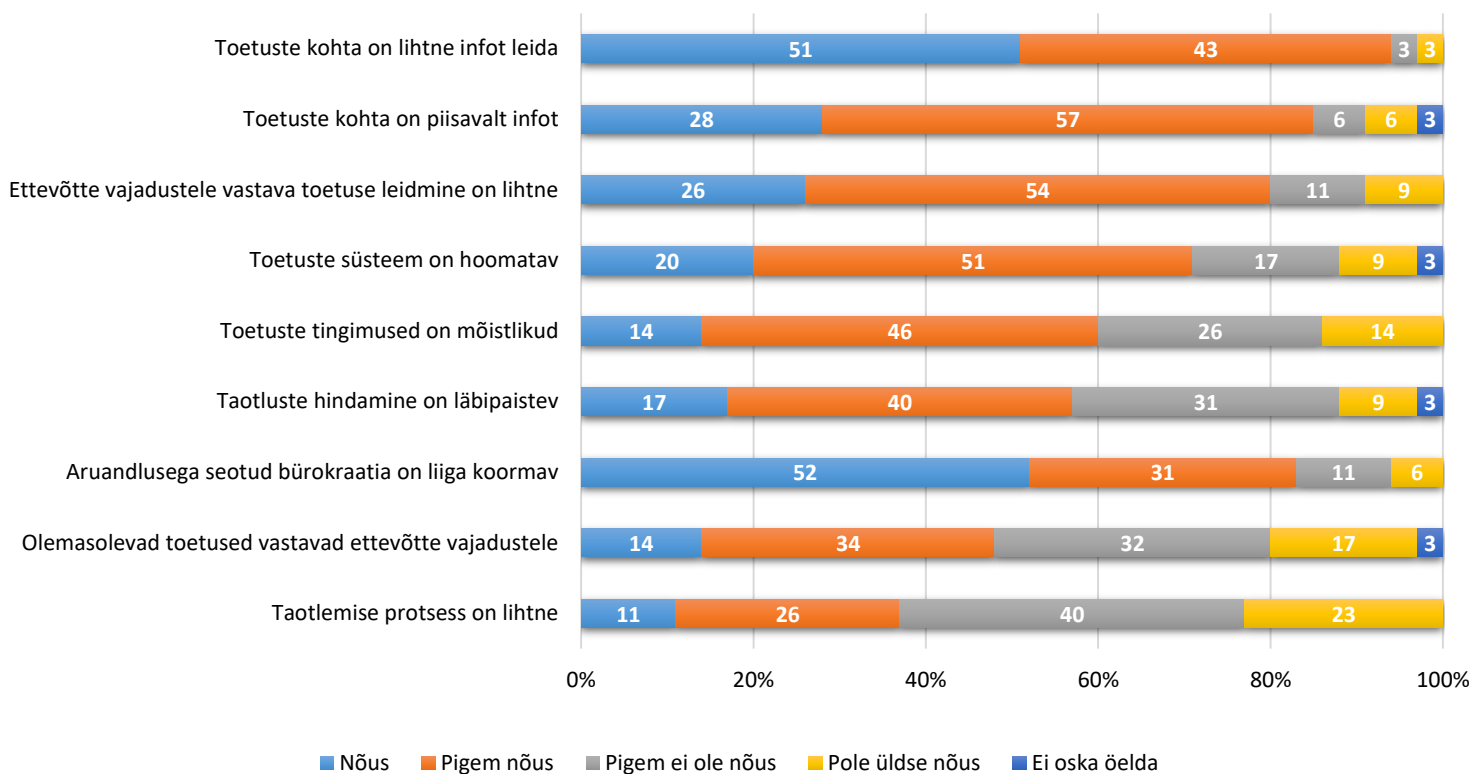
rakendusüksusele. Lisapingeid loomemajanduse alavaldkondade vahel loob seegi, et arenduskeskused on pandud omavahel konkureerima. Tegevuse 5.3.1 taotlusvoorudesse esitati vahemikus 2014–2018 kokku 24 taotlust, neist 9 projekti rahastati (11 taotlejat tühistasid oma taotlused, 4 taotlust jäi rahuldamata). Tegevuse 5.3.2 taotlusvoorudesse esitati vahemikus 2014–2018 kokku 37 taotlust, neist 15 projekti rahastati (14 taotlejat tühistasid oma taotlused, 7 jäi rahuldamata). Ekspordivõimekuse arendamiseks esitati seisuga 31.12.2018.a 194 taotlust, neist 110 projekti rahastati (56 taotlejat tühistasid oma taotlused, 11 jäi rahuldamata ning 17 rahuldamisotsust tunnistati hiljem kehtetuks). Väikesemahuliste koostööprojektide taotlusi esitati vahemikus 2014–2018 kokku 11, neist üks projekt rahastati (8 taotlejat tühistasid oma taotlused, 1 jäi rahuldamata ning 1 rahastusotsus tunnistati hiljem kehtetuks). Tegevuse 5.3.7 esimesse taotlusvooru esitati kokku 26 taotlust, 8 projekti rahastati (8 taotlejat tühistasid oma taotlused, 9 jäi rahuldamata ning 1 rahastusotsus tunnistati hiljem kehtetuks). Konkurents on suurenenud programmiperioodi lõpus, kus taotlejaid on palju ja eelarve jääk väike.

909. Toetuse saajad peavad oluliseks vähem prognoosidel baseeruvat või siis lühiajalisematel prognoosidel põhinevat hindamissüsteemi ning soovivad saada taotluste kohta rohkem sisulist tagasisidet, mitte üksnes punktiskoori. Tagasisidestamist ootavad ka positiivse rahastusotsuse saanud ettevõtted. Kahtluse korral või mitterahuldava rahastusotsuse korral soovivad ettevõtted suuremat dialoogi ja võimalust kulude põhjendamiseks. Toetuse saajate ootus on seejuures veel, et rakendusüksus lähtuks taotluste ja aruannete hindamisel just valdkondlikust spetsiifikast, kaasates komisjoni vajadusel rohkem valdkondlikke eksperte, et ühest küljest juhtida tähelepanu (tahtmatult) tehtud ebarealistlikele prognoosidele ja teisest küljest minimeerida toetuse saaja korduvat tõendamiskohustust ja kulude põhjendamisevajadust. Rakendusüksus lähtub välisvahendite kasutamisel põhimõttest – raha eraldatakse toetuse taotlejale tulemuste saavutamise vastu. Taotleja poolt tehtud prognoosid ongi siinkohal aluseks, mis võimaldavad tulemuste saavutamist mõõta. Taotluste hindamisel käsitletakse loomeettevõtteid sarnaselt teiste sektori ettevõtetega, s.t hinnatakse eelkõige kasvupotentsiaali. Hindamiskomisjoni on kaasatud Kultuuriministeeriumi esindaja ja valdkondlikud eksperdid.

910. Ekspordivõime arendamise toetust saanud ettevõtete esindajad, kes vastasid veebiküsitlusele, leidsid valdavalt, et toetuste kohta on piisavalt infot, seda on lihtne leida ja ettevõtte vajadustele vastava toetuse leidmine on lihtne (nende väidetega nõustus enam kui $\frac{3}{4}$ vastanutest). Samuti nõustusid enam kui pooled vastanutest väitega, et toetuste süsteem on hoomatav, toetuste tingimused on mõistlikud ning taotluste hindamine on läbipaistev. Vastanutest pooled on arvamusel, et olemasolev toetus ei vasta ettevõtte vajadustele. Enamik vastanutest peab aruandlusega seotud bürokraatiat liiga koormavaks ning probleemkohana nähakse ka taotlemise protsessi keerukust (joonis 31).

„/.../ Aruandlus. Kui raamatupidamissüsteem arvestab 0,02€ erinevuse, ja sellele järgneb nädal kulu põhjendamist ja dokumentatsiooni vahetamist, ... - lihtsalt 1 näide. Aruandluse tööjõukulu mõlemal poolel töötundidesse arvestatuna kindlasti ületab toetuse enda summa.“ (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

Joonis 31. Vastuste jagunemine küsimusele „Palun märkige oma kogemuse põhjal, kuid võrd Te nõustute järgmiste väidetega...” (meetme tegevus 5.3.3, n=35)

911. Tihedamini on toetuse saajad kokku puutunud raskustega toetatud tegevuste elluviimisel – keskmiselt iga viies küsitlusele vastanud ettevõtte. Peamiselt oli nendel juhtudel tegemist kulude abikõlblikkuse tõlgendamisega. Abikõlblike kulude määramist peetakse vajalikuks, aga tunnetatakse, et see ei peaks olema nii detailne ning eesmärgi saavutamise mõistes sedavõrd piirav. Sama tõid välja ka tugistruktuuride esindajad (nt veebilehe tegemisel disainiga seonduvad kulud on abikõlblikud, tehnilised kulud ei ole; turundustegevused on lubatud, aga müügitegevused mitte). Suurt ebakindlust ja meelehärmi tekitab ka abikõlblike kulude ümberhindamine projekti kestel asetleidva järelauditi käigus. Lisaks on keeruline teatud valdkondades ja spetsiifiliste tegevuste puhul järgida nõuet kolme võrdleva hinnapakumise kohta. On tegevusi, kus pakkujaid polegi nii palju või pole pakkumused võrreldavad. Eksporditoetuse saajatel esines sageli ka vajadus projekti perioodi pikendamiseks¹⁷⁰.

„Abikõlblike kulude iseloom võib olla teinekord ebaselge, ebamäärane ning ka muutuda ootamatult nii, et sellest ei saa teada enne kui kulud esitatakse kontrolli ning sellesisuline vastus tuleb, mis tähendab, et ettevõtte peab ise need kulud katma kuigi

¹⁷⁰ Varasemalt oli loomeettevõtjatel ekspordivõimekuse arendamise projekti elluviimiseks ette nähtud kuni 12 kuud. 19.01.2018 kehtima hakanud uuendatud meetme määruse kohaselt on selleks aega 6 kuni 24 kuud. Projekti perioodi pikendamise vajadus tulenes sellest, et seni toetatud projektidest on 38% vajanud projekti tegevuste elluviimiseks lisa-aega.

eeldas, et tegemist on abikõlblike kuludega ” (Meetme tegevuse 5.3.3 veebiküsitlusele vastanu)

912. Kitsaskohtadena toodi intervjuudes välja menetlusprotsesside kestust, aruandluse, tõendusvajaduse ning kohtumiste mahukust, mis tähendab lisatööd ka asutuste tegevtootajatele mitte üksnes projektjuhile. Aruandluskoormust pidasid intervjuueeritavad väga suureks, sama kinnitab tegevuse 5.3.3 toetuse saajate seas läbi viidud veebiküsitlus, kus ligi 83% vastanutest leidis, et aruandlusega seotud bürokraatia on liiga koormav (joonis 31) ning läinud ajas aina suuremaks. Vaatamata sellele, et EAS on ajapikku kasutusse võtnud abimeetmeid, mis lihtsustavad toetuse saajate aruandluskohustust (nt kohapealsed paikvaatlused kirjaliku vahearuande asemel, lihtsustatud kuluhüvitisviis), möönab ka rakendusasutus, et kulude kontrollimisele ja tehnilisele administreerimisele on kulunud liiga palju ressursi.

913. Enamike uuringu valimisse kaasatud toetuse saajate arvates on suurim väljakutse toetuse laekumise aeg ja sellega seonduvalt rahavoogude planeerimine. Toetus jõuab taotlejani pärast aruande esitamist, selle menetlemist ja heakskiitmist, sageli selleks ettenähtud maksimaalse aja jooksul. Toetuse saaja jaoks tähendab see, et koos väljamaksetaotluse koostamise, esitamise ja menetlemisega kaasneva ajaga pole asutus peaaegu poole aasta vältel maksevõimeline (sh on esinenud vajadust ajatada töötajate palka, võtta eraisikuna laenu või panustada isikliku rahaga). Esinenud on olukordi, kus väljamaksete tegemine on osutunud ettenähtud ajast pikemaks tehnilistel põhjustel riigi IT-infrastruktuuri tõrgete tõttu. Probleem on iseäranis terav just nendes inkubaatorites ja kiirendites, mis on loodud vahetult enne toetuse saamist või kus asutuse eelarve ongi peamiselt projektipõhine. Ka taristu väljaarendamise projektide korral nimetavad toetuse saajad suurimaks väljakutseks rahavoogude planeerimist. Viiteaeg tegevuse elluviimise ja toetuse väljamaksete vahel on pikk. Toetuse andmise tingimused küll võimaldavad põhjendatud juhtudel toetuse ettemakset, aga toetuse saajate hinnangul on selle taotlemine liialt ajamahukas ja nõuab lisaks krediidasutuse garantiid, mida neil pole praktiliselt võimalik saada.

914. Tähelepanekuid tehti ka aruandlusprotsessi vormilise poole osas – kuludokumentide lisamine lihtsamaks (nt maksuameti väljavõtted võiksid olla formaadis, mida on võimalik pärida maksuameti elektroonilisest keskkonnast, palgalehtede asemel TSD tasumise tõend), e-keskkonna kasutajaliides loogilisemaks ja võimalusel proaktiivsemaks, IT-infrastruktuur töökindlamaks ja menetlusprotsess kiiremaks. Toetuse saajad peavad oluliseks, et ka aruande menetlemisele oleks kaasatud valdkonnas pädevaid eksperte ning et aruannete menetlemises oleks põhiorhk sisuliste tegevuste hindamisel mitte kulude kontrollimisel senditäpsusega.

915. Tegevuse 5.3.3 toetust saanud ettevõtetest 66% pidasid vajalikuks, et ka tulevikus säiliks võimalus toetust taotleda pidevalt, mitte tähtajaliste taotlusvoorudena. See loob ettevõtetele võimaluse toetust taotleda vastavalt tekkinud vajadusele.

916. Küsitletud keskuste esindajate hinnangul on loomeettevõtete toetamine läbi tugistruktuuride olnud väga vajalik iseäranis alustavate ja väikeettevõtete jaoks, kes pole veel nii võimekad, et ise otsetoetusi taotleda. Tugistruktuurid on loomeettevõtetele sisuliselt kiirendiks ja motivaatoriks tegevuste elluviimisel, samuti aitavad paljudel juhtudel vähendada töökoormust (nt messile mineku, väljapanekute korraldamine jm administratiivne tegevus jääb keskuste ülesandeks,

sihtriigis kohapeal tegutsevad müügiagendid jne). Keskuste poolt läbiviidavad ühistegevused annavad ka toetuse kasutamise mõistes suurema kasuefekti, sest kulud jagunevad mitme ettevõtte peale (nt ühised turundusprojektid). Ka küsitletud kasusaajad ise on samal arvamusel ja leiavad, et üksinda oleksid nad tõenäoliselt paljudest tegevustest loobunud või teinud seda väiksemas mahus ja seetõttu väiksema kasuefektiga. Tugistruktuurid koondavad sihtgrupile vajalikku teavet, nad saavad selle kätte ühest kohast ja jõukohase hinnaga. Mõlemad osapooled peavad siiski vajalikuks, et ka ettevõttele peab jääma võimalus vajadusel toetust ise taotleda.

7.6. Tulevikuvaade

917. Kõik uuringusse kaasatud intervjueeritud osapooled (tugistruktuuride esindajad, loomeettevõtetest toetuse saajad, rakendusasutus ja -üksus) peavad loomemajanduse toetamist eraldi meetmena väga positiivseks ja tulemuslikuks. Loomemajanduse arendamine eraldi meetmena on olnud majanduse arengufaasist tulenev vajadus, kus oli näha, et loomeettevõtteid tuleb ergutada ambitsioonikamalt mõtlema ja integreerida rohkem teiste sektoritega.

918. Küsitletud toetuse saajatest enamik leiab, et loomemajanduse valdkonnas peaks ka edaspidi säilima võimalus toetust taotleda teistest sektoritest eraldi, kuna paljuski erineb loomemajanduse valdkonna ettevõtete ülesehitus ja tegutsemisloogika teistest sektoritest ning ettevõtetest (nt on eelistatav unikaalsus mitte masstootmine; loomemajandustegevuse kaudu on võimalik edasi kanda kultuurpärandit, ühildada erinevaid turuosalisi). Loomettevõtete hulgas on palju mikro- ja pereettevõtteid, kes riiklikus ettevõtluspoliitikas on jäänud tähelepanuta ning teiste meetmete toetused on nende jaoks liiga kõrge lävendiga (nõutakse töötajate arvu või miinimumkäivet). Ühe intervjueeritava hinnangul oleks asjakohasem läheneda loomesektori alavaldkondade põhiselt. Vähem oli neid (peamiselt ärikiirendid), kes leidsid, et loomesektori eraldamine pole otstarbekas ja eelistasid valdkondade ülese integratsiooni soodustamist. Rakendusasutuse hinnangul algaval perioodil just horisontaalsete toetuskeemide suunas liigutakse ning sektoripõhiseid toetusi jääb vähemaks. Ka käesolevas hindamises ilmnes, et on otstarbekas kaaluda mõningate meetme tegevuste (nt loomeettevõtete ekspordivõimekuse, teadmiste ja oskuste arendamine) viimist üldiste, kõikidele sektoritele avatud komplekssemate toetusmeetmete hulka. See vähendaks tegevuste dubleerimist (sh toetuste administreerimiskulusid) ning lihtsustaks toetuste süsteemis orienteerumist. Siinjuures tuleks toetust taotlevale ettevõttele tagada asjatundliku konsultandi poolt eelnõustamine erinevate toetuste ja toetatavate tegevuste sobilikkuse osas, leidmaks ettevõtte vajadusele ja arenguetapile kõige sobivaim toetus või instrument. Loomesektori integreerimine teiste majandusharudega vajab ka järgneval perioodil sihstatud ja süsteemse tegevuse jätkamist. Potentsiaal on suur, aga alakasutatud – nagu on ka 2014–2020 periood näidanud, siis sidusprojektid on olnud edukad, kui need on ellu kutsutud rakendusüksuse (või valdkondlike arenduskeskuste) poolt, ent algatust ettevõtete endi poolt praktiliselt ei ole. Samas teatud tegevused ja sekkumisviisid, nagu seda on tugistruktuuride arendamine (inkubatsiooni- ja arenduskeskused koos või eraldiseisva tegevusena, taristu väljaarendamine), on otstarbekas hoida sektorspetsiifilisena, tulenevalt sellest, et kultuuri- ja loomesektoril on spetsiifilised vajadused ja turutõrked, mida on näidanud ka kogemus

struktuurifondide 2014–2020 eelarveperioodist. Tähtis on, et ei katkeks järjepidevus ja hästitoimiv tugivõrgustik, mille loomisesse on panustatud eelmise ja käesoleva eelarveperioodi vahenditega.

919. Nii loomemajandusettevõtete kui ka tugistruktuuride esindajad leiavad, et senisest suuremal määral on tulevikus toetuste jagamisel vaja arvestada sektori ettevõtjate spetsiifika ja potentsiaaliga ning olla toetuse eesmärkide seadmisel ja vahendite kasutamisel paindlikum. Intervjuudest nähtub, et toetuse kasu asutusele ja kasusaajatele sõltub ennekõike sellest, kuivõrd ühtivad kriteeriumitega seatud ning tegelikud eesmärgid. Rakendusasutuse sõnul on alternatiivne rahastamisviis küll mõeldav, aga eeldab toetuse saajalt täielikku riskivalmidust. See tähendab, et toetuse andmise tingimused ei piira, milliseid kulusid võib teha. Oluline on, et toetuse saaja saavutaks iseenda poolt seatud eesmärgid, mis omakorda haakuvad kesksete eesmärkidega. Juhul, kui eesmäärke ei saavutata, tuleb toetus täies mahus tagasi maksta.

920. Kolmandik intervjuueeritustest leidis veel, et vaja oleks kahepoolset diskussiooni poliitikakujundajate ja tugistruktuuride esindajate vahel ning ühist kokkulepet selles osas, millised on loomesektori alavaldkondade eesmärgid, kuidas ja kui kiiresti nendeni jõuda. Neist kahel juhul leiti, et loomemajanduse alavaldkondade lõikes tuleks ära kaardistada hetkeseis ja tulevikuootused ning saadud teadmise pinnalt koostada ühtne loomemajanduse strateegiadokument, mida algaval struktuurivahendite perioodil aluseks võtta.

921. Mitmed intervjuueeritud keskuste esindajad on avaldanud oma valmisolekut ja soovi osaleda rahvusvahelistes projektides ja programmides, ent tunnevad, et likviidseid vahendeid selleks pole piisavalt ja praegune süsteem ei paku neile alternatiivseid finantsinstrumente – sildfinantseering, laenud, garantiid oleksid siinkohal mehhanismid, mis võimaldaksid keskustel suurendada rahvusvahelist haaret.

922. Enamus keskusi ootavad, et nende rahastusmudel muutuks tulevikus stabiilsemaks ja jätkusuutlikumaks ning näevad selles tegevuspõhisel rahastusel suurt osatähtsust. Leitakse, et projektipõhine rahastus võiks tulevikus jäädagi vaid innovatiivsete arendusprojektide elluviimiseks, mis annaks keskustele võimaluse julgelt katsetada uute ideedega, ilma et kogu keskuse toimimine seeläbi ohtu seataks. Intervjuudest ilmnes, et inkubatsiooni- ja arenduskeskuste eelarved on väga erineva struktuuriga – valdkondlikud arenduskeskused saavad riigilt tegevustoetust, mõned piirkondlikud keskused saavad toetusi kohalikult omavalitsuselt, ka keskuste omatulude teenimise võimekus on väga erinev. Selline olukord paneb toetuse taotlejad väga ebavõrdsesse positsiooni mitte üksnes projektide elluviimise seisukohalt, vaid keskuse toimimise aspektist. Paraku tuleb siinjuures arvestada ka laiemate mõjudega, st toetusest ilmajäämine tähendab ebavõrdsust regiooni või valdkonna ettevõtete jaoks. Teisalt on mõistetav, et piiratud toetusvahendite tingimustes on keeruline tagada toetus kõikidele valdkondadele ja regioonidele. Uuel eelarveperioodil, kus toetused vähenevad, saab tegevusi toetada veelgi vähem või tõsta omaosalusmäära. Selles valguses on kindlasti algaval eelarveperioodil vaja rohkem fookusesse võtta tugistruktuuride majandusliku suutlikkuse tõstmine ja strateegilise juhtimise kasvatamine ning territoriaalse ühtsuse tagamine.

8. Regionaalareng

923. Eesti regionaalarengu eesmärgi toetavad otseselt piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetme 5.4 tegevused.¹⁷¹ Meetme 5.4 üldine eesmärk on tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse suurendamine väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Meetme raames jagatavad toetused hõlmavad panustamist nelja meetme tegevuste eesmärkidesse:

- 1) regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine (5.4.1);
- 2) piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks (5.4.2);
- 3) piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud (töökohtade loomine) (5.4.3);
- 4) piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud (töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamine) (5.4.4).

924. Meetmest on 2018. aasta lõpu seisuga rahastatud 209 projekti. Rahastatud projektide eelarve on 158 169 495 eurot ning määratud toetuste kogusumma 131 670 104 eurot.

925. **Regionaalsed kompetentsikeskused** (KK) on piirkondlikele arengueeldustele tuginevad valdkondlikku kompetentsi koondavad asutused.¹⁷² Nende peamine eesmärk on suurendada piirkonna konkurentsivõimet ning toetada piirkondliku ettevõtluse ja tööturu arengut koostöös ettevõtjate ning haridus- ja teadusasutustega. Perioodil 2015–2018 toetati viit kompetentsikeskust: Tsender (Võrumaa), Põlevkivi KK (Ida-Virumaa), Tervisedenduse ja rehabilitatsiooni KK (Läänemaa), PlantValor – Teadmistepõhiste tervise- ja loodustoodete KK (Viljandimaa) ning Väikelaevaehituse KK (Saaremaa). Meetme tegevusest 5.4.1 toetatakse arendustegevusi ning koostööd teiste partneritega. Toetusi saavad taotlelda vaid kompetentsikeskused.

926. **Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks** (PATEE) on meetme tegevused, mille teostamiseks toetatakse maakondlikke arenduskeskusi.¹⁷³ Organisatsioonid võivad teenindada ka linnapiirkondi, kuid meetme tegevusest toetatavad projektid on suunatud väljapoole suuremaid linnapiirkondi.

927. **Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks** on suunatud majandusaktiivsuse, sealhulgas tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasvu tagamiseks väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Toetuse taotlemise aluseks on maakondade poolt

---

¹⁷¹ Regionaalarengu meetmete vahehindamine tugineb dokumendianalüüsil, ankeetküsitluste analüüsil, kvantitatiivsel andmeanalüüsil ja intervjuudel. Tehtud on 15 silmast silma intervjuud (regionaalsed kompetentsikeskused, maakondlikud arenduskeskused, rakendusasutus, rakendusüksus) ning 6 anonüümset telefoniintervjuud meetme tegevuste planeerimise ja elluviimisega seotud isikutega. Küsimustikele vastamise määr toetust saanute osas on vastavalt 5.4.3 – 52,1% ja 5.4.4 – 62,5%.

¹⁷² Toetuse andmise tingimused regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks, <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012016016?leiaKehtiv>.

¹⁷³ Toetuse andmise tingimused tegevuseks „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ perioodil 2017–2023, <https://www.riigiteataja.ee/akt/116072016010?leiaKehtiv>.

koostatud piirkondade konkurentsivõime tegevuskavad. Meetme tegevuse raames toetatavad tegevused on:

- 1) sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja -atraksioonide arendamine ning sihtkoha kui võrgustiku arendamine;
- 2) ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ja selle loomine olemasolevate või uute tööstus- ja ettevõtlusalade juurde;
- 3) inkubatsiooni- ja tootearendusvõimaluste väljaarendamine;
- 4) linnakeskuse avaliku ruumi (sh linnasüdamed ja väljakud), kaasajastamine ettevõtlusele atraktiivsemaks muutmiseks.¹⁷⁴

928. Punktides 1–3 nimetatud projektide puhul ei toetata tegevusi Tallinna ja Tartu linnapiirkondades. Linnakeskuste kaasajastamist toetatakse väljaspool Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva ning Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkondi. Toetusi jagatakse KOVidele, sihtasutustele, MTÜdele, riigiasutustele (külastusobjektide haldajatena), avalik-õiguslikele ülikoolidele ning eraettevõtetele.

929. **Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamiseks** (5.4.4) hõlmavad tegevuste toetamist, mis arendavad keskuste ja tagamaa vahelisi ühendusi. Sarnaselt meetme tegevusega 5.4.3 toetatakse algatusi, mis on välja toodud piirkondade konkurentsivõime tegevuskavades. Toetusi kasutatakse üldjuhul jalg- ja jalgrattateede rajamiseks ning ühistranspordisüsteemide tihendamiseks. Meetme tegevusi toetatakse kogu Eestis välja arvatud Tallinna, Tartu, Pärnu, Jõhvi ja Kohtla-Järve ning Narva linnapiirkonnad. Toetusi jagatakse KOVidele ja piirkondlikele ühistranspordikeskustele.

8.1. Asjakohasus

930. Meetme 5.4 tegevuste asjakohasuse hindamiseks analüüsitakse, **kuivõrd valitud tegevused panustavad Eesti regionaalarengu ning piirkondliku ettevõtluskeskkonna strateegilistesse eesmärkidesse** ja **kuivõrd kooskõlalised on oodatavad väljundid** olulisemate **regionaalarengu** sihtide, strateegiate, arengu- ja rakenduskavade **eesmärkidega**.

931. Ühtekuuluvusfondide rakenduskava eesmärgid tuginevad Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“¹⁷⁵ põhieesmärkidel:

- 1) tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes 2015. aastaks 73%ni ning 2020. aastaks 80%ni;
- 2) tõsta tööhõive määra 20–64 aastaste seas 2015. aastaks 72%ni ning 2020. aastaks 76%ni.

932. PKT meetme 5.4 põhieesmärk tagada majandusaktiivsuse, sealhulgas tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasv väljaspool Harju ja Tartu maakonda toetab otseselt konkurentsivõime kava

¹⁷⁴ Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringute toetuse andmise tingimused ja kord, <https://www.riigiteataja.ee/akt/117022015003?leiaKehtiv>.

¹⁷⁵ Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/eeesti2020/ee2020_2019-2020_30.05.2019.pdf.

teist põhieesmärki ning kaudselt kava esimest põhieesmärki, kuna meetme eesmärgid ei keskendu spetsiifiliselt tootlikkuse tõusu tagamisele.

933. Meetme 5.4 põhieesmärk panustab otseselt ka Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ valdkondliku eesmärgi – vähendada pikaajalise töötuse määra 2,5%-le – täitmisse. Samuti toetavad meetme 5.4 alaeesmärgid konkurentsivõime kava eesmärki tõsta teadus- ja arendustegevuse investeringute taset 3%-ni SKPst. Muude konkurentsivõime kava valdkondlike eesmärkide seos PKT meetme alaeesmärkidega on pigem kaudne, kuna need ei too välja tasakaalustatud territoriaalse arengu vajadusi.

934. Meetme 5.4 põhieesmärk on samuti kooskõlas konkurentsivõime kava eesmärke toetava Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020¹⁷⁶ alaeesmärgiga, mis näeb ette toetada Eesti elanike ettevõtlikkust ning ettevõtete ambitsioonikust.

935. Lisaks rakenduskava, konkurentsivõime kava ning ettevõtluse kasvustrateegia eesmärkidele seonduvad PKT meetme eesmärgid ka teiste oluliste Eesti regionaalarengut suunavate strateegiliste eesmärkidega.

936. Meetme 5.4 põhieesmärk toetab kaudselt Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020¹⁷⁷ üldeesmärki, mis seab sihiks toimepiirkondade arengueelduste parema kasutuse majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavuse. Samuti toetab meede kaudselt strateegia eesmärki kujundada toimepiirkondade terviklik ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond. Meetme põhieesmärk on kooskõlas regionaalarengu strateegia eesmärgiga kasutada oskuslikumalt ära piirkonnaspetsiifilisi ressursse.

937. Meetme tegevuse 5.4.1 eesmärk arendada piirkondlikele arengueeldustele tuginevad regionaalsed kompetentsikeskused toetab regionaalarengu strateegia piirkonnaspetsiifiliste ressursside oskuslikuma ärakasutamise eesmärki.

938. Meetme tegevuse 5.4.2 eesmärk tagada ettevõtlusaktiivsuse ja tööhõive ning noorte ettevõtlusteadlikkusele kasv on kooskõlas regionaalarengu strateegia eesmärkidega.

939. Meetme tegevuse 5.4.3 eesmärk on tagada majandusaktiivsuse, sealhulgas tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasv väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Meetme tegevuse tegevussuundade (turismitoodete ja -atraktsioonide arendamine, ettevõtluse tugitaristu kaasajastamine, inkubatsiooni ja tootearendusvõimaluste arendamine ning linnakeskuste kaasajastamine) alusel võib öelda, et meetme tegevus panustab regionaalarengu strateegia eesmärkidesse arendada toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosivat elu- ja ettevõtluskeskkonda ning kasutada oskuslikumalt ära piirkonnaspetsiifilisi ressursse.

940. Meetme tegevuse 5.4.4 eesmärk on samuti tagada majandusaktiivsuse, sealhulgas tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasv väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Meetme tegevuse sisu sisaldub keskuste ja tagamaa vaheliste ühenduste, sealhulgas ühistranspordi ning jalg- ja jalgrattateede

¹⁷⁶ Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020, <https://kasvustrateegia.mkm.ee/>.

¹⁷⁷ Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020,

https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf.

arendamises. See eesmärk toetab regionaalarengu strateegia eesmärki arendada toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosivat elu- ja ettevõtluskeskkonda ning ka eesmärki tagada piirkondade tugevam sidustatus ja arendusvõimekus.

941. Teine oluline aspekt, mida PKT meetmete asjakohasuse hindamisel analüüsiti, on **toetatud ja toetatavate tegevuste/projektide valik lähtuvalt meetmele püstitatud eesmärkidest**. Asjakohasust hinnati selle alusel, kuivõrd planeeritud tegevused on eesmärgipärased ehk sobivaimad soovitud tulemuste saavutamiseks.

942. Projektide eesmärgipärasuse hindamisel võeti aluseks meetme 5.4 eesmärk tagada majandusaktiivsuse, sealhulgas tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasv väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi ning vastavad meetme tegevuste eesmärgid. Majandusaktiivsuse kasvu määratleti kui potentsiaalset kaupade ja teenuste tootmise, turustamise ja tarbimise kasvu piirkonnas; tööhõive kasvu kui potentsiaalset töötavate inimeste arvu kasvu piirkonnas ning ettevõtlusaktiivsuse kasvu kui potentsiaalset uute ettevõtete tekkimist piirkonnas.

943. Meetme tegevuse 5.4.1 puhul lähtuti kompetentsikeskuste eesmärkidest:

- tipptasemel kompetentsi koondamine ja arendamine;
- eelduste loomine ettevõtete võimekuse suurendamiseks kõrget lisandväärtust loovate uuenduste käivitamisel;
- tingimuste loomine teadmismahukaks ettevõtluseks;
- eri sektorite vahelise koostöö arendamine piirkonnas pikaajalise strateegilise arendustegevuse planeerimisel.

944. Hindamise tulemusel võib öelda, et 5.4.1 meetme tegevusest toetatud projektid on eesmärgipärased.

945. Meetme tegevuse 5.4.2 projektide eesmärgipärasuse hindamisel võeti aluseks ettevõtlusaktiivsuse (määratletud kui 1) toetuse positiivne mõju potentsiaalselt uute ettevõtete tekkimisele; ning 2) toetuste positiivne mõju noorte, kuni 3 aasta vanuste ettevõtete arengule) ja tööhõive kasv (toetuse positiivne mõju maakonna tööhõive kasvule) ning (maakonna) noorte ettevõtlusteadlikkusele kaasa aitamine. Projektide hindamisel vaadati nii taotlustes esitatud tegevuste kirjeldusi kui ka PATEE programmides sisalduvaid tegevusi. PATEE programmide puhul arvestati, et eesmärkide kooskõla peaks olema tagatud perioodi 2015–2018 jooksul. Hindamisel leiti, et kooskõla vähemalt ühe meetme eesmärgiga on olemas kõigi maakondade puhul.¹⁷⁸ Projektid selles meetme tegevuses vastavad meetme eesmärkidele.

---

¹⁷⁸ Võib märkida, et nelja maakonna projektid ei panusta kõigi kolme näitaja (ettevõtlusaktiivsuse ja tööhõive kasv ning noorte ettevõtlusteadlikkusele kaasa aitamine) eesmärkidesse. Maakondade kaupa olid puudu järgmised teemad: Jõgevamaa – noorte ettevõtlusteadlikkuse kaasaaitamine, ettevõtlusaktiivsuse kasv (osaliselt), Järvamaa – tööhõive kasv, Läänemaa ja Valgamaa – ettevõtlusaktiivsuse kasv puhul. Samas ei ole programmide kujundamisel kohustuslik panustada kõigisse näitaja eesmärkidesse. Tegevuste siseselt on ka nimetatud maakondades nendesse näitajatesse panustatud. Näiteks Jõgevamaal suurenes noorte ettevõtlikkuse edendamisele suunatud tegevuste määr iga aastaga (karjääripäev, ettevõtete külastused jm, koolitused noortele jm), Valgamaal korraldati infopäevi ja

946. Meetme tegevuse 5.4.3 piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud projektide eesmärgipärasuse hindamisel oli aluseks majandusaktiivsuse näitaja **projektide panustamine tööhõive kasvu**. Hindamisel arvestati ka konkreetse toetust saanud infrastruktuuri arendamise kontekstiga (taustainfo) ning piirkonna konkurentsivõime tegevuskavades ja taotlustes esitatud projekti kirjeldustega.¹⁷⁹

947. Projektide puhul ei hinnatud valiku eesmärgipärasust mitte tulemuslikkuse mõttes, vaid asjakohasuse seisukohast. Projektide valiku eesmärgipärasus ja sobivus hinnati vastavalt loodud skaalale projekti tõenäolise positiivse mõju alusel majandusaktiivsuse näitajasse. Projekt hinnati:

- eesmärgiga pigem mitte kooskõlas olevaks, kui arendatava infrastruktuuri mõju töökohtade kasvule piirkonnas on kaudne;
- eesmärgiga pigem kooskõlaliseks, kui arendatava infrastruktuuri mõju näitaja kasvu on pigem vähene ning ei pruugi igal juhul olla garanteeritud;
- eesmärgiga kooskõlaliseks, kui arendatava infrastruktuuri mõju näitaja kasvu on otsene ning pigem garanteeritud.

Hindamise tulemusel leiti, et meetme tegevuse alt toetatud projektidest on 46% eesmärgipärased. Pigem eesmärgipärased on ligikaudu 31% projektidest ning 23% pigem ei ole eesmärgipärased (joonis 32). Seega, ükski rahastatud projektidest ei ole päris eesmärgipärasu hinnatava kriteeriumi alusel. Küll aga on oluline osa neist eesmärgipärased kaudselt ja sellele asjaolule hindamine osutab.

948. Meetme tegevuse 5.4.4 piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringute puhul oli hindamise aluseks projektide **panustamine töökohtade ja/või teenuste kättesaadavuse parandamisse**. Projekt hinnati:

- eesmärgipäraseks, kui selle tulemusena töökohtade ja/või teenuste kättesaadavus paranes;
- pigem eesmärgipäraseks, kui töökohtade ja/või teenuste kättesaadavus tõenäoliselt paranes (üldjuhul reaalne mõju pigem vähene ning projekti tegelik ja peamine eesmärk oli muu probleemi lahendamine) ning
- pigem mitte eesmärgipäraseks, kui töökohtade ja/või teenuste kättesaadavus ei paranenud.

949. 5.4.4 projektide puhul ei hinnatud valiku eesmärgipärasust mitte tulemuslikkuse mõttes, vaid asjakohasuse seisukohast. Hindamisel arvestati olulisel määral konkreetse toetust saanud projektide arendamise kontekstiga (taustainfo), samuti kasutati infona piirkonna konkurentsivõime tugevdamise tegevuskavades esitatud kirjeldusi. 5.4.4 meetme tegevuse kergliiklusteede hindamise kesksete kriteeriumitena võeti arvesse kergliiklustee pikkust, ühenduse ruumilist iseloomu (st nt kas kergliiklustee ühendas väikest asulat keskusega või keskusasulaid omavahel) ning piirkonna sotsiaalmajanduslikku konteksti (sh elanike arv). Samuti võeti arvesse ka informatsioon projekti

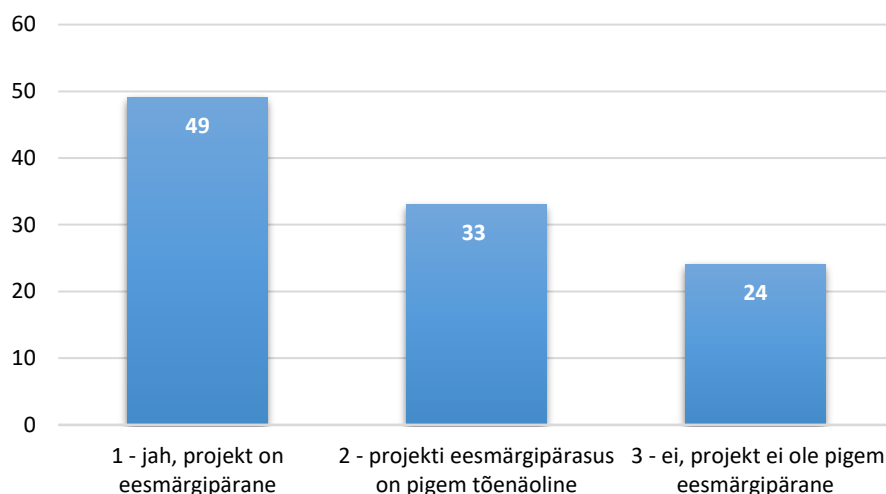
---

turismipäeva ettevõtlusaktiivsuse tõstmiseks. Läänemaa ja Järvamaa tegid nimetatud puuduvaid tegevusi EVTP ja LEADER toetustega.

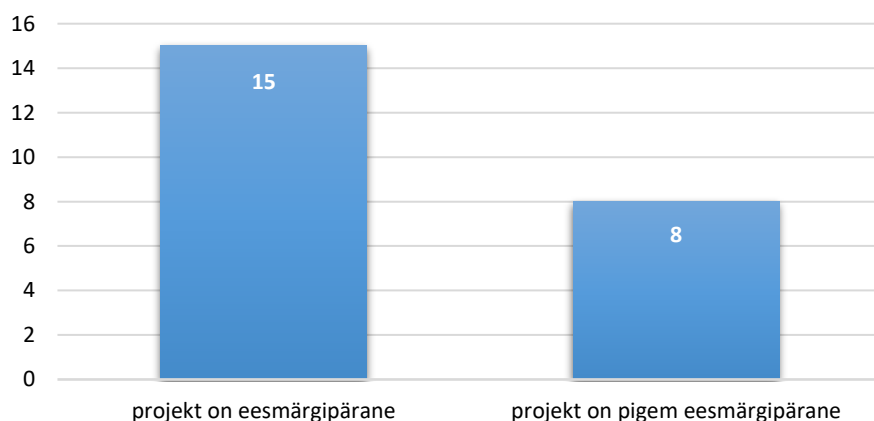
¹⁷⁹ PKT tegevuskavad, <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/regionaalareng-ja-poliitika/struktuuri-toetuse-meetmed>.

lokaalpoliitilise konteksti kohta. Viimasel juhul kasutati konteksti selgitamiseks mh infomaterjalina ka meedias ilmunud tekste projektide planeerimise/teostamise kohta.

950. Hindamisel leiti, et 65% meetme tegevuse projektidest on eesmärgipärased ning 35% on pigem eesmärgipärased (joonis 33).¹⁸⁰

Joonis 32. Meetme tegevusest 5.4.3 toetatud projektide eesmärgipärasus

Joonis 33. Meetme tegevusest 5.4.4 toetatud projektide eesmärgipärasus

951. Kolmandaks asjakohasuse hindamise aspektiks on **toetatud tegevustele/projektidele sätestatud väljund- ja tulemusnäitajate loogiline kooskõla meetme eesmärkidega.**

952. Meetme 5.4 tegevustele on seatud kokku kaheksa väljundnäitajat. Nendest kolm on tulemusraamistikku väljundnäitajad ning ülejäänud kogutakse siseriiklikult. Väljundnäitajate

¹⁸⁰ Projektide 100% eesmärgipärasuse puudumine ei tähenda, et projektide rahastamise üle hindajad oleks teinud nõudeid eirava otsuse. Siinkohal hinnati toetatud projektide eesmärgipärasust töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamise tingimuste alusel ja selles aspektis on ka otsustamine (rahastamise üle) sageli kompromiss nii hindajate hinnangute vahel kui ka erinevate tegurite (koosmõju) arvestamisel. Lisaks mõjutavad eesmärgipärasust ajalised tegurid (sh teostamise konteksti muutused), mida projektide hindajad sageli ei saa ette näha.

kogumisel kasutatakse erinevaid meetodikaid (sh taotlustes märgitud väljundite ja aruannetes märgitud väljundite arvestamine).

953. Väljundnäitajate asjakohasust hinnati nende tähenduse mõistetavuse, loogika, mõõdetavuse ning sobivuse alusel toetada meetme põhieesmärki ja meetme tegevuste eesmärke. Väljundnäitajaid hinnati skaalal asjakohane, pigem asjakohane ning pigem ei ole asjakohane (tabel 63).

Tabel 63. Meetme 5.4 projektidele/tegevustele seatud väljundnäitajate asjakohasus

Meede	Väljundnäitaja	Asjakohasus (meetme alaeesmärk)
5.4.1	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv (TR). ¹⁸¹	Väljundnäitaja on sisuliselt asjakohane, kuna see näitab, et tegevustes osaletakse. Kitsaskohaks on abi saavate ettevõtete määramine, kuna tegevustes osalemise ja teenuste tarbimise kaal on väga erinev.
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid) ¹⁸²	Väljundnäitaja pigem ei ole asjakohane. Juhul, kui soovitakse mõõta tööhõive kasvu mitterahalist abi saanud ettevõtetes, siis ei oleks siin tegemist mitte väljundnäitaja, vaid tulemusnäitajaga, kuna inimesi ei võeta tööle selle toetusega (vrd. EK juhend). ¹⁸³ Mitterahalist abi saanud ettevõtete puhul on abi mõju tööhõive kasvu sageli liiga kaudne. Väljundnäitaja sõnastust võiks parandada. Sisuliselt peaks olema toetuste asemel mitterahalist abi saanud, sest toetusi sõna rahalises mõttes, millele see viitab, ettevõtte seal tegevuses ei saa.
	Regionaalsete kompetentsikeskuste teenuseid kasutavate klientide arv ¹⁸⁴	Väljundnäitaja pigem ei ole asjakohane. Tegemist on pigem tulemusnäitajaga, kuna teenuste pakkumise eest ei saada raha meetmest ja see on eelnevalt loodud kompetentsi tulemus. Lisaks, mõju näitaja võiks siin näiteks olla – tootlikkus kompetentsivaldkondades regioonis kasvab.

¹⁸¹ Mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse projekti tasandil unikaalseid ettevõtteid, kes on saanud kaudset kasu toetusega paranenud tingimustest. Mitterahalist abi võib saada kompetentsikeskuse poolt vahendatavast teadmussiirdest (osalemine TA alastel infopäevadel, seminaridel, ümarlaudadel, koolitustel, messidel, konverentsidel, TA alane nõustamine, jms). Toetuse saaja esitab teadaolevate mitterahalist abi saavate ettevõtete nimekirja rakendusüksusele.

¹⁸² Väljundnäitajasse panustavad projekti tulemusena loodud kaudsed töökohad kui ka kompetentsikeskuse juurde loodud otsesed töökohad, mis säilivad pärast projekti lõppu. Lõpparuandesse andmete esitamiseks küsitleb toetuse saaja tema tegevustes osalenud partnerettevõtteid või tegevustest mitterahalist abi saanud ettevõtteid, et teada saada indikatiivne loodud töökohtade arv, sh kõrgema lisandväärtusega töökohad. Kompetentsikeskuste enda (perioodilisi) töökohti väljundnäitajasse ei raporteerida.

¹⁸³ Guidance document on monitoring and evaluation. Concepts and recommendations, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2014/working/wd_2014_en.pdf.

¹⁸⁴ See on siseriiklik näitaja, mis rakenduskavas ei kajastu. Kui ettevõtte ostab kompetentsikeskusest teenust turuhinnaga, siis on tegemist kliendiga, keda ei loeta mitterahalist abi saava ettevõtete hulka. Kogutakse mitte unikaalsete klientide arvu, vaid teenusepakkumise kordasid. Indikaatorile ei ole määratud sihttasandit.

Meede	Väljundnäitaja	Asjakohasus (meetme alaeesmärk)
5.4.2	Tegevustes osalenud ja neist kasu saanud ettevõtete arv ¹⁸⁵	Väljundnäitaja on asjakohane, kuna see näitab, et tegevustes osaletakse ja kasu saadakse. Kitsaskohaks on tegevustes osalenud ja tegevustest kasu saanud ettevõtete määramine, kuna tegevustes osalemise kaal on väga erinev.
	Tegevuses osalenud haridusasutuste arv ¹⁸⁶	Väljundnäitaja on pigem asjakohane. Mõnevõrra paremini peegeldaks väljundit osalevate noorte arv, aga seda oleks eeldatavalt võrreldes haridusasutuste arvuga palju keerulisem koguda.
5.4.3	Mitterahalist toetust saavate ettevõtete arv ¹⁸⁷ (TR)	Väljundnäitaja pigem ei ole asjakohane. Esiteks, see on pigem tulemusnäitaja (kui mõeldetaks neid ettevõtteid, mis raha said, siis oleks väljundnäitaja) (vrd, EK juhend). Teiseks, näitajat on keeruline määrata, kuna mitterahalist toetust saanud ettevõtete arv on siin hüpoteetiline, eriti nn potentsiaalse huviga ettevõtete puhul. Lisaks, praegusel kujul vajaks siin ka selgitamist abi ja toetuse tähenduse erinevus.
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid) ¹⁸⁸ (TR)	Väljundnäitaja pigem ei ole asjakohane. See on tulemusnäitaja. Lisaks, kaudsete töökohtade arvestamine on keeruline ning annab kokkuvõttes näitaja tulemuseks väga moonutatud olukorra. ¹⁸⁹

¹⁸⁵ Tegemist on siseriikliku indikaatoriga, mis rakenduskavas ei kajastu. Raporteeritakse projekti tasandil unikaalseid ettevõtjaid, kuid edaspidi tekitatakse võimekus iga-aastases seirearuandes ka meetme tegevuse tasandil unikaalseid ettevõtjaid raporteerida.

¹⁸⁶ Siseriiklik indikaator, mis rakenduskavas ei kajastu.

¹⁸⁷ Mitterahalist abi saavate ettevõtete all on mõeldud toetusest nii otseseid kui ka kaudseid/potentsiaalseid kasusaajaid: 1) mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse need ettevõtted, kes juba tegutsevad ettevõtlus- ja tööstusalal, turismi piirkonnas või linnakeskuse avalikus ruumis ning saavad kasu toetusega paranenud tingimustest (otsest kasu saavad ettevõtted); 2) mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse ka need ettevõtted, kel on potentsiaalne huvi pärast toetuse abil tingimuste paranemist asuda ettevõtlus- ja tööstusalale, turismi piirkonda või linnakeskuse avalikku ruumi (kaudselt/potentsiaalselt kasu saavad ettevõtted). Andmeid kogutakse lõpp- ja järelaruannetega. Lõpparuandega loetakse nii otsesed kui potentsiaalsed kasusaajad kokku. Järelaruandega korrigeeritakse lõpparuande tulemust, sest projekti eripärast tulenevalt avaldub mõju pärast projekti lõppu. Hiljemalt perioodi lõpus võidakse korraldada uuring ettevõtete arvu täpsemaks selgitamiseks. Mitterahalist abi saavateks ettevõteteks loetakse projekti tasandil kõik juriidilised isikud, kes osalevad majandustegevuses (KOVid, äriühingud, sihtasutused, mittetulundusühingud, riigiasutused, avalik-õiguslikud ülikoolid, FIE-d).

¹⁸⁸ Näitaja puhul loetakse projektide tulemusel lisandunud uusi (sh lisandväärtusega) töökohti. Loetakse nii otseseid töökohti (näit toetust saanud turismiobjektidel selle toimimiseks loodud töökohad) kui kaudseid töökohti (näit toetust saanud turismiobjektide mõjupiirkonnas muude ettevõtete loodud uued töökohad) täistööaja arvestuses. Ettevõtteks loetakse projekti tasandil ettevõtte äriseadustiku mõttes (füüsilisest isikust ettevõtja, osaühing, aktsiaselts, täisühing, usaldusühing, tulundusühistu) või kasumitaotluseta üksus (mittetulundusühing, sihtasutus, riigiasutus, kohaliku omavalitsuse asutus).

¹⁸⁹ Kaudsete töökohtade arvuline prognoosimine enne projektide rahastamist ja arenduse algust on sageli ideaal ehk arendajate soovunelm. Ka mitmed intervjueritavad tõid välja, et infrastruktuuri projektide tööhõive kasvu prognoos esitatakse sageli pigem liiaga (sh eeldades, et kõrgem prognoos võib tagada arenduse projektile eelise hindamisel). Antud kitsaskohta peegeldab ka näitaja täitmise tulemuslikkuse analüüs.

Meede	Väljundnäitaja	Asjakohasus (meetme alaeesmärk)
		Samuti on näitaja defineerimisel oluline eristada, kas räägitakse kasu saajatest või toetuse saajatest.
5.4.4	Lahendatud toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohtade arv	Väljundnäitaja on pigem asjakohane. Kui kitsaskoht tähendab töökohtade ja teenuste kättesaamist, siis on indikaator asjakohane, kuid vajab täpsemat sisu, mida ikkagi mõõdetakse (võib mõõta nt ka kilomeetreid). Seega, probleemiks on siin eelkõige kitsaskoha defineerimine. See peab lähtuma keskuse ja tagamaa ühendusest. Kuidas seda arvutatakse? Näiteks, kas sihtrühmade, asulate, teenuste ja/või töökohtade muutuse alusel. Kas kitsaskohad on teenused eraldi ja töökohad eraldi jms.

Allikas: autorite koostatud.

954. Meetme 5.4 tulemusnäitaja on väljaspool Harjumaad ja Tartumaad loodud sisemajanduse koguprodukti osakaalu kasv Eesti SKP-st 0,3 protsendipunkti võrra.¹⁹⁰ See kehtib kõigi 5.4 meetme tegevuste kohta koondatult. Määratletud tulemusnäitaja on meetme tegevuste mõttes pigem mõjunäitaja. Keeruline on eeldada meetmest toetatud tegevuste ja regionaalse SKT põhjuslikku seost (mh, mõjutegureid on siin liiga palju). Soovitatav oleks seada vähem üldistav ning fokuseeritum näitaja, mis hõlmaks näiteks regionaalse tööhõive muutust erettevõtluses, uute ettevõtete loomist ning teenuste kasutusmahtude muutust regionaalses võrdluses.

955. Neljanda asjakohasuse aspektina hinnati **meetmetest toetatud projektidele/tegevustele sätestatud oodatavate väljundite, tulemuste ja mõju loogilist seost.**

956. Meetme 5.4 projektidele/tegevustele sätestatud oodatavad väljundid, tulemused ja mõju ei ole selgelt ja loogiliselt omavahel seostatud. Puudub mõõdikute süsteemsus, kuna ei ole määratletud mõju näitajaid. Samuti on määratletud tulemusnäitaja oma sisult pigem mõju näitaja. Seega hindajad juhivad tähelepanu, et meetme tulemuslikkust peaks mõõtma ka mõju tasandil ning seda tuleks teha kõigis neljas meetme tegevuses. Lisaks oleks oluline selgemalt defineerida ka väljundnäitajad, kuna olemasolevad näitajad on meetme tegevuste mõttes osaliselt tulemusnäitajad. Ehkki rakenduskavas on määratletud mitme meetme tegevuse puhul vaid väljundnäitajad ja eeldatavalt ei ole neid võimalik muuta, siis võiks riigi siseselt kaaluda sobi(ma)vate väljund- ja tulemusnäitajate loomist.¹⁹¹

¹⁹⁰ SKP (sisemajanduse koguprodukt) on piirkonna elanikkonna majandusliku olukorra näitaja, mis kajastab toodetud kaupade ja teenuste koguväärtuse ja nende tootmisel vahetarbimiseks kulutatud kaupade ja teenuste väärtuse vahet.

¹⁹¹ Näitena soovitatav võimalik mõõdikute loogika:

- Meetme tegevus 5.4.1: väljundnäitaja – mitterahalist tuge saanud ettevõtete arv; tulemusnäitaja – 1) tööhõive kasv tuge saanud ettevõtetes, 2) regionaalsete kompetentsikeskuste teenuseid kasutavate ettevõtete arv; mõjunäitaja – kompetentsivaldkonnas lisandväärtuse suhteline kasv NUTS3 vrd kogu regiooni (va Tallinn ja Tartu).

957. PKT meetme tegevuste asjakohasuse hindamisel on oluline vaadata ka **planeeritud ja/või valitud meetme tegevuste/projektide panustamist erinevate sotsiaalsete rühmade** (sh naised, mehed, noored, vanemaealised, puudega inimesed, eri rahvusest inimesed) **vajadustesse**.

958. Meetme tegevuste planeerimisel ja elluviimisel sõltub sotsiaalsete rühmade vajadustega arvestamine tegevuste üldistest eesmärkidest. Kõige selgemalt tuleb vajadustega arvestamine esile maakondlike ettevõtluse tugiprogrammide planeerimisel ja teostamisel. Meetme tegevuse 5.4.2 puhul on nähtud ette vajadust arendada noorte ja naiste ettevõtlikkust ning luua tingimusi vähemvõimekamate töölevõtmiseks. Näitena, meetme 5.4.2 planeeritud tugiprogrammid sisaldavad tegevusi, mis arvestavad noorte (93% kavadest), puudega ja/või vähema töövõimega inimeste (33%), vanemaealiste (13%) ning vähemusrahvuste (13%) vajaduste ja võimalustega (joonis 34). PATEE programmidest on otseselt sotsiaalsetele rühmadele suunatud noorte ettevõtlikkuse tugiprogrammid ning Rapla maakonna vähemvõimekamate tööhõivet soodustav tugiprogramm.

959. Meetme tegevuse 5.4.1 elluviimisel arvestatakse üldjuhul erinevate sotsiaalsete rühmade vajaduste ja võimalustega kompetentsi põhiselt (nt Tervisedenduse ja rehabilitatsiooni kompetentsikeskuse tegevused). Lisaks on projektipõhiselt ka teistes kompetentsikeskustes viidud läbi tegevusi, mis toetavad näiteks vanemaealiste toimetulekut ja vajadusi.¹⁹²

960. PKT infrastruktuuri investeeringute (5.4.3) puhul on sotsiaalsete rühmadega arvestamine seotud kaasava disaini põhimõtete rakendamisega ning see ei tugine üldjuhul strateegilisel sotsiaalmajanduslikul planeerimisel. Näiteks meetme tegevuse 5.4.3 turismiobjektide arendamise projektide tasandil on arvestatud puudega inimeste ning laste vajadustega, sõltuvalt ehitistele/raajatistele ja nendele juurdepääsu tagamiseks seatud kaasava (universaal-) disaini nõuetest. Samas ei ole loodud spetsiaalseid turismiatraktsioone vanemaealistele või puuetega

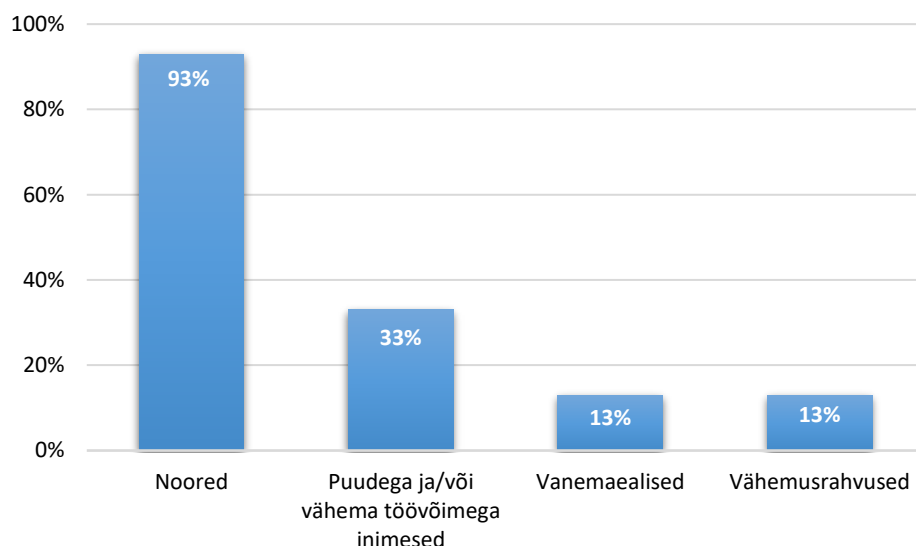
-
- Meetme tegevus 5.4.2: väljundnäitaja – 1) tegevuses osalenud ettevõtete arv, 2) tegevuses osalenud haridusasutuste arv; tulemusnäitaja 1) tegevuses osalenud ettevõtete majandusnäitajad enne ja pärast programmis osalemist, 2) osalenud ja mitteosalenud haridusasutustes vastavate valikainete arv ja/või õpilasfirmade arv (muutus); mõjunäitaja – 1) ettevõtlusaktiivsus ja/või uute ettevõtete loomine elaniku kohta PATEE regioonid vrd Tallinn ja Tartu kokku, 2) töötus või uued töökohad elaniku kohta PATEE regioonid vrd Tallinn ja Tartu kokku.
  - Meetme tegevus 5.4.3: väljundnäitaja – inkubatsioonikeskuste arv, kaasajastatud linnakeskuste arv, turismiatraktsioonide arv, tööstusalade tegevust toetavate objektide arv; tulemusnäitaja – turismiatraktsiooni külastajate arv ja/või turismiatraktsiooni omava ettevõtte tulud, tööstusalade ettevõtete enda investeeringute kasv (%); mõjunäitaja – turismisektori majandusnäitajad maakonna tasandil, loodud töökohtade arv tööstusala ettevõtetes.
  - Meetme tegevus 5.4.4: väljundnäitaja – lahendatud toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohtade arv; tulemusnäitaja – inimeste arv, kes kasutavad loodud infrastruktuuri; mõjunäitaja – teenuste tarbimise kasv infrastruktuuri mõjupiirkonnas ja töötajate arvu kasv infrastruktuuri mõjupiirkonnas või infrastruktuuri mõjupiirkonna elanike rahulolu kasv seoses teenuste ja töökohtade kättesaadavuse paranemisega.

¹⁹² Puudega inimeste vajaduste arvestamist meetme 5.4.3 projektides on valikuliselt analüüsitud töös Ligipääsetavuse analüüs perioodil 2014–2020 struktuuritoetustest rahastatud projektides, http://kompetentsikeskus.volnik.ee/wp-content/uploads/2019/05/Ligipaaasetavuse-analuus_raport.pdf.

inimestele; tööstusalade planeerimisel ei ole tehtud erisusi puudega inimesi rakendavatele ettevõtetele jms.¹⁹³

961. Meetme tegevuse 5.4.4 (investeeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse tõstmise) juures on loodud lastele, vanemaealistele ja puudega inimestele vajadustest lähtuvad ühendusvõimalused.

Joonis 34. Sotsiaalsetele rühmadele suunatud tegevused maakondlikes PATEE programmides (5.4.2)

8.2. Tulemuslikkus ja mõju

962. Meetmete tulemuslikkuse vahehindamine tugineb analüüsile, mis selgitab kuivõrd on eesmärgid saavutatud seisuga 31.12.2018.

963. Tulemuslikkuse aspekti hindamisel vaadati esmalt **toetatud projektide/tegevuste tulemuste saavutamise määra erinevate tulemusnäitajate lõikes.**

964. Meetme tegevuses 5.4.1 on seisuga 31.12.2018 toetatud kokku 11 projekti summas 3 988 555 eurot. Toetatud projektid hõlmavad regionaalsete kompetentsikeskuste toetust ning keskuste tegevustega seotud uuringute läbiviimist ja meetodikate väljatöötamist, sh tõhusa koostöö toetusi. Kõik toetatud projektid on veel käimas. Projektidele on seatud kaks väljundnäitajat. Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv on 726 ning projektides seatud sihttase kokku (ehk prognoos) on 1036 ettevõtet ehk täidetud on 70% kavandatud (tabel 64). Tööhõive kasvu sihttase mitterahalist abi saanud ettevõtetes on 59 täistööaja ekvivalenti. Sellest on täidetud 16 ehk 27%.

¹⁹³ Need on mõistetud siin võimalustena, mitte puudustena. Tööstusalade puhul oleks võimalik näiteks strateegiliselt luua erisusi renditasus, pakutavates ruumides, asukohas vms.

965. Meetme tegevuse 5.4.1 määruses on mitterahalise abi sihttasemeteks määratud 100 ettevõtet ja tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes 100 [55] täistööaja ekvivalenti.¹⁹⁴ Vabariigi Valitsuse korralduses „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ (19.03.2020) on esimese mõõdiku uueks sihttasemeks määratud 905 ettevõtet.¹⁹⁵ Seega on esimese näitaja puhul täidetud 80%. Teise näitaja osas on täidetud 16% kavandatust (määruse muudatuse (07.05.2019) järgi 29%). 2018. aasta vahe-eesmärk on siiski täidetud mõlema eesmärgi osas.

966. Tegevuses 5.4.2 on seisuga 31.12.2018 lõpetatud 32 projekti. Lõpetatud projekte on toetatud kokku 2 514 630 euroga. Lõpetatud projektid hõlmavad maakondade arenguprogrammide tegevusi. Lõpetatud projektide väljundnäitaja – tegevustes osalenud ja neist kasu saanud ettevõtjate arv, projektides seatud sihttase (prognoos) on kokku 2395 ettevõtet ning projektide tulemusel sai kasu 2633 ettevõtet. Teise väljundnäitaja – tegevustes osalenud haridusasutuste arv, projektides seatud sihttase (prognoos) on kokku 271 asutust ning tegevustes osales 409 asutust. Seega, mõlema väljundnäitaja osas sai eesmärk täidetud. Lisaks nimetatud kahele väljundnäitajale on ühe lõpetatud projekti puhul kasutatud ka väljundnäitajat „Tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamise programmi kavandamise kaasatud institutsioonide arv“. Näitaja sihttase on 75 ja kaasatud institutsioone oli 145. Vabariigi Valitsuse korralduses „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ (19.03.2020) järgi on selle mõõdiku uus sihttase 145 institutsiooni. Seega vastav eesmärk on juba täidetud.

967. Käimasolevaid projekte on selles meetme tegevuses 38 ning neid on toetatud 2 964 153 euroga. Väljundnäitaja – tegevustes osalenud ja neist kasu saanud ettevõtjate arv – projektides seatud sihttase (prognoos) on kokku 1818 ettevõtet. Kasu saanud ettevõtteid on 1714 ehk eesmärk on täidetud 94% ulatuses. Tegevustes osalenud haridusasutuste arvu projektides seatud sihttase (prognoos) on kokku 272 ning osalenud on 285 asutust. Seega on selle näitaja puhul eesmärk täidetud.

968. Meetme tegevuse 5.4.2 määruses esitatud väljundnäitajate sihttasemed on vastavalt 450 ettevõtet ja 75 haridusasutust. Mõlemad määruses toodud eesmärgid on täidetud. Meetme tegevus on olnud tulemuslik.

969. Meetme tegevuses 5.4.3 on seisuga 31.12.2018 lõpetatud 23 projekti, mida on toetatud 13 390 663 euroga. Lõpetatud projektidest 8 on tööstusala ligipääsud, 3 tööstusala tugitaristud, 5 linnakeskuse väljaehitused ning 7 turismiobjekti arendused. Lõppenud projektidega seoses on saanud mitterahalist toetust 341 ettevõtet. See on 27 ettevõtet rohkem kui lõppenud projektides väljundnäitajale seatud sihttase (prognoos). Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes on 303

---

¹⁹⁴ Meetme määrust muudeti 07.05.2019, millega vähendati tööhõive kasvu näitaja sihttaset 55-le. Muudatus kajastub ka meetmete nimekirjas.

¹⁹⁵ Vabariigi Valitsuse korralduse „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“, <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmete-nimekiri>.

täistööaja ekvivalenti ning seatud sihttase (prognoos) projektides on kokku 903. Eesmärk on seega täidetud 34% ulatuses.¹⁹⁶

970. Meetme tegevusest on toetatud 82 käimasolevat projekti (alustatud enne 01.01.2019) 93 107 311 euro ulatuses. Käimasolevate projektidega on saanud mitterahalist toetust 671 ettevõtet. Käimasolevatele projektidele seatud väljundnäitaja (prognoos) on 2408 mitterahalist toetust saanud ettevõtet. Eesmärk on seega saavutatud 28% ulatuses. Käimasolevate projektide teine väljundnäitaja on tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes on 141 täistööaja ekvivalenti ning projektidele seatud sihttase (prognoos) on kokku 4672. Eesmärk on täidetud vaid 3% ulatuses.

971. Meetme tegevuse 5.4.3 määruses seatud mitterahalise toetuse väljundnäitaja sihttase on 630 ettevõtet. VV korralduse (19.03.2020) järgi on uus sihttase 1280 ettevõtet. Seega võib öelda, et programmiperioodiks seatud siht on täidetud 79% ulatuses. Tööhõive kasvu nähakse ette 1630 toetust saanud ettevõttes. Sellest eesmärgist on täidetud 27%. 2018. aastaks seatud vahe-eesmärgid on täidetud osaliselt. Meetme tegevus ei ole olnud piisavalt tulemuslik.

972. Meetme tegevuses 5.4.4 on seisuga 31.12.2018 lõpetatud 6 kergliiklustee projekti ning 1 ühistranspordi terminali ehituse projekt. Lõpetatud projekte toetati kokku 5 256 064 euroga. Toetustega on lahendatud 14 toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohta. Tulemus on ühe võrra vähem kui lõppenud projektidele seatud kogu prognoos (eesmärk täidetud 93% ulatuses). Lisaks on meetme tegevusest toetatud 14 käimasolevat kergliiklustee ehitust ning kahte ühistranspordisüsteemi arendust. Käimasolevate projektide toetus on kokku 10 448 728 eurot. Projektide abil on lahendatud 21 ühendusvõimaluste kitsaskohta. Käimasolevate projektidega on planeeritud lahendada veel 39 kitsaskohta. Seatud eesmärk on täidetud 54% ulatuses.

973. Meetme määruses on väljundnäitaja sihttasemeks seatud 30 ühendusvõimaluste kitsaskohta. VV korralduse (19.03.2020) järgi on uueks sihttasemeks määratud 45 kitsaskohta. See eesmärk on täidetud 78% ulatuses. 2018. aastaks seatud vahe-eesmärk 10 kitsaskohta on täidetud. Meetme tegevus on olnud tulemuslik.

---

¹⁹⁶ Taotlustes prognoositavad töökohad on hinnangulised. Tegelikud tulemused ja töökohad võivad ilmnedagi veel mitmeid aastaid pärast projekti ja ei pruugigi plaanitud mahus realiseeruda. 2014-2020 perioodi lõpus loetakse tegelikke loodud töökohti ning väljundnäitaja väärtus ei pruugi tulla nii suur kui taotlustes toodud andmete nähtub. Käesolevas vahehindamises arvestatakse siiski töökohtade kasvu näitaja puhul taotlustes märgitud „ideaalse“ olukorraga.

Tabel 64. Meetme 5.4 väljundnäitajate sihttasemed ja tulemid seisuga 31.12.2018

Tegevus	Väljundnäitaja	Sihttase 2023 meetme määruses ¹⁹⁷	Lõppenud projektide tulem	Lõppenud projektidele seatud sihttase	Käimasolevate projektide tulem (31.12.2018)	Käimasolevatele projektide seatud sihttase
5.4.1	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv (TR).	100 (905)	-	-	726	1036
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid)	100 [55] ¹⁹⁸	-	-	16	59
5.4.2	Tegevustes osalenud ja neist kasu saanud ettevõtete arv	450	2633	2395	1714	1818
	Tegevuses osalenud haridusasutuste arv	75	409	271	285	272
5.4.3	Mitterahalist toetust saavate ettevõtete arv (TR)	630 (1280)	341	314	671	2408
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid)	1700 (1630) ¹⁹⁹	303	903	141	4672
5.4.4	Lahendatud toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohtade arv	30 (45)	14	15	21	39

Allikas: autorite koostatud.

¹⁹⁷ Sulgudes on toodud VV korralduses (19.03.2020) määratud uus sihttase aastaks 2023.

¹⁹⁸ Meetme määrust muudeti 07.05.2019, millega vähendati sihttasest 55-le. Sama sihttase jäi selle möödiku puhul kehtima ka VV korraldusega (19.03.2020).

¹⁹⁹ Meetme nimekirjas on 2023. aasta sihttasemeks määratud 1590 töötajat.

Tabel 65. Meetme 5.4 väljundnäitajate tulemuslikkus (%) (31.12.2018)

Meede	Väljundnäitaja	Määruses seatud 2023. aasta eesmärgi täitmine (%) ²⁰⁰	Lõppenud projektide seatud eesmärgi täitmine (%)	Käimasolevatele projektidele seatud eesmärkide täitmine (%)
5.4.1	Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv (TR).	100 (80)	-	70
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid)	16 [29] ²⁰¹	-	27
5.4.2	Tegevustes osalenud ja neist kasu saanud ettevõtete arv	100	100	94
	Tegevuses osalenud haridusasutuste arv	100	100	100
5.4.3	Mitterahalist toetust saanud ettevõtete arv (TR)	100 (79)	100	28
	Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes (täistööaja ekvivalendid)	26 (27)	34	3
5.5.4	Lahendatud toimepiirkondade ühendusvõimaluste kitsaskohtade arv	100 (78)	93	54

Allikas: autorite koostatud.

974. **Toetatud projektide/tegevuste tulemuste saavutamise osakaal** erinevate tulemusnäitajate lõikes näitab tulemuslikkuse määra projektide tasandil.

975. Meetme tegevuses 5.4.1 on kõik projektid veel käimas. Tööhõive eesmärk on seni saavutatud kahes projektis üheteistkümnest ning ettevõtete abistamise eesmärgid on seni täidetud neljas ja täitmata seitsmes projektis.

976. Meetme tegevuses 5.4.2 on lõpetatud projektide puhul kasu saanud ettevõtete osas eesmärk täitmata 41% projektidest ning osalenud haridusasutuste osas 17% projektidest. Käimasolevate projektide puhul on kasu saanud ettevõtete osas eesmärk täitmata 47% ja osalenud haridusasutuste osas 35% projektidest.

977. Meetme tegevuses 5.4.3 on lõpetatud projektide puhul kasu saanud ettevõtete osas eesmärk täitmata 17% ja tööhõive kasvu eesmärk täitmata 70% projektidest. Käimasolevate projektide puhul on kasu saanud ettevõtete osas eesmärk täitmata 83% ja tööhõive kasvu osas 94% projektidest;

²⁰⁰ Sulgudes VV korralduses (19.03.2020) määratud uue sihttaseme täitmise määr (%).

²⁰¹ Kantsulgudes 2019. aastal muudetud määruses fikseeritud uue sihttaseme täitmise määr (%).

978. Meetme tegevuses 5.4.4 on lõpetatud projektide puhul eesmärk täitmata ühes projektis ja käimasolevates projektides 56%.

979. Tulemuslikkus on lõpetatud projektide puhul pigem madal 5.4.2 ja 5.4.3 meetme tegevustes.

980. Meetmete tulemuslikkus avaldub ka **meetme tegevuste funktsionaalsete eesmärkide täitmises**. Meetme tegevuse 5.4.1 puhul on eeldatud, et toetused aitavad regionaalsetel kompetentsikeskustel muuhulgas:

- luua tingimused teadmiste mahuka ettevõtluse arendamiseks piirkonnas;
- importida valdkondlikku kompetentsi piirkonna ettevõtetele;
- suurendada piirkonna ettevõtete võimekust kõrget lisandväärtust loovate uuenduste käivitamisel;
- tugevdada piirkonnas nii eri sektorite ning ka ettevõtete vahelist koostööd ja võrgustamist strateegilise arendustegevuse planeerimisel;
- soodustada koostöö tihendamist TA asutuste, avaliku sektori asutuste ja ettevõtete vahel.

981. **Teadmiste-mahuka ettevõtluse arendamine** kompetentsikeskuste valdkondades ei toimu piirkondlikul põhimõttel. Reeglina nähakse kompetentsikeskuste klientidena kogu Eesti ettevõtteid, välja arvatud Tallinn ja Tartu. Samas, keskuste teenuste saajate seas on märkimisväärne osakaal ettevõtteid, kes on registreeritud Tallinnasse või Tartusse. Kompetentsikeskuste regionaalne funktsioon on nõrk. Üheltpoolt ei suuda kompetentsikeskused tagada piirkondlikul tasandil piisavalt kliente teenustele ning koostöö projektidesse. Teisalt ollakse seni pigem vähe edukad ka piirkondlikul tasandil valdkonna ettevõtete juurdekasvu ja teadmismahukuse kasvatamisega. Kompetentsikeskused on teadmiste-mahuka ettevõtluse arendamiselt küllalt erinevad sõltuvalt ettevõtetest, kellele nad töötavad. Kuressaare KK klientuuriks on väikelaevaehitajad, kus teadmuskomponent arvestatav ja mitmekesine. Virumaa Põlevkivi KK peamisteks klientides on sealsed suurettevõtted, kellele tehakse analüüse, kuid ka ca 30 ettevõtet aastas, kellele tehakse ka arendustööd. Väimela KK on kombineerinud enda tegevuse Kagu-Eesti puiduklastri tegevusega, ennekõike tegeletakse disainiga. Polli puhul pakutakse ettevõtetele arvestaval määral teenuseid, kuna T&A komponent ei saagi seal ülemäära suur olla, teadmuspõhisus ei ole esmane, samas tehakse kohapeal arvestatavat teadustööd. TERE on viimasega mõnevõrra sarnane, teenust saavaid ettevõtteid on aga vähem ja teadustööd tehakse pigem väljapoolsete inimeste poolt.

982. Kõikide kompetentsikeskuste puhul toimub teatud ulatuses **kompetentsi vahendamine** piirkondlikele ettevõtetele. Probleemiks on tihti aga see, et ülekantav teadmine ei realiseeru arendustes, vaid piirdub sageli keskuste tehnilise baasi kasutamise ja (vajadusel) praktilise nõustamisega. Selle põhjuseks on muuhulgas ka maapiirkondade ettevõtete vähene finantsiline võimekus ja ambitsioon. Laiem küsimus on regionaalsete kompetentsikeskuste strateegiline kontseptsioon ja nende institutsioonide toimimise oodatav efektiivsus Eestis. Kompetentsikeskuste kontseptsiooni strateegiline kooskõla näiteks nutika spetsialiseerumise prioriteetidega tugineb siiski suures osas teoreetilisel eeldusel. Nutikat spetsialiseerumist on Eestis rakendatud üsna formaalselt. Regionaalsete kompetentsikeskuste meede ja kompetentsikeskuste spetsialiseerumine ei ole kasvanud välja nutika spetsialiseerumise strateegiast, vaid lähtus juba varem alt üles valitud kohalike

ettevõtete huvidest lähtuvast spetsialiseerumisest, millel ei ole otsest seost hiljem defineeritud riiklike nutika spetsialiseerumise prioriteetidega.

983. **Lisandväärtust loovate uuenduste käivitamine** seondub eelkõige tootearenduse ja turundusega. Arvestatav tootearendus ja mingil määral ka turundus toimivad Kuressaares ja Väimelas. Üksikud tootearendused on ka Haapsalu TEREs. Polli keskuses on arendused pigem ettevalmistamisel.

984. Kompetentsikeskuste koostöö ettevõtetega on suures osas seotud teenuste pakkumise, projektides osalemise ning arendusvõimaluste tutvustamise ja informatsiooni jagamisega.

985. Ettevõtjate hinnang ühisprojektide toimimise suhtes on mõõdukalt optimistlik. Teenuste kvaliteeti hinnatakse valdavalt positiivselt ning pigem ollakse valmis ka edaspidi kompetentsikeskuste korraldatud tegevustes osalema ja/või keskuste (tasulisi) teenuseid kasutama. Kompetentsikeskuste teenuste kasutamist soovitatakse ka teistele sama valdkonna ettevõtetele. Muuhulgas tuuakse põhjendusena esile ka keskuste teenuste usaldusväärsus, pakutavate teadmiste kvaliteet ning võimalus luua kontakte teiste ettevõtjatega.

986. **Koostöö arendamisel ettevõtete vahel, ettevõtete võrgustamise soodustamisel ja regionaalsete ettevõtete teadmismahukuse suurendamisel** on kompetentsikeskused seni olnud pigem vähema võimekusega. Keskuste tegevus ei ole olnud selles plaanis ettevõtetega süsteemne. Seni on piirdunud peamiselt eeldatavate võimaluste loomisega koostöö tekkeks ja tihendamiseks. Ettevõtete võrgustamise toetamise osas on edukamad olnud need keskused, mis on integreeritud ettevõtliklastritega või teevad klastritega tihedamat koostööd.

987. **Koostöö (mudel) TA asutuste, avaliku sektori asutuste ja ettevõtete vahel** ei ole seni samuti olnud piisavalt tõhus. Eelkõige on siin probleem, kuidas need kolm osapoolt omavahel siduda nii, et nende koostöö aitaks kaasa keskuste tegevuse eesmärkide täitmisel ja laiemalt ka piirkondade konkurentsivõime tõstmisele. Seni on eelkõige tähelepanu pööratud keskuste ühisosa tekitamisele ettevõtetega ja vähemal määral ka TA asutustega. Valdavalt on avaliku sektori asutused omavalitsuste liidud/KOVID ja arenduskeskused meetme eesmärkide täitmisel ühendatud ühisarutelude (sh KK nõukogus, Lõuna-Eesti toiduvõrgustik), info jagamise ja võimaluste tutvustamise kaudu ettevõtetele (nt kohapealsete visiitide korraldamine ettevõtetele). KOVi kaasatus on seni olnud mõnevõrra edukam Kuressaare KK puhul. TA asutused on vahelduva edukusega koostöösse kaasatud (arendus)projektides (kohati) vajaduspõhiselt ning enamike keskuste puhul ka teadustöötajate (jagamise) kaudu. Keskuste tegevused, mis soodustaksid TA asutuste koostöö suurendamist ja selle kvaliteedi tõstmist avaliku sektori ning valdkonna ettevõtetega (piirkondades) on seni pigem juhuslikud ning toetuste mõju sellele koostööle seega vähene. Probleem tuleneb Eesti olemasolevast TA süsteemist. TA asutused on keskendunud teadusproduksioonile, nende edukust mõõdetakse peamiselt avaldatud artiklite ja viitamiste alusel. Kompetentsikeskuste meede pakkus seega ülikoolidele lisarahastust „oma” asja tegemisel. Parem on olukord TTÜ kolledžite juures olevates KKs, kus toimub ka õpe ja on palgatud esimesed professorid. Pollis tehakse Maaülikooli (katsebaasi) teadustööd, kuid seosed tootearendustööga on pigem vähesed, TERE tegevusest on huvitatud üksikud ettevõtted ja TA koostöö eri partnerasutuste vahel on pigem formaalne, Väimela

probleemiks on asumine väljapool TA süsteemi: kontakte on, kuid need kalduvad olema juhuslikud ja *ad hoc* laadi.

988. Üldjuhul ei ole ettevõtete kaasamine keskuste tegevustesse väga keeruline. Keskuste esindajate hinnangul on probleem koostöö puhul ka ettevõtete passiivsuses. Need ettevõtted, kes tuge ja teadmist vajaksid, ei pöördu ei kompetentsikeskustesse ega ka arenduskeskustesse. See on osaliselt tingitud ka sellest, et ettevõtted ei tea kompetentsikeskuste olemasolust ja funktsioonist ning teisalt ka asjaolust, et ettevõtted ei tunneta adekvaatselt toe vajadust.

989. Teisalt on ettevõtete motivatsioon koostöös osalemiseks konkreetse praktilise kasu põhine (nt teenused, keskuste materiaalse baasi kasutamine, mis ei nõua erilisi kompetentse) ning ei tugine valmisolekul investeerida vajadusel (uute) teadmiste loomisesse. Teadusasutuste kaasamine koostöö mudelisse tähendab sageli kulukat arendusprotsessi, kus oodatav tulemus (nt teadmine, mille alusel arendada oma toodet) võib sageli jääda saavutamata. Ettevõtete koostöö TA asutustega nõuab ettevõtetest olulisi (pikaajalisi) investeeringuid, mida ettevõtted sageli ei riski teha. Teadusasutustega on koostöö olnud takistatud ka seetõttu, et sageli on teadusinstituutsioonid huvitatud vaid sellistest projektidest, mis võimaldab luua publikatsioone. Projekti raames teenuse ostmise korral on osaluse huvi suurem.

990. Kompetentsikeskuste esindajate hinnangul on oluliseks takistusteks koostöö soodustamisel TA asutuste, avaliku sektori asutuste ja ettevõtete vahel kompetentsikeskuste vähene inimressurs. Kriitiliselt hinnatakse ka kohati keskuste vähest võimekust nii teenuseid (maht) kui (innovaatilist) teadmisi pakkuda.

991. Meetmete tulemuslikkust peegeldab üldjuhul ka **toetuste mõjus toetust saanud ettevõtete tootlikkusele (ettevõtte tootlikkus töötaja kohta), tööhõivele ja ekspordile**. 5.4 meetme tegevuste puhul on valdavalt selline seos siiski kaudne, kuna meetmest jagatakse ettevõtetele toetusi vaid infrastruktuuride arendamiseks. Need arendused on enamasti alles protsessi faasis ning reaalne mõju toetust saanud ettevõtete (ja ka tõenäoliste toetustest kasusaajate ettevõtete) majandusnäitajatele ilmneb sageli alles mitmed aastad pärast projekti lõppemist.

992. Järgnevalt tuuakse välja 5.4 meetme tegevuste kaudne mõju toetustest kasu saanud ettevõtete tootlikkusele, tööhõivele ja ekspordile. Analüüsil on aluseks Statistikaameti ja Äriregistri andmed.

993. Kompetentsikeskuste meetme tegevuse (5.4.1) kasusaajate ettevõtete keskmine tootlikkus töötaja kohta on kasvanud perioodil 2014-2018 ligikaudu 2%. Kvantitatiivne analüüs ei tuvastanud (positiivset) mõju kasu saanud ettevõtete valitud näitajatele (vt tabel 66 ja tabel 67) kogu Eesti valimis. Lisades analüüsi regionaalse dimensiooni, osutusid tulemused statistiliselt oluliseks lisandväärtusele töötaja kohta ülejäänud Eesti valimis. Harjumaal olid kõik tulemused statistiliselt ebaolulised, mida selgitab küllaltki väike toetatud ettevõtete arv Harjumaal (40) tegevuse 5.4.1 puhul.

994. Meetme tegevuse 5.4.1 kasusaajad ettevõtted on peamiselt töötleva tööstuse (sh kaevandamine ning puidutööstus) (50%) ettevõtted. Olulise osa kasusaajatest moodustavad ka hulgi- ja jaekaubanduse (12,3%), kutse-, teadus- ning tehnikaalase tegevuse (11,3%), tervishoiu ja sotsiaalhoolekande (4,7%), põllumajanduse (4,2%) ning ehitusettevõtted (3,9%).

995. Suurima hulga kasusaajatest ettevõtetest moodustavad mikroettevõtted (kuni 9 töötajat) (51,6%). Väikeettevõtteid (10-49 töötajat) ja keskmise suurusega ettevõtteid (50-249 töötajat) on kasusaajate hulgas ligikaudu 40% ning suurettevõtteid (üle 250 töötaja) ligikaudu 5%.

996. Kompetentsikeskuse meetme kasusaajatest ettevõtetest on 18,6% Tallinnast ning 11,7% Tartu linnast ehk ligikaudu 30% kasusaajatest on registreeritud väljaspool kompetentsikeskuste sihtpiirkonda. Omavalitsused, kus kompetentsikeskused asuvad on vastavad kasusaajate osakaalud kõikidest kasusaajatest järgnevad: Saaremaa vald – 10,8%, Jõhvi ja Kohtla-Järve linn – 6%, Võru vald – 4,8% ning Haapsalu linn ja Mulgi vald – alla 3%. Üle 3% meetme 5.4.1 tegevustest kasusaajaid ettevõtteid asuvad ka Põlva vallas (3,9%), Otepää vallas (3,6%), Rae vallas (3,6%) ning Pärnu linnas (3,3%).

997. Kompetentsikeskuste meetme kasusaajate maakondlik jaotumine on järgmine:

- väikelaevaehituse kompetentsikeskus: Harjumaa 51%, Saaremaa 23%, Tartumaa 9%, Pärnumaa 7%, Ida-Virumaa 3%, Jõgevamaa 3%, Raplamaa 1%, Valgamaa 1%, Viljandimaa 1%, Võrumaa 1%;
- tervisedenduse ja rehabilitatsiooni kompetentsikeskus: Harjumaa 30%, Saaremaa 19%, Läänemaa 18%, Ida-Virumaa 7%, Pärnumaa 7%, Raplamaa 4%, Tartumaa 4%, Viljandimaa 4%, Hiiumaa 3%, Võrumaa 3%, Järvamaa 1%.
- põlevkivi kompetentsikeskus: Ida-Virumaa 55%, Harjumaa 33%, Tartumaa 5%, Pärnumaa 3%, Lääne-Virumaa 2%, Põlvamaa 1%, Raplamaa 1%.
- kompetentsikeskus TSENER: Võrumaa 32%, Tartumaa 21%, Harjumaa 13%, Põlvamaa 10%, Valgamaa 5%, Viljandimaa 5%, Saaremaa 3%, Jõgevamaa 2%, Järvamaa 2%, Läänemaa 2%, Pärnumaa 2%, Ida-Virumaa 1%, Lääne-Virumaa 1%, Raplamaa 1%.
- kompetentsikeskus PlantValor: Harjumaa 32%, Valgamaa 16%, Tartumaa 10%, Viljandimaa 7%, Võrumaa 7%, Hiiumaa 6%, Pärnumaa 6%, Raplamaa 6%, Saaremaa 6%, Jõgevamaa 4%.

998. Maakondlike tugiprogrammide meetme kasusaajate ettevõtete keskmine tootlikkus töötaja kohta on kasvanud perioodil 2014–2017 ligikaudu 9%. Kvantitatiivne analüüs näitab, et meetme tegevus omab positiivset mõju kasu saanud ettevõtete tootlikkusele. Samuti näitab analüüs, et meetme tegevusest kasu saanud ettevõtete finantsseisukord (omakapitali ja koguvarade suhe) on paranenud.

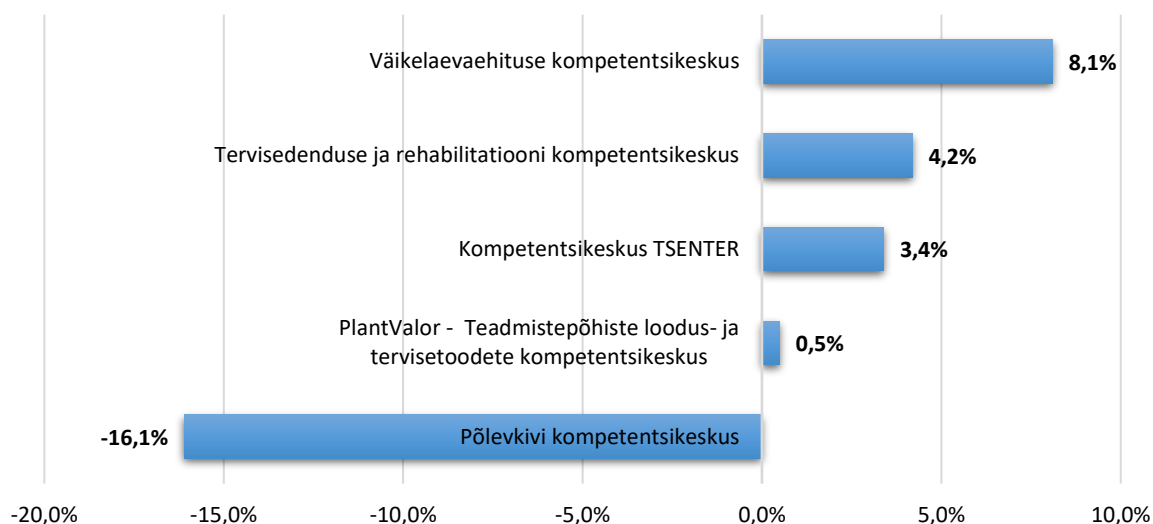
999. Meetme tegevuse 5.4.2 kasusaajad on valdavalt töötleva tööstuse (32,5%), majutuse ja toitlustuse (15,3%), kunsti, meelelahutuse ja vaba aja (9,9%), hulgi- ja jaekaubanduse (7,7%) ning kutse-, teadus ja tehnikaalase tegevusega ettevõtted (7,7%).

1000. Need ettevõtted on registreeritud enamasti Harjumaal (18,4%), Pärnumaal (15,7%), Viljandimaal (8,6%), Raplumaal (7,0%), Saaremaal (6,5%) ning Võrumaal (6,5%).

1001. Meetme tegevuste 5.4.3 toetust saanud ettevõtete tootlikkus on perioodil 2014-2018 kasvanud 53%. Võrreldes kontrollgrupiga, on toetust saanud ettevõtete tootlikkus töötaja kohta kasvanud.

1002. Meetme tegevuste mõju tööhõivele on sõltuv konkreetsetest tegevustest, millest ettevõtted kasu saavad. Meetme tegevuse 5.4.1 kasusaajate ettevõtete töötajate arv on langenud perioodil 2014-2017 2,8%. Eelkõige tuleneb töötajate arvu langus Põlevkivi kompetentsikeskuse tegevusest

kasu saanud ettevõtete töötajate arvu langusest vaadeldud perioodil (16,1%) (muuhulgas on mõjuteguriks põlevkivisektori suurenenud tootmise efektiivsus).²⁰² Kõigi teiste kompetentsikeskuste tegevustest kasusaajate ettevõtete töötajate arv on kasvanud. Suurim on vastav näitaja Väikelaevaehituse kompetentsikeskuse tegevustest kasu saanud ettevõtete hulgas (8,1%). Võrreldes kontrollgrupi ettevõtetega, ei ole meetme tegevusest kasusaanud ettevõtete töötajate arv siiski kasvanud.

Joonis 35. Töötajate arvu muutus tegevustest (meede 5.4.1) kasu saanud ettevõtetes 2014–2017 (%)

1003. Meetme 5.4.2 tegevustest kasu saanud ettevõtete töötajate arv on perioodil 2014–2018 kasvanud 8,8% (võrreldi 2014. ja 2018. aasta andmeid). Samas tuleb märkida, et otsesid kasu saanud ettevõtete tööhõive kasvu tõstvaid tegevusi on toetud tugiprogrammide tegevuste seas siiski piiratud hulgal. Mitmetes maakondades on välja toodud eeldatav tegevuste mõju, mis peaks eelkõige aitama tagada töökohtade säilimise. Kvantitatiivne analüüs näitab, et tegevustel puudub märkimisväärne positiivne mõju kasu saanud ettevõtete tööhõivele, ehkki mõjusid regionaalselt analüüsidest tuvastati positiivne mõju Harjumaal, ei ole vastavad hinnangud ilmselt mittetundlikud ja usaldusväärsed seoses üsna väikese toetatud ettevõtete arvuga (36). Võib tõstatada küsimuse, kuidas seda tulemust mõjutab väga madala tööpuudusega periood (töötajate puudus piirab ettevõtete kasvu).

1004. Meetme tegevuse 5.4.3 toetust saanud ettevõtete töötajate arv ei ole kontrollgrupiga võrreldes kasvanud.

1005. Nii 5.4.1 kui ka 5.4.3 tegevuste puhul peegeldab piiratud mõju tööhõivele ka projektide vastavate väljundnäitajate suhteliselt vähene saavutustase.

²⁰² Eesti põlevkivitööstuse aastaraamat 2018, <https://www.vkg.ee/wp-content/uploads/2019/07/polevkivi-aastaraamat-est-2018.pdf>

Tabel 66. Meetme 5.4. tegevuste mõju hinnangud²⁰³

	Tegevus 5.4.1	Tegevus 5.4.2	Tegevus 5.4.3
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	-0.04 (0.15)	0.175 (0.12)	0.380*** (0.14)
log(Käive töötaja kohta)	-0.241 (0.22)	0.224** (0.11)	0.393*** (0.13)
log(Töötajate arv)	0.13 (0.29)	0.98 (0.1)	-0.032 (0.49)
Omakapital/Koguvavad	0.443* (0.24)	0.687* (0.28)	0.385 (0.23)

Allikas: autorite koostatud.

Tabel 67. Analüüsitud näitajate keskmised väärtused meetme 5.4. raames kasu saanud ja mitte saanud ettevõtetele

	Tegevus 5.4.1		Tegevus 5.4.2		Tegevus 5.4.3	
	^D 5.4.1 =0	^D 5.4.1 =1	^D 5.4.2 =0	^D 5.4.2 =1	^D 5.4.3 =0	^D 5.4.3 =1
asinh(Lisandväärtus töötaja kohta)	11.34	11.80	11.33	11.47	11.34	11.64
log(Käive töötaja kohta)	10.45	10.82	10.46	10.5	10.46	10.73
log(Töötajate arv)	0.72	1.78	0.68	1.38	0.72	1.68
Omakapital/Koguvavad	0.01	0.44	-0.1	0.53	0.01	0.62
Ettevõtete arv	49086	182	54026	253	47950	33

Allikas: autorite koostatud.

1006. Infrastruktuuri investeeringute toetuste mõju on kaudselt peegelduv ka investeeringuobjektide asukoha omavalitsuste tööhõive muutuses. Meetme tegevuse 5.4.3 puhul on sellel perioodil töötajate arv nendes KOV-ides tõusnud 5,8% ning meetme tegevuse 5.4.4 puhul 5,3%.

1007. Lisaks **toetuse saajate majandusandmetele** selgitati küsitluse abil ka toetuste mõju kasu saanud ettevõtete tööhõivele ja töökohtade kasvule. Meetme tegevuses 5.4.3 on 73% toetust saanute hinnangul toetused tõstnud piirkonna tööhõivet. Ligikaudu 11% olid arvamusel, et toetused ei ole mõjutanud piirkonna tööhõivet ning sellisel seisukohal on eelkõige toetust saanud KOVid. 5.4.4 toetuse saajatest on 40% veendunud, et toetus on mõjutanud piirkonna tööhõivet.

1008. Ligikaudu 84% PKT meetme tegevuse 5.4.3 toetuse saajate arvates on toetused aidanud kaasa töökohtade loomisele. Ligikaudu 3% on seisukohal, et toetused ei ole aidanud piirkonnas töökohti luua. Ligikaudu 20% 5.4.4 toetuse saajate hinnangul on toetus aidanud kaasa töökohtade loomisele piirkonnas, 70% ei oska seda öelda ning 10% on veendunud, et toetus ei ole aidanud luua töökohti.

²⁰³ Tabelis on toodud kvantitatiivses analüüsis saadud mõjuhinnangud kaustades mitteparameetrilise tõenäosusliku sobitamise meetodit. Kuna erinevates tegevustest anti toetusi/saadi kasu erinevatel aastatel, siis baasperiod varieerub üle erinevate tegevuste, isegi kui periood, millel mõju hinnatakse, on kõigil aastatel sama (2018).

1009. 70% 5.4.4. toetuse saajatest arvab, et toetuse toel rajatud infrastruktuur on parandanud töökohtade kättesaadavust piirkonnas, 20% arvab, et osaliselt ning 10% ei oska öelda.

1010. 5.4 meetme tegevused ei ole otseselt kasu saavate ettevõtete ekspordile toetavad. Kaudselt toetavad ettevõtete eksporditegevuse alustamist või ekspordile kasvu tegevused, mis loovad tingimused tootearenduseks (sh koostööprojektid) ning toodete lisandväärtuse tõstmiseks uuringute baasil (5.4.1 ja osaliselt ka 5.4.2).

1011. Meetme 5.4.1 tegevustest kasu saanud ettevõtete ekspordile on perioodil 2014-2018 kasvanud 6,6%. Teenuste väliskaubandus on aga vaadeldaval perioodil nende ettevõtete seas kahanenud ligikaudu 21%.

1012. Meetme 5.4.2 puhul on toetuste mõju kasu saanud ettevõtete ekspordile pigem nõrk, kuna toetatud maakondlikud tugiprogrammid valdavalt ei ole suunatud ettevõtete ekspordile kasvu tagama ega püüa otseselt luua tingimusi ka eksporditegevuse alustamiseks. Ekspordile soodustavad tegevused võivad olla rohkem tähelepanu all muudes arenduskeskuste projektides, mis ei seondu PKT meetmetega (sh ka eksporditurgude nõustamine).

1013. Infrastruktuuri investeeringud PKT meetmetes (5.4.3 ja 5.4.4) ettevõtete ekspordile arendamist samuti otseselt ei toeta. PKT infrastruktuuri toetuste osas võib prognoosida siiski positiivset mõju kasu saavate ettevõtete ekspordile tulevikus. Arvestatavat perspektiivset mõju ettevõtete ekspordile võib ette näha eelkõige meetme 5.4.3 tööstusalade arendamise suunal.

1014. Toetuste mõju ettevõttele piirkonnas hindasid toetuse saajad positiivselt. 90% 5.4.4 toetuste saajate hinnangul on rajatud infrastruktuur parandanud piirkonnas teenuste kättesaadavust. 10% on arvamusel, et teenused on kättesaadavamaks muutunud vaid osaliselt.

1015. 5.4.3 meetme tegevuse toetuste mõju piirkonna ettevõttele on oluline 77% vastajate hinnangul. Toetuse saajatest 14% on arvamusel, et mõju on vähenenud ning ligikaudu 5% näeb, et mõju ettevõttele puudub.

1016. Toetatud tegevuste mõju piirkonna ettevõtete arendusvõimekusele on oluline 59% vastanute hinnangul. Ligikaudu 23% on arvamusel, et mõju ettevõtete arendusvõimekusele on pigem vähenenud ning ligikaudu 5% arvab, et see puudub üldse.

1017. Meetme tegevuses 5.4.2 osalenud ettevõtted hindavad tegevuste mõju positiivselt ettevõtte konkurentsivõimele ja loodavale (toodete ja/või teenuste) lisandväärtusele. Tegevuste mõju ettevõtte käibe, kasumile, töökohtade lisandumisele ja ekspordile otseselt ei nähta. Samuti ei hinnata programmides osalemise mõju ettevõtte teadus- ja arendustegevuse algatamisele/parendamisele.

1018. 5.4.2 meetme tegevuses osalenud ettevõtted tõstavad eriti esile programmide positiivset mõju koostöö tihendamisele nii teiste ettevõtete kui ka maakondlike ettevõttele arengu struktuuridega. Koostööd riigiasutuste ja teadus- ja arendusasutustega programmis osalemine ettevõtjate hinnangul kuigivõrd ei mõjuta. Ligikaudu pooled osalenud ettevõtjad olid seisukohal, et maakondlike arenduskeskuste korraldatud tugi- ja arenguprogrammide tegevustes osalemise eesmärk õnnestus saavutada.

1019. Kompetentsikeskuste (meede 5.4.1) teenuseid kasutanud ettevõtjate hinnangul arenes selle tulemusel eelkõige ettevõttes teadus- ja arendustegevus, tekkis/arenes tootearendusvõimekus, ning oli võimalus luua uusi ärikontakte. Ettevõtte käibe, töökohtade loomisele ja ekspordi kasvule teenuste kasutamine ettevõtjate hinnangul otsest mõju pigem ei avalda.

1020. PKT meetmete tulemuslikkus kajastub kaudselt ka **toetatud tegevuste mõjus piirkonna erinevatele majandussektoritele**. Näiteks meetme tegevuse 5.4.3 turismiatraktsioonide ja toodete arendus mõjutab piirkonna turismivaldkonna ettevõtete (majutus, toidu ja joogi serveerimine, reisibürood, muuseumid, lõbustus- ja vabaaja tegevused) majandustulemusi. Perioodil 2014-2018 on meetme 5.4.3 turismisuuna toetusi saanud omavalitsuste turismisektori ettevõtete müügitulu kasvanud keskmiselt 120%. Samuti on kasvanud turismisektori ettevõtete keskmine müügitulu valdavas osas omavalitsustes, mis on saanud turismiatraktsioonide arendamiseks toetust. Samas on keeruline täpsemalt hinnata, mil määral on atraktsioonid kasvatanud turismisektori ettevõtete müügitulu, kuna suurem osa toetatud atraktsioonidest ei ole 2019. aastaks veel lõpuni arendatud.

1021. 81% turismiobjekti rajamiseks/arendamiseks toetust saanutest olid seisukohal, et turismiobjekti arendus tõstis üldist külastuste arvu piirkonnas.

1022. Toetuste tulemuslikkuse hindamisel on oluline selgitada ka seda, **kuivõrd oluline on toetus olnud tegevuste teostamisel**. Küsitluse järgi ei oleks meetme tegevusest 5.4.3 toetatud tegevusi teinud ilma toetuseta ligikaudu 50% vastanutest, 35% oleks teinud tegevusi osaliselt ning 15% ei osanud kindalt öelda, kas tegevusi oleks tehtud ilma PKT toetuseta. Meetme tegevusest 5.4.4 oleks ilma toetuseta tegevusi teinud täies ulatuses 10% toetuse saajaid. Ligikaudu 50% oleks tegevusi teinud osaliselt ning 30% toetuse saajatest ei oleks kergliiklusteed rajanud.

1023. Toetused on infrastruktuuriprojektide arendamiseks väga olulised. Eriti oluline on PKT toetus meetme tegevuste tegemiseks ettevõtetele. Ilma toetuseta ei oleks ettevõtjad neid tegevusi ka osaliselt teinud. Nii KOVid, sihtasutused kui ka MTÜd oleksid valdavalt teinud tegevusi osaliselt.

8.3. Tõhususe analüüs

1024. PKT meetmete tõhususe hindamise keskse aspektina analüüsitakse **meetmetele eraldatud vahendite piisavust** (eesmärkide saavutamiseks programmiperioodi lõpuks) ehk kulutuste tõhusust.

1025. Meetme 5.4 tegevusi on seisuga 31.12.2018 toetatud 131 670 104 euro ulatuses. Sellest lõppenud projektidele on kulutatud 21 161 357 eurot ning käimasolevatele projektidele on kulutatud 110 508 747 eurot. Kulutused meetme tegevuste kaupa: 5.4.1 – 3 988 555 eurot, 5.4.2 – 5 478 783 eurot, 5.4.3 – 106 497 974 eurot ning 5.4.4 – 15 704 792 eurot (tabel 68).

Tabel 68. Meetme 5.4 eelarve ja makstud toetused

Tegevus	Kogu EL toetuste eelarve (euro) 2014-2020	Makstud toetus (euro) 2015-2018	Eelarve jääk 2018-2023	Lõpetatud projektide toetuse summa (euro)	Käimasolevate projektide toetuse summa (euro)
5.4.1	9 481 851	3 988 555	5 493 296	-	3 988 555
5.4.2	11 100 000	5 478 783	5 621 217	2 514 630	2 964 153
5.4.3	114 202 250 ²⁰⁴	106 497 974	7 704 276	13 390 663	93 107 311
5.4.4	15 600 000	15 704 792	-	5 256 064	10 448 728
Kokku	150 384 101	131 670 104		21 161 357	110 508 747

Allikas: autorite koostatud.

1026. Vabariigi Valitsuse korralduse „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ järgi suurendatakse tulemusreservi vahenditest järele jäänud perioodiks 2020-2023 meetme tegevuse 5.4.3 EL toetust 7 225 473 euro võrra ning kogumaksumust 8 5000 556 euro võrra.²⁰⁵

1027. **Vahendite piisavuse hindamisel** võib kokkuvõtvalt välja tuua, et täidetud eesmärkide sihttasemete osakaalude ja kasutatud vahendite osakaalude järgi on meetme 5.4 tegevustele eraldatud vahendid piisavad eesmärkide täitmiseks.

1028. Võttes arvesse ka seatud vahe-eesmärke ning lõppenud projektide ja käimasolevate projektide prognooside täitmist võib öelda, et tegevustele 5.4.2 ja 5.4.4 eraldatud vahenditest piisab eesmärkide täitmiseks. Tegevusele 5.4.1 eraldatud vahenditest pigem piisab eesmärkide täitmiseks. Tegevusele 5.4.3 piisab tõenäoliselt tegevuste eesmärkide täitmiseks. Meetme tegevuse (5.4.3) ja projektide loogikast tulenevalt ei saa kõiki tulemusi hinnata tööhõive eesmärgi osas ka koheselt pärast projekti lõppu hinnata.

1029. Meetme 5.4 määrustes esitatud tööhõive eesmärkide täitmise tõenäosus on pigem keskmine. Määrustes esitatud muud eesmärgid on juba täidetud (tabel 65).

1030. Vabariigi Valitsuse korralduse „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“ eelnõus esitatud uute eesmärkide täitmine on samuti pigem keskmine tööhõive osas (meetme tegevused 5.4.1 ja 5.4.3).

²⁰⁴ 5.4 meetme tegevuste eelarvete jaotust ministri käskkirjas 18.02.2015 nr 1-3/42 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise perioodi 2014–2020 investeeringute toetuse eelarve maakondade vahelise jaotuse kehtestamine“ välja ei tooda. Meetmete nimekirjas on 5.4.3 tegevuse EL toetuse eelarve 114 202 250 eurot ning 5.4.4 tegevusel 15 600 000 eurot. Meetmete nimekirja muudatusega kasvas tegevuse 5.4.3 eelarve, uus eelarve on 142 856 144 eurot (sh 121 427 723 EL-i vahenditest).

²⁰⁵ Vabariigi Valitsuse korraldus „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja“ kinnitamine“, <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmete-nimekiri>.

1031. Projektide/tegevuste prognoositud tööhõive eesmärkide täitmine on vähema tõenäosusega. Muude (prognoositud) eesmärkide puhul on tulemuslikkus varieeruv. Tegevuse 5.4.1 projektid on kõik käimas.

1032. Meetme tegevuses 5.4.1 on tööhõive eesmärgi täitmine sõltuv eelkõige Tervisedenduse ja rehabilitatsiooni kompetentsikeskusest ning kompetentsikeskusest TSENTER, kus suhteliselt kõrged sihttasemed tööhõive kasvule ei ole seni (kogutud näitajate alusel) ka osaliselt saavutatud.

1033. Meetme tegevuses on ligikaudu 2/3 ettevõtete abistamisega seotud eesmärgist täidetud. Sisuliselt on eesmärgi täitmine 100% ulatuses sõltuv kompetentsikeskuse TSENTER tegevusest, kuna nende projektide (suhteliselt kõrge sihttasemega) eesmärgid on suures ulatuses veel täitmata. Toetatud projektidest eraldi on eesmärgid juba täidetud neljas projektis ning täitmata seitsmes projektis (Läänemere punavetikast (*Furcellaria lumbricalis*) fükoerütriini eraldamise tehnoloogilise lahenduse väljatöötamine; Autonoomse veesõiduki platvormi ja manööverduskatse meetoodika loomine; Põlevkivi ja poolkoksi mikrobioloogilise töötlemise rakendusuring; Ravimuda ja mineraalvee vanniprotseduuride mõju tööealise inimese lihaspingetele ning ravimuda üldvanni ja ravimuda üldmähise mõju kõrgvererõhu diagnoosiga haigetele; Kompetentsikeskus TSENTER üldprojekt; Mööbli- ja tarbeesemete tootearenduse tarbijatestimise meetoodika väljatöötamine I etapp; Ristpuidust pindade tootearendus uudse tootmismeetodi abil).²⁰⁶

1034. Kompetentsikeskuste esindajad peavad keskuste tegevuste riigi poolset rahastamist üldjuhul piisavaks. Probleemiks on olnud see, et rahastamisel ei näinud riik ette kompetentsikeskuste reaalselt võimekust ning eeldas, et keskused hakkavad 2. või 3. aastal teenima suuri summasid. Riigi eeldatud eelarve jaotusele oli sisse kirjutatud tasakaalutus. Uue toetuse puhul on keskustel siiski üldjoontes teada, kuidas omatulu tegelikult jaotub. Lisaks võib välja tuua, et eesmärkide täitmist on kohati takistanud ka keskuste piiratud võimekus projektide omafinantseeringuid tagada. Probleemiks peetakse samuti rahastamise ebakindlust tulevikus.

1035. Meetme tegevusele 5.4.2 eraldatud vahenditest piisab tegevuste eesmärkide saavutamiseks.

1036. Mõnede toetust saanud arenduskeskuste esindajate hinnangul võiks meetmest 5.4.2 saadav toetus olla senisest siiski kaks korda suurem. Osaliselt sõltub meetme toetuse suuruse hindamine maakondades ka sellest, kas ja millises mahus on meetme toetuse abil võimalik tuua juurde lisaraha meetme välistest projektidest. Samas ollakse ka seisukohal, et praegu jagatava toetuse suurusega on arvestatud, selle alusel tegevuste valikud tehtud ning eesmärkide täitmiseks vajalikud tegevused on seetõttu võimalik läbi viia. Suurema toetuse korral nähakse eelkõige võimalust senisest paremini finantseerida noortele suunatud ettevõtlustegevuste ning turismi- ja mainekujunduse arendamist.

1037. Osad arenduskeskuste esindajad on samuti arvamusel, et meetme tegevuse 5.4.2 eesmärkide täitmisel võiks arvestada suuremat toetust nendele piirkondadele, mis ei ole kaetud eriprogrammidega nagu näiteks Peipsiveere, Ida-Viru ja Kagu-Eesti programmid.

---

²⁰⁶ Sulgudes nimetatud seitsmest projektist kuus on koostööprojektid ettevõtjatega, mille taotlusvoor sulgus 2018. aastal ja tegevusi viidi põhiliselt läbi 2018-2019. aastal.

1038. Toetust saanute hinnangul oleks 5.4.2 tugiprogrammide tegevusi **ka ilma meetme toetuseta teatud mahus ja ulatuses tehtud**. Eelkõige oleks toetusteta tehtud vähem noortele suunatud tegevusi. Ka teiste tegevuste juures oleks olnud probleeme, kuna ettevõtted peaksid ise rohkem panustama ning eriti väikeettevõtted ei ole selleks piisavalt suutelised või motiveeritud. Teisalt ei ole alati konsensust ka omavalitsuste vahel, kas ja mil määral 5.4.2 meetme tegevusi peaks toetama ning seetõttu oleks keeruline hinnata, mil määral nende toetus meetme puudumisel võimaldaks tugiprogrammide tegevusi läbi viia.

1039. Meetme tegevustele 5.4.3 eraldatud vahenditest piisab osaliselt tegevuste eesmärkide täitmiseks. Tööhõive eesmärgi täitmiseks vahenditest ei piisa.

1040. Meetme tegevustele 5.4.4 eraldatud vahenditest pigem piisab eesmärkide täitmiseks.

1041. **Projektide tasandil** hindasid meetme tegevustest 5.4.3 ja 5.4.4 toetust saanud **toetuste suurust** pigem piisavaks (eesmärkide täitmiseks) ehk projekti planeeritud ulatuses teostamiseks.

1042. 5.4.3 meetme tegevuse puhul on eraldatud vahendite piisavus projekti eesmärkide saavutamiseks piisav 74% vastanute hinnangul, 11% arvab, et toetuse suurus ei olnud piisav ning 15% ei oska seda hinnata. Eitavalt vastanud toovad muuhulgas välja, et enamus tegevusi muutuvad riigihanget läbi viies palju kallimaks, kui algselt planeeritud, seega muutub omaosaluse panus oluliselt suuremaks. Samuti on otsuse tegemise ja ehituse alustamise vahe ajaliselt pikk ning ehitushinnad kerkivad sellise kiirusega, et planeeritud ellu viia on sageli kaks võimalust - kas eesmärke vähendada või omaosalust suurendada, mis on mõlemad probleemsed.

1043. Meetme 5.4.4 tegevuse puhul olid rahalised vahendid piisavad projekti eesmärkide saavutamiseks 78% vastajate hinnangul. Ligikaudu 10% oli veendunud, et raha oli liiga vähe. Viimased toovad näiteks välja, et toetuse summa olid piiratud, mistõttu juba algselt ei saanud kavandada projekti päris soovitud mahus.

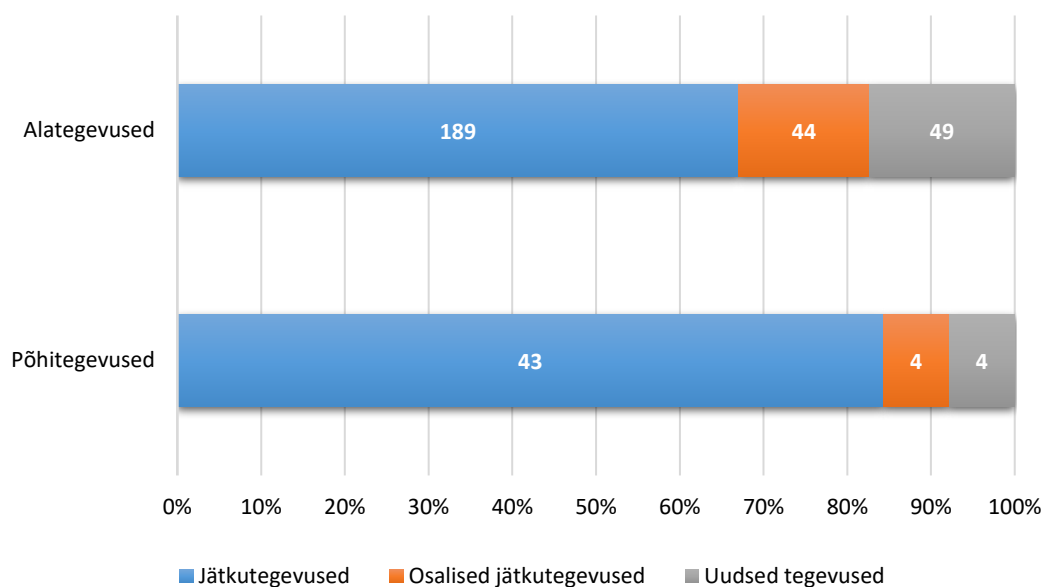
1044. Meetmete tõhususe hindamisel on oluline tähelepanu pöörata ka tegevuste planeerimise protsessile, selgitamaks **kuivõrd võimalikud toetatavad tegevused on mitmekesised, uudsed ning erinevaid arenguvajadusi arvesse võtavad**. PKT meetme tegevuse 5.4.2 strateegilise alusena on maakondlikud arenduskeskused koostanud maakondlikud tööhõive ja ettevõtlikkuse (PATEE) kavad aastateks 2015–2021, mille alusel koostati tugiprogrammid. Tugiprogrammides on toodud välja programmilised eesmärgid ja tegevused tööhõive kasvatamiseks ja ettevõtlikkuse arendamiseks maakondades.²⁰⁷ Tugiprogrammides esitatud tegevuste uudsuse hindamiseks võrreldi PATEE aastate 2015-2016 ning 2017-2019 tugiprogrammide põhitegevusi ja nendega seotud alategevusi. Hindamisel eristati jätkutegevused, osalised jätkutegevused ja uudsed tegevused. Jätkutegevused on tegevused, mis kajastuvad nii 2015–2016 kui ka 2017–2019 samade või muudetud tugiprogrammide tegevustena. Uudsed tegevused on tegevused, mis kajastuvad PATEE 2017-2019

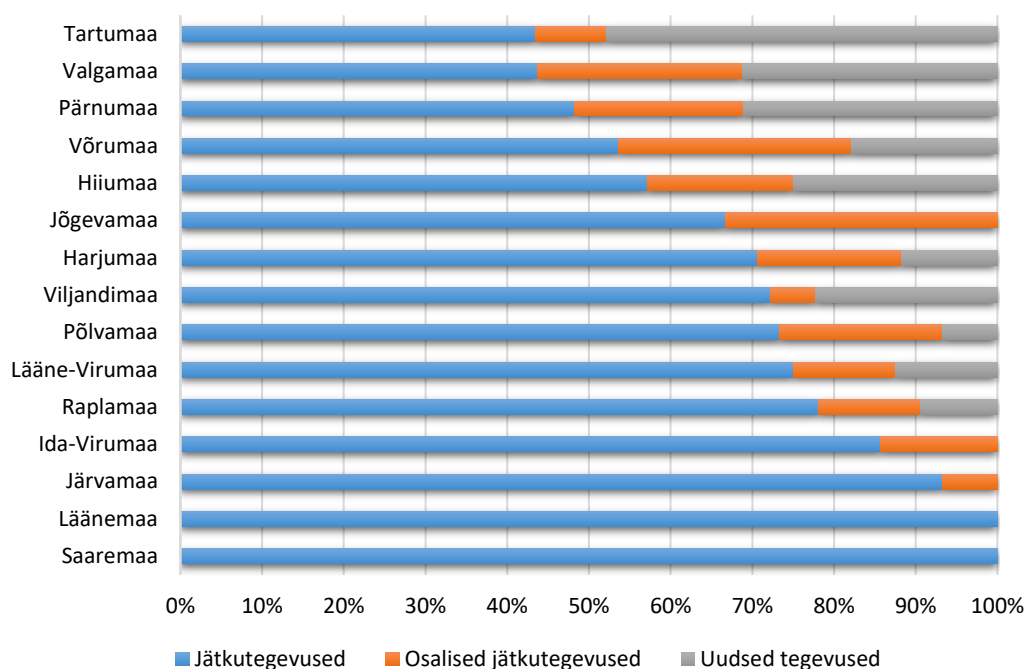
²⁰⁷ Aluseks on siseministri käskkiri „Toetuse andmise tingimused rakendusasutuse tegevusteks prioriteetse suuna 5 „Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete ja piirkondliku ettevõtluse arendamine“ meetme „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ tegevuse 5.4.2 „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks. Piirkonna tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamise kavade koostamine (lühendatult PATEE kava) raames“ 12.03.2015 nr 1-3/67.

tugiprogrammides, kuid ei esine PATEE 2015–2016 tugiprogrammides. Osalised jätkutegevused on tegevused, mille puhul on üldjuhul muutunud kas tegevuste sihtgrupid või tegevuste läbiviimise põhimõtted (nt tehnoloogilised, süsteemsed, kontseptuaalsed), kuid mitte tegevuste oodatav tulemus.

1045. Hindamisel leiti, et põhitegevustest on ligikaudu 8% ning alategevustest ligikaudu 17% uudsed tegevused (joonis 36). Maakondade lõikes on kõige suurem osakaal uudsetel tegevustel Tartumaal (48%), Valgamaal (31%) ja Pärnumaal (31%). Läänemaal ja Saaremaal on kõik tegevused seevastu jätkutegevused. Lisaks puuduvad täiesti uudsed tegevused ka Jõgevamaal, Järvamaal ning Ida-Virumaal (joonis 37).

Joonis 36. PATEE programmides esitatud tegevuste uudsus

Joonis 37. PATEE programmides esitatud tegevuste uudsus maakondade lõikes

8.4. Jätkusuutlikkuse analüüs

1046. Meetme tegevuste jätkusuutlikkuse aspekti puhul hinnati eelkõige seda, **kuivõrd toetatud tegevuste tulemused ja mõju võib kesta/kestab pärast projektide lõppemist.**

1047. Meetmest 5.4.1 toetatud viie regionaalse kompetentsikeskuse jätkusuutlikkuse hindamisel mängivad kesket rolli küsimused, kas, mil määral ja kuidas on regionaalsed kompetentsikeskused võimelised toimima ning oma eesmärged täitma, kui riigi rahastust kahandatakse drastiliselt või lõpetatakse rahastamine riigi vahenditest täielikult. Kõik kompetentsikeskused on arvestanud reaalse stsenaariumiga, et pärast programmiperioodi lõppu 2023. aastal tuleb edasi majandada ilma riigi toetuseta. Kõik kompetentsikeskuste juhid on seisukohal, et keskused jätkavad siiski eksisteerimist, kuid tegevusi tõmmatakse kokku. Kompetentsikeskuse jätkusuutlikkus riigi toetuse lõppemisel püütakse tagada kulude optimeerimisega, senisest suurema finantsilise toega (sh projektide omafinantseeringud) partnerorganisatsioonidelt (sh neilt, mille üksus ollakse), teenuste tulude osakaalu tõstmisega ning 5.4 meetme väliste [teaduskoostöö] projektide vahendite hankimisega (peamine tuluaallikas). Kompetentsikeskuste juhtide hinnangul pelgalt ettevõtetele teenuste pakkumisega kindlasti tulevikus toime ei tulda ning riigi tugi võiks teatud osas säilida ka edaspidi. Valdavalt nähakse ideaalsena toetuse jätkumist samas mahus nagu praegu.

1048. Keskuste jätkusuutlikkuse tagamisel nähakse olulise tegurina ka tugevat integreeritust ülikoolidega. Iseseisva üksusena on keskuste võimalused püsijäämiseks ja arenemiseks märkimisväärselt väiksemad.

1049. Riigi toe lõppemisel oleks kompetentsikeskustele olulisemateks probleemideks kvaliteetse tööjõu tagamine, uute teadmiste juurde toomine ning arendustegevuse mahu drastiline kahanemine. Viimane võib halvema stsenaariumi puhul perspektiivis täiesti kaduda. Samuti kaoks kindlasti ära tasuta koolitused ja konsultatsioonid.

1050. Omaavalitsuste tugi muude (teaduskoostöö) projektide omaosalusse oleks ilmselt väiksem, väga ebastabiilne ja sõltuks olulisel määral volikogude meelestatusest.

1051. Olulisi probleeme kompetentsikeskuste eelarve tasakaaluga 2018. aastal ei ole. Eelarve on väikeses miinuses vaid ühe KK puhul, ühel KKI on eelarve tasakaalus ning kahel KKI on antud majandusaastal ka märkimisväärne eelarve ülejääk. Perioodil 2016-2018 on tulud võrreldes kuludega kasvanud kolmel KK, kahanenud ühel KKI ning jäänud samaks ühel KKI.

1052. Kompetentsikeskuste kulud on perioodil 2016-2018 kasvanud keskmiselt 81%. Kulude kasv on väiksem Väimela KKs (5%) ning suurim Haapsalu KKs (ligikaudu kaks korda).

1053. Kompetentsikeskuste tööjõukulud moodustavad 2018. aastal keskmiselt 71% keskuste eelarve kuludest. Kompetentsikeskuste tööjõukulude osakaal eelarve kuludest on aastatel 2016-2018 keskmiselt 8% võrra langenud. Suurim tööjõukulude osakaalu langus on toimunud Kuressaare KK puhul (ligikaudu 25%). Tööjõukulude osakaal on mõnevõrra tõusnud (2%) vaid Haapsalu KKs.

1054. KK eelarve tulud moodustuvad valdavalt meetme toetustest, muudest toetustest, teadus- ja arendusprojektidest ning teenuste müügist. Teenuste müügi osakaal omatuludest on väike.

1055. 2018. aastal moodustasid KKde eelarve tuludest 5.4.1 meetme toetused keskmiselt 52%. Perioodil 2016-2018 on see osakaal vähenenud ligikaudu 15%. Meetme toetuste osakaal on kõrgeim Polli ja Haapsalu KKs (ligikaudu ¾ tuludest) ning madalaim Kohtla-Järve KKs (1/3 tuludest). Meetme toetuse osakaalu langus perioodil 2016-2018 on keskmiselt 15%. See on väikseim Haapsalu KKs (3%) ning suurim Väimela KK (38%).

1056. Meetme 5.4.1 **jätkusuutlikkuse aspekt puudutab ka kliente, keda keskused teenindavad**. Analüüs näitab, et tegevusest 5.4.1 kasu saanud ettevõtete ellujäämismäär on kõrge. Kui mitte arvestada ettevõtteid, kellel puudusid toetuse saamise hetkel nii tulu kui ka töötajate arv (registris), siis on kasu saanud ettevõtetest 2019. aasta novembriks tegevuse lõpetanud ainult 1 ettevõtte. Võime öelda, et kaudselt hinnates on kompetentsikeskuste tegevuste mõju ettevõtlustegevuse jätkuvusele positiivne.

1057. Meetme 5.4.2 tegevustes osalejad on jätkanud (arendanud) pärast maakondliku arenduskeskuse korraldatud tugi- ja arenguprogrammide tegevustes osalemist seda, milleks osalemist kavandati. Seda tehakse eelkõige omavahenditest ning harvemini uute toetuste abil.

1058. Meetme tegevuste 5.4.3 ja 5.4.4 **jätkusuutlikkus on toetuste saajate hinnangul** väga kõrge. Ligikaudu 87% vastavale tegevusele toetust saanutest on arvamusel, et arendatud tööstusaladel on ettevõtete arv kasvanud. Kõik vastavaks tegevuseks toetust saanud vastajad hindasid, et ettevõtted kasutavad rekonstrueeritud teid ja/või tänavaid, kaasajastatud linnakeskustes on ettevõtlustegevus suurenenud ning väljaarendatud puhkealad kasutatakse ettevõtlustegevuseks. Tootearendusteenused on loodud ja jätkuvad.

1059. 90% turismi tegevussuuna toetuste saajatest hindas, et loodud turismiattraktsioon on jätkuvalt arendamisel/on valmis ja külalistele avatud. 10% vastanutest väitis, et toetuse tulemused ei kesta edasi.

8.5. Rakendussüsteemi analüüs

1060. Rakendussüsteemi analüüs toob esile olulisemad kitsaskohad ning parendamise võimalused, mida nii meetme tegevuste eesmärkide täitmise ja mõju saavutamise kui ka süsteemi enese kuluefektiivsuse seisukohast oleks oluline arvestada.

1061. PKT meetme rakendamise süsteemi oluliseks osadeks on toetuste jagamise põhimõtted, taotlemise tingimused, taotlemise protseduurid, taotluste hindamine ning toetuste kontroll ja aruandlus.

1062. Meetme tegevuste 5.4.1 ja 5.4.2 puhul hindavad toetuste saajad **toetuste jaotamise põhimõtteid** arusaadavateks ning üldjuhul ka meetme tegevuste eesmärkide saavutamist hästi toetavateks.²⁰⁸ Toetuste **taotlemise süsteemi tervikuna** hinnatakse samuti valdavalt mõistlikuks (kompetentsikeskuste puhul käivitamise toetus ja tõhusa koostöö toetus ning maakondlike arendusteenuste pakkujate puhul programmipõhised tegevuste elluviimise toetused). Mõlema meetme tegevuse juures tuuakse muuhulgas olulise tegurina esile põhimõtte, et üldjuhul on taotletavad toetused garanteeritud ning toetuste jaotamisel ei rakendata otseselt konkurentsi printsiipi (ehk nt toetuste saamine ei ole otseses sõltuvuses eelnevatest tulemustest).

1063. Meetme 5.4.2 toetuste jagamisel tõstetakse olulise positiivse põhimõttena esile, et **tegevuste läbiviimist käsitletakse tervikuna** ning abikõlblik on ka tegevuste läbiviimiseks rakendatava inimressursi palgakulu. See asjaolu võimaldab lisaks toetatud tegevustele hankida lisarahastust ka muudele maakondlike ettevõtluskeskkonda arendavatele initsiatiividele. Üks põhilisi viise selleks on meetme toetuste abil palgatud tööjõu rakendamine erinevate projektitaotluste koostamisel ning (vajadusel) toetatud projektide koordineerimisel ja juhtimisel. Meetmest tugiprogrammide tegevuste läbiviimiseks saadud toetuste kasutamine palgakuludeks on maakonniti erinev, ulatudes mõnel juhul kuni 2/3 toetuse summast. Palgakulude suur osakaal võib olla põhjendatud ka olulisel määral toetust saanud tugiprogrammide tegevuste sisu ning mahuga. Meetme rakendussüsteemi tõhususe seisukohast on sellise lahenduse puhul siiski keeruline hinnata, kuivõrd optimaalne on palgakulu ja tegevuste tulemuste ja mõju osakaalud igal konkreetsel juhul (maakondlike tugiprogrammide ühe aasta tegevuste puhul). Põhimõtteliselt on lihtne palgakulu optimaalset määra ülehinnata. Meetme eesmärkide seisukohalt on samuti tundlik eeldus, et palgakulu osakaal peab olema suur, kuna see võimaldab tuua või loob eeldused lisavahendite toomiseks maakonda arendamiseks ettevõtluskeskkonda. See on põhimõtteliselt mõistetav nii toetusi saavate organisatsioonide seisukohalt (ehk neil on ka muid ülesandeid, mille täitmist saab toetada osaliselt selle meetme vahenditega) kui ka Ühtekuuluvusfondide rakenduskava üldiste eesmärkide täitmise mõttes. Küsimus on, kas see peaks toimuma sellise kaudse skeemi abil või võiks olla

²⁰⁸ Meetme tegevuste 5.4.3 ja 5.4.4 analüüsi lisandub ankeetküsitlustest kogutud teadmine.

määratud taotluste alusel arendusteenuse pakkujale kindel tegevustoetus (mis katab kindla töömahu programmi tegevuste läbiviimiseks) ja sellega integreeritud ning mahulises sõltuvuses programmiliste tegevuste läbiviimiseks (põhjustatud eelarvel tuginev) teenuse toetus. Praegune skeem, ehkki teenuse pakkujate poolt arusaadavalt väga positiivselt hinnatud, võib hõlbustada toetatud tegevuste kvaliteedi ja mahuga manipuleerimist. Seda soodustab muuhulgas ka asjaolu, et meetme tulemuste möödikud on pigem nõrgalt peegeldavad tegevuste oodatavaid tulemusi. Seetõttu on ka tulemusteni jõudmine kohati üsna formaalne.

1064. PKT meetme projektivalikul on piirkondadele antud oluline otsustusõigus ning võimalikud toetatavad tegevused määratletakse PATEE programmides ja PKT kavades. PATEE programmides määratletud tegevuste elluviimine on valikuline. PATEE projektide/tegevuste üle otsustamisel mängivad meetmes jagatava toetuse suuruse kõrval olulist rolli eelkõige arenduskeskuste nõukogud (KOV esindajad) ning vähesemal määral (sõltuvalt piirkonnast) ka arenduskeskuste juhid/tegevõtjad. Nõukogudes olevad omavalitsused garanteerivad üldjuhul ka toetuste omafinantseeringu. Tegevuste esmane valik tehakse valdavalt arendusteenuse pakkujate poolt. Üldjuhul arendusteenuse pakkujad ei väida, et neil oleks liiga vähe sõnaõigust toetatavate tegevuste väljalikul ja otsustamisel. Samuti ei tooda välja, et nõukogus olevad omavalitsuste esindajad sekkuksid liiga jõuliselt tegevuste läbiviimise protsessi.

1065. 5.4.2 meetme tegevuste kohapealse valiku osas on pigem kohati probleemne olnud PATEE programmides fikseeritud programmide ja tegevuste vähene aktuaalsus/tõhusus. Seetõttu nähakse, et meetme disain võiks olla paindlikum. Kolme aasta peale ei osata tegevusi ette näha. Näiteks, piirkondlik mainekujundus oleks asjakohane senisest suurema piirkonna nt, Lõuna-Eesti peale. Noorte ettevõtluse programmides on mitmeid tegevusi, mis kohati dubleerivad.

1066. Haldusreformi tulemusel on maakondades sageli muutunud struktuurid ja isikud, kes tegevusi planeerivad, läbi viivad ning kinnitavad/valivad. On toodud välja, et haldusreformi järgselt oleks võinud kaaluda ka kohe PATEE programmide/tegevuste kaasajastamist, kuna käimasolevate (jätku-)tegevuste katkestamine (nt hinnatud ebatõhusateks ja kulukateks uue arendusteenuse pakkuja poolt) on kohati keeruline ja aeganõudev.

1067. Meetme 5.4.3 tegevuste osas tõstetakse toetuse saajate poolt esile linnakeskuste uuendamise suunda, mis on andnud elukeskkonna parandamisega tublisti juurde kohalike inimeste enesuse tõusule. Suuna rakendamise puuduseks on elanikkonna ja ettevõtete kaasamine ning vähene tähelepanu sotsiaalse tegevuse integreerimisele linnakeskuste (ümber-)kujundamisel.

1068. Ettevõtluseks olulise tugitaristu arendamise suunas ei ole toetatud tööstusalasid piisavalt kasutusse võetud. Probleemina tuuakse esile eelkõige alade vähest turundust.²⁰⁹

1069. Turismi suunas on vajadus komplekssemate projektide järele, mis sisaldaks ka turundust ja arvestaks ka tegevuste laiema mõjuga.

1070. Kergliiklusteede mõju ettevõtluskeskkonnale on sageli kaudne. Ülemaakonnalise ettevõtlusarenduse ja kergliiklustee ehitamise vahel valides sai eelistuse lihtsam: ettevõtluskoostöö

---

²⁰⁹ Vt ka Tööstusalade analüüs : aruanne, <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:380044>.

käivitamine on keeruline, selle tulemus on nähtav tulevikus ning ei ole alati (planeeritud kujul) garanteeritud. Kergliiklusteed on rahva ja eriti (sportlikult) aktiivsemate arvamusiidrite poolt soovitud, nende rajamisel on tulemus kiire ja käega katsutav. Mitmed kergliiklusteed on olnud vaatluspõhiselt ja tegevplaneerijate hinnangul (üleriigilisi kasutusuringuid ei ole koostatud) üledimensioneeritud (näiteks valgustusega) ja hiljem alakasutuses. Sageli ei ole hinnatud võimalusi kasutada odavamaid (kruusakate) või alternatiivseid (nähtavus parandamine) lahendusi.

1071. Programmperioodi jooksul kujunes kergliiklusteedest teatud standardne "toode", mida on üsna lihtne projektina kokku panna ja (85%) rahastust saada. Osades maakonnaplaneeringutes kavandati kergliiklusteed lausa enamuse maanteedega paralleelseks, isegi 200 autoga ööpäevase sageduse teede äärde.²¹⁰ Enam tuleks kergliiklusteid arendada ennekõike suurlinnades ja eeslinnadekohalike keskuste transpordisõlmede (rongi- ja bussipeatused) ümber koos valvatavate parklate ja teenustega – luua enam „pargi ja sõida“ lahendusi Tallinna ja Tartu ümber, et vähendada autoliiklust ja parkimissurvet kesklinnades. Tasuta ühistranspordi rakendamine ei lisanud omakorda sagedusi ja on halvendanud tööinimeste võimalusi bussile saada (bussid on täis). Senised kergliiklusteede planeeringud ei arvesta piisavalt kombineerimist rongi- ja bussiliiklusega.

1072. **Projektide valiku ja taotluste menetlemise protsessi** hinnatakse meetme rakendusüksuse tasandil valdavalt tõhusaks ning märkimisväärseid muudatusi protsessi toimimise parandamiseks vajalikuks ei peeta.

1073. Ka taotlejate hinnang projektide valikule on pigem positiivne. Võib öelda, et mõnevõrra läbipaistvamaks kalduvad projektide hindamise ja valiku protsessi hindama taotlejad, kes on saanud toetusi nende meetme tegevustele, kus puudub toetustele otsene konkurents (5.4.1 ja 5.4.2). Näiteks meetme tegevuse 5.4.2 projektide valiku protsessi juures tuuakse positiivse aspektina välja, et toetusele kandideerivaid ettevõtlike tugiprogrammide tegevusi on võimalik hindajate ees kaitsta ning vajadusel põhjendatud argumentidele tuginedes ka asendada (kui rakendusüksus ei nõustu välja pakutud tegevusi toetama). Kuna meetmes jaotatud vahendid on kinnitatud/reserveeritud arendusteenuste pakujatele enne taotlemist ning seeläbi toetussummad ka garanteeritud, siis hindamise protsessi nähakse sageli pigem kui tegevuste parimat valikut toetavat ja tegevuste süsteemsust suurendavat koostöö protsessi.

1074. Samas võiks meetme tegevuse 5.4.2 puhul olla võimalus ka hiljem, nõ plaaniväliselt esile kerkivate ideede toetamiseks. Praegu selline võimalus puudub.

1075. Oluline küsimus siinkohal on see, kuidas toetust jagavad institutsioonid seavad nõuded toetatavate projektide kvaliteedile ja võtavad neid nõudeid arvesse toetuste jagamisel/taotluste hindamisel. Kui toetatavate projektide kvaliteeti ja võimalikku mõju hinnatakse siiski pigem väheseks või kaudseks (kui ikkagi neid tegevusi rahastatakse), siis oleks alust kriitilisemalt üle vaadata strateegiliste tugiprogrammide asjakohasus, sh kohapeal valitud tegevuste sisu, omavaheline kooskõla, süsteemsus, kaasajastatus ning tagada, et tegevuste tulemuslikkuse hindamiseks oleksid loodud sobivad tulemus- ja mõjunäitajad.

---

²¹⁰ Vt. Lääne-Virumaa maakonnaplaneeringus olid algses versioonis ka 5 kategooria kergliiklusteed. Ka praeguses versioonis olevad 3 kategooria teed ei ole ilmselt madalaid liiklussagedusi arvestades asjakohased, <https://maakonnaplaneering.ee/documents/2845826/22951008/Joonis+3.+Kergliiklusteed+ja+puhkealad+%281%29.pdf/c843a465-2f14-424f-8abb-c74a55606871>.

1076. Infrastruktuuri toetuste (5.4.3 ja 5.4.4) puhul aga nähakse **projektide valiku protsessi** mõnevõrra kriitilisemalt. Eelkõige puudutab see turismiatraktsioonide arendamist ja ettevõtluseks olulise tugitaristu rajamist (tööstusalad), kus toetatud projektide väljavaliku põhjendused ei ole alati üheselt selged ning arusaadavalt vahendatud.

1077. Samuti on kohati osutunud infrastruktuuri toetuste (5.4.3 ja 5.4.4) puhul projektide valiku protsess probleemseks, kuna otsustusõigus, vaatamata kohapealsele projektide konkursile, anti riigitasandile. Kohalikul tasandil tunnetatakse kohati, et riik dikteerib ette, milliseid arendusi tuleb piirkondades toetada.

1078. Infrastruktuuri projektide valiku protsessi kitsaskohaks on ka vähene KOVide koostöö tegemine, eriti koos investeeringute tegemine. Seetõttu on mõnedes piirkondades ka kergliiklusteed ainsad objektid, mida oli mõistlik teha ühe KOVi põhisel. Suuremaid ja süsteemsemaid tegevusi, nagu tööstusalasid, aga ka turismiarendusi, inkubaatoreid ja tootearenduskeskusi oleks pidanud kavandama maakonnapõhiselt.

1079. PKT puhul võiks tulevikus just piirkondliku koostöö põhisel arendusi toetada. Sellel perioodil on arenduste toetamine olnud kohati piirkondade konkurentsi põhine.

1080. Projektide valikuprotsessi osas tuuakse KOVide poolt välja, et nt 5.4.3 meetme objektid, mida (eelmisel) vallad enne ühinemist toetasid ei ole uues olukorras alati jätkusuutlikud. Teised KOVid näevad valikuprotsessi kitsaskohana seda, et hetkel peavad objektid olema maakondliku tähtsusega ja sageli on selliste objektide valik väga piiratud. Lisaks nimetatakse ka liigset fookust turismiobjektidele, mille tõttu teised tegevused on jäänud kohati vajaliku tähelepanuta.

1081. Murekohana nimetatakse 5.4.3 meetme projektide valiku protsessi ka omavalitsusüksuste konkurentsi olukorras, kus soodsamas olukorras on linnad ja vallad, kes saavad samasuguseid tegevusi finantseerida ka teisest fondist (näiteks linnaliste piirkondade meede), st neil on võimalik valida ja sobitada, millist enda jaoks prioriteetset projekti kummast meetmest finantseerida.

1082. Meetme tegevuse 5.4.3 toetuse saajate üldine tagasiside meetme olulisuse osas on siiski valdavalt positiivne. Muuhulgas tuuakse välja, et PKT on väga hea programm, sest arvestab kohalikke vajadusi ja võimekust. 2-astmeline taotlemine on oluline ressursi kokkuvõtte ja kvaliteedi lisaja (juhul kui nimekiri on kvaliteetne). Meede on piirkonna turismiobjektide arenguks paljudel juhtudel ainuvõimalus. Positiivsena tõstetakse samuti esile, et meede tugevdab kohaliku elu jätkusuutlikust.

1083. **Projektide menetlemist** hindavad toetusi saanud üldjuhul positiivselt ning olulisi muudatusi selles protsessis teha ei soovitata. Siiski tuuakse välja, et taotlusi võiks olla võimalik arvutisse alla laadida ja täita ning täiendada pikemaajaliselt. Samuti tuuakse välja, et tulemuste hindamise kriteeriumid võiksid olla lihtsamad ja realselt kontrollitavad avalikest andmebaasidest.

1084. Eraldi juhitakse toetuse saajate poolt tähelepanu ka sellele, et menetlemise protsess on muutunud pärast rakendusüksuse vahetumist märkimisväärselt tõhusamaks. Samuti hinnatakse, eriti meetme 5.4.2 tegevuste menetlemisel, heaks koostöö ja kommunikatsioon rakendusüksusega.

1085. Meetme tegevusest 5.4.3 toetust saanutest on menetlemise protsessiga väga rahul 14%. Taotluste menetlemise protsessiga teatavat rahulolematust väljendavad ligikaudu 20%. Olulisemate kitsaskohtadena tuuakse esile otsustusprotsessi aeglust ja liigset tsentraliseeritust (otsustamine on viidud piirkonnast välja). Selle asemel võiks nende hinnangul olla otsustajateks omavalitsuste liidud. Reservnimekiri võiks olla samuti paindlikum ja maakonna eelistusi arvestavam.

1086. Toetust saanud KOVid nimetasid, et mõnedel juhtudel võib 5.4.3 meetme puhul osutada keeruliseks ka lisanõuete täitmine (kuigi projektil võib olla laiem mõju, siis ettenähtud tähtja jooksul ei pruugi olla võimalik täita erainvesteeringute kaasamise või töökohtade loomise nõuet).

1087. Hangete kontroll on range, kuid samas sisulise nõu osa hangete läbiviimisel üsna vähene. Seetõttu on hangete koostamise protsess koos RTK kooskõlastamisega väga pikk. Hindamiskriteeriumid peaks olema selgelt mõõdetavad ja avalike andmebaaside kaudu ka kontrollitavad.

1088. Projektide menetlemise ja valikute protsessi võiks lihtsustada, teostades lausalise kontrolli asemel valikkontrolli.

1089. Meetme tegevuse 5.4.4 toetuse saajatest (KOVid) on menetlemise protsessiga väga rahul 20% ning pigem rahul 80%.

1090. **Projektidele/tegevustele sätestatud ajaraamistikku** (kaua võivad projektid kesta) hindavad enamik toetusi saanud regionaalseid kompetentsikeskusi ja maakondlikke arenduskeskusi optimaalseks. Arenduskeskuste veetavate tugiprogrammide kestust (3 aastat ning programmide tegevused iga aasta osas määratletud) peetakse samuti mõistlikuks. Kompetentsikeskuste puhul hinnatakse tõhusa koostöö projektide teostamiseks ette nähtud ajaraamistikku pigem liiga väheseks.

1091. Meetme tegevuse 5.4.3 toetuse kasutamiseks ettenähtud aeg oli sobiv projekti eesmärkide saavutamiseks 60% toetusi saanute hinnangul. Ligikaudu 37% arvasid, et aeg oleks võinud olla pikem. Aja probleemi puhul toodi välja, et suured ehitusprojektid ei pruugi realiseeruda nii kiiresti kui on planeeritud. Takistuseks on olnud ka KOV haldusreform, projekteerimise venimine jm asjaolud. Mahukad projektid nõuavad pikemat ettevalmistust. Ehitushangete kooskõlastused on samuti kohati veninud.

1092. Meetme 5.4.4 toetuse saajatest hindas 89% projekti ajaraamistikku eesmärkide täitmiseks piisavaks. Teised toetuse saajad on seisukohal, et ehitustegevust nõudvate projektide puhul võiks olla periood pikem, sest ehitustööde käigus ilmnevad tihti asjaolud, mis ajakava muudavad.

1093. Hankemenetlused ja nende vaidlustamised ei ole ajaliselt ette prognoositavad, samuti on ilmnenud projektide elluviimise käigus täiendavate tegevuste vajadused eesmärgi saavutamiseks (mida ei olnud võimalik ette näha). Kuna hankeid sageli vaidlustatakse, iga uus hange on eelnevast kallim jne.

1094. Rakendusüksus omaltpoolt on seisukohal, et kohati ettevõtjad ja omavalitsused ei saa hangetega hakkama. Igaüks hangib ise. Võiks kaaluda, et hankimine on RTK pädevuses, või siis RTK ka juhib projekte.

1095. Lisaks toetusele vajab finantseerimist ka infrastruktuuriprojektide omaosalus ja mitte abikõlbulik osa projektist. Suhtlus kreditoridega võib võtta aega ning see mõjutab ka projekti elluviimiseks kuluvat aega, mis on tavapärasest pikem.

1096. Strateegilisest vaatekohast aga nähakse olulise kitsaskohana toetusrahade kasutamise üldist ajalist survet. Raha ärakasutamine on mõnes mõttes prioriteet selle üle, milleks seda kasutatakse. Selle tõttu on surve rahastada (so kulutada toetused) ka kvaliteetseid, kuid sageli strateegiliselt nõrgalt toetatud killustatud tegevusi. Senisest rohkem tuleks keskenduda suuremate arendusideede väljatöötamisele piirkondades. Selleks oleks vaja ka eeluuringuid teha.

1097. **Tegevuste mõju avaldumise ja selle alusel tulemuste hindamiseks määratav ajaraamistik** aga on üldjuhul sõltuvuses sellest, milline on tegevuste eesmärk ning oodatav tulemus ja mõju. Kompetentsikeskuste meetme tegevuse osas hinnatakse mõju avaldumise ajaks optimaalselt 1-3 aastat pärast projektide lõppu. Tugiprogrammide meetme osas nähakse mõju avaldumise aega mõnevõrra lühemana (1-2 aastat, osade tegevuste puhul ka tugiprogrammi kehtivuse jooksul).

1098. Üldjuhul peetakse infrastruktuuri toetuste (meetme tegevused 5.4.3 ja 5.4.4) mõju avaldumise optimaalseks ajaks 3-5 aastat. Kriitilisena nähakse tööstusalade arendamise projektide mõju hindamist, kuna täiesti arendamata alade puhul võib oodatav mõju avalduda isegi kümne või rohkema aasta pärast projektide algust.

1099. Meetme tegevuse 5.4.3 puhul hindavad osad toetuse saajad, et hangete, projekteerimise ja ehitusprotsesside ajakulu arvestades on tulemusnäitajate saavutamise aeg liiga lühike - 3 aastat.

1100. Oluline roll rakendussüsteemi toimimisel on ka **projektide aruandlussüsteemil**. Meetme tegevuse 5.4.3 toetuse saajate hinnang aruandlussüsteemile on valdavalt positiivne. Süsteemi hinnatakse loogiliseks ning suhteliselt lihtsasti mõistetavaks. Üldjuhul ollakse väga rahul ka uue elektroonilise aruandlussüsteemiga. Siiski on mõned toetuse saajad tõstnud esile vajadust täiustada andmete sisestamise põhimõtteid (nt tagada, et sama info sisestamine toimub süsteemi vaid ühekordselt).

1101. Aruannete menetlemine on teatud puhkudel ajaliselt liiga pikk. Taotlejal on kohustused tööde teostaja ees tähtajaliselt, aruannete menetlus ei jõua teatud puhkudel ajaliselt tähtaegadele järgi, mis tekitab taotlejal pikaajalisi võlgnevusi tarnijate ees.

1102. Projekti aruandluse menetlejatele oleks oluline tutvuda tehtuga kohapeal. See aitab paremini kavandatavast aru saada ja olla konkreetse juhtumiga kursis. Toetuste saajad on märkinud, et kohati näib RTK olevat natuke ajahädas ja see muudab ka toetuse saajate toimetamise keerulisemaks.

1103. 5.4.4 meetme tegevuse toetuse saajatest 22% ei ole aruandlussüsteemi rahul (sh taotluste ja hangete kontroll). Tuuakse välja, et RTK poolsed esindajad võiksid tutvuda hankedokumentidega detailselt juba siis, kui need on neile tutvumiseks edastatud, mitte alles siis, kui hange on läbi viidud. Hangete kontroll võiks samuti kiirem olla. Aruandlussüsteem tuleks osade toetuse saajate meelest veelgi kasutajasõbralikumaks muuta.

1104. Meetmete rakendamise süsteemi tõhusust (ja sellel tuginevat eesmärkide täitmise võimalikkust) iseloomustab muuhulgas ka **toetust saanud taotluste kvaliteet** ning **nõudluse olemasolu finantsvahenditele**. Meetme tegevuse 5.4.1 puhul on seisuga 31.12.2018 toetatud kuut koostööprojekti ettevõtjatega.²¹¹ Samuti on meetmes tegevustoetuste jaotamisel olemas konkurents, kuna kõik regionaalsed kompetentsikeskused ei saa võrdset toetussummat. Tegevuse 5.4.1 osas on seega olemas vahenditele konkurents. Meetme tegevuses 5.4.2 on avatud taotlemise süsteemis antud toetused kõikidele taotlejatele (MAKid) ning konkurents vahenditele puudub. Toetuse summa ei ole maakondade lõikes võrdne. Toetuste jaotamisel maakondade vahel arvestatakse erinevaid, kuid arenduskeskuse (eelnevast) tegevusest otseselt mittesõltuvaid tegureid

---

²¹¹ Kokku esitati kuus koostööprojekti viielt kompetentsikeskuselt, mis ka rahastati. Nimetatud kuue projekti hulka on loetud ka esialgu tagasi lükatud, kuid uuesti taotlemisel rahastatud TERE ja PlantValori projektid.

(nt elanike arv, maakonna sisemajanduse koguprodukt elaniku kohta, ettevõtlusaktiivsuse määr). Meetme tegevuses 5.4.3 on rahastatud 108 projekti ja rahastamata jäetud 48 projekti. Konkurents vahenditele on olemas. Meetme tegevuses 5.4.4 on rahastatud 23 projekti ja rahastamata 12 projekti. Konkurents vahenditele on meetme tegevuses olemas.

1105. Rakendusüksus hindab taotluste kvaliteeti suhteliselt heaks. Ka piirkonniti on esitatud taotluste kvaliteet suhteliselt ühtlane. Probleemiks on kohati PKT infrastruktuuri projektide teostamine, sh ehitushanked.

1106. Kitsaskohana tõstetakse esile ka haldusreformi tulemusel projektidega tegelevate inimeste vahetumist ning kohati sellest tingitud kommunikatsiooni probleeme projektide läbiviimisel.

1107. Osades piirkondades on ka pärast haldusreformi probleeme projektide teostamise võimekusega.

1108. Meetme tegevustest 5.4.3 toetust saanute hinnangul on **taotlemisel peamisteks takistusteks** piisava omafinantseeringu puudumine (56%), projektitaotlusega kaasnev liigne bürokraatia (51%), sobivate investeeringuobjektide puudumine (26%), sobivate ideede puudumine (18%), liiga madal maksimaalse toetussumma määr (13%) ning vähene teadlikkus PKT toetustest (13%).

1109. Meetme tegevustest 5.4.4 toetust saanute hinnangul on taotlemiseni jõudmisel peamisteks takistusteks sobivate investeeringuobjektide puudumine (40%), piisava omafinantseeringu puudumine (30%), projektitaotlusega kaasnev liigne bürokraatia (30%), vähene teadlikkus PKT toetustest (20%) ning liiga madal maksimaalse toetussumma määr (10%).

1110. Toetusi saanute arvates on taotlemise takistuseks ka vähene projekti eelnõustamine. Mitte niivõrd meetme tingimuste tutvustamise osas, vaid projekti sisulise arendamise seisukohast.

1111. Rakendusüksus tõstab omaltpoolt kriitilise küsimusena ülesse PKT projektide arendamist takistava omavalitsuste piiratud finantsvõimekuse.

1112. PKT meetme tegevustest toetust saanud hindavad taotluste kohta käiva info kättesaadavust heaks. Ka meetme tegevuse 5.4.1 kasusaajad hindavad info kättesaadavust kompetentsikeskuste korraldatavate tegevuste, ühisprojektide võimaluste ja pakutavate tasuliste teenuste osas piisavaks.

1113. **Omafinantseeringu** määra peavad meetme tegevuste 5.4.1, 5.4.2 ning 5.4.4 toetuse saajad sobivaks. 5.4.3 meetme tegevuseks toetuse taotlemiseks vajalikku omafinantseeringu määra hindasid kõrgeks 8% toetuse saajad. 75% hindas omafinantseeringu määra sobivaks.

1114. PKT meetme rakendussüsteem seondub laiemalt ka **meetme tegevuste** tõhusa ning vajaduste põhise **määratlemisega**.

1115. Tõhusaimad riikliku sekkumise viisid piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamisel ning Eesti regionaalse SKP lõhe vähendamisel on meetme tegevusest 5.4.3 toetuse saajate hinnangul investeeringud infrastruktuuri ja seadmetesse – 80%, projektipõhised toetused – 54% (enamik SA-sid), nõustamisteenuste arendamine ettevõtetele piirkondades – 36%, koolitused – 34% ning püsitoetused – 28%.

1116. Erinevatele instrumentidele sobivad erinevad toetuskeemid. Näiteks väljakujunenud toimivale arendustegevusele on koormaks, kui tuleb pidevalt projektitoetust küsida (nt tööstuspargi inkubatsiooniteenus, ettevõtjate nõustamisteenus). Samas on ka edaspidi olemas vajadus projektideks (piiritletud eesmärgiga konkreetseteks tegevused).

1117. 5.4.3 meetme tegevuse toetuse saajad toovad olulise sekkumise võimalusena välja ka maksuerisuste rakendamise ning investeerimislaenu kättesaadavuse parandamise (riiklikud toimivad garantiimeetmed).

1118. Piirkondade ettevõtluse edendamisel on vajalik senisest rohkem tähelepanu pöörata elamumajanduse arendamisele. Ettevõtjad pakuvad tööd ja otsivad töölisi, aga elamispinda sageli pakkuda ei ole. Perearsti või õpetajat maale meelitada ilma elamispinnata on keeruline.

1119. Samuti on oluline rohkem tähelepanu pöörata piirkondliku ettevõtluse moderniseerimisele läbi seadme parkide.

1120. Meetme tegevusest 5.4.4 toetust saanute hinnangul on tõhusaimad riikliku sekkumise viisid piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamisel ning Eesti regionaalse SKP lõhe vähendamisel investeringud infrastruktuuri ja seadmetesse - 70%, püsitoetused - 40%, projektipõhised toetused - 40%, nõustamisteenuste arendamine ettevõtetele piirkondades - 40% ning koolitused - 20%.

1121. 5.4.1 meetme tegevuste kasusaajate hinnangul on piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamisel ning Eesti regionaalse SKP lõhe vähendamisel olulised projektipõhised toetused, investeringud infrastruktuuri ja seadmetesse, koolitused ning nõustamisteenuste arendamine ettevõtetele piirkondades.

1122. Mõnede meetme tegevusest kasu saanud ettevõtjate hinnangul vajatakse maapiirkondades ka pika-ajalist nõustamistuge sarnast asja edukalt teinud ettevõtjatelt. Koolitused on ettevõtjatele abiks, kuid nende mõju on sageli lühiajaline. Samuti tegeletakse koolitustel individuaalsete teemadega vähe. Senisest detailsem tähelepanu arenguvajadustele aitaks ettevõtlusaktiivsust piirkondades säilitada.

8.6. Tulevikuvaade

1123. Tulevikuvaade PKT meetme osas esitab ettepanekud, mis **parandavad meetme ja rakendussüsteemi tulemuslikkust, tõhusust ja mõju piirkondade konkurentsivõime tõstmisel**.

1124. Meetme tegevuse 5.4.3 toetuse saajad on arvamisel, et järgmisel **2020+ programmiperioodil** peaks olema piirkondliku konkurentsivõime **toetuste jaotamisel kõige tähtsam**: piirkondliku ettevõtluse tugitaristu arendamine – 54%. Muude tegevussuundade rahastamise olulisus meetmest on järgmine: turismitoodete ja atraktsioonide arendamine – 17%, inkubatsiooni- ja tootearendusvõimaluste väljaarendamine – 9% ning linnakeskuste kaasajastamine 6%.

1125. Oluliseks takistavaks teguriks piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamisel ja regionaalse SKP lõhe vähendamisel 2020+ perioodil on vastava strateegia puudumine nii riiklikul kui regioonide

tasandil. Regionaalarengu strateegia kehtivus lõpeb 2020 ja uut ei plaanitagi teha, regionaalsed tegevused kavandatakse üleriigilise strateegia „Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035“ sees. Nimetatud dokument on üldises plaanis olemasoleva ettevõtlusarengu ja TAI olukorra suhtes adekvaatne, kuid sel puudub seni ruumiline dimensioon. TAI meetmeid on rakendatud valdavalt Tallinnas ja Tartus. Teistes regioonides, kus on eriti terav ettevõtluse restruktureerimise vajadus, on samuti vajalik kasvatada ettevõtluse ökosüsteemi võimekust, mille teatud ja kohati ka edukalt tegutsevad elemendid on regionaalsete kolledžite, rakenduskõrgkoolide, uurimisbaaside ja kompetentsikeskuste näol (nt. Kuressaares ja Väimelas) olemas. Need innovatsioonisüsteemi elemendid on eri ministeeriumite ja ülikoolide omavahelise konkurentsi tingimustes alarakendatud ja võiksid tervikliku TAI ja ettevõtluse tugisüsteemi kuuludes olla oma regiooni nutika spetsialiseerumise kujundamisel märksa efektiivsemad. 2018-2019 koostatud maakondlikud strateegiad olid valdavalt väheambitsioonikad, aga neis esines veel ettevõtluse arendamisele suunatud tegevusi. Samas näitavad 2019. aasta tegevuskavad, et peamiselt keskendutakse hoonete remontimisele ja spordiobjektide rahastamisele.

1126. Enamus maakondlikke strateegiad majanduse restruktureerimist ei puuduta. Ka KOV tasandi võimalike vahendite planeerimine piirkondade strateegilisse arendustegevusse on piiratud. Näiteks MATA programmi taotlused kalduvad olema peamiselt KOV hädavajadustest lähtuvad (avalike hoonete remondi) projektid, mis ei ole kuigi strateegilised.

1127. Senisest rohkem tähelepanu peaks pöörama ka arengut suunavate institutsioonide võimekuse tugevdamisele. Pärast haldusreformi ei ole enamuses maakondades enam hästitoimivaid KOV koordineerivaid struktuure. Positiivsete näidetena võib muuhulgas välja tuua suurvald Saaremaa, ühisasutusena toimiva Võrumaa arenduskeskuse, Ida-Virumaa IVIA ning ka Harjumaa HEAKi, kelle initsiatiivid on edasiviivad ja küllalt ambitsioonikad. Piirkonniti on seetõttu arendusvõimekus küllaltki ebaühtlane.

1128. Haldusreformiga paranes omavalitsuseametnike keskmine võimekus. Uute omavalitsuste mehitamisel said ambitsioonikamad ja aktiivsemad endale paremad valitavad kohad ja paljud osad uued vallad tegid uue struktuuri ja mehitasid selle avaliku konkursi alusel. Et valdavalt palgatase tõusis, siis olid uued ametikohad ka konkurentsivõimelisema palgaga. Samas on märkimisväärseks arengutakistuseks saanud osade kohalike omavalitsuste (poliitiliste) juhtide hoiakud, vähene vastuvõtlikkus uuendustele, vähene koostöö omavalitsuste vahel ning nõrk koostöö ettevõtetega piirkondade ettevõtluskeskkondade arendamisel (sh vähene kogemus).

1129. 2020+ perioodil on PKT meetmete kujundamise puhul oluline arvestada, et regionaalne ettevõtlusareng toetub sektoraalsele restruktureerimisele teadmismahukuse kasvu ja (tehnoloogilise) põlvkonnavahtuse mõttes. Esmasektoris kadus 1990ndatest alates ligi 90% hõivest, õmblus- ja lihtsam tekstiilitööstus on liikunud odava töö maadesse (nt lähikonnas Leedu, Poola ja Valgevene, kus palgatase on 200-300€ kuus madalam, Aasias aga India, Sri Lanka, Bangladesh ja teised Kagu-Aasia maad, kus tööstustöölise palgatase on 10 ja enam korda Eestist madalam). Ida-Virumaal taandub põlevkivienergeetika.

1130. PKT meetmete kujundamisel on soovitatav seada fookus järgnevatele tegevustele:

- Suurendada oluliselt (bio)ressurssidele ja maavaradele lisandväärtust andvaid tööstusinvesteeringuid. Seda nii kontsessioonide, maksusoodustuste kui ka väärtuspakkumistega.
- Tugevdada (tava)innovatsiooni- ja uute tehnoloogiate siirdevõimekust REGIONAALSE nutika spetsialiseerumise võtmes: näiteks plast Hiiumaal, väikelaevaehitus Saaremaal, bio- ja rannikuressursid Lääne-Eestis, rahvakultuuriteenused Viljandimaal, puitmajad ja mööbel Lõuna-Eestis, IT-teenused ja tarkvara Tartus, põllumajandus ja bio-energeetika Kesk- ja Lõuna-Eestis, akumetallid, peenpõlevkivikeemia, fosforiit, savi ja lubimineraalid Virumaal.
- Aidata kaasa kutsekoolidest, ülikoolide kolledžitest ja uurimiskeskustest võrgustikupõhise omavahel spetsialiseerunud innovatsioonisüsteemi kujundamisele, mis valmistab ette uusi töötajaid, korraldab ümberõpet ja tehnoloogilist siiret.
- Toetada ettevõtluseõppe tegevusi integreeritult innovatsioonisüsteemiga valmistamiseks ette uue generatsiooni kohalikke (väike)ettevõtjaid.
- Suurendada ettevõtetele finantsinstrumentide kättesaadavust, kuna ääremaal on tagatise puudumise tõttu suurim nappus kapitalist.
- Eraldada regionaalsete strateegiliste ettevõtluseesmärkide saavutamiseks vahendid vaid omavalitsuste regionaalseks koostööks.
- Innovatsioonis ja arendustöös töötavad paremini pikemaajalised pidevalt monitooritavad toetusskeemid à la kompetentsikeskused. Ettemääratud tegevuskava järgimise asemel tuleks keskenduda nende puhul ennekõike inimkapitalile ja tulemuslikkusele (uute tegevuste ja pakutavate teenuste maht, võrgustiku intensiivsus, partnerite edukus).
- Kaaluda klastrimeetme laadi ühistegevuse meetmete rakendamist. Töötajate koolitusi on vaja korraldada lähtuvalt ettevõtete vajadusest, samas on vaja ettevõtjaid võrgustada ja neid sel moel konkurentsivõimelisemaks muuta.
- Linnakeskuste teema on samuti oluline. Linnakeskustes on sageli hooneid, millele raske funktsiooni leida. Toetustega luuakse eeldused nende kasutusele võtuks, aga tihti jääb puudu arendusvõimekusest ning ettevõtete kriitiliselt massist. Vaja on pikaajalist strateegiat keskuste ettevõtlusmiljöö kujundamisel.

1131. ÜKP fondide rakenduskava ja seotud relevantsete arengukavade (EE2020, ERAS2020, Ettevõtluse Kasvustrateegia) eesmärkide täitmiseks oleks soovitatav kaaluda ka arvestatavaid väärtuspakkumisi ja/või soodustusi uusi töökohti loovatele ettevõtetele (mis muuhulgas aitavad vähendada soolist lõhet tööhõives) ja ressursse väärindavatele ettevõtetele. Samuti, kompleksseid tööstusarendusi à la IVIA võiks rakendada üle Eesti.

1132. Infrastruktuuri meetmete puhul tuleks fookus panna põhiliinide reisiraudtee kiiruse kasvatamiseks (tunnirong Tartust ja Jõhvist Ülemistele).

1133. Lahendada tuleks ka ettevõtete kitsaskohad infrastruktuuri osas, nt elektriliitumised, muud võrgud. Samuti rajada/rekonstrueerida teed-tänavad, mis ettevõtluse arendamisel olulised.

1134. Oluline on MAKide rolli tõstmine: koolitamine (sh ettevõtete juhtimiskoolitused), võrgustamine ning turundamine. Tegevuste planeerimisel on vaja rohkem koha peal otsustada anda.

8.7. Vastastikmõju analüüs

1135. Meetme 5.4 tegevused on suunatud otseselt teenima piirkondade konkurentsivõime tõstmise eesmärke. Samas on need tegevused otseselt või kaudselt seotud ning mõjutatud vastastikku ka teiste ettevõtlusmeetmete tegevustega. Positiivne vastastikmõju teiste meetmetega peegeldab muuhulgas meetme tegevuse tõhusust ning valitud meetmete asjakohasust.

1136. Koondavalt võib öelda, et meetme 5.4 tegevused ei oma teiste ettevõtlustoetuste hindamise hõlmatud meetmete tegevuste suhtes eelduslikku positiivset vastastikmõju. Samuti ei ole meetme tegevused vastuolus teiste meetmete tegevustega.

1137. **Tegevuse 5.4.1 ehk regionaalsete kompetentsikeskuste** positiivseim vastastikmõju seondub nutika spetsialiseerumise kasvualade rakendusuringute läbiviimise (alameede 4.2.3) (nt võimaldades teha uuringuid kompetentsikeskuste projektides) ja ettevõtete arenguvajaduste välja selgitamise (4.4.1) hõlbustamisega ning ettevõtete starditoetuste tulemuslikkuse (5.1.2) suurendamisega (nt andes tulevastele starditoetuse taotlejatele ideid ja tuge konkreetses valdkonnas ettevõtlust alustada).

1138. Regionaalsete kompetentsikeskuste tegevused on positiivses sünergias mitmete TA alameetmetega: institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele (ASTRA) (4.1.1) (nt keskuste ja TA asutuste koostöö projektid), riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel (4.1.2), teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks (4.1.4) ning valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamine (RITA) (4.2.1).

1139. Kompetentsikeskuste tegevused loovad samuti sünergiat klastritega (4.2.4) (nt puiduklaster ja kompetentsikeskus TSENER), start-up ettevõtluse arendamisega (4.2.6) ning teadusarendustegevuse osakute toetusega (4.4.2) (nt ettevõtete osalemine kompetentsikeskuste projektides on kohati saanud võimalikuks tänu teadusarenduse osaku toetustele).

1140. Lisaks on kompetentsikeskuste tegevused positiivses vastastikmõjus ka teiste piirkondlike konkurentsivõime tugevdamise meetme (PKT) tegevustega: piirkondlike algatusvõime tegevustega (5.4.2) (nt arenduskeskuste ja kompetentsikeskuste koostöö tugiprogrammide elluviimisel) ning piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuri investeeringutega (5.4.3) (nt ettevõtete tootearenduse projektid koostöös kompetentsikeskustega).

1141. Negatiivne vastastikmõju (dubleerimine) kompetentsikeskuste puhul võib ilmneda juhul, kui keskused ei suuda täita piisavalt edukalt piirkondliku ettevõtluskeskkonna toetamise rolli (ehk juhul, kui nad on valdavas osas ainult valdkondlikud kompetentsikeskused). Dubleerimine võib toimuda näiteks riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamise, teaduse tippkeskuste toetamise ning valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamise uuringute toetamise tegevustega. Dubleerimine võib toimuda eelkõige teiste avalike teadusasutuste valdkondlikku kompetentsi omavate institutsioonide teadus-arendustegevuse osas.

1142. **Tegevuse 5.4.2 (PATEE ehk piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks)** positiivne vastastikmõju on märkimisväärne paljude teiste meetmete tegevustega, kuna elluviidavad maakondlikud tugiprogrammid on suunatud peale temaatiliste rõhuasetuste ka piirkondade üldise ettevõtluskeskkonna parandamisele. PATEE tegevused hõlbustavad tövõime toetamise reformi sihtrühmale tööturuteenuste ja neid toetavate teenuste arendamist ja osutamist (nt Rapla maakonna tugiprogrammi tegevused), start-up ettevõtluse arendamist, ettevõtlikkusteadlikkuse arendamist (5.1.4) (eriti noorte ettevõtluse tugiprogrammide tegevused) ning loomemajanduse sidumist teiste sektoritega (5.3.4 ja 5.3.5).

1143. PATEE tegevused on sünergilised klasterite toetamise (4.2.4) (nt Võru maakonna puiduklastri arendamise tugiprogramm), arenduskeskuste nõustamise teenustega (nt koolitused) ning ettevõtete starditoetusega (5.1.2) (sisuliselt kõik piirkonna ettevõtluskeskkonda toetavad tegevused). PATEE turismi ja maakondliku turunduse tugiprogrammide tegevused suurendavad piirkondlikku turisminõudlust (5.1.5), aitavad tõsta turismitoodete arenduse juhtimise efektiivsust (5.1.6), turismiettevõtete ärimudelite arendamist (5.1.7) ning rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja neid toetava taristu väljaarendamist (5.1.8) Ka loomemajanduse teadlikkuse tõstmine (5.3.6) on maakondlike tugiprogrammide tegevustega vastastikku osaliselt toetatud.

1144. PATEE tegevuste positiivne vastastikmõju avaldub samuti teiste piirkondlike konkurentsivõime meetmete tegevustega: kompetentsikeskuste tegevused (5.4.1) (sh institutsionaalne koostöö), piirkondade konkurentsivõime investeringud töökohtade loomiseks (5.4.3) (nt tootearendus) ning PKT investeringud töökohtade ja teenuste kättesaadavuse parandamiseks (tööstusalade arendamine nii tugiprogrammides kui ka infrastruktuuri investeringute toel).

1145. Meetme 5.4.2 negatiivne vastastikmõju võib avalduda klasterite toetamise tegevustega (4.2.4), kuna maakondlikud tugiprogrammid, mis on suunatud klasterite arendamisele võivad osaliselt kattuda. Negatiivse vastastikmõju avaldumine sõltub siiski konkreetsete tegevuste sisust, mida erinevate meetmete abil toetatakse.

1146. **Tegevuse 5.4.3 (Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeringud töökohtade loomiseks)** inkubatsiooni ja tootearenduse suund aitab kaasa ettevõtete arenguvajaduste välja selgitamisele ja ettevõtete arendustegevuste toetamisele (4.4.1).

1147. Meetme tegevused suurendavad vastastikku tulemuslikkust klasterite toetamise (4.2.4) ja start-up ettevõtete toetamise (4.2.6) (inkubatsiooni ja tootearenduse suuna kaudu) abil tehtavate tegevustega. Meetme tegevused omavad samuti sünergia arenduskeskuste nõustamistegevuste (5.1.1) ning starditoetuse kaudu toetatud ettevõtete arendamisega (sh ekspordi arendamise tegevusega 5.1.3) (5.1.2). Oluline positiivne sünergia on täheldatav ka turismivaldkonna toetustegevustega (turismiobjektide infrastruktuuri ja turismitoodete arendamise suuna kaudu), eelkõige turismitoodete arenduse juhtimise ning turismiettevõtete ärimudelite arendamisega. Meetme inkubatsioonisuuna tegevused on sünergilised ka loomemajanduse inkubatsiooni arendamisega (5.3.1), piirkondlike tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamise algatustega (eelkõige turismi ja mainekujunduse ja tööstusalade arendamise tugiprogrammide tegevustega) ning infrastruktuuri investeringutega, mis parandavad piirkondade töökohtade ja teenuste

kättesaadavust (efektiivsema avaliku ühistranspordisüsteemi väljaarendamine ja kergliiklusteede ehitus).

1148. **Tegevusel 5.4.4 (Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud teenuste ja töökohtade kättesaadavuse parandamiseks)** on teiste hinnatavate meetmete tegevuste suhtes valdavalt neutraalset vastastikmõju. Tegevuse alategevused on sünergilised PATEE tegevustega, mis seavad eesmärgiks piirkondliku ettevõtluskeskkonna arendamise ja töökohtade arvu säilitamise/kasvatamise, ning piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringutega, mis on suunatud tööhõive kasvu tagamisele (sh turismiatraktsioonide, tööstusalade ning linnakeskuste arendamine). Tegevusel 5.4.4 ei ole otsest negatiivset vastastikmõju teiste analüüsitud meetmete tegevustega.

8.8. Süsteemsuse analüüs

1149. Meetme 5.4 tegevused on regionaalse fookusega ning suunatud eelkõige piirkondade konkurentsivõime tugevdamisele. Need tegevused täiendavad teisi, eelkõige alajaotus 4. ja 5. meetmeid ja meetme tegevusi. Regionaalsete meetmete ja üleriigiliste meetmete terviklikkuse ja omavahelise süsteemsuse parandamisel on siiski arenguruumi. Oluline on pöörata tähelepanu meetme tegevuste edasisel kujundamisel senisest paremale integreeritusele järgnevate meetme tegevuste vahel:

1150. Meetme tegevus 5.4.1 (kompetentsikeskused) – tegevus 4.2.3: nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamine; tegevus 4.2.4: riigi rahastatavad koostööstruktuurid; Tegevus 4.4.1: arenguvajaduste välja selgitamine ja ettevõtete arendustegevused ning tegevus 4.4.2: teadusarenduse tegevuse osak.

1151. Meetme tegevus 5.4.2 (maakondlikud arenguprogrammid) – meetme jaotuse 4 osast tegevus 4.2.6: start-up ettevõtluse hoogustamine. Meetme jaotuse 5 osast tegevused 5.1.1: nõustamine maakondlikes arenduskeskustes; tegevus 5.1.4: ettevõtlusteadlikkus. Lisaks turismi ja loomemajanduse valdkondade tegevused 5.1.5: turisminõudluse suurendamine; 5.1.6: turismitoodete arenduse juhtimine, 5.1.7: turismiettevõtete ärimudeli arendamine ning 5.3.6: loomemajandusalase teadlikkuse tõstmine.

1152. Meetme tegevuse 5.4.3 (infrastruktuuri arendamine) – tegevus 5.3.1: loomemajanduse inkubatsiooni arendamine; 5.1.6: turismitoodete arenduse juhtimine; 5.1.7: turismiettevõtete ärimudeli arendamine; 5.1.8: rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine.

1153. Meetme 5.4 (hinnatavaid) tegevusi on 4, mis kõik aitavad kaasa meetme üldise eesmärgi – piirkondliku konkurentsivõime tõstmise täitmisele. Meetme 5.4 tegevused ei ole kompleksed ega süsteemselt omavahel integreeritud. Samas on strateegilisel tasandil olemas potentsiaalsed seosed meetme tegevuste vahel. Näiteks 5.4.2 tugiprogrammid turismi valdkonnas ning 5.4.3 infrastruktuuri arendused turismi valdkonnas.

1154. Eri ministeeriumide meetmeid võiks enam kombineerida. Samuti tuleks tähelepanu pöörata eri ministeeriumide meetmete dubleerimisele (nt maaeluministeeriumi meetmed, kus tehakse sarnaseid asju nagu nt Kagu-Eesti programmis. Lisaks siis veel Leader, stardiabi jms).

1155. Samas meetme 5.4 tegevused otseselt ei dubleeri üksteist. Kuigi meetme tegevuse 5.4.3 ühe teema – (turism) all toetatakse ka kergliiklusteede rajamist nagu ka 5.4.4 meetme tegevustes, siis loodavate infrastruktuuri objektide funktsioonid omavahel ei (üldjuhul) kattu.

1156. Meetmes 5.4 oleks võimalik ühendada infrastruktuuri meetme tegevused 5.4.3 ja 5.4.4. Näiteks 5.4.4 teemana 5.4.3 tegevuste juurde lisada. Samas sõltub selle ühendamise otstarbekus olulisel määral sellest, millistele teemadele nendes mõlemas meetme tegevuses keskendutakse (nt kas ühistranspordi süsteemide toetamine saab prioriteetseks jne).

1157. Meetme 5.4 optimaalsuse tagamiseks võiks mõelda teemade omavahelise seotuse arendamisele meetme tegevuses 5.4.3. Samuti võib muuta teemade rõhuasetusi. Senisest rohkem võiks tähelepanu pöörata teemadele, mida ei ole nii palju toetatud.

1158. Tööstusalade ja turismiobjektide teemade puhul on oluline rõhutada turunduse edendamist. Turismi tegevussuuna puhul on vajadus arendada eelkõige komplekssemaid projekte.

1159. Linnakeskuste arendamise teema juures on vajadus senisest enam kaasata elanikkonda ja ettevõtteid ning pöörata suuremat tähelepanu sotsiaalsete tegevuste arendamisele ja sidustamisele kujundatud linnakeskustes.

1160. Senini on kergliiklusteede arendamine meetme tegevuses 5.4.4 olnud mõnevõrra liiga suure tähtsusega. Suuremat tähelepanu võiks saada ka ühistranspordiühenduste – ja süsteemide arendamise toetamine.

9. Süsteemsus ja vastastikmõju 5. prioriteetses suunas

1161. 5. prioriteetses suunas toetatakse väga erinevaid tegevusi, sektoreid ja sihtgrupe, mistõttu ei moodusta prioriteetse suuna toetusmeetmed selgepiirilist tervikpaketti. Kuna toetatud tegevusi on hulgaliselt ja palju on ka nende elluviimisega tegelevaid asutusi (ja arvestades, et ettevõtja ei erista üldjuhul toetusi prioriteetse suuna alusel), siis võib täheldada, et toetuste põhilisel sihtgrupil ehk ettevõtjatel on keeruline hoomata toetuste süsteemi kui tervikut.

1162. Samas, kuivõrd toetused on mõeldud eeskätt ettevõtjatele ja dubleerimist esineb pigem vähe, siis on toetatud tegevuste vahel peamiselt positiivsed vastastikmõjud. Dubleerimist esineb teatud määral näiteks erinevate arenduskeskuste töös (koolitused, nõustamine, arengu- ja mentorprogrammid) ja ka ekspordi arendamise toetamisel – osaliselt sarnaste tegevustega toetatakse ekspordi nii ekspordi arendamise tegevustes, MAK-ides ja eraldi ka loomemajanduse arendamise meetmes. Lisaks toetatakse ekspordi arendamist ka 4. prioriteetse suuna tegevustes klastrite kaudu ja ettevõtja arenguprogrammis.

1163. Mõned 5. prioriteetse suuna tegevused on pigem horisontaalse mõjuga (nt nõustamine maakondlikes arenduskeskustes, ettevõtlusteadlikkus, ekspordi arendamise tegevused) ja mõned sektorispetsiifilised (nt loomemajanduse ja turismi arendamise tegevused), kuid lisaks on tegevusi, mis on rohkem seotud 4. prioriteetses suunas olevate tegevustega (nt kompetentsikeskuste tegevus haakub ja võiks olla senisest rohkem integreeritud nutika spetsialiseerumise kasvualade toetamisega, klastrite ja TAKide ning teadusarendustegevuse osakuga). Positiivsed vastastikmõjud ilmnevad eriti konkreetse valdkonna arendamisele mõeldud tegevuste vahel, selle heaks näiteks on loomemajanduse arendamise meetme tegevused.

1164. Kuigi 5. prioriteetses suunas on eraldi meede regionaalarengu toetamiseks, mis täiendab muuhulgas suuna teisi tegevusi (lisaks ka teiste prioriteetsete suundade tegevusi), on suur osa prioriteetse suuna toetustest kontsentreerunud Harjumaale (teatud määral ka Tartumaale). Kuigi sellel tendentsil on selged põhjused (rahvastiku ja ettevõtete, sh aktiivsemate ja ambitsioonikamate ettevõtjate koondumine jne), tuleks tulevikus arengut tasakaalustada, arvestades nii laiemaid regionaalpoliitilisi eesmärke kui ka piirkondades tegutsevate ettevõtete erinevat stardipositsiooni.

1165. Toetuste süsteemis orienteerumist aitab osaliselt parandada veel tulemuslikum ja sihstatum teavitustöö, et info toetuste kohta jõuaks nendeni, kellele need on mõeldud. Selleks on tähtis, et ettevõtjate jaoks oleks süsteemi sisenemise viis võimalikult selge ja et sellega kaasneks efektiivne nõustamine, mille abil jõuda konkreetse ettevõtja jaoks sobiva lahenduseni. Seejuures tähtsustatakse järjest enam paindlikke kompleksteenuseid, mille puhul kohandatakse toetuse andja ja selle saaja koostöös toetust vastavalt ettevõtte arengutasemele, valdkondlikule eripärale ja vajadustele. Sellise lähenemise jätkuv juurutamine oleks ka üheks viisiks, kuidas toetatavate

tegevuste arvulist hulka vähendada (nt koondades kõik teadmiste ja oskuste kasvatamise teenused üheks tegevuseks) ilma sisuliselt olulisi ja ka edaspidi vajalikke toetatud tegevusi kaotamata.

1166. Senise arengu ja analüüsitulemuste põhjal on mõttekas edaspidi rohkem kombineerida erinevate ministeeriumide meetmeid ja tegevusi, et koondada kompetentse ja ressursse ning vähendada dubleerimist ja „lünkade“ tekkimise ohtu.

10. Vastastikmõju analüüs

1167. Järgnevalt on esitatud kokkuvõtavad järeldused tegevuste vastastikmõjude osas. Tegevuste vastastikmõju ja süsteemsuse analüüsil on aluseks tellija poolt etteantud hindamisküsimused.

- Kuivõrd tegevused täiendavad üksteist ja moodustavad ühtse terviku?
- Kas toetatud tegevuste süsteemis esineb „lünki“ (sh piirkondlikul tasandil, kus võimalik ja otstarbekas)?
- Milliseid tegevusi on võimalik ja asjakohane dubleerimise vältimiseks, tühi- ja halduskoormuse vähendamiseks, kättesaadavuse ning sünergia saavutamiseks ühendada?

1168. Analüüs koosnes kahest etapist: esimesena hinnati tegevuste vahelisi vastastikmõjusid ja teisena tegevuste süsteemsust prioriteetsete suundade tasandil. Analüüsi sisendiks olid nii dokumendianalüüsi, küsitluste ja intervjuude käigus kogutud andmed kui hindajate eksperthinnangud. Tegevuste vastastikmõju analüüsimisel hinnati iga üksiku tegevuse vastastikmõju teiste tegevuste suhtes vastavalt kolmele kategooriale – positiivsed, negatiivsed ja neutraalsed vastastikmõjud, millest esimesed kaks jagunesid omakorda erinevateks alamkategooriateks²¹².

1169. Järgnevalt on esitatud kokkuvõtte olulisematest järeldustest vastavalt hindamisküsimustele.

1170. Vastastikmõju analüüs näitas, et suures plaanis tegevused täiendavad üksteist ja moodustavad ühtse terviku. Konkreetsemalt:

- erinevatest vastastikmõjude tüüpidest annavad enim tooni positiivsed vastastikmõjud – mitmed tegevused hõlbustavad teisi tegevusi või suurendavad läbi sünergia üksteise tulemuslikkust. Eelkõige avalduvad positiivsed vastastikmõjud sama meetme piires ja vähem meetmete vahel.
- Negatiivseid vastastikmõjusid esineb neutraalsete ja positiivsetega võrreldes vähem. Seejuures tõuseb erinevate tüüpide hulgas eelkõige esile dubleerimine, kus üks tegevus kattub teisega sisu ja/või sihtgruppide osas. Näiteks nii sektorispetsiifilised meetmed turismi ja loomemajanduse toetamiseks kui ka erinevad ekspordisuunalised tegevused (mida saab edendada nii tegevuste 4.2.4, 5.1.1 kui 5.1.3 alt). Lisaks on intervjuudes ja küsitlustes tähelepanu juhitud tegevuste komplekti üldisele keerukusele, mille puhul tegevuste suur arv raskendab hoomatavust sihtgrupi jaoks ning komplitseerib rakendamist.

1171. Analüüsidest tegevuste süsteemsust prioriteetse suuna tasandil, on olemasolev tegevuste komplekt üldjoontes terviklik innovatsioonipoliitika pakkumispoole instrumentide osas, oluliseks „lüngaks“ on aga nõudluspoole instrumentide minimaalne kasutamine.

1172. Nõudluspoole arendamine tugineb täna peamiselt innovatsiooni toetavate riigihangete toetusmeetmele (4.2.5 „Nõudluspoole poliitikad, riik innovaatiliste lahenduste tellijana“). Paraku on selle eelarve osakaal toetuste kogumahust marginaalne ja selle käivitamine ei ole õnnestunud ootuspärasel moel ja mahus. Teatud määral võib nõudluspoole instumendina käsitleda ka RITA

²¹² Positiivse vastastikmõju alamliigid on eeldus (*precondition*), hõlbustamine (*facilitation*) ja sünergia (*synergy*). Negatiivse vastastikmõju alamliigid on vastuolu (*contradiction*), dubleerimine (*duplication*) ja keerukus (*complexity*).

programmi (4.2.1), mille käivitamine on samuti olnud aeglane ning rahaline maht väljakutse suurust arvestades võrdlemisi piiratud.

1173. Tasakaalustatuma innovatsioonipoliitika kujundamiseks on seetõttu hädavajalik suurendada tähelepanu nõudluspoole instrumentide toimimise parendamisele ja laiendamisele. Sealhulgas tuleks kaaluda ka süsteemsemate nn „missioonipõhiste“ programmide või sarnaste, ühiskondlikele väljakutsetele suunatud, instrumentide arendamist, mis võimaldavad süsteemsemalt toetada omavahel seotud ja erinevaid arenguteid testivaid TA ja innovatsiooniprojekte (nä projektide portfoolid).

1174. Oluliseks „lüngaks“ innovatsiooni toetamisel on ka tehnoloogiaettevõtete vajadustele vastava TA toetusmeetme puudumine, mis võimaldaks nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade ettevõtetal läbi viia arendusprojekte iseseisvalt, ilma rangelt reglementeeritud koostöötava TA asutustega. Vaatamata erinevatele instrumentidele, mis ühel või teisel moel TA projekte sisaldavad, puuduvad täna piisava mahukusega TA tegevusele suunatud toetused, mis kataks kogu tehnoloogia valmidusastme spektrit ning ennekõike nn „surmaoru“ ehk prototüüpimis-järgset edasiarendus-, skaleerimis- ja tootmisfaasi.

1175. Teised „lüngad“, mis praeguses toetusmaastikus esinevad, seonduvad ettevõtjate innovatsioonivõimekuste arendamise ja vajakajäämistega sektoriüleste väärtusahelate kujundamisel ning erinevate valdkondade integreerimisel. Nende puudujääkide adresseerimine eeldab nii erineva halduskoormuse kohaldamist väike- ja suurprojektidele, sektoripõhiste või nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade arenguprogrammide väljatöötamist, kui ka rakenduskava tasandil paindlikkuse tagamist. Seejuures tuleks rakendada nii võtmenäitajate (key performance indicator, KPI) põhised lähenemised kui liikuda senisest komplekssemate toetusmeetmete suunas.

1176. „Lüngad“ ei ole tänase tegevuste komplekti süsteemsuse puhul siiski ainsaks probleemiks. Kitsaskohaks võib pidada ka tegevuste suurt hulka ja sellest tulenevat meetmekomplekti keerukust/killustatust. Paljud hindamise käigus küsitatud ettevõtjatest on välja toonud, et tänane toetuste süsteem ei ole ettevõtja jaoks hoomatav ja toetuste süsteemis orienteerumine on keeruline. Keerukust võimendavad omakorda sektorispetsiifilised instrumendid loomemajanduse ja turismi arendamiseks ning tegevuste osaline dubleerimine (nt TA asutustele suunatud toetuskeemides ja välisurunduse ning ekspordi toetamise osas).

1177. Dubleerimise vältimiseks ja „lünkade“ adresseerimiseks tuleks kaaluda järgmisi samme:

- Parandamiseks tasakaalu nõudlus- ja pakkumispoole instrumentide vahel, on vajalik **arendada nõudluspoole instrumente ja suurendada nende osakaalu toetuste kogumahust**. Nõudluspoole instrumendid (nt innovatsiooni toetavate riigihangete programm) on innovatsioonisüsteemi toimimise jaoks vajalikud seetõttu, et nendega luuakse turgu innovaatilistele toodetele, suurendatakse avaliku sektori võimekust sõnastada enda vajadusi, leitakse reaalseid lahendusi ühiskondlikele väljakutsetele ja kõige eelneva läbi suurendatakse ettevõtete konkurentsivõimet rahvusvahelistel turgudel. Levinud lahenduseks nõudluspoole arendamiseks on konkreetsetele väljakutsetele fookuseeritud või nn „missioonipõhised“ TA programmid, kus avalik sektor kutsub tellijana ettevõtjaid pakkuma innovaatilisi lahendusi ühiskonna ees seisvatele väljakutsetele.
- Võimaldamaks ettevõtetal taotleda toetust TA projektideks nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades iseseisvalt, ilma TA asutustega koostööraamistiku loomiseta, tuleks **ümber**

kujundada TA toetusmeede. Seejuures tuleks lubada ettevõtetal taotleda toetust arendusprojektide elluviimiseks sellisel moel, mis ei sunniks ilmtingimata jäikades etteantud raamides koostööle TA asutustega.

- Dubleerimise vältimiseks ja halduskoormuse vähendamiseks 4. prioriteetses suunas tuleks ühelt poolt keskenduda erinevate innovatsioonisüsteemi osaliste (nt TA asutused, klastrid, erialaliidud) **institutsionaalsete võimekuste arendamisele**. Teiselt poolt tuleks otsida võimalusi **kompleksmeetmete loomiseks**, mis võimaldaks ühendada erinevaid dubleerivaid väiketegevusi (nt erinevad osalemistoetused).
- Dubleerimise vähendamiseks 5. prioriteetse suuna tegevuste vahel tuleks kaaluda praeguste sektorispetsiifiliste tegevuste (eelkõige loomemajanduse ja turismisektori arendamisele suunatud toetused) elluviimist teiste, kõikidele sektoritele avatud, toetusmeetmete raames.
- Paljud lüngad tänases toetusmaastikus seonduvad ettevõtjate innovatsioonivõimekuste arendamise, sektoriüleste väärtusahelate kujunemise ja erinevate valdkondade integreerimisega. Sestap tuleks kaaluda erineva halduskoormuse rakendamist väike- ja suurprojektidele, sektoripõhiste või nutika spetsialiseerumise kasvualdkondade arenguprogrammide väljatöötamist, rakenduskava tasandil paindlikkuse tagamist koos võtmenäitajate põhise lähenemisega ja viimasena liikumist komplekssemate toetusmeetmete suunas.
- Toetuste süsteemis orienteerumist aitaks osaliselt parandada veel tulemuslikum ja **sihistatum teavitustöö**, et info toetuste kohta jõuaks nendeni, kellele need on mõeldud. Selleks on tähtis, et ettevõtjate jaoks oleks süsteemi sisenemise viis võimalikult selge ja, et sellega kaasneks efektiivne nõustamine. Seejuures on vajalik pakkuda paindlikke **kompleksteenuseid**, mille puhul kohandatakse toetuse andja ja selle saaja koostöös toetust vastavalt ettevõtte arengutasemele, valdkondlikule eripärale ja vajadustele.

11. Koosmõju analüüs

1178. Kvantitatiivselt mõõdetavate meetmetegevuste mõjuhinnangu koondvaade toob välja, et enamik Ühtekuuluvuspoliitika struktuurifondidest rahastatud ettevõtlustoetustest avaldavad samaaegset positiivset mõju nii lisandväärtuse kui tööhõive kasvule (joonis 38, parem ülemine veerand). Erisused meetmetegevuste mõjusuunas ning mõjuulatuses on siiski märkimisväärsed. Üldistatult saab tõdeda, et TA&I ja nutika spetsialiseerumise (4.2) ning loomemajanduse arendamise (5.3) meetmed panustavad pigemini tööjõu tootlikusse ja lisandväärtuskasvu. Seevastu ettevõtlikkust ja ettevõtluskeskkonda (5.1) edendavad meetmed loovad pigemini töökohti ja panustavad seeläbi hõivesse ning majanduslikku kaasatusse.

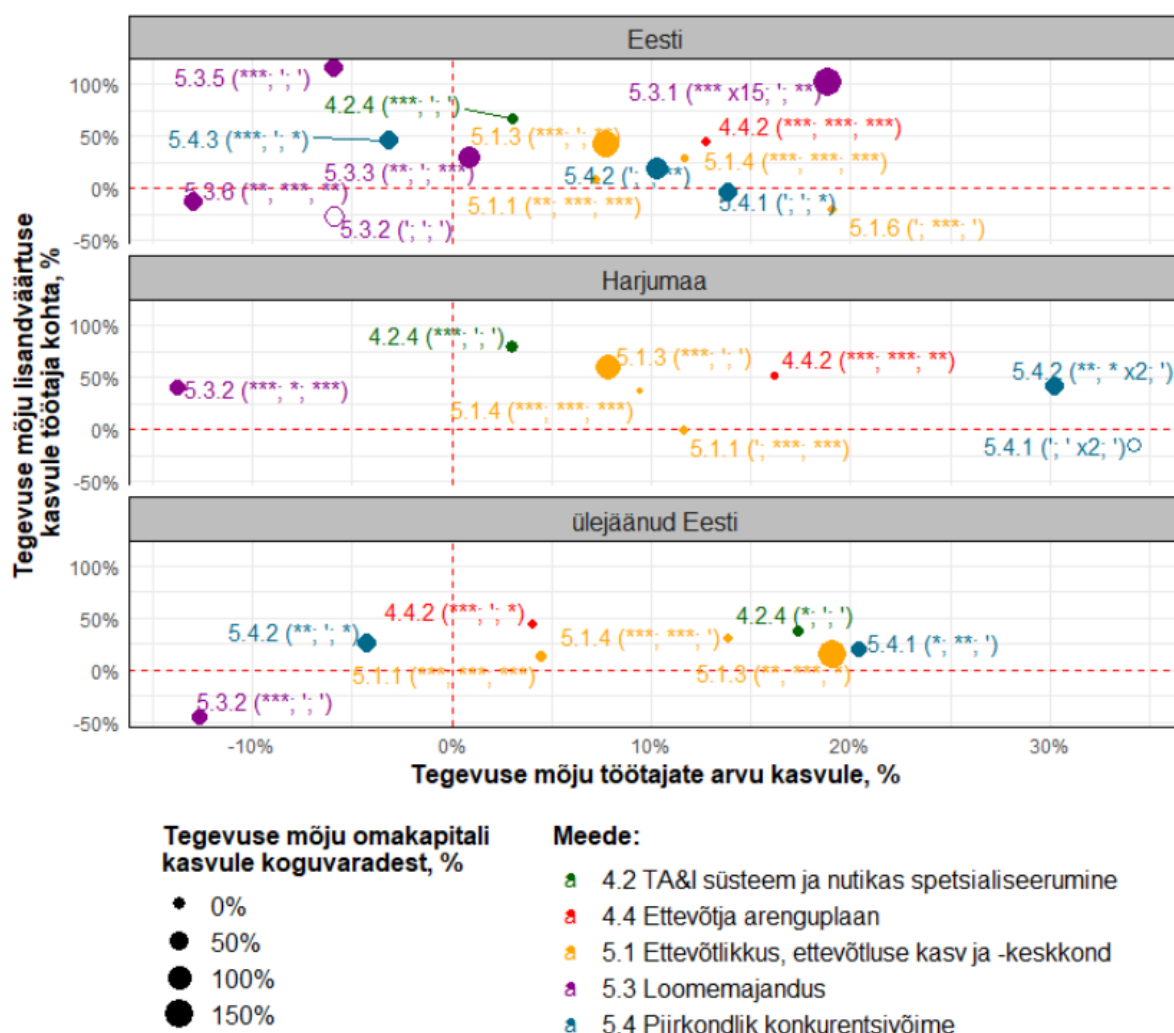
1179. Kõrgeim oli lisandväärtuskasv loomemajanduse inkubatsiooni arendamise toetuse tegevusel (5.3.1). Nimetatud toetusest tõukuv lisandväärtuse kasv töötaja kohta oli keskmiselt 2,8 kordne. Märkimisväärselt mõju lisandväärtuse kasvule avaldasid ka loomemajanduse lõimumise (5.3.5) ja riigi rahastavate koostööstruktuuride (klastrid ja TAK-id, 4.2.4) meetme tegevused. Nimetatud meetmetegevuste puhul hõivekasvu ei kaasnunud ning see on seletatav toetuse eesmärgistamisega suurendamiseks eeskätt toodete ja teenuste lisandväärtust ning tõstmaks majandustegevuse ressursitõhusust. Regionaalses plaanis oli enamike meetmete tegevuste mõju lisandväärtuse kasvule Harjumaal tegutsevate ettevõtete seas veidi kõrgem võrreldes väljaspool Harjumaad tegutsevate ettevõtetega. Samas on antud erinevused regionaalses plaanis valdavalt marginaalsed.

1180. Suurimat positiivset mõju tööhõive kasvule avaldasid ettevõtlikkuse ja ettevõtluskeskkonna arendamisele suunatud meetmetegevused (meede 5.1), mille mõju väljaspool Harjumaad tegutsevate ettevõtete seas oli veidi kõrgem kui Harjumaal ettevõtete seas. Koondtasemel toetas tööhõive kasvu enim turismitoodete arenduse juhtimise tegevus (5.1.6), mis tõstis töötajate arvu ligikaudu 18%. Tööhõive kasvule avaldasid majanduslikult ja statistiliselt olulist positiivset mõju ka teadusarendustegevuse osaku (4.4.2) ja piirkondlike ettevõtjate maakondlikes arenduskeskustes nõustamise ja arendamise (5.1.1) meetmetegevused. Esimese puhul kasvas töötajate arv keskmiselt 12,5% ning teise puhul üle 6,5%. Kuigi teadusarendustegevuse osaku ning nõustamise ja piirkondlike ettevõtjate arendamise meetmete tegevuste tulemusena kasvas statistiliselt olulisel määral ka toetatud ettevõtete lisandväärtus töötaja kohta, siis turismitoodete arenduse juhtimisele suunatud meetme tegevuse (5.1.6.) puhul statistiliselt olulist mõju lisandväärtuse kasvule töötaja kohta ei leitud.

1181. Ettevõtete jätkusuutlikkuse kasvule avaldasid statistiliselt olulist positiivset mõju loomemajanduse meetme tegevused (5.2) ning ettevõtlikkuse kasvatamise, ettevõtluse kasvu soodustamise ja ettevõtluskeskkonna arendamise meetme (5.1) ekspordi arendamisele suunatud tegevused. Nimetatud meetmetegevuste toel kasvas ettevõtete kapitaliseeritus (omakapitali osakaal koguarvest) statistiliselt olulisel määral. Teadusarendustegevuse osaku (4.4.2) puhul näitab aga kvantitatiivne mõjuhinnang meetmetegevuse statistiliselt olulist negatiivset mõju toetatud

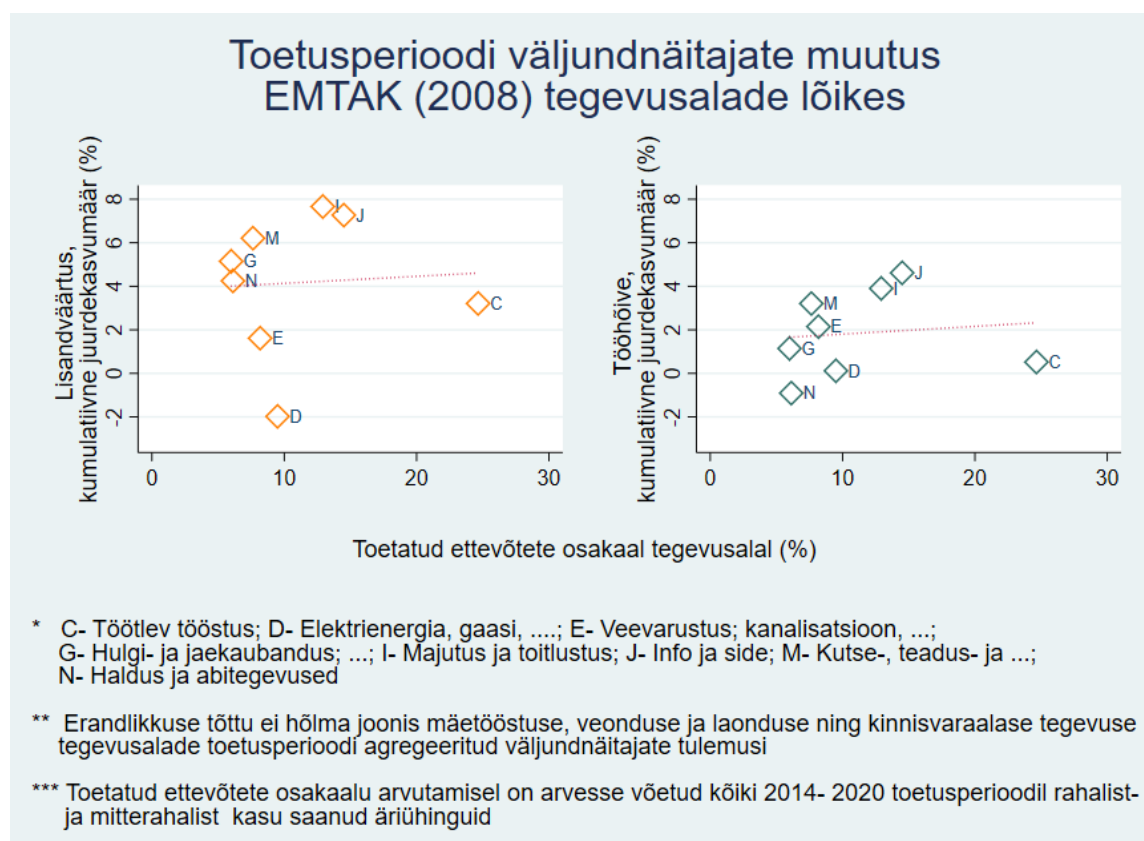
ettevõtete kapitaliseeritusele. Nimetatud leid on võrdlemisi ootuspärane, arvestades TA investeeringute mahukust ning pikaajalisust ning seda, et TA tulemusena saavutatav toodete või teenuste lisandväärtuse kasv ilmneb pika viitajaga. Regionaalsed hinnangud ei anna üldplaanis tõestust, et toetuste mõjul oleks jätkusuutlikkuse kasv defineerituna ettevõtete kapitaliseeritusest oluliselt erinev Harjumaal või mujal Eesti regionides tegutsevate ettevõtete vahel.

1182. Regionaalarengule suunatud meetme tegevuste (5.4) mõju tööhõivele ei osutunud üldiselt statistiliselt oluliseks, kuid see tulemus on hinnatud kvalifitseeritud tööjõu regionaalse äärmiselt piiratud kättesaadavuse kontekstis, mida on omakorda võimendanud hindamisperioodi iseloomustav madala tööpuuduse keskkond. Regionaalset konkurentsivõimet edendavate meetmete (5.4.2 ja 5.4.3) positiivsest mõjust tootlikkusele tõukub omakorda positiivne mõju hõivele, kuid seda teatud viitajaga ning eeldusel, et töötajad on vajalikul määral mobiilsed ning valmis liikuma kõrgema tootlikkusega ettevõtetesse, mis omakorda loob võimendumisefekti tulemusena uusi töökohti.

Joonis 38. Ühtekuuluvuspoliitika struktuurifondidest rahastatud ettevõtlustoetuste meetmete tegevuste kvantitatiivse mõjuhinnangu koondvaade lisandväärtuse kasvule töötaja kohta, tööhõivele ja ettevõtete jätkusuutlikkusele defineerituna omakapitali osakaaluna koguvaredest

Kommentaariid: Graafikul on esitatud toetuste mõju punkthinnangud lisandväärtuse ja tööhõive kasvule, punkti suurus on toetuse mõjul saavutatud omakapitali osakaalu kasv koguvaradest. Punkthinnangute juures on toodud meetme tegevuse kood, millele iga punkt vastab koos mõjuhinnangute statistilise olulisuse tõlgendamisega lisandväärtuse, tööhõive ja kapitaliseerituse hinnangutele vastavalt. Statistilise olulisuse tasemed on toodud järgnevalt: * p -väärtus <0.01 , ** p -väärtus <0.05 , * p -väärtus <0.1 , ' p -väärtus >0.1 . Tegevused, mille kõigi kolme hinnangusuuna tulemused on statistiliselt ebaolulised, on täiendavalt tähistatud seest tühja ringiga. Tegevuse 5.3.1 puhul $\times 15$ tähistab, et tootlikkuse kasvuprotsent on autorite poolt läbi jagatud 15-ga ning tegevust 5.4.2 ja 5.4.1 puhul $\times 2$ tähistab, et mõju töötajate arvu kasvule on läbi jagatud 2-ga visualiseerimise eesmärgil.

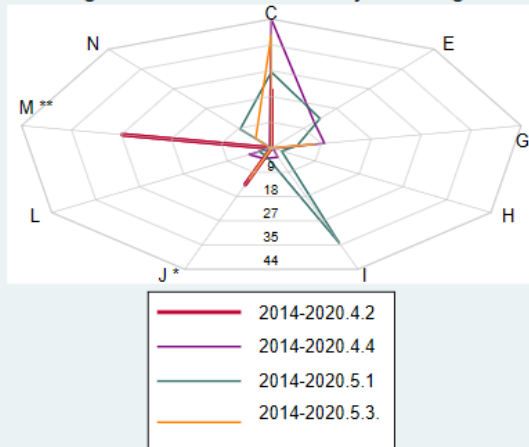

Allikas: autorite koostatud tuginedes ERF-i toetuse saajate andmetele ning Eurostati andmeraamistikele *National accounts aggregates by industry (nama_10_a64)*, *Annual detailed enterprise statistics for industry (NACE Rev. 2, B-E) (sbs_na_ind_r2)*, *Annual detailed enterprise statistics for trade (NACE Rev. 2 G) (sbs_na_dt_r2)* ja *Annual detailed enterprisestatistics for services (NACE Rev. 2 H-N and S95) (sbs_na_1a_se_r2)*.

Joonis 39. 2014-2020 toetusperioodil ettevõtlustoetuste meetmete tegevusest kasu saanud ettevõtete osakaal EMTAK (2008) tegevusalade lõikes ja tegevusala tasandil agregeeritud väljundnäitajate toetusperioodi kumulatiivsed juurdekasvumäärad

Valitud rahaliste toetuste jagunemine EMTAK (2008) tegevusalade lõikes

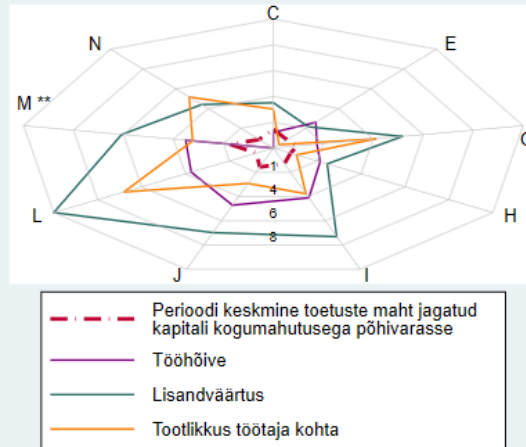
Perioodi toetuste summa jagatuna tegevusala keskmise töötajate arvuga

** M tegevusala toetuste väärtused jagatud 1000-ga
* J tegevusala toetuste väärtused jagatud 10-ga

Agregeeritud väljundnäitajad EMTAK (2008) tegevusalade lõikes

Kumulatiivne juurdekasvumäär (%)

** M tegevusala keskmine toetuse maht suhestatuna kapitali kogumahutusega põhivarasse jagatud 100-ga

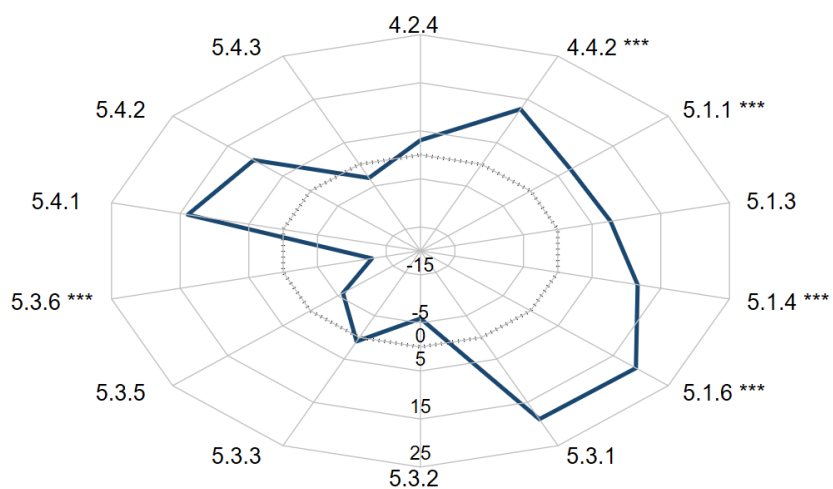
C- Töötlev tööstus; E- Veevarustus; kanalisatsioon, ...; G- Hulgi- ja jaekaubandus; ...;
H- Veondus ja laondus; I- Majutus ja toitlustus; J- Info ja side; L- Kinnisvaraala tegevus;
M- Kutse-, teadus- ja ...; N- Haldus ja abitegevused

Allikas: autorite koostatud tuginedes ERF-i toetuse saajate andmetele ning Eurostati andmeraamistikele *National accounts aggregates by industry (nama_10_a64)*, *Annual detailed enterprise statistics for industry (NACE Rev. 2, B-E) (sbs_na_ind_r2)*, *Annual detailed enterprise statistics for trade (NACE Rev. 2 G) (sbs_na_dt_r2)* ja *Annual detailed enterprisestatistics for services (NACE Rev. 2 H-N and S95) (sbs_na_1a_se_r2)*.

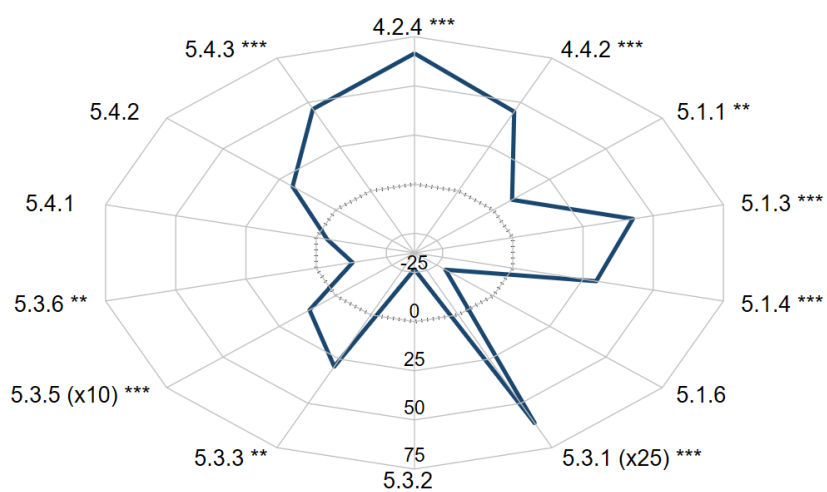
Joonis 40. Valitud 2014–2020 toetusperioodi rahaliste meetmete jaotumine EMTAK (2008) tegevusalade lõikes ning tegevusala tasandi agregeeritud väljundnäitajate perioodi kumulatiivsed juurdekasvumäärad.

Keskmine hõive protsentkasv (%)

Keskmine lisandväärtuse protsentkasv töötaja kohta (%)

* Meetme tegevuse 5.3.1 lisandväärtuse kasvumäär läbi jagatud 25-ga
 * Meetme tegevuse 5.3.5 lisandväärtuse kasvumäär läbi jagatud 10-ga

Joonis 41. Mõjuhindangud hõive protsentkasvule ja lisandväärtuse protsentkasvule töötaja kohta tegevuste kaupa.

Kommentaar: Pidev joon tähistab hinnatud tegevuste (radari tipud) mõju keskväärtuseid ehk punkthinnangud. Punktiirjoon märgistab hinnanguskaala null-väärtust ja tähistab statistilise ebaolulisuse, ehk tühimõju piiri.

***, **, * tähistavad statistilist olulisust 1%, 5% ja 10% olulisuse nivool.

4.2.4 Riigi rahastatavad koostööstruktuurid, sh TAK ja klastrid; 4.4.2 Teadusarenduse tegevuse osak; 5.1.1 Nõustamine maakondlikes arenduskeskustes; 5.1.3 Ekspordi arendamise tegevused; 5.1.4 Ettevõtlusteadlikkus; 5.1.6 Turisminõudluse suurendamine; 5.3.1 Loomemajanduse inkubatsiooni arendamine; 5.3.2 Loomemajanduse tugistruktuuride arendamine; 5.3.3 Loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete ekspordivõime arendamine; 5.3.5 Loomemajanduse sidumine teiste sektoritega; 5.3.6 Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamine; 5.4.1 Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine; 5.4.2 Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks; 5.4.3 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud töökohtade loomiseks.

Allikas: autorite koostatud.

1183. Alljärgnevalt analüüsitakse, kas on olemas seos Euroopa Liidu struktuurifondide ja ühtekuuluvusfondi raames antud ettevõtlustoetuste ja kahe tulemusnäitaja vahel, need on a) tööhõive kasv ja b) tööjõu tootlikkuse kasv, Eestis majandusharude tasandil. Erinevaid majandusharusid mõõdetakse seejuures endiselt 2-kohalise NACE koodiga. Selline analüüs aitaks mõista, kas antav rahaline toetus mõjutab tootmistegevuse ja tööhõive reallokatsiooni (ümberpaiknemist) erinevate tööstusharude vahel. Nii näiteks aitaks see vastata, kas antavad toetused toetavad kõrgema kasvupotentsiaaliga tööstusharude kasvu või aitab see kaasa äritegevuse ühtlasele jaotamisele majandusharude vahel. Oluline küsimus on seejuures, kas toetused panustavad konvergensti protsessi, kus väiksemad majandusharud ja madalama tootlikkusega majandusharud hakkavad tänu toetustele kasvama kiiremini. Meie uuring annab oma panuse Euroopa Komisjoni ja teadlaste arutelusse struktuurivahendite kasutamise tõhususest. Ühtekuuluvusfondi poliitika tõhusust käsitlevate empiiriliste uuringute ülevaate annavad Florio ja Moretti (2014), ja nad märgivad, et „suurem osa tõendusmaterjalist keskendub struktuurivahenite rollile Euroopa piirkondade konvergenstiprotsessis mõõdetuna SKT-s elaniku kohta ja tootlikkuses, kasutades agregeeritud andmeid piirkondlikul või riigi tasandil, ning senine uurimistöö on andnud vastuolulisi tulemusi ja majanduspoliitilisi implikatsioone“. Vastupidiselt suurele hulgale empiirilistele uuringutele, milles on kasutatud agregeeritud andmeid, analüüsime siinkohal struktuurivahendite kasutamise tõhusust, kasutades majandusharu taseme andmeid, keskendudes valdkondlikule kasvule ja konvergenstile.

1184. Struktuurivahenditest rahastatud rahalise toetuse ning tööhõive kasvu ja töövõime vahelise seose uurimiseks majandusharu tasandil kasutame Eesti erinevate majandusharude poolt saadud toetuste osakaalu varieeruvust üle aja ja üle erinevate majandusharude. Analüüs kasutame eelkõige aastate 2015 ja 2016 paneeländmeid 2-numbrilise EMTAK majandusharu koodiga defineeritud harude kohta (2016. aastast järgmise perioodi muutujad pärinevad 2017. aastast ja 2015. aasta üheperioodilise viitajaga muutujad aastast 2014). Rahalisi toetusi ei antud 2014. aastal ühtekuuluvuspoliitika perioodi 2014–2020 meetmete raames. 2018. aasta andmeid polnud võimalik analüüsida seoses osade analüüsi vajalike muutujate 2018. aasta väärtuste puudumisega. Kaetud 55-st 2-numbrilise tasandi majandusharust, 21 kuulusid töötlevasse tööstusse, 6 kuulusid

jaotuse N „Haldus- ja abitegevused“ alla ning ülejäänud kuulusid EMTAK-i jaotustesse D, E, G, H, I, J, L, S.

1185. Sektorid, mis kogesid suurt kasvu hõives, olid järgmised: a) Veevarustus, kanalisatsiooni ja jäätme- ja saastekäitlus (D); b) Majutus ja toitlustus (I); c) Kinnisvaraalaane tegevus (L); d) Kutse, teadus ja tehnikaalaane tegevus (M). Sektorid, mis kogesid negatiivset hõive kasvu, olid järgmised: a) Veondus ja laondus (H); b) Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (D). Üle kõigi sektorite said kõige suurema osa ühtekuuluvuspoliitika raames antud toetustest sektor „Kutse, teadus ja tehnikaalaane tegevus“ (M), samas said mitmed sektorid väga vähe või üldse mitte toetusi, viimaste osas võib mainida sektoreid nagu: Kinnisvaraalaane tegevus (L), Veondus ja laondus (H); Veevarustus, kanalisatsiooni ja jäätme- ja saastekäitlus (E); Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (D).

1186. Allolevas tabelis (tabel 69) on esitatud huvipakkuvate muutujate kohta kirjeldav statistika iga aasta kohta. Keskmiselt leiame, et tööviljakuse kasv töötaja kohta tuleva lisandväärtuse osas oli 2016. ja 2017. aastal suhteliselt kõrge. Tööjõu tootlikkuse suurt kasvu kogenud sektorid olid a) Kinnisvaraalaane tegevus (L), b) Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus (M), c) Haldus- ja abitegevused (N) ning d) Info- ja side (J). Kahes harus oli tööjõu tootlikkuse kasv negatiivne: Veevarustus, kanalisatsiooni ja jäätme- ja saastekäitlus (E); Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (D).

Tabel 69. Uuritavate muutujate kirjeldavad keskväärtused

Muutuja	2015	2016	2017
Tööjõu tootlikkuse kasv, %	3.1	7.6	6.4
Hõive kasv, %	1.81	0.7	2.5
Rahaliste toetuste osakaal, %	1.82	1.94	
Ettevõtete arv majandusharus	931.13	960.14	

Allikas: autorite koostatud.

1187. Lähtudes Florio ja Moretti (2014) lähenemisest, on siinkohal analüüsi eesmärgiks testida, kas (a) kas antud rahaline toetus soodustab tööhõive ja tööviljakuse kasvu ning b) kas rahalist toetust saanud väiksemad tööstused (hõivatute arvu mõttes) ja madalama tööviljakusega majandusharud hakkavad teistest kiiremini kasvama. Sellel eesmärgil hinnatakse kahte järgmist võrrandit.

$$\left(\frac{\Delta Emp}{Emp}\right)_{i,t+1} = \beta_1 SG_{it} + \beta_2 SEmp_{it} + \beta_3 (SG_{it} * SEmp_{it}) + \beta_4 Nf_{it} + \alpha_i + \gamma_t + \epsilon_{it} \quad (1)$$

ja

$$\left(\frac{\Delta Pr}{Pr}\right)_{i,t+1} = \varphi_1 SG_{it} + \varphi_2 Pr_{it} + \varphi_3 (SG_{it} * Pr_{it}) + \varphi_4 SEmp_{it} + \varphi_5 (SG_{it} * SEmp_{it}) + \varphi_6 Nf_{it} + \gamma_t + \alpha_i + \epsilon_{it}, \quad (2)$$

kus muutujate tähistused on järgmised:

SG_{it} - haru i poolt perioodil t saadud rahaliste toetuste suhe haru lisandväärtusse,

Pr_{it} – tööjõu tootlikkus (lisandväärtus töötaja kohta) harus i perioodil t ,

Emp_{it} – tööstusharu i poolt perioodil t palgatud töötajate arv,

$SEmp_{it}$ – töötajate arv harus i perioodil t ,

Nf_{it} – ettevõtete arv harus i perioodil t ,

α_i – tööstusharu fikseeritud efektid,

γ_t – ajaperioodide fikseeritud efektid,

ϵ_{it} – idiosünkraatiline vealiige.

1188. RG_{it} , rahaliste toetuste suhe lisandväärtusse, võtab arvesse toetuste saamise intensiivsust harus . Võrrandis (1) modelleerime me rahaliste toetuste saamise intensiivsuse ja tööhõive kasvu vahelist seost tööstusharu tasandil, samas kui võrrandis (2) uuritakse seost rahaliste toetuste saamise intensiivsuse ja tööviljakuse kasvu vahel. Kui ettevõtlustoetused aitavad kaasa tööhõive kiiremale kasvule väiksemates tööstusharudes, siis eeldame, et võrrandis (1) leitakse interaktsioonimuutuja koefitsiendile β_3 negatiivne ja statistiliselt oluline märk. Teisisõnu, negatiivne β_3 viitaks sellele, et võttes arvesse majandusharudele antava rahalise toetuse suhet haru lisandväärtusse, siis mida väiksem on majandusharu, seda kiiremini kasvab tööhõive. Sama loogika kohaselt osutaksid regressioonikoefitsientide φ_3 ja φ_5 negatiivsed väärtused sellele, et väiksematel ja madalama tootlikkusega majandusharudel, kes saavad rahalist toetust, on täheldatav järgmisel perioodil suurem tootlikkuse kasv.

1189. Kahes ülaltoodud võrrandis sisalduv muutuja Nf_{it} , mis on perioodil t majandusharus i esindatud ettevõtete arv, on täiendav majandusharu suuruse mõõdik, samas saab seda näitajat tõlgendada ka kui majandusharu konkurentsivõime indikaatorit ja väiksem kõrgema töötajate arvuga ettevõtete arv võib osutada antud haru ettevõtete vahelise konkurentsi madalamale tasemele. Mõlemas ülaltoodud võrrandis eeldame, et kontrollides fikseeritud efekte α_i ja γ_t on selgitavad muutujad sõltumatud vealiikmetest ϵ_{it} , mistõttu saab kasutada huvipakkuvate parameetrite hindamiseks fikseeritud efektide hindamise meetodit.

Tabel 70. Võrrandite (1) ja (2) hindamistulemused

	Next Period Growth in Employment (1)	Next Period Growth in Productivity (2)
Rahaliste toetuste suhe lisandväärtusse	-8.622 (7.89)	183.68*** (50.73)
Töötajate osakaal	-70.997*** (11.74)	-7.34 (15.30)
Töötajate osakaal × Rahaliste toetuste suhe lisandväärtusse	30.077 (27.73)	61.03 (37.17)
Tööjõu tootlikkus		-1.75*** (0.004)
		-9.62***

Töäjõu tootlikkus × Rahaliste toetuste suhe lisandväärtusse		(2.34)
Ettevõtete arv majandusharus	0.037*	0.004
	(0.02)	(0.002)

Märkused. Standardvead sulgudes. Olulisuse tasemed: * : 5%, ** : 1%, *** : 0.1%.

Allikas: autorite koostatud.

1190. Ülaltoodud tabelis (tabel 70) on esitatud võrrandite (1) ja (2) koefitsientide hinnangud. Võrrandi (1) hindamistulemused näitavad, et a) finantstoetused ei ole mõjutanud majandusharu tööhõive kasvu, b) majandusharu suurus on seotud haru töötajate arvu kasvuga negatiivselt (esialgselt suurema töötajate arvuga harudes kasvab töötajate arv aeglasemalt), c) suurema ettevõtete arvuga majandusharud kasvavad kiiremini ja (d) arvestades interaktsioonimuutuja statistilise olulisuse puudumist, ei saa öelda, et ettevõtlustoetused oleks aidanud väiksematel majandusharudel suurtest harudest kiiremini kasvada. Antud tulemused on vastupidised Florio ja Moretti (2014) leitule, et struktuurifondide ettevõtlustoetused aitasid harutaseme hõive konvergensile kaasa; ehki vastav konvergens harude hõive tasemes on ka täheldatav Eesti andmetes, pole tõendusmaterjali selle seotusest ettevõtlustoetustega. Samuti, niivõrd kuivõrd ettevõtete arv harus mõõdab konkurentsitaset harus, võib öelda, et haru kõrgem konkurentsitas seondub haru kiirema töötajate arvu kasvuga.

1191. Teisest küljest näitavad võrrandi (2) hindamistulemused, et a) struktuurifondide rahalised ettevõtlustoetused on avaldanud märkimisväärset mõju tööviljakuse kasvule, b) kõrgema esialgse tööviljakuse tasemega harudes on tööviljakuse kasv olnud aeglasem, c) väiksemad majandusharud ja madalama tootlikkusega majandusharud saades suuremaid toetusi kogesid järgmisel perioodil kiiremat tootlikkuse kasvu. Arvestades seda, et konkreetse majandusharu tööviljakuse kasvu ja saadud rahaliste toetuste vahel on täheldatav statistiliselt oluline positiivne seos, näivad tulemused niisiis, et Eestis omavad struktuurifondidest rahastatavad ettevõtlustoetused positiivset efekti tootlikkuse kasvule eriti madalama tööviljakusega harudes. Samas, kuna toetused pole aidanud väiksematel harudel kasvada kiiremini hõive mõttes või kasvatada tootlikkust kiiremini, siis ei aita toetused majandustegevust ühtlasemalt arendada üle erinevate majandusharude. Arvestades siiski valimi väikest suurust ja selgitavate muutujate võimalikku endogeensust, tuleks tulemuste tõlgendamisse suhtuda ettevaatusega ja vältida nende liiga kaugele ulatuvat interpreteerimist.